

32/446 (232)

**BIBLIOTHEEK
STARINGGEBOUW**

Bibliografie problematiek stadsrandzones 1970-1990

**A. Andersson
L.M. van den Berg
M.A. Jansen-van Bommel
C.H.M.J. Merx (red.)**

Rapport 232

**DLO-Staring Centrum,
Wageningen
1993**

NRLO-rapport 93/3

**Nationale Raad voor
Landbouwkundig Onderzoek,
's-Gravenhage**

14 JULI 1993

18h 580845 *

REFERAAT

Andersson, A., L.M. van den Berg, M.A. Jansen-van Bommel en C.H.M.J. Merx (red.), 1993. *Bibliografie Problematiek Stadsrandzones 1970-1990*. Wageningen, DLO-Staring Centrum. Rapport 232. NRLO-rapport 93/3. 228 blz.

Over stadsrandzones in Nederland zijn 344 publikaties verzameld, samengevat en van trefwoorden voorzien, op enkele 'klassiekers' na alle uit de periode 1970-1990. Ditzelfde is gedaan voor 225 titels over stadsrandzones in het buitenland, met dat verschil dat hier geen samenvattingen zijn gemaakt en er nadrukkelijk van een selectie van die literatuur sprake is. De bibliografie is voorzien van een inleiding en een analyse van de aan de orde gestelde thema's. Van de trefwoorden zijn thematische en geografische registers vervaardigd.

Trefwoorden: stadsrandzones, bibliografie.

ISSN 0927-4499

©1993 DLO-Staring Centrum, Instituut voor Onderzoek van het Landelijk Gebied (SC-DLO)
Postbus 125, 6700 AC Wageningen
Tel.: 08370-74200; telefax: 08370-24812; telex: 75230 VISI-NL

DLO-Staring Centrum is een voortzetting van: het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding (ICW), het Instituut voor Onderzoek van Bestrijdingsmiddelen, afd. Milieu (IOB), de Afd. Landschapsbouw van het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw 'De Dorschkamp' (LB), en de Stichting voor Bodemkartering (STIBOKA).

DLO-Staring Centrum aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van DLO-Staring Centrum.

INHOUD

	blz.
VERZOEK AAN DE GEBRUIKERS	6
WOORD VOORAF	7
DEEL 1 NEDERLANDSE PUBLIKATIES 1970-1990	9
1.1 Gebruiksmogelijkheden en toekomstplannen	9
1.2 Een globale analyse van 20 jaar stadsrand-literatuur	10
1.3 Publikaties in alfabetische volgorde van auteurs (auteur, titel, trefwoorden, samenvatting en onderzoeksvragen)	23
1.4 Geografisch trefwoordenregister	194
1.5 Thematisch trefwoordenregister	195
DEEL 2 SELECTIE VAN BUITENLANDSE LITERATUUR 1970-1990	201
2.1 Gebruiksmogelijkheden	201
2.2 Een globale verkenning van de buitenlandse stadsrand-literatuur	201
2.3 Publikaties in alfabetische volgorde van auteurs (auteur, titel en trefwoorden)	205
2.4 Geografisch trefwoordenregister	224
2.5 Thematisch trefwoordenregister	225
Tabellen	
1 Verdeling van de opgenomen publikaties over de Nederlandse stadsrand-problematiek over de periode 1970-1990	11
2 Verdeling over typen publikaties	13

VERZOEK AAN DE GEBRUIKERS

De samenstellers hebben veel zorg besteed aan volledigheid. Niettemin kunnen interessante titels over het hoofd zijn gezien of verkeerd zijn weergegeven. Mocht U dergelijke onvolkomenheden ontdekken, schroomt U dan niet ons hiervan, liefst schriftelijk, op de hoogte te stellen. In de eerstvolgende aanvulling kunnen deze dan recht gezet worden. Om de communicatielijnen kort te houden verzoeken we U Uw aanvullingen, correcties, e.d. te sturen naar:

Project Stadsrandproblematiek,
p/a DLO-Staring Centrum,
Postbus 125,
6700 AC WAGENINGEN.

WOORD VOORAF

In 1980 is een Contact Commissie Onderzoek Stadsrandzones (CCOS) van de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek ingesteld met als één van haar taken het opsporen van onderzoeksvragen en prioriteiten bij de beantwoording daarvan. Een belangrijk middel daarbij is het bijhouden van een overzicht van de belangrijkste bevindingen in de vakliteratuur. In 1988 is Marcella Jansen-van Bommel, de toenmalige secretaris van de CCOS en in dienst van DLO-Staring Centrum, begonnen met de invoer van de inmiddels verzamelde literatuurgegevens in een computerbestand met het programma CARDBOX. Hierbij kon ze gebruik maken van de ervaring en een zekere overlap met de Bibliografie Randstadgroenstructuur (RBL De Dorschkamp, 1988), die op dezelfde wijze is opgebouwd. De CCOS als geheel is verantwoordelijk voor het eindresultaat, in de eerste plaats omdat de CCOS-leden de titels en een deel van de samenvattingen hebben aangedragen, en in de tweede plaats omdat ze mede de vorm van het geheel hebben bepaald. Na het vertrek van Marcella Jansen heeft Agneta Andersson enige tijd de coördinatie gevoerd, bijgestaan door Leo van den Berg die de begeleidende teksten voor zijn rekening heeft genomen. In de laatste anderhalf jaar is de inbreng van Kees Merckx belangrijk geweest. Hij heeft niet alleen de overblijvende samenvattingen ingevoerd en deels zelf geschreven. Ook de alfabetische nummering en de geautomatiseerde trefwoordenregisters zijn door hem vervaardigd. Binnen DLO-Staring Centrum hebben verder Wim de Haas en Gerard Ijkelenstam enkele samenvattingen aangeleverd.

In principe poogt de bibliografie wat Nederland betreft volledig te zijn voor de periode 1970-1990, maar een garantie valt niet te geven. Hier en daar zijn ook wat erg ontoegankelijke rapportjes weggelaten. Wel zijn daarnaast uit voorgaande jaren enkele 'klassiekers' opgenomen. Van de buitenlandse literatuur is een apart bestand opgebouwd. Dit bestand bevat geen samenvattingen maar wel weer geografische en thematische trefwoorden. Hier is nadrukkelijk sprake van een literatuur-selectie en zijn eveneens enkele 'klassiekers' van voor 1970 opgenomen.

De opgenomen titels zijn zonder uitzondering terug te vinden in een vakbibliotheek van instellingen van hoger onderwijs, ministeries, provincies, beleidsdirecties of onderzoeksinstellingen.

Hoewel verschillende auteurs er verschillende spellingen op na hielden, is uiteindelijk zoveel mogelijk de Nederlandse voorkeurspelling aangehouden. Dit betekent bijv. dat men bij het trefwoord 'cultuur' niets mag verwachten maar bij 'cultuur' wel.

Voor gebruikers die over het computerprogramma CARDBOX beschikken (verkrijgbaar bij PUDOC te Wageningen) en zelf bewerkingen willen uitvoeren met de bibliografie, kan bij DLO-Staring Centrum een diskette worden aangevraagd met het literatuurbestand. Aan de levering daarvan zijn extra kosten verbonden.

Van de sinds 1990 verschenen literatuur worden gelijksoortige bestanden bijgehouden. Het ligt in de bedoeling deze ongeveer één keer in de 5 jaar als 'aanvulling' te publiceren.

Het tot stand komen van deze bibliografie en de aangekondigde 'aanvulling' zal naar wij hopen een belangrijke rol vervullen bij de voortgaande ontwikkelingen in stadsrandzones in Nederland en daarbuiten.

Overwegingen, inzichten en oplossingen die aan het papier zijn toevertrouwd, zijn het waard te worden gelezen en, waar mogelijk, benut. Dat deze kennis nu op handzame wijze ter beschikking staat van ieder — onderzoeker, planvormer, bestuurder — is van grote betekenis.

De toenemende interacties tussen de verschillende functies van stedelijke en landelijke gebieden en de ruimtelijke implicaties daarvan zullen in de komende jaren veel aandacht blijven vragen, ook in het onderzoek. De Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek rekent het zich tot taak in te spelen op dergelijke ontwikkelingen en gerichte activiteiten te ondersteunen.

Tenslotte past op deze plaats dank aan de samenstellers van deze bibliografie voor hun grote inzet en inbreng en aan de directie van DLO-Staring Centrum voor de medefinanciering van deze publikatie.

Dr. L.M. van den Berg
Voorzitter NRLO-Contact
Commissie Onderzoek Stadsranden

Dr.ir. A.P. Verkaik
Secretaris NRLO

DEEL 1 NEDERLANDSE PUBLIKATIES 1970-1990

1.1 Gebruiksmogelijkheden en toekomstplannen

Gebruiksmogelijkheden

De enorme inspanning om alle literatuur die in een periode van 20 jaar over een bepaald onderwerp verschenen is te rangschikken, samen te vatten en van (geografische en thematische) trefwoorden te voorzien had een duidelijk doel. Dit was het verkleinen van de kans, dat mensen die willen weten wat in stadsrandzones waarschijnlijk, haalbaar of wenselijk is, steeds opnieuw het wiel proberen uit te vinden. Er is veel te leren van wat eerder, al dan niet met succes, geprobeerd is.

De ordening, die in de 344 titels in eerste instantie is aangebracht, namelijk die van auteurs in alfabetische volgorde, biedt op zichzelf nog weinig hulp aan iemand, die snel wil weten welke literatuur hem kan helpen bij de oplossing van een bepaald probleem in een bepaalde stadsrandzone. Deze gebruiker kan het beste direct één van de twee trefwoorden-registers raadplegen om daar de trefwoorden op te zoeken, die redelijk bij zijn vraagstelling aansluiten.

In het *geografisch register* (par. 1.4) kan de naam van stad, dorp of streek opgezocht worden. De nummers achter deze naam verwijzen dan naar de lijst van titels in alfabetische volgorde van auteur. Voorzover in dit register niet-Nederlandse namen voorkomen (bv. 'Afrika') gaat het om vergelijkingen tussen een Nederlandse en een buitenlandse situatie.

In het *thematisch register* (par. 1.5) worden in alfabetische volgorde de onderwerpen genoemd, die volgens de samenvatters en samenstellers in de literatuur aan de orde komen. Zo'n thematisch register is een uitermate subjectieve aangelegenheid: de kans is groot dat het trefwoord dat de lezer in gedachten heeft, niet in het lijstje voorkomt. Het register was oorspronkelijk veel groter, want elke samenvatter was per titel vrij om net zoveel trefwoorden te gebruiken als hij nuttig achtte. Deze onhanteerbare lijst is vele malen door de samenstellers herzien en uiteindelijk zo kort mogelijk gehouden. Dit bevordert de overzichtelijkheid maar heeft als nadeel, dat veel trefwoorden zo veelomvattend zijn, dat ze in heel veel titels aan de orde komen. Door twee (of misschien zelfs meer) trefwoorden te combineren en alleen die nummers op te zoeken die achter beide trefwoorden voorkomen, wordt de omvang van de keuze van titels beperkt.

Binnen het thematisch register vallen nog weer allerlei indelingen te maken. Zonder hier uitgebreid op in te gaan (zie echter ook par. 1.2) kunnen de *disciplinaire trefwoorden* in ieder geval worden genoemd. Waar een bepaalde vakbenadering een heel duidelijk stempel drukt op een publikatie, komt dit in het trefwoordenregister tot uitdrukking. Een ander type trefwoorden geeft het *soort document* aan. Dit zijn vooral de trefwoorden *advies, analyse, beschouwing, effectrapportage, evaluatie, literatuur en onderzoek*.

Zodra de nodige titels zijn geselecteerd kan door lezing van de bijbehorende samenvattingen worden vastgesteld, of het de moeite waard is nader kennis te nemen van de inhoud van de betreffende publikaties. De samenvattingen beperken zich tot wat de samenvatter als de belangrijkste hoofdlijnen ziet en zijn vaak gericht op onderzoeksmethoden, probleem-interpretaties, oplossingsrichtingen en het opsporen van nieuwe onderzoeksvragen. Feitelijke informatie en allerlei belangrijke nuanceringen kunnen alleen door bestudering van de documenten zelf worden achterhaald. Het is dus beter de bibliografie niet als vervanger voor de beschreven titels te gebruiken.

De bibliografie geeft geen aanwijzingen over de bibliotheken waar de titels te vinden zijn. De gebruiker kan het beste de voor hemzelf meest praktische bibliotheek benaderen om de gezochte publikaties op het spoor te komen. Enkele, op zichzelf interessante verhandelingen zijn niet opgenomen omdat ze in geen enkele op een netwerk aangesloten Nederlandse vakbibliotheek te vinden zijn.

Onder de meeste samenvattingen in het bestand komt een hoofdje 'problemen en onderzoeksvragen' voor. Heel vaak kon hier door de samenvatter niets worden invullen, omdat ze in de betreffende publikatie niet expliciet aan de orde kwamen. Waar dit echter wel het geval was vormt het een bron van inspiratie voor onderzoekers, die graag willen aansluiten op eerder gestelde en nog niet beantwoorde vragen.

Toekomstplannen

Voor de Contact Commissie Onderzoek Stadsrandzones (CCOS) vormt deze bibliografie een document, waarop nog vele jaren teruggegrepen kan worden bij advisering over de uitvoering van nieuw onderzoek betreffende de stadsrandproblematiek. In par. 1.2 wordt daartoe een eerste aanzet gegeven, maar voor een volwaardige onderzoeksprogrammering komen ook nog andere zaken kijken, zoals de actuele, nog niet in publikaties verwoorde behoefte vanuit de praktijk en afwegingen die de meest direct betrokkenen op toekomstige beslismoment zullen moeten maken.

Intussen staan de persen niet stil. Tussen eind 1990 en heden is al weer veel over stadsrandproblemen in Nederland geschreven. De leden van de CCOS geven de titels regelmatig aan elkaar door en zorgen voor nieuwe samenvattingen met de bijbehorende trefwoorden en onderzoeksvragen. Hiervan houdt DLO-Staring Centrum te Wageningen een centraal bestand bij. Het is de bedoeling dit bestand voortaan 1 maal in de 5 jaar als 'Aanvulling' te publiceren.

1.2 Een globale analyse van 20 jaar stadsrand-literatuur

Voor wie zojuist de beschikking heeft gekregen over een bijna volledig overzicht van wat er in 20 jaar over de stadsrandproblematiek in Nederland is geschreven, is de verleiding groot hieruit de belangrijkste thema's, ontwikkelingen, probleemstellin-

gen, e.d. te distilleren. Een eerste aanzet wordt daartoe in deze paragraaf gegeven. Hierbij stonden de volgende vragen centraal:

- hoe zijn de publikaties over de 20 jaar verdeeld?
- welke titels zijn geschikt als brede, inleidende oriëntatie op de stadsrand-problematiek ('review'-artikelen, bibliografieën, begripsdefinities)?
- wat is het aandeel studentenscripties, wetenschappelijke rapporten en tijdschriftartikelen en wat zijn de meest uitgesproken opiniërende publikaties?
- welke (disciplinaire) benaderingen komen relatief vaak voor en welke zijn schaars?
- wat zijn de hoofdthema's?
- wat wordt in de publikaties zoal als 'het probleem' gezien en welke deelproblemen worden onderscheiden?
- welke gebieden komen het meest aan bod en over welke gebieden is relatief weinig geschreven?
- welke onderzoeksvragen komen als urgent uit deze literatuur naar voren en wat valt daar over te zeggen?

Bij deze beantwoording zal veelvuldig worden verwezen naar de *nummers* die in par. 1.3 aan de publikaties gegeven zijn.

Spreiding over de jaren

Niet elk jaar is evenveel over de stadsrandproblematiek geschreven. Bovendien is de kans groot, dat publikaties uit de jaren '70 minder volledig in de bibliografie zijn opgenomen dan die uit de jaren '80. Uit de periode vóór 1970 zijn alleen een paar 'klassiekers' opgenomen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de aantallen publikaties in de bibliografie per jaar.

Tabel 1 *Verdeling van de opgenomen publikaties over de Nederlandse stadsrandproblematiek over de periode 1970-1990*

Jaar	Aantal	Jaar	Aantal	Jaar	Aantal
— 1970	3	1977	8	1985	32
1970	1	1978	24	1986	26
1971	2	1979	22	1987	20
1972	2	1980	23	1988	32
1973	4	1981	18	1989	14
1974	14	1982	20	1990	15
1975	3	1983	21		
1976	6	1984	34	totaal	344

Uit de tabel blijkt een opvallende piek in 1974 en opnieuw veel aandacht eind jaren '70. De meeste publikaties dateren uit de periode 1984-1985 en opnieuw uit 1988. Bij de verklaring van de pieken kan niet worden volstaan met de verschijning van artikelen-bundels zoals 'Capita Selecta' (273, 322, 323). Hun verschijningsdata vallen net naast de topjaren. De piek rond 1984 wordt mede verklaard door het gelijktijdig gereedkomen van diverse publikaties over een onderzoek in de 'Haaglanden' (157), waaraan door diverse onderzoekers is bijgedragen. Dat de aantallen uit 1989 en 1990

lager zijn kan ten dele worden verklaard uit een zekere traagheid bij de titelverzamelers. Bij de eerstvolgende aanvulling kunnen vooral uit die jaren nog titels verwacht worden, tenzij de aandacht voor het onderwerp inderdaad ineens sterk zou zijn gedaald. Dit laatste is evenwel niet waarschijnlijk.

Brede basisteksten en discussies

Voor de lezer, die zich in korte tijd breed op het probleemveld wil oriënteren is een keuze uit de volgende nummers aan te raden:

- 19 een typologie van overgangszones;
- 41 & 43 overzicht van de problematiek en praktische aanbevelingen voor methode van planvorming;
- 67 verslag van een studiedag in 1983 over de probleemvelden en oplossingen, met als bijlage een notitie over onderzoeksvragen;
- 76 bibliografie met betrekking tot de Randstadgroenstructuur;
- 181 literatuurstudie van gedragswetenschappelijk onderzoek tot 1983;
- 192 literatuurstudie over ruimtelijke conflicten;
- 195 overzicht van landschappelijke processen en ordeningsprincipes;
- 202 rijksnota met achtergronden & uitwerking van een ruimtelijk kader voor de Randstadgroenstructuur;
- 252 een uitgewerkte visie van de Rijksplanologische Dienst;
- 273 PAO-cursus Delft 1978 over het landschap onder toenemende stedelijke invloed;
- 322 & 323 capita selecta LU Wageningen over het overgangsgebied tussen stad en platteland uit 1973 en 1985;
- 326 collegeserie TU-Delft 1979 over de stadsrandzone in relatie met openluchtrecreatie.

In het bijzonder de publikaties 34, 44, 55, 72, 194 en 231 hebben een meer kritisch, polemisch karakter.

Scripties, onderzoeksverslagen en tijdschrift-artikelen

Voorzover uit de titels of samenvattingen viel op te maken, laat tabel 2 de verdeling zien over de verschillende typen publikaties. Hierin valt in de eerste plaats op hoe belangrijk de inbreng van studenten is bij de kennisverwerving over de stadsrandproblematiek. In aantal blijven hun bijdragen nauwelijks achter bij de rapporten van wetenschappelijke instellingen. Interessant is de relatief sterke belangstelling vanuit Wageningen, zowel bij de scripties als bij de studierapporten.

Enige voorzichtigheid is trouwens wel geboden bij de interpretatie van tabel 2. De frequentieverdelingen zouden zowel kunnen wijzen op een toch wat eenzijdige belangstelling van degenen die de literatuur hebben ingebracht, als op daadwerkelijke verschillen in aandacht tussen de betrokken instituten en media. Toekomstige aanvullingen zullen dit duidelijk moeten maken.

Tabel 2 Verdeling over typen publikaties

Type	Aantal	Percentage
Scripties & stage-verslagen	48	14,0
- LU-Wageningen	21	
- Overige Universiteiten	17	
- HBO-studenten	10	
Studierapporten	61	17,7
- Instituten DLO	36	
- Universitaire instellingen	25	
Ambtelijke publikaties	57	16,6
- rijksoverheid	22	
- provinciale overheid	13	
- gemeenten & intergem. werkgroepen	11	
- LD & Dir. BLB	11	
Overige rapporten	16	4,7
- adviesbureaus	11	
- belangengroeperingen	5	
Nederlandstalige tijdschriftartikelen	105	30,5
- Recreatievoorzieningen/Recr. & Toerisme	23	
- Groen	17	
- Stedebouw & Volkshuisvesting	10	
- Geografisch Tijdschrift	8	
- Wonen/TABK, later ARCHIS	11	
- Landbouwkundig Tijdschrift	5	
- Cultuurtechn. Tijdschr/Landinrichting	4	
- Agrarisch Recht	2	
- Bouw	2	
- Plan	2	
- Recreatie	2	
- overig (elk 1)	19	
Voordrachten, hoofdstukken, e.d.	49	14,2
- Capita Selecta, studiedagen	28	
- Planologische Discussiebijdragen	16	
- hoofdstukken in boeken	5	
Diverse Engelstalige artikelen	8	2,3
Totaal	344	100,0

De onder 'overige rapporten' gerubriceerde publikaties hebben vaker het karakter van een brochure dan de daarboven genoemde publikaties, maar ook daarbij komen een paar omvangrijke onderzoeksverslagen voor.

Verreweg de grootste categorie publikaties bestaat uit tijdschrift-artikelen. Hierbij overheersen de artikelen in populair-wetenschappelijke tijdschriften en in periodieken op het terrein van recreatie- en groenvoorzieningen. Relatief weinig is in de serieuze

Nederlandse wetenschappelijke tijdschriften over het onderwerp geschreven. Ook bij de 'overige' tijdschriften komen die van meer wetenschappelijke aard nauwelijks voor.

Bij de ambtelijke publikaties zij vermeld, dat ook hier vaak sprake is van studierapporten. Dit geldt vooral voor diverse publikaties van de Rijksplanologische Dienst. Bij de ambtelijke publikaties is ook een aantal ondergebracht van gemengde werkgroepen, waaronder die van de Contact Commissie Onderzoek Stadsrandzones (CCOS).

Veel nuttige informatie is voorhanden in bundels 'capita selecta' en andere colleger-eeksen of studiedagen. Tenslotte blijkt bij de categorie 'voordrachten', e.d. dat het forum van de Planologische Discussiedagen geen onbelangrijk medium is voor kennis- en meningverkeer over de stadsrandproblematiek.

Inbreng van vakdisciplines

Wie het trefwoorden-register naloopt op directe verwijzingen naar vakdisciplines, krijgt gemakkelijk een vertekend beeld. De meest voorkomende discipline (ruim 50 maal) lijkt 'geschiedenis', maar dit woord is in verreweg de meeste gevallen niet in de zin van vak-inbreng bedoeld. Het gaat er veelal om, dat in de betreffende publikatie enige aandacht is besteed aan de ontwikkeling van een gebied in de loop der jaren. Dat daarvoor zoveel aandacht is volgt direct uit het feit, dat stadsrandzones als overgangszones per definitie (namelijk voorzover er sprake is van een overgang in temporele en niet zozeer in ruimtelijke zin) door veranderlijkheid gekenmerkt worden. De aanverwante discipline 'historische geografie' (2x) levert een onderschatting op van de inbreng van historici en historisch-geografen: alleen als zodanig opvallende bijdragen hebben een dergelijk trefwoord meegekregen.

'Planologie' is het disciplinaire trefwoord dat hierna het vaakst genoemd wordt, gevolgd door 'juridisch'. Beide liggen voor de hand in de context van deze problematiek, maar opnieuw zijn de betreffende publikaties lang niet altijd door een planoloog dan wel jurist geschreven. Opvallend is in dit verband dat trefwoorden als 'sociale geografie' relatief weinig voorkomen, terwijl de bibliografie bol staat van publikaties, die door sociaal-geografen geschreven zijn.

Ook de 'stedebouwkunde' wordt vrij vaak genoemd, tweemaal zo vaak als 'landschapsarchitectuur'. Deze trefwoorden komen voor naast stedenbouw en landschap(-sbouw) en verwijzen expliciet naar de rol van deze disciplines bij de vormgeving van stadsrandzones. Na de trefwoorden 'bestuurlijk' en 'demografie' waarvoor hetzelfde geldt als voor geschiedenis, worden de gedragswetenschappen als 'antropologie', '(omgevings-)psychologie' en 'sociologie' diverse keren genoemd. Wellicht wordt deze inbreng door de trefwoorden-gever als bijzonder ervaren en daarom apart genoteerd. Hoewel 'cultuurtechniek' net als 'landschapsarchitectuur' 8 maal wordt genoemd en landbouw één van de meest voorkomende trefwoorden is, komt verder geen enkele landbouwwetenschap als zodanig in het register voor. Toch blijkt uit de verdeling over typen publikaties, dat veel bijdragen van 'Wageningers' afkomstig zijn.

Hoofdthema's

Een eenvoudige telling in het trefwoordenregister levert de volgende lijst van 20 meest voorkomende onderwerpen op:

1 onderzoek (119 keer)	11 grondgebruik (43)
2 recreatie (118)	12 inrichting (41)
3 landbouw (108)	13 stedelijke druk (41)
4 landschap (93)	14 planvorming (34)
5 randstadgroenstructuur (71)	15 infrastructuur (32)
6 beleid (62)	16 natuur (32)
7 geschiedenis (52)	17 beleving (29)
8 verstedelijking (52)	18 grondonttrekking (29)
9 instrumentarium (48)	19 planologie (29)
10 wonen (46)	20 tuinbouw (29)

Dat 'onderzoek' deze lijst aanvoert, volgt bijna automatisch uit het feit, dat de bibliografie vooral gericht was op onderzoeksliteratuur. Het meestgenoemde thema is 'recreatie': met het eerdergenoemde voorbehoud mogen we constateren dat vanuit dat gezichtspunt de afgelopen 20 jaar het meest over stadsrandzones is geschreven. Ook het trefwoord 'beleving' op de 17e plaats sluit hier aardig bij aan.

Veel aandacht krijgt vervolgens de 'landbouw' in stadsrandzones, vaak in samenhang met 'inrichting' (12e), 'stedelijke druk' (13e), 'infrastructuur' (15e), 'grondonttrekking' (18e), 'planologie' (19e), maar zie ook 'planologische onzekerheid', (21e!) en 'tuinbouw' (20e). Op het thema 'inrichting' na, dat vaak in combinatie met 'recreatie' aan de orde komt, hangen deze onderwerpen merendeels nauw samen met de problemen waar de land- en tuinbouw in stadsrandgebieden voor staan.

Op de vierde plaats staat het thema 'landschap'. Het komt duidelijk frequenter aan de orde dan de 'natuur' (16e), die daar vaak in één adem mee wordt genoemd. Doordat er vanuit de stad steeds nieuwe functies op de stadsrandzone afkomen en er bij de situering daarvan veelal geen sprake is van enige samenhang, trekken snelle veranderingen in het landschap en de rommeligheid die daar vaak uit voortkomt, de aandacht, meestal in negatieve zin (een punt van zorg), maar soms ook in positieve zin (het eigene van een stadsrand-landschap).

Het thema 'randstadgroenstructuur' is veelomvattend. In ieder geval gaat het hier om integratie van landbouw, natuur, bos en recreatie, waarvan alleen 'bos' niet op deze top-20 voorkomt. Daarnaast omvat het ook veel 'beleid' (6e), 'instrumentarium' (9e), 'planvorming' (14e) en 'planologie' (19e). Dat het als bundelend thema zo vaak genoemd wordt, kan mede zijn beïnvloed doordat deze bibliografie als 'dochter van de Bibliografie Randstadgroenstructuur' (nummer 76) is ontstaan.

Het zesde thema op de lijst is 'beleid', uiteraard omdat dit voor stadsrandgebieden vaak als probleem ervaren wordt: ze liggen vaak in een beleidsluwte of als planologische reserve in de beleidsruimte van gemeentelijke en provinciale overheden. Uit veel publikaties spreekt een behoefte, nu eens bij de auteurs en dan weer bij de groepen waarover wordt gerapporteerd, aan duidelijkheid over wat men met een stadsrandzone wil.

Het zevende onderwerp, 'geschiedenis', is hiervoor al besproken. Het achtste, 'verstedelijking', staat dicht bij 'stedelijke druk' (13e) en zal als trefwoord wel eens in die betekenis zijn gebruikt. Het is echter een term, die daarnaast ook weergeeft hoe vanuit de stad naar het omliggende gebied wordt gekeken: welke open ruimten het eerst voor verstedelijking in aanmerking komen.

Veel aandacht krijgt ook het 'instrumentarium' (9e), waarmee bij voorbeeld tot consolidering, aanpassing of vernieuwing van stadsranddeelgebieden (zie 202) kan worden overgegaan. Met het instrumentarium hangen niet alleen 'beleid', maar ook zaken als 'planvorming' (14e), 'planologie' (19e) en 'financiën' (als 22e net buiten de top-20) samen.

Opmerkelijk is dat de woonfunctie (10e) van stadsranden zo vaak apart wordt genoemd, maar een toch wel bekende en controversiële functie als 'bedrijvigheid' de top-20 lang niet haalt. Die bedrijvigheid zit echter ook wat verborgen in het volgende thema op de lijst: 'grondgebruik'. Hieronder worden veranderingen, verdringing en verweving van sterk verschillende vormen van grondgebruik verstaan. Sommige daarvan verdragen elkaar slecht, maar zijn kenmerkend voor stadsrandzones. De opkomst, consolidatie of stagnatie van bedrijvigheid speelt daarbij een belangrijke rol. Het 'wonen' komt in de literatuur ook nog op een andere manier aan de orde: als aantrekkelijkheid van stedelijke woongebieden aan de rand van de stad.

Bovenstaande bespiegelingen laten zien dat alleen al een globale blik op de trefwoorden in deze bibliografie enig inzicht geeft in wat er in stadsrandzones vooral aan de orde is. Maar om te weten waar nu in de verschillende gevallen de schoen precies wringt, zullen de samenvattingen en de literatuur zelf toch intensiever bestudeerd moeten worden.

Probleem-definities

De 344 samenvattingen staan bol van de probleembeschrijvingen. Zelfs met een beperking tot wat er expliciet onder 'problemen en onderzoeksvragen' wordt genoemd, ontstaat een enorme waslijst. In de meest algemene zin komt de stadsrandproblematiek goed aan de orde in de publikaties die hiervoor onder 'brede basisteksten' waren genoemd. Daarnaast worden veel deelproblemen aan de orde gesteld, vaak meerdere keren. Hieronder is geprobeerd om op grond van de informatie in de samenvattingen een globaal beeld te geven van de meestgenoemde deelproblemen.

— Land- en tuinbouw: Veel publikaties bezien de problematiek vooral vanuit de landbouw. Daarbij draait het in de meeste gevallen om de stedelijke druk die op agrarische bedrijven wordt ondervonden: de gevolgen van, en het omgaan met onttrekking van cultuurgrond, bedrijfsbeëindiging, planologische onzekerheid, e.d. (zie: 14, 22, 24, 27-8, 35-6, 46, 69, 75, 83, 102, 111-2, 120, 124, 134-6, 144, 154, 157, 173-5, 187, 223-4, 231, 233-5, 247, 261-2, 264, 292, 312, 318-9). Ook worden in diverse publikaties de kansen en beperkingen van stedelijke dienstverlening door agrariërs besproken (zie: 71, 233-5, 337) of komen de positieve en negatieve relaties tussen land- en tuinbouw enerzijds en openluchtrecreatie anderzijds aan de orde (zie: 57, 61, 169, 180, 189, 200, 272, 292). De onderlinge relatie tussen landbouw en natuur

vraagt juist ook in stadsrandgebieden, waar deze beide onder druk staan, aparte aandacht (zie: 47, 168). Diverse keren wordt tenslotte de aparte problematiek van (glas-)tuinbouw in stadsrandzones aan de orde gesteld (zie: 2, 46, 98, 169, 248, 342). Deze heeft weliswaar minder last van planologische onzekerheid dan de grondgebonden landbouw, maar moet herhaaldelijk plaats maken voor nieuwe stadsuitbreidingen.

— Landschap: De landschappelijke verbrokkeling in veel stadsrandgebieden als gevolg van het incidenteel 'wegzetten' van uiteenlopende stedelijke functies en van de aanleg van randwegen en andere infrastructurele voorzieningen wordt vaak als een probleem gezien. Soms blijft het bij een wat klaaglijke constatering, maar een aantal publikaties gaat hier dieper op in en probeert oplossingen aan te dragen (zie: 25, 33, 38, 42-3, 125, 153, 186, 188, 208, 212, 214, 232, 239, 243, 259, 273, 298, 327, 332, 336). De hierbij voorgestelde oplossingen worden gezocht in het opstellen van 'raamwerken' (12, 298) of 'stabiele landschapselementen' (214), het werken met een 'dynamisch ruimtelijk concept' (33), het creëren van een 'autonome beeldstructuur' (188), het opstellen van een 'landschapsonwikkelingsplan' (212) of van 'landschapsonwikkelingszones' (332). Dat men hoopt hiermee ook een deel van de planologische onzekerheid te kunnen wegnemen wordt treffend geïllustreerd door de term 'garantielandchap' (zie: 84). Dit geldt uiteraard slechts voor de gegarandeerde hoofdstructuren of raamwerken; de overige vlakken kunnen ieder moment wel weer 'kleur verschieten' (zie: 195). Daarnaast worden, vooral in Noord-Brabant, diverse pleidooien gehouden voor de maximale inpassing van nieuwbouwwijken in het bestaande landschap. Dit betekent het handhaven van de landschappelijke hoofdstructuur en van landschappelijk waardevolle elementen bij de aanleg van nieuwe stedelijke wijken (zie: 38, 53, 184, 193, 226-7, 270, 305-6, 315), desgewenst in samenhang met het scheppen van nieuwe landschappelijke waarden (zie: 114, 208). In het algemeen wordt de opstelling van integrale plannen voorgestaan, maar in tenminste één publikatie (327) wordt daar bewust van afgeweken en wordt een koppeling van landschapsvormende processen aan afzonderlijke, concrete projecten voorgestaan, nadat die in een stadsgewestelijke context zijn geplaatst. Sommige publikaties concentreren zich op kartering en indeling van landschappen in de stadsrandzones (zie: 18, 62, 230, 268), op landschapsecologische aspecten (zoals de 'waardevolle ecosysteembruggen' van 148), op het belang van 'beeld dragers die de samenhang tussen landschapsbeeld en abiotische ondergrond ondersteunen' (271), op de bestaande identiteit van deelgebieden (12, 91), of op de recreatieve betekenis van het stadsrand-landschap (114, 204, 213, 239, 258, 272, 277, 289).

— Recreatie: De recreatieve inrichting van stadsrandzones wordt in de literatuur veelvuldig als probleem naar voren gebracht. Er zitten belevingsaspecten aan (zie: 6, 181, 242, 256, 258, 263, 265-6, 276-77, 285, 329, 332-3): wat is het aantrekkelijke van de stadsrandzone en wat wordt als storend ervaren? Maar ook beoordelingen van de ruimteclaims voor recreatie (zie: 183), handhaving of verbetering van de landschappelijke kwaliteit in algemene zin (zie: 42-3, 53, 88, 195, 239) al dan niet door kleine of grote ingrepen (zie: 114, 261, 276-7, 317, 326, 333), de bereikbaarheid (zie: 19, 132, 190, 195, 238, 242, 258, 266, 317, 330, 339), de aanleg- en exploitatiekosten van recreatievoorzieningen (zie: 11, 90, 289, 339), het gebruik ervan en van de stadsrandzone in het algemeen (zie: 7, 50, 77, 90, 132, 145-6, 161, 180-81, 190, 201, 232, 242, 256, 263, 330, 339), het beschikbare instrumentarium (zie: 4, 90, 179-80, 190,

252, 294) worden in diverse publikaties besproken. Verder komt meermalen de recreatieve dooradering van door andere functies gedomineerde stadsranddeelgebieden aan de orde, zoals een land- of tuinbouwgebied (zie: 2, 14, 26, 61, 86, 98, 155, 174, 251, 255, 292) en een natuurgebied (zie: 47, 75). Soms gaat het hierbij om groenstroken en natte verbindingen, waarin een zekere mate van natuurontwikkeling geacht wordt samen te kunnen gaan met recreatieve routes (zie: 82, 97, 188, 193), maar vaak staat juist het problematische van de driehoeksverhouding landbouw-recreatie-natuur centraal (zie: 60, 96, 118-9, 127, 271). Tenslotte komen de recreatievormen volkstuinieren (zie: 29, 31-2, 85, 138, 140-43, 279, 291, 343) en fietsen (zie: 92, 94, 171-2, 236) opvallend vaak aan bod.

— Bestuur: De controle over, en coördinatie van (bouw-)activiteiten in stadsrandzones wordt door diverse auteurs als probleem beschouwd. Men weet vaak niet wat men met deze gebieden aanmoet. Plannen en oplossingen voor de korte termijn botsen nogal eens met lange-termijn visies. Verschillende diensten binnen een bestuurslaag en de bestuurslagen onderling kunnen het ook vaak niet eens worden. Dergelijke beschouwingen zijn vooral te vinden in: 23-4, 51, 55, 113, 117, 136, 152, 165, 168, 176-7, 209, 211, 262, 273-4, 280, 316, 320, 322-3 en 328.

— Afvalberging: Een interessant deelprobleem, dat in de literatuur van verschillende kanten wordt belicht, is het omgaan met de berging van afval, met name bouwafval (zie: 8, 9, 17, 75, 93, 103, 150, 260 en 289).

— Overige deelproblemen: Naast bovengenoemde visies op de problematiek van of in stadsrandzones komen er in de literatuur nog diverse andere voor, zij het minder frequent. Zo concentreren enkele auteurs zich op de sterke menging van wisselende en elkaar vaak onderling slecht verdragende grondgebruiksvormen (zie: 86, 191-2, 216, 252). Bij anderen speelt de economische problematiek van strategische ligging en hoge grondprijzen van stadsrandkavels een grote rol (zie: 14, 54, 175-6, 178). Tenslotte bevat de bibliografie een niet gering aantal titels, waarin de ontwikkelingen in het vaak verre verleden worden besproken, die op verschillende manieren doorwerken in de huidige situatie (zie: 21, 30, 39, 49, 66, 115-6, 228, 245-6, 287, 293, 309-10, 314, 340).

Probleem-gebieden

Bij doornemen van het plaatsnamenregister blijken de volgende steden en gebieden de meeste aandacht te hebben gehad. Hier spelen uiteraard toevallige factoren in mee, waaronder een onderzoek in de 'Haaglanden' (de oostrand van de Haagse agglomeratie met het aangrenzend landelijk gebied) waaraan begin jaren '80 verschillende instituten hebben gewerkt en waarover dus ook diverse auteurs hebben gepubliceerd.

Top-10 van het plaatsnamen-register:

— Utrecht (35x);	— Amstelland (18x);
— Amsterdam (28x);	— Randstad (14x);
— 's-Gravenhage (23x);	— Noorderpark (Utrecht) (10x);
— Haaglanden (23x);	— Rotterdam (10x);
— Almere (19x);	— Haarlem (9x);

De frequente aandacht voor Utrecht is voor een deel te herleiden tot de activiteiten van de vakgroep sociale geografie van de Rijksuniversiteit te Utrecht. Hun Amsterdamse collega's zijn voor hun case-studies en leeronderzoekingen meer op de stad zelf gericht. Het is zeer de vraag of de belangrijkste stadsrand-probleemgebieden wel door deze frequentieverdeling worden aangegeven. De recente aandacht voor de Noordrand van Rotterdam is nog niet in deze bibliografie weerspiegeld, terwijl de problematiek van de Rotterdamse zuidrand niet in een enkel trefwoord terug te vinden is. Dat laatste geldt wel voor Amsterdam ('Amstelland'), Utrecht ('Noorderpark') en Den Haag ('Haaglanden').

Urgente onderzoeksvragen

Tenslotte zijn de vele 'problemen en onderzoeksvragen' die de samenvatters uit de betreffende publikaties hebben gehaald door ons op een rijtje gezet. In eerste instantie leverde dat een enorme waslijst op. Hierin is vervolgens enige ordening gebracht, waarbij dezelfde volgorde werd aangehouden als hiervoor onder 'hoofdthema's'. Na het opruimen van overlappingsen en het weglaten van vragen die indertijd meteen door vervolgonderzoek beantwoord waren, komt hieruit het volgende beeld naar voren.

Lijst van thematisch geordende, samengevatte onderzoeksvragen:

1 'onderzoek'

Hieronder zijn vragen omtrent algemene theorievorming en de behoefte aan gegevens verzameld. Voor eerdere inventarisaties van onderzoeksvragen zie: 67 & 163. Er blijkt vooral behoefte aan:

- theorievorming (154, 185, 217, 322) en methoden voor afbakening van stadsrand-zones (170), het meten van planologische onzekerheid (69) en van de kwaliteit van een woonomgeving (267);
- geautomatiseerde gegevensverwerking (34) en fijnmazige, eenduidige en regelmatig bijgehouden registraties van niet-agrarische grondgebruiksvormen (24, 189, 197, 221, 307) en landschapselementen (62, 159);
- meer gebruik van luchtfoto's en andere vormen van remote sensing (233);
- data over door gemeenten verworven grond zonder nieuwe bestemming en over de beschikbaarheid van particuliere (cultuur)grond (104);
- evaluaties en effecten-studies vooraf (167), vooral van doorsnijdingen (185, 308), perifere detailhandel (313), experimentele plannen (231) en stadsuitbreidingen (296).

2 'recreatie'

Uit de diverse vragen blijkt een behoefte aan onderzoek naar:

- (knelpunten voor) langzaam verkeer (8, 64) en de bereikbaarheid van recreatievoorzieningen (37) met name voor kansarme groepen (256);
- de effecten van geluidshinder en visuele hinder van gemotoriseerd verkeer (132, 164) op het recreatiegedrag, naar mogelijkheden om deze hinder te beperken (8) en naar milieuhygiënische problemen van recreatiegebieden in het algemeen (77);
- diverse inrichtings- en beheersaspecten van recreatievoorzieningen (90, 162, 294), betere aansluiting bij gebruik (200) en ondergrond (afval!) (289);

- de samenhang tussen recreatieve en andere functies van een gebied (180, 181) en in het bijzonder uitdieping van het begrip 'recreatief medegebruik' en analyses van concrete situaties (75, 100, 174);
- recreatiegedrag (verplaatsing- en gebruiksrouines) van diverse (o.a. kansarme)-bewonerscategorieën (161, 166, 181, 201) en druktebeleving (171): veelal thuis-en belevingsonderzoek;
- vraag en aanbod (31, 32, 77, 159) en verbetering van gebruiksprognoses i.v.m. dimensionering van voorzieningen (190, 339);
- afzonderlijke recreatievormen (138, 164, 291) en hun uitwisselbaarheid (164);
- 'forenzen-kamperen' (203);
- de betekenis van gemeentegrenzen en gemeentelijke autonomie bij planning van voorzieningen (168, 180).

3 'land- en tuinbouw'

Behoefte aan onderzoek vooral naar:

- bedrijfsaanpassingen wegens gevolgen van stedelijke nabijheid (14, 22, 24, 28, 29, 30, 75, 107, 112, 135, 157, 231, 235, 247, 262, 319);
- extensivering en verweving natuur-, woon- en recreatiefuncties o.a. vanwege de Randstadgroenstructuur (14, 91, 102, 127, 168, 174, 301);
- afwijkende situatie t.a.v. tuinbouw (46, 342);
- invloed van ruimtelijk en aankoopbeleid (27, 35, 36, 120, 124, 136, 174, 175, 233) en van particuliere grondaankopen (168) op het agrarische grondgebruik en de toekomst van de betrokken agrariërs;
- invloed van feitelijke grondonttrekking op de aan land- en tuinbouw verwante bedrijvigheid (157);
- de ervaringswereld van agrariërs in stadsrandzones (134, 264) en de wijze waarop ze bij de planvorming (zouden moeten) worden betrokken (174, 189).

4 'landschap' (en 'natuur')

Behoefte aan onderzoek vooral naar:

- esthetische en belevingswaarden (13, 17, 166, 181, 266-7, 336);
- financiële en bestuurlijke beperkingen bij maatregelen voor landschapontwikkeling (25, 53, 72, 91, 162, 212, 252, 267, 311, 316);
- landschappelijke concretisering van geleidingszones (99, 231, 306) en Randstadgroenstructuur (241);
- integratiekaders voor (veelal sectorale of incidentele) ingrepen in het landschap (25, 40, 148, 271, 300, 316, 323, 325, 334, 344) en bij versnippering van het grondgebruik (64, 301);
- ruimtelijke concepties op diverse schaalniveaus (122, 237, 316, 318, 322, 323, 344);
- landschaps-ecologische problemen, waaronder versnippering van groene wiggen (33, 258, 296);
- mogelijkheden voor natuurbouw (97, 296) en veiligstellen van natuurwaarden, ook in toekomstig stedelijk gebied (118, 305-6);
- gevaar van nivellering bij bovenwijkse groenvoorzieningen (37, 75, 298);
- beoordelingscriteria voor (b.v. afrondende) ontwerpen (60);
- raakvlakken van landschapsbouw met geluidshinder (164);
- beheersbaarheid van rommeligheid en planologische onzekerheid (178);

- verwerking van de bestaande stedelijke en landschappelijke situatie in plannen (194);
- landschapsplanning in stadsrandzones (in de Veenkoloniën) in het licht van slijtage (213).

5 'randstadgroenstructuur (RGS)'

Behoeftte aan onderzoek vooral naar:

- wat aaneenschakeling van groen-elementen tot een structuur kan maken (34, 237);
- beheersaspecten (o.a. werken met vrijwilligers) van voorzieningen en landschapselementen (13, 88, 237);
- diversiteit (gebiedsspecificiteit!) van projecten (87);
- inpassing agrarische belangen in RGS (102, 174) en de mogelijkheden en beperkingen voor ecologische en recreatieve infrastructuur (102);
- onderbouwing en kwantificering van de knelpunten, die RGS moet oplossen (72);
- financiële en bestuurlijke draagkracht (9, 87, 102).

6 'beleid' (en 'planvorming')

Behoeftte aan onderzoek vooral naar:

- besluitvormingsprocessen (bv. rond afvalberging), betrokkenheid van belanghebbenden, gebrek aan en coördinatie van het ruimtelijk beleid (17, 25, 33, 43, 56, 86, 102, 127, 150, 152, 165, 167-8, 174, 180, 184, 189, 213, 224-5, 253, 258, 260-1, 267, 276-7, 294, 320, 324, 344);
- de stuurbaarheid van processen (268, 293) en naar sturingsmogelijkheden in andere landen (23, 88, 340);
- het spanningsveld van wensen en objectieve methoden voor toedeling en locatiekeuzen (17, 113, 165, 168, 175, 180, 211, 216, 262, 268, 302, 306, 344);
- tekortkomingen van huidige planvormen i.v.m. samenhang, diversiteit, kleinschaligheid en onzekerheid (41, 43, 75, 184, 194, 218-20, 223, 250, 305, 322-3, 329);
- aanpak van milieuhygiënische problemen, o.a. bij vuilstort (75);
- mogelijkheden en beperkingen van bestemmingsplannen (20, 38, 80, 250);
- mogelijkheden ter verkorting van de periode tot planuitvoering (84, 167, 189, 274);
- taakstellingen van het gemeentelijk grondbedrijf (133, 176);
- gebruik van de resultaten van onderzoek dat niet speciaal voor het actuele planingsprobleem was verricht (167, 181, 318).

7 'geschiedenis' (hier geïnterpreteerd als 'dynamiek van het grondgebruik')

Behoeftte aan onderzoek vooral naar:

- longitudinaal onderzoek (154, 158) of herhaling van eerder onderzoek, bv. naar het gebruik van recreatie-voorzieningen (6) en naar landschapsbeelden (18, 62);
- aard en verklaring van verdringingsprocessen (15, 215, 293, 301);
- blijvende elementen bij opschuiven van een stadsrand (15, 70, 158);
- consequenties en beheersbaarheid van veranderlijkheid (43, 178, 268, 297);
- aanwezige cultuurhistorische waarden (49, 70);
- meten en beperken van planologische onzekerheid (69, 75);
- de structurerende en barrièrevormende werking van hoofdinfrastructuur (164, 335);
- de toekomstige relaties tussen stad en land (194);

- de vergelijkbaarheid van historisch gegroeide en nieuw geplande situaties op uitlopende plaatsen (230).

8 'verstedelijking' (inclusief 'stedelijke druk')

Behoeftte aan onderzoek vooral naar:

- toepassing van een geöperationaliseerd begrip 'stedelijke druk' (22, 30, 157, 296), bv. voor het grondgebruik en de inrichting van stadsrandgebieden (10, 194, 240);
- vorm- en lokatiecriteria voor nieuwe stedelijke gebieden (81, 198, 304, 341), waaronder woonwagencentra (75);
- migratie-onderzoek van stedelingen naar kleine kernen (108);
- verschuivingen in relatieve betekenis van de verklarende variabelen voor de toename van aaneengesloten bebouwing en de achterliggende factoren t.a.v deze variabelen (293).

9 'instrumentarium'

Behoeftte aan onderzoek vooral naar:

- geschiktheid en verbetering van bestaande instrumenten (20, 38, 86, 101, 107, 119, 141, 209, 231, 293, 306, 316);
- het effect van 'dubbele bestemmingen' (86);
- mogelijkheden ter versterking (o.a. budgettair) van het provinciaal en gemeentelijk groenbeleid (87, 91, 102, 176, 180, 226, 328);
- de uitvoerbaarheid van maatregelen (167);
- de bouwstenen en prioriteiten voor een deugdelijk bufferzone-beleid (251);
- instrumenten voor landschapsbouw buiten landinrichting om (252);
- regulering van perifere detailhandel (328).

10 'wonen'

Onder dit hoofdthema konden opvallend weinig onderzoeksvragen worden gegroepeerd. Deze zijn alleen aangetroffen bij publikatie (1).

Bovenstaande lijst van onderzoeksvragen is uiteraard nog lang geen programma voor onderzoek in de jaren '90, maar vormt daartoe wel een nuttige bouwsteen. Als het aantal malen, dat vragen in een bepaalde richting geformuleerd zijn, als maatstaf kan dienen, lijkt de behoefte het sterkst aan onderzoek op het terrein van:

- besluitvormingsprocessen (bv. rond afvalberging), betrokkenheid van belanghebbenden, gebrek aan en coördinatie van het ruimtelijk beleid (31x);
- agrarische bedrijfsaanpassingen wegens gevolgen van stedelijke nabijheid (16x);
- tekortkomingen van huidige planvormen i.v.m. samenhang, diversiteit, kleinschaligheid en onzekerheid (14x);
- het spanningsveld van wensen en objectieve methoden voor toedeling en locatiekeuzen (13x);
- integratiekaders voor (veelal sectorale of incidentele) ingrepen in het landschap en bij versnippering van het grondgebruik (12x);
- geschiktheid en verbetering van bestaande instrumenten (12x);
- financiële en bestuurlijke beperkingen bij maatregelen voor landschapsontwikkeling (10x).

1.3 Publicaties in alfabetische volgorde van auteurs (auteur, titel, trefwoorden, samenvatting en onderzoeksvragen)

1.

AANEN, A. & A. VAN ROSSUM (1988).

Wonen in de overgang: ... een verkennende studie naar de toekomst van de woonfunctie in het overgangsgebied tussen stad en platteland...

Doktoraalscriptie Landbouwniversiteit Vakgroep Planologie. Wageningen.

stadsrand, wonen, ontwikkeling, ruimtelijke concepten, demografie, landbouw, natuur, milieu, vrije tijd, technologie, mobiliteit, toekomst, beleid, maatschappelijke factoren

Samenvatting:

In deze studie wordt de toekomst van de woonfunctie benaderd vanuit twee invalshoeken: ruimte en samenleving. De probleemstelling luidt: welke mogelijkheden zijn er voor de toekomst van de woonfunctie in het overgangsgebied tussen stad en land uitgaande van enerzijds maatschappelijke ontwikkelingen en anderzijds ruimtelijke concepten? In het verslag wordt eerst ingegaan op de factoren die in het verleden van invloed zijn geweest op de woonfunctie. Vervolgens komen aan de orde: demografische ontwikkelingen en het woningbouwbeleid, het begrip overgangsgebied tussen stad en land, de visies op de betekenis en de invulling van het overgangsgebied, de ruimtelijke concepten ('de stedelijke regio' en 'de begrensde stad'), de maatschappelijke factoren die van invloed zijn op de woonfunctie in het overgangsgebied (landbouw, natuur en milieu, vrije tijd, verdeling van werk en inkomen, technologie en mobiliteit). Daarna worden de ruimtelijke concepten en de ontwikkelingen binnen de verschillende factoren met elkaar geconfronteerd. Tenslotte wordt ingegaan op de wenselijkheid van de verschillende ruimtelijke concepten.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het is belangrijk meer inzicht te krijgen in de relatie van de woonfunctie met de andere functies. Welke invloed heeft bijvoorbeeld de werkfunctie op de keuze voor een bepaald woningtype of woonlocatie, en hoe zal de invloed zijn van veranderende werktijden, van wijzigende produktie-omstandigheden of van het schaarser worden van grondstoffen. Verder is nog niet bekend hoe de verschillende factoren kwalitatief van invloed zijn op de woonfunctie.

Kunnen aan de hand van voorspellingen over ontwikkelingen in andere factoren woningbouwprogramma's opgesteld worden? In deze studie kon vanwege het oriënterend karakter ervan niet op deze vragen worden ingegaan. Hoeveel landbouwgrond zal er vrijkomen en hoeveel daarvan kan gebruikt worden voor woningbouw? Bovendien is onderzoek nodig naar de beleving van verschillende milieus. In het concept van de stedelijke regio wordt gepleit voor een geleidelijke overgang van stedelijk naar landelijk. Binnen het concept van de begrensde stad wordt juist gepleit voor twee verschillende milieus. Hoe worden deze concepten in praktijk gewaardeerd? In samenhang met het vorige punt is het ook interessant na te gaan in hoeverre de individuele burger beseft welke consequenties de keuze voor een bepaald woonmilieu heeft en hoe vanuit het beleid meer aandacht gegeven kan worden aan dat bewustwordingsproces.

2.

AANEN, A., M. VAN DEN BERG, TH. VAN DEN BROEK, H. DOEVEN, G. KROON EN P. WOLBERT (1986).

Inrichtingsplan Hendrik-Ido-Ambacht Polder. Scriptie Landbouw Universiteit Wageningen.

stadsrand, Hendrik Ido Ambacht, Zwijndrecht, stadsuitbreiding, tuinbouw, recreatief medegebruik, recreatie, inrichtingsplan, planologische onzekerheid

Samenvatting:

In dit verslag wordt een inrichtingsplan voor het kassengebied tussen de gemeenten Zwijndrecht en Hendrik-Ido-Ambacht gemaakt. Bij de analyse zijn zowel de ontwikkelingen vanuit de stad als de ontwikkelingen vanuit de landbouw betrokken. Dit heeft geleid tot een synthese keuzemodel. De alternatieve uitbreidingslocaties zijn beoordeeld naar planologische inpasbaarheid, kosten en mogelijkheden grondverwerving, aansluitingsmogelijkheden voor tuinbouw, mogelijkheden voor recreatief medegebruik, afwateringsmogelijkheden en geluidsbelasting. Voor de stadsuitbreiding is op basis van het keuzemodel een synthese model ontwikkeld. Dat is verder uitgewerkt in een detailplan. Voor het tuinbouwgebied is eveneens een detailplan gemaakt. In dit plan wordt rekening gehouden met recreatief medegebruik. Voor een gedeelte van het plan is een kostenberekening gemaakt. Er is gestreefd naar een definitieve inrichting van het gebied, waardoor een einde komt aan de planologische onzekerheid.

3.

ACHT, W.N.M. VAN (1987).
Natuurbouw in stadsrandgebieden: toepassingen in de buitenruimte van Almere.
Rijksdienst voor IJsselmeerpolders,
Flevobericht 297, Lelystad.

stadsrand, Almere, Huizen, natuur, ecologie, natuurbouw, inrichting, beheer, planvorming, milieu, literatuuronderzoek, veldwerk, wonen, ontwikkeling, beleving, vrije tijd

Samenvatting:

De aanwezigheid van nabij gelegen groen- en natuurgebieden is naast de aanwezigheid van sociaal-culturele voorzieningen en winkelveorzieningen, een belangrijke factor voor de aantrekkelijkheid van woonmilieus. De ontwikkeling van natuurwaarden in stadsrandgebieden kan de mogelijkheden van natuurbeleving in een stedelijke omgeving bevorderen. Dit rapport is gebaseerd op literatuur- en veldonderzoek in de periode 1980-1984. Het beoogt:

- een kort historisch overzicht te geven van de plaats en de betekenis van natuur bij stedelijke ontwikkelingen;
- inzicht te geven in de beleving, de waardering en de kennis van natuur door bewoners van vooral Almere en Huizen;
- een overzicht te geven van het voorkomen van planten- en diersoorten in stadsrandgebieden in relatie tot daarvoor bepalende milieufactoren;
- inrichtings- en beheersvoorstellen te geven voor natuurontwikkeling bij onder meer het bouwrijp maken van terreinen, de aanleg van bossen en de afwerking van oevers van grachten en plassen;
- richtlijnen te geven voor het integreren van wensen voor natuurontwikkeling bij de planvorming in stadsrandgebieden;
- inzicht te geven in het plan voor natuurontwikkeling voor de buitenruimte van Almere. Bewoners van Huizen en Almere geven te kennen, dat het omgaan met of het zijn in de natuur een van de belangrijkste vormen van vrijetijdsbesteding is. Verschillen in frequentie van bezoek aan de natuur zijn te verklaren door verschillen in afstand tot volgroeiende groen- en natuurgebieden. Groen- en natuurgebieden in de nabije omgeving van bebouwde gebieden leiden tot een grotere integratie van natuur in het dagelijks leefpatroon van stedelingen. Om te voorzien in een aantrekkelijke woonomgeving voor bewoners, is het wenselijk om bestaande natuurwaarden te integreren in bebouwde gebieden of om nieuwe natuurlijke elementen te ontwikkelen door toepassing van

bodemtechnische, waterhuishoudkundige en ruimtelijke inrichtingsmaatregelen. Om de ontwikkeling van natuurlijke elementen in een stedelijke omgeving te bevorderen, is het aan te bevelen een afzonderlijk plan voor natuurontwikkeling op te stellen als bouwsteen voor de vervaardiging van onder meer structuur-, bestemmings- en beheersplannen. Een plan voor natuurontwikkeling is opgesteld voor de buitenruimte van de meerkernige stad Almere.

4.

ACHT, W.N.M. VAN, E.J. ULRICH & J.L.M. VAN DER VOET (1988).
PPO als instrument voor recreatieve inrichting stadsrandgebieden.
Recreatie en toerisme 20 (9): 262-269.

stadsrand, Amstelland, Noorderpark, onderzoek, evaluatie, planvorming, financiën, instrumentarium, beleid, recreatie, analyse, planningsproces, inrichting, effectiviteit, subsidie

Samenvatting:

Het artikel doet verslag van een onderzoek met de probleemstelling: 'In hoeverre is het beschikbare instrumentarium met name PPO toereikend voor het (her)inrichten van stadsrandgebieden en welke factoren zijn daarbij van invloed op het al dan niet slagen van een dergelijk (her)inrichtingsproces' (Ulrich, 1987). Er heeft een gedetailleerde analyse plaatsgevonden in twee proefgebieden: Amstelland en Noorderpark. Voor beide gebieden wordt een beschrijving gegeven van het gebied, vervolgens komen aan de orde de effectiviteit en slagvaardigheid van de uitwerking van het basisplan, de integrale planvorming, en de subsidie en kostenverdeling. Tenslotte wordt geëvalueerd in hoeverre de PPO bruikbaar is voor een effectieve en slagvaardige inrichting van stadsrandgebieden. Het artikel wordt besloten met de volgende aanbevelingen:

- Gezien de sectorale planningsprocedure en de sectorale financiering, kan integrale planvorming binnen het instrument van de PPO moeilijk op evenwichtige wijze plaatsvinden. Bij een gewenste integrale planvorming zal de PPO als sectorinstrument gecombineerd dienen te worden met een integraal werkend instrumentarium.
- Een evenwichtige afweging van belangen lijkt pas goed mogelijk, wanneer vroegtijdig een sectorale recreatieve inbreng wordt geleverd in integrale planvorming op regionale niveau in de vorm van een uitwerking van een streekplan, een (inter)gemeentelijk structuurplan of een

bestemmingsplan. Via het multisectorale landinrichtingsinstrumentarium en het sectorale instrument van de PPO kan in samenhang daarmee tot uitvoering worden gekomen.

— Om het draagvlak voor een recreatieve inrichting van stadsrandgebieden te vergroten, dient aan lokale overheden of samenwerkingsverbanden daarvan een grotere beslissingsbevoegdheid en verantwoordelijkheid te worden toegekend bij de planvorming en de inzet van financiële middelen.

— Een minder stricte hantering van tijdsgrenzen bij het toekennen van subsidies kan tegemoetkomen aan een door bijzondere omstandigheden moeilijk te plannen fasering van uit te voeren recreatievoorzieningen.

— Indien een wettelijke regeling van de PPO wordt overwogen dient daarmee de financiële duidelijkheid op langere termijn voor subsidie-aanvragers te worden vergroot. Het is daarbij wel wenselijk om de huidige flexibiliteit van de PPO te behouden.

5.

ACHTERSTRAAT, J. (1974).

Wonen in een boerderijtje: ongewenste penetratie.

Bouw 1974 (29): 975-977.

stadsrand, planologie, landbouw, landschap, wonen, verborgen suburbanisatie

Samenvatting:

Ten gevolge van schaalvergroting in de landbouw komen voortdurend boerderijtjes vrij van agrariërs, die hun bedrijf beëindigen. Er is een toenemende belangstelling voor deze boerderijtjes van de zijde van de burgers, die graag een tweede woning op het platteland willen hebben. Niet zelden wordt deze tweede woning op den duur tot eerste woning. Voor de beëindigende agrariër is het feit, dat hij een goede prijs voor zijn oude boerderijtje kan krijgen aantrekkelijk. Voor de landbouw als geheel is penetratie van burgerbewoning in het agrarisch gebied ongewenst. De auteur pleit voor opschoning van het landschap, d.w.z. afbraak van voor het landschap niet waardevolle boerderijtjes. Voor gemeenten is opkoop van deze boerderijtjes te duur (vanwege de hoge prijzen, vooral in landschappelijk aantrekkelijke gebieden). Volgens de auteur zou het verbouwen van deze boerderijtjes daarom verboden moeten worden, waardoor ze niet meer aantrekkelijk zijn voor burgers.

6.

ACKERMANS, I.A.M. (1980).

Het stadsrandgebied van Almere-Haven in 1979.

Scriptie Geografisch Instituut
Rijksuniversiteit

Utrecht/RIJP-werkdocument.

stadsrand, Almere, onderzoek, recreanten, grondgebruik, veldwerk, demografie, typologie, wensen, interviews

Samenvatting:

De probleemstelling van deze studie luidt: 'hoe staat het anno 1979 met het recreatieve gebruik van de nog jonge stadsrand van Almere-Haven?' Deze probleemstelling is uitgewerkt in vier deelprobleemstellingen:

— welke grondgebruiken c.q. landschapstypen kan men onderscheiden in de stadsrandzone;

— welke categorieën mensen (naar leeftijd en geslacht) en hoeveel (schatting) recreëren in de stadsrandzone en welke activiteiten worden er door hen beoefend;

— bestaat er verschil in recreatief gebruik tussen parken en overige gebieden;

— bestaat er een verband tussen de levensfase van de recreant enerzijds en zijn gedrag, wensen, klachten en waardering anderzijds?

Door middel van oppervlakte- en landschapsinventarisatie, observatie/tellingen en interviews zijn per deelgebied gegevens verzameld. Ten aanzien van het verloop van het onderzoek wordt een aantal kritische kanttekeningen geplaatst, en wordt de betrouwbaarheid van de uitkomsten betwijfeld.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het is de bedoeling het onderzoek na een aantal jaar te herhalen, zodat ontwikkelingen en veranderingen achterhaald kunnen worden.

7.

ALDERWEGEN, H.A. VAN (1979).

Toepassing van een spreidingsmodel voor prognose van het aantal dagrecreanten in Midden-Delfland. Gevolgen ruimtelijk spreidingspatroon berekend.

Recreatievoorzieningen 11 (3): 122-126.

stadsrand, Midden Delfland, recreanten, prognose, studie, model

Samenvatting:

In dit artikel is aangegeven op welke wijze met behulp van een wiskundig spreidingsmodel een prognose kan worden opgesteld van het aantal dagrecreanten dat bestaande en aan te leggen recreatiegebieden in Zuid-Holland zal bezoeken.

Er is een prognose opgesteld van het te verwachten aantal dagrecreanten dat omstreeks 1990 Midden-Delfland zal bezoeken voor die gevallen dat twee varianten voor de recreatieve inrichting zullen zijn uitgevoerd. In het volgende nummer (4) van hetzelfde tijdschrift wordt door de auteur nogmaals ingegaan op het spreidingsmodel, en wel op nut van toepassing van het model. De functie van het opstellen van een prognose van het te verwachten aantal recreanten bij de projectvoorbereiding is, dat daarmee kan worden aangegeven in hoeverre het toekomstig recreatief gebruik van Midden-Delfland, indien het wordt ingericht volgens de schets, in overeenstemming zal zijn met de gehanteerde beleidsuitgangspunten en daarmee samenhangend met de inrichtingsschets. Zo zal d.m.v. het spreidingsmodel antwoord verkregen worden op bv. de vraag: zal het tekort aan oeverrecreatiemogelijkheden werkelijk worden opgeheven bij een dergelijke inrichting?

8.

AMTTELIJKE WERKROEP VLIETRANDE,
GEWEST 'S-GRAVENHAGE (1984).

Vlietranden, ruimtelijke mogelijkheden voor de recreatie.

Leidschendam/Rijswijk.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, intergemeentelijke samenwerking, recreatie, inrichting, beleid, stadsgewesten, Vlietranden, Leidschendam, Rijswijk

Samenvatting:

Het rapport is het resultaat van overleg binnen een intergemeentelijke werkgroep met als opdracht om de inrichtingsmogelijkheden uit te werken voor de Vlietranden. In dit rapport wordt eerst de huidige situatie beschreven en beoordeeld, vervolgens wordt aangegeven aan welke sport- en recreatievoorzieningen behoefte bestaat, en welk beleid wordt gevoerd door de provincie Zuid-Holland en de gemeenten Leidschendam en Rijswijk. Vervolgens komen de uitgangspunten aan de orde en zijn de inrichtingsmogelijkheden geschetst in de vorm van een vlekkenplan met toelichting. Tot slot zijn enkele beslispunten opgenomen. Het gebied bestaat uit drie deelgebieden: de Hoge Broekpolder (160 ha), de Westvlietweg-West (230 ha) en Westvlietweg-Oost (110 ha). Er zijn kaarten opgenomen over het 'Vlekkenplan', het huidige grondgebruik, een overzicht van de eigendommen, de bestaande infrastructuur, de opgaande beplanting en het structuurschema.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Er wordt aangegeven verkeersonderzoek uit te voeren.

— Voor het verwezenlijken van een motorcrossterrein is onderzoek nodig naar het realiseren van geluidswallen (met bouw- en sloopafval), de geluidsproductie, en naar bodemkundige en financiële aspecten.

9.

ANDERSSON, E.A. & M.C. VAN DEN BERG (1990).

Randstadgroenstructuur en nieuwe bedrijfsvestigingen; onderzoek in de startblokken.

Planologische Diskussiebijdragen, Deel I, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Diskussiedagen, pag. 11-19.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, nijverheid, metropool, onderzoek, locatiekeuze, planning, Randstad

Samenvatting:

In de overgangsgebieden tussen stad en landelijk gebied spelen veelzijdige en vaak tegenstrijdige belangen een rol. In de Randstad wordt het beleid voor deze overgangsgebieden vormgegeven in de ontwikkeling van de Randstadgroenstructuur. Voor de Randstad is in de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening als perspectief geformuleerd 'het ontwikkelen van een grootstedelijk vestigingsmilieu dat kan concurreren met andere Europese metropolen'. De Randstadgroenstructuur wordt gezien als een mogelijke ondersteuning hiervan. Dit geeft nieuwe gezichtspunten voor de planning en vormgeving van de Randstadgroenstructuur. Deze nota gaat in op een in 1989 gestart onderzoek naar de mogelijkheden om nieuwe bedrijvigheid te integreren met de Randstadgroenstructuur op een zodanige wijze dat beide functies worden versterkt. De wijze waarop deze integratie tot stand kan komen is onderwerp voor nader onderzoek.

Problemen en onderzoeksvragen:

— hoe en in welke mate kwalitatieve aspecten van de omgeving een belangrijke factor vormen voor bedrijven bij hun vestigingsplaatskeuze;

— de houding van bestuurders op het gemeentelijk niveau over de aanleg van groengebieden op hun grondgebied;

— op welk schaalniveau moet de integratie tussen Randstadgroenstructuur en bedrijvigheid plaatsvinden.

10.

BAK, R.L. (1984).

Stadsrand en urbanisatiegraad. Een sociaal-geografische analyse van enige Nederlandse stadsrandgebieden.

Doctoraalscriptie Sociale Geografie, afstudeerrichting Stads- en Plattelandsgeografie der westerse landen, Vrije Universiteit, Amsterdam.

stadsrand, verstedelijking, onderzoek, grondgebruik, onderzoek, concepten, regressie analyse, typologie, sociale geografie

Samenvatting:

Deze scriptie is het verslag van een doctoraalonderzoek naar de samenhang tussen de naar urbanisatiegraad onderscheiden territoriumtypen (stad, stadsgewest) enerzijds en vormen van grondgebruik in de stadsrand anderzijds. Er wordt een poging gedaan een bijdrage te leveren aan de theorievorming over stadsrandgebieden. In de inleidende beschouwingen wordt een uiteenzetting gegeven van de verschijnselen verstedelijking, stedelijkheid en stadsrand. Vervolgens wordt een conceptueel kader geschetst, waarna ingegaan wordt op de dataverzameling (statistische gegevens) en dataverwerking (een vierkantensysteem ter afbakening van de stadsrand; en klassificatie van het grondgebruik).

Het statistisch materiaal is verwerkt door middel van kwantificerende analysetechnieken (regressie-analyse). Op grond van deze analyse wordt gesteld dat:

- voor de verklaring van de intensiteit van het recreatief grondgebruik in de stadsrand, de aard van het woningbestand en het inwonertal van de kernstad de enige variabelen van betekenis zijn;
- voor de verklaring van de intensiteit van het grondgebruik ten behoeve van de bedrijvigheid in de stadrand het percentage werkzame personen in de dienstensector een belangrijke bijdrage levert;
- voor de verklaring van de intensiteit van het grondgebruik ten behoeve van voorzieningen in de stadsrand de variabele 'inkomen' van belang is;
- voor de intensiteit van voorradig bouwterrein in de stadsrand een zekere verklaring opgesloten ligt in het inwonertal van de kernstad;
- de variaties in stadsrandgrondgebruik niet kunnen worden toegeschreven aan met stedelijkheid samenhangende variabelen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Ofschoon de gekozen benadering ontoereikend is om de pluriformiteit van het verschijnsel

stadsrand tot uitdrukking te brengen, leiden de uitkomsten van het onderzoek tot het inzicht dat bepaalde stedelijkheid indicerende variabelen (inwonertal, werkgelegenheid, inkomen) een zekere verklaringsgrond verschaffen voor het grondgebruik in stadsrandgebieden.

11.

BAKKER, G., W. HELLEVOORT, H. DER NEDERLANDEN & J. REUSEN (1986).

Recreatie als remedie: recreatie en toerisme in de noordelijke stadsrand van Hengelo(O). Doctoraalscriptie, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, Hengelo, recreatie, financiën, landinrichting, landbouw, beleid, wensen, gemeente

Samenvatting:

Het onderwerp van deze scriptie is de problematiek van de noordelijke stadsrand van Hengelo (O).

De problemen zijn:

- veranderingen in de stadsrand door de aanleg van de snelweg A1;
- onzekere claims voor woningbouw en industrie. De gemeente heeft hiervoor veel grond aangekocht, met een zware rentelast;
- marginaal functionerende landbouw;
- beperkte mogelijkheden voor recreatie. De onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd: 'Het plangebied heeft een lage gebruikswaarde voor de huidige gebruikers (inwonenden, omwonenden, gemeente).

Kan een recreatieve inrichting voor aanwijsbare belangengroepen een oplossing zijn om de waarde te verhogen?' De inwonenden hebben over het algemeen weinig tijd om te recreëren. De bewoners van de nabijgelegen wijk van Hengelo hebben veel tijd maar bijzonder weinig geld. De omwonenden buiten Hengelo tenderen enerzijds naar kortere en goedkopere verblijven en anderzijds naar luxere, korte en sportieve/educatieve recreatie. Het optimisme van de gemeente over de groei-mogelijkheden heeft geleid tot een groot en duur grondoverschot, waarvoor geen duidelijke bestemming is. De aanleg van de A1 heeft het gebied verder aangetast. Voor de oplossing zijn twee modellen uitgewerkt. Het toerismemodel ziet het ontwikkelen van recreatie als een mogelijkheid om de lokale economie te stimuleren. Het recreatiemodel wil aansluiten bij de behoeften van de in- en omwonenden. Bij de keuze werd gekeken naar de verschillende doelgroepen, de ruimtelijke uitwerking en de financiële haalbaarheid. Volgens de eerste twee criteria is gekozen voor het recreatiemodel.

Terwille van de financiële haalbaarheid worden ook elementen uit het toerismemodel meegenomen. Het synthesemodel gaat uit van:

- verbeteren van recreatievoorzieningen, vooral aansluitend op de vraag van in- en omwonenden;

- bevorderen van recreatieve uitloop;
- ruimte voor stadsrandactiviteiten, passend bij de recreatie en het ruimtelijk concept;
- aanleg van exploitabele voorzieningen. Na vier varianten voor de uitvoering naast elkaar gelegd te hebben, maken de auteurs een keuze voor een plan met een toeristisch-recreatief centrum en een aanpassingsinrichting. Volgens dit plan zouden zowel de financiële waarde als de gebruiksmogelijkheden van het gebied vergroot worden.

12.

BAKKER, R., J. JACOBS & M. VAN GESSEL (1984).

Conditie scheppen voor ontwikkeling.
Plan 9/1984.

stadsrand, landschapsarchitectuur, ruimtelijke structuur, Prinsenland, Rotterdam, methode, ontwerp

Samenvatting:

In het artikel wordt ingegaan op de wijze waarop in de tuin- en landschapsarchitectuur omgegaan wordt met de ruimte. Het belang van een 'raamwerk' waarbinnen van verschillende functies geordend worden wordt uiteengezet. De laatste tientallen jaren heeft het vakgebied van de tuin- en landschapsarchitectuur een belangrijke verbreding ondergaan in de richting van de stedenbouw, de planologie, de landschapskunde en de landschapsecologie. De traditie van het vak leidt echter nog steeds tot de geijkte oplossingen met geijkte middelen: overal hetzelfde, en datzelfde overal, of het nu de stad, de buitenwijken, de stadsrand of het buitengebied betreft. Bij het opstellen van het raamwerk is het nodig een analyse te maken van zowel de vraag als van het betreffende gebied. Voor het vinden van goede oplossingen is van beide de onderliggende structuur van belang. Het raamwerk moet uiteindelijk:

- essentiële verbanden vastleggen en zo sterk en vanzelfsprekend zijn dat het voldoende steun en richting geeft aan onvoorziene ruimtelijke ontwikkelingen;
- identiteit geven aan plekken (d.m.v. vormverschillen en symbolische waarde) zodat het oriëntatiemogelijkheden verschaft.

Samenvattend zijn we op zoek naar een onveranderlijke zekerheid in combinatie met een veranderlijke onzekerheid. De verhoudingen

binnen deze mengvorm van zekerheid zal steeds per opgave wisselen. Een essentieel onderdeel van het artikel wordt gevormd door een serie tekeningen die het ontwerpproces van de wijk Prinsenland in Rotterdam weergeven.

13.

BAN, J.P.A. VAN DEN (1978).

De inrichting van de groene gebieden om de steden.

Stedenbouw en Volkshuisvesting 59 (12):
579-584.

stadsrand, randstadgroenstructuur, beleid, bos, stad, inrichting, natuur, milieu, Randstad, ontwikkeling, inrichting, beheer, stadsgewesten, overzicht

Samenvatting:

In dit artikel wordt ingegaan op de ontwikkeling van het rijksbeleid, de achtergronden van het beleid in het bijzonder met betrekking tot de inrichting van de groene gebieden rond de steden, m.n. de Randstad. Gesteld wordt dat de groenstructuur de volgende doelen moet dienen:

- De geleiding van de Randstad in stadsgewesten accentueren.

- Plaats bieden aan een aantal stedelijke activiteiten.

- Zekerheid bieden aan de gebruikers van het landelijk gebied.

- Een structurerende werking hebben op de ontwikkeling van activiteiten en daarmee op de ontwikkeling van het landschap als de visuele weerslag daarvan. Er wordt een algemene beschouwing gegeven over de ontwikkeling van plannen met betrekking tot de groenstructuur rond stedelijke gebieden.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Gesteld wordt ondermeer dat het beheer van de Randstadgroenstructuur tijdig zal moeten worden geregeld.

- Van den Ban stelt aan het slot de vraag of we de gebieden onder stedelijke invloedssfeer zodanig kunnen ontwikkelen, dat zij door de grote massa van de bewoners van de stedelijke gebieden zullen worden gewaardeerd en gebruikt.

14.

BAUWENS, A.L.G.M. (1979).

Land- en tuinbouw in de stadsrandzone.
Stadsrandzone in relatie met openluchtrecreatie.

Technische Hogeschool Delft, Werkgroep Openluchtrecreatie, afd. der Bouwkunde, der Civile Techniek en der Geodesie.

Kollegediktaat 1979-1980, Kollege HB26 A. Delft.

stadsrand, landbouw, tuinbouw, stedelijke druk, grondonttrekking, recreatie, grondmarkt, grondprijs, nevenactiviteiten, verdringing, nevenbedrijven, herinrichting, randstadgroenstructuur

Samenvatting:

Na een schets van de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in het algemeen komen de specifieke problemen en conflicten in de stadsrandzone aan de orde. Als negatieve invloeden van de stedelijke druk worden genoemd: onttrekking van cultuurgrond aan de agrarische sector, meer vraag van particulieren voor recreatieve activiteiten, met als gevolg prijsopdrijving van de grond. De hoge grondprijs en de hiermee samenhangende verwachtingswaarde kan aanleiding geven tot het vasthouden van cultuurgrond en tot een vermindering van de mobiliteit van de grond. Als positieve invloed wordt onder meer genoemd de mogelijkheden om de inkomsten te vergroten, door poortverkoop, verhuur van grond en gebouwen voor niet-agrarische doeleinden en door het uitoefenen van een niet-agrarisch neven- of hoofdberoep. De positieve invloeden wegen echter niet op tegen de negatieve. Zij dragen weinig bij tot het versterken van de weerstand tegen de verdringing van agrarische activiteiten door stedelijke elementen. Er wordt een beeld geschetst van de belemmeringen voor de landbouw en conflicten die zich voordoen ten gevolge van tegengestelde belangen van boeren en stedelingen (goede verbindingswegen, voorzieningen voor openluchtrecreatie, aantrekkelijk landschap, behoud van karakteristieke gebouwen).

Problemen en onderzoeksvragen:

De positie van de land- en tuinbouw in de stadsrandzone is volgens Bauwens in de meeste gevallen zwak. Als zwakkere partij zal ze zich niet gemakkelijk snel en vanzelf aanpassen aan en weerstand bieden tegen de druk van stedelijke ontwikkelingen. Een krachtig beleid moet de landbouw ontwikkelingskansen bieden. In bufferzones is wellicht een functieverhuizing wenselijk, naar een landbouw met nadruk op het openhouden van de ruimte, het beheer en de verzorging van het landschap en het verlenen van diensten. Ook kan er in de stadsrandzone wellicht plaats zijn voor een meer kleinschalige, milieuvriendelijke landbouw, aannemende dat er voor de producten van deze landbouw in de steden wel

afzet te vinden is. Aanleg van de Randstadgroenstructuur betekent een dooradering van het agrarisch gebied met elementen voortkomend uit niet-agrarische doeleinden. Een en ander is van belang voor de positie van de agrarische bedrijfstak. Een herinrichting wordt dan ook noodzakelijk geacht. Opgenomen in: Werkgroep Openluchtrecreatie, 1979.

15.

BEEK, G. VAN DE & B. OLFHOFF (1984).
Amersfoort; een analysestudie van stadsranden.

Scriptie Vakgroep Planologie, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, Amersfoort, ontwikkeling, analyse, ruimtelijke factoren, maatschappelijke factoren, model, verdringing

Samenvatting:

Deze doctoraalscriptie over de stadsrand van Amersfoort is voornamelijk beschrijvend van aard. De probleemstelling van de studie is: — welke opvattingen en achtergronden hebben in de loop van de tijd een rol gespeeld bij de vorming en het gebruik van stadranden in Amersfoort? — Welke verschijningsvorm en functies hebben de voormalige stadranden binnen de stad en welke oorzaken zijn hiervoor aan te wijzen? De aandacht is vooral gericht op het verband tussen ruimtelijke en maatschappelijke organisatie. Daarvoor is gebruik gemaakt van een model dat de basisrelaties aangeeft tussen ruimte en samenleving. Beschreven worden: de ontstaansgeschiedenis en de ontwikkeling van Amersfoort en het gebruik en de verschijningsvorm van de randen in de huidige stad.

Problemen en onderzoeksvragen:

Op een aantal relevante vraagstukken kon nog geen antwoord gegeven worden: — wat is de aard van de veranderingen die hebben plaatsgevonden; — welke verdringingsprocessen hebben zich hierbij voorgedaan en welke factoren liggen hieraan ten grondslag; — welke elementen zijn in de loop der tijd onveranderd gebleven en waarom? Het antwoord op deze vragen kan bijdragen tot inzicht in de vraag, welke ingrepen in de voormalige stadranden kunnen plaatsvinden en op welke wijze dit gebeurt.

16.

BEENTJES, K. (1982).

'Stadsrand': de inrichting van de zuidoever van de Noorderplassen in Almere.

Werkdocument Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (Nederlands Wetenschappelijk Instituut voor Toerisme en Recreatie, Breda).

stadsrand, inrichting, recreatie, Almere, evaluatie, Haarlem, Haren, Amsterdam, Gouda, Lelystad, onderzoek, model

Samenvatting:

Doelstelling van dit onderzoek is om te komen tot een programma van ontwikkeling voor de zuidoever van de Noorderplassen. Hierbij is gebruik gemaakt van een door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders ontwikkeld kwalitatief stadsrandinrichtingsmodel. Dit model is getoetst in Haarlem/Schalkwijk, Haren, Amsterdam, Gouda en Lelystad. In dit model worden vier stadsrandmilieus onderscheiden, namelijk: 1. tussen de bebouwing 2. in de rand van de stad 3. buiten de rand van de stad 4. buiten de stad.

Milieu 1 en 4 zijn er altijd. Hieruit bleek dat het model goed voldeed. De infrastructuur en de grootte van de kern moet nog toegevoegd worden. Daarnaast is middels gesprekken met sleutelpersonen een inventarisatie opgesteld over watersport, landbouw en natuur en over ideeën ten aanzien van ontwerp en planologie. Op basis hiervan is een programma voor ontwikkeling opgesteld.

17.

BEEREN, J.T.J. & J.B. STRUIK (1983).

Afvalstortplaatsen en landschap; verbergen, herkenbaar maken of juist accentueren?

Recreatie en Toerisme 15 (12): 550-553.

stadsrand, afvalstort, landschap, studie, landschapsarchitectuur

Samenvatting:

In opdracht van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer is door het Heidemij Adviesbureau een studie uitgevoerd naar de landschappelijke inpasbaarheid van afvalstortplaatsen. Dit artikel vormt een verkorte weergave van dit onderzoek. Er worden een aantal mogelijkheden aangegeven voor de inpassing van afvalstorten in het landschap. In grote lijnen zijn er drie manieren waarop vanuit visuele en ruimtelijke invalshoek naar de situering en vormgeving van afvalstortplaatsen kan worden gekeken:

1. Verbergen. Hierbij wordt de schijn gewekt dat afvalstortplaatsen een onderdeel zijn van bestaande elementen en patronen in het landschap, zoals een natuurlijke heuvel, een recreatiegebied of een landbouwgebied.

2. Herkenbaar maken. Dit betekent het zichtbaar maken van het afval storten als onderdeel van het systeem van afvalverwijdering in een situering en vormgeving met een eigen identiteit. Contrast met andere patronen in het landschap en/of verzelfstandiging ten opzichte van andere elementen en patronen in het landschap kan bewust worden nagestreefd.

3. Accentueren. Bij deze optie wordt het kiezen van vormen, die het wezen van afvalstort raken, als uitgangspunt gehanteerd. De bedoeling is om met extreme vormoplossingen te komen als reëel alternatief voor een gegeven situatie, vooral in vlakke landschappen. De beschreven opties zijn keuzemogelijkheden, die beleidsmatig en politiek bepaald worden. Teneinde de landschappelijke aspecten van de 'inpassing' van stortplaatsen in het landschap optimaal te kunnen inbrengen in een planningsproces wordt geadviseerd om op elk bestuurlijk niveau een landschapskundige/landschaparchitect te betrekken in het planningsteam en om de keuzemogelijkheden tot het laagste bestuurlijke niveau open te houden.

Problemen en onderzoeksvragen:

- beleving van afvalstortplaatsen volgens de drie keuzemogelijkheden door bewoners;
- besluitvormingsproces rond de locatie van afvalstortplaatsen;
- specifieke mogelijkheden en beperkingen van de locatie van afvalstortplaatsen in de stadsrand.

18.

BEMMEL, M.A. VAN & C. BLOK (1984).

Landschapstypering van het stadsrandgebied ten westen van Utrecht.

Geografisch Instituut Utrecht, vakgroep Algemene Sociale Geografie, Utrecht.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, landschap, ruimtelijk beleid, onderzoek, typologie, clusteranalyse, Utrecht, verdringing

Samenvatting:

Het doel van deze doctoraalstudie was het opstellen van een typologie van het visueel waarneembare landschap van een stadsrandgebied. Beschreven worden de verschillende processen die zich in stadsrandgebieden voordoen, zoals de verdringing van agrarische gebruiksvormen door

stedelijk aandoende ruimtegebruiksvormen. Naast een kwalitatieve beschrijving van het onderzoeksgebied (Utrecht-West) is een typologie ontwikkeld op basis van een kwantitatieve benadering van het landschap. De op te stellen typologie moest als hulpmiddel voor de ordening van de ruimte gebruikt kunnen worden. Aangesloten is daarbij op de methode zoals die door Koster en De Veer voor een gebied ten noorden van Amsterdam is ontwikkeld. Een eerste typering van het onderzoeksgebied werd gebaseerd op de mate waarin hoge en zeer hoge landschapselementen aanwezig zijn. Deze elementen bepalen in hoeverre een gebied visueel open of gesloten aandoet. Vervolgens werd een clusteranalyse uitgevoerd met de hoofdelementen bebouwing, kunstwerken, reliëf, vegetatie en water en T-totaal als variabelen. Met deze clusteranalyse werden acht landschapstypen onderscheiden. De clusters werden eveneens gebruikt voor het maken van typering naar de mate van natuurlijkheid en naar de mate van differentiatie.

Problemen en onderzoeksvragen:

Door middel van longitudinaal onderzoek kunnen veranderingen in het landschapsbeeld in kaart gebracht worden.

19.

BENNEMA, S.J., J.K.M. TE BOEKHORST, J.F. COETERIER ET AL. (1981).

De overgangszone tussen stad en landelijk gebied; onderzoek naar inrichtingsmogelijkheden ten behoeve van het woonmilieu in het algemeen en de recreatie in het bijzonder. Fase 1. Een onderzoek naar de typologie van overgangszones.

Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw 'De Dorschkamp', Rapport 250, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, inrichting, recreatie, planvorming, methode, typologie, sociale geografie, fysische geografie, stedenbouwkunde, economie, onderzoek

Samenvatting:

Het algemene doel van het onderzoek was het formuleren van algemene voorwaarden waaraan de ruimtelijke inrichting van de overgangszone tussen de stad en het landelijke gebied moet voldoen om een optimale bijdrage te leveren aan het tot stand komen van een wervend woonmilieu. Het rapport geeft een verslag van de resultaten van fase 1.: het opstellen van een typologie van de overgangszone tussen stad en landelijk gebied. Voor het maken van een

typologie werden de volgende aspecten in beschouwing genomen: stedenbouwkundige, sociaal-geografische, economische, fysisch-geografische, recreatieve. Voor 17 geselecteerde steden is per aspect een typologie opgesteld. Vervolgens is getracht verbanden te leggen tussen de verschillende typologieën. Een geïntegreerde typologie op basis van de verschillende invalshoeken en de gehanteerde methodieken is niet mogelijk gebleken. Onderzocht is voorts of de selectiecriteria, op grond waarvan de 17 steden zijn gekozen, inderdaad samenhang vertonen met de kenmerken van de stad en de overgangszones. De volgende relaties zijn gevonden:

— Op zandgronden aan de rand van de stad is vaak een zeer fijnmazig infrastructuureel netwerk aanwezig. De bereikbaarheid en toegankelijkheid van het landelijk gebied is daar vrij groot. Dit in tegenstelling tot de ontsluiting op klei- en veengronden.

— Grote steden hebben meer stedelijke ruimtegebruiksvormen in de overgangszone en meer recreatieve mogelijkheden in de stad dan kleine steden.

— Steden die sociaal-economisch complex zijn hebben meer stedelijke ruimtegebruiksvormen in de overgangszone en meer recreatieve ruimtegebruiksvormen in de stad dan steden die sociaal-economisch gezien, eenvoudig zijn.

— De variatie in recreatieve ruimtegebruiksvormen in de stad is in steden die sociaal-economisch gezien complex zijn, groter dan in steden met een eenvoudige sociaal-economische samenstelling. Deze laatste steden hebben wel een grote spreiding in de variatie van recreatieve ruimtegebruiksvormen. De hypothese, er bestaat sociale ongelijkheid in de beschikbaarheid van groen, is door dit onderzoek bevestigd.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Voor het opzetten van dergelijke typering zijn veel gegevens nodig. Deze waren soms gebrekkig aanwezig of moeilijk toegankelijk.

— Fase 1. heeft voldoende inzicht verschaft in de overgangszone tussen stad en landelijk gebied om proefsteden te selecteren, waar vervolgonderzoek kan plaatsvinden.

20.

BERENDS, J., W.A. DIELEMAN & L. TOUWEN (1978).

Gedachten over het overgangsgebied tussen stad en platteland.

Tijdschrift Vereniging Koninklijke Nederlandse Heidemij, April: 169-173.

stadsrand, platteland, bestemmingsplan buitengebied, inrichting, bestuurlijk, juridisch, bestemming, planologische onzekerheid, financiën, beschouwing, rommeligheid

Samenvatting:

Na de Tweede Wereldoorlog is de stadsrand continu in beweging. Nog steeds is er sprake van een scherp onderscheid tussen stad en buitengebied. De grens vindt men nu terug in het denken, in de grondwaarde en op de bestemmingskaart. De tegenstellingen tussen de belangen van stad en open ruimte zijn zo groot, dat de stadsrand nooit een statisch gebied kan zijn. De stadsrand is ook niet homogeen. Zonder maatregelen zou het wel eens het gebied van de 'vuilnisbakkenplanologie' kunnen worden. Voor de boer leidt dit tot een onzekere situatie en tot het kwijtraken van het contact met de natuur. De aandacht voor het wervend woonklimaat van de stad, de afname van de ongecontroleerde groei van de mobiliteit, het afronden van de groeikernen en het toenemende inzicht in de functies van het buitengebied bieden kansen voor betere inrichting en beheer van de stadsrandzones. Dit vraagt om integrale studies, een goed juridisch kader en bestuurlijke aandacht. Tot nu toe (1978) ontbreekt het daaraan. Het ontbreekt bovendien aan financiële middelen. Ook in de Landinrichtingswet wordt weinig aandacht besteed aan het stadsrandgebied. De bestemming van het overgangsgebied kan het beste in het bestemmingsplan buitengebied worden geregeld, vooral omdat dit plan rechtszekerheid biedt. Stadsrandgebieden kunnen verdeeld worden in: stadsranden met sterke, beperkte, en zeer beperkte uitloopgebieden vanuit de stad. Voor deze drie is van belang respectievelijk: recreatieve voorzieningen en aandacht voor landschapsbouw en ontsluiting, aandacht voor alleen landschapsbouw en ontsluiting, en alleen landschapsbouw. Om de flexibiliteit van de stadsranden te bewaren is een ontwikkelingsmodel met bestemmingskarakter nodig, of een bestemmingsplan met ontwikkelingskarakter. Dit vergt een sterke uitbouw van het bestemmingsplan buitengebied.

Problemen en onderzoeksvragen:

Er is behoefte aan een eenvoudige bestemmings- en inrichtingsprocedure, waarbij de belangen van de verschillende functies worden afgewogen. Hiervoor dient het bestemmingsplan buitengebied uitgebouwd te worden, met in aansluiting daarop een procedure en een wettelijk kader voor het inrichtingsplan. De aanpak moet eerst in een aantal proefgebieden bestudeerd worden.

21.

BERENDSEN, H.J.A. & P.C. BEUKENKAMP (1986).

Landschap en ruimtegebruik in de Randstad. Geografisch Tijdschrift XX (1): 30-46.

stadsrand, landschap, ruimtegebruik, Randstad, geologie, natuur, milieu, geschiedenis

Samenvatting:

In dit artikel wordt de geologische opbouw van West-Nederland en de totstandkoming van het landschap behandeld. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de samenhang tussen het natuurlijke milieu en het huidige (en vroegere) ruimtegebruik, en aan enkele problemen die de ondergrond in West-Nederland oplevert bij stadsuitbreiding en drinkwatervoorziening. Het accent ligt op de Stedenring en het Groene Hart. De eerste bewoningsmogelijkheden in het gebied van de Randstad werden geheel bepaald door de bodemgesteldheid. Al vanaf het Midden-Neolithicum woonden in dit gebied mensen. De plaatsen waar men woonde waren de strandwallen en de lage duinen van het kustgebied, de oevers langs de kreken van het deltagebied en de oevergebieden en de duingebieden in het rivierengebied. De daartussen gelegen veengebieden vormden een onbewoonbare en grotendeels onbegaanbare wildernis. In de 10e eeuw werd begonnen met de ontginning van de grote veenmoerassen in West-Nederland. Bij deze zogenaamde cope-ontginningen ontstonden de langgerekte wegdorpen, die nu nog karakteristiek zijn voor het gebied. Door de groei van de stedelijke bevolking ontstond behoefte aan turf als brandstof. Grote delen van de veengebieden werden uitgebaggerd ten behoeve van de turfwinning. De plassen die toen ontstonden, vormden een bedreiging voor de omgeving. In combinatie met de toenemende behoefte aan landbouwgrond heeft dit vanaf de 17e eeuw geleid tot de drooglegging van de meeste plassen. De klei- en zandwinning heeft ook sporen achtergelaten in het landschap. In de 20e eeuw heeft de enorme economische uitbreiding van het wegennet en van de stedelijke bebouwing geleid tot een aantal problemen. Deze betreffen in het bijzonder de fundering van tunnels, bouwwerken en wegen, de drinkwatervoorziening en het milieu (opslag van afval, mest, zure regen). Daarnaast heeft de bevolkingstoename geleid tot een toenemende schaarste aan recreatiegebieden.

22.

BERG, L.M. VAN DEN (1986).

De Haaglanden, gebied binnen de stedelijke invloedssfeer. Deel IV: Verschillen in stedelijke druk, bedrijfsontwikkeling en verkaveling aan de oostzijde van de Haagse agglomeratie.

Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, Nota 1708, Wageningen.

stadsrand, Haaglanden, onderzoek, stedelijke druk, landbouw, randstadgroenstructuur, geschiedenis, grondonttrekking, nevenbedrijven, cultuurtechniek, bedrijfsontwikkeling

Samenvatting:

Deze nota maakt deel uit van de verslaglegging van een onderzoek naar relaties tussen stedelijke en agrarische ontwikkelingen in de Haaglanden. In dit deel staat de vraag centraal, hoe de ligging van de grond, die bij een bepaald agrarisch bedrijf hoort, de ontwikkeling van dat bedrijf gedurende de afgelopen tien jaar heeft beïnvloed. Hiertoe wordt eerst de eerder ontwikkelde index voor stedelijke druk (Berkelmans & Pollmann, 1984) bijgesteld op basis van de toetsingsresultaten. Vervolgens zijn de bedrijfsgegevens uit het onderzoek van Huethorst (1983) gekoppeld aan die van de cultuurtechnische inventarisatie, in het bijzonder aan de verkavelingssituatie. Enkele hoofdpunten uit het onderzoek zijn de volgende: De meest directe manifestatie van stedelijke druk is de feitelijke onttrekking van cultuurgrond en omzetting ervan in een woonwijk, industrieterrein, recreatievoorziening of wegtracé. Daarnaast spelen doorsnijding, afstand tot de toegangspunten tot de stad en de mogelijkheid van toekomstige onttrekking als gevolg van niet-agrarische bestemming een belangrijke rol. Uit deze variabelen is een index voor stedelijke druk samengesteld voor het opnamejaar 1981 en gereconstrueerd voor 1971. De index onderscheidt gebieden, kavels of bedrijven onder 'sterke', 'matige' en 'geringe' stedelijke druk. Al zijn de resultaten nog niet getoetst in andere stadsrandgebieden in Nederland, toch kunnen ze enig houvast bieden bij de interpretatie van ontwikkelingen elders. Wel lijkt een ijking van het voor de Haaglanden geoperationaliseerde begrip 'stedelijke druk' gewenst. Wat de ontwikkeling van gecontinueerde rundveehouderijbedrijven betreft, kan worden geconstateerd, dat de bedrijfsgrootte in meer gevallen is afgenomen, naarmate de stedelijke druk groter was. Hetzelfde geldt voor de productie-omvang op deze bedrijven. Dit neemt echter niet weg, dat een verrassend groot aantal bedrijven zich in

die tien jaar anders heeft ontwikkeld: onder geringe druk toch veel grond afgestoten en/of de productie-omvang verminderd; of onder sterke druk het areaal en de productie uitgebreid. Hiermee wordt de constatering van Huethorst (1983) bevestigd, dat naast stedelijke druk ook andere factoren de bedrijfsontwikkeling bepalen. Hiervan lijken de opvolgingssituatie en bedrijfstype-overgangen het meest van belang. Er is in deze studie apart naar de kleine bedrijven gekeken, al dan niet als nevenberoep uitgeoefend. De gecontinueerde nevenbedrijven en kleine rundveehouderijen blijken vaker voor te komen in gebieden onder sterke en matige druk. Bij nadere analyse van de ontwikkelingen per bedrijf is voor het gehele studiegebied een verrassend grote 'verkavelingsonrust' gebleken. In een periode van vijf jaar bleek bij bijna 70% van de rundveehouderijbedrijven het aantal kavels te zijn veranderd. In het onderzoeksgebied lijkt een duidelijke samenhang te bestaan tussen de verkavelingsonrust en de stedelijke druk. Enige ondersteuning werd gevonden voor de veronderstelling, dat de veldkavels in het algemeen gemakkelijker in hun geheel aan de landbouw worden onttrokken dan de huiskavels. Tot slot zijn in deze nota aanknopingspunten geformuleerd voor het beleid. Deze hebben deels betrekking op een aangepaste informatievoorziening en deels op de ruimtelijke aspecten van de agrarische bedrijfsontwikkeling in dergelijke stadsrandgebieden. Het beleid zou meer dienen aan te sluiten bij de autonome ontwikkelingen in dergelijke stadsrandgebieden en bij de daaruit voortvloeiende patronen van grondgebruik.

Problemen en onderzoeksvragen:

— In de Haaglanden zijn autonome ontwikkelingen geconstateerd, die typerend lijken voor stadsrandgebieden, bijvoorbeeld nevenberoepsactiviteiten en verkavelingsonrust. Het is de vraag of, en in welke mate, deze ontwikkelingen ook in andere stadsrandgebieden voorkomen.

— Het is de vraag op welke wijze het beleid meer dan nu gebeurt, zou kunnen aansluiten op de agrarische ontwikkelingen in deze gebieden.

— Het begrip 'stedelijke druk' zou dienen te worden geïkt in andere stadsrandgebieden in Nederland.

— In samenhang met de besproken methode ter bepaling van de mate van stedelijke druk is meer inzicht omtrent de aard van deze druk nodig dan streek- en bestemmingsplannen, een land- bouwstructuraalanalyse en een cultuurtechnische inventarisatie in hun huidige vorm kunnen leveren.

— De informatie uit de grondgebruikskaart dient te worden aangevuld om een redelijk beeld van de aard van de stedelijke druk te verwerven.

23.

BERG, L.M. VAN DEN & G.F.P. IJKELENSTAM (1983).

Landuse dynamics in the rural fringe. Two case studies compared: Lusaka (Zambia) and Haaglanden (Netherlands).

In: 'Dynamism and development in rural and urban fringe'; papers from International meeting on rural development, Lige 1983, ed. by Ch. Christians, V.R. Singh & N.K. Singh. Star Distributors, Varanashi, India (1989).

Ook als: Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, Report 11, Wageningen.

stadsrand, buitenland, Nederland, Haaglanden, Afrika, Zambia, Lusaka, landbouw, planvorming, grondgebruik, nevenbedrijven, volkstuinen, bestemmingsplan, grondonttrekking, verstedelijking

Samenvatting:

Een poging wordt gedaan om de grondgebruiksveranderingen en het beleid en onderzoek dienaangaande in twee totaal verschillende situaties te vergelijken. In het ene geval is er een compacte stad, omgeven door kleine tot middelgrote agrarische bedrijven in een modern-industriële cultuur. In het andere geval een extreem ruim opgezette stad, omgeven door agrarische bedrijven van honderden hectaren in een meer ambachtelijke culturele setting. Vergelijking van de resultaten van twee stadsrandstudies in twee verschillende delen van de wereld leert, dat er een aantal overeenkomsten zijn, ondanks de culturele, agrarische en fysische verschillen. In beide gevallen blijkt een onderscheid tussen een binnen- en een buitenschil van de stadsrandzone ('inner' en 'outer fringe') mogelijk en zinvol. Zo komt intensievere landbouw op kleinere bedrijven voor in de outer fringe, d.w.z. niet direct aan de bebouwing grenzend, maar ook niet in het omringende landelijke gebied. Verder komt deeltijdlandbouw in beide studiegebieden voor en beïnvloedt de bereikbaarheid de spreiding van niet-agrarisch, gedeeltelijk agrarisch en pseudo-agrarisch grondgebruik in zowel de Haaglanden als bij Lusaka. Hetzelfde geldt voor agrarische of schijnbaar agrarische grondgebruikers (zoals hobbyboeren) met een stedelijke dan wel een agrarische achtergrond. De invloed van streek- en bestemmingsplannen is in beide gevallen beperkt: ruimtelijke

ordering heeft meer een volgend karakter dan veelal wordt aangenomen. Volkstuinen komen in beide situaties in grote aantallen als relatief 'zachte' artefacten voor. Uitvalswegen naar het omringende platteland hebben in beide situaties een duidelijke structurerende rol ten aanzien van het grondgebruik. Verschillen tussen de twee stadsrandsituaties zijn overwegend van graduële aard en betreffen meer de verschijningsvorm dan de aard van het grondgebruik en de processen dienaangaande. In de Haaglanden wordt grond aan de landbouw onttrokken voor de nieuwe functies wonen en recreatie. In de stadsrand van Lusaka ontstonden suburb-achtige patronen, die vervolgens (na 1964) werden vervangen door een meer compacte stad en door meer intensief agrarisch grondgebruik van zowel de inner als de outer fringe. Is er in de Haaglanden sprake van concurrentie om de grond tussen boeren en stedelingen, in Lusaka concurreren twee groepen stedelingen elkaar om grond voor landbouw-doeleinden (part-time). Het ICW-rapport 11 verdient de voorkeur: de Indiase versie bevat veel drukfouten.

Onderzoeksvragen:

Om een beter inzicht te verkrijgen in de sturingsmogelijkheden van grondgebruiksveranderingen in een stadsrandzone in vergelijking met processen en beleidsmaatregelen rond andere steden, ook in een totaal andere juridische, economische, politieke of culturele context, gewenst.

24.

BERG, L.M. VAN DEN & G.F.P. IJKELENSTAM (1986).

Het gebruik van cultuurgrond in de Haaglanden, een gebied binnen de stedelijke invloedssfeer.

Planologische Diskussiebijdragen, Deel I, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Diskussiedagen, pag. 59-67.

stadsrand, randstadgroenstructuur, ruimtegebruik, stedelijke druk, landbouw, Haaglanden, grondonttrekking, versnippering, begripsomschrijving

Samenvatting:

Het begrip stedelijke druk is geoperationaliseerd aan de hand van de feitelijke onttrekking van cultuurgrond, de mate van doorsnijding van percelen, de afstand tot de stad en de planologische bestemming. Deze variabele blijkt in beperkte mate samen te hangen met verschillen in de agrarische structuur (bedrijfstype en -grootte, productie-omvang en

verkaveling) en de eigendomssituatie van cultuurgrond. Op basis van de resultaten wordt een positievere opstelling vanuit het beleid naar het in deeltijd uitoefenen van de landbouw aanbevolen, alsmede de ontwikkeling van een genuanceerd informatiesysteem aangaande het verspreide, niet- of pseudo-agrarische grondgebruik.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Het verband tussen het functioneren van landbouwbedrijven in de stedelijke invloedssfeer is als probleem gesteld. De individuele verschillen in bedrijfsontwikkelingen laten zich echter maar zeer ten dele uit verschillen in stedelijke druk verklaren.

— Er is aanvulling nodig op de gangbare landbouwtellingen en cultuurtechnische inventarisaties, waarin ook de niet- en pseudo-agrarische grondgebruiksvormen in het landelijk gebied zijn geïntegreerd.

25.

BERG, M.C. VAN DEN (1979).

Landschapsbouw in stedelijke gebieden.

In: Stads-gewestelijke groenstructuur. ANWB Recreatiebrochure 21, pag. 24-30.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, landschapsbouw, planvorming, Midden Delfland, Zoetermeer, 's-Gravenhage, beschouwing, Randstad, IJsselmonde, afvalstort

Samenvatting:

De landschapsbouw is voortgekomen uit de landschapsverzorging. In de praktijk is landschapsbouw nauw verbonden met de 'bouw'-activiteiten van onder meer de landinrichting, landaanwinning, bosbouw en wegenbouw. Hierbij richt de landschapsbouw zich op het optimaal benutten van de potenties en specifieke kenmerken van een landschappelijke situatie, waar problemen van bestemming, inrichting en/of beheer aan de orde zijn. Het belangrijkste doel daarbij is een functioneel, ecologisch en architectonisch verantwoorde vormgeving van het landschap. De auteur gaat in op de algemene problemen die de ontwikkeling van de landschapsbouw in de stedelijke zone belemmeren. De landschappelijke problematiek in de stedelijke gebieden en de taken en uitdagingen voor de landschapsbouw hierin, worden nader toegelicht aan de hand van vier gebieden in de zgn. Zuidvleugel van de Randstad: de Veenzijdse en Duivenvoordse Polder, de omgeving van Zoetermeer, Midden-Delfland en IJsselmonde. Tot slot worden suggesties gedaan om de

landschapsbouw in de stedelijke gebieden te bevorderen.

Problemen en onderzoeksvragen:

In het artikel wordt een zestal algemene problemen genoemd:

— De uitvoering mist veelal het integrale karakter. De uitvoering van de meeste ingrepen vindt op sectorale wijze plaats.

— Een moeilijkheid wordt gevormd door het moeizaam van de grond komen van een integrale landinrichting in de landelijke gebieden in de stedelijke zone.

— Probleem van de hoge grondprijzen.

— De aard van de gewenste landschappelijke aanpassingen.

— Gebrek aan bestuurlijke daadkracht.

— De planologische reserveringsgedachte voor probleembestemmingen zoals bergingsplaatsen voor puin en havenslib, waarbij het oorspronkelijke landschappelijke patroon met z'n details van de kaart is geveegd.

26.

BERG, PROF.DR. M. VAN DEN (1987).

De stadsrandgebieden in het spanningsveld landelijk gebied-stad.

Jaarverslag 1987, speciaal onderwerp.

Provinciale Planologische Dienst,

Noord-Holland: 84-88.

stadsrand, Amstelland, verweving, recreatie, stedelijke functies, agrariërs

Samenvatting:

De stadsrand wordt als 'spannend' gebied aangeduid, voor planologen, stedelingen en agrariërs. De spanning komt vooral voort uit het hier voortdurend wegzetten van stedelijke functies en het vanuit de stad beschouwen van de stadsrand als planologische reserveruimte. Door een goede zonering, met de basisstructuur van het landschap als uitgangspunt, kan een verweving tot stand gebracht worden. De grootste uitdaging is functionele en ruimtelijke verweving op perceelsniveau, waarbij verschillende doelen tegelijkertijd, respectievelijk naast elkaar worden gediend. Vrijwilligheid van de betrokken agrariërs staat voorop. Planners en beleidsmakers moeten de problemen niet uit de weg gaan, niet terugvallen op de aloude scheiding van functies, maar het experiment aandurven.

27.

BERKEL, T.L. VAN (1983).

De land- en tuinbouw in Amstelland.

Landbouw-Economisch Instituut, Mededeling 293. 's-Gravenhage.

stadsrand, landbouw, tuinbouw, Amstelland, grondonttrekking, nevenbedrijven, planologische onzekerheid, recreatie, bedrijfsontwikkeling

Samenvatting:

De structuur van de landbouw wordt beschreven voor het landinrichtingsgebied Amstelland, gelegen in de gemeenten Amstelveen, Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel. De landbouw in een gedeelte van dit gebied wordt beïnvloed door de nabijheid van de stad. Er bestaan plannen om een aanzienlijk deel van het gebied in te richten voor openluchtrecreatie. De volgende ontwikkelingen worden gesignaleerd:

— het aantal hoofberoepsbedrijven is in de periode van 1976-1981 sterk afgenomen. De komende 10 jaar wordt eenzelfde afname verwacht. Ook het aantal nevenbedrijven, dat nu vrij groot is, zal afnemen.

— De verwezenlijking van recreatieve bestemmingen leidt tot minder cultuurgrond. De oppervlakte grond in handen van nevenbedrijven nam toe doordat boeren die gingen rusten of een ander hoofdberoep kozen een (groot) deel van hun grond aanhielden. De oppervlakte van de nevenbedrijven zal de komende jaren verminderen, ten behoeve van de openluchtrecreatie.

— De grondmobiliteit is niet opvallend hoog, en er is relatief weinig eigendomsgebruik.

— De kavelgrootte is ruim, maar de ontsluiting niet optimaal ten gevolge van opstreckende verkaveling met diepe kavels.

— De rundveehouderij en tuinbouw zijn de belangrijkste produktietakken. Van beide is het aantal bedrijven echter verminderd.

— De totale produktie-omvang is afgenomen. De bedrijfsomvang ligt onder het provinciale gemiddelde en nam ook trager toe dan in de provincie.

— De rundveehouderij nam in omvang af: het aantal koeien nam af, de oppervlakte cultuurgrond nam af en de veedichtheid is verlaagd.

— Het areaal tuinbouw nam toe terwijl de produktie-omvang verminderde.

Problemen en onderzoeksvragen:

De onttrekking van cultuurgrond vormt voor de landbouw een groot probleem. Veel grond is reeds in het verleden opgekocht voor bestemmingsveranderingen. Hierdoor is een aantal bedrijven verkleind. Door deze bestemmingsveranderingen zijn er voor bedrijven die willen blijven ook weinig mogelijkheden grond bij te kopen, terwijl bedrijfvergroting voor vele bedrijven noodzakelijk is om hun (te kleine) produktie uit te breiden. Ook is reeds veel grond aangekocht

met het oog op bestemmingsveranderingen in de toekomst. Deze gronden worden weliswaar weer verpacht aan boeren, doch de pachttermijn is zeer kort, namelijk vaak een jaar. Een boer is er niet zeker van dat hij een volgend jaar deze grond weer kan pachten. Bij de investeringen voor de langere termijn is dus terughoudendheid geboden. Een effect van de talrijke onttrekkingen is ook dat de grondprijs hoger ligt dan elders. Boeren die wegens leeftijd of om andere redenen het bedrijf beëindigen, zijn daardoor geneigd om grond aan te houden in afwachting van een gunstige verkoop. Hierdoor neemt de grond bij nevenbedrijven toe.

Weliswaar komt deze grond bij inscharen, verkoop van gras op stam, e.d. wel weer ten goede aan de hoofberoepsbedrijven, doch ook hier geldt dat men er niet meer vast op kan rekenen. Ook het feit dat niet bekend is op welke termijn onttrekkingen zullen plaatsvinden, draagt bij aan het klimaat van onzekerheid. Door de geringe geneigdheid tot investeren in modernisering van het bedrijf blijkt men vaak arbeidsintensief te werken, hetgeen leidt tot een relatief hoge arbeidsbezetting, een lage produktie per man en een laag inkomen. Modernisering betekent ook vaak een verbetering van de arbeidsomstandigheden (o.a. minder zwaar werk).

Ook dit kan door het klimaat van onzekerheid achterblijven.

28.

BERKELMANS, M. & G. GEENEN (1980).
Stadsrandstudie Leidschendam: verslag van een onderzoek naar de stadsrandproblemen in het oostelijk randgebied van de Haagse agglomeratie.
Wageningen.

stadsrand, Leidschendam, onderzoek, plan, landbouw, stedelijke functies, beleving, cultuurtechniek, planologie, lokaal, stedelijke druk, planologische onzekerheid, verloedering, nevenactiviteiten, wensen

Samenvatting:

In deze scriptie worden drie inrichtingsalternatieven ontwikkeld voor Leidschendam. Het probleem is, dat de stedelijke druk vanuit het ingeklemde Den Haag ten koste gaat van de landbouw in Leidschendam. Vanuit de stad bestaat een sterke behoefte aan infrastructuur, recreatievoorzieningen, bedrijfsterreinen en woningbouw. Hierdoor blijft de landbouw duidelijk achter. Deze achterstand wordt nog vergroot door enerzijds het onduidelijke beleid (hetgeen onzekerheden oproept) en anderzijds

de schaalvergroting in de landbouw (waaraan de boeren niet mee kunnen doen).

Een groot aantal boeren reageert op deze dreigende verloederling met het verhuren van grond en/of gebouwen, wat de stedelijke druk nog groter maakt. Naar schatting zal bij een autonome ontwikkeling over 10 tot 15 jaar nog minder dan de helft van de boeren over zijn. Een ander aspect van de verloederling is de grote hinder, die de bewoners/gebruikers ervaren van ongecontroleerde stedelijke elementen, achterstallig onderhoud aan gebouwen, grote drukte op de wegen en slecht openbaar vervoer. Om een oplossing te bieden voor deze problemen is de planvorming sterk gebaseerd op de wensen en behoeften van de plaatselijke bevolking. Op grond hiervan en op grond van de geschatte mogelijkheden is gekozen voor een agrarisch-recreatief ontwikkelingsmodel. Daarbij is het de bedoeling om de landbouw te versterken en het gebied open te houden. Dit model komt tegemoet aan de wensen van zowel de bevolking als de overheid. Vanuit dit ontwikkelingsmodel worden drie inrichtingsalternatieven geschetst. Deze zijn bedoeld als discussiestukken, voor te leggen aan en te bespreken met de plaatselijke bevolking en de overheden. In het kader van het onderzoek kon deze discussie echter niet gevoerd worden en kon niet dieper ingegaan worden op de aanwezige mogelijkheden (bijv. de bereidheid van boeren en overheid om mee te werken).

De auteurs komen dus niet tot een keuze uit de drie inrichtingsalternatieven.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Eens te meer wordt hier de sterke negatieve uitstraling van een stad op het omliggende platteland en vooral op de landbouw geschetst.
- Er is sprake van dermate complexe problemen, dat de samenstelling van de groep (een cultuurtechnicus en een landschapsarchitect) te beperkt bleek. Gepleit wordt voor een zeer interdisciplinaire aanpak.
- Er bleek te weinig tijd te zijn om het onderzoek volledig uit te voeren.

29.

BERKELMANS, M.A.A.M. (1985).

Oogsten uit de volkstuinenliteratuur: over omvang en diversiteit van een verschijnsel. Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, Wageningen. Nota 1679.

stadsrand, literatuuronderzoek, volkstuinen, beleid, financiën

Samenvatting:

Over volkstuinen is reeds veel geschreven, maar het gaat daarbij meestal over de in verenigingsverband geëxploiteerde volkstuinen. Deze literatuurstudie vormt het begin van een onderzoek naar de 'ongeorganiseerde' volkstuinen. Aan de orde komen: de ontwikkeling van het volkstuinwezen, de problematiek van vraag en aanbod van volkstuinen, de in het volkstuinwezen voorkomende organisatievormen, de kenmerken van volkstuincomplexen, de kenmerken van volkstuinders, de financiële aspecten van het tuinieren en het beleid op diverse niveaus ten aanzien van volkstuinen. De studie wordt besloten met aanbevelingen voor verder onderzoek.

Problemen en onderzoeksvragen:

Uit de literatuur blijkt dat volkstuincomplexen een vastere plaats hebben verworven in het gemeentelijke recreatiebeleid en de ruimtelijke ordening. Het is de vraag of dat beeld representatief is voor het totale aanbod van volkstuinen in Nederland. Er is onderzoek nodig naar:

- behoefte aan verschillende typen tuinen (huur- en voorzieningenniveau);
- situering van nieuw aan te leggen tuinen;
- de markt van relatief goedkope overhoekjes waar de volkstuinder groente en fruit mag verbouwen tot de eigenaar er een meer lucratieve bestemming voor heeft;
- de omvang van dergelijke volkstuintjes;
- financiële aspecten van particuliere volkstuinverhuur; in de literatuur wordt vrij uitvoerig ingegaan op de financiële problemen bij het van gemeentewege beschikbaar stellen van volkstuingrond. Dit roept de vraag op waarom het dan aantrekkelijk kan zijn voor particulieren om volkstuinen te verhuren. Een onderzoek onder volkstuinverhuurders wordt daarom aanbevolen. Hierbij zouden vragen gesteld kunnen worden over de aard en ligging van de betreffende grond, alternatieve gebruiksmogelijkheden ervan, de planologische context en het beroep, de hobbies en leeftijd van de verhuurders. Door middel van dergelijk onderzoek kan duidelijk worden onder welke omstandigheden 'stadsrandboeren' door volkstuinverhuur kunnen en willen bijdragen aan het 'recreatief medegebruik' van hun grond. Voor een vervolgonderzoek: zie IJkelstam, 1986.

30.

BERKELMANS, M.A.A.M. & K.M. POLLMANN (1984).

De Haaglanden, gebied binnen de stedelijke invloedssfeer. Deel II: stedelijke druk en grondgebruik nabij de Haagse agglomeratie.
Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, nota 1568, Wageningen.

stadsrand, Haaglanden, randstadgroenstructuur, onderzoek, landbouw, grondgebruik, stedelijke druk, nevenbedrijven

Samenvatting:

In deze nota wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de stedelijke druk en het grondgebruik in een deel van de Haaglanden. De nota bestaat uit de volgende hoofdstukken: van veenweide-ontginning tot gebied onder stedelijke druk, de relatie tussen afstand tot de stad en stedelijke activiteiten in het landelijk gebied, een gebiedsindeling op basis van verschillen in stedelijke druk, de invloed van stedelijke nabijheid op de landbouwkundige situatie in 1981. Uit het onderzoek blijkt onder meer, dat stedelijke druk vooral de rundveehouderij beïnvloedt. Bij deze bedrijven is een negatieve correlatie waargenomen tussen de productie-omvang (per bedrijf of per arbeidskracht) en de mate van stedelijke druk. Samenhangend hiermee neemt de arbeidsbezetting op deze bedrijven af met een toename van de stedelijke druk. Ook bestaat er een negatieve correlatie tussen de stedelijke druk enerzijds en de kaveloppervlakte en kaveldiepte anderzijds. De verwachte samenhang tussen de mate van stedelijke druk en de ontsluiting van de bedrijfsoppervlakte ontbrak. Enkele opmerkelijke resultaten zijn verder:

- Het voorkomen van veel nevenbedrijven in het deelgebied met een geringe stedelijke druk (44% is nevenberoeps).
- De productie-omvang per bedrijf en per arbeidskracht van de niet-grondgebonden bedrijven vertoont geen samenhang met de mate van stedelijke druk.
- Er is geen correlatie tussen intensiteit van het grondgebruik en de mate van stedelijke druk.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Een eerste vraag is of het begrip 'stedelijke druk' optimaal is geoperationaliseerd.
- Een aantal factoren maakt het moeilijk een compleet beeld te krijgen van de invloed van de stedelijke druk op de land- en tuinbouw in zijn totaliteit. In IJkelstam (1985) en Van den Berg (1986) worden resp. de planologische

component van de stedelijke druk geanalyseerd en de hierboven ontwikkelde index voor stedelijke druk bijgesteld en gerelateerd aan de bedrijfsontwikkelingen in het gebied vanaf 1971.

31.

BIGGELAAR, H. VAN DEN (1980).
Volkstuinen in Midden-Delfland.
Maasland.

stadsrand, Midden Delfland, volkstuinen, inrichting, beheer, locatie, onderzoek

Samenvatting:

De basis voor het rapport vormt een onderzoek dat antwoord diende te geven op de vraag: 'Hoe groot is de behoefte aan volkstuinen in zeven gemeenten die geheel of gedeeltelijk in Midden-Delfland liggen?' De omvang van de behoefte aan volkstuinen is op verschillende wijzen bepaald. Verder wordt ingegaan op de situering, inrichting en beheer van volkstuincomplexen. Daarbij wordt een voorbeeld-pakket van aan te brengen voorzieningen besproken. Wat het beheer betreft, wordt de voorkeur uitgesproken voor die situatie waarbij de ondergrond in eigendom is van het Rijk en het beheer wordt geregeld door het Recreatieschap. Door middel van een overeenkomst tussen het recreatieschap en de desbetreffende volkstuindersvereniging dienen de verantwoordelijkheden verdeeld te worden. Er worden enkele kanttekeningen geplaatst bij de manier waarop de behoefte aan volkstuinen wordt geraamd.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Nader onderzoek omtrent de ontwikkeling van de vraag naar volkstuinen in de toekomst is gewenst. Onderzoeksvragen daarbij zijn:
- Is er momenteel wellicht sprake van een trend in het volkstuinieren (een 'groene golf')?
 - Hoe verandert de behoefte als gevolg van de steeds kleinere huishoudens?
 - Wat is de invloed van natuur en milieu-educatie op de toekomstige manifeste behoefte?

32.

BIGGELAAR, H. VAN DEN (1981).
Volkstuinderij slachtoffer van prioriteitenwedloop?
Recreatievoorzieningen 13 (6): 272-276.

stadsrand, volkstuinen, Midden Delfland, inrichting, beheer, locatie, onderzoek

Samenvatting:

In Midden-Delfland werd een hiaat gesignaleerd tussen de vraag naar en het aanbod van volkstuinen in dit gebied. Vanuit de omliggende sterk verstedelijkte gemeenten werd druk uitgeoefend op de reconstructiecommissie om een oplossing te vinden voor deze tekorten. Dit vormt de achtergrond voor deze studie naar de behoefte aan volkstuinen. Op basis van gegevens ten aanzien van bevolkingsaantal, bevolkingsdichtheid, verschillende normen (gemeente, provincie en AVVN) en aantal personen op de wachtlijst is een schatting gemaakt van de behoefte. Wat de situering betreft, wordt gepleit voor een situering nabij de stadsrand. Dit komt tegemoet aan de wensen ten aanzien van bereikbaarheid. Een reistijd van 20 à 25 minuten per fiets wordt in de Randstad als acceptabel gezien. Verder geldt dat:

- de stadsrand gunstig gelegen is ten opzichte van de routes van het openbaar vervoer,
- de aansluitingskosten wat betreft openbare nutsvoorzieningen binnen de perken gehouden kunnen worden,
- de stadsrand als locatie past binnen een zoneringsgedachte van een geleidelijke overgang van het stedelijk gebied naar het landelijk gebied. Uit het onderzoek blijkt verder dat de volkstuinders (vooral de bestuurders van de diverse verenigingen) weinig moeite hebben met het openbaar karakter van het volkstuincomplex. Het artikel is gebaseerd op de scriptie 'Volkstuinen in Midden-Delfland', die hiervoor reeds is samengevat (Biggelaar, 1980).

Het artikel neemt wat kritischer stelling tegen het gebrek aan kennis over de omvang van het volkstuinareaal. Het is een vrij persoonlijke stellingname, die inmiddels (1990) is achterhaald.

Problemen en onderzoeksvragen:

- normen moeten regelmatig in de praktijk worden getoetst en kunnen desondanks afwijken van de plaatselijke historisch gegroeide behoeftestructuur,
- nader onderzoek omtrent de ontwikkeling van de vraag naar volkstuinen in de toekomst is erg gewenst,
- het educatieve aspect van het volkstuinieren verdient meer aandacht.

33.

BIJSTERVELDT, K. VAN & N. VAN KEULEN (1986).

Plannen voor het Rottegebied.
Groen 42 (1): 28-33.

stadsrand, randstadgroenstructuur, concepten, ontwikkeling, landschap, plan, stadsrand, ontwerp, Rottemeren, studie, versnippering, ruimtelijk beleid, landschapsarchitectuur, coördinatie

Samenvatting:

Het artikel doet verslag van een landschapsarchitectonische studie naar de mogelijkheden voor de toekomstige ontwikkeling van het landschap in de noordoostelijke stadsrand van Rotterdam, het Rottegebied. De auteurs gaan uit van de stelling dat, wil er ooit een samenhangend landschap in de ontmoetingszone van stad en buitengebied tot stand komen, de ontwikkeling van een ruimtelijk concept in een vroeg stadium van fundamenteel belang is. Een ruimtelijk concept dat uitgaat van het dynamische karakter van het landschap, en ruimte moet laten voor ontwikkelingen in de toekomst. Een middel daartoe is het creëren van een ruimtelijk kader, dat moet worden opgevat als een stelsel van structuurdragers. In de studie wordt het landschap naar structuurbepalende kenmerken geanalyseerd en er worden drie ontwerpmodellen voor het Rottegebied ontwikkeld.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Gesignaleerd wordt de versnippering van de open ruimte en de 'groene wig' die Rotterdam zou moeten binnendringen.
- Het ontbreekt aan coördinatie in het ruimtelijke beleid om de ontwikkelingen in stadsranden goed op elkaar te kunnen afstemmen.

34.

BLOM, R. (1985).

Het plan en de realiteit: over de nota ruimtelijk kader randstadgroenstructuur.
Groen 41 (3): 1-5.

stadsrand, randstadgroenstructuur, instrumentarium, beschouwing, processen, landschap, plan, structuur, ruimtelijke structuur, planvorming, realisering, beleid, beschouwing, coördinatie, informatiesysteem

Samenvatting:

In het artikel wordt ingegaan op de plannen en het beleid ten aanzien van de Randstadgroenstructuur. Gewezen wordt op het probleem om de samenhang binnen de realisering van de Randstadgroenstructuur te bewaren. Gevreesd wordt, dat het resultaat na een tiental jaren niet meer zal zijn dan een verzameling op zichzelf staande

recreatiegebieden nabij de verschillende steden. Er wordt een kritische beschouwing gegeven van de plannen. Dauvellier (1985) gaat in een artikel op deze kritiek in.

Problemen en onderzoeksvragen:

— In de nota is de relatie tussen de instrumentaria en de gebieden waar ze werkzaam zijn niet in kaart gebracht. Daardoor is de kans op uiteenlopende invulling en interpretatie heel reëel.

— De verhouding Rijk-provincie (Jansen en van Veelen) heeft als gevaar, dat het resultaat na een tiental jaren niet meer is dan een verzameling op zichzelf staande recreatiegebieden nabij de verschillende steden.

— Het spreekt voor zich, dat bij een dergelijke complexiteit van gegevensanalyse, diversiteit aan instrumentaria en planmodellen, de ruimtelijke planning dringend behoefte heeft aan een geauto-matiseerde ruimtelijke gegevensverwerking.

35.

BODEGRAVEN, J. VAN & M.S. BOS (1983).

Grondverwerving door gemeenten en de gevolgen voor de boer.

Landbouwkundig Tijdschrift 95 (1): 20-24.

stadsrand, grondverwerving, Ede, Losser, Arnhem, grondonttrekking, locatiekeuze, verstedelijking, grondmarkt, juridisch, agrariërs, bedrijfsontwikkeling

Samenvatting:

In een interdisciplinaire studie, gehouden in Ede, Losser en Arnhem zijn de volgende aspecten bestudeerd:

- de belangenbehartiging bij de locatiekeuze van de stadsuitbreiding,
- de wijze waarop de gronden verworven zijn,
- de houding van de betrokken boeren ten opzichte van de grondverwerving, hun reacties in de bedrijfsvoering en de gevolgen daarvan voor de agrarische structuur. In dit artikel worden vooral de laatste twee aspecten behandeld. Als onderdeel van hun beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening en huisvesting hebben veel gemeenten in de laatste decennia grote oppervlakken landbouwgrond verworven voor stedelijke functies. Daarbij doen zich tussen de gemeenten onderling veel verschillen in procedures, regelingen en verwervingsstrategieën voor. Deze verschillen hebben onder andere betrekking op:
 - welke typen bedrijven benaderd worden (grote bedrijven, bedrijven met plannen tot bedrijfsbeëindiging),

— hoe de grondprijs bepaald wordt (eenzelfde grondprijs of grondprijs afhankelijk stellen van onderhandelingen en/of kwaliteit van de grond),

— de interpretatie van de richtlijnen voor de onteigening uit de onteigeningswet,

— de bereidheid om de boeren te helpen om compensatie voor de verloren gronden te vinden,

— volledige of gedeeltelijke uitkoop van bedrijven. De betrokken agrariërs staan niet altijd positief ten opzichte van grondverwerving. Sommige gemeenten wordt verweten te weinig rekening te houden met de gevolgen voor de boeren. Enkele van de belangrijkste gevolgen zijn:

— een derde van de bedrijven moet stoppen, een derde komt door de grondverwerving er gunstiger voor te staan en een derde relatief minder gunstig,

— bij gedeeltelijk uitgekochte bedrijven treedt een zekere mate van stagnatie op,

— voor de pachters is de kans op voortzetting van het bedrijf gering door het tekort aan pachtgrond. Het artikel wordt afgesloten met enkele beleidsaanbevelingen. Deze aanbevelingen hebben betrekking op voorlichting, het verwerven van compensatiegrond en toepassing van 'aanpassingsinrichting' of een administratieve ruilverkaveling.

Problemen en onderzoeksvragen:

Er moet meer aandacht besteed worden aan de gevolgen voor de betrokken boeren van grondverwerving voor stedelijke doeleinden en aan hun reacties daarop. Dit artikel is gebaseerd op Bodegraven et al., 1981.

36.

BODEGRAVEN, J. VAN, M.S. BOS, P.P.N.M. HORCK & L. PH. KLAASSEN (1981).

Gemeentelijke grondverwerving en de gevolgen voor de boer. Een onderzoek naar de belangenafweging ten behoeve van de locatiekeuze van stadsuitbreidingen, het grondverwervingsbeleid, de agrarische structuur en de gevolgen voor de betrokken agrariërs.

Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, stadsuitbreiding, grondverwerving, ruimtelijk beleid, Losser, Arnhem, Ede, planning, stadsuitbreiding, juridisch, beleid, grondonttrekking, verstedelijking, planvorming, agrariërs, bedrijfsontwikkeling

Samenvatting:

In het overgangsgebied tussen stad en platteland wordt regelmatig grond aan m.n. de landbouw

ontrokken voor stedelijke uitbreidingen in de vorm van woonwijken, industrieterreinen en infrastructurele werken. De gemeenten spelen een belangrijke rol t.a.v. het verwerven van de daarvoor noodzakelijke gronden. Voor de boeren betekent dit, onder meer afhankelijk van de schaal van uitbreiding, dat de agrarische bedrijfsstructuur ingrijpend gewijzigd wordt. Het doel van dit onderzoek is ten eerste om inzicht te verwerven in het planvormingsproces t.b.v. stedelijke uitbreidingen, toegespitst op de belangenafweging t.a.v. de locatiekeuze. Na locatiekeuze volgt grondverwerving. Het tweede doel is daarom het grondverwervingsbeleid te onderzoeken. Het derde deel van het onderzoek richt zich op de agrarische structuur. Hierbij staan relaties van de betrokken boeren en de veranderingen in de agrarische structuur centraal. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in een drietal gemeenten: Lossse, Arnhem en Ede. In het rapport wordt een aantal aanbevelingen gedaan.

Problemen en onderzoeksvragen:

Meer onderzoek is nodig om de conclusies te onderbouwen en uit te werken en om bepaalde aspecten van de aanbevelingen uit te werken. Op dit onderzoek is een artikel (Bodegraven & Bos, 1983) gebaseerd.

37.

BOEKHORST, J.K.M. TE, J.F. COETERIER, E.A. SCHIPPER-ANDERSSON, A. STORTELDER EN M. TEER/PROJECTGROEP URBANE PERIFERE OVERGANGSZONES (1978).

Bovenwijkse groenvoorzieningen in het kader van een wervend woonmilieu; een analyse van beleidsnota's.

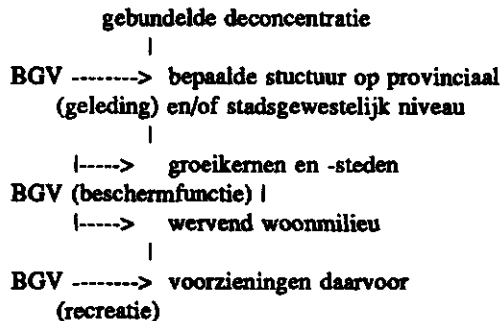
Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw 'De Dorschkamp', Rapport 142, Wageningen.

stadsrand, groenvoorzieningen, beleid, stedelijk groen, wonen, literatuuronderzoek, begripsomschrijving

Samenvatting:

Om tot een beter begrip te komen van wat het beleid verstaat onder de begrippen 'wervend woonmilieu' en 'bovenwijkse groenvoorzieningen' zijn een aantal beleidsnota's (vooral streekplannen) en een beperkt aantal empirische studies op het gebied van het wonen bestudeerd. Bovenwijkse groenvoorzieningen zijn bedoeld als een potentiële bijdrage tot een wervend woonmilieu. Bovenwijkse groenvoorzieningen kunnen op verschillende niveaus en in verschillende

opzichten direct en indirect bijdragen aan een wervend woonmilieu. In schema:

Problemen en onderzoeksvragen:

— door een uniformiteit van het voorzieningspakket kan er nivellering tussen kernen ontstaan;

— door de bovenwijkse situering van de groenvoorzieningen kunnen deze slecht bereikbaar zijn. Op dit onderzoek zijn twee artikelen gebaseerd: Teer, 1980 en Teer & Schipper-Andersson, 1979.

38.

BOER, H. DE (1977).

Verweving van stad en land, de binnenduinsrand als milieu voor toekomstige stedelijke groei.

Wonen-TA/BK 9/10-77: 37-48.

stadsrand, Haarlem, verstedelijking, landschap, plan, model, infrastructuur, verweving

Samenvatting:

Als reactie op de Verstedelijkingsnota waarin stedelijke ontwikkelingen worden gepland op reeds aangetaste en/of ecologisch oninteressante gebieden, komt de auteur met alternatieve plannen. Deze gaan uit van 'een goed functionerend stedelijk weefsel, dat zich harmonisch voegt in het landschap en intensief verbonden is door openbaar vervoer'. Een voorbeeld daarvan is uitgewerkt aan de hand van de binnenduinsrand in de omgeving van Haarlem. De door de auteur gesignaleerde verbrokkeling, verval en stagnatie probeert hij tegen te gaan door middel van een model van stedelijke groei dat aansluit bij het bestaande landschap (vooral het occupatiepatroon) en de stations.

Problemen en onderzoeksvragen:

— De in bestemmingsplannen versterkte ruimtelijke ordening en de politieke onwil moeten worden verbroken.

— De binnenduinsrand kan optimaal woongenot garanderen, indien de mogelijkheden benut

worden. Van de polders rondom Haarlem kan dat niet gezegd worden.

39.

BOER, H. DE, B. EERHARDT & W. REH (1974).

Sta stil bij de stadsrand.

Wonen-TA/BK 17-74: 5-13.

stadsrand, stedenbouwkunde, kritiek, morfologie, inrichting, ontwikkeling, Amsterdam, ruimtelijke structuur, stedelijke structuur

Samenvatting:

In dit artikel worden enkele vraagtekens gezet bij het ruimtelijk ingrijpen van deze tijd, vanwege het waardeverlies van bestaande vormen in stad en landschap. Gepleit wordt voor het zoeken naar eigen vormen die niet doorslaan naar rieten kappen, maar de betekenis van het bestaande erkennen. De rand tussen het als landelijk en stedelijk aangeduide is een dynamisch begrip: wat nu stad is was eens 'open' land, de stad groeit. Maar de groeisporen zijn te herkennen aan de oude, nu in het stedelijk weefsel opgenomen, stadsranden.

Zowel de vroegere als de huidige stadsranden hebben betekenis in functie en vorm, maar ook juridisch en psychologisch. Er wordt uitgebreid ingegaan op de historische ontwikkeling van de stad(srand) in Amsterdam, en de vorm en de verschijnselen waarin die ontwikkeling nog zichtbaar is (dichtheid bebouwing, grondgebruik, type woningbouw en stedenbouwkundige structuur).

Daartegenover wordt de huidige ontwikkeling geschetst: het overrompelen van het bestaande en het uiteenleggen van functies. Die functies worden in tegenstelling tot vroeger gekenmerkt door enorme maten, waardoor er een verwijding ontstaat in het stedelijk weefsel als waarneembare, beleefbare totaliteit. Er is daardoor geen asymmetrie meer, geen verschil tussen voor en achter, binnen en buiten, er is nauwelijks herkenning van het eigene binnen een totaliteit. De vraag wordt gesteld: 'welke betekenis willen we toekennen aan de beeldend-structurele componenten in onze ruimtelijke omgeving?'. De elementen die bijdragen tot het beeldcomplex waarin we ons kunnen oriënteren, herkennen, mee kunnen vereenzelvigen, affiniteit hebben, zijn elementen als breed-smal, recht-krom, dicht-open. De laatste zijn vaak oorzaak van het ontstaan van een functie op een bepaalde plaats. De schrijvers uiten kritiek op de planologie van deze tijd. Volgens hen is er geen plaats voor spontane en natuurlijke invullingen meer, maar komen daarvoor in de plaats gedwongen,

geformuleerde planmatige 'bezitsnames'.

Invulling van de omgeving waarbij de dingen een maat behouden die aansluit bij de menselijk behoefte vindt niet meer plaats. De vorm die de omgeving aanneemt is onduidbaar, ze wordt bepaald door de indifferentie die het gevolg is van een puur economisch plaatsbepalingsproces. Bij het ruimtelijk ordenen moet meer recht gedaan worden aan de behoefte van mensen een plek te vinden die een specifieke vorm kan aannemen binnen een groter geheel (omgeving). Gepleit wordt voor in- en aanpassing van bestaande elementen, niet vanwege nostalgie of monumentenzorg, maar vanuit de vraag naar erkenning van eigenheid. Dit artikel is tevens opgenomen in *Werkgroep Capita Selecta*, 1973.

40.

BOER, H. DE & B. EERHART (1977).

Leve de stadsrand; pleidooi voor dynamische stadsuitleg.

Wonen-TA/BK 7-77: 12-16.

stadsrand, Amsterdam, landschap, stadsuitbreiding, verstedelijking

Samenvatting:

In aansluiting op een artikel over de ontwikkeling van Amsterdam-Noord ('Staalkaart van driekwart eeuw stedenbouw'; Wonen-TA/BK: 6-11) zijn aanbevelingen gedaan voor de verdere uitleg van Amsterdam-Noord. Volgens de auteurs probeert men d.m.v. de huidige planvorming op een statische manier structuur aan te brengen, en slaagt daar niet in. Het statische karakter van de planvorming en het ontwikkelen van gescheiden functies leidt tot verbrokkeling. In plaats daarvan wordt gepleit voor het aanvaarden van de vermenging van functies als een eigen identiteit van stadsrandgebieden en het gebruiken van het Boogkanaal als een groot structurerend element.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het tot stand brengen van een grensgebied als een samenhangende zoom met een volkomen eigentijdse opbouw, gestructureerd door grote elementen.

41.

BOER, J.H. DE & R. PETERS (1986).

Bewust omgaan met de stadsrand in de ruimtelijke planning.

Groen 42 (6): 17-23.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, cyclische planvorming, landschap, onderzoek, methode, ruimtelijke structuur, ecologie, beleving,

Alkmaar, Haarlem, Amsterdam, gebruik, grondgebruik, landbouw, instrumentarium

Samenvatting:

Het artikel geeft een samenvatting van stadsrandonderzoek dat door de hoofdafdeling Landschapshou van 'De Dorschkamp' is uitgevoerd. (o.a. Bennema et al., 1981; De Boer et al., 1982; De Boer et al., 1986; Van Kuijk, 1983; Meijers, 1980; Peters & De Boer, 1984).

Achtereenvolgens wordt ingegaan op:

— de problematiek van de stadsrand; Voor de ontwikkeling van een stadsrandgebied zijn vooral de volgende aspecten van belang: de aantrekkelijkheid voor recreanten; de ruimtelijke samenhang; de eigen identiteit; de dynamiek van het grondgebruik.

— de voorgestelde aanpak voor planvorming;

Er is een wijze van planvorming nodig die rekening houdt met visueel-ruimtelijke, landschapsecologische en functionele (incl. de recreatie) facetten, inclusief de onderlinge relaties. Een integraal landschapsplan vormt een van de mogelijke planvormen.

Standaardoplossingen zijn niet mogelijk. In het artikel worden enkele algemene richtlijnen ten behoeve van de totstandkoming van de planvorming gegeven. Daarbij dienen de volgende punten aan de orde te komen: onderzoek naar de processen die de aanwezige en toekomstige ruimtelijke structuur bepalen; het bepalen van de na te streven doelen; maatregelen teneinde een gewenste ruimtelijke structuur te realiseren.

— een methodiek van een planvormingsproces in stadsrandgebieden. De methodiek die in het onderzoek van De Dorschkamp is ontwikkeld voor de planvorming in stadsrandgebieden heeft als belangrijkste kenmerken: de ontwerpende benadering; een cyclisch verloopend planvormingsproces; een interdisciplinaire aanpak. Gezien de verscheidenheid van stadsrandsituaties is het van belang dat beleidsinstanties, die een bepaald gebied planmatig willen aanpakken, zich terdege bewust zijn van de gewenste samenstelling van een planteam. Deze samenstelling kan verschillen als gevolg van de ruimtelijke omstandigheden van het betrokken gebied. Bij de planvorming dienen de volgende kernpunten aan de orde te komen:

— Het inbouwen van flexibiliteit in de planvorming.

— Het bewust rekening houden met de omgevingskwaliteit. De relatie stad-land zal vanuit verschillende invalshoeken benaderd moeten worden, waarbij de landschappelijke eigenschappen een essentiële rol spelen. Zij bieden aanknopingspunten voor structurering

van stedelijke ontwikkelingen en zijn medebepalend voor de omgevingskwaliteit.

— Bij de planvorming dient bewust rekening te worden gehouden met mogelijkheden voor recreatief medegebruik (zowel gebruik als beleving).

— Een gedifferentieerde aanpak van de landbouw wordt voorgestaan. Dat wil zeggen dat de verdiensten uit de agrarische bedrijfsvoering niet enige bron van inkomsten hoeven te zijn.

— Het bewust rekening houden met kleinschalige activiteiten.

— De keuze van het plangebied wordt verricht op grond van aanwezige ruimtelijke structuren en niet alleen naar aanleiding van administratieve grenzen.

Problemen en onderzoeksvragen:

— De huidige planvormen (streekplan, bestemmingsplan) schieten veelal op de volgende punten tekort: • onevenwichtige belangenafweging, de stedelijke belangen prevaleren boven landelijke; • onvoldoende wordt rekening gehouden met de kleinschalige, veelal ongeplande, ontwikkelingen; • het onvoldoende verwerken van landschappelijke kwaliteit; • geen visie op de geleiding stad-land; • niet onderkennen van de bijzondere identiteit van de stadsrand, gekenmerkt door de gelijktijdige aanwezigheid van stedelijke en landelijke functies; • het gebrek aan aandacht voor samenhang tussen vormen van grondgebruik; • het niet of nauwelijks betrekken van bewoners/recreanten bij de planning.

— Voor stadsrandgebieden bestaat geen specifiek instrumentarium.

Slechts door een gezamenlijke inzet van reeds bestaande instrumenten kan, zij het slechts gedeeltelijk, aan de problematiek van de stadsrand worden tegemoet gekomen.

42.

BOER, J.H. DE, R. PETERS & A.M. VAN SWAAY (1982).

De overgangszone tussen stad en landelijk gebied. Onderzoek naar inrichtingsmogelijkheden ten behoeve van het woonmilieu in het algemeen en de recreatie in het bijzonder. Vooronderzoek fase 2.

Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapshou, 'De Dorschkamp', Rapport 298, Wageningen. 217 pp.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, onderzoek, landschap, analyse, inventarisatie, geschiedenis, ecologie, visuele aspecten, interviews, economie, inrichting, ontwerp, Alkmaar,

recreatie, beleving, wonen, methode, psychologie, recreanten

Samenvatting:

Dit onderzoek kent de volgende probleemstellingen:

- Welke richtlijnen kunnen voor het ontwikkelen van mogelijkheden voor de openluchtrecreatie in de overgangszone worden opgesteld?
- Hoe worden deze mogelijkheden door de (toekomstige) gebruikers gewaardeerd? In de werkwijze is gekozen voor een interactieve opzet van inventarisaties/kennisontwikkeling en ontwerpen/inrichtingsvoorstellen. De kennisontwikkeling vindt plaats vanuit een visueel-ruimtelijke analyse, gedragswetenschappelijk onderzoek, ecologisch onderzoek en onderzoek naar ontwikkelingen in de economische structuur. De studie is uitgevoerd voor Alkmaar en omgeving. Op grond van het onderzoek zijn richtlijnen geformuleerd voor de inrichting van de overgangszone tussen stad en landelijk gebied. Er wordt tevens een evaluatie gegeven van de gevolgde onderzoeksmethoden.

Problemen en onderzoeksvragen:

In de studie wordt geen systematisch overzicht gegeven van onderzoeksvragen. Vervolgonderzoek is uitgevoerd in het gebied Haarlem-Amsterdam (de Boer et al., 1986).

43.

BOER, J.H. DE, R. PETERS & M.C. VAN DEN BERG (1986).

Landschapsplanning in de stadsrand. Een leidraad voor onderzoek en planvorming. Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw 'De Dorschkamp', Rapport 460, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, methode, onderzoek, landschap, cyclische planvorming, instrumentarium, recreatie, beleving, planologische onzekerheid, rommelzone, grondgebruik

Samenvatting:

Het rapport geeft een beeld van de ontwikkelingsproblemen van stadsranden en doet voorstellen voor een aanpak voor de planvorming in stadsrandgebieden. Deze aanpak bestaat uit een cyclisch proces van onderzoek en planvorming. Er worden aanbevelingen gedaan voor het verzamelen van gegevens over stadsranden: landschapsecologische gegevens, visueel-ruimtelijke gegevens, sociaal-economische gegevens van het

grondgebruik en onderzoek naar de beoordeling van de omgevingskwaliteit door bewoners. Er wordt een kort overzicht gegeven van het beschikbare instrumentarium en van aanbevolen literatuur. Het rapport is gebaseerd op een samenvatting van een uitgebreide studie in het stadsrandgebied tussen Haarlem en Amsterdam.

Problemen en onderzoeksvragen:

- planologische onzekerheid voor de landbouw;
 - beïnvloeding van de omgevingskwaliteit door veranderingen;
 - afname van de bereikbaarheid;
 - rommeligheid, ontbreken van samenhang en veiligheid;
 - niet optimale benutting van de aanwezige mogelijkheden ondermeer voor de recreatie;
 - tekort schieten van de huidige planvorming.
- Dit uit zich in: • onevenwichtige belangenafweging, de stedelijke belangen prevaleren boven landelijke; • onvoldoende rekening houden met de kleinschalige, veelal ongeplande ontwikkelingen; • het onvoldoende verwerken van landschappelijke kwaliteiten; • onvoldoende visie op de geleiding stad-land; • niet onderkennen van de bijzondere identiteit van de stadsrand, gekenmerkt door de gelijktijdige aanwezigheid van stedelijke en landelijke functies; • het gebrek aan aandacht voor samenhang tussen vormen van grondgebruik; • het niet of nauwelijks betrekken van bewoners/recreanten bij de planning. Zie ook: de Boer et al., 1982.

44.

BOER, N. DE (1990).

Parkstad Tussengebied, een vergissing tussen hof en haven. Archis 4: 40-44.

stadsrand, Zuid-Holland, groenstructuur, Pijnacker, verstedelijking, Delft, Pijnacker, Rotterdam, afvalstort, bedrijvigheid

Samenvatting:

De ideeën schets 'Een parkstad tussen hof en haven' van de Dienst Ruimte en Groen van de provincie Zuid-Holland wordt aan een kritische analyse onderworpen. Voor de inrichting van het gebied tussen Delft, Zoetermeer en Rotterdam worden met niet-overtuigende argumenten drie alternatieven verworpen: 'stadsgewestelijke uitbouw', 'ringvorming' en 'groeikern Pijnacker'. Het gekozen alternatief 'parkstad tussengebied' komt volgens de auteur neer op gespreide verstedelijking, een poging om de stad binnensbuiten te keren. Enerzijds worden in het rapport stadsrandzones als

'hectisch' en 'koortsachtig' omschreven, met een terreingebruik en bebouwing die een chaotisch beeld opleveren, gebieden die mede door het verkeerslawaaï ongeschikt zijn voor wonen en recreëren. Anderzijds zijn de opstellers niet alleen over de verkeersstromen in de stadsrand, maar over de gehele zone enthousiast voor dynamische stedelijke elementen als afvalberging, bedrijfstreinen met autobereikbaarheid en zichtlocatie. Volgens de Boer is de Parkstad geen stad en het Tussengebied niet tot een ruimtelijke eenheid gemaakt. Elementen uit de nota zijn bruikbaar in andere concepten, van stadscentres tot landschapsbouw. Volgens de auteur zijn een vingerstad-uitbreiding van Groot-Den-Haag en een 'echte' parkstad betere alternatieven.

45.

BOER, R. DE, R. VAN BUEREN, J. VAN DER DONK ET AL. (1972).

Urbanisatie en landschap.

Scriptie Technische Hogeschool Delft.

stadsrand, structuurplan, stedenbouw, ecologie, Zwolle, verstedelijking, onderzoek

Samenvatting:

In dit studierapport wordt verslag gedaan van een onderzoek met als doel: de uitbreiding van Zwolle via een structuurschets op ecologisch verantwoorde wijze richting te geven. De uitgangspunten hierbij zijn:

- elk structuurplan moet gekenmerkt zijn door een grote mate van flexibiliteit;
- de ecologische wetmatigheden zijn zowel op stad als op landschap van toepassing;
- interdisciplinaire samenwerking is de enige manier om tot evenwichtige besluitvorming te komen;
- bij elke beslissing moet het belang van ecologisch waardevolle gebieden zwaarder wegen dan economische motieven. Na een stedenbouwkundige, verkeerskundige, visueel-ruimtelijke, bodemkundige en ecologische inventarisatie en analyse komt men tot een integratie op basis van de toepassingscriteria: aansluitingsmogelijkheden (aan de randen, intern), ontsluitingsmogelijkheden en expansiegevaar. Dit leidt tot een uitbreiding in oostelijke en zuid-oostelijke richting. Vervolgens zijn alternatieven ontwikkeld en zijn voor 'vlekken' in elk alternatief plandelen ontwikkeld. Tenslotte is dit plan vergeleken met een plan ontwikkeld door een particulier adviesbureau.

46.

BOERSMA, W.C. (1986).

Land- en tuinbouw in gebieden binnen de stedelijke invloedssfeer. Planologische Discussiebijdragen, Deel I.

Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Discussiedagen, pag. 117-126.

stadsrand, onderzoek, landbouw, cultuurtechniek, nevenbedrijven, tuinbouw, planologische onzekerheid, grondgebruik, tuinbouw, agrarische structuur

Samenvatting:

In het door de schrijver uitgevoerde stage-onderzoek naar de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw binnen de stedelijke invloedssfeer wordt nagegaan wat de verschillen zijn tussen de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in gebieden binnen de stedelijke invloedssfeer en die in overig Nederland. Uit eerdere onderzoeken is gebleken, dat boeren in stedelijke nabijheid verschillend reageren: sommigen beschouwen hun bedrijf als aflopend en investeren niet meer, anderen gaan door met investeren. Op grond hiervan is de veronderstelling geuit, dat in de verdeling van bedrijven naar produktie-omvang en naar aantal kavels per bedrijf een oververtegenwoordiging op zou treden in de hoogste en de laagste klassen. Deze ontwikkelingen konden niet worden aangetoond. Binnen de stedelijke invloedssfeer blijkt de afname van het aantal bedrijven relatief achter te blijven bij de afname cultuurgrond. De bedrijfsoppervlakte per bedrijf is kleiner, maar de intensiteit en de groei daarin aanzienlijk hoger. De oorzaak daarvan is de oververtegenwoordiging van de glastuinbouw binnen de stedelijke invloedssfeer. De produktie-omvang is voor akkerbouw en veehouderij per bedrijf lager binnen de stedelijke invloedssfeer, maar de groei is ongeveer gelijk aan die in overig Nederland.

Problemen en onderzoeksvragen:

Voor verder onderzoek wordt aanbevolen de invloed van glastuinbouw te isoleren van de overige bedrijfstypen; wellicht zijn dan voor de meer grondgebonden vormen van land- en tuinbouw duidelijker uitspraken mogelijk.

47.

BOOMEN, T. VAN, J.E. BROEKENS-VERMEER, E.J. VAN HULJSTEDEN, J. DE JONGH & J.J. STUART (1988).

De Hekslootpolder. Nieuwe contouren aan de stadsrand.

Vereniging Behoud de Hekslootpolder, Haarlem, 30 pp.

stadsrand, Haarlem, natuur, landbouw, recreatief medegebruik, streekplan, bestemmingsplan, stedelijke druk, instrumentarium

Samenvatting:

Voor de Hekslootpolder, gelegen tussen Haarlem-Noord en Spaarndam, hebben zowel de gemeente Haarlem als het recreatieschap Spaarwoude plannen ontwikkeld, die het karakter van het gebied ernstig zouden aantasten. De elkaar uitsluitende belangen van Haarlem en het recreatieschap zijn mede oorzaak van de voortdurende onzekere situatie rond de toekomst van de Hekslootpolder. Met de vaststelling evenwel van het streekplan Amsterdam-Noordzeekanaalgebied (1987) heeft het provinciebestuur van Noord-Holland een kader gegeven, waarbinnen een planontwikkeling rond de Hekslootpolder vorm kan krijgen. Dit rapport presenteert, binnen de doelstellingen van de vereniging, een inrichtingsplan voor de Hekslootpolder. Kernpunt van het plan is, dat uitgaande van de huidige functies van het gebied, een synthese tot stand komt tussen natuurbehoud, agrarisch beheer en extensieve recreatie. Belangrijke elementen uit het inrichtingsplan zijn:

- 1 Ontsluiting van de randen van het gebied ten behoeve van extensieve recreatie. Dit recreatief medegebruik is gezocht in vormen, die populair, duurzaam en goed inpasbaar zijn, zoals wandelen, fietsen en het actief beleven van de natuur; dit alles voorzover het de natuurwaarden intact laat.
- 2 Verbetering van de natuurwaarden door onder meer beheersovereenkomsten met boeren af te sluiten ten aanzien van het gebruik en beheer van hun land.
- 3 Toegankelijk maken van de forten Spaarndam-Noord en -Zuid en de liniewal, alle onderdelen van de Stelling van Amsterdam.
- 4 Inrichting van een informatiecentrum, waar de bevolking, en in het bijzonder de jeugd, kennis kan maken met de natuur, het agrarisch bedrijf en de historie van het veenweidelandschap.
- 5 Het creëren van een oeverzwaluwwand en enige plasdras situaties voor steltlopers; daarnaast voorzieningen voor bergeenden en vergroting van de biotoop van moeras- en rietvogels. Ten aanzien van het behoud van grote aantallen weidevogels staat behoud van de rust in het natte middengedeelte centraal.
- 6 Onder meer herstel van het 'kerkepad' als onderdeel van het Assendelvervoetpad. Er moet op gewezen worden, dat op basis van de geformuleerde uitgangspunten meerdere inrichtingsmogelijkheden aanwezig zijn. Wil de Hekslootpolder op termijn behouden blijven, dan is het nodig, dat er beschermende

maatregelen op planologisch en bestuurlijk terrein genomen worden. Zowel landbouw als natuur zijn gebaat bij toekenning van een sterke status. Om een sterke basis voor het inrichtingsvoorstel te creëren, zal dit allereerst ondersteund moeten worden door een nieuw bestemmingsplan. De genoemde functies landbouw, natuur en recreatief medegebruik zullen daarin veiliggesteld dienen te worden. Het streekplan Amsterdam Noordzeekanaalgebied biedt in deze goede aanknopingspunten. Het erkent de natuurwaarden en spreekt zich uit tegen woningbouw door de gemeente Haarlem. De relatienota is in de ogen van de vereniging het meest geschikte instrument om voor lange tijd de gestelde doelen te verwezenlijken. Hij sluit aan bij de uitspraken uit het Structuurschema Natuur en Landschapsbehoud. Juridisch biedt de relatienota een stevige veiligstelling in het kader van het behoud van de groene buffer tussen Haarlem en Amsterdam. Daarnaast geeft hij structurele ontwikkelingsmogelijkheden voor het samengaan van de functies landbouw en natuur.

48.

BORCHERT, J.G. (1973).

Perifere detailhandelsvestigingen in de ruimtelijke ordening.

Stedebouw en Volkshulsvesting (9): 353-358, 's-Gravenhage.

stadsrand, detailhandel, ruimtelijke ordening, infrastructuur, stedelijke structuur

Samenvatting:

Dit artikel geeft enkele beschouwingen naar aanleiding van het rapport van de Interdepartementale Werkgroep ter bestudering van de detailhandelsactiviteiten buiten de winkelgebieden (De Vries, 1973). Van dit rapport wordt vooral de analyse van de effecten van grootschalige detailhandelsactiviteiten in de periferie en de buitengebieden onbevredigend genoemd, vooral omdat er nog te weinig onderzoek naar deze effecten gedaan is. Het artikel geeft enige aanvullingen en nuanceringen op het rapport, maar sluit zich in grote lijnen aan bij de belangrijkste conclusie: grote voorzichtigheid is geboden bij het toestaan van perifere detailhandelsactiviteiten in de periferie en de buitengebieden. Dit vooral op grond van de gevolgen voor de stedelijke structuur.

49.

BOS, J.M. (1985).

Stadse fratsen in een Hollands veengebied: archeologie van stad en land.

Westerheem: orgaan van de Archeologische Werkgemeenschap voor westelijk Nederland 34 (2/3): 110-123.

stadsrand, geschiedenis, Amsterdam, Monnickendam, economie, verstedelijking

Samenvatting:

Een voorbeeld van de wederzijdse beïnvloeding door stad en land bieden de steden Amsterdam en Monnickendam in hun relatie tot het platteland van Waterland. Dat deze wederzijdse beïnvloeding een belangrijk archeologisch studieobject is, ondanks het feit dat de meeste gemeentelijke archeologen zich 'stadsarcheologen' noemen, daar wijst Bos op in dit artikel. Waterland biedt een ideale onderzoekssituatie om de opkomst van de stedelijke economie te bestuderen. De fasen liggen als het ware uitgesplitst in het land en verstoringen door latere bewoning komen slechts incidenteel voor. In de tijd van de opkomst van de steden en het eind van de grootschalige akkerbouw vinden we een duidelijke structuurverandering: in de late dertiende en veertiende eeuw schuiven de meeste nederzettingen van het land naar de weg, dijk of waterweg. Een volgende structuurverandering vindt vooral plaats aan het eind van de zestiende en in de zeventiende eeuw: de langgerekte vorm van de nederzettingen verdwijnt in een aantal dorpen om plaats te maken voor tamelijk compacte kernen.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Bos wijst op de bedreigingen van het 'bodemarchief' door landafslag, vervening, wegaanleg, egalisatie en nieuwbouw. De verlaging van het grondwaterpeil door de ruilverkaveling Waterland kan catastrofale gevolgen hebben voor het 'bodemarchief' — voor plattelandsgemeenten zijn nog helemaal geen voorzieningen wat betreft archeologische bescherming van het bodemarchief.

50.

BOURS, A. & J.G. LAMBOOY (RED) (1974). *Recreatie, stad en randzone. Stad en stadsgewest in de ruimtelijke orde. Assen.*

stadsrand, recreatie, geografie, structuur, beschouwing, demografie, infrastructuur, beleving, recreanten, leefstijl, forenzen

Samenvatting:

Volgens de schrijver is de recreatie van de stadsbewoner een van de activiteiten, die naast

en in relatie tot andere activiteiten, zoals wonen en werken, de geografische structuur van de stad en haar invloedssfeer gestalte geeft. Er gaat een vormende kracht uit van de recreatie in het bijzonder ten aanzien van wat door de stadsbewoner als stad en randgebied wordt ervaren. Recreatie en reizen in het bijzonder, vergroten de beleving, de horizon van de stedelijke bevolking. Uit onderzoek blijkt dat arbeiders en lagere inkomensgroepen hun beleving van stad en fringe minder verruimen door erop uit te trekken dan employé's en hogere inkomensgroepen. Deze 'belevingswereld' is relatief meer gefixeerd bij de arbeiders dan bij de hogere beroepsgroepen. De verruiming van de horizon door de recreatie is bij grootstedelijke arbeiders en aanverwante categorieën verder voortgeschreden dan bij overeenkomstige categorieën in kleinere gemeenten. Ook voor dagrecreatie geldt dat de lagere beroeps- en inkomenscategorieën meer aangewezen zijn op de stad zelf en de directe omgeving daarvan. De intensiteit en de betekenis van de recreatie zijn in de loop der tijd belangrijk toegenomen, onder invloed van de toeneming van de vrije tijd en de welvaart. Recreatie is een verworvenheid geworden, onverbrekkelijk verbonden met de stedelijke levensstijl. De recreatiegebieden zoals de bos en heidegebieden in het Gooi, voorheen de recreatiegebieden van de elite, zijn nu opgenomen in het dagelijkse leven van de Amsterdammers, op dezelfde wijze als vroeger de stadsparken. Het is ook het gebied waar men 'semi-permanent' buiten gaat wonen, in een 'forenzenkamp'. Zo worden recreatie-activiteiten uit de stad verlegd naar naar het stadsrandgebied. Er is dus sprake van schaalvergroting. Voor de afbakening van de stad en fringe maakt Bours gebruik van het begrip structuurbeeld: het beeld dat bij de handelende mens door zijn beleving van functionele structuren wordt opgewekt en dat op zijn beurt weer vormend werkt. Het structuurbeeld van een gebied is opgebouwd uit verschillende beelden die leven bij verschillende bevolkingscategorieën. Naarmate mensen meer gemeenschappelijke routes volgen (forenzenroutes, toeristenwegen, woon-werkroutes) zullen zij een meer gelijksoortig structuurbeeld hebben. Stad en fringe worden gevormd door de gemeenschappelijke woon-, werk- en recreatiegebieden en routes die deze gebieden met elkaar verbinden.

51.

BOUWMAN-GEERAEDTS, M.B.PH. & G.J.JANSEN (1981).

Het buitengebied landelijk bezien; rapport van het onderzoek naar de knelpunten bij de totstandkoming van bestemmingsplannen buitengebied.

Rijksuniversiteit Leiden en
Rijksplanologische Dienst. 252 pp + bijl.

stadsrand, bestemmingsplan buitengebied, beleid, juridisch, bestuurlijk, ruimtelijke ordening, procedures, onderzoek

Samenvatting:

In opdracht van de Rijksplanologische Dienst (RPD) is door de vakgroep staatsrechtelijke vakken van de Juridische Faculteit van de Rijksuniversiteit Leiden onderzoek verricht naar de knelpunten bij de tot standkoming van Bestemmingsplan buitengebied. Volgens Artikel 10 lid 1 van de WRO zijn gemeenteraden tot opstelling verplicht. De trage en moeizame totstandkoming van BBG's was de aanleiding tot nader onderzoek. Het betreft een gedegen veel omvattend onderzoek. Het constateert dat in 1979 slechts 19% van de plannen vigeert, aan 1 van de 8 plannen door de Kroon goedkeuring is onthouden, met de procedure acht en een half jaar is gemoeid. In de helft van de plannen blijkt dat aanduidingen als '(grote) landschappelijke waarde', 'zonder bebouwing' en 'zonder intensieve veehouderij' niet door onderzoek zijn onderbouwd! Het landbouwkundig onderzoek bleek onvoldoende, oorzaak: bescherming privacy van individuele ondernemers. Van wettelijk voorgeschreven onderzoek komt weinig terecht. Een nota van doelstellingen en uitgangspunten met betrekking tot de planvorming bleek zeldzaam. Tegen 74% van de plannen werd beroep bij de Kroon ingesteld, 62% van de bezwaren bleek ongegrond. Gemeenten komen wettelijke regelingen in het kader van de WRO soms geheel niet, veelal niet binnen de geldende termijn na. G.S. maken weinig gebruik van correctiemogelijkheden. De Nota Landelijke Gebieden speelt wegens het hoge abstractieniveau nauwelijks een rol. Het beleid is veelal conserverend.

Problemen en onderzoeksvragen:

In 1985 is de Wet en het Besluit op de Ruimtelijke Ordening herzien. De aanbevelingen en resultaten van dit onderzoek hebben daarop ongetwijfeld grote invloed gehad.

52.

BRACHT, M. & H. VAN DER LINGEN (1987).

Stadsrandzone Amsterdam-Zuid en -Zuid-Oost (Deel I). Stadsrandlokatie Diemen-Noord (Deel II).

Afstudeerscriptie TU Delft, 1987, 70 + 69 pp.

stadsrand, Amsterdam, Diemen, onderzoek, locatiekeuze, stedenbouwkunde, verstedelijking

Samenvatting:

Dit is een onderzoek naar de karakteristieken van de stadsrand van Amsterdam-Zuid en -Zuidoost en naar de invloed van het concept van de compacte stad op de stadsrand. De vraagstelling van het onderzoek was of, en zo ja hoe, in de stadsrand stadsuitbreidingen gesitueerd kunnen worden. Daartoe wordt eerst een algemeen overzicht van de ontwikkeling van de stadsrand, Amsterdam en het compacte-stad-concept beschreven. Een analyse van de structuur, aan de hand van het landschapsbeeld en het beeld van de bebouwing, levert als conclusie, dat de stad hier steeds meer in de band van de recreatie komt te liggen en nergens meer aan het buitengebied grenst. Vervolgens is een karakteristiek van het gebied gegeven met behulp van de begrippen heterogeniteit, barrière, hardheid (wat betreft vorm), dynamiek en toegankelijkheid. Stellingname daarbij is, dat barrières vermeden moeten worden, de stad op sommige plaatsen aan het buitengebied moet grenzen, er geen achterkanten naar het buitengebied mogen staan, heterogeniteit gehandhaafd of gemaakt moet worden en het ontwerp rekening moet houden met de dynamiek van de stadsrand. Daaruit volgt een locatie-keuze voor een uitbreiding bij Diemen-Noord. Voor een terrein van 130 ha wordt, op grond van een analyse van de situatie, een programma van eisen (100 ha te bebouwen terrein, 13 000 inwoners) en de opgestelde uitgangspunten voor de stadsrand, een stedenbouwkundig plan ontworpen.

53.

BREED, R., F. VAN GEMERDEN & M. STEEGHS (1988).

Landschap in de stadsrandzone: een onderzoek naar de conflicten tussen ruimtegebruik en landschap in de stadsrandzone van Veenendaal.

Doctoraalscriptie, Geografisch Instituut, Rijksuniversiteit, Utrecht.

stadsrand, Veenendaal, ruimtegebruik, landschap, recreatie, onderzoek, beleid, locatiekeuze, stedelijke druk, actoren

Samenvatting:

Dit onderzoek is een geografisch doctoraalonderzoek naar de ruimtelijke ontwikkelingen en landschappelijke aantastingen van een stadsrandzone van een middelgrote gemeente, Veenendaal. Deel A van de studie gaat over concrete ruimtelijke situaties en ontwikkelingen die aanleiding geven tot landschapsaantasting. Deel B gaat over het gevoerde beleid. Het uiteindelijk resultaat van deel A is een inventarisatie van conflicten tussen ruimtegebruik en landschap. Door analyse van plaatselijke kranten en informatie van streekkenners (en journalisten) is een beeld verkregen van problemen die spelen. Via andere dan geografische benaderingen kan een nadere analyse worden gemaakt van de conflicten. De indeling van het landschap als facet en als sector, volgens de Veer, is goed toepasbaar gebleken. Gebleken is, dat conflicten met landschap als sector van een andere aard zijn dan conflicten met landschap als facet. Onderzoeksvragen voor deel B waren: 1) Op welke wijze wordt in het beleid van de gemeente ingespeeld op potentiële conflicten tussen vormen van ruimtegebruik en landschappelijke waarden in de stadsrandzone? 2) Wat is de invloed van het beleid van de provincie en de buurgemeenten op de wijze waarop op deze conflicten wordt ingespeeld? 3) Welke invloed hebben opvattingen van overige partijen? ad 1. In de groeidiscussie wordt bij de afweging geen rekening gehouden met landschappelijke waarden, dat gebeurt pas bij de keuze van de bouwlocaties. Ook de afgeleide effecten, zoals toenemende druk, worden niet in de discussie betrokken, maar op buurgemeenten afgeschoven. Ondanks goede intenties in het oude bestemmingsplan heeft de gemeente langzame dichtslibbing en aantasting niet weten te voorkomen. Het nieuwe plan houdt meer rekening met landschappelijke waarden, maar er is geen actief landschapsbeleid. ad 2. De provincie houdt in de keuze van de woningbouwlocaties wel rekening met de landschappelijke consequenties en voert ook een actief beleid ten aanzien van recreatieve druk en een strikt beleid om het stadsrandgebied niet te laten verstedelijken. Provinciale invloed op grootschalige recreatieprojecten is relatief groot, invloed op kleinschalige elementen is klein. ad 3. IVN Milieugroep Veenendaal heeft concrete invloed gehad, waardoor de waarden van de natuurreservaten De Hel en de Blauwe Hel een grotere rol zijn gaan spelen. Vooral door het overgangsrecht (en Kroonberoep) heeft de gemeente niet altijd ontwikkelingen in de hand kunnen houden.

Problemen en onderzoeksvragen:

Bij landschap als facet is van belang het grote aantal ruimtegebruikers dat een conflict kan veroorzaken. De beleidsruimte voor de gemeente ten aanzien van bouwlocaties en recreatievoorzieningen is klein. De ruimte bij kleinschalige ontwikkelingen is groter. Ook is een meer actief beleid ten aanzien van landschap nodig. Kennis over de waarden is erg belangrijk, maar ontbreekt nogal eens.

54.

BROEK, P.J. VAN DEN (1974).

Beleid en grond. Werkgroep Capita Selecta.

Het overgangsgebied tussen stad en platteland.

Capita Selecta 1974-1975.

Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, beleid, grondgebruik, grondprijs, overzicht, grondbeleid, grondmarkt, stadsvernieuwing

Samenvatting:

In dit referaat wordt gesteld dat in de praktijk blijkt dat er een vrij algemeen gebrek is aan kennis en inzicht betreffende de vele factoren die van invloed zijn op het grondgebruik en het ontstaan van grondprijzen. Om die reden wordt een beknopt overzicht gegeven van deze materie. Allereerst wordt ingegaan op de grondprijs. Deze is opgebouwd uit verschillende elementen:

- de prijs van het gebruiksrecht, waaronder de prijs van verandering van het gebruik;
- de prijs van de productieprocessen die nodig zijn om de grond geschikt te maken voor het beoogde doel;
- het element dat wordt bepaald door de marktverhoudingen en/of doeleinden van de vrager en/of de aanbieder. Deze driedeling is de kapstok waar alle verhalen over de grond aan kunnen worden opgehangen. Door middel van een aantal voorbeelden wordt dit verduidelijkt. Vervolgens wordt ingegaan op:
 - de grondkosten; deze worden bepaald door bv. de kwaliteit van de grond, de vorm van de verkaveling, afstand tot park, grootte van te bouwen wijk.
 - de marktverhoudingen; d.w.z. de omvang en de samenstelling van de vraag en het aanbod. De verkoopmarkt van grond heeft een sterk monopolistisch karakter: 80% van de jaarlijks verkochte hoeveelheid bouwgrond wordt door gemeenten verkocht. Aan de inkoopzijde heerst een overeenkomstige situatie: een groot aantal vooral agrarische verkopers staan tegenover een gemeente.

— het algemeen belang en lage grondprijzen; de gemeente kan de grondprijs voor bv. sociale woningbouw of een voetbalterrein laag houden.

— de feitelijke grondprijzen; de gemeenten treden op als prijszetter. De stijging van de grondprijzen der laatste jaren is het gevolg van gemeentelijk grondprijnsbeleid, en niet van operaties van grondspeculanten. Het grondprijnsbeleid van de gemeenten is er kennelijk op gericht om van de grondexploitatie een zelfstandige inkomstenbron te maken. Het is zelfs waarschijnlijk dat grondverkoop een sterk toenemende bron van inkomsten vormt. Dit kan problemen op gaan leveren als de bouw terug gaat lopen ten gevolge van het 'inhaaleffect' (teruglopende inkomsten). Waarschijnlijk heeft dat een aantasting van het welzijnsvoorzieningsniveau tot gevolg.

— grond- en stadsvernieuwing; bij stadsvernieuwing vormt de grond een afgeleid, of kunstmatig, probleem. Meer het probleem van kapitaalvernietiging dan van een grondprobleem.

55.

BRUIL, D.W. (1986).

Bestuurlijk-juridische aspecten van stadsrandzones. Planologische Discussiebijdragen, Deel I.

Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Discussiedagen, pag. 153-160.

stadsrand, bestuur, rommelzone, juridisch, instrumentarium, coördinatie

Samenvatting:

Dit opstel plaatst enkele kanttekeningen van bestuurlijk-juridische aard bij de beschouwing van de Rijksplanologische Dienst uit 1983 over de stadsrandzones, vooral bij het daarin gelanceerde begrip 'gelegaliseerde rommelzones'. Kern van het betoog is, dat bij de uitvoering van het beleid inzake stadsrandzones niet zozeer sprake is van een gebrek aan instrumentarium (een globale inventarisatie geeft een beeld) maar van een gebrek in de onderlinge afstemming en de gecoördineerde inzet van dat instrumentarium. De in ontwikkeling zijnde instrumenten als landschapsstructuurplannen zullen in complementair bestuur naar de sectoren vertaald moeten worden. Een wettelijke besluitvormingsstructuur daartoe lijkt gewenst. Voor de regeling van rommelzones komen globale bestemmingsplannen en t.z.t. wellicht de leefmilieuerordering in aanmerking.

56.

BRUNT, L. (1974).

Stedeling op het platteland, een antropologisch onderzoek naar de verhoudingen tussen autochtonen en nieuwkomers in Stroomkerken.

Boom, Meppel.

stadsrand, demografie, autochtonen, nieuwkomers, stedelijke druk, onderzoek, sociaal economie, antropologie

Samenvatting:

Dit is het verslag van een antropologisch onderzoek naar de verhouding tussen autochtone bevolking en de zogenaamde 'nieuwkomers' in Stroomkerken. Dit is de gefingeerde naam van een gemeente met minder dan 5000 inwoners in de Alblasserwaard. Met dit onderzoek is gepoogd inzicht te krijgen in de wijze waarop de autochtone bevolking en de (stedelijke) nieuwkomers met elkaar in contact kwamen en betrekkingen met elkaar onderhielden. De antropologische methode van participerende observatie is gebruikt. In het boek ligt de nadruk op de machtsstrijd, die tussen de verschillende bevolkingsgroepen plaatsvond. Deze is tegen de achtergrond van een historische analyse van de verhoudingen binnen de autochtone bevolking geplaatst. Een van de belangrijkste conclusies van het onderzoek is dat het optreden van nieuwkomers in het dorp samenvalt met fundamentele wijzigingen in de sociaal-economische structuur van de autochtone bevolking. De boerenhegemonie was verzwakt als gevolg van (inter)nationale economische ontwikkelingen. Hierdoor konden de nieuwkomers zonder veel moeite vooraanstaande posities in sommige politieke partijen en verenigingen innemen, terwijl zij in andere organisaties slechts onder zeer bepaalde condities worden toegelaten.

Problemen en onderzoeksvragen:

— veranderingen op het platteland moeten gezien worden tegen zowel interne als externe invloeden;

— studies van machtsverhoudingen vereisen een kwalitatieve methode.

De antropologische methode is een van oudsher beproefde kwalitatieve methode.

57.

BRUSSEE, H./WERKGROEP AGRARISCHE STRUCTUURVERBETERINGEN NOORDERPARK (1980).

Agrariërs in het Noorderpark; een onderzoek onder boeren en tuinders naar de behoefte aan agrarische structuurverbeteringen.

**Werkgroep Agrarische
Structuurverbeteringen Noorderpark.
Landinrichtingsdienst, afd. Sociologisch en
Recreatieonderzoek, Utrecht, januari 1980.**

stadsrand, Noorderpark, Utrecht, landbouw,
tuinbouw, agrariërs, randstadgroenstructuur,
enquête, beleving, onderzoek, nevenactiviteiten,
agrarische structuur

Samenvatting:

Dit onderzoek richt zich op de wijze, waarop
agrariërs in het Noorderpark de
landbouwkundige situatie beoordelen. In totaal
zijn 337 vraaggesprekken geïnventariseerd. Er is
o.a. ingegaan op de kenmerken van agrariërs en
de bedrijven, de perceptie van de
inrichtingssituatie en niet-agrarische
ontwikkelingen. In het onderzoek zijn vier
deelgebieden onderscheiden, waaronder de
stadsrandzone. De resultaten zijn de volgende:
1) De stadsrandzone blijft duidelijk achter wat
groei-intentie betreft; 2) 5% van de agrariërs
heeft recreatie-activiteiten op het bedrijf; 3)
56% van de agrariërs heeft moeite met het
onderkennen van de recreatieve functies; 4)
agrariërs in de stadsrandzone hebben over dat
laatste een positievere houding.

58.

BUNSCHOTEN, L. (1990).

*Ontwikkeling van de oppervlakte verstedelijkt
gebied in het westen van Nederland.*
Statistisch Magazine 10 (4): 5-12.

stadsrand, Randstad, verstedelijking, Groene
Hart, grondonttrekking

Samenvatting:

De oppervlakte verstedelijkt gebied is in de
jaren 1979-1985 met 1% per jaar toegenomen.
In de Randstad is de groei minder geweest, in
het Groene Hart meer. Der aanslag op het
resterende groen is in het Groene Hart bijna
twee keer zo groot als gemiddeld in Nederland.
Aan de rand van het Hart neemt de oppervlakte
agrarische gronden zelfs bijna drie keer zo snel
af als in de rest van het land. Vergeleken met
de jaren zestig is de oppervlakte, die jaarlijks
wordt gebruikt voor het bouwen van woningen
en bedrijfsgebouwen en het aanleggen van
wegen en recreatieterrinen sterk afgenomen.

59.

**BUREAU VOOR STEDEBOUW, IR.
F.J.ZANDVOORT BV (1983).**

*Milieu-effectrapportage en belangrijke
stadsuitbreidingen.*
Hendrik-Ido-Ambacht.

stadsrand, milieu-effectrapportage,
stadsuitbreiding, locatiekeuze, ecologie,
ruimtelijke structuur, ontsluiting, Leiden,
onderzoek, evaluatie, ruimtelijke ordening,
coördinatie

Samenvatting:

Naar aanleiding van de wens van de regering
om belangrijke stadsuitbreidingen onder de
werkingsfeer van de milieu-effectrapportage te
laten vallen, is een onderzoek gedaan naar de
gevolgen van deze wens. Eerst is
geïnventariseerd wat het uitgebreid systematisch
analyseren van alle denkbare invloeden met zich
mee zou brengen volgens de methode van Dr.
P.J.Th. Scheltus. Dit aan de hand van een
voorbeeldstudie, de Stevenshofjespolder in
Leiden. Daarna is, wegens de grote omvang en
de hoge kosten van het benodigde onderzoek,
gezocht naar een verantwoorde selectie. Deze
studie houdt zich dan ook bezig met de vraag,
welk milieu-onderzoek minimaal verricht moet
worden als belangrijke stadsuitbreidingen
MER-plichtig zouden zijn en welke extra kosten
en (planvoorbereidings)tijd hiermee gemoeid
zijn. Deze vraag is uitgewerkt in drie
deel-onderzoeken: 1) Op welke wijze kan deze
MER-plicht aansluiten op de WRO-procedures?
2) Welk milieu-onderzoek is minimaal nodig?
3) Wat zijn de consequenties van de uitvoering
van dit onderzoek? De inpassing in de
bestaande besluitvormingsprocedures van de
WRO is van groot belang. De MER zal zo
vroeg mogelijk in de besluitvorming moeten
worden verricht, terwijl concreet onderzoekbaar
materiaal pas in de loop van planuitwerkingen
beschikbaar komt. Voor de formulering van het
bij het locatiebesluit behorende
onderzoeksprogramma zijn de volgende criteria
gehanteerd:

- de relevantie van de locatiekeuze;
- de voorspellende waarde van het onderzoek;
- de invloed op de bouwplaats of de
omgeving.

Deze opsomming van onderzoeken is
vervolgens voorgelegd aan een aantal
onderzoeksinstituten. De eerste reden was om
de realiseerbaarheid van dit programma te
toetsen en vragen over kosten, tijdsduur e.d.
beantwoord te krijgen. De tweede reden was om
het programma te toetsen qua compleetheid,
verantwoordelijkheid e.d.. De conclusies van dit
onderzoek waren:

- In zijn algemeenheid zou een MER-plicht
niet gekoppeld moeten worden aan een van de
planvormen van de WRO. Een koppeling aan
het moment van de locatiekeuze verdient de
voorkeur.

— Het onderzoek, dat voor de locatiekeuze verricht moet worden, is afhankelijk van de locatie zelf. Wel zullen vrijwel overal de landplanten en vogels geïnventariseerd moeten worden.

— De onderzoeksduur van het voorbeeldgebied, de Stevenshofjes- polder in Leiden, zal ongeveer tweeëneenhalf tot drie jaar zijn. Het besluit, om de MER-plicht niet te laten leiden tot verlenging van de procedures, lijkt niet realistisch.

— De kosten zullen bij slechts twee alternatieven tussen de f 400 000 en f 600 000 gaan bedragen (prijspeil 1982).

— De benodigde informatie heeft het niveau van een stedenbouw- kundig structuurplan.

— Het verdient aanbeveling om de besluitvormingsprocedure te beginnen met een voorstudie.

— De voorstudie en het milieu-onderzoek passen zowel in de streek- als in de structuurplanvoorbereiding.

— Samenwerking tussen de verschillende overheden is zeer gewenst.

60.

BURO MAAS (1979).

Noorderpark, basisplan.

Breda/Zeist.

stadsrand, Noorderpark, groene ster, landbouw, natuur, recreatie, Utrecht, Hilversum, landschap, verloedering, stedelijke druk, basisplan

Samenvatting:

Het Noorderpark is een gebied van ongeveer 6500 ha groot, gelegen tussen Utrecht en Hilversum. De ontwikkeling van het Noorderpark vindt zijn oorsprong in de Tweede Nota over de Ruimtelijke Ordening in Nederland uit 1966. Daarin wordt ten Noorden van Utrecht een 'element van formaat' of 'groene ster' aangegeven, Noorderparkbos genaamd. De centrale probleemstelling in dit basisplan is de vraag op welke wijze de recreatieve ontwikkeling in de totale ontwikkeling kan worden ingepast, waarbij zorg wordt gedragen voor een evenwichtige afweging van de verschillende functies, die in het geding zijn. Als achtergrond wordt verder gewezen op:

- een tekort aan recreatieve mogelijkheden ten noorden van Utrecht;
- de problemen in vooral de stadsrandzone. Door de sterke druk van de stad Utrecht zijn allerlei verschijnselen van verloedering ontstaan. Er is gestreefd naar een uitwerking waarin een evenwichtig samenspel van landbouw, natuur en recreatie tot uitdrukking komt. Drie verschillende modellen zijn

onderscheiden, afhankelijk van het accent dat gelegd wordt op respectievelijk landbouw, natuur en recreatie. Het studiegebied wordt gerelateerd aan de centrale open ruimte en aan de bufferzone tussen Utrecht-Hilversum. Mede op basis hiervan wordt een zonering voorgesteld, die verder wordt uitgewerkt in deelgebieden. Op basis van een inventarisatie van landschap, land- en tuinbouw, natuurbouw, recreatie en verkeer en de relaties tussen landbouw, natuurbeheer en recreatie wordt een ruimtelijk model uitgewerkt. Dit wordt verder uitgewerkt in een programma en in deelplannen met een globale kostenraming.

Problemen en onderzoeksvragen:

In dit basisplan wordt gestreefd naar een afronding van de stadsrandzones, in hoeverre is dat ook gelukt?

61.

BURO MAAS (1981).

Tussen de bedrijven door; een studie over het recreatieve medegebruik in agrarische gebieden.

Breda/Zeist.

stadsrand, recreatief medegebruik, typologie, landbouw, recreatie, onderzoek

Samenvatting:

De probleemstelling van deze studie luidt: 'Wat zijn de ruimtelijke mogelijkheden om op regionale schaal vormen van recreatief medegebruik van agrarische gebieden te scheppen of te behouden, gelet op de wensen van de recreanten enerzijds en de consequenties voor de landbouw anderzijds'. Het onderzoek mondt uit in een relatieschema waarbij de mogelijkheden voor verschillende vormen van recreatief medegebruik worden gerelateerd aan verschillende typen agrarische gebieden. Daarbij wordt uitgegaan van een beperkt aantal hoofdtypen van agrarische gebieden (veenweidegebieden, zeekleigebieden, rivierkleigebieden, Zuid-Limburgse Heuvelland, zandgebieden, veenkoloniën en het binnenduingebied van Holland) en recreatieve medegebruiksvormen (vormen van land-, oever- en waterrecreatie, met het accent op routegebonden vormen).

62.

BURROUGH, P.A. & A.A. DE VEER (1979).

Landschapskartering 's-Gravenwoude.

Gebruik van het informatiesysteem landschapsbeeld in Zuid-Holland, toegelicht aan de hand van de profkartering 's-Gravenwoude.

Wageningen, STIBOKA, rapport 1428.

stadsrand, 's-Gravenwoude, informatiesysteem, verstedelijking, landschap

Samenvatting:

In opdracht van de Provinciale Planologische Dienst van Zuid-Holland heeft de Stichting voor Bodemkartering in 1978 en 1979 een landschapskartering uitgevoerd in het gebied 's-Gravenwoude. De landschapsgegevens zijn opgenomen in het Informatiesysteem Landschapsbeeld, dat bij de Stichting voor Bodemkartering is ontwikkeld. In het beeld zijn alle landschapselementen en hun visuele kenmerken opgenomen (schaal 1 : 10 000). Deze gegevens zijn aangevuld met resultaten uit een elders verricht boerderijenonderzoek. Vervolgens zijn alle gegevens, zowel de kaartbeelden als de bijbehorende landschapskenmerken, ingevoerd in het geautomatiseerde kartografische systeem Computervision. Na invoer en controle zijn deze gegevens verwerkt tot 20 kaarten (schaal 1 : 10 000 en 1 : 25 000) waarop verschillende selecties, simulaties, classificaties en interpretaties van het landschap zijn afgebeeld. Gebruik van de kaarten voor diverse planologische toepassingen is mogelijk.

Problemen en onderzoeksvragen:

Nader onderzoek dient te worden verricht naar het up-to-date houden van het bestand bij het optreden van landschappelijke veranderingen.

63.

CASTEX, J., J.CH. DEPAULE & PH. PANERAI (1984).

De rationele stad. Van bouwblok tot wooneenheid.

SUN Nijmegen, Tweede druk, 1990, 285pp.

stadsrand, buitenland, stedenbouw, ontwikkeling, concepten, theorie, tuinsteden, Frankfurt, Parijs, Amsterdam, stedelijk groen, architectuur, overzicht, verstedelijking

Samenvatting:

Het boek behandelt de recente geschiedenis van de stedenbouw, waarbij de nadruk wordt gelegd op de ontwikkeling van het opengaan van het bouwblok. De ontwikkeling van het denken over de stad wordt uiteengezet aan de hand van vijf voorbeeld-studies: 1. Het Parijs van Haussmann, 1853-1882, 2. London: de tuinsteden, 1905-1925, 3. De uitbreidingen van Amsterdam, 1913-1934, 4. Het nieuwe Frankfurt en Ernst May, 1925-1930, 5. Le Corbusier en de Cité Radieuse. Ofschoon de

architectonische behandeling van de stadsranden niet als zodanig het onderwerp van het boek is, geven de verhalen een goed overzicht van de gevolgen van de veranderingen van de stad en van de stedenbouwkundige opvattingen, voor de stadsrand. Vooral de studies over de tuinsteden en het Nieuwe Frankfurt vermelden expliciet de opvattingen van de betreffende architecten over de vormgeving van de randen. Voor wat betreft de tuinsteden wordt geschreven over het zoeken van de architect Raymond Unwin naar een nieuwe, overzichtelijke opbouw van de stad, als reactie op de chaotische ontwikkeling van de bestaande grote steden tijdens de industriële revolutie. Daarbij krijgt een tuinstad als Hampstead bijvoorbeeld een kleine muur, die de rand van de stad markeert. Bij het Nieuwe Frankfurt worden de ideeën van de architect May en de landschapsarchitect Migge beschreven. Zij ontwikkelden theorieën over de uitbreidingen van de grote steden, waarbij de vormgeving van de randen en de relatie tussen stad en landschap een belangrijke rol spelen. Veel van de huidige opvattingen over bijvoorbeeld de inrichting van stedelijk groen en groene wiggens zijn op hun werk gebaseerd.

64.

CENTRALE LANDINRICHTINGSCOMMISSIE (1986).

Landinrichtingsgebied Stadsrand 's-Hertogenbosch Zienswijze.

Landinrichtingsdienst, Ministerie van Landbouw en Visserij, Utrecht.

stadsrand, landinrichting, planologie, landschapsbouw, ontsluiting, 's Hertogenbosch, recreatie, versnippering, landbouw, natuur, infrastructuur, landschap, herinrichting

Samenvatting:

In de zienswijze ex. art.26 van de Landinrichtingswet wordt ingegaan op het verzoek om landinrichting in het gebied 'stadsrand 's-Hertogenbosch'. In het rapport wordt bovendien ingegaan op de karakteristiek van het gebied, de planologische uitgangspunten en de mogelijkheden tot verbetering van de inrichting. Tot slot wordt het standpunt met betrekking tot het in voorbereiding nemen van landinrichting beschreven. Omdat het gebied naast een agrarische functie ook in belangrijke mate niet-agrarische functies (natuur, recreatie, infrastructuur (hoofdvaarroute)) vervult of moet vervullen acht men herinrichting de aangewezen vorm van landinrichting.

Problemen en onderzoeksvragen:

In de zienswijze worden de volgende knelpunten gesignaleerd:

- de ontsluiting voor de landbouw en de openluchtrecreatie (fietsers);
- de waterbeheersing;
- landschapsbouw (gebrek aan samenhang tussen grondgebruik en geomorfologische situatie; restgebieden landbouwgrond; toekomstige doorsnijding van de landschappelijke structuur ten gevolge van de omleiding van de Zuid-Willemsvaart);
- verkaveling (versnippering grondgebruik; geringe oppervlakte bij de bedrijfsgebouwen).

65.

CNOSSEN, W. & J.J. VAN DER SLIGTE ET AL./PROJECTGROEP STREEKPLAN GRONINGEN (1982).

Streekplan en Strategische Keuze;

Winschoten: stadsrandzone en uitwerkingsplan.

Projectgroep Streekplan Groningen, RUG.

stadsrand, Winschoten, streekplan, inrichting, methode, strategie, beleid, uitwerking, versnippering, onderzoek, coördinatie

Samenvatting:

Op gemeentelijk niveau kan men op de problematiek van de 'oprukkende stad' inspelen door middel van het structuurplan en het bestemmingsplan buitengebied. De provincie heeft echter ook belangen te verdedigen in de stadsrandzone. De doelstellingen die betrekking hebben op stadsrandzones in streekplannen redeneren echter te vaak vanuit de sectoren, zodat versnippering in de hand wordt gewerkt. Deze studie is erop gericht te komen tot integratie van de verschillende sectoren, en daarmee verbetering van de uitvoeringsgerichtheid van het Streekplan. Het onderzoek richt zich in eerste instantie op het formuleren van inrichtingsvoorstellen voor de stadsrandzone van Winschoten. De inrichtingsvoorstellen zijn tot stand gekomen door gebruik van de methode der Strategische Keuzebenadering (S.K.B.). De essentie hiervan is dat op systematische wijze inzicht wordt gegeven in de problemen en dat het beleid ten aanzien van die problemen wordt geëxpliciteerd.

66.

COCK, J.K. DE (1977).

Middeleeuwse ontginningen Rijswijk en Rijswijkerbroek.

KNAG, *Geografisch Tijdschrift* 11 (5): 428-433.

stadsrand, Rijswijk, Rijswijkerbroek, geschiedenis, model

Samenvatting:

Door Dr. Gottschalk is een model opgesteld voor middeleeuwse ontginningen. Dit model heeft ze uitgewerkt voor Soest en Soesterveen. De Cock trekt parallellen tussen deze dorpen en de middeleeuwse ambacht Rijswijk en de latere uitbouw Rijswijkerbroek. Soest bestond uit een twintigtal boerenhoeven op een rij op een brink gelegen. Naast de brink was een hof gelegen, waar de boerderijen toe behoorden. Het dorp was opgebouwd uit een weg, een stuk brink, een boerderij, het voetpad, weer een stuk brink, een weg, de eng en een afscheiding. Dit patroon vindt De Cock terug in Rijswijk: de Broeksloot, weiland (te vergelijken met de brink) met een boerderij, het Juliaalaantje, weiland (brink), de Van Vredenburgweg, de hoge 'geest' en de Waterlose. De veenontginning Rijswijkerbroek is een latere uitbouw van het geestdorp Rijswijk, zoals Soesterveen is van Soest. Het model van Gottschalk lijkt van toepassing op verschillende dorpen langs de kust van Holland.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het hanteren van cultuurhistorische patronen in plannen ten aanzien van stadsrandgebieden.

67.

CONTACTCOMMISSIE VOOR ONDERZOEK IN STADSRANDEN (1984).

Problemen in de stadsranden? Verslag van een studiedag georganiseerd door de Contactcommissie voor Onderzoek in stadsranden, van de NRLO op 7 oktober 1983 te Wageningen. Inleidingen, discussies en evaluatie.

NRLO, Den Haag/Utrecht.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, ruimtegebruik, stedelijke druk, onderzoek, landbouw, recreatie, natuur, landschap, overzicht, enquête

Samenvatting:

De nota geeft een verslag van een studiedag over problemen, onderzoeksvragen en oplossingen in stadsranden. Eerst wordt ingegaan op een enquête die gehouden is naar problemen en onderzoeksbehoeften. De stadsrandproblematiek wordt vervolgens geschetst. Besproken worden de volgende probleemvelden: stedelijke druk, landbouw nabij steden, openluchtrecreatie, natuur en landschap. Ingegaan wordt op oplossingen: ruimtelijke en landschappelijke structurering in het Haagse stadsgewest, planning en regulering in de

stadsrandzones van Amsterdam, beleidsaspecten m.b.t. de landbouw in stadsrandzones. De nota besluit met een verslag van de discussies.

Problemen en onderzoeksvragen:

De nota geeft een overzicht van problemen en onderzoeksbehoeften in stadsranden.

68.

CONTACTCOMMISSIE VOOR ONDERZOEK IN STADSRANDEN (1988).

Randverschijnselen; een excursie door de stadsranden van Utrecht-Oost en Utrecht-Noord.

Utrecht, 24 juni.

stadsrand, Utrecht, excursie

Samenvatting:

Naar aanleiding van twee studierapporten over Utrechtse stadsranden heeft de Contactcommissie voor onderzoek in stadsranden een excursie voor eigen leden georganiseerd door de oostelijke en noordelijke stadsrand van Utrecht. Het excursiegidsje bevat het excursieprogramma, de fietsroute en een routebeschrijving. Daarnaast is enige achtergrondinformatie opgenomen over het excursiegebied.

69.

CORTENRAAD, R. (1982).

De Haaglanden, sociologische aspecten van de land- en tuinbouw onder stedelijke invloed. Landbouw-Economisch Instituut, Interne Nota 272, 's-Gravenhage.

stadsrand, Haaglanden, sociologie, landbouw, tuinbouw, besluitvorming, randstadgroenstructuur, theorie, stedelijke druk, grondonttrekking, planologische onzekerheid, beleving, wonen, werken, onderzoek, agrariërs

Samenvatting:

De Haaglanden, het gebied binnen de stedelijke invloedssfeer van de Haagse agglomeratie, Delft, de Rotterdamse agglomeratie, Zoetermeer en Leiden, staat onder een sterke stedelijke druk. Om het beleid te kunnen onderbouwen is onderzoek gewenst naar de betekenis van de niet-agrarische ontwikkelingen voor de land- en tuinbouw. Twee onderzoeksvragen staan centraal in het LElonderzoek in de Haaglanden: A Hoe ontwikkelen de land- en tuinbouw zich in de gebieden binnen de stedelijke invloedssfeer en welke relatie is er met ontwikkelingen van stedelijke oorsprong?

B Hoe zien de agrariërs hun situatie in de nabijheid van de stad en hoe reageren ze daarop in hun bedrijfsvoering?

In deze oriënterende studie ten behoeve van vraag B wordt aannemelijk gemaakt, dat er niet altijd sprake hoeft te zijn van een eenduidig verband tussen verstedelijking en agrarische bedrijfsontwikkeling. Belangrijk is daarbij het referentiekader, van waaruit de betreffende ondernemers de situatie beoordelen en van waaruit zij handelen. In het bijzonder houdingen en waarde-oriëntaties zijn daarbij van belang. Gewezen wordt verder op het nut van het denken vanuit bepaalde theoretische invalshoeken, vooral die van 'relatieve deprivatie', 'streekbinding', 'beroepsbinding' en 'self-control'. Inhoudelijk gezien lijkt vooral de hypothese van belang, dat de belangrijkste gevolgen van stedelijke druk voor de land- en tuinbouw zouden zijn gelegen in verlies aan cultuurgrond en planologische onzekerheid. Voor wat betreft de bedrijfstakken heeft men zich gericht op de rundveehouderij en de glastuinbouw. Uit het onderzoek blijkt dat wat de rundveehouderij betreft er sprake is van een stagnerende of achterblijvende ontwikkeling. Voor de glastuinbouw is een zeer lichte tendens in dezelfde richting te bespeuren. Een van de belangrijkste oorzaken in de stagnatie is een achterblijvend investeringsniveau. In de studie worden verschillende reactiemogelijkheden voor de boer geanalyseerd als onderdeel van een beslissingsproces. De keten: stedelijke invloedsmogelijkheden voor bedrijfsontwikkeling-perceptie en waardering van alternatieven-beslissing. Hieromtrent zijn een reeks veronderstellingen geformuleerd.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Voor het onderzoeken van planologische onzekerheid is het wenselijk om de planontwikkeling per deelgebied gedetailleerd te onderzoeken.

— Voor een inzicht in de problematiek is niet alleen een vergelijking tussen deelgebieden binnen het onderzoeksgebied nodig, maar ook tussen dit onderzoeksgebied en andere gebieden. De afgrenzing van het onderzoeksgebied Haaglanden is te beperkt geweest.

— In deze voorstudie is een aantal hypothesen uitgewerkt voor verder onderzoek (Van der Ploeg, 1985).

70.

CREMERS, DR. E., IR. F. KAAIJ & IR. C.M. STEENBERGEN (1981).

Bolwerken als stadsparken. Nederlandse stadswandelingen in de 19e en 20e eeuw.

Delftse Universitaire Pers, Delft, 151 pp.

stadsrand, stadswallen, park,
landschapsarchitectuur, geschiedenis,
stadswandeling

Samenvatting:

In dit werk, een begeleidend schrijven bij een tentoonstelling over hetzelfde onderwerp, worden een aantal stadswandelingen, zoals die in de 19e en 20e eeuw ontworpen zijn op oude vestingwerken, beschreven en onderzocht. Auteurs gaan daarbij uit van de oorspronkelijke betekenis en vorm van de vestingwerken. Hierin zijn verschillende scholen en ontwikkelingen te constateren. Uiteindelijk leiden deze ontwikkelingen steeds tot het in onbruik raken van de vestingen, die bovendien de stedelijke ontwikkeling begonnen te beperken. Om een tegenwicht te bieden aan het stedelijke milieu, oude vestingwerken toch nog ergens voor te gebruiken en vanwege romantische ideeën in de landschapsarchitectuur, zijn op veel oude stadswallen in de 19e en 20e eeuw stadswandelingen aangelegd. Auteurs geven een aantal voorbeelden van belangrijke ontwerpers.

Problemen en onderzoeksvragen:

Verder onderzoek wordt aanbevolen naar:
— buitenlandse voorbeelden;
— nieuwe ontwerpideeën voor de restauratie van vervallen en in onbruik geraakte stadswandelingen.

71.

DAM, F. VAN & M. VAN DER VELDEN (1986).
Deeltijdlandbouw en neveninkomsten op agrarische bedrijven in de stadsrandzone: een onderzoek naar de inkomensvorming op agrarische bedrijven in de stadsrandzones van Amsterdam en Zwolle.

Verslagen van leeronderzoek G & P,
Vakgroep Toegepaste Geografie en
Ruimtelijke Planning, Rijksuniversiteit,
Utrecht.

stadsrand, Amstelland, Zwolle, onderzoek,
landbouw, enquête, nevenactiviteiten,
nevenbedrijven, stedelijke nabijheid

Samenvatting:

De probleemstelling van dit in Amstelland en Zwolle uitgevoerde doctoraalonderzoek luidt: 'Wat is de invloed van de (groot)-stedelijke nabijheid op het voorkomen van de verschijnselen deeltijdlandbouw en neveninkomsten op agrarische bedrijven in de stadsrandzone?' De probleemstelling is uitgewerkt in vier hypothesen: 1. Er bestaat een

positief verband tussen de stedelijke nabijheid en het voorkomen van deeltijdlandbouw en neveninkomsten op agrarische bedrijven. 2. Het verband tussen de stedelijke nabijheid en het voorkomen van neveninkomsten op agrarische bedrijven is sterker dan het verband tussen stedelijke nabijheid en het voorkomen van deeltijdlandbouw. 3. Als gevolg van het bedrijven van deeltijdlandbouw en/of het verkrijgen van neveninkomsten vindt er een kapitaalsintensivering en/of een arbeidsextensivering van de agrarische bedrijfsvoering plaats.

4. Deeltijdlandbouw in stadsrandzones neemt toe. Geen van de vier hypothesen wordt overtuigend bevestigd; hypothese 1. geldt slechts voor Amstelland, hypothesen 2. en 3. worden verworpen en hypothese 4. kan slechts met een voorzichtig 'ja' worden beantwoord. Er worden drie conclusies getrokken:
— ondanks het feit, dat deeltijdlandbouw en nevenactiviteiten niet veelvuldig voorkomen, is een groot deel van de boeren voorzien van een extra inkomstenbron naast het inkomen uit het eigen bedrijf;
— het bedrijfstype veehouderij werkt waarschijnlijk remmend op het voorkomen van deeltijdlandbouw en nevenactiviteiten;
— de verwachte verbanden komen grotendeels alleen in Amstelland voor.

72.

DAUVELLIER, P.L. (1985).
Het smalle pad van de landschapsplanning.
Groen 41 (5): 15-16.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, kritiek,
landschap, model, ruimtelijk beleid, realisering,
Randstad, analyse, beschouwing, coördinatie

Samenvatting:

De kritiek van Blom (1985) op de Nota Ruimtelijk Kader Randstadgroenstructuur richt zich in hoofdzaak op de te statische en abstracte benadering van ruimtelijke processen in de Randstad. Verstedelijkingsdruk, verdringing, intensivering, groei- en verval krijgen in de analyse te weinig aandacht. Dit leidt tot een weinig realistisch beeld van de ruimtelijke ontwikkelingen en 'een pleksgewijze poging om nieuwe objecten te localiseren'. In plaats daarvan zouden volgens Blom dynamische modellen moeten worden ontwikkeld die leiden tot procesplannen. Computersystemen vormen noodzakelijk gereedschap om de complexiteit van de materie te bedwingen. Verder twijfelt Blom aan de realiseerbaarheid van de plannen. In dit artikel geeft Dauvellier een reactie op deze kritiek van Blom. Dauvellier legt een

parallel met de kritiek op de Tweede Nota RO. Daarna is de systeemtheorie omhelsd om ruimtelijke systemen uiteen te leggen, vitale processen op het spoor te komen en daarop een geavanceerd besturingssysteem los te laten. De Midden-Randstad studie (Colin Buchanan en Partners et al., 1976) in het midden van de jaren 70 was een dergelijke poging. De toen ontwikkelde modellen bleken door de talloze aannamen, vereenvoudigingen, middelingen en abstracties weinig tot geen betekenis te kunnen hebben voor het beleid. Ruimtelijke systemen op het schaalniveau van de Randstad laten zich niet vertalen in geïntegreerde modellen. Ook ervaringen met scenariostudies hebben er mede toe bijgedragen dat bij de opzet van de Nota Ruimtelijk Kader Randstadgroenstructuur niet is gekozen voor het ontwerpen van integrale ruimtelijke modellen. Toch ligt aan de Nota wel degelijk een analyse van ruimtelijke processen ten grondslag. Deze analyse resulteert in een serie knelpunten, die vrijwel alle betrekking hebben op conflicterende ontwikkelingen. Deze knelpunten zijn in kwalitatieve termen gesteld. Een andere reden om niet met (integrale) modellen te werken was dat de planvorming allerminst vanuit een blanco uitgangspositie plaatsvindt. De Randstad is bedekt met vele ruimtelijke plannen op verschillende schaalniveaus en verschillend van karakter. Deze plannen vormen mede een uitgangspunt voor de verdere ontwikkeling van de RGS. In de Nota is getracht een overzicht te geven van bestaand beleid, en bovendien integratie en concretisering van dat beleid te bewerkstelligen. Daarbij is juist gedacht aan veranderingsprocessen zoals herstructurering, aanpassing en consolidering van structuur en gebruik van de ruimte. In dit opzicht is de Nota te zien als een vorm van procesplanning. In de Nota Ruimtelijk Kader Randstadgroenstructuur is vooropgesteld dat de provincies het initiatief moeten hebben bij de concrete planvorming en realisering van de RGS. Een dergelijke gedecentraliseerde aanpak houdt natuurlijk de kans in dat er regionale verschillen optreden bij de uitwerking van de plannen. Dauvellier juicht dit toe. De Nota moet dan ook gezien worden als een toetsingskader voor deze provinciale initiatieven en niet als een centralistisch keurslijf.

Problemen en onderzoeksvragen:

— In de Nota worden de knelpunten in kwalitatieve zin weergegeven. Er is onderbouwing en kwantificering van deze knelpunten en de daarna geformuleerde uitgangspunten en richtlijnen noodzakelijk.

— Er dient op regionaal niveau een koppeling gelegd te worden tussen een visie op de ontwikkeling van het landschap en concreet inrichtingsbeleid (plannen voor groenobjecten). In het tot stand brengen van een dergelijke koppeling ligt een belangrijke uitdaging voor de landschapsplanning.

73.

DAVIDSE, G.J. (1979).

Nieuwe groenstructuren; eerst groen, daarna bouwen.

Recreatievoorzieningen 11 (11): 604-605.

stadsrand, Vlaardingen, groenstructuur, wonen, stadsuitbreiding, bouwlocaties

Samenvatting:

In dit artikel wordt aan de hand van een praktijkvoorbeeld geschreven over het aanbrengen van de beplanting, vooruitlopend op de bebouwing. Het doel is tijdig beschutting te verkrijgen, de schaal te beïnvloeden en enige sfeer in de wijk te scheppen. Gepleit wordt voor het reserveren van gelden, om in een later stadium differentiatie in de beplantingen te kunnen aanbrengen. Ten aanzien van de recreatieve voorzieningen is het aantrekkelijk, om in een later stadium op de behoeften in te spelen.

74.

DERKS, H.G. (1986).

Stad en land, markt en oikos.

Proefschrift Universiteit van Amsterdam, 682 pp.

stadsrand, buitenland, geschiedenis, sociologie, politieke economie, geografie, antropologie, theorie, Scandinavië, Engeland, Schotland, Frankrijk, Nederland, Ierland, proefschrift, analyse

Samenvatting:

Het doel van deze studie is te laten zien hoe en waarom het probleem van de tegenstelling tussen de stad en het platteland in het verleden en heden in het centrum van de sociale problemen ligt. In het eerste hoofdstuk wordt uitgelegd, waarom het noodzakelijk is om in theorie en praktijk de tegenstelling stad-land te combineren met het antagonisme markt-oikos. Hierin staat 'oikos' voor een rurale of urbane sociaal-economische associatie, een feodale heerlijkheid, een politieke gemeenschap of de Staat, al naar gelang de omstandigheden en theoretische perceptie. Het probleem wordt duidelijk gemaakt in een gedetailleerde analyse van de klassieke Griekse stad-land relaties

binnen een 'Aegeïsche-Zee-netwerk' en van dezelfde relaties in het vroeg-middeleeuwse 'Noordzee-netwerk'. Een begrip van de Griekse maatschappijen kan alleen voortvloeden uit een analyse van de Griekse ontwikkelingen van de combinatie: nomadische samenleving, pastorale samenleving, arbeidsuitwisseling, geld en handel. De Grieken hadden geen stadstaten. In een macro-analyse van het 'Noordzee-netwerk' wordt aangetoond, hoe en waarom gedurende een periode van 600 jaar (500-1100) niet alleen het netwerk krimpt of zich uitbreidt, maar ook hoe en waarom stad-land/markt-oikos relaties veranderen onder de invloed van de zogenaamde 'Viking'-expansie. Dit wordt aangetoond voor alle streken rond de Noordzee; hier bestaat een gemeenschappelijke basis van ecologische karakteristieken en dezelfde combinatie van sectorale elementen als in de Griekse maatschappijen. Het probleem wordt ook geschetst op een derde manier door een analyse van het gebruik van een raster- of schaakbordsysteem door de 'oïkoidale' machten om hun dominantie in plaatsen, steden en landen te bevestigen. Planning van stad en land volgens een rastersysteem was beschikbaar, maar niet overheersend in de Griekse maatschappijen en deze hiërarchische modellen van de maatschappij werden in het Noordzee-netwerk geïntroduceerd nadat de kerkelijke en wereldlijke machten de onderdrukking van de markt-samenlevingen begonnen. De delen van de studie worden in het laatste hoofdstuk gecombineerd om een volledige indruk te geven van het probleem van de stad-land/oikos-markt tegenstellingen en om een blik te gunnen op hun invloed op de moderne maatschappij, waarvoor al in het eerste hoofdstuk veel voorbeelden zijn gegeven. Nadat aangetoond is, dat er tenminste 20 soorten stad-land relaties zijn, worden drie manieren van analyseren gegeven: een vorm-inhoud analyse, een tijd-ruimte analyse en een oikos-markt analyse. Bovendien wordt aangetoond, hoe en waarom er groeiende en diepe kloven bestaan in de Europese geschiedenis tussen de markt-netwerken in het Noordwesten/Zuidoosten en een Midden-Europees gebied van 'oïkoidale' netwerken (Duitsland, Frankrijk, Italië enz.) Deze kloven bepalen voor een groot deel de kansen op feodalisme en kapitalisme.

75.

DIELEMAN, J.W. (1983).

Inventarisatie van de problemen in de stadsranden en overgangszones; behoeften aan onderzoek. Resultaten van een enquête,

gehouden onder een honderdtal gemeenten in opdracht van de Contactcommissie voor onderzoek in stadsranden en overgangszones. Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, onderzoek, enquête, overzicht, planologische onzekerheid, landbouw, tuinbouw, locatiekeuze, afvalstort, milieu, recreatief medegebruik, landschap, ruimtegebruik

Samenvatting:

Het rapport geeft een verslag van een enquête onder een honderdtal gemeenten naar behoeften aan onderzoek in stadsranden. De problemen die genoemd worden in de antwoorden van de gemeenten kunnen op grofweg twee oorzaken duiden. Enerzijds betreft het knelpunten, die voortkomen uit de min of meer geleidelijke ontwikkelingen binnen de sectoren of uit de relatie met andere sectoren, zonder dat sprake is van een ingreep in de ruimte. Anderzijds zijn er problemen te noemen, die rechtstreeks verband houden met ruimtelijke planningsactiviteiten, waaronder de wijziging van een bestemming. Deze laatste groep problemen komen we in de beantwoording het meest tegen. De gesignaleerde problemen zijn geordend naar sectoren en facetten. Er is een lijst opgesteld met behoeften aan onderzoek. Hierin is een onderscheid gemaakt tussen onderzoeksbehoeften vanuit de sectoren en vanuit de relatie tussen sectoren.

Problemen en onderzoeksvragen:

De studie geeft een overzicht van problemen en onderzoeksbehoeften zoals die door gemeenten in stadsranden worden gesignaleerd. De onderzoeksvragen ten aanzien van specifieke stadsrandverschijnselen zijn:

- Hoe kan planologische onzekerheid worden voorkomen?
- Op welke wijze kunnen ongewenste stadsrandverschijnselen worden voorkomen?
- Welke kwalitatieve en kwantitatieve effecten heeft stadsranden op de land- en tuinbouw?
- Hoe kan een goede locatie voor woonwagencentra worden bepaald?
- Op welke wijze kunnen de visueel-ruimtelijke invloeden van stadsrandverschijnselen worden veranderd?
- Hoe kunnen milieu-hygiënische effecten van vuilstort in de stadsrand worden aangepakt?
- In hoeverre is het verantwoord om recreatief medegebruik een aanslag op het landelijk gebied te laten plegen?

— Welke gevolgen heeft de aanwezigheid van recreatieve voorzieningen op andere ruimtegebruikers?

— Welke gevolgen heeft de recreatieve druk op de natuur-wetenschappelijk en landschappelijke waardevolle gebieden?

— Op welke wijze is de nivellerende invloed van recreatieve (groen) voorzieningen met behoud van recreatieve mogelijkheden in een open landschap te voorkomen?

76.

DIJKSTRA, H. & M.A. JANSEN-VAN BEMMEL (1988).

Bibliografie Randstadgroenstructuur.

Literatuuroverzicht van de Randstadgroenstructuur van 1960 tot mei 1988.

Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw 'De Dorschkamp', rapport 514, Wageningen.

stadsrand, randstadgroenstructuur, literatuurlijst, onderzoek

Samenvatting:

De bibliografie gaat eerst in op de achtergronden, doel, opzet en gebruik van de bibliografie. Er worden twee doelstellingen genoemd: 1. Het bieden van informatie aan degenen, die in het beleid en de praktijk direct betrokken zijn bij de ontwikkeling van de Randstadgroenstructuur. 2. Het overzicht van literatuur en de daaruit overgenomen 'problemen en onderzoeksvragen' worden gebruikt bij het ontwikkelen van een Programma van Onderzoek m.b.t. de Randstadgroenstructuur. In de bibliografie is een literatuurlijst op alfabetische volgorde opgenomen, bestaande uit 250 referenties. De referenties zijn weergegeven volgens nummer, auteur(s), titel, bron, jaar van uitgave, trefwoorden, samenvatting en 'problemen en onderzoeksvragen'. Daarnaast is er op verschillende wijze een groepering gegeven van de literatuur en is een trefwoordenlijst opgenomen. Het literatuurbestand is opgeslagen in en kan worden verwerkt met het computerprogramma CARDBOX. Problemen en onderzoeksvragen:

— Het ligt in de bedoeling het bestand regelmatig te actualiseren.

— Bij elke referentie wordt een beeld gegeven van 'problemen en onderzoeksvragen', voorzover deze in de referentie worden genoemd.

77.

DISTEL, A. (1986).

Stedelijk en randstedelijk groen in het Amsterdam-Noordzeekanaal-gebied.

Groen 42 (6): 27-29.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, recreatie, ruimtelijk beleid, streekplan, realisering, Amsterdam, Noordzeekanaalgebied, milieu, afvalstort

Samenvatting:

In tegenstelling tot de jaren zeventig waarin de overloop naar groeikernen zoals Hoorn, Alkmaar, Purmerend, Hoofddorp, Huizen en Almere voorop stond, is sinds enige tijd het beleid weer meer gericht op de versterking van de woon- en werkfunctie van het stedelijke zuiden van de provincie Noord-Holland. Daarom bereidt de provincie een herziening voor van het streekplan voor het Amsterdam-Noordzeekanaalgebied. Hierbij wordt er van uitgegaan dat een versterking van de woon- en werkfunctie niet los kan worden gezien van een versterking van het landelijk gebied en van de stadsranden, vooral ook voor de recreatie. Na een korte beschrijving van de betekenis van de huidige recreatiemogelijkheden in het streekplangebied en de ondervonden knelpunten, geeft de auteur in het artikel aan hoe het voorgenomen beleid t.a.v. de recreatie in het ontwerp-streekplan in grote lijnen eruit ziet. Besloten wordt met enkele opmerkingen over de uiteindelijke realisering van het voorgenomen beleid. In het artikel worden gegevens gepresenteerd van recreatie-onderzoek t.b.v. de opstelling van het streekplan ANZKG. Twee tabellen worden gepresenteerd: 1. het percentage van de bevolking (>15 jaar) dat recreatiegebieden heeft bezocht gedurende de periode april-september 1984; 2. het percentage van de bevolking (>15 jaar) dat desgevraagd verbetering/uitbreiding wenst voor het fietsen, oeverrecreatie, wandelen in het landelijk gebied en parken. In het artikel worden voorts nieuwe recreatiemogelijkheden opgesomd, die tot stand worden gebracht in gebieden met de grootste tekorten. Het beleid van de provincie is erop gericht om in de stad en in de stadsrand meer recreatief aantrekkelijk en meer op ecologisch verantwoorde wijze beheerd groen tot stand te brengen.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Bij een analyse van de vraag en het aanbod zijn tekorten geconstateerd aan recreatievoorzieningen, vooral in het oostelijke deel van het streekplangebied.

— De factor afstand en bereikbaarheid speelt een grote rol bij de situering van recreatiegebieden. De stadsrand komt in het beleid nadrukkelijker in het beeld dan voorheen.

— Woningbouwplannen van gemeenten, en reserveringen voor de infrastructuur bedreigen de (potentieel) zeer aantrekkelijke recreatiemilieus.

— Er zijn milieuhygiënische problemen, bijvoorbeeld ten aanzien van de waterkwaliteit van het Spaarne, de Mooie Nel, dump van verontreinigd grachtenslib in de Nieuwe Meer, verontreiniging van de Diemerzeedijk, beperkingen van de recreatiemogelijkheden in het recreatiegebied Spaarnwoude in verband met milieuzonering rond o.a. het westelijk havengebied van Amsterdam.

78.

DRUMMEN, M. (1980).

Herhuisvesting Amsterdam moet bouw stadsrand gaan benutten.

Bouw 1980 (1): 37-40.

stadsrand, Amsterdam, stadsvernieuwing, herhuisvesting, wonen, groeikernen, demografie

Samenvatting:

In de jaren voordat het artikel geschreven werd, zijn in Amsterdam steeds per jaar twee- à tweënhalfduizend huishoudens aan een andere woning geholpen door de Gemeentelijke Dienst Herhuisvesting. Deze Dienst bood vervangende woonruimte aan omdat de betreffende huishoudens hun huis dienden te verlaten als gevolg van (gefaseerde) sloop of verbetering (op hoog niveau) van de woning, in het kader van de stadsvernieuwing. Een deel van de huishoudens kan terug na de renovatie of nieuwbouw. Echter, bij nieuwbouw neemt de woningdichtheid sterk af, globaal van 200 tot 80 à 100 woningen per ha. Ook het huurniveau van de nieuwbouw, de woningdifferentiatie en de fasering van de projecten zijn van invloed op de doorschuifkansen van de huidige bewoners. Degenen die moeten of willen vertrekken, kunnen worden geherhuisvest in een andere, reeds bestaande, woning in Amsterdam of in een groeikern, bv. Almere. Van deze zgn. 'stadsvernieuwingsurgente' zijn er in de jaren 1976-1978 steeds 800-1200 geplaatst in de bestaande Amsterdamse woningvoorraad. Voor de kernen buiten Amsterdam wordt ten hoogste 10% van het totale aantal hervestigingen verwacht. Prioriteit voor de stadsvernieuwing maakt het noodzakelijk dat de produktie aan de rand van de stad optimaal gebruikt wordt. Het aandeel woningwetwoningen is echter laag en de huren zijn hoog, in vergelijking met de

stadsvernieuwingsgebieden (1980: f 220,-/f 500,-).

Belangrijk is daarom de indirecte bijdrage: het huisvesten van 'doorstromers'. Omdat deze uit na-oorlogse, goede woningen (met een huur van f 150,- tot f 300,-) moeten komen, moeten de nieuwe woningen aan de rand van de stad van goede kwaliteit zijn.

79.

DUFOUR, R. (1979).

De recreatieve stad.

Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij. 118 pp.

stadsrand, verkeer, infrastructuur, stedelijk groen, recreatie, wensen, waardering, landschap, concepten, groenvoorzieningen, leefstijl, stad, stedelijke structuur, stedelijke functies, wonen

Samenvatting:

Een van de doelstellingen van het beleid inzake de openluchtrecreatie van het ministerie van CRM is, betere mogelijkheden voor openluchtrecreatie in en bij de steden tot stand brengen. Het gaat daarbij niet alleen om afzonderlijke recreatievoorzieningen. Zeker zo wezenlijk is de recreatieve kwaliteit van het stedelijk milieu als geheel. Om juist de mogelijkheden in de stad zelf te vergroten, beveelt dit boek vier hoofdlijnen aan.

— Verkeer: Beperk de overlast van het gemotoriseerd verkeer in de steden: de omvang, de onveiligheid en het ruimtebeslag ervan, tot een minimum.

— Stedelijkheid: Ontwikkel in de buitenwijken een soort 'binnensteden' door centraal gelegen zones te verdichten, er andere functies toe te laten en te stimuleren, dat er een gemengde bevolkingssamenstelling ontstaat. Breng 'stedelijk' water en groen, sportvoorzieningen en dergelijke, in de stad, in plaats van auto's.

— Bewonersvrijheid: Verruim de vrijheid voor de bewoners om zelf vorm te geven aan hun woning en woonomgeving.

— Stadsrand: Verrijk de natuurlijke gegevens van het landschap direct rond de stad, en vervlecht het met de stedelijke omgeving. Ontsluit het buitengebied door aanleg van eenvoudige wandel- en fietsroutes rond de stad. Deel I van het boek heeft een algemeen en vooral illustratief karakter. Deel II geeft een voorbeelduitwerking aan de hand van een denkbeeldige stad.

80.

DUIVESTIJN, A. (VOORZITTER), WERKGROEP NOTA GRONDBELEID (1983).

Discussienota Grondbeleid.
Gemeente 's-Gravenhage.

stadsrand, grondbeleid, 's-Gravenhage, financiën, stadsvernieuwing, instrumentarium, grondverwerving, grondbedrijf, grondbeleid, erfpacht

Samenvatting:

Naar aanleiding van de afspraak bij de college-onderhandelingen van midden 1982, dat het grondbeleid in een uit te brengen nota moet worden heroverwogen, is de 'Werkgroep nota grondbeleid' samengesteld. Het streven was, om de gemeente een goed houvast te geven bij het behouden van de bevoegdheid om over de bestemming van grond te beschikken. Dit gold vooral het instrument van de erfpacht. Het rapport gaat in achtereenvolgende hoofdstukken diep op de problematiek in. In de los uitgebrachte samenvatting komt de werkgroep tot de volgende conclusies:

- Aan de regel: 'gronduitgifte in erfpacht' moet worden vastgehouden.
- Het erfpachtstelsel moet wel op onderdelen worden gewijzigd. Vooral moet de canon om de vijf jaar worden aangepast.
- Bij het aflopen van de contracten uit 1911 tot 1923 moet de erfpachter worden geholpen om de overgang door te komen.
- De gemeente moet systematisch een scala aan verwervings- mogelijkheden gaan toepassen. Daarbij moet ook worden gedacht aan de financiële aspecten.
- Het grondbedrijf moet een doorslaggevende rol krijgen bij de kostenbewaking van gemeentelijke plannen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Centrale vraag in dit onderzoek was, hoe de gemeente het beste de bevoegdheid om over de bestemming van grond te beschikken, kan verwerven en uitvoeren. Om die vraag te beantwoorden, wordt eerst antwoord gezocht op vragen naar:

- de huidige problematiek;
- het relevante actuele gedrag;
- de omgevingsfactoren;
- de beschikbare verwervingsmethoden;
- de beste uitgiftemethode.

81.

EBBERINK, H. & E. CLUSMAN (1984).

De stadsrand.

Forum 28 (4): 8-9.

stadsrand, Amsterdam, stedenbouw, beschouwing, ontwikkeling

Samenvatting:

Het traditionele beeld van Amsterdam is dat van de lobbenstructuur waarbij het landelijk gebied tot ver in het bebouwde gebied steekt. Op de grens van de stad bevonden zich allerlei functies ten behoeve van de stad, welke in de stad niet mogelijk waren. In de jaren zestig en zeventig is dit beeld radicaal gewijzigd. Amsterdam is als afgerond beschouwd. De regio biedt nieuwe woonruimte. De lucht- en zeehavens zijn uitgebreid. Het wijde ruime ommeland wordt kleiner. Door de spontane en geleide verstedelijking is de stadsrand van Amsterdam veranderd van een overgangsgebied tussen Amsterdam en het open ommeland tot een zone tussen de stad en omliggende stedelijke gebieden. Het vingerstadmodel is in principe verlaten voor de westelijke uitbreiding en gekozen is voor zogenaamde 'centraal parkmodel'.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het vinden van ruimtelijke vormen van stadsuitbreidingen binnen het overgangsgebied van stad en omliggende stedelijke gebieden.

82.

ECKHARDT, W. (1978).

Recreatie-onderzoek in de 'Groene Schil' van Zwolle.

Recreatie 16 (5): 105-110.

stadsrand, recreatie, Zwolle, methode, bereikbaarheid, beleving, ontwikkeling, planvorming, onderzoek, recreanten

Samenvatting:

Dit artikel is gebaseerd op het onderzoek van ingenieursbureau Oranjewoud: 'Groene Schil abc' (Oranjewoud, 1978).

Hier wordt ingegaan op twee aspecten, die bij het functioneren van de stadsrandzone als ruimte voor openluchtrecreatie een belangrijke rol spelen, nl. de aantrekkelijkheid en de bereikbaarheid. Ook wordt ingegaan op de onderzoeksmethodiek, de wijze waarop de knelpuntsituaties in de stad en de stadsrandzone zijn opgelost, en de planvorming m.b.t. de recreatieve mogelijkheden van de stadsrandzone. De conclusies die uit het onderzoek naar voren komen zijn:

- de stadsrand biedt van nature veel mogelijkheden voor recreatie die met behulp van eenvoudige, vaak goedkope middelen bruikbaar te maken zijn;
- een belangrijke mogelijkheid om de bevolking te bewegen van de 'groene schil' gebruik te maken is het geven van voorlichting

over de perspectieven die deze zone verschaft (bv. door middel van een recreatiekaart);
 — doordat de Zwolse recreant bij het onderzoek en de planvorming is betrokken heeft de 'deskundige' duidelijk niet bepaald hoe de stadsrand er in ideale vorm moet uitzien;
 — voor een goede bereikbaarheid vanuit alle wijken van Zwolle naar de stadsrandzone is de hoogste prioriteit toegekend aan het benutten c.q. versterken van de bestaande groenstructuur die als een soort groene long contact legt tussen het bebouwde- en het buitengebied;
 — de allerbelangrijkste wensen van de Zwollenaren zijn: de aanleg van fietspaden, het aanbrengen van picknicksets, meer pleisterplaatsen maken, speelgelegenheid voor kinderen en het verbeteren van wegen;
 — het aantal en de kwaliteit van de bestaande specifieke recreatieve voorzieningen maken het (rekening houdend met de wensen en suggesties gedaan door de Zwollenaren) bijna overbodig nieuwe voorzieningen in de stadsrandzone te projecteren.

83.

ELSINGA, J. & G.A. SPARENBURG (1974).
Ontwikkelingen in het grondgebruik in het overgangsgebied, in het bijzonder met betrekking tot de landbouw. Werkgroep Capita Selecta. Het overgangsgebied tussen stad en platteland.

Capita Selecta 1973-1974.
 Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, beleid, theorie, grondgebruik, ruimtelijke ordening, landinrichting, cultuurtechniek, landbouw, inrichting

Samenvatting:

Deze omvangrijke bijdrage aan de collegebundel 'Het overgangsgebied tussen stad en platteland' (Werkgroep Capita Selecta, 1973) is opgebouwd uit een zestal hoofdstukken. Na de inleiding wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op een aantal theoretische uitgangspunten met betrekking tot de invloed van de stad op het grondgebruik in het omringende landelijk gebied. Het volgende hoofdstuk bevat een verhandeling over het beleid inzake de inrichting van de overgangsgebieden. Hierbij komen aan de orde het beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening, vooral op nationaal en provinciaal niveau, en het beleid met betrekking tot de landinrichting. In hoofdstuk 4 worden feitelijke ontwikkelingen en situaties in een aantal overgangsgebieden in beschouwing genomen, waarbij aandacht wordt geschonken aan een aantal specifieke problemen. Hoofdstuk 5 bevat een inventarisatie van de conflicten die

zich bij de confrontatie van stad en landbouw kunnen voordoen. Ten dele zijn deze conflicten van algemene aard, ten dele zijn zij specifiek voor de overgangsgebieden. Tot slot wordt een aantal ideeën naar voren gebracht, die voor een bewuste en doeltreffende inrichting van de overgangsgebieden van betekenis kunnen zijn.

84.

EMMERIK, P.F.B., E. REUMER, C.H.
SCHRANDT, A.P. VONK & H. ZIGTERMAN
 (1982).

De Haaglanden, gebied onder stedelijke druk. Scriptie Cultuurtechniek, Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, Haaglanden, onderzoek, ontwikkeling, wonen, landbouw, infrastructuur, tuinbouw, recreatie, bosbouw, landschap, natuur, bestuur, instrumentarium, planvorming, inrichting, begripsomschrijving, wensen, Pijnacker, Nootdorp, waardering, coördinatie, werken

Samenvatting:

Door middel van het onderzoek is getracht inzicht te verkrijgen in de oorzaken van functieveranderingen in het landelijke gebied onder stedelijke druk. Doel van het onderzoek is een planningsproces te doorlopen om te komen tot een inrichting waarbij een antwoord moet worden gevonden op de volgende vragen:
 — hoe is de huidige situatie van het studiegebied met betrekking tot voor een inrichting van belang zijnde zaken;
 — welke problemen en veranderingen spelen er of zullen optreden in het studiegebied;
 — wat zijn de oorzaken hiervan;
 — hoe en met welk instrumentarium trachten overheden de problemen op te lossen en in hoeverre veroorzaken ze de problemen zelf;
 — met welk instrumentarium kan een functieverandering bewerkstelligd worden;
 — wat vinden de betrokken bewoners of groepen bewoners in het studiegebied zelf van de ontwikkeling en wat zijn hun wensen;
 — hoe en met behulp van welk instrumentarium wordt een inrichtingsplan gemaakt waarmee de problemen kunnen worden opgelost. In het rapport komen de volgende zaken aan de orde:
 — een beschrijving van de algemene problematiek zoals die zich voordoet in stadsranden, overgangsgebieden en landelijke gebieden onder stedelijke druk;
 — definiëring van veel gebruikte begrippen die bij deze problematiek gehanteerd worden;
 — onderzoek naar de historische ontwikkeling van het gebied;

— sectorgewijze inventarisatie van het gebied de Haaglanden waarbij tevens gelet wordt op de in- en externe relaties van de sectoren, alsmede knelpunten die daarbij optreden;

— inventarisatie van het overheidsbeleid (diverse niveaus);

— inventarisaties van instanties die actief zijn of kunnen zijn bij een functieverandering;

— inventarisatie van instrumentarium; Omdat het hele gebied de Haaglanden te groot is om in het kader van de doctoraalstudie met oplossingen te komen voor de problematiek, is gekozen voor een nadere uitwerking van een deel van de Haaglanden. Als deelgebied is gekozen voor een gebied van ca. 2000 ha groot, gelegen onder de A12 en voornamelijk liggend op het grondgebied van de gemeenten Pijnacker en Nootdorp. De problematiek wordt benaderd vanuit het landelijk gebied. Hoofddoelstelling voor het deelgebied is dit gebied zodanig in te richten dat onzekerheden worden opgeheven en het gebied voor langere tijd in de nieuwe vorm kan blijven voortbestaan. Deze te verwezenlijken inrichting wordt omschreven als een garantielandchap. Voor het deelgebied is de te verwachten en de gewenste ontwikkeling geformuleerd. Op grond van de gewenste ontwikkeling is een model opgesteld dat voldoet aan de eisen die een garantielandchap stelt. Volgens het model worden aan de randen van het gebied waar de stedelijke druk het grootst is de aanwezige landbouwbedrijven (zachte functie) vervangen door de functies bos, recreatie en glastuinbouw (harde functies). In het midden van het gebied blijft de weidebouw, beschermd door de omliggende harde functies, gehandhaafd. De weidebouwbedrijven zijn echter groter dan de huidige en hebben goede toekomstmogelijkheden. Tevens is door de omliggende harde functies de stedelijke druk weggenomen. Door het model te confronteren met de bodem- en grondwatertrappenkaart, het overheidsbeleid en het instrumentarium wordt het zogenaamde garantiemodel getoetst en verder uitgewerkt.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Uitgangspunt om het model te realiseren is, dat dit in zijn totaliteit moet gebeuren, op basis van herinrichting. Het probleem is dat realisering lang kan duren, vooral i.v.m. de grondverwerving, terwijl een snelle realisering gewenst is. De benodigde grond zal d.m.v. onteigening verworven moeten worden; een niet populaire maatregel.

— Herinrichting vergt veel overleg en een goede coördinatie van de betrokken diensten; de

schrijvers vragen zich af of daarvoor een goed kader aanwezig is.

85.

ERLINGS, SYLVIA (1979).

Volkstuinonderzoek in Amstelland; een nadere studie omtrent een aantal aspecten van het volkstuinwezen in Amstelland.

Scriptie Nederlands Wetenschappelijk Instituut voor Toerisme, Breda.

stadsrand, volkstuinen, Amstelland, onderzoek, wensen

Samenvatting:

Dit is een verslag van een onderzoek onder verenigingsbesturen en particuliere volkstuinverhuurders, volkstuinders zelf en de mensen op de wachtlijst. Het voorzieningenniveau van complexen en de motieven om te kiezen voor een volkstuin zijn onderzocht. Uit deze studie blijkt dat waterleiding naar elk huisje, toilet in elk huisje, verenigingsgebouw, parkeerplaats en elektriciteit voor de hoofdgebouwen de belangrijkste voorzieningen zijn. De meerderheid van de volkstuinders zelf zijn voor een openstelling van het complex. Voor de toekomst verwacht men meer gemengde nuts- en siertuinen. Het grootste deel van de besturen vindt 200-250 tuinen per complex het maximum. De maximale reistijd is 20 à 30 minuten.

86.

EYSBERG, C.D. (1981).

Het Maarsseveense onland: herwaardering en ruimtelijk conflict.

Geografisch Tijdschrift XV (1): 6-23.

stadsrand, Maarsseveen, ruimtelijke conflicten, geschiedenis, landinrichting, verstedelijking, landbouw, recreatie, natuur, landschap, tuinbouw, landinrichting, actoren, evaluatie

Samenvatting:

Het project 'De Maarsseveense Plassen' is de eerste Nederlandse ruilverkaveling die gerealiseerd is in het kader van een totaal landinrichtingsplan waarin getracht is de agrarische belangen te koppelen aan die van stadsuitbreiding, recreatie en natuurbehoud. De directe en indirecte gevolgen van deze ingreep worden als erg verstrekkend ervaren. De volgende omstandigheden dragen daartoe bij:

- het unieke karakter van het landschap;
- de realisering van het project in een tijdsbestek dat onze samenleving haar accenten van welvaartsstreven begon te verleggen;

— het grootstedelijk kader waarin het ruilverkavelingsgebied zich bevindt. Bij de evaluatie is in de eerste plaats de aandacht gericht op de landschappelijke ontwikkeling ten gevolge van de ruilverkaveling. Deze blijkt in strijd te zijn met de huidige voorkeuren en de recente herwaardering van dit type landschap. In de tweede plaats wordt de sociaal-economische ontwikkeling ten gevolge van de ruilverkaveling behandeld. De ongebreidelde ontwikkeling van stacaravan-exploitatie in het kersverse voor tuinbouw ingerichte gebied wordt onder de loep genomen. Het economisch opportunisme van een sociologisch te onderscheiden subgroep onder de tuinders enerzijds en het zogenaamde 'dubbele' bestemmingsplan van de gemeente Maarsseveen anderzijds, hebben elkaar bij deze ontwikkeling in de kaart gespeeld. Tenslotte wordt erop gewezen hoe ingrijpend een ruilverkaveling door de betrokkenen ervaren wordt en hoe tegenstrijdig en onrechtvaardig onze overheidsmachinerie kan zijn. De Maarsseveense feiten blijken, volgens de auteur, de opvatting van Piersma te bevestigen dat een ruilverkaveling in een grootstedelijk milieu niet verantwoord is.

Problemen en onderzoeksvragen:

- de geschiktheid van het landinrichtingsinstrumentarium in een grootstedelijk milieu;
- het hanteren van dubbele bestemmingen;
- het betrekken van belanghebbenden bij het besluitvormingsproces;
- coördinatie en consistentie van het overheidsbeleid.

87.

FAASSEN, M., P. HORDIJK, J. GAST ET AL./PROVINCIALE PLANOLOGISCHE DIENST ZUID-HOLLAND (1978).

Studienota. Verdeling en lokalisering van bos en beplanting in Zuid-Holland in het kader van de Randstedelijke Groenstructuur.

Provinciaal Planologische Dienst Zuid-Holland, 's-Gravenhage.

stadsrand, bos, randstadgroenstructuur, onderzoek, locatiekeuze, Randstad, Zuid-Holland, methode, grondverwerving, instrumentarium

Samenvatting:

In deze nota is een methodiek beschreven volgens welke de 7 000 tot 12 000 ha bos, die nodig zijn voor de randstadgroenstructuur, zouden kunnen worden verdeeld over de drie Randstad-provincies en, binnen Zuid-Holland,

over de Leidse agglomeratie, Alphen, Gouda-Waddinxveen, Gorkum en de Drechtsteden. Er zijn waarderingskaarten opgesteld voor grote en middelgrote boscomplexen en voor de zgn. verwevingszones. Er wordt een overzicht gegeven van de verschillende instrumenten die op de verschillende bestuursniveaus bestaan voor de bestemming tot inrichting en realisering van bos en beplanting.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Nadere concretisering van de bestemmings-, inrichtings- en beheersproblematiek is gewenst. Gebiedsspecifieke studies worden uitgevoerd in een viertal proefgebieden.

— Verwerving van gronden bij de realisering van bos en beplantingen kan problemen geven. Gepleit wordt voor een gericht (provinciaal) aankoopbeleid en een consequent ruimtelijk beleid.

88.

FARJON, J.M.J., M.M.A. VAN KUIJK, R. PETERS & M.A. VERHOEF (1984).

Landschapsplanning in Engeland: stadsranden en stedelijk groen. Studiereis september 1984.

Rijksinstituut voor onderzoek in bos- en landschapsbouw 'De Dorschkamp', Rapport 393, Wageningen.

stadsrand, Groot-Brittannië, Engeland, planning, stedelijk groen, buitenland, landbouw, recreatie, excursie, stedelijke druk, recreanten, effectiviteit

Samenvatting:

Het onderwerp van de studiereis naar enkele steden in Groot-Brittannië was de planningsproblematiek van het randstedelijk gebied en het stedelijk openbaar groen. In het verslag wordt allereerst de ruimtelijke planning in Groot-Brittannië vergeleken met de Nederlandse situatie. Vervolgens komt de stadsrandproblematiek aan de orde, en tenslotte het stedelijk groen. De ruimtelijke planning in Groot-Brittannië is minder strikt dan in Nederland en vooral gericht op ad hoc plantoetsing. Dit blijkt uit het ontbreken van het Britse equivalent van Structuurschema's, het ontbreken van sturingsmogelijkheden voor de landbouw, zoals de Landinrichtingswet en de prominente rol van development control. De stadsrandprojecten zijn in Groot-Brittannië over het algemeen kleiner en beschikken over een lager budget dan in Nederland. Andere belangrijke verschillen zijn de onafhankelijke positie van de projectleider en de grote inzet van vrijwilligers. Het stadsrandonderzoek is

vooral monodisciplinair en gericht op recreatie-objecten en landbouw onder stedelijke druk. Kenmerkend voor de Britse situatie zijn de conflicten tussen recreanten (paarden- en hondenbezitters) en landbouwers. Wat het stedelijk groen betreft, is het belangrijkste verschil de enorme omvang van de vrijwel groenloze 19de eeuwse woonwijken en industrie- en mijngebieden in Groot-Brittannië. Hierdoor spelen de problemen vooral in de financiering van herinrichting en aanleg en niet, zoals in Nederland, bij het beheer.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Ten aanzien van de ruimtelijke planning zou een vergelijking van de Nederlandse met de Britse situatie een goed object kunnen zijn voor een studie naar de effecten van verschillende planningssystemen op het landschap.

— Wat zijn de mogelijkheden tot gebruik van vrijwilligers bij landschapsinrichting en -beheer?

89.

FORTGENS, A.CH. (1983).

Het bestemmingsplan buitengebied: een algemeen overzicht van de kroonjurisprudentie.

Agrarisch Recht 43 (7/8): 289-372, Stichting De Pacht, Deventer.

stadsrand, bestemmingsplan buitengebied, streekplan, landbouw, juridisch, nevenactiviteiten, grondgebruik, beheer, landschap, overzicht

Samenvatting:

Het themanummer omvat een samenvatting van de jurisprudentie tot en met 1983 met betrekking tot bestemmingsplannen buitengebied. Kroonuitspraken zijn geanalyseerd, de nadruk is gelegd bij de instrumenteel-juridische kant van het bestemmingsplan. De vrij uitvoerige informatie is duidelijk gerangschikt en voorzien van praktische aanvullingen uit aanverwante wetten en kamerstukken. De agrarische bedrijvigheid in relatie tot wettelijke bepalingen komt uitvoerig aan de orde. Hoewel de stadsrand niet expliciet wordt behandeld, gaat veel jurisprudentie over het spanningsveld agrarisch/niet-agrarisch en heeft als zodanig duidelijk betrekking op zaken die zich vooral in de overgangszone tussen stad en landelijk gebied zullen manifesteren. Diverse onderwerpen komen aan de orde, zoals: bebouwingsvoorschriften, intensieve vormen van agrarisch gebruik, 'agrarische' bijgebouwen, nevenactiviteiten, niet-agrarisch gebruik van grond en gebouwen, beperkingen aan het

gebruik, beheersaspecten, grondbewerking en ontwatering, landschapselementen, ontgrondingen en relatie streek - bestemmingsplan. Kortom, een opsomming van kennis en ervaring uit de juridische wereld rond dit onderwerp.

90.

FROENTJES, J. (1985).

Het functioneren van Spaarnwoude als recreatiegebied in de regio. Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld van stad en platteland.

Capita Selecta 1984-1985,

Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, Spaarnwoude, recreatie, ontwikkeling, organisatie, juridisch, planning, beheer, financiën, overzicht, locatiekeuze

Samenvatting:

In deze bijdrage aan de Capita Selecta 1984-1985 (Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening, 1985) worden de volgende aspecten van het recreatiegebied Spaarnwoude belicht:

— de voorgeschiedenis;

— de situering van Spaarnwoude in de regio;

— de juridische basis en organisatievorm;

— de planontwikkeling en huidige stand van zaken;

— het recreatief gebruik;

— de beheersaspecten en financiële

consequenties. Tot slot wordt het functioneren in de afgelopen vijf jaar gekarakteriseerd.

Problemen en onderzoeksvragen:

De achteruitgang in de jaarlijkse investeringsbedragen heeft directe negatieve gevolgen voor de instandhouding van de buffer en voor het opheffen van de tekorten aan recreatiemogelijkheden in de regio. Door de bezuinigingen op de jaarlijkse investerings- en onderhoudskosten zal er een bezinning kunnen en moeten plaatsvinden op de verdere wijze waarop het recreatiegebied Spaarnwoude is ingericht en wordt gebruikt.

91.

GANZEMAN-LICHT, T., A.G. STROBAND, M. HEIJNIS & F.M. MAAS/BURO MAAS (1979).

Bebouwing en landschap.

Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.

stadsrand, Midden Brabant, Waterland, Vechtstreek, landschap, park, onderzoek,

wensen, instrumentarium, verborgen suburbanisatie

Samenvatting:

Deze studie betreft de ontwikkelingen rond de gebouwde en aangelegde elementen in grote landschapsparken. Deze ontwikkelingen geven nogal eens aanleiding tot aantasting van algemeen erkende waarden. Dat geldt vooral rond de solitaire bebouwing en rond de bebouwingsconcentraties. De studie richt zich vooral op de verschijnselen rond de bebouwingsconcentraties. In de probleemverkenning wordt nader ingegaan op de ontwikkelingen rond de bebouwing en de daarmee samenhangende gevolgen voor het landschapskarakter. In de eerste plaats is een beschouwing gewijd aan de vraag, wat nu eigenlijk onder het specifieke en gedifferentieerde van dat landschapskarakter verstaan moet worden. Vervolgens is in algemene zin gezocht naar criteria ter bepaling van de bijdrage, welke bebouwing en bebouwingspatroon leveren aan het specifieke karakter. In de verdere studie is met concrete voorbeelden gewerkt. Daartoe zijn drie gebieden gekozen, welke genoemd zijn als potentiële nationale landschapsparken: Midden-Brabant, Waterland en de Vechtstreek. In eerste instantie wordt voor deze gebieden het specifieke karakter bepaald, hetgeen onder meer gebeurt aan de hand van de occupatiegeschiedenis. Daarna wordt nagegaan op welke wijze de bebouwing bijdraagt aan de vorming van dat specifieke karakter. Hierbij wordt gezocht naar kenmerken op regionaal niveau en kenmerken op lokaal niveau. In het volgende deel wordt nagegaan welke mogelijkheden er zijn om nieuwe of gaande ontwikkelingen zodanig in te passen, dat wordt voldaan aan de wens het specifieke karakter in stand te houden dan wel te ontwikkelen. De mogelijkheden en wenselijkheden worden per schaalniveau bekeken en in aansluiting daarop worden richtlijnen geformuleerd, die hun basis vinden in de eerder opgespoorde karakterbepalende elementen. In een resumé wordt vervolgens uiteengezet, welke overwegingen een rol hebben gespeeld bij het formuleren van de wensen en richtlijnen. Tevens worden daarin, voorzover mogelijk, op grond van voorbeeldstudies algemene conclusies geformuleerd over de rol die bebouwing en gebouwde elementen nu en in de toekomst kunnen spelen in landschapsparken. Daarna worden suggesties gedaan voor de wijze, waarop het bebouwingsaspect in het te voeren beleid ten aanzien van de landschapsparken opgenomen zou dienen te worden. Vervolgens wordt gezocht naar een

organisatiekader, waarbinnen een meer integraal beleid mogelijk wordt. Afgesloten wordt met een paragraaf over het beschikbare instrumentarium en een hoofdstuk met aanbevelingen voor nader onderzoek.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aanbevolen verder onderzoek op rijksniveau:
— naar de noodzaak om subsidiemogelijkheden aan te vullen;
— naar de mogelijkheid om wensen ten aanzien van ruimtelijke ordening juridisch vorm te geven;
— naar eventueel optreden en voorkomen van niet-gewenste neveneffecten bij de instelling van landschapsparken. Aanbevolen verder onderzoek op provinciaal niveau:
— onderzoek naar het fysisch-geografisch milieu;
— onderzoek naar het verwerken van de op te stellen richtlijnen in de praktijk;
— evaluatie van het verwerken van de opgestelde richtlijnen.

92.

GAST, J.A. (1986).

Een planologische fietstocht door Hollands Midden, Leiden en het Oude Rijngebied ten oosten van Leiden.

Geografisch Tijdschrift XX (1): 101-108.

stadsrand, Leiden, excursie, fietsen, landbouw, infrastructuur, afvalstort, landschap, overzicht, ruimtelijke ordening, financiën, wonen, fysische geografie, Leiderdorp, Zoeterwoude, Groene Hart, landinrichting, verborgen suburbanisatie

Samenvatting:

In dit artikel worden de planologische aspecten van het Oude Rijngebied ten oosten van Leiden beschreven. Aan de hand van een aantal concrete voorbeelden worden problemen uit de sfeer van de ruimtelijke ordening duidelijk gemaakt. Daarbij is voor de benaderingswijze vanuit de (fysische) geografie gekozen en niet voor een stedenbouwkundige of bestuurlijk-juridische optiek. Drie afzonderlijke delen worden onderscheiden: de centrale stad, de randgemeenten Leiderdorp en Zoeterwoude, en het agrarisch gebied (het Groene Hart). De beschrijving vindt plaats aan de hand van een excursiekaart waarop de excursiepunten die besproken worden aangegeven zijn.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Leiden heeft de centrale positie op het gebied van huisvesting en daarbij behorende voorzieningen verloren ten gunste van de perifere locaties. De centrale stad bleef daardoor

achter met de financiële problemen, terwijl de randgemeenten steeds welvarender werden.

— De centrale stad heeft te maken met verkeersproblemen.

— In de stadsrand 'Roomburg' ligt een grote stortplaats: 'een verschrikkelijke puinhoop'.

— In het Groene Hart heeft ook de ruilverkaveling geen greep op de niet-agrarische ontwikkelingen. Vele startende bedrijven hebben in de zone tussen 'Rijn en Rails' een plekje gevonden in voormalige boerderijen. Via de ruimtelijke ordening wordt er getracht regels te stellen aan een al te ongebreidelde uitbreiding van deze bedrijfsactiviteiten, anders zou de gehele as Leiden-Alphen aan de Rijn zich tot een groot aaneengesloten industriegebied kunnen ontwikkelen en dat is niet bepaald gewenst.

93.

GEELLEN, M. (1985).

Woerden, de stadsrand.

Scriptie Landschapsarchitectuur, Akademie van Bouwkunst Amsterdam.

stadsrand, Woerden, inventarisatie, landschap, landbouw, recreatie, beleid, stad, planvorming, model, plan, uitbreidingsplan, stedelijke structuur, verstedelijking, concepten

Samenvatting:

De doelstelling van de studie is het ontwikkelen van ideeën voor de verdere ontwikkeling van de stadsrand van Woerden, zowel functioneel als visueel, waarin aan de belangrijkste waarden van de stadsrand recht gedaan wordt. Er wordt een totaalvisie ontwikkeld waarin de stadsrand als een positief gewaardeerd gebied een integraal onderdeel uitmaakt van de stedelijke en landschappelijke structuur. Om te komen tot aanknopingspunten voor de planvorming heeft inventarisatie en analyse plaatsgevonden van: het landschap, het agrarisch gebruik, de recreatie, de plannen van de gemeente en provincie, de stad en de stadsranden. Aan de hand van theoretische uitbreidingsmodellen (bandstadmodel, concentrisch model en meerkernig model) wordt aangegeven wat de mogelijkheden en consequenties zijn van de verschillende uitbreidingsmodellen. Tenslotte wordt een concept opgesteld voor de ontwikkeling van de stadsrand van Woerden, waarin aangegeven is hoe de verschillende stadsrandgebieden zich verder kunnen ontwikkelen en waar nieuwe randgebieden gemaakt kunnen worden.

94.

GEMEENTE ALMERE (1987).

Ontwikkelingsstrategie voor Almere West en Oost.

Almere, 31 pp.

stadsrand, ontwikkeling, Almere, stedelijke druk, recreatie, landbouw, bosbouw, beheer, wonen, stadsgewesten, landschap, beleid, gemeente, actoren, planning, recreatief medegebruik, toekomst, inrichting, bedrijvigheid, werken

Samenvatting:

Aan weerszijden van Almere-Stad liggen de grote buitengebieden Almere-West en Almere-Oost, resp. 1100 en 2300 ha. Op de kaart van het Structuurplan Almere (1983) zijn deze gebieden aangeduid als Reserveringsgebied Verstedelijking. Bij het huidige groeitempo van de stad (5000 inwoners in 10 jaar) is verdergaande verstedelijking voorlopig niet nodig. Toch is het voor de gemeente nodig nu al een visie te hebben op de inrichting van de twee reserveringsgebieden. Met de ministeries voor Land- en Bosbouw, Verkeer en Waterstaat en Binnenlandse Zaken dienen de afspraken voor het gebruik van het gebied voor de periode na 1990 opnieuw te worden bezien. Op dit moment dienen zich allerlei ontwikkelingen aan die in West of Oost een plaats moeten of willen vinden. Zo dient er op grond van het Bosplan jaarlijks 150 ha bos in de twee gebieden te worden aangeplant en bestaat er grote behoefte aan de aanleg van recreatieve fietspaden. Verder is er bijvoorbeeld vraag naar de aanleg van jachthavens, een themapark en naar de inrichting van een agrarisch bedrijventerrein voor groothandels- en loonbedrijven. Uitgangspunt voor de ontwikkelingsstrategie is dat een uitgebreide stad als Almere een eenheid dient te vormen van stedelijke kernen en buitengebieden die onderling zo rijk mogelijk geschakeerd moeten zijn qua sociaal en ruimtelijk milieu. Voor Almere-West voorziet de strategie in toeristische en recreatieve ontwikkelingen langs de kust van het IJmeer, een bedrijventone nabij het toekomstige station Almere-West en voor de iets langere termijn onder meer een boulevard-achtige woonbebouwing langs de IJmeerdijk. Voor Almere-Oost wordt gedacht aan de ontwikkeling van een bosrijk, landelijk milieu met een grote verscheidenheid aan bijzondere woonvormen, recreatie en diverse soorten bedrijvigheid. Gezien de reeds bestaande voorzieningen en infrastructuur beveelt de strategie aan hier op korte termijn in de buurt van het golfterrein een aanvang te maken met een woongebiedje met

een landhuisachtige bebouwing. Voorts zou in Oost op korte termijn een agrarisch bedrijventerrein moeten worden ingericht. In de ontwikkelingsstrategie wordt de behoefte geconstateerd aan grotere particuliere kavels waarop naast een woonhuis ook plaats is voor ruimtevragende activiteiten. Het kan daarbij gaan om de meest uiteenlopende hobby-achtige of kleine bedrijfsmatige activiteiten, zoals het houden van paarden of andere grote huisdieren, het opknappen van antieke klokken, het kweken van bloemen of planten of het maken van grotere kunstvoorwerpen. Op het oude land komen deze activiteiten vaak voor aan de rand van de stad, waar zich een heel eigen, wat informeel stadsrandmilieu ontwikkeld heeft. Hier op het oude land echter, bijvoorbeeld in het Gooi, is de verdere ontwikkeling van deze milieus ter bescherming van interstedelijke ruimtes (bossen, heidevelden) aan banden gelegd. Vaak komen de stadsranden in de knel tussen aan de ene kant oprukkende nieuwbouw voor stadsuitbreidingen en aan de andere kant open te houden (natuur-)gebieden. Kennelijk vanwege de behoefte waarin zij voorzien, ontstaan dan elders spontaan weer nieuwe stadsrandmilieus, soms ook op plaatsen waar dat minder gewenst is. In Almere, dat immers mede is ontstaan om de druk op bestaande gebieden te verlichten, zou ruimte geboden kunnen worden om in deze behoefte aan stadsrandontwikkelingen te voorzien. Daarbij kunnen de voorwaarden worden gecreëerd voor een soort stadsrand waaraan de op andere plaatsen voorkomende bezwaren niet zijn verbonden. Mits aan die voorwaarden wordt voldaan (zoals het creëren van een goede landschappelijke inpassing) kan een stadsrand - met zijn grote diversiteit aan activiteiten - bijdragen aan de gewenste verscheidenheid en 'compleetheid' van de stad Almere als geheel. Beide gebieden (West en Oost) krijgen een ruimtelijke indeling volgens grid- of vakkenstructuur, die geënt is op de bestaande agrarische hoofdstructuur van landbouwwegen en ontwateringssloten. Deze rechthoekige gridstructuur biedt een optimale flexibiliteit: de afzonderlijke vakken kunnen van bestemming veranderen zonder dat de eenheid van het gebied wordt aangetast. Bovendien komt deze gridstructuur tegemoet aan de belangrijke wens om de eenheid van het tijdelijke landbouwgebied zo lang mogelijke in stand te laten. Naast deze tijdelijke landbouwgebieden wijst de strategie overigens ook gebieden aan die permanent voor landbouw kunnen worden bestemd. De strategie gaat niet uit van een vastomlijnd eindbeeld maar schrijft een stapsgewijze ontwikkeling binnen een ruimtelijk

en functioneel kader voor, dat dan weer de beste mogelijkheden levert voor verdere ontwikkeling. Voor de uitvoering van de ontwikkelingsstrategie vindt de werkgroep van groot belang dat de bosgebieden en de tijdelijke landbouwgebieden in beheer van de overheid blijven. Alleen zo is de beschikbaarheid gegarandeerd wanneer ze nodig zijn voor stedelijke functies. Indien het Rijk, de huidige eigenaar, het beheer over deze gebieden zou willen loslaten, acht de werkgroep het wenselijk dat in principe de gemeente dit beheer overneemt.

95.

GEMEENTE AMSTERDAM (1987).

Amsterdam. Stadsrand. 1. inventarisatie en probleemverkenning (1986) 2. ontwikkelingen en beleidsvoorstellen (1987).

Dienst Ruimtelijke Ordening, Afdeling Centraal, Gemeente Amsterdam, Amsterdam. 48pp + 72pp, 1986/1987.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, gemeente, inventarisatie, ontwikkeling, beleid, instrumentarium, Amsterdam, overzicht, wonen, bedrijvigheid, landschap, natuur, landbouw, recreatie, stedelijke druk

Samenvatting:

Het rapport is het resultaat van de bij de Raadsvoordracht van het Structuurplan (mei 1985) aanbevolen 'aandacht voor inrichting en beheer van de stadsrandzone'. Het bestaat uit twee delen. Het eerste deel bevat een probleemverkenning en inventarisatie. Het tweede deel bevat de resultaten van onderzoek naar de mechanismen van stadsrandvorming en een overzicht van bestaande beleidsinstrumenten. Op basis hiervan mondt deel 2 uit in een reeks beleidsvoorstellen. Deel 1, inventarisatie en probleemverkenning. Het onderzoeken van de stadsranden van Amsterdam is een uitvloeisel van het opstellen van het Structuurplan 'De Stad Centraal' in 1985. Het plan was gericht op het tot stand brengen van een compacte stad. Over de gevolgen daarvan voor de stadsranden (toenemende recreatieve druk, gevolgen van reserveringen voor woningbouw, recreatie en infrastructuur, de realisering van de Randstadgroenstructuur en autonome ontwikkelingen in de landbouw) wilde men meer informatie. Bovendien maakte herziening van het streekplan een visie van de gemeente op de stadsranden gewenst. Deze inventarisatie en probleemverkenning geeft gegevens over drie delen van de stadsrandzone (omschreven als het gebied tussen de stedelijke bebouwing en het agrarische ommeland) van

Amsterdam: Noord, Zuid en Oost, en West en Zuid-West. Van ieder deel zijn verzameld: een algemene beschrijving van de zone, de relatie van de stad tot de stadsrandzone, gegevens over de landbouw, de recreatie, de bedrijvigheid, de infrastructuur, de beleidsvoornemens en plannen en de problemen en conflicten. Dit resulteert in een opsomming van een aantal algemene problemen (planologische onzekerheid, stagnerende landbouw, wilde verstedelijking, toenemende recreatieve druk, toenemende versnippering door infrastructuur, ad-hoc planning en stedelijke druk als gevolg van de gevolgen van het verbeteren van de infrastructuur) en de specifieke problemen van de drie deelgebieden. Deel 2, ontwikkelingen en beleidsvoorstellen. Het beleid van de gemeente voor de stadsranden richt zich op: a: de recreatieve functie, b: de agrarische en overige stadsrandfuncties en c: het ruimtelijk aspect. Ontwikkelingen en mogelijkheden zijn beschreven voor: landbouw, wonen, recreatie, bedrijven, voorzieningen, infrastructuur, landschap en natuur. Gedetailleerde beleidsvoorstellen worden gedaan voor de drie onderscheiden stadsrandzones Noord, West en Zuid en Zuid-Oost. In een bijlage zijn de beleidsinstrumenten behandeld.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het rapport geeft een overzicht van ontwikkelingen in stadsranden en van de daaruit voortvloeiende knelpunten. Er wordt geen overzicht gegeven van onderzoeksvragen.

96.

GEMEENTE BRED A (1978).

Haagse Beemden, plan buitengebied.

Breda.

stadsrand, plan, landbouw, recreatie, landschap, natuur, ruimtelijke structuur, juridisch, financiën, Breda, bestemmingsplan buitengebied, recreatief medegebruik

Samenvatting:

In het rapport wordt een inrichtings- en beheersplan voor het buitengebied gebaseerd op een evenwicht tussen agrarisch en recreatief medegebruik aansluitend op het woongebied Haagse Beemden gepresenteerd. In het gebied van de Haagse Beemden zullen door verschuiving van de stadsrand, waarmee tevens een afbouw van de stad aan deze zijde wordt beoogd, functieveranderingen plaatsvinden. Uitgaande van de huidige situatie en rekening houdend met mogelijke ontwikkelingen is de hoofddoelstelling: het tot stand brengen van een onderlinge ondersteuning van de verschillende

functies in de overgang stad-landschap, en het zoveel mogelijk voorkomen van conflicten tussen de verschillende functies. Deze hoofddoelstelling is verder uitgewerkt voor de functies landbouw, recreatie en natuur en landschap. Per facet worden de wensen geformuleerd. Vervolgens worden de wensen met elkaar geconfronteerd, functies toegekend en knelpunten, die het gevolg zijn van tegenstrijdigheden in de wensen, aangegeven. Voor het hele buitengebied is een landschapsplan ontworpen. Dit plan wordt beschreven, en daarbij wordt per deelgebied aangegeven waaruit de landbouwkundige herinrichting globaal bestaat en hoe aan de oplossing van de knelpunten vorm is gegeven. Het gaat in het plan om de ruimtelijke opbouw, de hoofdlijnen in het buitengebied van de Haagse Beemden, de verwerking van de wensen naar een ruimtelijk plan waarbij de vormgeving van de onderdelen nog een nadere detaillering behoeft. Tenslotte wordt ingegaan op de juridische aspecten, de fasering, de relaties met het structuurplan en de financiële aspecten.

97.

GEMEENTE ROTTERDAM, PROJECTBUREAU NOORDRAND/RIJKSWATERSTAAT DIR. ZUID-HOLLAND (1988).

Integraal Plan Noordrand Rotterdam.

Verkenning van de uitwerkingmogelijkheden Integraal Plan.

Rotterdam.

stadsrand, Rotterdam, onderzoek, plan, natuurbouw, landschapsbouw, recreatie, infrastructuur, stedelijke functies, ecologie, versnippering, wonen

Samenvatting:

Het Integraal Plan Noordrand Rotterdam bestaat uit vier delen: 1. Een uitbreiding van het stedelijk gebied; woningbouw, kantoren, en bedrijven, voorzieningen, enz.; 2. Uitbreiding van het vliegveld Zestienhoven; 3. De aanleg van een snelweg om de Noordrand van Rotterdam; 4. De aanleg van een plassengebied als stadsrand. De plannen bevinden zich nog in een onzeker stadium. Tegen de uitbreiding van Zestienhoven is veel verzet. Het tracé van de snelweg is nog onzeker. De ontwikkeling van de nieuwe stedelijke uitbreiding hangt samen met de eerste twee plannen. Het plassengebied als afsluitende stadsrand is op deze plaats het interessante onderdeel. Het is later aan het Integraal Plan toegevoegd als zgn. 'Vierde Element'. Als reden is genoemd het inpassen in de regio, minimaliseren c.q. compenseren van de negatieve effecten en uitbuiten van de

positieve effecten. Als gevolgen van de drie andere deelplannen worden genoemd: de geluidshinder van de snelweg en het vliegveld, de aantasting van de landschappelijke openheid, de toenemende recreatiedruk op het buitengebied, een toenemende versnippering als gevolg van de nieuwe snelweg, ecologische gevolgen e.a. De behoefte aan zand, voor het ophogen van de terreinen voor de drie andere planonderdelen heeft geleid tot het idee om de nieuwe stadsrand vorm te geven d.m.v. een plassengebied met mogelijkheden voor recreatie en natuurontwikkeling. De voorstellen voor het 'vierde element' zijn gebaseerd op een analyse van de stadsrand. Daarbij komen aan de orde:

— het stedelijk gebied: tuinstadachtige bebouwing, oude dorpskernen en interessante landschappelijke ontwikkelingen (plassen, rivieren). Daar doorheen loopt een aantal lijnen die als kader kunnen dienen.

— het landelijk gebied: een 'lappendekenlandschap' (kleine polders, veel verkavelingsrichtingen, hoogteverschillen) en een rasterlandschap (wijs, vlak en grootschalige verkaveling).

— de stadsrand: het vliegveld, stadsrandfuncties, een dagrecreatieobject, en relictten van het oorspronkelijke landschap. De stadsrand is grotendeels dicht, wat nog versterkt wordt door de nieuwe snelweg.

Problemen en onderzoeksvragen:

Wat betreft het 'Vierde Element' wordt onderzoek verricht naar de uitwerking van het schetsplan. Doelstelling daarbij: het vormen van een intermediaire zone met de functies: natuur- en landschapsbouw, ecologische corridor, recreatie, ondersteuning van de woonkwaliteit in de stadsrand en de buurgemeenten en zandwinning.

98.

GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE (1970).

Nieuwe grond in 's-Gravenhage.

Dienst Gemeenteplantsoenen.

stadsrand, 's-Gravenhage, tuinbouw, recreatie, Loosduinen, wonen, ruimtelijk, geschiedenis

Samenvatting:

In dit rapport wordt een beeld gegeven van de plannen voor de woongebieden Kraayenstein en Houtwijk en het recreatie- en tuinbouwgebied Madestein. Door de hoge woningnood en het volgebouwd zijn van Den Haag zelf is het eigenlijk nodig, dat rijk en provincie buiten de gemeentegrenzen van Den Haag uitbreidingsgebieden aanwijzen. In afwachting

daarvan heeft Den Haag zelf kans gezien om binnen de gemeentegrenzen nog woningen te bouwen. De tuinbouwgebieden Kraayenstein en Houtwijk konden daarvoor bestemd worden. Omdat de tuinders een goede vervanging aangeboden kon worden in het gebied Madestein, waren ze bereid te verhuizen. Een gelukkige omstandigheid was, dat de benodigde nieuwe ruimte veel kleiner was dan het oude tuinbouwgebied. Intensivering en bedrijfsbeëindiging maakten het mogelijk een gebied van 200 ha te onttrekken aan de tuinbouw in ruil voor 90 ha nieuwe grond. Naast tuinbouw kon ook recreatie in Madestein gepland worden en wel tussen de bebouwing en de tuinen in. In een apart hoofdstukje wordt vermeld, hoe duur de cultuurtechnische maatregelen waren om Madestein geschikt te maken voor de tuinbouw. Er moest worden diepgespit tot 4 m met twee draglines om de klei onder en het kalkhoudende zand boven te krijgen. Dit kostte naar schatting meer dan f 90 000 per ha. Tenslotte wordt een geschiedenis van Loosduinen gegeven vanaf 1224 tot nu. De geestgrond werd ontdekt rond 1640, bij de bouw van de buitenplaatsen Ockenburgh en Sorghvliet. Vanaf 1827 nam de gemeente initiatieven om de tuinbouw te stimuleren. Er werd 300 ha met de hand afgegraven en de grond werd naar het Westland vervoerd ter ophoging. Vanaf het einde van de 19e eeuw werd platglas gebruikt, na 1903 werd dit geleidelijk vervangen door staand glas.

99.

GEMEENTE UTRECHT (1982).

De stadsrand van Utrecht.

Dienst Ruimtelijke Ordening.

stadsrand, Utrecht, bouwlocaties, wonen, milieu-effectrapportage, stadsuitbreiding, locatiekeuze

Samenvatting:

In de studie wordt een visie gegeven op de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen van de stadsrand van Utrecht. De conclusie is, dat op drie locaties na, een uitbreiding in de stadsrandzone ongewenst is. Wel gebouwd kan worden in de polder Papendorp, het terrein tussen de Rijksweg 27 en de Oosterspoorbaan (inmiddels bebouwd (1991)) en een terrein bij Oud-Zuilen langs de noordelijke randweg. Wel wordt aangegeven dat tussen de andere functies een nadere afweging nodig is. Aanleiding voor B&W voor de studie is de woningnood in de gemeente. Geconcludeerd wordt, dat de gemeente is aangewezen op de regio. Uitgangspunt vormen de ruimtelijke

planningsopvattingen van die tijd, waarin de zoneringsgedachte wordt aangegeven, die op regionaal niveau uitgewerkt moet worden. In de studie wordt aangegeven hoe de overgang van stad naar land zou kunnen plaatsvinden om op basis daarvan uitgangspunten voor de ruimtelijke structuur op te stellen. Er wordt een overzicht gegeven van de uitspraken uit de diverse ruimtelijke overheidsplannen die voor Utrecht van belang zijn. Dit leidt tot een zoneringsplan van stedelijke en landelijke gebieden voor de stad Utrecht en directe omgeving. Voor de deelgebieden zuid, west, noord en oost worden de geleidingszones aangegeven.

Problemen en onderzoeksvragen:

Er worden geen expliciete onderzoeksvragen genoemd. Wel wordt aangegeven dat nader studie vereist is naar de ruimtevrage van andere functies, dit in relatie tot de geleidingszones (zie: Gemeente Utrecht, 1985). Voor enkele locaties wordt een MER aanbevolen.

100.

GEMEENTE UTRECHT (1985).

Stadsrandstudie 1985.

Dienst Ruimtelijke Ordening.

stadsrand, Utrecht, bouwlocaties, wonen, verstedelijking, milieu-effectrapportage, locatiekeuze

Samenvatting:

Aanleiding voor deze nota was o.a. de in 1982 verschenen stadsrandnota van de gemeente (Gemeente Utrecht, 1982). Doel van de nota is om enkele ruimtelijke mogelijkheden voor verstedelijking in de Utrechtse stadsrand te onderzoeken. Het gaat om de noordelijke, de oostelijke en de zuidelijke rand. De locaties zijn onderzocht op de aspecten:

- algemeen en bestuurlijk;
- landschappelijk en ecologisch;
- te verplaatsen functies;
- samenhang in de ruimtelijke structuur;
- financieel. De locaties zijn: Oud-Zuilen, Overvecht NO, Oost Tuindorp (in 1991 begonnen met woningbouw), Koningsweg e.o. en Mereveld.

Een apart hoofdstuk gaat over de mogelijkheden voor de vestiging van bedrijven in de polder Papendorp (tussen Utrecht en Nieuwegein). In de conclusies wordt aanbevolen om af te zien van verstedelijking in Oud-Zuilen (ecologische waarden), Overvecht NO (natuurreservaten gaan verloren) en Mereveld. Aanbevolen wordt om nader onderzoek te verrichten naar de andere locaties. Voor Koningsweg (1600 woningen)

wordt een MER aanbevolen. Ook voor de locatie met de laagste prioriteit, Overvecht NO (de Ruigenhoekse polder, 1800 woningen) zou een MER moeten worden opgesteld. Bij GS wordt erop aangedrongen om bij de voorbereiding van het streekplan op te nemen: te onderzoeken woningbouwlocaties voor Overvecht NO, bestaand stedelijk gebied voor Koningsweg e.o. en te ontwikkelen recreatieve elementen in het westelijk weidegebied en bedrijfsterrein en recreatie voor Papendorp. Ook wordt aanbevolen onderzoek te verrichten naar de mogelijkheden voor recreatief medegebruik in het landelijk gebied, dit overeenkomstig een eerder verschenen 'notitie uitwerking stadsrand'.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aanbevolen wordt onderzoek te verrichten naar de mogelijkheden voor recreatief medegebruik in het landelijk gebied. Tevens wordt een MER nodig geacht voor de locaties Mereveld en Overvecht NO.

101.

GERAEDTS, A.J.W.M. (1987).

Planvorming in het stadsrandgebied Tilburg: een analyse van de problematiek van overgangsgebieden in relatie tot het planningsstelsel.

Bijvakschrift Vakgroep Planologie, Landbouwuniversiteit, Wageningen.

stadsrand, Tilburg, planvorming, beleid, evaluatie, planning, instrumentarium, stadsgewesten

Samenvatting:

Deze driemaandsscriptie geeft een overzicht van de problematiek van het stadsrandgebied Tilburg en vooral ook van de gewestelijke planvorming. De volgende vragen zijn in het onderzoek aan de orde gekomen:

- waaruit bestaat de stadsrandproblematiek van Tilburg;
 - in hoeverre kunnen knelpunten toegeschreven worden aan het planningsstelsel;
 - kunnen suggesties geformuleerd worden voor verbetering van het planningsstelsel.
- Overgangsgebieden zijn te onderscheiden op basis van kenmerkende ontwikkelingen die voortvloeien uit de ligging bij de stad, maar zij zijn ook een uiting van een overheidsintentie om in een gebied een overgang tussen stad en land gestalte te geven. De essentie van de problematiek in stadsrandgebieden ligt in het gezamenlijk optreden van onderling samenhangende en conflicterende ontwikkelingen. De conflicten hangen vooral samen met aspecten als veel functies,

veranderingen in de tijd, verschil in aard van de belangen. In het stadsgewest wordt de problematiek erkend en men is bezig met een stadsrandstudie. Geconcludeerd wordt, dat in de benadering van het gewest niet voldoende is ingespeeld op de problematiek: deze is niet in termen van afweging en afstemming geformuleerd. De ad-hoc-benadering gaat zo voorbij aan de samenhang die de ontwikkelingen en knelpunten kenmerkt. De geleidingszones spelen voor de provincie een grote rol. De geleidingszone, en in mindere mate ook andere stedelijke functies, domineren over het tot nu toe kenmerkende gebruik. Aan landelijke functies is eerst geen, later wel aandacht besteed. Op gemeenteniveau streeft men naar een stadsgewestelijke groenstructuur, elke gemeente legt echter de accenten anders. Nadruk ligt op dienstverlening van het overgangsgebied voor de stedelijke gemeenschap. Er is onduidelijkheid over wat het geleidingsbeleid van de provincie inhoudt. Veiligstelling van landelijke functies is onderbelicht in het gewestplan. De reikwijdte van de bestemmingen is onvoldoende. Veel accenten worden bepaald door het beschikbare instrumentarium. Als conclusie wordt gesteld, dat er een voorkeur is voor een aanpassende begeleidende wijze van planning. Doorwerking van nieuwe elementen naar gemeenten is gebrekkig.

Problemen en onderzoeksvragen:

Er worden geen onderzoeksvragen geformuleerd. Wel wordt aangegeven, dat het gemeentelijk niveau zeer belangrijk is voor de uitwerking van het beleid. De functie van een structuurplan zou een inhoudelijke versterking moeten zijn van een facetlijn provincie naar gemeente. Deze integratiefunctie is vooral voor het overgangsgebied van groot belang.

102.

GESSEL, P.H. (1988).

Omgaan met landbouw, landschap en verstedelijking: Randstadgroenstructuur nu ook Groene Hart-beleid.

Recreatie en Toerisme 20 (7/8): 230-233.

stadsrand, landbouw, landschap, verstedelijking, beleid, uitvoering, Randstadgroenstructuur, landinrichting, financiën, instrumentarium, Groene Hart, metropool, landbouw

Samenvatting:

In dit artikel wordt ingegaan op de problematiek en de aanpak van de Randstadgroenstructuur en het Groene Hartbeleid door rijk, provincies en gemeenten. De Randstad vormt een bijna

aaneengesloten stedelijke band, die beschouwd kan worden als een grote metropool met in het centrum een open agrarisch gebied van 160 000 ha: het Groene Hart. Hierbinnen is de Kleine Ring ontstaan: de verstedelijkte zone van Leiden-Alphen a/d Rijn-Gouda-Rotterdam. Het Groene Hart wordt steeds meer aangetast. Door een bundeling van zwakkere functies in de 'open ruimte' in een ruimtelijk en functioneel samenhangende structuur, alsmede door een betere samenwerking tussen Rijk, provincies en gemeenten moet het Groene Hart beschermd worden. Een belangrijk onderdeel van dit beleid is het beleid ten aanzien van de Randstadgroenstructuur. Na drie jaar uitvoering ontstaat langzamerhand een ruimtelijke en een bestuurlijke structuur. De volgende problemen worden gesignaleerd:

- de provincies beklagen zich over de beperkte budgetten;
- door problemen met het lokale bestuur en/of agrariërs stagneert de aankoop van gronden en lopen onderdelen van projecten vertraging op;
- sommige gemeenten verzetten zich omdat ze niet willen dat de wensen van de grote stad worden gerealiseerd op het grondgebied van de kleine gemeenten. Geleidelijk aan dringt door dat de realisering van de Randstadgroenstructuur ook voor de lokale gemeenschap en de landbouwsector perspectieven biedt. Voor het Groene Hart is gekozen voor een strategie van consolidatie, zonder actief instrumentarium. Dit beleid schiet tekort. Er moet een actiever ruimtelijke ordeningsbeleid komen. De landbouw moet rendabel blijven of financieel worden gecompenseerd. Een versterking van de landbouwstructuur en het benutten van de kansen voor recreatie, toerisme en natuur zijn nodig.

Problemen en onderzoeksvragen:

- financiering van het beleid ten aanzien van de Randstadgroenstructuur en het Groene Hart;
- betrokkenheid van de lokale overheden en particulieren bij dit beleid;
- mogelijkheden voor extensivering van de landbouw;
- mogelijkheden voor het creëren van een ecologische en toeristisch-recreatieve infrastructuur.

103.

GEUZE, A./WEST 8, LANDSCAPE ARCHITECTS (1990).

Milieuterminal VAM 5.

FDU-Uitgeverij, 's-Gravenhage.

stadsrand, afvalstort, Breukelen, Vinkeveen, Groene Hart, recreatie, landschapsarchitectuur

Samenvatting:

Het gebied tussen Amsterdam en Utrecht, dat om zijn kenmerken ogenschijnlijk geen definiëring meer kent, ontwikkelt zich tot een volwassen periferie met een ongekende concentratie van milieu's en gebeurtenissen binnen een afstand van 35 minuten. Dit proces is onomkeerbaar en markeert een noodzakelijke halte in de ontwikkeling van de stad en het eigentijdse stedelijke landschap.

— markt/economie; de principiële keuze voor de best ontsloten, mooiste en goedkoopste plekken, vorming van monoculturen met onstuimige groei;
— sociaal/cultureel; een veelheid aan culturen, onderling contrasterend en uitwisselbaar met grote keuzemogelijkheid, provocerend, exhibitionisme, het oorspronkelijk landschap ontwikkelt een archeologische dimensie;
— politiek/planologisch; dualiteit — wurggreep versus vrijplaats — ;

— architectonisch; opnemen van elk programma, elke schaal, vrijheid van stedenbouwkundig/architectonisch concept, enclave-vorming, contrast, waarneming vanuit beweging, lichtreclame en mega-gebouwen fungeren als metafoer en beeldmerk. Dit ongeschreven scenario is de strategie voor ontwikkeling van het gebied Breukelen-Vinkeveen.

Het gebied is het voorbeeld van doorsnijding en opdeling en de metafoer van de provocatie van het Nederlandse landschap. In ontwikkelingspotentieel is het de schone slaapster, die wacht op de kus van de prins: het is een van de best ontsloten plekken van het Groene Hart, met een ongekende ontwikkelingsmogelijkheid. Door zijn strategische ligging is het gebied in staat de periferie-cultuur van twee stadsgewesten te sublimeren. Uitgangspunt is de ontwikkeling van een hoogwaardige enclave volgens een voor dit gebied passend scenario, waarin natuur, recreatie en milieuzorg zijn gecombineerd. Daarvoor is het volgende programma geformuleerd:

— Het vergroten van het plussengebied door marktontwikkeling van het marginale landbouwgebied ten zuiden van de Vinkeveense plassen.

— De introductie van een recreatie-terminal op basis van het principe 'werk met werk maken'; de creatieve vormgeving van een 20 000 000 m³ grote vuilberging. Voorgesteld wordt een 5 km lange en 640 m brede recreatie-terminal aan de A2 en de spoorlijn, in het plussengebied dat

ontstaat door verkoop van kavels ten behoeve van recreatie-eilandjes. De terminal parasiteert in elk opzicht op de voor vuilberging gedane investeringen, vooral voor ontsluiting en basisinrichting. De terminal brengt de uitwissling tot stand tussen autoboulevard, boardwalk, plas, voorzieningenstrook, afmeerkade en boothuis/wervenstrook. Het is de ideale halteplaats voor surfen, schaatsen, een boulevard voor lonely-hearts en zonsondergangen boven het Groene Hart. Op de kop van de terminal wordt het regelgebouw voor de centrale besturing van de 500 gemalen van het Groene Hart gebouwd, met daaraan gekoppeld een expositie-centrum. De vormgeving appelleert aan de ervaringswereld van de periferie: beweging en convenience. Het plan combineert specifieke Nederlandse denkwijzes:

— recreatie als spin-off van 'maatschappelijk nuttige' programma's, van de nood een deugd maken;
— ontwikkeling combinatie van overheid en markt;
— accommodatie voor het collectief en het individu;
— cultuurtechnische/waterstaatkundige/milieu-technische spierbatterij.

De terminale leidt literair dubbelleven als Ark van Noë, die met de eigentijdse periferie-cultuur aan boord weldra omspoeld zal worden door een zondvloed van recreatieve en ecologische ontwikkeling. De zendmast van Lopik en de electriciteitscentrale van Diemen zijn de bakens voor dit nieuwe vlaggeschip van de Nederlandse waterrecreatie.

104.

GIEBELS, R.P.L. & I.T. VAN DER DOEL (1986).

Bedreigingen voor het verstedelijkingsbeleid; vraag en aanbod van bouwgrond in en rondom stadsgewesten.

Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam, rapport nr 196, Amsterdam.

stadsrand, verstedelijking, beleid, stadsgewesten, grondmarkt, bouwgrond, geografische informatiesystemen, onderzoek, enquête, toekomst

Samenvatting:

In het onderzoek staat de vraag centraal in hoeverre het verstedelijkingsbeleid van de Rijksoverheid, zoals neergelegd in de Structuurschets Stedelijke Gebieden, in de toekomst zal worden bedreigd door tekorten en

overschotten van grond bestemd voor bebouwing (kort gezegd: bouwgrond). Het onderzoek heeft zich beperkt tot beschikbare grond in uitlegplannen en de vraag naar grond nodig voor de toename van de woningvoorraad; grond voor vervangende nieuwbouw blijft buiten beschouwing. Er is nagegaan welke relevante informatie is verzameld en in hoeverre de verschillende bronnen gelijke schattingen voor de capaciteit geven. Als onderdeel van dit onderzoek is een kleine enquête gehouden onder de gemeenten in en rondom het stadsgewest 's-Gravenhage. Vervolgens is voor elke gemeente een raming gemaakt van de beschikbare bouwgrond op 1 januari 1985 (onderscheiden naar woon- en bedrijfsbestemming en ruwe grond) en de verwachte vraag van 1985 tot 2000. Voor elk stadsgewest is nagegaan in hoeverre ongewenste discrepanties tussen vraag en aanbod leiden tot bedreigingen voor het verstedelijkingsbeleid. Als ongewenst worden beschouwd:

- tekorten in centrum- en stedelijke gemeenten binnen stadsgewesten en in groeikernen;
- overschotten in landelijke gemeenten binnen stadsgewesten en in gemeenten rondom stadsgewesten.

Een eerste conclusie is dat de bestaande regelmatig geactualiseerde informatiebestanden een belangrijk onderdeel van de capaciteit buiten beschouwing laten: de ruwe grond, nog zonder concrete woon- of bedrijfsbestemming, maar wel voor bebouwing bestemd. De verwachte vraag naar bouwgrond tot 2000 is door de RPD vastgesteld. Er wordt uitgegaan van een toename van 19% van de woningvoorraad in 15 jaar en van een jaarlijkse vraag van circa 650 ha. De confrontatie van de geschatte capaciteit in 1985 met de vraag tot 2000 leidt tot de volgende conclusies. Bijna de helft van de 132 centrum- en stedelijke gemeentes in de stadsgewesten en groeikernen hebben in 1985 minder grond beschikbaar dan nodig is tot 2000. Het tekort in die gemeentes is een kwart van de totale vraag. De tekorten zijn het grootst voor woonbestemmingen. In 99 van de 352 landelijke gemeenten binnen stadsgewesten en gemeenten rondom stadsgewesten is nu al meer grond beschikbaar dan nodig is tot 2000. Het totale overschot bedraagt bijna 2000 ha, 37% van de totale verwachte vraag in de betreffende gemeenten. Tenslotte laten de berekeningen zien dat de bedreiging van het verstedelijkingsbeleid door ongewenste overschotten en tekorten in stadsgewesten worden overschaduwd door de bedreiging van het ruimtelijk beleid in het algemeen, die uitgaat van de verwachte overschotten: 274 gemeenten hebben in 1985 al

meer capaciteit dan nodig is om te voorzien in de vraag tot 2000. In totaal betreft het circa 16 500 ha. Indien de grond die nu nog geen bestemming heeft buiten beschouwing wordt gelaten is het overschot nog altijd 6300 ha in 88 gemeenten. De financiële consequenties van deze landelijke overcapaciteit kunnen aanzienlijk zijn: de raming loopt uiteen van 2 tot 5 miljard. Het is aan te nemen dat de betreffende gemeenten grote inspanningen zullen doen om extra vraag aan te trekken.

Problemen en onderzoeksvragen:

Deze komen in het rapport niet expliciet aan de orde, wel worden enkele aanbevelingen gedaan ter verbetering van de informatievoorziening. Vooral over de omvang van ruwe grond (grond die door een gemeente is aangekocht om in een later stadium in exploitatie te nemen en waarvan de bestemming nog niet vastligt) is onvoldoende bekend. Dit geldt ook voor de beschikbaarheid van grond in bezit van particulieren. Verder moet in de lopende plannen een beter onderscheid tussen bruto en netto oppervlakte worden gemaakt. En tenslotte zouden de onderliggende determinanten van de vraagprognoses expliciet in het gemeentelijk informatiesysteem moeten worden opgenomen.

105.

GIELING, S. & J. KOEK (1988).

Stad Over Land. Een onderzoek naar de invloed van verstedelijkingsconcepten op de relatie tussen stad en landschap.

Doctoraalstudie Vakgroep

Landschapsarchitectuur,

Landbouwniversiteit, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, plan, verstedelijking, ruimtelijke concepten, landschapsarchitectuur, ontwikkeling, stad, landschap, onderzoek, analyse.

Samenvatting:

De relatie tussen stad en landschap is onderwerp van menige studie. Kenmerkend is dat de problematiek meestal op zichzelf staand wordt beschouwd. De problemen in de relatie tussen stad en landschap worden eerder benaderd vanuit het buitengebied, dan dat in de stedelijke ontwikkelingen zelf naar een oorzaak wordt gezocht. Illustratief in dit verband is de aanleg van bufferzones en bossen om de stedelijke ontwikkelingen in de gewenste richting te sturen. Bij de ontwikkeling van de Randstadgroenstructuur wordt dezelfde benaderingswijze aangetroffen. In deze studie is de volgende probleemstelling opgesteld: Hoe en in hoeverre beïnvloeden

verstedelijkingsconcepten de wijze waarop de relatie tussen stad en landschap zich manifesteert in vooral ruimtelijk-architectonische zin. Van deze centrale probleemstelling zijn verschillende deelproblemen afgeleid:

- Welke concepten voor de stad zijn in het verleden te vinden en welke invloed hadden deze concepten op de relatie stad-landschap?
- Welke utopieën werden ontwikkeld voor de stad in een minder ver verleden en welke betekenis hadden deze voorlopers van de moderne verstedelijkingsconcepten op de relatie stad-land?
- Welke waardering werd in het verleden en wordt tegenwoordig aan het landschap toegedicht en welke invloed heeft dit (gehad) op de ontwikkeling van het stedelijk gebied, het landelijk gebied en de verstedelijkingsconcepten?
- Wat moet eigenlijk worden verstaan onder verstedelijkingsconcepten?
- Hoe en in hoeverre beïnvloeden verstedelijkingsconcepten ook de relatie tussen stad en landschap in meer functionele zin?
- Wat is de invloed van verstedelijkingsconcepten op de relatie tussen stedelijk en landelijk gebied op een schaalniveau hoger dan dat van de afzonderlijke stad?
- Door welke factoren, anders dan de gehanteerde verstedelijkingsconcepten, blijkt de relatie stad-land te worden beïnvloed? De rijk geïllustreerde studie bestaat uit drie delen: deel 1: gericht op de historische ontwikkeling van de stad met als hoofdstukken: de historie van de stad, stedelijke ontwikkelingen onder invloed van de industriële revolutie; volkswoningbouw, utopieën en reële plannen; deel 2: gericht op de moderne verstedelijking met als hoofdstukken: modern verstedelijkingsbeleid in Nederland; het verstedelijkingsproces; suburbanisatie; gebundelde deconcentratie; de compacte stad; deel 3: gericht op de invloed van drie verstedelijkingsconcepten op de relatie stad-landschap, met als hoofdstukken: inleiding tot de plananalyse; aspecten en karakteristieken; plananalyse. De studie sluit af met een evaluatie, en voetnoten.

Problemen en onderzoeksvragen:

Centraal staat de vraag naar de invloed van verstedelijkingsconcepten op de wijze waarop de relatie tussen stad en landschap zich manifesteert in vooral ruimtelijk-architectonische zin.

106.

GRIT, S. & P.J. KORTEWEG (1971).

Kantoren in een rand-urbaan produktiemilieu. Een exploratief onderzoek van het (her)lokatieproces van de kantoren in en het kantorencomplex van Amsterdam - Buitenveldert- Amstelveen.

Bijdragen tot de Sociale Geografie, 4, Geografisch en Planologisch Instituut van de Vrije Universiteit, Amsterdam.

stadsrand, Amsterdam, onderzoek, locatiekeuze, bedrijvigheid

Samenvatting:

Doel van het (doctoraal)onderzoek was inzicht te verkrijgen in een aantal aspecten van de kantoren in Buitenveldert-Amstelveen. Daartoe wordt ingegaan op de voorgeschiedenis en achtergronden van het vestigingsproces (verhuisredenen, herkomst van verhuisde kantoren en de aard van de verhuizing), op de locatie zoals die thans gewaardeerd wordt door de kantoren, en de identiteit die het gebied door en voor de kantoren heeft. Het onderzoek is exploratief van karakter.

107.

GROEN, J., P. LUCAS, & F. SCHMIDT (1985).

Het agrarisch bedrijf na grondverkoop: een onderzoek naar de veranderingen in de agrarische bedrijfsvoering als gevolg van gemeentelijke grondonttrekking.

Geografisch Instituut Rijksuniversiteit, Utrecht.

stadsrand, Houten, Nieuwegein, Leusden, Amersfoort, grondonttrekking, landbouw, enquête, onderzoek, typologie, agrariërs, grondverwerving

Samenvatting:

De probleemstelling van dit onderzoek betreft de veranderingen in de bedrijfsvoering van boeren die geheel of gedeeltelijk zijn uitgekocht ten behoeve van niet-agrarische bestemmingen en de factoren die deze veranderingen beïnvloeden. In totaal zijn 66 boeren in de stadsrandzone van Amersfoort en Utrecht geïnterviewd: 29 uit Houten, 18 uit Nieuwegein, 16 uit Leusden en 3 uit Amersfoort. In de eerste drie gemeenten betrof het een populatie-onderzoek van boeren die tussen 1970 en 1985 meer dan 2 ha hebben moeten verkopen. De totale respons was met 84% zeer hoog. In het rapport wordt eerst ingegaan op de positie van de landbouw in de stadsrandzone. Tevens wordt ingegaan op de grondmarkt in Nederland. Een apart hoofdstuk wordt gewijd

aan het grondverwervingsproces door gemeenten: onteigening, minnelijke schikking en de diverse posten bij de schadeloosstelling komen aan de orde. In het onderzoek zij de boeren naar hun basis-reactie onderverdeeld in drie typen: zij die met het agrarisch bedrijf zijn gestopt (stoppers), zij die het bedrijf ter plekke hebben voortgezet (blijvers) en zij die het bedrijf op een andere plaats hebben voortgezet (hervestigers).

De belangrijkste conclusie is, dat de hervestigers t.o.v. hun oude bedrijf met een groter, moderner bedrijf er duidelijk op zijn vooruitgegaan. Relatief de meeste boeren vertrokken naar het noorden en oosten van het land. Belangrijkste vestigingsfactoren voor hen waren de grootte van het aan te kopen bedrijf en de kwaliteit van het bedrijf. De boeren die in de buurt van de oude boerderij bleven, gaven vooral persoonlijke factoren aan als vestigingsredenen. Deze boeren in de stadsrandzone hebben het verlies niet kunnen compenseren: zij zijn er zo'n 22% op achteruitgegaan. De veedichtheid bij deze boeren is ook sterk gestegen: de afname aan grond is niet gepaard gegaan met een evenredige afstoot van koeien. Uit het onderzoek is niet gebleken dat blijvers meer op de stad gerichte activiteiten ontplooiën. De boeren die uiteindelijk zijn gestopt, hebben dit voornamelijk gedaan om persoonlijke redenen: factoren als leeftijd, opvolgingssituatie en gezondheid zijn van meer invloed dan grootte of produktierichting van het bedrijf. Verder bleek dat vooral pachters er vergeleken met de eigenaren, in een slechte positie verkeren. De schadevergoeding die zij krijgen is onvoldoende om een nieuw bedrijf te beginnen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Naast aanbevelingen worden er ook onderzoeksvragen geformuleerd: 1) Er moeten betere richtlijnen komen voor de procedure van grondaankoop: veel is onduidelijk en de procedures verschillen per aankoop en per gemeente. 2) Gemeenten moeten van GS compenserende grond kunnen kopen. 3) Er moet veel meer bij contract worden vastgelegd in plaats van mondeling. 4) Er zou een onderzoek moeten worden gedaan naar de mogelijkheid om de bestaansbasis van boeren in stadsrandgebieden te verbreden door niet-agrarische activiteiten toe te staan.

108.

GROOT, J.P. (1974).

Het overgangsgebied tussen stad en platteland sociologisch-planologisch bezien. Werkgroep

Capita Selecta. Het overgangsgebied tussen stad en platteland.

Capita Selecta 1973-1974.

Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, sociologie, planologie, verstedelijking, autochtonen, nieuwkomers, demografie

Samenvatting:

Groot behandelt enkele verschijnselen in het overgangsgebied tussen stad en platteland als maatschappelijke verschijnselen, met de aantekening dat de maatschappelijke krachten niet beperkt zijn tot dit gebied. Het geheel van de ruimtelijke vormen is in zijn betoog tot op zekere hoogte irrelevant. De verschijningsvorm van de stadsrand wordt zelf in niet geringe mate bepaald door een maatschappelijke kracht: een min of meer strak planologisch beleid. Een tweetal maatschappelijke verschijnselen wordt behandeld: de trek van bewoners van stedelijke centra naar plattelandskernen in de suburbane zone en de consequenties daarvan voor de lokale samenleving van deze kernen. De autochtone dorpsbewoners en de nieuwkomers worden als volgt gekarakteriseerd: autochtonen: boeren, arbeiders, verzorgende middenstanders en enkele notabelen; hebben werk overwegend in het dorp of de nabije omgeving; wonen in het oude gedeelte van de kern en in het buitengebied; zijn gewend aan een min of meer gesloten sociaal-hiërarchisch systeem; zijn min of meer traditioneel kerks; gericht op het plaatselijk verenigingsleven dat een 'oude' signatuur heeft; hebben gewoonlijk intensieve relaties met familieleden van wie velen in het dorp wonen; zijn meestal mentaal aan het verstedelijken o.m. tot uiting komend in het koopgedrag; zijn veelal voor dorpsuitbreiding nieuwkomers: leidinggevend en welgestelden, hogere en middelbare employés; werken op betrekkelijk grote afstand van het dorp in een stedelijk milieu; wonen bijeen in de nieuwbouw, vaak in een apart bungalowparkje; gewend aan een volledig open standenstructuur; zijn onkerkelijk of sterk uit op kerkelijke vernieuwing; georiënteerd op 'modern' verenigingsleven; kennen doorgaans zwakke familierelaties; zijn op zoek naar de 'rurale' sfeer; beoefenen veel hobbies thuis; verzetten zich tegen dorpsuitbreiding. Op grond van deze verschillen tussen beide groepen zou men veel spanningen verwachten. Toch blijkt dit uit onderzoek mee te vallen, en kan bv. in Bunnik in toenemende mate van integratie gesproken worden.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het verschijnsel van de migratie van stedelingen naar kleine kernen dient op veel grotere schaal dan tot nu toe het geval was onderzocht te worden.

109.

GUFFENS, TH.M.G. (1968).

Gemeenten in het spanningsveld van een stad.

Proefschrift Katholieke Universiteit

Nijmegen, 3 bdn.

stadsrand, sociologie, theorie, Nijmegen, morfologie, metropool, proefschrift, stadsgewesten, beleid

Samenvatting:

Dit proefschrift heeft als onderwerp de problematiek die in het achterland van een stedelijk centrum (in dit geval Nijmegen) ontstaat, als dat achterland, onder andere onder invloed van de centrale stad, verandert. Het onderwerp van dit proefschrift is topologisch en er is een uitgebreide literatuur over. Dit komt onder andere tot uiting in een groot aantal krantenartikelen. Deze artikelen suggereren een nauwe relatie tussen de situaties en ontwikkelingen in het achterland en de vele sociale problemen. Deze problemen zijn niet onmiddellijk te begrijpen, maar vragen om een wetenschappelijke aanpak. De auteur vindt een multidisciplinaire en formele aanpak daarbij noodzakelijk. De sociologie moet daarbij evenveel aandacht besteden aan onderwerpen als de vorming van een gemeenschapsleven, autonoom bestuur en vormen van samenwerking als aan onderwerpen als bevolkingsgroei, woningbouw en bedrijvigheid. In deel I worden de vele factoren, die een rol spelen bij dit onderwerp, geïnclassificeerd. Drie variabelen lijken aan de problemen ten grondslag te liggen: de natuurlijke ontwikkelingen, de gemeentepolitiek en de lokale gemeenschap. In deel II wordt een literatuuronderzoek gedaan op basis van deze drie factoren. Deze literatuurstudie was zeer teleurstellend. Het verband tussen de drie basisvariabelen bleek tot nog toe onvoldoende bestudeerd. Hierdoor gedwongen heeft de auteur een hypothetisch paradigma ontworpen, gebaseerd op het idee, dat er in elke situatie een relatie bestaat tussen de culturele en structurele aspecten van een gemeenschap. Het onderzoek begint met de afbakening van het achterland van Nijmegen, gevolgd door een classificatie van de verschillende gemeenten in deze regio. De elementen die gewoonlijk in hun materiële substraat begrepen zijn, worden uitgezet tegen drie niveaus van lokale politiek: 1) het

waarnemen van de situaties en de ontwikkelingen van materiële structurele elementen, 2) de evaluatie van deze situaties en ontwikkelingen en 3) de activiteiten van de lokale autoriteiten. Met betrekking tot die elementen van het materiële substraat, die essentieel zijn voor het onderhoud en de expansie van lokale gemeenschappen, tendert het achterland van Nijmegen naar een zekere hiërarchische structuur van sterk verschillende gemeenten. Wie dit ziet als een ontwikkeling in de richting van een metropool, miskent de invloed van politieke factoren. Een nauwere administratieve band wordt bijvoorbeeld unaniem afgewezen, terwijl de gevoerde politiek sterk verschilt op veel andere punten, die zouden kunnen leiden tot een grotere integratie. Het is opmerkelijk, dat deze politiek primair niet gebaseerd is op vaststaande ideeën over de groei tot een metropole gemeenschap, maar eerder gevormd wordt door de sociale problemen van overwegend lokale aard. Deze problemen hebben een procesmatig karakter. Om te onderzoeken of dit proces bepaalde patronen vertoont, heeft de auteur de gemeenten rond Nijmegen gerangschikt overeenkomstig hun ontwikkelingsfase. Het materiële substraat en de politiek worden naast elkaar gelegd. Deze lijst zou enig zicht kunnen bieden op de manier, waarop problemen naar voren komen en op de interactie substraat-politiek. Uit deze rangschikking blijkt, dat zich geen onbelemmerde integratie naar een metropole gemeenschap voordoet. Steeds weer vragen nieuwe problemen om een oplossing. Zaken die eerst niet als probleem gezien werden en tot een sterkere integratie leiden, kunnen in een later stadium van de ontwikkeling beter gehanteerd worden op grond van allerlei factoren in substraat en politiek. Dan worden ze beschouwd als 'probleem' en vragen om zodanige actie, dat een grotere autonomie bereikt wordt. Deze ontwikkeling kan zich op verschillende niveaus herhalen. In deel IV worden de resultaten nogmaals gepresenteerd, nu met speciale aandacht voor het theoretisch raamwerk, waarin ze passen.

110.

GURP, P.B. VAN (1974).

Het verkeer in het overgangsgebied tussen stad en platteland. Werkgroep Capita Selecta. Het overgangsgebied tussen stad en platteland. Capita Selecta 1973-1974.
Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, infrastructuur

Samenvatting:

In dit referaat wordt ingegaan op de verkeerssituatie in de stadsrand en de mogelijkheden tot verbetering daarvan. Veel wegen in het overgangsgebied hadden bij aanleg een functie als ontsluiting. Echter, door toenemend autobezit, toenemend autogebruik, suburbanisatie, congestie elders, en huidige beperkingen van de uitbouw van de wegenstructuur ontstaat een extra druk op deze 'landbouwwegen'. Deze wegen dreigen dan aangepast te worden aan de nieuwe functie. Bovendien kan als gevolg van de genoemde factoren het overgangsgebied bedreigd worden door nieuwe wegen opgenomen in het Provinciale of Rijkswegenplan. In de stedelijke situatie wordt in de verkeerskunde gezocht naar 'environmental area's'. In het overgangsgebied kan deze benadering ook toegepast worden. Dat houdt dan in dat er criteria onderscheiden moeten worden samenhangend met het gebruik, beheer, beleving, structuur, vegetatie, ecologie, enz. Op grond daarvan kan de landschappelijke, landbouwkundige en recreatieve waarde ingeschat worden, en aan de hand daarvan de 'opname capaciteit' van het gebied voor wat betreft de druk vanuit het stedelijk gebied. De omgevingscapaciteit schrijft dan een bepaald gebruik voor, en niet de fysieke capaciteit van de toevoerende wegen.

111.

HAAS, W. DE (1988).

Landbouw en grondonttrekking. Een studie in de Haarlemmermeer en Legmeerpolders.

Landbouw-Economisch Instituut, Publikatie 2.184, 's-Gravenhage.

stadsrand, Haarlemmermeer, Legmeerpolders, landbouw, planologie, grondonttrekking, agrarische structuur

Samenvatting:

Voor de periode 1971 tot en met 1985 is een onderzoek verricht naar de gevolgen van onttrekking van cultuurgrond voor de landbouw. De volgende onderzoeksvragen stonden centraal:

— hoe is de grondonttrekking verlopen en om welke oppervlakte ging het?

— welk effect heeft de grondonttrekking op de ontwikkeling van de landbouw, vooral de akkerbouw?

— welk effect heeft de grondonttrekking op de met akkerbouw samenhangende bedrijvigheid? De meeste grond is gekocht door de gemeente Haarlemmermeer. Deze grond had voornamelijk de bestemming woningbouw. Andere kopers van landbouwgrond zijn: de Nederlandse

Spoorwegen, de Verenigde Bloemenveilingen Aalsmeer, en in iets mindere mate Rijkswaterstaat, Provinciale Waterstaat en de luchthaven Schiphol. In totaal is er 1614 ha grond onttrokken. Deze grond is voor ongeveer de helft afkomstig van opgeheven bedrijven, en voor de helft van gecontinueerde bedrijven. Het effect op de gemiddelde bedrijfsoppervlakte is duidelijk aanwezig, maar de effecten op de produktie-omvang en werkgelegenheid zijn relatief minder sterk. De onvrede over de grondonttrekking is groter naarmate het over een grotere hoeveelheid grond gaat. De opbrengst uit de grondonttrekking is meestal gebruikt voor de aankoop van andere grond. De verkaveling is niet slechter geworden volgens de akkerbouwers. Het aantal direct met de akkerbouw samenhangende bedrijven in het onderzoeksgebied is tussen 1975 en 1985 afgenomen: vooral het aantal toeleverende en verwerkende bedrijven. De ontwikkelingen in het onderzoeksgebied zijn anders dan door velen verwacht. Wat betreft de ontwikkelingen op bedrijfsniveau is er weinig samenhang gebleken tussen enerzijds grondonttrekking en anderzijds de mate van intensivering of de mate waarin nevenactiviteiten zijn opgevat. Wat betreft de ontwikkeling op gebiedsniveau vertoont het gebied veel minder verschijnselen die men elders wel onder stedelijke invloedssfeer aantreft. Wat betreft het akkerbouwcomplex in het gebied is gebleken dat de veranderingen in de primaire produktie niet zonder meer kunnen worden vertaald naar de samenhangende bedrijvigheid. Al met al heeft de vermindering van de oppervlakte cultuurgrond de positie van het onderzoeksgebied verzwakt, maar niet zodanig dat het functioneren van het gebied als akkerbouwgebied in gevaar is gekomen. Over dit onderzoek is een artikel verschenen in de Planologische Discussiebijdragen, 1988 (De Haas, 1988).

112.

HAAS, W. DE (1988).

Landbouw in de stadsrand; het voorbeeld Haarlemmermeer.

Planologische Discussiebijdragen, Deel I, Delftsche Uitgeversmaatschappij, Stichting Planologische Discussiebijdragen, p.265-270.

stadsrand, landbouw, Haarlemmermeer, Legmeerpolders, grondonttrekking

Samenvatting:

Dichtbij de stad is er, volgens de standaardopvatting, alleen plaats voor landbouw met nevenfuncties of zeer intensieve vormen

van landbouw, zoals de glastuinbouw. De Haarlemmermeer en de Legmeerpolders vormen zo'n nabij de stad gelegen landbouwgebied, vrij geïsoleerd. Er is veel grond aan de landbouw onttrokken ten behoeve van niet-agrarisch gebruik. Toch heeft de grondonttrekking niet geleid tot een slecht functionerend akkerbouwgebied. Gemiddeld genomen heeft het gebied zijn voorsprong verloren. Maar er is een groep bedrijven die zich goed heeft ontwikkeld. Verrassend genoeg bevinden zich daarbij veel bedrijven waaraan grond voor niet-agrarisch gebruik is onttrokken. De invloed op de met akkerbouw samenhangende bedrijvigheid is ook niet groot geweest. Ten eerste omdat de verwerkende en toeleverende bedrijven niet alleen van het gebied afhankelijk zijn. Ten tweede omdat allerlei algemene schaalvergrotingsprocessen de invloed van grondonttrekking teniet doen. Voor de toekomst moet een verdergaande onttrekking van landbouwgrond worden verwacht. Of de akkerbouw in dit gebied redelijk kan blijven functioneren hangt voor een belangrijk deel af van de mogelijkheden tot bedrijfsvergroting. De hoeveelheid grond die nu in handen is van bedrijfshoofden zonder opvolger geeft aan dat hier inderdaad perspectieven voor zijn. De overheid kan dit proces in beperkte mate beïnvloeden, bijvoorbeeld door voor grote infrastructurele projecten vooral hele landbouwbedrijven op te kopen. De ontwikkelingen in het gebied laten zien dat het onjuist is om er bij voorbaat vanuit te gaan dat landbouwgebieden onder invloed van stedelijke ontwikkelingen, heel anders of veel slechter functioneren dan landbouwgebieden die niet onder invloed van de stad staan.

Problemen en onderzoeksvragen:

De ligging van een gebied zegt niet alles over de ontwikkelingen in de landbouw. De landbouw binnen de stedelijke invloedssfeer is niet altijd een landbouw die drijft op nevenactiviteiten. Nauwkeurig onderzoek in dergelijke gebieden is nodig om te voorkomen dat deze in de ruimtelijke planning onjuist worden getypeerd. De feitelijke ontwikkeling in de Haarlemmermeer en de Legmeerpolders laat zien dat het landbouwkundig milieu in de Randstad meer gedifferentieerd is dan men vaak denkt. Dit artikel is gebaseerd op een LEI-onderzoek (De Haas, 1988).

113.

HAGELAAR, G. & M. STEENBERGEN (1988). *Beleidsmodellen in uitvoering: besluitvorming rondom de inrichting van stadsrandzones*. *Beleidsanalyse* 17 (1): 18-25.

stadsrand, beleid, besluitvorming, processen, beleid, landinrichting, Amstelland, Betuwe, instrumentarium, onderzoek, sociologie, model

Samenvatting:

De grondslag voor het artikel wordt gevormd door twee kleine sociaal-wetenschappelijke onderzoeken naar het feitelijk verloop van besluitvormingsprocessen rondom complexe landinrichtingsprojecten in de nabijheid van steden. De onderzoeken waren gesitueerd in Amstelland en Over Betuwe Oost. Het tot stand komen van het inrichtingsplan stond in deze studies centraal (Hagelaar, 1985 en Steenbergen, 1985).

Vanuit de conclusie met betrekking tot het feitelijk verloop en de te onderkennen toepassing van door beleidswetenschappers geconstrueerde beleidsmodellen tijdens de landinrichtingsprojecten, wordt een bijdrage geleverd aan de discussie rond de verklaringskracht van beleidsmodellen. Die bijdrage bestaat uit de constatering dat beleid vorm krijgt in een spanningsveld van wensen ten aanzien van de inrichting van dat beleidsproces en de daartoe beperkende omstandigheden.

Problemen en onderzoeksvragen:

Nader onderzoek naar het bovengenoemde spanningsveld is nodig om de 'beleidsmodellen-discussie' te kunnen overstijgen.

114.

HAM, R.J.I.M. VAN DER (1978). *Bouwen en behouden in de stadsrand*. *Groen* 34 (5): 178-191.

stadsrand, 's-Gravenhage, inrichting, planvorming, landschap, landbouw, natuur, recreatie, concepten

Samenvatting:

Lange tijd was de stadsrand de afsluiting van de stad en waren de uitbreidingen uitsluitend gericht op de bestaande nederzetting. Naarmate het buitengebied afneemt komt er een dimensie bij. Al voor de oorlog ontstaan band- en vingersteden en greenbelts. Opkomst van openluchtrecreatie en uitbreiding van de infrastructuur laten de belangen steeds meer botsen. Ordening van de verstedelijking wordt nagestreefd mbv. 'new towns', gebundelde deconcentratie en regionale verstedelijkingsstructuren. Het (bufferzone- en randstadgroenstructuur)beleid blijft echter vaag wat de stadsrand betreft. De lastigste onderdelen van de stadsrand zijn de bestaande

gebruiksfunctie en de eigendomsrechten. Deze bemoeilijken een systematisch onderzoek als voorbereiding op de belangenafweging. De wens tot behoud in de stadsrand komt vooral voort uit de milieufunctie, ecologie en natuur, met parallel daaraan de beleving en de cultuurhistorie. Het verzet tegen veranderingen komt voort uit cultuurpessimisme, te snelle ontwikkelingen en het inzicht dat alles met alles samenhangt. Het bevriezen van de bestaande toestand, m.n. zonder functionele invulling, is gedoemd te mislukken. Niet behouden om te behouden, maar beschermen door te gebruiken. Daarbij moeten dan wel routine en vooroordelen ter discussie staan. Een speciaal aspect daarbij is het gebruik van de term 'landschap'. Om onduidelijkheden daarbij te vermijden en het geheel bespreekbaar te maken moeten de kenmerken van het landschapsbeeld binnen het gemeentelijk grondgebied bekend zijn. Het fixeren van de stadsrand kan alleen gebeuren door het veiligstellen van functies. Rijen flats, sportvelden en infrastructuur zijn daarbij slechts halfslachtige en tijdelijke oplossingen. Beter zijn: een goede agrarische functie, nieuwe watersportgebieden en natuurreservaten. Wat betreft de nieuwe occupatie van de stadsranden zijn de openluchtrecreatie-objecten van belang. Deze moeten een zo natuurlijk mogelijk karakter bezitten, permanente elementen (water, lanen) bevatten en geënt zijn op het landschap van het omringende gebied. Als voorbeeld kan de omgeving bij het landgoed 'Ockenburgh' aan de zuidwestelijke rand van Den Haag dienen, in tegenstelling tot het ernaast gelegen gebied Madestein. Een ander voorbeeld van de inrichting van stadsranden zijn de plannen voor de Duivenoordse en Veenzijdse Polder, ter noordoosten van Den Haag. Was hier oorspronkelijk een intensief recreatiegebied gepland, nu wordt meer gedacht aan kleine ingrepen en het door landschapsbouw ondersteunen van het huidige karakter van het landschap.

115.

HARTEN, J.D.H. (1978).

Stedelijke invloeden op het Hollandse landschap in de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw.

Holland, regionaal historisch tijdschrift 10 1978 juni: 114-134.

stadsrand, stedelijke druk, landschap, geschiedenis, tuinbouw, nijverheid, recreatie, landgoederen, Noord-Holland, Zuid-Holland, historische geografie, wonen, infrastructuur, landbouw

Samenvatting:

Na de middeleeuwen vond een intensivering plaats van de contacten tussen stad en platteland. De economische bloei in de 16e en 17e eeuw leidde tot een toenemende vraag naar tuinbouwprodukten, bouwmaterialen en recreatiemogelijkheden. Handel en nijverheid kwamen ook in vrij veel plattelandsgebieden tot ontwikkeling. De verbindingen tussen de steden namen toe. Voor een belangrijk deel vonden deze ontwikkelingen plaats als een uitstraling van de stedelijke sfeer over het platteland. De 16e tot en met de 18e eeuw nemen daarbij een aparte plaats in de geschiedenis in. Als eerste manifesteerde de stedelijke sfeer zich in de banlieue, het karakteristieke overgangsgebied tussen stad en land. Deze ontwikkeling begon al in het einde van de middeleeuwen. De stad Leiden bijvoorbeeld voerde al in de 14e eeuw strijd tegen bedrijven, die zich onttrokken aan de stedelijke keuren en accijnzen. Ook tuinbouwgebieden ontwikkelden zich al vroeg langs de rand van de steden (vooral rond Delft en Leiden).

Het volgroeien van de steden in de 16e eeuw deed de druk op de banlieue toenemen. Bij uitbreiding van de steden moest een hele voorstad van tuinen en buitentjes het veld ruimen. Van de nijverheid die zich in de stadsrand vestigde was een deel ongewenste concurrentie voor de steden, maar een ander deel, de gevaarlijke of overlast veroorzakende bedrijven, schoof men graag buiten de muren. De banlieues hadden vaak een multifunctioneel karakter. Soms echter weerden eigenaars van tuinen andere activiteiten uit hun gebied. Aan het einde van de 18e eeuw namen de publieke recreatievoorzieningen sterk toe (de buitensociëteiten bijv.), evenals de woonfunctie van de banlieue. Het artikel gaat gedetailleerd in op de ontwikkeling van de tuinbouw, de buitenplaatsen en de plattelandsnijverheid. In de loop van de 17e eeuw kwam er een duidelijke ontwikkeling in het wegen- en waternet van Holland. Het initiatief ging vrijwel altijd van de steden uit. Voor een deel volgde de ontwikkeling in het kielzog van de droogmaking van de grote Noordhollandse meren. Men begon met de aanleg van trekvaarten en trekpaden. De trekvaarten hadden ook invloed op het platteland; afzandingen en de aanleg van buitenplaatsen en de ontwikkeling van de tuinbouw werden erdoor gestimuleerd. De trekvaarten werden in een periode van ongeveer dertig jaar aangelegd (1630-1660). Daarna worden er, tot het einde van de 18e eeuw, slechts enkele wegen bestraat. De uitbreiding van het wegennet kwam pas op gang

toen een meer centralistische staatsvorm was verschenen.

116.

HARTEN, J.D.H. (1987).

The Pre-Industrial rural-urban fringe in Holland and the diffusion of activities tot the countryside.

Nltz, H.J. ed. The medieval and early-modern rural landscape of Europe under the impact of the commercial economy: 317-328. Dept. of Geography, University of Gottingen.

stadsrand, historische geografie, geschiedenis, Noord Holland, Zuid-Holland, typologie

Samenvatting:

De ontwikkeling van de stadsrandzones wordt veelal gezien als een typisch produkt van de industriële revolutie. Deze congresbijdrage toont echter aan dat er zich al stadsrandverschijnselen voordeden in de pre-industriële tijden. De Hollandse steden kenden sinds de late middeleeuwen en vooral de 16e eeuw duidelijke stadsrandontwikkelingen. Ingegaan wordt op de typen en achtergronden van deze ontwikkelingen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Centrale vraag is: Welke stadsrandverschijnselen hebben zich voor de industriële revolutie in enkele Hollandse steden voorgedaan?

117.

HARTMAN, A.F. (1978).

Het landelijk gebied stelt eisen aan de verstedelijking.

Verstedelijkingsbeleid, groeikernen en het landelijk gebied in Zuid-Holland: p. 31- 43. Provinciale Raad voor de Ruimtelijke Ordening in Zuid-Holland.

stadsrand, beleid, processen, planvorming, bestemming, inrichting, beheer, instrumentarium, studiedag

Samenvatting:

Het artikel is een van zeven inleidingen gehouden op een studiedag over verstedelijkingsbeleid, groeikernen en landelijk gebied in Zuid-Holland. Omdat de relatie stad-platteland veelal te eenzijdig vanuit de eisen van het stedelijk gebied worden benaderd, wordt hier geprobeerd de relatie in omgekeerde richting te bezien. Er wordt allereerst een korte karakteristiek van de samenhang stad-platteland gegeven. Vervolgens wordt ingegaan op de

oorzaken van de fricties tussen stad en platteland. Daartoe worden de meest relevante beleidsaspecten besproken en geconfronteerd met een aantal belangrijke eisen vanuit de functies van het landelijke gebied. Dit levert een aantal knelpunten op:

- knelpunten in de relatie algemeen beleid en eisen van het landelijk gebied;
 - knelpunten in de relatie wenselijkheden en mogelijkheden; Geconstateerd wordt dat van de door Provinciale Staten vastgestelde programma's veelal slechts deelprogramma's gerealiseerd worden. Andere daarentegen in het geheel niet, terwijl in de praktijk wel met de plannen rekening gehouden dient te worden. Het is daarom noodzakelijk dat de verschillende beleidsniveaus hun doelen en, in het verlengde daarvan, hun programma's nog scherper toetsen aan de gegeven of in het vooruitzicht gestelde instrumenten; de kloof tussen het wenselijk geachte en het praktisch realiseerbare is te groot;
 - knelpunten in de relatie bevoegdheden en instrumenten; gemeenten en provincies zijn voor de realisering van plannen veelal afhankelijk van de rijksoverheid als geldschieter. De rijksoverheid kan daardoor voorwaarden stellen, en treedt daardoor niet zelden in de bevoegdheid van de lagere overheid;
 - knelpunten in de relatie procesplanning en eindtoestandplanning; procesplanning zou een verbetering ten opzicht van eindtoestandplanning moeten zijn, maar sluit te weinig aan bij de tendenties in de samenleving. Zo wordt in streekplannen te weinig rekening gehouden met processen die zich niet of nauwelijks laten bijsturen;
 - knelpunten in de relatie bestemming, inrichting en beheer;
 - knelpunten in de relatie planvorming en programmering.
- Het artikel wordt besloten met een zestal stellingen

118.

HELDENS, R. & F. VAN DER HEIDE (1988).

Natuur en landschap in de stadsrand.

Natuur en Milieu 12 (9): 4-7.

stadsrand, natuur, landschap, recreatie, landinrichting, overzicht, Amstelland, planologische onzekerheid, landbouw, stedelijke druk

Samenvatting:

Er wordt een beschrijving gegeven van de stadsrand Amstelland: de onzekerheid van de boeren, het ontstaan van woon- en bedrijfstvormen waar in de stad geen plaats voor

is, het toch nog karakteristieke landschap met het verveende en niet verveende land. Er is nog veel natuur, ondanks de vernippering van het gebied. De vogelrijkdom is groot. Er wordt geschetst hoe het Basisplan Amstelland is ontstaan, met de doelstelling: een evenwichtige ontwikkeling van recreatie, de landbouw, de natuur en het landschap in het buiten de woonwijk gelegen gebied. Het basisplan werd in deelplannen uitgewerkt; aparte deelplannen voor alle recreatieprojecten. Voor het agrarisch gebied is een deelplan natuur- en landschapsbeheer opgesteld. In 1980 hebben de vier Amstellandse gemeenten de Stichting 'Groengebied Amstelland' opgericht, die het beleid uit moet voeren en de opstelling en uiteindelijke uitvoering van de deelplannen moet begeleiden. Door bezuinigingen is de uitvoering van het basisplan sterk vertraagd. Op dit moment is ongeveer 130 ha recreatiegebied gereed of in aanleg. Door situering direct langs de stadsrand wordt het karakter van het open veenweidegebied het minst aangetast. Bij de aanleg wordt veel aandacht besteed aan vormgeving en natuurontwikkeling. De projecten krijgen zoveel mogelijke een eigen karakter. Het deelplan Natuur- en landschapsbeheer in agrarische gebieden is onlangs afgerond. In dit plan worden ideeën aangedragen voor een zo goed mogelijk beheer van natuur en landschap in de delen die agrarisch blijven. Het deelplan bevat een uitgebreide inventarisatie van natuur en landschap in Amstelland, ingedeeld in 'beheerseenheden'. Per beheerseenheid zijn maatregelen aangegeven waarmee natuur en landschap gebaat zouden zijn. Om de uitvoering te stimuleren (door o.a. boeren) legt het Groengebied zich toe op voorlichting over en het toegankelijker maken van bestaande subsidieregelingen (bv. vergoeding op grond van Nota ecologisch beheer). Agrarisch standorganisaties hebben een ruilverkaveling aangevraagd om de schadelijke gevolgen van de aanleg van recreatievoorzieningen te voorkomen, en de positie van de landbouw te versterken. In 1985 is het schetsontwerp verschenen. Daarin is o.m. een bos in het oostelijk deel van Amstelland opgenomen als nieuw element. Ook zijn er enkele weidevogelreservaten opgenomen en is ruimte gereserveerd voor natuurbouw. Voor sommige gebieden wordt peilverlaging aangevraagd. In 1989 zal het voorontwerp worden gepubliceerd. Uiteindelijk zullen er voor de natuur meer na- dan voordelen zijn. De herinrichting kan wel bijdragen aan een steviger positie van de landbouw, waardoor de openheid van het landschap beter behouden zal kunnen

blijven. Voor gebieden waar dit nu al problemen geeft blijkt de landinrichting echter weinig soelaas te bieden. Een voorbeeld hiervan is de Overdiempolder.

Problemen en onderzoeksvragen:

Natuur en landschap in de stadsrand blijven onder stedelijke druk staan. Het is moeilijk werkelijk bescherming van wat er nog aanwezig is te bereiken omdat men de schaarse middelen daarvoor (bijvoorbeeld de Relatienota) liever in andere gebieden steekt. Voor maatregelen op het gebied van natuur- en landschapsbehoud bestaan geen specifieke regelingen voor de stadsrand. Voor een sterk natuur- en landschapsbeleid is grote betrokkenheid van de bevolking van belang.

119.

HELDER, J. (1980).

Groengebied Amstelland: als we willen kunnen we een heel eind komen...

Recreatievoorzieningen 12 (5): 242-248.

stadsrand, randstadgroenstructuur, lokaal, plan, landschap, recreatie, landbouw, natuur, instrumentarium, bestuurlijk, Amstelland, financiën, planvorming

Samenvatting:

Voor Amstelland, het stadsrandgebied ten zuiden van Amsterdam, heeft de Stichting Groengebied Amstelland, een samenwerkingsorgaan van de betrokken gemeenten, met inschakeling van de Grontmij een basisplan opgesteld. Het plan is gebaseerd op een integrale benaderingswijze. Met het landschap als gemeenschappelijk kader is de gewenste ontwikkeling aangegeven van de verschillende functies in dit gebied. Aandacht is besteed aan de mogelijkheden om het plan operationeel te maken. In het artikel wordt achtereenvolgens een korte probleemschets gegeven, en wordt ingegaan op de integrale benadering, de organisatiestructuur, het planvormingsproces, het ontwikkelde basisplan, zekerheid en flexibiliteit, en op de realisering met deelplannen, instrumentarium, bestuurlijke aspecten e.d.

Problemen en onderzoeksvragen:

— De betekenis van het plan wordt niet alleen bepaald door de visie op de ontwikkeling van het plangebied, maar ook door de effectiviteit van het plan. Het plan moet een reële kans maken tot uitvoering te worden gebracht. Daarvoor zijn twee voorwaarden ingebouwd: de integrale benaderingswijze met een breed maatschappelijk draagvlak en het operationele

karakter van het plan. De financiële consequenties liggen naar verwachting op het niveau van het haalbare.

— Het thans ter beschikking staande instrumentarium is niet ideaal en behoeft verbetering.

120.

HELDER, J.G.M (1987).

Noorderpark; sociaal-economische verkenning van een landinrichtingsgebied ten Noorden van Utrecht.

Landbouw Economisch Instituut, mededeling 375, 's-Gravenhage.

stadsrand, Noorderpark, sociaal economie, Utrecht, landbouw, grondonttrekking, randstadgroenstructuur, agrarische structuur

Samenvatting:

Dit verslag betreft een sociaal-economische verkenning van het Noorderpark, een landinrichtingsgebied ten noorden van de stad Utrecht. Het gebied beslaat ca. 5700 ha, waarvan 3800 cultuurgrond. In het gebied wonen 10 000 inwoners. Het planologisch beleid is gericht op instandhouding en versterking van bestaande functies. In het rapport wordt een beeld geschetst van de landbouwsituatie. Daarbij wordt aandacht besteed aan aspecten als: bedrijfstype, oppervlakte, arbeidskrachten, verkaveling, rechtsvorm van het grondgebruik, grondverkeer, produktiepatroon en produktietakken. In 1985 waren er in het gebied 167 hoofdberoepsbedrijven en 77 nevenbedrijven. In de periode 1980-1985 nam het aantal hoofdberoepsbedrijven af met 12%. Van de grond is 64% in eigendom bij gebruikers. In de periode 1980-1985 is 20% van de oppervlakte cultuurgrond van eigenaar veranderd. De toekomstige ontwikkelingen na 1987 worden sterk bepaald door het tot stand komen van reservaten en door het realiseren van de randstadgroenstructuur. Circa 370 ha cultuurgrond zal aan de landbouw worden onttrokken in de periode 1985-1995, dit is 11% van het totale gebied. Voor de periode 1985-1990 wordt een afname van het aantal hoofdberoepsbedrijven verwacht van 167 tot 137 en in de periode tot 1995 een afname tot 100.

Problemen en onderzoeksvragen:

In het rapport worden geen concrete onderzoeksvragen genoemd. Wel wordt aangegeven, dat het van belang is, dat de bedrijven, die de productie moeten beëindigen, goed worden begeleid, indien dit gewenst

wordt. Voor de blijvende bedrijven is het van belang, dat zij mogelijkheden krijgen, om zich tot levensvatbare proporties te ontwikkelen.

121.

HETSEN, H. & M.C. HIDDING (1988).

De relatie tussen landbouw en verstedelijking: aanleiding tot milieudifferentiatie.

Planologische Discussiebijdragen, Deel I, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Discussiedagen, pag. 271-280.

stadsrand, landbouw, verstedelijking, ontwikkeling, milieu, ruimtelijke factoren, toekomst

Samenvatting:

In deze bijdrage wordt ingegaan op ruimtelijke relaties tussen landbouw en verstedelijking. Allereerst via een analyse van ontwikkelingen sinds 1960; de analyse vindt plaats tegen de achtergrond van een viertal condities, die van belang lijken voor de wijze waarop zowel landbouw als verstedelijking zich ruimtelijk manifesteren. Vervolgens wordt een beknopte verkenning uitgevoerd naar mogelijke toekomstige ontwikkelingen in de relatie tussen landbouw en verstedelijking en naar aangrijpingspunten voor beleid.

122.

HEYNEN, H. (1990).

Fragmentatie in de periferie. De 'tapijtmetroop' van Willem-Jan Neutelings. Archis 3: 16-22.

stadsrand, 's-Gravenhage, versnippering, stedebouw, concepten, Randstad, landschapsarchitectuur, tapijtmetroop, beschouwing

Samenvatting:

Heynen wijst erop, dat voor de grootstedelijke periferie, die noch tot de stad, noch tot het platteland behoort, analytische categorieën, exemplarische modellen of richtinggevende concepten ontbreken. De architect Willem-Jan Neutelings maakte, om in die lacune te voorzien, in 1989 een plan voor de Haagse zuidrand. (Neutelings, 1989) Voor het plan werd een visie op de hele Randstad ontwikkeld. Neutelings ging ervan uit dat de traditionele scheiding tussen stad en platteland voor wat betreft de Randstad vervangen moest worden door het concept van de 'tapijtmetroop': een aaneenschakeling van ruimtelijk-programmatische fragmenten. Verder benadrukte Neutelings het toenemende belang van de ontwikkelingen in de periferie. In dit

artikel wordt het plan besproken. Het concept 'tapijtmetropool' wordt getoetst aan de categorieën 'isotropie', 'vaagheid' en 'fragmentatie'. Neutelings' studie wordt gewaardeerd als analytisch instrument. Als operationele strategie om de problemen van de periferie op te lossen, schiet deze echter tekort. Heynen beschrijft de periferie als een gebied, dat niet meer ruraal is, maar (nog) niet tot de stad behoort. Het is een 'ruimte zonder eigenschappen'. De onbepaaldheid heeft te maken met de gebrekkige aandacht van de architectuur en de stedenbouw voor deze gebieden, die in geen vergelijking staat tot de waarde, die ze hebben als woon- en werkgebied. Om meer inzicht te krijgen in de periferie is een nieuwe terminologie nodig. Daarvoor zijn drie begrippen bruikbaar:

1. Isotropie. Een isotrope ruimte kent geen manifest waardeverschil tussen de verschillende richtingen die men kan kiezen. Dit heeft te maken met de ideeën over ruimte van de moderne stedenbouw: openheid, neutraliteit en flexibiliteit. In de bebouwde omgeving komt zo'n neutrale ruimtelijkheid niet voor. In de recente ontwikkelingen in de periferie is er een neiging tot isotropie, die echter tot chaos en willekeur wordt.
2. Vaagheid. De ooit scherpe grens van de stad is geworden tot een zone die zich als een olievlek uitspreidt. Deze formele onbepaaldheid is zowel kenmerkend voor de periferie in het algemeen als voor de verschillende gebieden, die er deel van uitmaken. Juist deze vaagheid maakt een beschrijving van de periferie zo moeilijk.
3. Fragmentatie. Volgens Aldo Rossi is de stad opgebouwd uit fragmenten. Een fragment is een deel, dat losgekomen is uit het geheel, om vervolgens weer opgenomen te worden in een nieuw verband. De stad vormt een hercompositie van fragmenten van verschillende herkomst. In de periferie ontbreken structurele principes, waardoor, in tegenstelling tot de onderdelen van de stad, de fragmenten van de periferie geen wisselwerking met elkaar aangaan. Er is geen verband, de delen zweven los in de ruimte. De periferie wordt beschreven als 'verstedelijking zonder stad'. In de Randstad vormt dit gebied het verbindende element tussen de afzonderlijke steden. De Randstad vormt een metropoolgebied, dat haar identiteit ontleent aan de spanningsverhoudingen tussen de stedelijke kernen met hun specifieke ruimtelijke structuren en het tussenliggende gebied. Met het concept 'tapijtmetropool' speelt Neutelings hierop in. De thema's mobiliteit, dichtheid van de leegte, massacultuur worden verwerkt in zijn visie op de Haagse zuidrand. Deze visie is een positieve

uitwerking van de bestaande kenmerken van de periferie. De studie van Neutelings wordt door Heynen in dit verband gezien als een waardevol analytisch instrument. Het plan schiet echter tekort in het oplossen van de problemen van de periferie. Het zou zelfs als legimitatie kunnen werken voor het ongestoord verder gaan van de huidige ontwikkelingen. Bovendien zijn de voordelen van de 'tapijtmetropool' vooral weggelegd voor het rijke en mobiele deel van de bevolking. Neutelings gaat kortom voorbij aan de realiseerbaarheid van zijn ideeën.

Problemen en onderzoeksvragen:

- De conceptontwikkeling voor de stadsrand is nog gebrekkig.
- De realiseerbaarheid van de concepten is omstreden.

123.

HIDDING, M.C. (1985).

Het spanningsveld van stad en platteland bezien vanuit planologisch kader. Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld van stad en platteland in de ruimtelijke ordening. Capita Selecta 1984-1985, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, planologie, theorie, onderzoek, overzicht, begripsomschrijving, rommeligheid, typologie

Samenvatting:

Het begrip rommeligheid is een van de meest gehanteerde begrippen om de toestand in stadsrandgebieden en overgangsgebieden van stad en platteland mee aan te duiden. Deze rommeligheid acht Hidding ook van toepassing op het geheel van theorieën, dat in de loop der tijd in het kader van de ruimtelijke ordening over het spanningsveld van stad en platteland is gevormd. Het gaat bij het spanningsveld tussen stad en platteland in alle gevallen om deeltheorieën. Een ruim theoretisch kader waardoor een meer samenhangend beeld ontstaat over de ruimtelijke ontwikkelingen in de betreffende gebieden en het met betrekking daartoe gevoerde beleid ontbreken vrijwel. Daarom wordt in deze bijdrage een eerste aanzet gegeven tot een ordening op het gebied van de theorievorming, in de eerste plaats door de deeltheorieën naar bepaalde kenmerken te ordenen, vervolgens door te trachten enkele lijnen te trekken door de onderscheiden categorieën deeltheorieën. Een aantal aspecten, zo blijkt uit literatuur spelen steeds weer een rol, waarvan sommige met elkaar samenhangen. Zulke met elkaar samenhangende aspecten

worden dimensies genoemd. Met betrekking tot de theorieën over het spanningsveld tussen stad en platteland onderscheidt Hidding er zes:

- de aard van het theoriebegrip;
- verschillen naar oriëntatie op de situatie resp. op het handelen;
- verschillen naar oriëntatie op facet resp. sector;
- verschillen naar oriëntatie op verschillende beleidsniveaus;
- verschillen naar oriëntatie op bestemming, inrichting en beheer;
- tijdsaspecten in theorievorming.

Deze dimensies worden in het vervolg van het referaat gebruikt als aanknopingspunten om naar verbanden te zoeken, om verschillende inzichten met elkaar te verbinden en nieuwe op het spoor te komen. Daartoe worden vier hypothesen geformuleerd (en verduidelijkt):

- met betrekking tot het spanningsveld tussen stad en platteland neemt in de politieke besluitvorming het gewicht van sector-georiënteerde theorieën toe ten opzichte van facet-theorieën, naarmate het planningsniveau lager is;
- veranderingen in het bestand van theorieën manifesteren zich het duidelijkst op lagere beleidsniveaus en vooral op dat van (kleine) gemeenten;
- facet-georiënteerde theorieën zullen vooral betrekking hebben op bestemmingskwesties, terwijl in sector-georiënteerde theorieën veelal het accent ligt op inrichtings- en beheerskwesties;
- problemen in ruimtelijke planning en beleid met betrekking tot het gebruik zijn gelegen in het spanningsveld van stad en platteland vooral daar waar verschuivingen in de aard van de gehanteerde theorieën aanleiding lijken te geven tot discontinuïteiten in het gevoerde beleid.

124.

HIEMSTRA, H. (1977).

De landbouw tussen stad en platteland. Een onderzoek naar de positie van de landbouw in het overgangsgebied tussen stad en platteland. Scriptie Landbouwhogeschool, Wageningen, Landbouw-Economisch Instituut, 's-Gravenhage.

stadsrand, landbouw, verstedelijking, geschiedenis, nevenbedrijven, onderzoek, agrarische structuur

Samenvatting:

In dit onderzoek is getracht een zo goed mogelijk kwantitatief inzicht te geven in de invloed die het proces van toenemende verstedelijking van het platteland heeft op de

stand van zaken van en de ontwikkeling in de landbouw. Ten behoeve van de beschrijving van het probleemveld worden de ontwikkeling van de steden, van de landbouw, van het overgangsgebied tussen stad en platteland en de rol die de landbouw daarin speelt, behandeld.

De eerste drie onderwerpen worden chronologisch beschreven aan de hand van drie fasen: de periode voor 1850, van 1850 tot 1945 en de periode na 1945. Als resultaten van het onderzoek, waarbij allerlei landbouwkundige kenmerken gerelateerd zijn aan de urbanisatiegraad, worden vermeld:

— De afname van cultuurgrond gaat bij de steden sneller dan op het platteland, en dit gaat vooral ten koste van hoofdberoepers. De nevenberoepsbedrijven nabij de steden krijgen steeds meer grond.

— De bedrijfspervlakte van de rundveehouderijbedrijven en de gemengde bedrijven is kleiner bij de steden; dat geldt niet voor de akkerbouwbedrijven.

— De intensiteit van het grondgebruik (produktie-omvang per ha in sbe) vertoont nauwelijks een relatie met de urbanisatiegraad. Dat is wel het geval met het aantal sbe's per bedrijf. Dit is inderdaad lager naarmate men in meer verstedelijkte gemeenten komt.

— Het is niet zo dat de meer intensieve bedrijven bij de steden meer voorkomen.

— Bij de verhouding hoofdberoepsbedrijf - nevenbedrijf kan men stellen dat de invloed van nevenberoepsbedrijven toeneemt naarmate men de steden nadert.

Problemen en onderzoeksvragen:

Bij het onderzoek is uitgegaan van de gemeente als onderzoekseenheid. Dit kan de resultaten beïnvloeden hebben. Onderzoek binnen gemeenten zou aan het licht kunnen brengen dat de bedrijfsvoering beïnvloed wordt door de onzekerheid die er op het gebied van de ruimtelijke planning bestaat. Het in de literatuur vermelde gevarieerde beeld van de landbouw in het overgangsgebied tussen stad en platteland komt in de gemeentelijke totaalcijfers nl. niet tot uiting. Voor nader onderzoek komt verder in aanmerking de prijsontwikkeling van de grond. Uit het onderzoek kwam naar voren dat de agrarische prijs voor onverpacht, los land langzamerhand de prijs die gemeenten bij onteigeningen betalen, nadert. De verwachtingswaarde van de grond in een uitbreidingsplan wordt dus relatief laag. De vraag is nu of dit de bedrijfsvoering nabij de stad beïnvloedt en in welke richting.

125.

HOOFTMAN, E. (1990).
Landschap als randverschijnsel. Van poldergrid tot casco.
Groen 46 (9): 13-16.

stadsrand, Haarlemmermeer, landschap, Randstad, periferie, ontwerp, planning, ruimtelijke structuur, verstedelijking, randstadgroenstructuur

Samenvatting:

Dit is een artikel over landschapsplanning in de turbulente omgeving van de Haarlemmermeer. De polder bevindt zich op dit ogenblik in het spanningsveld tussen stedelijk gebied (de Noordvleugel van de Randstad) en het landelijk gebied (het Groene Hart). De problematiek kan volgens de auteur omschreven worden met het woord 'Randstadsrandverschijnselen'. Woningbouw, open ruimte, bedrijven, verkeer, bollenteelt en glastuinbouw vechten om een plaats in het nog uitgestrekte en grootschalige landbouwgebied. Van binnenuit vormen Hoofddorp en Schiphol de kernen van een olievlekachtige verstedelijking. Het ontwikkelen van een landschap, waarin voor langere tijd plaats en richting wordt gegeven aan de ruimtelijke inrichtingen is nodig. Twee verschillende manieren worden besproken aan de hand van het 'Beleidsplan Randstadgroenstructuur Haarlemmermeer', opgesteld door de sector Groenvoorziening van de gemeente Haarlemmermeer in samenwerking met het bureau Van Empelen en van Aalderen, en het afstudeerproject 'Ontwikkelingsschets omgeving Schiphol' (Academie van Bouwkunst Amsterdam, 1989) van Edwin Santhagens. Ondanks de verschillen tonen beide plannen, dat landschapsplanning in de stadsrand vraagt om lange-termijn-denken en zeker niet, ondanks de onzekerheid over toekomstige ontwikkelingen, om een afwachtende houding.

126.

HORCK, P.P.N.M. & L.P.H. KLAASSEN (1982).
Gemeentelijke grondverwerving.
Agrarisch Recht 42 (12): 437-448.

stadsrand, grondverwerving, uitbreidingsplan, Ede, Losser, Arnhem, juridisch, landbouw, instrumentarium, agrariërs, planvorming

Samenvatting:

In dit artikel wordt ingegaan op de relatie tussen juridische planvorming en de grondverwerving. Na een korte karakterisering van het grondverwervingsproces en de

problemen die dit zowel voor gemeenten als agrariërs veroorzaakt, wordt gepoogd aan te geven hoeveel grond jaarlijks bij de gemeentelijke grondverwerving is betrokken. Vervolgens wordt ingegaan op de (in)directe instrumenten die de gemeenten voor de grondverwerving ter beschikking staan en tot slot wordt nagegaan welke invloed de Wet Voorkeursrecht Gemeenten en de Wet Agrarisch Grondverkeer op deze relatie zouden kunnen hebben of in de toekomst zouden kunnen krijgen.

127.

HORCK, P.P.N.M. (RED.; SPREKERS: A. GRIJNS, H. VAN DEN BERG, P. DE NOOIJ, I.W.G. PFEIFFER) (1987).
Verslag Symposium 'De boer in de stadsrand'.
Provinciaal bestuur Noord-Holland.

stadsrand, landinrichting, verweving, recreatie, landbouw, beheer, planologische onzekerheid, Amstelland, versnippering, landinrichting, natuur, landschap, actoren, studiedag

Samenvatting:

Op 11 juni is door het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland een symposium 'De boer in de stadsrand' gehouden. De volgende inleidingen zijn hierbij gehouden: 1. Landinrichting in de stadsrand. De betekenis daarvan voor de landbouw. A. Grijns. In deze inleiding werden aspecten van procedurele aard met betrekking tot landinrichting en enkele uitgangspunten voor de planvorming behandeld. Dit wordt verder toegepast op de situatie in Amstelland. 2. De stadsrandgebieden in het spanningsveld landelijk gebied-stad. H. van den Berg. In deze inleiding wordt ingegaan op de mogelijkheden voor een geïntegreerde benadering van de verschillende functies in de stadsrand. 3. Inleiding symposium 'De boer in de stadsrand'. P. de Nooij. De volgende knelpunten worden in deze inleiding behandeld: planologische onzekerheid, sterke teruggang in aantal bedrijven, verkleining van bedrijven, versnippering en daardoor ongunstige verkaveling. 4. Openluchtrecreatie, natuur en landschap in een stadsrand. I.W.G. Pfeiffer. In deze inleiding wordt de verweving van functies in de stadsrand behandeld. De mogelijkheden tot verweving op perceelsniveau zijn beperkt en afhankelijk van de omvang van bedrijven. De bedrijven moeten voldoende groot zijn om verweving mogelijk te maken. Het verslag wordt afgerond met een weergave van de discussie, waarin vooral de problematiek van Amstelland aan de orde kwam.

Problemen en onderzoeksvragen:

- de mogelijkheden en wenselijkheid voor het ontwikkelen van beheersstrategieën voor stadsrandgebieden in de vorm van sociaal-ruimtelijke contracten, die tussen alle betrokkenen bij het besluitvormingsproces worden afgesloten,
- de vraag op welk ruimtelijk schaalniveau verweving van functies mogelijk en wenselijk is.

128.

HORDIJK, IR. P./PROVINCIALE PLANOLOGISCHE DIENST ZUID-HOLLAND (1983).
Landschapontwikkelingsvisie Haaglanden. Provinciale Planologische Dienst Zuid-Holland, NIROV-studiedag 21-9-1983.

stadsrand, randstadgroenstructuur, instrumentarium, 's-Gravenhage, Zoetermeer, Delft, onderzoek, beleid, bos, studiedag

Samenvatting:

In dit stuk wordt een overzicht gegeven van de wijze waarop in Zuid-Holland gewerkt wordt aan de uitwerking van de Randstadgroenstructuur. Aangegeven is, hoe samen met zowel rijk als gemeenten hier aan wordt gewerkt. Tevens is aangegeven, hoe de visie op de ontwikkeling van het landschap bij de verstedelijkingsconceptie hoort. Ook is aangegeven, dat het rijks- en provinciaal beleid m.b.t. de Randstadgroenstructuur elkaar ondersteunen, dat wil zeggen dezelfde doelstellingen nastreven. Met betrekking tot het rijksbeleid is opgemerkt, dat 10 000 tot 12 000 ha bos in het westen tot stand moet worden gebracht tot in de negentiger jaren. Ook is aangegeven, dat 4 500 ha bosontwikkeling onderdeel van het structuurschema Openluchtrecreatie vormt. Het restant zal, naar wordt vermoed, door middel van het instrumentarium van de Staatsboswachterij gerealiseerd moeten worden. Daarom lijkt het gewenst, dat het Meerjarenplan Bosbouw een naar tijd, geld en regio bepaald overzicht van instrumenten bevat.

129.

HORDIJK, P. (1979).
Randstedelijke groenstructuur: meer dan groen alleen. Recreatievoorzieningen 11 (11): 586-588.

stadsrand, randstadgroenstructuur, uitwerking, planologie, Zuid-Holland, verstedelijking, recreatief medegebruik, recreatie, stadsgewesten

Samenvatting:

In dit artikel wordt uiteengezet op welke wijze een door de regering geformuleerd beleidsonderdeel van de totstandkoming van de Randstedelijke groenstructuur per stadsgewest kan worden ingezet, opdat overeenkomstig de functies van deze groenstructuur niet alleen bos of beplanting ontstaat, maar ook aan het verstedelijkingsproces vorm kan worden gegeven.

130.

HORDIJK, P. (1985).
Spanningsveld verstedelijking en landelijk gebied in het Haagse Stadsgewest gedurende de laatste twee decennia. Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld van stad en platteland in de ruimtelijke ordening. Capita Selecta 1984-1985, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, ruimtelijke concepten, streekplan, 's-Gravenhage, concepten, overzicht

Samenvatting:

De ruimtelijke concepties die de afgelopen 20 jaren voor het Haagse Stadsgewest hebben gegolden, worden besproken, te weten:
— het Streekplan Haagse Agglomeratie (1965);
en
— het Streekplan Zuid-Holland West (1978) en de realisering daarvan;
— het Streekplan Zuid-Holland West (1986), d.w.z. de voorbereiding daarvan.

131.

HOSPER, A.G. (1985).
Landschapontwikkelingsvisie voor Almere. Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld van stad en platteland. Capita Selecta 1984-1985. Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, landschap, Almere, planologie, ontwikkeling, stedenbouwkunde, ruimtelijke concepten, juridisch, bestuurlijk, stedenbouw, landschap, infrastructuur

Samenvatting:

Het verschijnsel multifunctioneel overgangsgebied tussen stad en platteland (banlieue) bestaat al sinds de middeleeuwen. Almere is bij uitstek een exponent van het spanningsveld tussen stad en platteland. In deze bijdrage wordt ingegaan op de buitenruimte van Almere in samenhang met de stad. Aan de orde komen de volgende onderwerpen:

— de polder, ontwikkelingsaspecten, situatieve en planologische randvoorwaarden;
— de opzet van Almere, het meerkernige principe, verkeersoplossingen, de groenstructuur e.d.;
— de landschapsontwikkeling: vormgeven aan condities voor ontwikkeling, zonering, het ruimtelijk concept;
— de juridisch-bestuurlijke aspecten van de planontwikkeling.

132.

HOUTZAGER, M. (1979).

Recreatie in stadsrandgebieden, een verkenning van Badhoevedorp en Haarlem/Schalkwijk. Rijksdienst IJsselmeerpolders, Lelystad.

stadsrand, Badhoevedorp, Haarlem, onderzoek, recreatie, grondgebruik, bereikbaarheid, beleid, inrichting, recreatief medegebruik, onderzoek, waardering, veldwerk, interviews, recreanten, bereikbaarheid

Samenvatting:

Dit rapport is het verslag van een stage-onderzoek met als probleemstelling: 'Hoe functioneren stadsrandgebieden met het oog op de recreatie en met het accent op de ongeorganiseerde recreatie?'. Twee stadsrandgebieden van verschillende aard zijn op hun recreatieve mogelijkheden onderzocht. Het onderzoek bestond uit: een verkenningsfase stadsrandgebieden in het algemeen, een veldwerkfase waarin een recreantenonderzoek en gesprekken met sleutelpersonen plaats heeft gevonden, en een archiefonderzoek. In het rapport wordt allereerst ingegaan op de stadsrand in het algemeen: de belangrijkste kenmerken, de grondgebruiksfuncties landbouw, infrastructuur, recreatie en wonen; de recreatie; de factoren die van invloed zijn op de mogelijkheden voor openluchtrecreatie. Vervolgens komen de onderzoeksopzet, het recreantenonderzoek van de twee case-studies en de resultaten van het onderzoek aan de orde. Daarbij wordt ingegaan op de kenmerken en de herkomst van de bezoekers, de activiteiten, de waardering van de gebieden en de bereikbaarheid. Daarna wordt verslag gedaan van het archiefonderzoek en de sleutelpersoonfase. Daarbij komt m.n. het beleid aan de orde. Het rapport bevat een aantal uitgebreide bijlagen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Nader onderzoek naar de effecten van verkeerslawaaï op de bezoekersfrequentie van bepaalde recreatief aantrekkelijke gebieden is gewenst.

133.

HOUTZAGER, M. (1985).

Het Rijksbeleid over 'het spanningsveld tussen stad en platteland in de Ruimtelijke Ordening'. Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld tussen stad en platteland in de ruimtelijke ordening. Capita Selecta 1984-1985, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, ruimtelijke ordening, financiën, onderzoek, beleid, grondonttrekking, planologische onzekerheid, grondmarkt, ruimtelijk beleid

Samenvatting:

Aandacht wordt besteed aan het beleid van de rijksoverheid met betrekking tot de gebieden binnen de stedelijke invloedssfeer en de grote open ruimten, aan de hand van een chronologische schets van de ontwikkeling van het rijksbeleid vanaf 1985, zoals dat in de verschillende nota's naar voren komt. De volgende aspecten komen aan de orde:
— onder invloed van welke ontwikkelingen is het beleid in de loop van de jaren bijgesteld?
— welke knelpunten hebben zich voorgedaan bij de realisering van het beleid?
— hoe werkt de rijksoverheid door naar de lagere overheden?
— in hoeverre heeft aan de ontwikkeling van het beleid gericht onderzoek ten grondslag gelegen?
— in hoeverre werd bij de ontwikkeling van het beleid aandacht besteed aan de financiële aspecten?

Problemen en onderzoeksvragen:

Onderzoeksresultaten geven nog geen eenduidig beeld over de positie van de boeren in de stadsrand. Planologische onzekerheid kan niet altijd als enige of zelfs voornaamste verklaring van deze slechte positie worden gezien. Veel belangrijker is de feitelijke grondonttrekking, die uitbreiding van de landbouwbedrijven onmogelijk maakt. Grondonttrekking zal minder worden (compacte stadsbeleid). Veel gemeenten hebben op het ogenblik een overschot aan grond voor verstedelijking, hetgeen de nodige financiële problemen met zich meebrengt. Er is een hoge grondprijs voor betaald, en gemeenten staan nu voor de moeilijke keus, wat er met de grond moet gebeuren: weer verkopen een de oorspronkelijke eigenaar/pachter? Tijdelijk gebruik toestaan, bijvoorbeeld voor volkstuinieren, werkgelegenheidsprojecten, bosbouw? Het gebied inrichten voor recreatie, gekoppeld aan

bosbouw met een produktiefunctie? Plannen om gronden, die nog in agrarische gebruik zijn, te bebossen (Purmerend) roepen veel weerstand op bij boeren.

134.

HUETHORST, B.T.M. (1983).

De Haaglanden: een onderzoek naar de invloed van planologische bestemmingen op de agrarische ontwikkeling in een Randstadgebied.

Landbouw-Economisch Instituut, Publikatie 2.166, 's-Gravenhage.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, ruimtelijk beleid, stedelijke druk, landbouw, tuinbouw, Haaglanden, onderzoek, verpaupering, grondonttrekking, nevenactiviteiten, planologische onzekerheid, agrarische structuur

Samenvatting:

In gebieden met een toekomstige niet-agrarische bestemming in de nabijheid van de stad, zal de landbouw zich naar verwachting anders ontwikkelen dan in soortgelijke gebieden met een agrarische bestemming. Inderdaad blijkt dat in gebieden met een niet-agrarische bestemming o.a. het aantal bedrijven en de oppervlakte cultuurgrond relatief snel afneemt, de gemiddelde bedrijfsomvang weinig groeit, de investeringen achterblijven en er weinig opvolgers zijn. Tevens komt echter naar voren dat bij de bedrijven die tot nu toe konden blijven voortbestaan, de planologische bestemming minder bepalend is voor verschillen in bedrijfsontwikkeling dan diverse andere bedrijfsstructurele factoren. In de studie zijn relaties gelegd tussen de feitelijke ontwikkeling van land- en tuinbouwbedrijven en de aanduidingen in streek- en bestemmingsplannen. De resultaten weerspreken het beeld van een verpauperde landbouw in stadsranden. Er bestaan wel verschillen tussen beide soorten gebieden, maar die hangen vooral samen met een sterkere onttrekking van cultuurgrond in gebieden met een niet-agrarische bestemming en daarmee samenhangend, een snellere afname van het aantal bedrijven. De mogelijkheden voor bedrijfsvergroting door uitbreiding van de oppervlakte zijn in deze gebieden uiterst gering. Er zijn echter geen aanwijzingen dat dit op de geregistreerde bedrijven tot een vertraging in de ontwikkelingen of tot extensivering van het grondgebruik leidt. Integendeel, de rundveehouderijbedrijven, die zich kunnen handhaven, intensiveren hun grondgebruik sterker in gebieden met een niet-agrarische bestemming. Daarnaast vullen sommigen hun inkomen aan door nevenactiviteiten en verkoop

van produkten aan huis. Samengevat: In gebieden met een niet-agrarische bestemming blijft de bedrijfsontwikkeling achter bij die in gebieden met een agrarische bestemming: dit hangt echter vooral samen met 'objectieve' factoren (in de eerste plaats grondonttrekking) en niet zozeer met het achterwege blijven van bedrijfsactiviteiten onder invloed van planologische onzekerheid. Onderzoek onder de over de gehele periode gecontinueerde rundveehouderijbedrijven gaf geen argumenten voor de veel gehoorde stelling dat het ruimtelijk beleid een zodanige onzekerheid schept, dat deze bedrijven daardoor in ontwikkeling stagneren. Andere oorzaken zoals de bedrijfsoppervlakte en de verkaveling in het uitgangsjaar en de opvolging spelen hierin onafhankelijk van de bestemming een belangrijker rol.

Problemen en onderzoeksvragen:

In een op dit onderzoek aansluitende studie zal via een enquête onder 400 boeren en tuinders worden nagegaan in hoeverre de resultaten overeenkomen met wat de boeren zelf zeggen te ondervinden en welke andere factoren de bedrijfsontwikkeling beïnvloeden. Onder andere zullen factoren als ligging t.o.v. de stad, de bodem- en waterhuishoudkundige omstandigheden, de aanwezigheid van harde begrenzingen en voor de glastuinbouw het al dan niet aanwezig zijn van een tuinbouwcentrum in de nabijheid van het bedrijf er aan de orde komen (Zie ook: Kamphuis, 1985; Van der Ploeg, 1984 en Van der Ploeg, 1985).

135.

HUETHORST, B.T.M. & B.M. KAMPHUIS (1984).

Boeren en tuinders in Haaglanden reageren uiteenlopend op stedelijke druk.

Bedrijfsontwikkelingen 15 (2): 93-96.

stadsrand, Haaglanden, landbouw, streekplan, bestemmingsplan, grondonttrekking, planologische onzekerheid

Samenvatting:

De sterke toename van niet-agrarisch grondgebruik in de Haaglanden is ten koste gegaan van vaak goede land- en tuinbouwgrond nabij steden en dorpen. Dit heeft in dit gebied geleid tot opheffing van bedrijven en tot minder groei of verkleining van de blijvende bedrijven. Niet alleen de feitelijke onttrekking van landbouwgrond, maar ook de mogelijkheid, dat dit in de toekomst wellicht zou kunnen gebeuren, is van invloed geweest op de

agrarische bedrijfsontwikkelingen. Hierdoor wordt namelijk in gebieden met een niet-agrarische bestemming minder grond aangeboden voor agrarische doeleinden, zodat er minder mogelijkheden zijn voor bedrijfsvergroting. Ook worden hierdoor investeringen in grond en gebouwen afgeremd. Uit het onderzoek blijkt echter, dat de ontwikkeling van individuele bedrijven, zowel in de agrarisch als de niet-agrarisch bestemde gebieden, zeer uiteenlopend is geweest. De verschillen in ontwikkeling blijken in het algemeen meer samen te hangen met bedrijfsfactoren dan met de planologische bestemming. Daarnaast spelen ook ruimtelijke en inrichtingsfactoren een rol, zoals de omvang van het landbouwgebied, de ligging ten opzichte van de steden en dorpen, de verkaveling en de ontsluiting. In de Haaglanden komen bijvoorbeeld gebiedjes voor, die door wegen, waterlopen en bebouwing zodanig zijn afgesloten van de omliggende landbouwgebieden, dat er daardoor minder mogelijkheden voor bedrijfsvergroting zijn.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aan de uiteenlopende ontwikkelingen kunnen ook sociale en persoonlijke factoren ten grondslag liggen. Om hier meer inzicht in te verkrijgen, is een vervolgonderzoek ingesteld (Zie ook: Kamphuis, 1985; Van der Ploeg, 1984 en Van der Ploeg, 1985).

136.

IJKELENSTAM, G.F.P. (1985).

Conflicterende belangen: veranderingen in gebruik en bestemming van grond in het stadsrandgebied Bergschenhoek.
Geografisch Tijdschrift 19 (1): 51-60.

stadsrand, Haaglanden, Bergschenhoek, grondgebruik, methode, streekplan, bestemmingsplan, ontwikkeling, planologische onzekerheid, onderzoek, geografische informatiesystemen

Samenvatting:

Vooruitlopend op een onderzoek naar de ontwikkeling van land- en tuinbouw in stadsrandgebieden is in een deel van de Haaglanden, in de gemeente Bergschenhoek, de bruikbaarheid van gegevens over gebruik en bestemming van gronden beproefd. Met behulp van de CBS-Landbouwtelling is de ontwikkeling van het areaal cultuurgrond in Bergschenhoek aangegeven. Door het hanteren van ondergrenzen en een opzet per gemeente heeft de CBS-Landbouwtelling voor onderzoek naar het grondgebruik in stadsrandgebieden slechts

beperkte waarde. De CBS-bodemstatistiek biedt sinds 1977 de mogelijkheid 31 categorieën bodemgebruik in kaart te brengen van 25 ha te onderscheiden. Deze 'nieuwe' bodemstatistiek sluit onvoldoende aan op de 'oude' van voor die tijd om daaruit ontwikkelingen in het grondgebruik over een langere periode af te leiden. Voor een gedetailleerde beschrijving van het grondgebruik in stadsrandgebieden is ook deze statistiek door het hanteren van ondergrenzen voor typische stadsrandverschijnselen te globaal. Door een aantal oorzaken waaronder een verschil in gehanteerde definities, wordt een koppeling van de Landbouwtelling met de Bodemstatistiek in ernstige mate bemoeilijkt. Door de sinds 1952 vigerende streek- en bestemmingsplannen over elkaar te projecteren, ontstaan naar planologische bestemming onderscheiden deelgebieden. Uit veranderingen hierin en uit de termijn die verloopt voordat een planologische bestemming wordt gerealiseerd, volgt een beeld van de planologische onzekerheid voor de land- en tuinbouw ter plaatse.

Problemen en onderzoeksvragen:

De uit de voorstudie resulterende vragen zijn verwerkt in een ondertussen gestart vervolgonderzoek voor het studiegebied 'De Haaglanden'. Door het LEI wordt ingegaan op de economische ontwikkeling van land- en tuinbouw onder invloed van de planologische bestemming volgens streek- en bestemmingsplannen (Kamphuis, 1985). Een voorlopige conclusie is dat het effect van deze bestemming als zodanig op de agrarische bedrijfsvoering gering is. Het onderzoek naar de factoren die van meer belang zijn wordt voortgezet.

137.

IJKELENSTAM, G.F.P. (1985).

Veranderingen in planologische bestemmingen in de Haaglanden. Een overgangszone tussen stad en landelijk gebied.
Cultuurtechnisch Tijdschrift 25 (1): 1-12.

stadsrand, randstadgroenstructuur, processen, bestemming, planologie, ruimtegebruik, landbouw, instrumentarium, Haaglanden, onderzoek, planologische onzekerheid, ruimtelijk beleid, cultuurtechniek

Samenvatting:

Dit artikel gaat in op veranderingen in planologische bestemmingen in het stadsrandgebied de Haaglanden. Na een korte beschrijving van de belangrijkste planologische instrumenten in stadsrandzones wordt de opzet

van het onderzoek behandeld. Aan de hand van de daaruit resulterende indeling wordt ingegaan op de planologische bestemmingen en de cultuurtechnische omstandigheden. Beperkingen voor de landbouw binnen agrarisch bestemde gebiedsdelen krijgen extra aandacht. Voor het 20 000 ha grote studiegebied zijn de ruimtelijke plannen van rijk, provincie en gemeente nader beschouwd. Daarbij zijn aanzienlijke onderlinge verschillen en verschuivingen in de tijd geconstateerd. Doordat het vaak tientallen jaren duurt alvorens een goedgekeurde niet-agrarische bestemming wordt gerealiseerd, ontstaat langdurige onzekerheid voor agrarische ondernemers. Ook komt het voor dat na verloop van tijd een niet-agrarische bestemming weer agrarisch wordt. Voorts is geconstateerd dat in de loop der jaren steeds meer landbouwgrond aan, merendeels landschappelijke, beperkingen onderhevig wordt. Het artikel besluit met een pleidooi voor een gefaseerde planning waarbij termijnen worden genoemd waarop de haalbaarheid van cultuurtechnische verbeteringsmaatregelen getoetst kan worden.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het artikel stelt het probleem van de planologische onzekerheid voor de agrariërs aan de orde.

138.

IJKELSTAM, G.F.P. (1986).

Volkstuinen in Nederland: omvang, lokatie en beleid.

Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, nota 1761, december 1986, Wageningen.

stadsrand, volkstuinen, locatie, beleid, onderzoek, enquête, mobiliteit, ruimtelijke ordening, financiën, landbouw, nevenactiviteiten

Samenvatting:

Dit onderzoek is een vervolg op de literatuurstudie naar volkstuinen van Berkelmans (Berkelmans, 1985).

Het onderzoek heeft zich gericht op de volgende vragen:

— Hoe staat het met de huidige kennis over het volkstuinieren?

— Wat is de omvang, nader onderverdeeld naar vorm van verhuur, situering ten opzichte van de bebouwde kom en planologische bestemming?

— Hoe staat het met het terzake gevoerde beleid?

— Wat is de betekenis van de volkstuin voor de verhuurder en de volkstuinder? Alle gemeenten van Nederland werden benaderd over omvang en locatie van het volkstuinareaal en het

gevoerde ruimtelijk en financieel beleid. Het blijkt dat een aanzienlijk areaal volkstuinen in strijd is met het vigerende bestemmingsplan. Het beleid is vrij tolerant. De gemeenten beschikken over het algemeen over weinig inzicht in de baten en kosten van volkstuinverhuur.

Problemen en onderzoeksvragen:

In het vervolg van dit onderzoek dient in ieder geval aandacht te worden besteed aan:

— controle van de verstrekte informatie (CBS en ICW);

— het werkelijk aandeel van de particuliere verhuur en enkele kenmerken van de verhuurders (agrarisch of niet-agrarisch);

— bij agrariërs het belang van deze nevenactiviteit in relatie met andere activiteiten;

— de relatie tussen de huurprijs en de kwaliteit van de voorzieningen;

— eventuele concurrentie tussen verschillende soorten volkstuinen;

— enkele kenmerken van huurders van de verschillende categorieën volkstuinen met de rol van het tuinieren binnen hun activiteitenpatroon.

139.

IJKELSTAM, G.F.P. (1988).

Bijna een kwart miljoen Nederlandse huishoudens heeft een volkstuin. Nederlandse volkstuinareaal en rol van gemeenten.

Recreatie en Toerisme 20 (6): 178-181.

stadsrand, volkstuinen

Samenvatting:

Dit artikel is een samenvatting van ICW-nota 1761 (Ijkelenstam 1986) welke elders in deze bibliografie werd samengevat.

140.

IJKELSTAM, G.F.P. (1988).

Samenhang tussen bestemming, eigendom en gebruik van cultuurgrond in De Haaglanden, een gebied binnen stedelijke invloedssfeer.

Cultuurtechnisch Tijdschrift 27 (5): 297-307.

stadsrand, Haaglanden, bestemming, stedelijke druk, grondgebruik, nevenactiviteiten, bestemmingsplan, streekplan

Samenvatting:

In bestemmingsplannen wordt aan meer ruimte een agrarische bestemming gegeven dan in streekplannen voor hetzelfde gebied. Naarmate de stedelijke invloed sterker op een gebied drukt, is er meer cultuurgrond in eigendom van de overheid en minder in handen van agrarische gebruikers. In het algemeen echter, wordt grond

in stadsrandgebieden zo lang mogelijk in agrarisch eigendom gehouden. Tussen de intensiteit van het grondgebruik en de mate van stedelijke druk is geen verband gevonden. Wel is een verband geconstateerd tussen de stedelijke druk op een agrarisch gebied en het agrarisch aandeel in de totale beroepsuitoefening per bedrijfshoofd. Geconcludeerd wordt dat nevenactiviteiten op agrarische bedrijven in stadsrandgebieden voor de stadsrand onmisbaar zijn. De aanbeveling wordt gedaan om hierop bij de planning meer in te spelen, zowel vanuit de ruimtelijke ordening als vanuit de landinrichting.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aanbevelingen voor verder onderzoek worden niet gedaan. Dit artikel is gebaseerd op ICW-nota 1642 van IJkelstam, 1985. (De Haaglanden, gebied binnen de stedelijke invloedssfeer, deel III. Bestemming, eigendom en gebruik van cultuurgrond).

141.

IJKELSTAM, G.F.P. (1990).

Buiten de Randstad doorgaans overschot aan volkstuinen; initiatieven nieuwe complexen weinig zinvol.

Recreatie en Toerisme 22 (7/8): 220-223

stadsrand, onderzoek, recreatie, volkstuinen

Samenvatting:

Dit artikel is gebaseerd op SC-rapport 34 (IJkelstam & Gaspersz, 1989). In aansluiting op in 1985 uitgevoerd onderzoek naar de omvang van het volkstuinareaal en het daarbij door gemeenten gevoerde beleid (IJkelstam, 1986), is in zes gemeenten de particuliere verhuur en de kwaliteit van het aanbod onderzocht. Daarbij zijn weinig actieve, doch relatief veel ex-agrariërs aangetroffen. De huurprijs hangt eerder samen met de streek dan met de aangetroffen voorzieningen. Evenals in 1985 wordt het volkstuinareaal geraamd op 6 000 ha. In tegenstelling tot de in 1985 veronderstelde vraag, blijkt thans sprake van een door de verhuurders verwachte afname van het areaal. Ook de lage bezettingsgraad van sommige complexen duidt daarop.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aansluitend onderzoek zal zich vooral moeten richten op de regelgeving rond situering en vormgeving van volkstuincomplexen, met aandacht voor de ruimtelijke ordening, het milieu en het landschap. Dit geldt sterker naarmate de overheid zich als verhuurder terughoudender opstelt.

142.

IJKELSTAM, G.F.P. & F. TOPPEN (1986).

Volkstuinen in Nederland: een verkenning van omvang, locatie en beleid.

Planologische Discussiebijdragen deel II: 759-767. Delftse Uitg. Mij.

stadsrand, volkstuinen, locatie, beleid, Utrecht, Maarssen, Nieuwegein, onderzoek

Samenvatting:

Het artikel bevat de voorlopige uitkomsten van een landelijk onderzoek onder alle gemeenten en van een detailonderzoek in Utrecht, Maarssen en Nieuwegein. De definitieve resultaten zijn daarna afzonderlijk gepubliceerd (IJkelstam 1986 en 1988 en Toppen, de Pater en van Oort 1986).

143.

IJKELSTAM, G.F.P. & G. GASPERSZ (1989).

Volkstuinen als grondgebruik. Een verkenning van de particuliere verhuur en de kwaliteit van het aanbod.

Staring Centrum Wageningen, Rapport 34.

stadsrand, volkstuinen, grondgebruik, recreatie, onderzoek

Samenvatting:

In aansluiting op een in 1985 uitgevoerd onderzoek (IJkelstam, 1986) naar de omvang van het volkstuinareaal en het daarbij door de gemeenten gevoerde beleid, is in zes gemeenten de particuliere verhuur en de kwaliteit van het aanbod nader onderzocht. Onder de particuliere verhuurders zijn weinig actieve, doch relatief veel ex-agrariërs aangetroffen die pas na hun actieve periode met de volkstuinverhuur zijn begonnen. In het algemeen beschikken de complexen over eenvoudige voorzieningen. Deze vertonen geen samenhang met de huurprijs die eerder afhankelijk is van de streek. Er bleek geen aanleiding tot bijstelling van het in 1985 geraamde volkstuinareaal waarvoor ook thans nog 6 000 ha wordt aangehouden. Het meest opvallende is, dat, in tegenstelling tot de voor enkele jaren algemeen verwachte vraag naar volkstuinen, geen verdere stijging van het areaal is opgetreden. Eerder is sprake van een, ook door verhuurders, verwachte afname. Ook de lage bezettingsgraad van sommige complexen duidt op een afgenomen vraag. Op basis van dit rapport is een artikel in Recreatie en Toerisme (IJkelstam, 1990) geschreven.

144.

IJKELENSTAM, G.F.P. & M.A.A.M.
BERKELMANS (1984).

Enkele cultuurtechnische kenmerken van de Vlietrand tussen Leidschendam en Delft.
Instituut voor Cultuurtechniek en
Waterhuishouding, nota 1496. Wageningen.

stadsrand, 's-Gravenhage, Vlietranden,
landbouw, cultuurtechniek, nevenbedrijven,
onderzoek, Haaglanden, agrarische structuur

Samenvatting:

Het gebied 'De Vlietrand' maakt deel uit van het studiegebied 'De Haaglanden', waarvan het ICW en het LEI de landbouwkundige ontwikkeling onder stedelijke invloed onderzochten. Het gebied, behorend tot het grondgebied van Leidschendam en Rijswijk, heeft grotendeels de bestemming recreatie. Ten behoeve van een inrichtingsvoorstel worden in dit rapport een aantal cultuurtechnische kenmerken van het gebied beschreven. Aan de orde komen: de oppervlakteverdeling grondgebruik, eigendomsinventarisatie, gebruikersinventarisatie (hoofdberoeps- en nevenbedrijven, produktie-omvang en -intensiteit, arbeidsbezetting, produktie per arbeidskracht, leeftijdsopbouw van agrarische bedrijfshoofden en opvolgingssituatie, verkavelingssituatie en ontsluiting), de bodemkundige situatie, de hydrologische situatie, en de waterkwaliteit.

145.

INGENIEURSBUREAU 'ORANJEWOUD' B.V.
(1978).

Groene schil ABC; de stadsrandzone als ruimte voor openluchtrecreatie, een experimentele studie naar de Zwolse situatie.
Heerenveen.

stadsrand, Zwolle, onderzoek, foto
interviewmethode, recreatie, ontwikkeling,
landschap, bereikbaarheid, recreatief
medegebruik, planvorming, beleving, methode,
wensen

Samenvatting:

Het rapport bestaat uit drie delen:

- deel a: recreatie-onderzoek in de stadsrand;
- deel b: recreatie-onderzoek in de stadsrandzone toegespitst op de Zwolse situatie;
- deel c: bijlagen.

Deel a is een algemeen theoretisch deelrapport. Hierin wordt ingegaan op de achtergrond van het onderzoek, de ontwikkeling van de stadsrandzone, beleidsuitspraken en visies met betrekking tot de stadsrandzone en het

recreatiebeleid met betrekking tot de stadsrandzone. Tevens wordt de opzet van de studie uiteengezet en het theoretisch kader en de werkwijze besproken. Tenslotte wordt ingegaan op de bereikbaarheid van de stadsrandzone. Deel b gaat over de Zwolse situatie. Na de formulering van de doelstelling worden achtereenvolgens besproken: de stadsrandzone van Zwolle in historisch perspectief, het landschap rondom Zwolle, recreatie in de stadsrandzone, bereikbaarheid, mogelijkheden en beperkingen voor recreatief medegebruik, de foto-interviewmethode, vraag en aanbod met betrekking tot de recreatie in de stadsrandzone en de planvorming ten behoeve van de recreatie in de stadsrandzone. Zowel de gevolgde methodiek als de resultaten kunnen ook voor andere gemeenten van belang zijn. De stadsrandzone is door 'deskundigen' en een groep bewoners van de stad Zwolle geanalyseerd op de bruikbaarheid voor de recreatie. Beide groepen hebben gekeken naar de aantrekkelijkheid van de omgeving voor recreatie, de bereikbaarheid van de onmiddellijke omgeving van de stad, de onderlinge verbindingen tussen de verschillende delen van de stadsrandzone, de barrières die op de verbindingswegen liggen en de mogelijkheden die er zijn om aan recreatie te doen. Om toetsing mogelijk te maken van het beeld dat de deskundigen en de Zwollenaren hebben van de stadsrandzone is een aantal hypothesen geformuleerd. Aan de hand van foto's van opvallende negatieve en positieve elementen zijn interviews gehouden met de deskundigen en Zwollenaren. Door middel van het interview is geprobeerd meer inzicht te krijgen in de beleving en de ervaring van de stadsrandzone door de deskundige en de inwoner van Zwolle. Het interview is ook benut om de bekendheid van de Zwollenaar met de recreatieve mogelijkheden in de stadsrandzone te achterhalen, evenals de wensen die er bestaan ten aanzien van recreatieve voorzieningen in dat gebied. De uit het interview voortvloeiende gegevens zijn verwerkt d.m.v. een protocolanalyse. Op grond van de resultaten van het onderzoek wordt een aantal conclusies getrokken. Deel c bestaat uit bijlagen.

146.

INGENIEURSBUREAU 'ORANJEWOUD' B.V.
(1981).

Recreatie in de stadsrandzone van Breda.
Heerenveen.

stadsrand, onderzoek, recreatie, wonen, foto
interviewmethode, beleving, wensen, landschap,
Breda

Samenvatting:

Doel van het onderzoek was inzicht te verkrijgen in het begrip stedelijke recreatie, vooral in de woonomgeving van de randzone. Voor het onderzoek is gekozen voor een kwantitatieve benadering waarbij de beoordeling van (behoeften en wensen t.a.v.) activiteiten en fotomateriaal de hoofdonderdelen zijn. Men heeft onderzocht hoe groot de voorkeur van de respondenten voor diverse activiteiten is door middel de actuele en de wenselijke tijdsbesteding per activiteit. Er blijkt geen sprake te zijn van recreatie-leefstijlen; de persoonlijke kenmerken zijn veeleer bepalend voor het al dan niet doen van bepaalde activiteiten. Door middel van fotomateriaal is onderzocht waar men de meeste en de minste tijd zou willen doorbrengen, en waar men het liefst en beslist niet zou willen wonen. Daarbij werden foto's van zowel de binnenstad als de stadsrandzone voorgelegd. Op grond van de reacties van de respondenten wordt voor de stadsrandzone en de binnenstad een schets gegeven van de kenmerken die een positieve bijdrage leveren om ergens tijd door te brengen, en van kenmerken die afbreuk doen aan een situatie om er tijd door te brengen. Hetzelfde wordt gedaan van kenmerken die een positieve dan wel negatieve bijdrage leveren aan de aantrekkelijkheid van de stadsrandzone en de binnenstad als woonplek. Met elkaar worden vergeleken: de binnenstad en de stadsrandzone als woonmilieu, de binnenstad en de stadsrandzone als recreatiemilieu, en de binnenstad en de stadsrandzone ruimtelijk bezien. Van dit onderzoek is een artikel verschenen: v.d. Spek, 1982.

147.

IPEREN, C. VAN, A. KOLKMAN & M. VELDKAMP (1987).
Stadsrand Sloterdijk.
Scriptie Vakgroep Planologie,
Landbouwuniversiteit, Wageningen.

stadsrand, Sloterdijk, Amsterdam, beleid, compacte stad, technologie, stedenbouw, recreatie, wonen, infrastructuur, recreatie, werken, onderzoek

Samenvatting:

Het doel van de studie is het aangeven van ontwikkelingsrichtingen voor de westelijke stadsrandzone van Amsterdam, waarbij Stadsrand Sloterdijk centraal staat, alsmede inzicht verwerven in een aantal actuele ontwikkelingen en problemen in de ruimtelijke ordening. Allereerst wordt een beschrijving gegeven van de stadsrand Sloterdijk: de

historische ontwikkeling, het huidige beleid (t.a.v. de groene functie, de ontwikkeling van de bedrijvigheid, en de infrastructuur), een schets van de huidige situatie in de stadsrand. Vervolgens wordt ingegaan op agglomeratie Amsterdam: de verwikkelingen in het Westelijk Havengebied en de huidige en toekomstige ontwikkelingen ten aanzien van woningbouw, werkgelegenheid, recreatie en infrastructuur. Er worden enkele processen die op een hoger niveau spelen en die van belang zijn voor de ontwikkelingen in de agglomeratie Amsterdam besproken, zoals het verstedelijkingsbeleid, de opleving van de economie, de snelle opmars van de telematica en de high technology. Ook wordt stilgestaan bij de stadsrandproblematiek in het algemeen, de historische ontwikkeling en het huidige functioneren, de stadsrandzone in samenhang met de stedenbouwkundige opzet, de gevolgen van het compacte stad-beleid voor de stadsrandzone, recreatie in de stadsrandzone en het beleid t.a.v. stadsrandgebieden. In het laatste hoofdstuk worden twee van elkaar verschillende ontwikkelingsmogelijkheden voor de Westrand van Amsterdam beschreven. Deze modellen worden tegen elkaar afgewogen waarna de visie op de ontwikkelingen in de westrand wordt genuanceerd. Tenslotte worden aanbevelingen gedaan voor de ontwikkeling van de stadsrand Sloterdijk.

148.

JANSEN, S.R.J. & H.J.S.M. VISSERS (1987).
Herinrichting Noorderpark : advies natuur, landschap en cultuurhistorie.
Natuurbeschermingsraad Utrecht.

stadsrand, Noorderpark, natuur, landschap, ontwikkeling, advies, landbouw, hydrologie

Samenvatting:

Met het oog op de planvorming voor de landbouw, de openluchtrecreatie en het natuurbehoud is door de Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad (NWC) in 1982 een oriënterend advies uitgebracht. In dit advies pleitte de commissie voor een duurzame veiligstelling van de natuurwaarden van het Noorderpark. Aangezien dit alleen mogelijk is als rekening gehouden wordt met de complexe hydrologische relaties adviseerde zij verdergaand hydrologisch onderzoek. Begin 1985 werd het Noorderpark op het voorbereidingsschema voor Landinrichtingsprojecten geplaatst als herinrichtingsgebied. Op basis van een bezoek door de NWC aan het gebied en op basis van gegevens van de directie NMF en Provinciale

Waterstaat is dit advies samengesteld. Achtereenvolgens worden de ontstaanswijze van het landschap, de waterhuishouding en de waarden en samenhangen van natuur en landschap behandeld. Er wordt vooral gewezen op de zeer waardevolle ecosysteembruggen die ontstaan zijn door de specifieke waterhuishouding en die afhankelijk zijn van het optreden van kwel. Door de cultuurhistorische ontwikkeling is een verscheidenheid aan abiotische situaties ontstaan. Dankzij de lage intensiteit van het grondgebruik, die mede het gevolg was van de slechte ontsluiting en de hoge waterstanden zijn schraalgraslanden tot ontwikkeling gekomen. Behalve botanische waarden heeft het gebied buiten de huidige reservaten een belangrijke functie als faunagebied en voortplantingsbiotoop voor tal van diersoorten. De verscheidenheid van de bodemkundige, geomorfologische en hydrologische gesteldheid in combinatie met het complexe patroon van landschapsarcheologische relaties heeft geleid tot een grote diversiteit aan levensgemeenschappen. Ingrepen in de waterhuishouding, cultuurtechnische ingrepen en andere ingrepen in de ruimtelijke opbouw van het landschap kunnen nadelige gevolgen hebben voor natuur en landschap. Op deze gevolgen wordt in het advies verder ingegaan.

Problemen en onderzoeksvragen:

De negatieve invloed van veranderingen in waterhuishouding, ontsluiting en verkavelingsstructuur, boerderijverplaatsing en recreatieve voorzieningen op natuur en landschap.

149.

JONG, MR. J. DE (1984).

Gemeentelijke gronduitgifte.

Proefschrift Rijks Universiteit Utrecht, Kluwer, Deventer, ISBN 90-268-1449-6, 381 pp.

stadsrand, grondbeleid, juridisch, bestuurlijk, enquête, interviews, instrumentarium, proefschrift, grondbedrijf, stadsuitbreiding, gemeente

Samenvatting:

Dit boek bevat de resultaten van een onderzoek naar enkele aspecten van de politiek en de praktijk van het verkopen en verpachten van grond door Nederlandse gemeenten. Er wordt aandacht besteed aan het hele proces van het stand brengen van de overeenkomst waarmee de gemeente de grond in een wettelijke vorm uitgeeft aan de burger, de daadwerkelijke overdracht en het mogelijke beheer daarvan.

Het centrale thema is de bijzondere positie van de gemeentelijke overheid en hoe deze positie de daden tegenover de burger beïnvloedt. De studie is verdeeld in drie delen. Het eerste deel omvat enige informatieve overwegingen over het onderwerp. In het tweede deel worden de resultaten gepresenteerd van een onderzoek, gehouden in gemeenten met 25 000 of meer inwoners. Het derde deel is gewijd aan enkele specifieke onderwerpen, die de bron zijn geweest van problemen en discussies in de juridische praktijk. Afgezien van de onderwerpen van algemeen belang, is het onderzoek beperkt tot het verkopen of verpachten van grond. Andere legale vormen van gronduitgifte worden slechts sporadisch genoemd. Het verkopen en speciaal het verpachten van grond is sterk verbonden met de groei van de steden. Het is de vraag of, en in hoeverre de burgerlijke wetgeving als grondslag voor de administratieve wetgeving mag dienen. Op dit moment kan het gebruik van de burgerlijke wetgeving nog niet gemist worden als administratief instrument. Toch dienen de standaarden en principes van het administratief recht zoveel mogelijk gehanteerd te worden, in het bijzonder de regels van behoorlijk bestuur. Bij verdere ontwikkeling van het bestuurlijk recht zal de noodzaak tot ontlening aan het privaatrecht afnemen. Het onderzoek leverde informatie op over de volgende probleemvelden: 1) De legale vormen van gronduitgifte door gemeenten, in het bijzonder het verkopen en verpachten. 2) Het gebruik van verkoop en verpachting van grond en het beheer van grond als instrument in de gemeentepolitiek. 3) Het proces van de uitgifte en de inhoud, de uitvoering en de handhaving van de voorwaarden, die hierbij overeengekomen zijn. In ongeveer 85% van de onderzochte gemeenten was verkoop de normale vorm van gronduitgifte. Toch werd pacht in ca. 80% van de gemeenten incidenteel, regelmatig of gewoonlijk als instrument gebruikt. In 1981 werd ongeveer 6850 ha verpacht, in 1980 leverde dat f 217 miljoen op. Als belangrijk verschijnsel werd pacht echter in maar ca. 30% van de gemeenten gevonden. In de meeste gemeentelijke rapporten over gronduitgifte ontbreekt een consistente visie op het doel en de middelen. Desalniettemin besteedt ca. 60% van de gemeenten enige aandacht aan de wenselijkheid, de noodzaak en de toelaatbaarheid van het gebruik van privaatrechtelijke middelen als bestuurlijk instrument. Aandacht wordt besteed aan veel voorkomende beperkingen bij de gronduitgifte, zoals bepalingen, die de overdracht beperken, bepalingen, die een speciale bouwvergunning

eisen, de verplichting om te bouwen en beperkingen aan het gebruik. Ook worden enkele aspecten van het proces van gronduitgifte en de beschikbaarheid van rechtsmiddelen voor de burger behandeld. Enkele bijzonderheden uit de praktijk van verpachting, zoals de pachttermijn, de grondrente en speciale manieren van beëindiging worden behandeld. Er zijn grote verschillen in de praktijk van de verschillende gemeenten. In het derde deel wordt om te beginnen besproken, of gemeenten gebonden zijn aan activiteiten van ambtenaren, die ten doel hebben tot een overeenkomst te komen, als het niet daadwerkelijk tot een overeenkomst komt. De getrokken conclusie is, dat de aansprakelijkheid van de gemeenten sterk afhangt van de omstandigheden. Bovendien moet deze aansprakelijkheid meer gericht zijn op geldelijke dan op fysieke compensatie. Rechterlijke uitspraken laten zien, dat gemeenten zeer sterk de plicht hebben om de partners bij gronduitgifte in te lichten over belangrijke feiten. Het gebruik van standaardcontracten is wijdverspreid. Is dit in het algemeen al omstrede, bij gronduitgifte door gemeenten is dit nog sterker het geval. Nadruk wordt gelegd op de monopolie-positie van de gemeenten bij stadsontwikkeling en -uitbreiding, waardoor een grote machtsongelijkheid ontstaat. Het legale karakter van de standaardbepalingen en de mogelijkheden om de bezwaren te ondervangen, worden bekeken. Onder de huidige wetgeving zou zo snel mogelijk een model-standaardcontract moeten worden uitgebracht. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten wordt hierin een grote rol toebedacht. Een aantal aspecten van de pacht maken deze onaantrekkelijk. Zo is het de vraag, welke rechten en plichten onderdeel zijn van de pachtovereenkomst en welke de eigendomskwaliteit beïnvloeden. Ook de verplichting van de verpachter om grondrente te betalen en enkele problemen bij het beëindigen van de overeenkomst komen aan bod. Tenslotte wordt de vraag gesteld, in hoeverre bepalingen, die het eigendom of het gebruik van de grond beperken, geoorloofd zijn in het licht van privaat- of publieksrecht. Van belang hierbij zijn bijvoorbeeld de Woonruimtetwet, de rechten van de mens en het principe van de vrije overdraagbaarheid van goederen.

150.

JONG, P. DE & D. VAN DER STELT (1985). *De Vlietranden, voorbestemd tot achteruitgang? Een onderzoek naar*

inrichtingsmogelijkheden voor de Oostelijke stadsrand van de Haagse agglomeratie. Doctoraalscriptie Vakgroep Cultuurtechniek, Landbouwwuniversiteit, Wageningen.

stadsrand, 's-Gravenhage, Vlietranden, recreatie, landbouw, inrichting, planvorming, instrumentarium, beleid, planologische onzekerheid, versnippering, ruimtelijke factoren, onderzoek, Haaglanden, coördinatie

Samenvatting:

Deze scriptie richt zich op de problematiek rond de opstelling en uitvoering van een inrichtingsplan voor de oostelijke stadsrand van de Haagse agglomeratie: de Vlietranden. De onderzoeksvragen zijn:

— Welke factoren zijn van invloed op de haalbaarheid van de inrichtingsplannen?

— Welk inrichtingsplan heeft de grootste haalbaarheid? Na een inventarisatie van het gebied en het relevante overheidsbeleid volgt een knelpuntenanalyse. Hierbij worden twee soorten knelpunten onderscheiden: 1. ruimtelijk en functioneel: verdwijning landschap, versnippering grondgebruik, onzekerheid van de gebruikers, nadelige onderlinge beïnvloeding van functies; 2. beleidsmatig: ontbreken eensgezindheid, samenhang instrumenten, gebrek aan zicht op haalbaarheid. Tenslotte worden drie alternatieven opgesteld en onderling vergeleken op vijf criteria. alternatief I: extensieve recreatie, enkele intensieve voorzieningen voor de lokale bevolking, een of twee landbouwbedrijven, puinstort en golfbaan. alternatief II: versterking agrarische sector, groenvoorzieningen en intensieve recreatievoorzieningen. alternatief III: particulier initiatief ontwikkelt intensieve voorzieningen, verdwijnende landbouw, puinstort en golfbaan. De criteria zijn: a) de ruimtelijke indeling; b) de financieel-economische vooruitzichten; c) de tijd, nodig om het ontwerp te realiseren; d) de continuïteit; e) de gevolgen voor de huidige gebruikers. Alternatief I blijkt het beste plan, vooral op grond van de ruimtelijke indeling. Alternatief III blijkt het slechtste plan: slechts de continuïteit is redelijk. Alternatief III blijkt een zeer lange voorbereidingstijd nodig te hebben. Problemen en onderzoeksvragen: Bij de knelpuntenanalyse wordt een algehele verloederings van het gebied geconstateerd, gepaard aan een algeheel gebrek aan beleid.

151.

JONGKIND, L. (1979). *Lelysteedse Kanten, een onderzoek naar de stadsrand van Lelystad.* N.W.I.T.R.-scriptie/RIJP-werkdocument.

stadsrand, Lelystad, onderzoek, recreatie, grondgebruik, bereikbaarheid, Almere, geschiedenis

Samenvatting:

In het rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de ontwikkeling van de recreatieve mogelijkheden van de stadsrandzone van Lelystad in de periode 1967-1979. Doel van het onderzoek was gegevens te verzamelen ten behoeve van de recreatieve inrichting van de buitenruimte van Almere. De probleemstelling is als volgt geformuleerd:

— Wat is de relatie tussen de toename van de bevolking van Lelystad en de ontwikkeling van recreatie-mogelijkheden in de stadsrandzone;

— Wat is de relatie tussen de ontwikkelingen van de grondgebruiken onderling?

Geconcludeerd wordt dat de ontwikkeling van het recreatie-areaal niet parallel loopt met de bevolkingstoename. Het recreatiegebied breidt zich sprongsgewijs uit. Vooral gedurende de eerste 7 jaar van de ontwikkeling van Lelystad nemen de recreatieve mogelijkheden voor de bewoners snel toe. De bosgebieden zijn in 1974 al grotendeels op de uiteindelijk verwachte vraag van het jaar 2000 afgestemd. De gevallen van onverdraagzaamheid (van objecten ten opzichte van hun omgeving) die zich in de stadsrandzone voordeden waren niet talrijk en snel op te lossen. Van de recreatieve objecten waren het vooral de beplantingen die invloed uitoefenden op de snelheid, de aard en de situering van vestigingen van recreatieve objecten. De stadsrand van Lelystad bestaat voornamelijk uit grootschalige, weinig gedifferentieerde gebieden. De mogelijkheden tot medegebruik zijn beperkt. De recreatieve gebieden zijn per auto en fiets even goed bereikbaar.

152.

JONKHOF, J. (1978).

Stadsranden overgeleverd aan het vrije spel der planologische krachten.

Wonen-TA/BK 2-78.

stadsrand, planning, Rotterdam, streekplan, beleid, planologie, planningsproces, stadsgewesten, coördinatie, ruimtelijke factoren

Samenvatting:

Dit artikel gaat over stadsranden, onder andere omdat de overgang van stad en land samenvalt met een overgang van stadsplanning naar stadsgewestelijke planning. Allereerst wordt een beeld gegeven van de noordelijke en de zuidelijke stadsrand van Rotterdam. Vervolgens wordt nagegaan wat het niveau is van de

planningsactiviteiten in de stadsranden, en hoe deze worden georganiseerd. Besproken wordt hoe stadsranden in streek- en structuurplan benaderd worden. Daarbij wordt geconstateerd dat de stadsranden het toneel vormen voor grote planningsactiviteiten in een planningskader dat lacunes vertoont. Vervolgens wordt bekeken welke rol het overgangsgebied tussen stad en land speelt in het ontwerp van Wet op de stadsvernieuwing en de Interimnota Landinrichting. Tenslotte wordt ingegaan op de organisaties die betrokken zijn bij de planning in de stadsranden. Geconcludeerd wordt dat een ruimtelijke overlapping van stedelijk en landelijk gebied specifieke kenmerken bezit, en dat de planologische status van dit overlappingsgebied onduidelijk is, overgeleverd aan het vrije spel der planologische krachten, niet in de laatste plaats doordat de organisatiestructuur van betreffende planningsorganen gecoördineerd optreden in hun planningsactiviteiten in de weg staat. Suggesties om dit probleem aan te pakken liggen dan ook op twee vlakken. Behoud van ruimtelijke kwaliteit in de stadsranden door in het ontwerp aansluiting te zoeken op de bestaande ruimtelijke structuur en meer differentiatie in de organisatiestructuur van de planningsorganen gericht op een meer gedifferentieerde benadering van de planning in de stadsranden.

Problemen en onderzoeksvragen:

In het artikel wordt uitgebreid ingegaan op de problemen van planning in stadsranden, de lacunes in het planningskader en de tekorten in de organisatiestructuur van de planningsorganen.

153.

KALFSBEEK, J. (1985).

Gelegaliseerde rommelzones en Amsterdam-west.

Scriptie Vakgroep Planologie, Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, Amsterdam, stedebouwkunde, ruimtegebruik, landschap, plan, rommelzone, onderzoek, ruimtelijke factoren, landbouw, bedrijvigheid, maatschappelijke factoren

Samenvatting:

De probleemstelling van deze doctoraalscriptie luidt:

— wat zijn de mogelijkheden van een planning in het overgangsgebied stad-land waarbij ruimte geboden wordt aan een diversiteit van ontwikkelingen en de bestaande kwaliteiten van de stadsrandzone bewaard blijven;

— wat zijn de (on)mogelijkheden van een planningsmodel als het rommelzone-idee van de RPD, toegespitst op een concrete planningsituatie. Volgens de schrijvers gaat het rommelzone-model van de RPD niet verder dan opvullen van restgebieden met spontane ontwikkelingen. Een meer structuurmatige aanpak, die planologisch verantwoord is, is nodig. Er moet rekening gehouden worden met ruimtelijke voorwaarden (koppeling aan de landschappelijke structuur) en met sociale voorwaarden (relaties met de woonomgeving en (als recreatieve schakel met) het buitengebied). De identiteit van de overgangszone naast die van het stedelijk en het landelijk gebied moet benadrukt worden. Deze structuurmatige aanpak kan gevonden worden via een aantal criteria, waarmee beoordeeld wordt welke stadsrandzones in aanmerking komen om op grond van 'kwaliteit' bewaard te blijven. Deze criteria zijn: koppeling aan landschappelijke dragers, landbouwkundige structuur, het voorkomen van gunstige vestigingsplaatsfactoren, de grondprijs en concentratie van stadsrandactiviteiten. Voor het gebied Amsterdam-west worden de ideeën van de schrijvers verder uitgewerkt.

154.

KAMPHUIS, B.M. (1982).

De land- en tuinbouw binnen de stedelijke invloedssfeer, en verkennende studie in Zuid-Limburg.

Planologische Diskussiebijdragen, Deel II, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Diskussiedagen, pag. 395-408.

stadsrand, landbouw, tuinbouw, stedelijke druk, Limburg, onderzoek, nevenbedrijven, agrarische structuur

Samenvatting:

In opdracht van de Rijksplanologische Dienst heeft het Landbouw-Economisch Instituut een onderzoek gedaan naar het functioneren van de land- en tuinbouw in de bufferzones van Zuid-Limburg (Kamphuis & de Noord, 1981) Hieruit bleek dat er duidelijke verschillen zijn in het functioneren van de land- en tuinbouw vlakbij de steden en dat in verder afgelegen gebieden. Vlakbij de steden wordt de situatie als volgt gekenmerkt:

- snelle afname van bedrijven en van oppervlakte natuurgrond;
- veel nevenbedrijven en andere boeren;
- weinig gespecialiseerde bedrijven en een extensieve bedrijfsvoering;
- lage produktie per bedrijf en per arbeidskracht;

- veel bedrijfshoofden zonder opvolger;
- neveninkomsten komen vaak voor.

Problemen en onderzoeksvragen:

— het is nodig om een langere periode in beschouwing te nemen dan in de situatie in Zuid-Limburg. In een vervolgonderzoek in Zuid-Holland wordt dat gedaan (Kamphuis, 1985).

— het begrip 'nabijheid van de stad' moet nader gespecificeerd worden, bijvoorbeeld naar topografische situatie, de aard van de stadsrand en het ruimtelijk beleid.

— de studie geeft geen antwoord op de vraag onder welke omstandigheden agrariërs overgaan tot de verkoop en/of verhuur van grond en gebouwen voor niet-agrarische of semi-agrarische doeleinden. Hiervoor is niet alleen onderzoek nodig naar ruimtelijke factoren en naar de agrarische structuur, maar ook naar sociale en sociaal-psychologische factoren.

155.

KAMPHUIS, B.M. (1985).

Randverschijnselen? Nevenactiviteiten van boeren en tuinders in de Haaglanden.

Landbouw-Economisch Instituut, Publikatie 2.175, 's-Gravenhage.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, stedelijke druk, landbouw, nevenactiviteiten, sociologie, interviews, enquête, Haaglanden, toekomst, waardering, beleving, recreatie, volkstuinten, beheer, agrarische structuur

Samenvatting:

Met dit onderzoek is getracht antwoord te geven op twee vragen:

- Zijn er in de Haaglanden bedrijven, die op een bijzondere wijze hebben ingespeeld op de mogelijkheden en beperkingen die voortkomen uit de ligging nabij de steden?
- Indien zulke bedrijven in het studiegebied voorkomen, waaruit bestaat dan meer gedetailleerd het bijzondere van deze bedrijven, wat zijn de achtergronden hiervan en hoe zijn de toekomstperspectieven? Voor dit onderzoek is voornamelijk gebruik gemaakt van drie bronnen: informatie van streekkenners, informatie uit een enquête onder 400 boeren en tuinders in 1982, en interviews in 1984 met 26 boeren en tuinders. Er wordt een beeld geschetst van de bedrijven, die op een bijzondere wijze hebben ingespeeld op de mogelijkheden en beperkingen, die voortvloeien uit de ligging nabij de stad. Een opvallend resultaat van deze studie is dat de nevenactiviteiten meestal worden uitgeoefend op het bedrijf of in de directe omgeving daarvan,

en dat slechts weinig agrariërs aanvullende inkomensbronnen hebben in de nabijgelegen steden. Het aantal bedrijven, waarvan het bedrijfshoofd een ander beroep uitoefent, ligt beduidend beneden het landelijk gemiddelde. Dit hangt samen met het relatief grote aantal glastuinbouwbedrijven; een bedrijfstype waar een dergelijke combinatie weinig voorkomt. Uit de gehouden vraaggesprekken komt naar voren dat de nevenactiviteiten niet uitsluitend als een 'noodzakelijk kwaad' worden beschouwd. Ze ontstaan wel vaak door verminderde inkomensmogelijkheden binnen de landbouw, maar de betreffende ondernemers ervaren deze mengvormen in het algemeen positief. Zij maken gebruik van de mogelijkheden die hun specifieke situatie biedt. In slechts een klein aantal gevallen monden de nevenactiviteiten uit in een volledige niet-agrarische professionalisering. De verkregen informatie levert de indruk dat er in de Haaglanden meer mogelijkheden zijn voor recreatie bij de boer, dan tot nu toe zijn benut. Zo werd een vrij grote vraag naar volkstuinten en eenvoudige kampeervoorzieningen gesignaleerd. Ook zijn interessante ervaringen opgedaan met het beheer van groenelementen door agrariërs. Wanneer dit beheer uitgevoerd kan worden met de 'normale' landbouwmachines, blijkt het goed inpasbaar in de agrarische bedrijfsvoering.

156.

KAMPHUIS, B.M. & F.M. DE NOORD (1981).
De land- en tuinbouw binnen de stedelijke invloedssfeer in Zuid-Limburg.
Landbouw-Economisch Instituut, Publikatie 2.147, 's-Gravenhage.

stadsrand, onderzoek, landbouw, Limburg, tuinbouw, cultuurtechniek, stedelijke druk, nevenactiviteiten, agrarische structuur

Samenvatting:

Ter voorbereiding en ondersteuning van het beleid dat gericht is op het openhouden van gebieden tussen en binnen de stedelijke agglomeraties werd door de RPD onderzoek verricht in de Limburgse bufferzones: Westelijke Mijnstreek Maastricht en Westelijke Mijnstreek-Oostelijke Mijnstreek. In dit kader is door het Landbouw-Economische Instituut een onderzoek m.b.t. de land- en tuinbouw in dit gebied verricht. Dit onderzoek heeft zich voornamelijk gericht op de vraag, in welk opzicht de agrarische structuur in de nabijheid van steden verschilt van die in verderaf gelegen gebieden. In deze publicatie wordt ingegaan op de mogelijke samenhang tussen verschillen in agrarische structuur en de ligging van de

betreffende gebieden ten opzichte van de stedelijke agglomeraties.

Problemen en onderzoeksvragen:

Uit de studie komt naar voren dat de agrarische structuur in de gebieden onder stedelijke invloedssfeer afwijkt van die in verderaf gelegen gebieden, vooral daar waar voortdurend grond aan de landbouw wordt onttrokken. Bedrijven worden langer dan gewoonlijk voortgezet, en er wisselt minder grond van gebruiker dan gewoonlijk. Tevens wordt er minder in bedrijfsgebouwen geïnvesteerd, waardoor de agrarische ontwikkeling veelal stagneert. Dit geldt echter niet voor alle gebieden in de nabijheid van steden. Over de achtergronden en oorzaken hiervan is echter nog onvoldoende bekend. Bij nader onderzoek zal hiervoor onder meer een invulling van het in deze studie gehanteerde begrip 'nabijheid van de stad' nodig zijn. Zodoende kan wellicht worden nagegaan onder welke omstandigheden de in deze studie gevonden specifieke ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in de nabijheid van steden zich al dan niet voordoen. Daarbij kan worden gedacht aan de topografisch situatie (bv. ligging van de bedrijven t.o.v. de steden, wegen en spoorlijnen), de aard van de stadsrand (bv. woonwijk, industriegebied) en het ruimtelijk beleid (bv. streek-, bestemmings-, inrichtingsplannen).

Daarnaast zou ook aandacht moeten worden besteed aan de situatie in de land- en tuinbouw zelf, aangezien er een zekere wisselwerking zal zijn tussen de ontwikkelingen in deze bedrijfstak en het verstedelijkingsproces. In het kader van het bufferzonebeleid is het van belang te weten in hoeverre de land- en tuinbouw zelf weerstand biedt tegen het proces van verstedelijking. Vooral gaat het daarbij om de niet-geplande penetratie van stedelijke activiteiten in het landelijke gebied, waardoor deze gebieden hun landelijke karakter dreigen te verliezen. Deze studie geeft onvoldoende aanknopingspunten om hierover duidelijke conclusies te trekken. De studie geeft geen antwoord op de vraag onder welke omstandigheden agrariërs overgaan tot de verkoop en/of verhuur van grond en gebouwen t.b.v. niet-agrarische of semi-agrarische doeleinden. In een onderzoek dat hierop gericht is zouden factoren, die samenhangen met de ligging van de bedrijven in de nabijheid van de stad en met de agrarische structuur, tevens sociale en sociaal-psychologische factoren moeten worden betrokken. Het is immers niet onwaarschijnlijk, dat de houding en de mentaliteit van de agrarische bevolking in belangrijke mate mede bepalend zijn (geweest)

voor het verstedelijkingsproces. Een verslag van dit onderzoek wordt gedaan in de Planologische Diskussiebijdragen: B.M. Kamphuis, 1982.

157.

KAMPHUIS, H.W. (1986).

De Haaglanden. Boeren en tuinders binnen de stedelijke invloedssfeer. Resultaten van onderzoek en aanbevelingen.

Werkgroep Onderzoek Overgangszones (W.O.O.), Landinrichtingsdienst, Mededeling 163, Utrecht/Den Haag.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, landbouw, grondgebruik, planologie, onderzoek, ruimtelijk beleid, Haaglanden, evaluatie, grondonttrekking, planologische onzekerheid, verpaupering, stedelijke druk, verweving, grondverwerving, agrarische structuur, agrariërs

Samenvatting:

De nota geeft een evaluatie van het onderzoek van het ICW en het LEI dat in de Haaglanden is uitgevoerd. De doelen van deze evaluatie zijn:

— Het toegankelijk presenteren van de belangrijkste resultaten van het gehele onderzoeksproject.

— Het leveren van aanknopingspunten voor het beleid.

— Het presenteren van aanbevelingen over de informatieverzameling en over de opzet van onderzoek op dit terrein. De nota doet aanbevelingen die relevant kunnen zijn voor het beleid, als volgt ingedeeld:

— uitwerking van het verwevingsbeleid;

— de wijze van regulering van de bestemmingen;

— het betrekken van de agrariërs bij de besluitvorming;

— de wijze van grondverwerving.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Aanleiding voor onderzoek naar de landbouw in stadsrandgebieden is de veronderstelling dat de landbouw onder stedelijke invloed stagnatieverschijnselen vertoont. De groei raakt eruit en wat overblijft is een verpauperde landbouw, met boeren die het niet meer zien zitten en vol onzekerheid over de toekomst van het bedrijf investeringen achterwege laten en wat 'bijrommelen' om nog een aanvaardbaar inkomen te verwerven. Een verpauperde landbouw in een verpauperd landschap.

— In het rapport worden aanbevelingen gedaan voor de informatie- verzameling, de opzet en wijze van afstemming van de verschillende deelstudies en over de aard van de

vraagstelling. Uit het onderzoek komt naar voren dat de invloed van de 'planologische onzekerheid' minder ernstig is dan werd verwacht. De invloed van de feitelijke grondonttrekking mede op de toeleverende en verwerkende bedrijven is een vraag voor verder onderzoek.

— Over de invloed van factoren als 'ligging bij de stad' en 'door- snijding door infrastructuur' levert het onderzoek inzichten. In mogelijk vervolgonderzoek kan hierop voortgebouwd worden.

— Het verdient aanbeveling om in volgend onderzoek opnieuw aandacht te besteden aan sociologische aspecten, zeker waar dit het uitoefenen van nevenactiviteiten betreft.

— Het is een vraag om verder onderzoek te doen naar de verklarende factoren voor de positie van de landbouw, en naar een verdere operationalisering van het begrip 'stedelijke druk'.

158.

KAMPHUIS, H.W. & G.J. WYCHERS (1982).

Onderzoek bufferzones Limburg.

Planologische Diskussiebijdragen, Deel II, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Diskussiedagen, pag. 409-428.

stadsrand, bufferzones, Limburg, stedelijke druk, grondgebruik, onderzoek, infrastructuur, ruimtelijke ontwikkeling

Samenvatting:

De Rijksplanologische Dienst heeft een tweetal deelonderzoeken (onder andere: H.W. Kamphuis et al., 1982) doen uitvoeren naar de wijze waarop het landelijk karakter van de gebieden nabij steden zo goed mogelijk kan worden gehandhaafd: een onderzoek naar de land- en tuinbouw binnen een stedelijke invloedssfeer in Zuid-Limburg en een inventarisatie van het grondgebruik door middel van luchtfoto-interpretatie en analyse van de waargenomen veranderingen in het grondgebruik. Deze nota is gebaseerd op deze onderzoeken. In het onderzoek wordt een procesmatige benadering van bufferzones gehanteerd. Er is kennis verzameld over de stedelijke aanspraken en het functioneren van het landelijk gebied onder stedelijke invloed. In grote delen van het studiegebied zijn op korte termijn weinig mogelijkheden voor een zelfstandig functionerende landbouw. Er zijn mengvormen ontstaan tussen de verstedelijking en de landbouw. Typische stadsrandverschijnselen komen niet alleen voor aan de rand van de grotere agglomeraties, maar ook aan randen van kleinere kernen. De

gebieden die beschermd worden in verband met natuur- en landschapskwaliteiten, de boslandschappen en de ruilverkavelde gebieden vertoonden een geringe afname van het landelijk grondgebruik. Er bleken relaties te bestaan tussen de toename van het stedelijk grondgebruik enerzijds en de ontsluiting, de aanwezige voorzieningen en het reliëf anderzijds.

Problemen en onderzoeksvragen:

- evaluatie van de ervaringen met de stabiliteitskaart, die in het onderzoek ontwikkeld is;
- het verdient aanbeveling om eerst kennis te verzamelen van ruimtelijke ontwikkelingen en daarna pas studies naar het functioneren van het landelijk gebied te ontplooiën.

159.

KAMPHUIS, H.W., G.J. WYCHERS, C.A. DE BRUIJN, H. OOSTERVELD, B.M. KAMPHUIS & F.M. DE NOORD/RIJKSPLANOLOGISCHE DIENST (1982).

Onderzoek bufferzones in Limburg.
Rijksplanologische Dienst, 's-Gravenhage.

stadsrand, bufferzones, infrastructuur, nijverheid, grondgebruik, verstedelijking, bestemmingsplan, streekplan, natuur, landschap, landbouw, prognose, stedelijke druk, limburg

Samenvatting:

De centrale vraagstelling voor dit onderzoek was: 'Op welke wijze kan het landelijk karakter van gebieden nabij de steden zo goed mogelijk worden gehandhaafd?' Om die vraag te beantwoorden, is inzicht nodig in de stedelijke aanspraken, het functioneren van het landelijk gebied en de ruimtelijke neerslag van de ontwikkelingen. De stedelijke aanspraken worden gevormd door de aanspraken voor woningen (volgen uit een trendberekening), aanspraken voor infrastructuur en bedrijfsterreinen (volgen uit plannen) en de recreatie-aanspraken (volgen uit plannen). Het functioneren van het landelijk gebied kan worden begrepen door een analyse van de landbouw (zie Kamphuis & De Noord, 1981) en door een analyse van de natuurlijke en landschappelijke waarden. Uiteraard is ook de wisselwerking tussen het stedelijk en landelijk gebied van belang. De veranderingen in het grondgebruik in het verleden kunnen gerelateerd worden aan een aantal factoren. Van belang in deze studie bleken: de ligging ten opzichte van het stedelijk gebied; de ontsluiting; het voorzieningenniveau; natuurlijke factoren; natuur en landschap; een recente landinrichting.

Uit deze factoren worden weer factoren afgeleid, die een indicatie geven van de stabiliteit van het grondgebruik.

Stabiliteitsfactoren zijn: meer dan 50% bos; veel reliëf; natuurgebieden; bestemming door een bestemmingsplan tot natuur- of landschapsgebied; bestemming door een streekplan tot natuur- en landschapsgebied. Instabiliteitsfactoren bleken: een verspreide bebouwing; grenzen aan een woon- of industriegebied; grenzen aan 2 tot 4 gebieden met een ander grondgebruik. Op grond van de stabiliteits- en instabiliteitsfactoren kan een schatting gemaakt worden van toekomstige veranderingen in grondgebruik. Op grond van dit onderzoek komen de auteurs tot de volgende aanbevelingen:

- op plaatsen, waar grootschalige lijninfrastructuur vlak langs de rand van het stedelijk gebied loopt, kan deze infrastructuur als grens dienen voor een bufferzone;
- de grensgebieden moeten bij voorkeur bestaan uit gebieden, die van zichzelf een zekere stabiliteit vertonen;
- gewaakt moet worden voor stedelijke ontwikkelingen in het hart van het landelijk gebied.

Problemen en onderzoeksvragen:

Problemen bij de analyse ontstonden op de volgende punten:

- een vraag/aanbodanalyse van de recreatiebehoefte was niet beschikbaar;
- er was niet voldoende literatuur over de natuurlijke en landschappelijke waarden.

160.

KARTHAUS, M. (1990).

De stad achter de duinen. Plannen voor de Haagse stadsrand.

Archis 2: 32-37.

stadsrand, 's-Gravenhage, stedenbouwkunde, ontwikkeling, plan, overzicht, locatiekeuze, wonen

Samenvatting:

Den Haag is door de eeuwen heen altijd een voorstad geweest. De zorg van de gemeente is nu nog in eerste plaats verhoging van de kwaliteit van de stedelijke omgeving om daarmee een aantrekkelijk milieu voor vestiging te bieden. In dit artikel worden enkele plannen voor de noordrand van Den Haag nader bekeken. Door het tekort aan ruimte is men genoodzaakt om 'over de rand' te bouwen terwijl die rand juist een aantrekkelijk 'contact' tussen 'wonen' en 'buiten' mogelijk maakt. Deze strijdigheid bepaalt de manier waarop Den

Haag over de rand groeit. Drie buffers hebben ervoor gezorgd dat Den Haag niet tot aan zee is volgebouwd :

— aantrekkelijke woonmilieus zoals Zorgvliet en Hubertuspark,
— de sterke gemeenschap Scheveningen,
— de brede tankgracht bij Segbroeklaan, aangelegd door de Duitse Wehrmacht en door stedenbouwkundige Dudok als groenzone gehandhaafd. Karthaus stelt dat Den Haag meer baat heeft bij woonlocaties in de directe omgeving dan provinciale plannen op afstand. De geschiedenis van de stadsuitbreiding toont een concentrische groei. Deze lijn moet meer doorgetrokken worden. De stad wint het op den duur van de glastuinbouw, aan de zuid-westelijke stadsrand. Kijkduin krijgt een definitieve afronding door een trits van woontorens, waarbij een open front in het duinparklandschap wordt gecreëerd. Een aantal plannen in relatie tot de duinen en de zee worden besproken: het verlengde van de Savornin Lohmanlaan, de Scheveningenhaven. De uitgangspunten van het ontwerp en de problemen bij de realisering worden aan de orde gesteld.

161.

KATTELER, H.A. & J.A. KROPMAN (1975).
Openluchtrecreatie binnen of buiten de woonkern: compensatie of komplement; een onderzoek naar de samenhang tussen aanbod en gebruik van voorzieningen voor openluchtrecreatie.
Instituut voor Toegepaste Sociologie, Nijmegen.

stadsrand, recreatie, gebruik, onderzoek, wonen, sociologie, recreanten, leefstijl

Samenvatting:

In dit onderzoek is getracht inzicht te geven in de sterkte van de samenhang tussen het recreatief voorzieningenniveau binnen de woonkern en het recreatief gedrag buiten de woonkern. Daarbij werd van de veronderstelling uitgegaan dat een ruim aanbod van openluchtrecreatieve voorzieningen in de directe woonomgeving een zodanige basis vormt voor de vrijetijdsbesteding van een groot deel van de bevolking dat het gebruik van recreatie-objecten verder weg minder intensief zou zijn. Dit blijkt echter niet het geval te zijn. Een aantal bevindingen uit het onderzoek worden daarvoor als verklaring aangevoerd:
— het gebruik van recreatieve voorzieningen in of nabij de wijk is bepaald niet algemeen, hoewel velen ervan gebruik maken;

— alle recreatieve voorzieningen hebben een meer aanvullende functie dan een onderling vervangende functie;

— de houding van individuen ten aanzien van openluchtrecreatie is van belang: zij die frequent buiten de woonkern recreëren hebben een sterke voorkeur voor het recreëren in de open lucht, ongeacht het recreatief voorzieningenniveau binnen de woonkern. Openluchtrecreatie binnen en buiten de woonkern is complementair, en berust vooral op de wijze waarop men zich qua houding opstelt ten opzichte van het recreëren in de openlucht en niet op de aanbod-situatie sec.

Problemen en onderzoeksvragen:

De mate waarin verschillen in het openluchtrecreatiegedrag verklaard kunnen worden is ondanks het in dit onderzoek gebleken belang van houdingsvariabelen nog beperkt; nader onderzoek zal moeten aangeven welke andere factoren het recreatiegedrag beïnvloeden.

162.

KERKMEER, D. (1983).
Zoetermeer, een stad gebouwd in de wei.
Inleiding studiedag NIROV 21-9-1983 'Van Stadsgroen naar Randstadgroen', Zoetermeer.

stadsrand, Zoetermeer, randstadgroenstructuur, gemeente, economie, bestuurlijk, beheer, gebruik, stedelijk groen, actoren, geschiedenis, financiën, landschap, verstedelijking, studiedag

Samenvatting:

De auteur gaat in op de ontwikkeling van het groen in en nabij Zoetermeer. De periode 1960-1980 wordt gekenschetst enerzijds door de maatschappelijke behoefte met betrekking tot het wonen en anderzijds de behoefte aan openbaar groen. In de beginperiode is de behoefte groot aan openbaar groen, zeker in relatie tot de grote stedelijke uitbreidingen. Immers, Zoetermeer moet van een dorp van ca. 8 000 inwoners groeien naar een stad van ca. 100 000 inwoners. Dit geeft een drastische verandering te zien voor het bestaande landschap rond het kleine dorpje en Zoetermeer wordt geconfronteerd met een wijziging van de bestemming. De jaarlijkse kosten voor beheer en onderhoud van de groenelementen waren in de periode 1960-1980 niet de primaire zorg. In de thans voor ons liggende periode, 1980-2000, zal dit proces omgekeerd zijn. Het is noodzakelijk eerst de financiële middelen veilig te stellen voor beheer en onderhoud van de grote groenelementen, alvorens tot inrichting

van deze gebieden kan worden overgegaan. De auteur gaat achtereenvolgens in op ontwikkeling van het groen van 1960-1980, van stadsgroen naar randstadgroen, en op de aanleg en het beheer van openbaar groen in de periode 1980-2000. Het artikel geeft verder informatie over groenobjecten en wordt geïllustreerd met een aantal kaartjes.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Hoe zullen financiële randvoorwaarden maatgevend zijn voor een kwalitatief ruimtelijke indeling?
- Hoe kunnen de beheerslasten laag gehouden worden?

163.

KERSTENS, A.P.C. (1979).

Urbane perifere overgangszones; problematiek en onderzoek.

Landinrichtingsdienst, Mededeling 129, Utrecht.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, beleid, onderzoek, beschouwing, begripsomschrijving

Samenvatting:

Het rapport geeft een begripsomschrijving en probleemdefinitie van stadsranden. Nadat een aantal beleidsopties over stadsranden is besproken wordt ingegaan op het onderzoek. Het gaat daarbij zowel om onderzoek dat in stadsranden is uitgevoerd als om een overzicht van gewenst onderzoek. De nota is geschreven in het kader van de programmering van onderzoek in stadsranden.

Problemen en onderzoeksvragen:

Er wordt een uitgebreide beschouwing gegeven over de knelpunten in stadsranden en de onderzoeksvragen die hieruit voortvloeien. Voor de structurering van dergelijk onderzoek, wordt een indicatief structuurmodel voor dergelijke gebieden gegeven.

164.

KERSTENS, A.P.C. (1981).

Onderzoek ten behoeve van de Randstedelijke Groenstructuur I en II.

Recreatievoorlezningen 13 (2): 88-91 & 13 (3): 130-135.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, wonen, infrastructuur, bereikbaarheid, recreatie, onderzoek, literatuurlijst, overzicht, verstedelijking, beleving, landbouw, natuur, landschap

Samenvatting:

In een tweetal artikelen besteedt de auteur aandacht aan onderzoek, relevant voor de veelzijdige plannings- en inrichtingsproblematiek van overgangszones. Dit vraagstuk moet in samenhang met de verstedelijking (vooral in het westen van ons land) worden bestudeerd. Bij het artikel is een uitgebreide literatuurlijst gevoegd.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Onderzoek naar geluidshinder; verkeerslawaaï kan de recreatieve waarde verminderen: acoustisch onderzoek nodig.
- Onderzoek naar de visuele hinder van verkeer.
- Impact van hoofdinfrastructuurelementen voor andere functies (wonen, landbouw, natuur en landschap); barrièrevorming.
- Raakvlakken geluidshinder en landschapsbouw.
- Beleving van wegen.
- Invloed van wegen op ecosystemen.
- Effecten van de recreatie op landbouw, natuur en landschap.
- Afwegingsmethodieken.
- Uitwisselbaarheid van recreatievormen.
- Onderzoek gericht op een vorm van recreatie.
- Lucht- en waterdoorlatendheid van wegdekken en trottoirverharding.
- Bodemkundig onderzoek; kartering van natuurlijke hulpbronnen (water en bodem) van belang voor de openluchtrecreatie.
- Onderzoek naar verblijfsrecreatie en naar bijv. volkstuinen.

165.

KERSTENS, A.P.C. (1986).

Betrokkenheid bij landinrichting; verslag van een empirisch sociologisch onderzoek in het landinrichtingsproject in voorbereiding; samenvatting IJsselmonde.

Landinrichtingsdienst, Mededelingen 157, Utrecht.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, landinrichting, sociologie, interviews, IJsselmonde, onderzoek, wensen, beleving, waardering

Samenvatting:

De mededeling geeft een samenvatting van een kwalitatief sociologisch onderzoek naar de betrokkenheid van de bevolking bij de ideeën-vorming, de planvorming en de uitvoering van het landinrichtingsproject. Aangenomen wordt dat door deelname van de bevolking de overheid beter in staat is de inzet

te verwezenlijken de ruimtelijke omstandigheden in het gebied te verbeteren. De gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een vragenschema en checklist. In het onderzoek is voorts veel aandacht besteed aan de machtsstructuur, belangentegenstellingen, activiteiten van de verschillende institutionele verbanden, de evenwichtigheid van de landinrichting. Voorts is de behoefte aan voorlichting gepeild over verschillende onderwerpen. In volgorde van belangrijkheid was deze behoefte als volgt: de inhoud van het plan, de natuur, het landschap, de recreatie, de procedure, activiteiten van de landinrichtingscommissie, het verkeer, landbouw en tijdsplanning. De belangrijkste bevindingen zijn de zeer verscheiden opvattingen van de referentietypen over processen in het gebied, over ontwikkelingen m.b.t. planning en landinrichting, de verscheiden noties over ontwikkelingen in verschillende sectoren en facetten van het sociaal-ruimtelijke bestel e.d. Voor meer informatie wordt verwezen naar het rapport dat aan deze mededeling ten grondslag ligt.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Er moet meer aandacht worden besteed aan de positie van de verschillende instituties ten opzichte van verschillende aspecten van landinrichting en ook aan de positie van verschillende referentietypen binnen hun eigen institutionele kaders.

— Het is aan te bevelen na te gaan welke aangrijpingspunten het onderzoek oplevert voor aanzetten tot het denken in belangen in dit type stadsrandgebieden, waar een nieuwe relatie is te constateren tussen de verschillende bevolkingscategorieën. In specifieke omstandigheden van een stadsrandzone is het zaak, een zodanig inzicht te verschaffen in de interactie tussen verschillende ontwikkelingen dat daardoor het idee kan postvatten dat door integrale herinrichting wellicht mogelijkheden worden geboden voor verschillende categorieën van de bevolking, zodat ook zij, die op het eerste gezicht duidelijk tegengestelde belangen hebben, toch in een omvattend plan hun behoeften verwerkelijkt kunnen zien.

166.

KERSTENS, A.P.C. (1990).

Landinrichting; planningssysteem en idealen. Planologische Discussiebijdragen, Deel II, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Discussiedagen, pag. 397-406.

stadsrand, landinrichting, planning, model, waardering, omgevingspsychologie, beleving

Samenvatting:

Als een onderdeel van een uiteenzetting over het planningssysteem landinrichting en over de mogelijkheden om door middel van operationele toepassingssysteemmodellen methodische objectiviteit na te streven, geeft de auteur een voorbeeld van een op bevindingen van de omgevingspsychologie gebaseerd systeemmodel. Operationele concretisering van inzichten uit de omgevingspsychologie heeft plaats door middel van een systeemmodel waarin een zodanige geleiding wordt voorgesteld dat de relatie tussen waarneming en waardering enerzijds en concreet voorstelbare structureringsprincipes anderzijds inzichtelijk wordt. Bij bijvoorbeeld het structureringsprincipe van de contingente configuratie gaat het er om dat bepaalde ruimtelijke elementen, die op zichzelf een bepaalde structuur kunnen representeren, zo bij elkaar en ten opzichte van elkaar worden geplaatst, dat bij een waarnemer het idee wordt opgeroepen met een onderdeel van een grotere voorstelbare configuratie van doen te hebben, hetgeen een positieve uitwerking kan hebben op zijn omgevingsbeleving. In landinrichtingsprojecten in stadsrandzonegebieden, waar verbrokkeling o.a. leidt tot als negatief ervaren structuurloosheid, is het raadzaam dergelijke structureringsprincipes operationeel concretiserend toe te passen. Dit houdt een vorm van contextuele planning in: bij de inpassing van nieuwe elementen wordt de ruimtelijke context nadrukkelijk aan de orde gesteld.

Problemen en onderzoeksvragen:

Voor het verwerkelijken van abstracte als idealen gehanteerde doelen in landinrichtingsprojecten als 'oriëntatiemogelijkheden', 'herkenbaarheid' en 'afleesbaarheid' is empirisch inzicht nodig in waarnemings- en omgevingswaarderingprocessen in stadsrandzones. Inzicht in verplaatsings- en gebruiksroutines, o.a. bij verschillende vormen van openluchtrecreatie, van verschillende bewonerscategorieën moet mede de basis kunnen vormen van het operationele concretiseringsproces dat in het planningsproces in landinrichtingsprojecten in het type gebieden, dat de signatuur heeft van urbane perifere overgangszones, gestalte krijgt.

167.

KESSEL, N. VAN (1983).

Effektanalyse in de ruimtelijke ordening, met toepassing op de luchthaven Zestienhoven.

Planologisch memorandum 1983-8.
Technische Hogeschool Delft, Vakgroep
Civiele Planologie.

stadsrand, ruimtelijke ordening, Zestienhoven, Rotterdam, onderzoek, theorie, concepten, bestuurlijk, gebruik, beheer, planvorming, effectanalyse, methode, coördinatie

Samenvatting:

Voor een effectief en efficiënt ruimtelijk beleid is het vooraf analyseren van uiteenlopende effecten van mogelijke maatregelen een bijzonder relevante bezigheid. Tussen enerzijds complexe modelmatige effectanalyses en anderzijds intuïtieve en ervaringsgerichte benaderingen bestaat een lacune, die voornamelijk niet is opgevuld met een of meerdere methoden die:

- een evenwicht kunnen bieden tussen enerzijds de investering in tijd, kosten en mankracht en anderzijds de relevantie voor het beleid;
- rekening houden met de uiteenlopende aard van de effecten, dat wil zeggen een integraal karakter hebben;
- toepasbaar zijn op verschillende niveaus binnen de ruimtelijke ordening;
- eenvoudig van opzet zijn, opdat alle betrokkenen inzicht in de methode en de waarde van haar resultaten kunnen verkrijgen. In deze studie wordt in een vijftal onderdelen een methode ontwikkeld en getoetst, die aan bovenstaande criteria voldoet. Een integrale effectanalyse vereist en stimuleert een coördinatie tussen de betrokken instanties. Helaas is politieke weerstand te verwachten, als de gedane beloften niet overeenstemmen met de verwachte effecten. De methode is gebaseerd op een eenvoudige systeembenadering. In een relatiematrix zijn alle mogelijke relaties tussen de beschouwde variabelen opgenomen. De variabelen veranderen onder invloed van maatregelen en in de matrix veranderen dan de effecten. Met behulp van multi-criteria-analyse zijn dan de alternatieven af te wegen. De methode wordt toegepast op het vliegveld Zestienhoven. De overwogen maatregelen zijn handhaving en sluiting. De eerste maatregel is economisch interessant, de tweede verdient de voorkeur uit verkeerskundig en milieutechnisch oogpunt. Daarnaast zal handhaving financieel minder gunstig zijn.

Problemen en onderzoeksvragen:

Problemen met deze benadering ontstaan vooral bij:

— de informatieverzameling: veel hangt af van de betrouwbaarheid en compleetheid van de gegevens;

— de uitvoering: bij gebrek aan coördinatie tussen de overheden heeft een dergelijke analyse weinig zin. Ook politiek ongewenste uitkomsten kunnen de uitvoering frustreren.

Verder onderzoek is nodig naar:

- het gebruik voor voortgangscontrole en procesbewaking;
- het verbeteren van de uitvoerbaarheid en het meten van de effecten.

168.

KLAASSEN, R. (1988).

Visie op en opinie over de Randstadgroenstructuur vanuit het perspectief van de gemeente Maartensdijk.

In: Permanente Contactgroep Ruimtelijke Ordening. Concept en verwezenlijking van de Randstadgroenstructuur. *Capita Selecta Ruimtelijke Ordening 1987-1988*, Landbouwniversiteit, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, landschap, ruimtelijk beleid, landbouw, natuur, recreatie, bestemmingsplan, Maartensdijk, beleid, inrichting, Utrecht, Noorderpark, groene ster, planologie, Hilversum, intergemeentelijke samenwerking, bufferzones, verloedering, actoren

Samenvatting:

In de lezing wordt ingegaan op: de opbouw/het ontstaan van het landschap en enkele knelpunten daarin, het planologisch beleid t.a.v. het gebied tussen Utrecht en Hilversum, het inrichtingsbeleid van het gebied, de (geringe) rol van de gemeente Maartensdijk hierin, en op de actuele gang van zaken. In het gebied vindt men zeer bijzondere natuurwaarden, nl. de zgn. moeras-ecosystemen, en een slechte agrarische situatie. In het Maartensdijkse is grote aandacht voor zowel de belangen van de landbouw als die van de natuur. Een deel van het rijksbeleid, nl. bestaande functies consolideren en de landschappelijke structuur handhaven, krijgt grote aandacht. Het gebied tussen Hilversum en Utrecht wordt ook wel Noorderpark genoemd. Op rijksniveau werd het aanvankelijk aangewezen als zgn. element van formaat t.b.v. de dagrecreatie. Later is dit verlaten en werd het bijv. in de Verstedelijkingsnota aangewezen als bufferzone. Het gebied maakt bovendien deel uit van de Grote Landschapseenheid (GLE) 'Vechtplassengebied'. Voorts zijn de volgende beleidscategorieën in het Noorderpark van toepassing: Randstadgroenstructuur, recreatief

medegebruik, nationaal landschap, toeristisch recreatief aandachtsgebied (TRAG). Bovendien ligt een deel van het Noorderpark in het uitvoeringsprogramma RGS 1986-1990: 70 ha in de polder Ruigenhoek, 80 ha in de polder Hooge Kamp en ca. 55 ha bos in Gagel/Ruigenhoek. Ingegaan wordt voorts op het provinciaal en gemeentelijk beleid. Het gemeentelijke beleid is gericht op het waarborgen van de agrarische belangen, is voorstander van het open houden van het nu nog open gebied en wil natuurwaarden beschermen. M.b.t. de recreatieve ontwikkelingen aan de noordrand van Utrecht is zij volgend en bepaald niet initiërend. Aan de Randstadgroenstructuur wordt door Maartensdijk dan ook — zij het op afstand-meegewerkt omdat:

— gevreesd wordt dat de verloedering van de stadsranden steeds verder door zal gaan;
— hiermee definitief aan Utrecht de mogelijkheid wordt ontnomen in noordelijke richting ooit uit te breiden. Er ontstaat een harde (recreatieve) grens. Binnen de gemeente spelen ondermeer de volgende zaken: een relatienotagebied; een landinrichtingsproject Noorderpark; er is een samenwerkingsorgaan tussen Utrecht, Maarssen en Maartensdijk en een gemeentebestuur dat in feite alleen met z'n bestemmingsplan hierin kan participeren. De gemeente Maartensdijk heeft op de geschetste ontwikkelingen vrijwel geen invloed. Met betrekking tot de RGS en ontwikkelingen van het Noorderpark wordt veel over de gemeente Maartensdijk beslist, maar helaas veelal zonder de gemeente Maartensdijk.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Geconstateerd wordt de geringe betrokkenheid van de gemeente Maartensdijk bij allerlei ontwikkelingen in het Noorderpark.

— Er bestaat een spanning en problematische situatie tussen de landbouw en de natuur in de gemeente Maartensdijk, met als mogelijke oplossing de toepassing van het relatienotabeleid.

— Van rijks- en provinciewege worden in het Noorderpark ook recreatieve doelen gesteld, terwijl de gemeente recreatieve ontwikkeling hier nauwelijks van belang acht.

— Particulieren kopen gronden en proberen op basis van het huidige bestemmingsplan en het daarin bepaalde overdrachtsrecht, een zodanige inrichting van het gebied te bewerkstelligen dat de RGS daaraan moet worden aangepast, omdat hiermee anders teveel geld kan zijn gemoeid om alle schadeclaims te kunnen betalen. Het samenwerkingsorgaan Noorderpark dient daarom snel met een deelplan te komen voor de

stadsrand ten noorden van Utrecht. Deze stadsrand is aan verloedering onderhevig.

169.

KLERK WOLTERS, F. DE (1983).
De Gageldijk, een onderzoek naar het ruimtegebruik van een stadsrandgebied.
Geografisch Instituut, Rijksuniversiteit, Utrecht.

stadsrand, Utrecht, ruimtegebruik, landbouw, tuinbouw, landschap, wonen, ruimtelijk beleid, ontwikkeling, nijverheid, stedelijke druk, onderzoek, nevenactiviteiten, verstedelijking, grondgebruik, planologische onzekerheid, agrarische structuur, agrariërs

Samenvatting:

Dit doctoraalonderzoek vond plaats in het stadsrandgebied langs de Gageldijk, welke in noord-westelijke richting langs Overvecht (Utrecht) en ten zuiden van de Maarseveense Plassen loopt. De probleemstelling luidt: 'Onder welke omstandigheden veranderen vormen van ruimtegebruik aan de Gageldijk en waarom kunnen bepaalde vormen van ruimtegebruik zich relatief goed handhaven aan de Gageldijk?'. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de Gageldijk behorend bij de gemeente Utrecht en de Gageldijk die grotendeel op het grondgebied van Maarssen ligt. Van oudsher vond er een verschil in ontwikkelingen plaats tussen deze twee delen, ten gevolge van een verschil in bodemgesteldheid. In het Utrechtse gedeelte is het agrarisch karakter, ondanks de stedelijke druk meer bewaard gebleven. Er is sprake van een zekere planologische druk t.g.v. van het gevaar van verstedelijking. Voor het Maarsense deel is dat geringer. M.b.t. de landbouwbedrijven (m.n. melkveehouders) viel op dat ondanks de negatieve bedrijfsstructuurkenmerken en de achterstand van agrariërs t.a.v. werkomstandigheden en inkomenssituatie, de meeste agrariërs tevreden zijn met hun bedrijfssituatie. Intensivering, extensivering, verhuur van grond en gebouwen, niet-agrarische activiteiten of verkoop van gronden zijn slechts in geringe mate waargenomen. De stedelijke nabijheid heeft geen gevolgen voor de bedrijfsuitoefening van de agrariërs, o.a. vanwege de rondweg tussen de Gageldijk en het stedelijk gebied. Wel is er enigszins sprake van planologische onzekerheid bij enkele agrariërs. Mede op grond van het huidige ruimtelijk beleid, is er geen aanleiding te veronderstellen dat de landbouw (gelegen aan de tweede Gageldijk) een aflopend karakter zou hebben. Het tuinbouwgebied aan de Gageldijk van Maarssen is in de afgelopen jaren

'aangetast' door de omschakeling van tuinders naar de recreatieve sfeer. Er zijn geen aanwijzingen voor verdere afbraak van het tuinbouwgebied. Vooral in het Maarssense gedeelte komt 'ongewenste' niet-agrarische bedrijvigheid voor. Een toename van dit soort activiteiten is niet ondenkbaar. Ten aanzien van de woonfunctie wordt opgemerkt dat sommige bewoners van de Gageldijk van plan zijn om met niet-agrarische bedrijvigheid te beginnen. De resultaten van het onderzoek wijzen uit dat de meeste bedrijven niet negatief worden beïnvloed door de stedelijke nabijheid. Ook planologische onzekerheid blijkt in het algemeen geen belemmerende factor op de bedrijfsontwikkeling te zijn, m.u.v. enkele agrarische bedrijven. Of en in hoeverre er een verdere verstedelijking in de vorm van niet-agrarische functies zal plaatsvinden, zal afhankelijk zijn van de bereidheid bij de gemeenten zelf om harder op te treden tegen spontane niet-agrarische ontwikkelingen.

170.

KLERKS, G.J. (1974).

Het stadsrandgebied. Werkgroep Capita Selecta. Het overgangsgebied tussen stad en platteland.

Capita Selecta 1973-1974.

Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, begripsomschrijving, beschouwing, stedelijke functies

Samenvatting:

In dit referaat wordt uiteengezet waarom de term overgangsgebied niet juist is; overgangsgebied betekent dat er wat van het ene, en wat van het ander aanwezig is. Dat klopt niet met de werkelijkheid volgens de schrijver. Hij preferert de term stadsrandgebied, omdat er een verdunning is van stedelijke activiteiten met toenemende afstand van de stad, met een abrupt verloop. Rond de stad is de stedelijk geoccupeerde zone duidelijk herkenbaar en vertoont een relatief geringe diepte. Voor recreatieve activiteiten bedraagt die diepte slechts enkele kilometers. In het stadsrand horen die recreatieve elementen thuis die qua karakter strijdig zijn met de compactheid en het intensieve grondgebruik van de stad. Daarnaast zijn er elementen die op grond van hun functie niet in de stad, maar in het stadsrandgebied thuishoren: activiteiten met een extensief terreingebruik, activiteiten die hinder opleveren, en activiteiten gebonden aan een niet-gebouwde omgeving. Tot slot merkt de schrijver op dat de stadsrand niet negatief beoordeeld hoeft te worden: de fringe kan juist

een zeer rijke zone zijn. Een zone die zich goed leent om met relatief geringe moeite een vergaande milieudifferentiatie te bereiken. Voorwaarde is dan echter dat men het gebied behandelt als een stedelijk gebied, dat men zijn functies behandelt als stedelijke functies.

171.

KLINKERS, P.M.A. & A. VAN HOORN (1987).

Drukbeleving van fietsende recreanten; een onderzoek op plattelandswegen in de omgeving van Zwolle.

Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, nota 1805.

stadsrand, Zwolle, recreatie, fietsen, beleving, interviews, onderzoek, waardering, leefstijl

Samenvatting:

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek met de volgende probleemstelling: — wat is het verband tussen de druktebeleving van fietsers en voertuigintensiteit op plattelandswegen in de omgeving van Zwolle; — is er een significant verband tussen de druktebeleving en de sociale- en persoonskenmerken van de fietser (type fietser, ritmotief, verblijfplaats, geslacht, leeftijd, groepsgrootte, groepssamenstelling, herkomst, bekendheid met het wegtracé, verwachting en de voorkeur voor rust of drukte tijdens het fietsen); — wat is voor de recreant het belang van drukte als hinderfactor t.o.v. ander hinderende factoren, zoals het ingehaald worden door en de rijsnelheid van andere weggebruikers? De gegevens zijn verzameld door middel van interviews met passerende fietsers. Geconcludeerd wordt dat in de onderzochte situaties drukte nauwelijks van belang is als een factor die de recreatiebeleving van fietsende recreanten aantast. Aanbevolen wordt bij planning van fietsvoorzieningen niet alleen uit te gaan van beleving van drukte of hinder (sociale capaciteit), omdat het gebruik van die voorzieningen ook bepaald wordt door de aantrekkelijkheid van een gebied, de aanwezigheid van rustplaatsen en/of andere recreatievoorzieningen, enz. Voorts moet rekening gehouden worden met de fysieke, ecologische en economische capaciteit van een gebied. Van dit onderzoek is een artikel verschenen in *Recreatie en Toerisme*, 21 (5), 1989.

Problemen en onderzoeksvragen:

— De uitkomst van het onderzoek dat drukte nauwelijks van belang is als factor die de recreatiebeleving aantast kan het gevolg zijn

van de lage verkeersintensiteit ten tijde van het onderzoek.

— Mogelijk hebben de respondenten sociaal-gewaardeerde antwoorden gegeven.
— Wellicht is er sprake van zelf-selectie van de steekproef, doordat fietsers die niet van drukte houden op de onderzoeksdagen een andere locatie hebben opgezocht. Bij voortgezet onderzoek naar druktebeleving wordt aanbevolen ook thuis-onderzoek te doen.

172.

KLINKERS, P.M.A. & A. VAN HOORN (1989).
Sociale capaciteit onvoldoende draagvlak bepaling fietsaanbod. Drukbeleving fietsende recreanten plattelandswegen.
Recreatie en Toerisme 21 (5): XIX-XXII.

stadsrand, Zwolle, recreatie, fietsen, beleving

Samenvatting:

Hoe hoger de verkeersintensiteit, des te meer fietsende recreanten het aantal fietsers op de weg als 'te druk' ervaren. 'Druk' is evenwel geen groot probleem voor fietsers. Men ondervindt veel meer hinder van andere weggebruikers, zoals automobilisten en (in mindere mate) bromfietsers. Van de totale populatie fietsers (onderzoek omgeving Zwolle) beoordeelt slechts 4% het aantal fietsers op de weg als 'te veel'. Door middel van het Zwolse onderzoek is geprobeerd om de theoretische en praktische relevantie van het fenomeen 'sociale capaciteit' vast te stellen. Dit artikel is gebaseerd op het onderzoek van Klinkers & van Hoom, 1987 (ICW-nota 1805).

173.

KLOOSTERBOER, H.J. (1981).
Boeren tussen Stad en Streekplan; een studie van Delfgauw.
Sociaal-geografische reeks 19. Geografisch Instituut Rijksuniversiteit Groningen.

stadsrand, landbouw, Delfgauw, Delft, nevenbedrijven, onderzoek, literatuuronderzoek, verstedelijking, stedelijke druk, grondonttrekking, nevenactiviteiten, planologische onzekerheid, agrarische structuur

Samenvatting:

Het onderzoek is uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in de invloed van verstedelijkingsprocessen op de bedrijfsuitoefening van boeren en tuinders in stadsrandgebieden. Het eerste deel van het rapport bestaat uit een behandeling van de agrarische problematiek in stadsrandgebieden in het algemeen op basis van literatuurstudie. In

het tweede deel is deze problematiek toegespitst op een concreet ruimtelijke situatie in het voorbeeldgebied Delfgauw. Belangrijke gevolgen van verstedelijking voor de landbouw zijn: verlies van cultuurgrond en grote planologische onzekerheid. In de literatuur worden twee reactiemogelijkheden beschreven: doorgaan met investeren om zodoende een moderne bedrijfsvoering te handhaven, of het uitstellen of stopzetten van noodzakelijke investeringen en proberen zich d.m.v. marginale aanpassingen en eventuele bijverdiensten buiten de landbouw te handhaven. Voor Delfgauw bleek er echter slechts ten dele sprake te zijn van een agrarische structuur die afwijkt van een gebied dat minder onder stedelijke druk staat. De situatie is nog steeds goed te noemen, zij het dat er in het noordelijke deel vanaf het moment dat het recreatieproject de Delftse Hout ter sprake is gekomen, de investeringen en de productie enigszins achterblijven. Voor het zuidelijke deel verwacht de schrijver een dergelijke ontwikkeling minder gauw omdat hier meer tuinders gevestigd zijn. Zij zijn van oudsher meer gewend risico's te nemen, en lijken bereid ook het risico van stadsuitbreiding erbij te nemen. Zij lieten zich niet beïnvloeden door de plannen van een bouwlocatie. De veehouders in het gebied lijken deze houding te hebben overgenomen. Wel is opvallend dat zowel in het noordelijke als het zuidelijke deel het aantal nevenbedrijven relatief groter is dan elders. De boeren en tuinders in het studiegebied hebben tot nu toe weinig ingespeeld op de mogelijkheden die de nabije ligging van Delft biedt om het inkomen te verhogen. Men probeert zo lang mogelijk op zuiver agrarische wijze aan de kost te komen. De slotconclusie van het onderzoek was dat de in de literatuur uitgesproken pessimistische verwachtingen t.a.v. de landbouwkundige situatie in stadrandgebieden slechts gedeeltelijk opgingen voor het studiegebied Delfgauw.

174.

KLOOSTERBOER, H.J. (1988).
De landbouw en de Randstadgroenstructuur.
In: Permanente Contactgroep Ruimtelijke Ordening. Concept en verwezenlijking van de Randstadgroenstructuur. Capita Selecta Ruimtelijke Ordening 1987-1988, Landbouwniversiteit, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, landbouw, tuinbouw, beleid, recreatief medegebruik, landinrichting, procedures, beleving, planologische onzekerheid, recreatie, versnippering, grondonttrekking, agrariërs

Samenvatting:

De Randstadgroenstructuur is een veel besproken onderwerp binnen de land- en tuinbouw in de Randstad. De plannen hebben voor veel onrust gezorgd. Achteraf bleek er vaak niets van terecht te komen door gebrek aan geld, onenigheid binnen de diverse planningsinstanties of door verzet van de boeren zelf. Zo langzamerhand heeft de RGS echter vaste grond onder de voeten gekregen en worden er ook daadwerkelijk projecten gerealiseerd. In deze inleiding wordt weergegeven hoe vanuit de landbouw tegen deze ontwikkeling wordt aangekeken. Het Landbouwschap heeft zich, na aanvankelijke aarzelingen, niet verzet tegen het concept van de RGS. Wel zal ze de projecten kritisch volgen en is ze van mening dat de realisatie van de RGS-projecten bij voorkeur dient plaats te vinden via landinrichting. Op die manier kan zoveel mogelijk tegemoet worden gekomen aan zowel de wensen vanuit de recreatie als vanuit de landbouw. Bij de individuele boeren bestaat wel veel weerstand. De auteur gaat voorts in op de landbouw in stadsrandgebieden, de landinrichting, het recreatief medegebruik en op procedures. In studies in o.a. Zuid-Limburg, de Haaglanden en op IJsselmonde zijn de volgende verschijnselen geconstateerd:

- Een voortdurende en relatief sterke vermindering van de oppervlakte cultuurgrond in stadsranden.
- Een sterke versnippering van het grondgebruik.
- Een lagere intensiteit van het grondgebruik dan gemiddeld door de relatief slechte productie-omstandigheden.
- Een grote recreatieve druk hetgeen kan leiden tot overlast.
- Een grote planologische onzekerheid, waardoor men nogal eens, al dan niet gedwongen, noodzakelijke investeringen achterwege laat. Het blijkt voor de landbouworganisaties moeilijk om, zoals in de Haaglanden, de boeren ervan te overtuigen dat landinrichting voor hen een goede zaak is. Als de claims voor de recreatie zo groot worden dat de boeren landinrichting als een bedreiging gaan zien, dan is dat ook voor de recreatie een slechte zaak. In het algemeen benadert men het recreatief medegebruik met grote terughoudendheid: overlast voor het landbouwverkeer, opjagen van vee door loslopende honden, het open laten staan van hekken, schade aan gewassen e.d. Het openstellen van particuliere gronden stuit op veel bezwaren: aantasting van het onbelemmerde gebruiksrecht van de grond, grotere kans op schade, grotere onduidelijkheid

over de aansprakelijkheid bij eventuele ongelukken.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Gewezen wordt op de nadelige en voordelige effecten van landbouw in de stadsrand. De individuele boeren hebben grote weerstand tegen het afstaan van grond in het kader van de RGS.

— Het recreatief medegebruik roept een aantal bezwaren op.

— Bij de planvorming in het kader van de RGS wordt geen direct overleg gevoerd met de landbouw. Het volgordeschema van Zuid-Holland geeft een goed beeld van wat waar en wanneer te gebeuren staat.

175.

KNIPSCHER, J.S. & C.P. VEERMAN (1979).
Bouwgrondverwerving en -prijzen bezien tegen de achtergrond van de ruimtelijke ontwikkeling.

Interuniversitaire Interfaculteit
Bedrijfskunde, Rapport 32, Delft. 69 pp.

stadsrand, groeikernen, bouwgrond, grondverwerving, grondprijzen, agrariërs, onderzoek, beleid, ruimtelijke ordening, actoren

Samenvatting:

In zeven - feitelijk zes - gemeenten, die een snelle groei doormaken, de zgn. groeikernen, is een onderzoek ingesteld naar het ruimtelijk orderingsbeleid en het daarmee samenhangende grondverwervingsbeleid. Het totale plangebied dat is onderzocht, omvat ca. 4 000 ha en de onderzoeksperiode beslaat tien jaar: van 1968 tot en met 1977. Aangezien zowel de ruimtelijke ordening als de grondverwerving beïnvloed wordt door provincie en rijk is tevens het terzake door provincie en rijk uitgeoefende beleid nader bezien. Bij het grondverwervingsbeleid is er aandacht aan geschonken, hoe de gemeenten in staat zijn geweest om zich een goede positie op de grondmarkt te verwerven, waarbij in beschouwing is genomen, hoe zij hun positie hebben ingenomen ten aanzien van de agrariërs in het plangebied en hoe zij gehandeld hebben in het geval zij te maken kregen met projectontwikkelaars. Het rapport geeft cijfers over de grondprijzen en de daarbij behorende vergoedingen. Deze zijn doorgaans flink hoger dan die in het agrarisch grondverkeer. Hierbij spelen naast economische ook psychologische factoren een rol. De onderhandelingen hangen in hoge mate van de voortvarendheid en zakelijke inzichten van de verantwoordelijke bestuurders af. Goede contacten met hogere

overheden zijn daarbij van groot belang. Volgens de rapporteurs is het voor soepele onderhandelingen met de agrariërs van belang, dat een gemeente uitgaat van bedrijfsverplaatsing in plaats van van bedrijfsbeëindiging. De instelling van een formeel machtsmiddel, zoals het voorkeursrecht, is voor de grote organisatorische problemen geen deugdelijke oplossing.

176.

KORTENOEVER, J. (1989).

Grondbedrijven in de branding van ruimtelijke planning.

Academisch proefschrift Universiteit van Amsterdam. 151 pp.

stadsrand, bouwlocaties, grondbeleid, gemeente, financiën, streekplan, bestemmingsplan, Purmerend, Zaanstad, Duiven, Westervoort, Haarlemmermeer, Moerdijk, ruimtelijk beleid, grondbedrijf, proefschrift, coördinatie

Samenvatting:

In deze studie wordt aandacht gevraagd voor de spilfunctie die een grondbedrijf kan vervullen in het krachtenstelsel van gemeentelijk ruimtelijk en financieel beleid. Wanneer de bouwgrondexploitatie de algemene dienst van een gemeente niet belast, is de verwachting gewettigd dat het grondbedrijf van die gemeente zijn spilfunctie vervult. Er zullen dan vaak zelfs reserves en fondsen door dat bedrijf zijn gevormd waaruit de toekomstige nadelige exploitatiesaldi respectievelijk civiel-technische bovenwijkse voorzieningen kunnen worden gedekt. Een grondbedrijf dat dergelijke resultaten boekt is een onmiskenbare gesprekspartner in het financieel overleg dat ruimtelijke planning moet begeleiden. Uitgangspunt is dat toetsing van de kwaliteit van het ruimtelijk beleid mede moet omvatten een beoordeling van de financiële consequenties van dat ruimtelijk beleid. Teleurstellingen over de financiële gevolgen van het ruimtelijk beleid kunnen worden beperkt door eisen te stellen aan het functioneren van grondbedrijven. De besproken problemen hebben vooral betrekking op renteverliezen na aankoop van landbouwgrond ten behoeve van voorgenomen, maar later weer verworpen stadsuitbreidingen. In de studie worden voorbeelden aangehaald van gevallen waarin strategische ruimtelijke planning het ruimtelijk beleid van gemeenten ongunstig beïnvloedde: Duiven-Westervoort, Moerdijk, en het meest uitgebreid de verstedelijkingsplannen voor de Zaanstreek. De analyse leidt tot voorstellen voor de bestuurlijke en de juridische inbedding van financiële

informatiestromen voor ruimtelijke planning. Deze voorstellen betreffen vooral de plaats die het grondbedrijf inneemt in het politiek management van een gemeente. De auteur omschrijft de volgende aandachtspunten als de belangrijkste van zijn studie:

- optimale financiële informatieverstrekking eist van een grondbedrijf de mogelijkheid een prospectief -toekomstgericht- onderzoek beleid te kunnen voeren;
- de organisatie van het grondbedrijf en de taakstelling voor dat bedrijf door het gemeentebestuur verdienen ruime aandacht omdat zij de ruimte bepalen tot het ontplooiën van een prospectief beleid;
- een structuurplan voor de ruimtelijke plannen voor de gehele gemeente is onmisbaar voor het inschatten van de financiële problematiek van de toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen;
- de verticale coördinatie wordt gestimuleerd door het overleg rond de structuurplanontwikkeling. Die coördinatie kan ook worden geïntensiveerd door de bepalingen omtrent provinciale controle op gemeentelijk financieel beleid bij te stellen;
- procedureregels die de ruimtelijke planning kadreeren zijn onmisbaar voor interne -horizontale- coördinatie en dienen daarom strikt te worden nageleefd;
- voor grondbedrijven blijven, ook bij verlegging van het accent van de grondpolitiek op een passief beleid, taken bestaan in het vlak van beheer, relatienetwerken en onderhandelingsplanologie. Bovendien blijft bij op de vraag afgestemde grondproductie het grondbedrijf zijn klassieke functie uitoefenen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Deze komen in de studie niet expliciet aan de orde, maar kunnen van bovenstaande 'aandachtspunten' worden afgeleid.

177.

KREUKELS, A.M.J. (1980).

Planning en planningsproces, een verkenning van sociaal-wetenschappelijke theorievorming op basis van ruimtelijke planning.

VUGA, 's-Gravenhage.

stadsrand, Midden Delfland, theorie, planning, planningsproces, analyse, maatschappelijke factoren

Samenvatting:

Op basis van een overzicht van sociaal-wetenschappelijke planningstheorieën, die in verband worden gebracht met algemene maatschappelijke ontwikkelingen, komt de

auteur tot een programma voor de theorievorming ten behoeve van de analyse en begeleiding van planningsprocessen in de ruimtelijke planning. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen sociaal-wetenschappelijke (deel)theorieën en formele theorieën, zoals de systeemtheorie. In de theorievorming zal, in tegenstelling tot wat in het verleden heeft plaatsgevonden, de nadruk op de eerste soort theorieën moeten liggen. Deze stelling wordt uitgewerkt in het zogenaamde twee-componentenmodel. Dit is een raamwerk dat men kan gebruiken om planningsprocessen te analyseren en te begeleiden. De eerste component geeft een aantal stappen weer waarin ieder planningsproces is op te splitsen: analyse huidige strategie, extern en intern onderzoek en overleg, tentatieve strategieformulering, evaluatie, definitieve strategie en uitvoering. De tweede component bestaat uit drie onderdelen die voor elke stap kunnen worden uitgewerkt: randvoorwaarden vanuit de stappen van het planningsproces, onafhankelijke variabelen die de uitkomst van elke stap bepalen, de uitkomst van elke stap. Het twee-componentenmodel wordt toegepast in een case-study: de planvorming in Midden-Delfland. Hier stond men voor de opgave een in verdrukking geraakt landbouwgebied om te vormen tot geïntegreerd geheel van landbouw, natuur en recreatie. Bestaande overheidsinstrumenten bleken niet geschikt. De planning kreeg vorm in een aparte wet: de reconstructiewet Midden-Delfland. Er werd gesproken van Midden-Delfland als proeftuin. Bij analyse van het planningsproces in Midden-Delfland met het twee-componentenmodel bleek dat het in de praktijk gevolgde planvormingsproces onvoldoende inhaakt op institutionele factoren, veroorzaakt door een te grote nadruk van de ruimtelijke planning op formele planningsmethodieken.

178.

KRUIJT, B. (1984).

De economische ontwikkelingen in de stad en de waarde van de stadsrand.

Stedebouw en Volkshuisvesting 65 (9): 365-368.

stadsrand, economie, grondprijs, wonen, bedrijvigheid, verdringing, rommelzone

Samenvatting:

In dit artikel wordt vanuit een economisch optiek inzicht verschaft in de thans in beweging zijnde ruimtelijke processen in de stad en zijn omgeving. Er wordt in het bijzonder ingegaan op de problematiek van de stadsrand in relatie

tot de stedelijke economische ontwikkelingen. Bepaalde open ruimten, vooral de stadsrandgebieden, vertegenwoordigen een hoge economische waarde, niet alleen in het vlak van de volkshuisvesting, maar ook voor het bedrijfsleven. Hetgeen uit oogpunt van natuur en landschap als waardevol wordt beoordeeld komt niet in de grondprijs tot uitdrukking. Verdringing is hierdoor het gevolg. Het artikel eindigt met een pleidooi voor een herverdeling van het bestaande grondgebruik in de stad.

Problemen en onderzoeksvragen:

In hoeverre is de onzekerheid en rommeligheid in de stadsrandzone te controleren of moeten we daarmee leren leven en plannen?

179.

KRUIS, A. VAN DER (1985).

Evaluatie van beleid, planning en inrichting van recreatiegebieden met als voorbeeld het recreatiegebied Spaarnwoude. Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld van stad en platteland. Capita Selecta 1984-1985, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, recreatie, planning, inrichting, evaluatie, beleid, Spaarnwoude, onderzoek

Samenvatting:

Dit artikel is gebaseerd op een onderzoek, waarin een evaluatie van de beleidsstrategie voor de dagrecreatie centraal staat. Er wordt allereerst ingegaan op de planningscontext, waarin de inrichting van recreatiegebieden en van gebieden voor recreatief medegebruik tot stand komt. Bijzondere aandacht krijgt de specifieke planningsprocedure voor de openluchtrecreatie van het huidige Ministerie van Landbouw en Visserij. Vervolgens wordt een evaluatie gegeven van het beleid, planning, en inrichting van het recreatiegebied Spaarnwoude. Deze evaluatie geeft vanuit de optiek van de openluchtrecreatie inzicht in het spanningsveld tussen de verschillende functies, die in een stadsrand een claim op de beschikbare ruimte willen leggen.

180.

KRUIS, A. VAN DER & T. MANDERS (1985).

Openluchtrecreatie in stadsgewesten: een evaluatiestudie naar de effectiviteit van de planning van voorzieningen.

Instituut der Toegepaste Sociologie, Nijmegen.

stadsrand, recreatie, stadsgewesten, planning, evaluatie, subsidie, instrumentarium, effectiviteit, leefstijl

Samenvatting:

In dit rapport wordt de effectiviteit van het 'gericht localiseren' van dagrecreatievoorzieningen geëvalueerd. Het gericht localiseren is een strategie die erop gericht is de ruimtelijke problemen voor de dagrecreatie op te lossen in stadsgewestelijk verband, binnen een taakstellende afstand van maximaal 10-15 km, gerekend vanuit de tot het stadsgewest behorende gemeenten. De effectiviteit van dit beleidsinstrumentarium is geëvalueerd aan de hand van twee criteria, namelijk recreatiegedrag en de planningspraktijk. Zowel redenerend vanuit de planningspraktijk als vanuit het feitelijk recreatiegedrag en de bestaande behoeften blijkt het vooral ruimtelijk gerichte karakter van het beleidsinstrumentarium te eenzijdig van aard. In de planningspraktijk blijken andere criteria vaak effectiever, zoals bijvoorbeeld het kunnen benutten van subsidiegelden via andere dan de recreatieve planningsprocedure. Vanuit het gedrag blijkt dat recreanten zich niet puur ruimtelijk oriënteren op recreatieve voorzieningen, factoren als sociale contacten spelen ook een rol.

Problemen en onderzoeksvragen:

- de positie van het recreatieplan blijkt bij intersectorale afstemming zwak te zijn. Claims vanuit de landbouw en woningbouw blijken vaak harder.
- de inbedding van het beleid en de planningsprocedure ten aanzien van de openluchtrecreatie in de ruimtelijke ordening is onvoldoende.
- kleinere gemeenten zijn vaak niet bereid een deel van hun grondgebied te bestemmen voor de opvang van recreatieve druk vanuit gemeenten met meer inwoners.
- de noodzaak om te anticiperen op aanvullende subsidieverstrekking plaatst het recreatiebeleid in een te afhankelijke positie.

181.

KUIJK, M.M.A. VAN (1983).

Gedragwetenschappelijk onderzoek en planvorming; een literatuurstudie.

Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw 'De Dorschkamp', Rapport 334, Wageningen.

stadsrand, onderzoek, recreatie, literatuuronderzoek, gebruik, beleving, sociologie, ruimtelijke structuur, landschap,

grondgebruik, planvorming, psychologie, leefstijl

Samenvatting:

Deze studie is een onderdeel van het gedragswetenschappelijk onderzoek binnen het project 'De overgangzone tussen stad en landelijk gebied'. Het doel van de literatuurstudie is tweërlei:

- Het geven van een overzicht van de bestaande kennis over gebruik en beleving met betrekking tot (ongeorganiseerde) vormen van openluchtrecreatie. Daarbij wordt gekeken in hoeverre in de literatuur zelf deze kennis toepasbaar wordt gemaakt voor de planvorming en worden aanzetten gegeven voor de wijze waarop gedragswetenschappelijke kennis een bijdrage kan leveren aan de planvorming.
- Richting geven aan het gebruiks- en belevingsonderzoek in het project: het opsporen van relevante onderzoeksvragen en het toepassen van kennis uit de literatuur. De resultaten van het literatuuronderzoek worden beschreven naar verschillende vormen van recreatie (wandelen, fietsen, waterrecreatie, vissen, ruitersport, toeren met de auto), en naar thema's (relatie tussen sociale factoren en gebruik en beleving; relatie ruimtelijke factoren en gebruik en beleving; aanvullende en/of vervangende functie van verschillende recreatiemogelijkheden; conflicten tussen recreatievormen en andere grondgebruiksvormen; en geschiktheid van typen landschappen voor verschillende recreatie-activiteiten. Vervolgens worden conclusies getrokken over de toepasbaarheid van onderzoeksresultaten voor de planvorming. Tenslotte worden onderzoeksvragen geformuleerd die van belang zijn voor het stadsrandproject van de Dorschkamp.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Voor het onderzoek naar recreatievormen geldt, dat er veel bekend is over technische eisen, maar minder over omgevingskwaliteiten. Bovendien worden de recreatie-activiteiten vaak 'geïsoleerd' behandeld; ze worden niet gezien als onderdeel van een groter recreatiepatroon en er wordt weinig naar effecten op andere grondgebruiksvormen gekeken.
- Uit de literatuur naar thema's blijkt dat er meer en duidelijker verbanden zijn aangetoond tussen sociale achtergronden en gebruik dan tussen sociale achtergronden en beleving. Wat de zelfstandige invloed van ruimtelijke kenmerken op gebruik en beleving is, is nog zeer onduidelijk. Er komen tegenstrijdige conclusies uit de literatuur naar voren. Er is nog te weinig bekend over de effecten van

recreatie-activiteiten op overige grondgebruiksvormen (en omgekeerd). Dit is vooral belangrijk voor de planvorming in gebieden waar het grondgebruik zeer divers is, zoals stadsranden.

— Over het algemeen ontbreekt het aan ideevorming over het gebruik van onderzoeksresultaten voor de planvorming, tenzij het onderzoek specifiek op planvorming is gericht.

— Voor het stadsrandproject van de Dorschkamp zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd: + wat is de gebiedsspecifieke invulling van algemene begrippen zoals afwisseling, herkenbaarheid en aantrekkelijkheid; + hoe zwaar wegen ruimtelijke factoren ten opzichte van sociale factoren in het gebruik en de beleving; + welke ruimtelijke factoren spelen de belangrijkste rol: hoofdstructuren van het landschap, bepaalde elementen, grondgebruiksvormen.

182.

KUIPER, J. & W.F.C. VERHEY (1980). *Verkenningen ruimtelijke gegevens en ruimtelijke problematiek rond de stad Breda*. Landbouwkundig Tijdschrift 92 (4a): 171-180.

stadsrand, Breda, ruimtelijke structuur, landschap, landbouw, excursie, groeikernen, verstedelijking, grondonttrekking, natuur, ontwikkeling

Samenvatting:

Als onderdeel van de PAO-cursus 'Ruimtelijk beleid ten aanzien van landelijke gebieden' is een excursie georganiseerd met de onderwerpen voorbeelden van stadsranden en van knelpunten in het landelijk gebied van een buurgemeente van Breda. In het artikel wordt de ontwikkeling van Breda geschetst van vestigingstad tot groeistad, en vervolgens van de nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Onder invloed van de stad Breda hebben de omliggende dorpen een zeker 'verstedelijkingsproces' doorgemaakt. Dit proces zal voortschrijden, zeker nu Breda is aangewezen als groeistad. De ruimtelijke ontwikkelingen worden verder beïnvloed door het feit dat Breda op een knooppunt ligt van de oostwest- en noordzuid-verkeersrelatie. Rond Breda komen verschillende stadsranden voor, elk met hun eigen karakteristiek en problematiek. De verschillen worden in belangrijke mate bepaald door de gevarieerdheid van het fysisch milieu. Achtereenvolgens wordt een karakteristiek gegeven van de stadsrandgebieden ten noorden, ten oosten, ten zuiden en ten westen van de stad. Tevens

worden de toekomstige ontwikkelingen aangegeven en de consequenties daarvan voor het ruimtelijk gebruik van de stadsranden. Voor met name de zuidrand bestaat gevaar dat t.g.v. de groei van Breda de druk op het stadsrandgebied zal toenemen. Dit kan nadelige gevolgen hebben voor de waarden in het gebied. Ter verduidelijking wordt het landschap ten zuiden van Breda beschreven. Vele activiteiten in het kader van de Ruimtelijke Ordening onttrekken grond aan de landbouw. Ook belangen van natuur en landschap betekenen plaatselijk vaak een beperking voor de optimale ontwikkeling van de agrarische bedrijfsvoering. De vraag welke beperkingen redelijkerwijs aan de landbouw mogen worden opgelegd op grond van de aanwezige landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden is daarom van belang. Consequenties voor agrarische bedrijven o.m. onderzocht door het LEI worden in het artikel besproken. Het artikel wordt besloten met een korte beschrijving van de excursie-route.

183.

KUIPER, M., G. NAEFF, D. SCHENK (RED) & J. VOLMER./RIJKSPLANOLOGISCHE DIENST (1985).

Studie ruimteclaims recreatie. Rijksplanologische Dienst.

stadsrand, recreatie, Rotterdam, Utrecht, 's-Gravenhage, Amsterdam, Leeuwarden, Limburg, structuurschets, ruimtegebruik, verstedelijking

Samenvatting:

In deel A, het beleidsvoornemen, van het Structuurschema Openlucht Recreatie moest, wat betreft de mogelijkheden voor opvang van de behoefte aan dag-recreatievoorzieningen, in afwachting van uitspraken over de verstedelijking (ontwikkelingsrichtingen), volstaan worden met een zeer globale toetsing. In deel A van de Structuurschets Stedelijke Gebieden is op basis van ruwe inzichten verondersteld, dat binnen de voorgestelde ontwikkelingsrichtingen ook voor recreatie geschikte locaties zullen kunnen worden gevonden. Ten tijde van de voorbereiding van deel D van beide beleidsnota's is een studie gestart onder de titel: 'Ruimteclaims Recreatie'. Doel van de studie Ruimteclaims Recreatie is enerzijds de toetsing van de opvangmogelijkheden van de recreatiebehoefte ten behoeve van deel A van het Structuurschema Openlucht Recreatie nu ten behoeve van deel D te herijken en te actualiseren en anderzijds een toelichting op de

mate, waarin ontwikkelingsrichtingen voor verstedelijking ook aan de recreatieve ruimteclaims tegemoet komen, zulks ten behoeve van deel D van de Structuurschets Stedelijke Gebieden. De hierbij gehanteerde probleemstelling betreft de mate van inpasbaarheid. Bezien is in hoeverre opvangmogelijkheden, die naar belangrijkheid verdeeld kunnen worden in: geschikt, geschikt te maken, en intensivering recreatief medegebruik, toereikend zijn naar omvang en ligging. Deze doel- en probleemstelling brengt een inventariserende en analyserende werkwijze met zich mee: landschappelijke eenheden zijn getoetst op geschiktheid aan de hand van criteria met betrekking tot de stedelijke structuur en die met betrekking tot de landelijke structuur. Bij de uiteindelijke beoordeling is de verstedelijkingsclaim mede in beschouwing genomen. Immers juist deze verstedelijking kan bijv. de infrastructuur situatie verbeteren, waardoor ook de geschiktheid voor recreatie kan toenemen. Daarbij is telkens uitgegaan van een primaat van de verstedelijking en is bezien in hoeverre er dan voor recreatie geschikte alternatieven beschikbaar zijn. Van een directe afweging verstedelijking-recreatie en antwoord op de vraag of in een bepaalde richting eerder aan een recreatieve benutting of aan verstedelijking moet worden gedacht, is, gezien het bereik van doel- en probleemstelling, afgezien. De analyse is beperkt tot de verwachte tekortgebieden: de vier grote steden en het landelijk gebied van en rond Leeuwarden en de stadsgewesten van Zuid-Limburg. Geconcludeerd wordt, dat in Rotterdam meer dan voldoende geschikte opvangmogelijkheden zijn, de mate van inpasbaarheid is ruim; dat voor Utrecht voldoende geschikte en geschikt te maken mogelijkheden kunnen worden gevonden, van toenemen van recreatief medegebruik hoeft geen sprake te zijn, de mate van inpasbaarheid is daarmee voldoende; dat in 's-Gravenhage voor het overgrote deel met geschikte en geschikt te maken mogelijkheden zal kunnen worden volstaan, mogelijkheden tot recreatief medegebruik spelen een ondergeschikte rol, de mate van inpasbaarheid is daarmee matig; en dat voor Amsterdam van alle drie de opvangmogelijkheden gebruik zal worden gemaakt, de mate van inpasbaarheid is derhalve gering. Voor wat Leeuwarden betreft, wordt geconcludeerd, dat niet verwacht wordt, dat hier sprake is van omvangrijke inpassingsproblematiek i.t.t. de stadsgewesten in Zuid-Limburg, waar de verschillende soorten opvangmogelijkheden onvoldoende tegemoet komen aan de vraag. Uitgangspunt bij deze analyse is de ruimtebehoefteraming bij het

Structuurschema Openlucht Recreatie. In deel D van dit schema is uiteindelijk de ruimtevraag in meer programmatische zin geformuleerd. Dit programma is afgezet tegen de pijplijnprojecten en streekplanreserveringen voor de vier grote steden. Daaruit blijkt, dat daarmee meer dan voldoende ruimtelijke capaciteiten voorhanden zijn.

184.

LAAN, W. VAN DER (1987).

Landschap in beweging, een studie naar de ontwikkelingsmogelijkheden van de oostelijke stadsrand van Haarlem.

Scriptie Vakgroep Tuin- en Landschapsarchitectuur en Vakgroep Planologie, LU Wageningen.

stadsrand, geschiedenis, planvorming, wonen, recreatie, nijverheid, randstadgroenstructuur, landschap, compacte stad, stadsgewesten, onderzoek, ruimtelijke ontwikkeling, locatiekeuze, Haarlem, Haarlemmermeer, werken, beleid, bedrijvigheid

Samenvatting:

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in de oostelijke stadsrand van Haarlem en is gericht op een verkenning van de kwaliteiten en mogelijkheden die het landschap biedt voor verdere ruimtelijke ontwikkeling. Er wordt gepoogd een bijdrage te leveren aan de keuzeafweging van de mogelijke nieuwe bouwlocaties mede in relatie tot de recreatieve ruimte in de directe randzone van Haarlem. Verder worden aanzetten gegeven voor de uitwerking van de Randstadgroenstructuur voor het noordelijk deel van de Haarlemmermeer. In het rapport wordt een schets gegeven van de ontwikkelingen van de woon-, werk- en recreatiefunctie in Haarlem en omgeving. Het beleid van het rijk (compacte stad en randstadgroenstructuur), provincie en gemeente wordt weergegeven. De problemen ten aanzien van wonen, recreatie en bedrijvigheid en de opbouw en het functioneren van de ruimtelijke structuur worden geanalyseerd. Het rapport wordt afgesloten met een afweging en uitwerking van de kwaliteiten en mogelijkheden die het landschap biedt voor de inpassing van mogelijke nieuwe functies. In deze uitwerking wordt gepleit voor een minder behoudende opstelling van provincie en gemeente wat betreft de uitbreiding van het verstedelijkte gebied dan nu het geval is. Door een koppeling van bouw- en boslocaties aan de dragers van het landschap kan de landschappelijke ordening versterkt worden.

Problemen en onderzoeksvragen:

De defensieve instelling van het provinciale en gemeentelijke beleid wat betreft bebouwing over de gemeentegrens van Haarlem heen roept de vraag op naar mogelijkheden en beperkingen van een flexibeler instelling wat betreft het opnemen van stedelijke functies in het open gebied. De betekenis van stadsgewestelijke groenstructuren hierbij dient nader onderzocht te worden.

185.

LAGERWEL, R. ET AL./STEDENBOUWKUNDIGE STUDIEGROEP MIDDEN- EN OOST-BRABANT (1975).

Stadsrandproblematiek. De overgang tussen stad en platteland.

Stedenbouwkundige Studiegroep Midden- en Oost Brabant. Technische Hogeschool Delft.

stadsrand, 's Hertogenbosch, Hintham, Meerendonk, grondgebruik, grondprijs, versnippering, bereikbaarheid, barrières, infrastructuur, coördinatie

Samenvatting:

Naar aanleiding van de streekplanstudie 'Midden-Oost Brabant' van de PPD van Noord-Brabant is een studiegroep gestart over de problematiek van de overgang stad-land. Deze problematiek is nog weinig bestudeerd. In de oriëntatiefase is een (on)volledig antwoord verkregen op de vragen:

a) welke aspecten spelen een rol in het overgangsgebied, zowel gezien vanuit het stedelijke als het landelijke milieu? b) welke processen spelen in het overgangsgebied? c) hoe is de onderlinge samenhang (wisselwerking) van bovengenoemde aspecten en processen? In de deelstudiefase is aan de zuidoostkant van 's-Hertogenbosch (Hintham en Meerendonk) de rol van de fysieke barrières onderzocht. In deze fase zijn vijf deelstudies verricht. 1) een theoretische beschouwing over barrières; 2) invloeden van fysieke barrières op de planvorming; 3) invloeden van barrières op de verkeersrelaties; 4) invloed op het gebruik van de woonomgeving; 4) fysieke barrières en grondmobiliteit; Door te weinig koppeling tussen de planning van de rijkswegen en de bestemmingsplannen, zijn de barrières in het overgangsgebied over het algemeen niet als zodanig bedoeld. Enerzijds worden deze barrières vaak aan de rand van uitbreidingsplannen geprojecteerd, anderzijds fungeren bestaande barrières vaak als plangrens. Een barrière heeft nadelige gevolgen voor de landbouw:

— kaverversnippering

— omrijschade

— vergiftiging van de langs de weg liggende stroken landbouwgrond.

Invloeden op het stedelijk grondgebruik zijn:

— bij afperking over lange afstanden langs een woonwijk zijn er weinig mogelijkheden om kleinschalige uitbreidingen te projecteren.

— er ontstaan restgebieden tussen de woonwijk en de barrière, die onder andere stadsrandactiviteiten aantrekken.

Problemen en onderzoeksvragen:

— In het algemeen zal er vóór de aanleg van een fysieke barrière onderzocht moeten worden, hoe de bestaande en toekomstige relatiepatronen er uit zien. Ook zal bekend moeten zijn, hoe men met landschap, restkavels, grondaankoop e.d. wil omgaan.

— Er zou meer informatie moeten worden verzameld op allerlei gebieden en er zou met deze informatie een theorievorming over het overgangsgebied tussen de stad en het platteland op gang moeten komen.

186.

LANDSCHAPSPARTNERS NIEUWEGEIN (1984).

Landschap in beweging. Studie rapport landschappelijke ontwikkelingen stadsrandzone Utrecht.

Landschapspartners Nieuwegein, 1984 37pp.

stadsrand, Utrecht, landschap, toekomst, plan, analyse, bufferzones

Samenvatting:

Dit rapport geeft een beschrijving van de verwachtingen van de toekomst en een analyse van de West- en Zuidrand van Utrecht. Het gebied wordt getypeerd als buitengebied onder stedelijke/planologische druk (uitbreidingen). Men constateert, dat de bufferzone tussen Utrecht en Nieuwegein niet gewerkt heeft. Verder is de bruikbaarheid van het buitengebied slecht. Pogingen tot inpassen van de uitbreidingen in de landschappelijke structuur worden beschouwd als mislukt. Op grond van de analyse van het omringende landschap wordt een groenstructuur voor het buitengebied voorgesteld, bestaande uit stroken en lijnen. Voor de polder Galecop is een detailuitwerking gemaakt. Daarbij komen aan bod: de inrichting van het poldergebied dat reeds is afgesneden door de infrastructuur, met stadsuitbreiding, park, Floriade, sportterrein, volkstuinten, industrie, leidingenstraat, landbouw en extensieve recreatie.

187.

LEEUVEN, G.G. VAN & J. DE RIJK (1982).
De land- en tuinbouw in Groenraven. Een gebied aan de zuidelijke rand van de stad Utrecht.

Landbouw-Economisch Instituut, Publikatie 2.154, 's-Gravenhage.

stadsrand, Utrecht, landbouw, tuinbouw, toekomst, sociaal economie, nevenbedrijven, onderzoek, recreatie, Groenraven, grondonttrekking, agrarische structuur, Houten

Samenvatting:

Het onderzoek had tot doel inzicht te verschaffen in de sociaal-economische positie van de landbouw, ter voorbereiding van een recreatiebasisplan. Het onderzoeksgebied ligt aan de zuidelijke rand van de stad Utrecht. Opvallend is het relatief grote aantal nevenberoepsbedrijven. Dit aantal zal nog toenemen. Een belangrijke oorzaak daarvan is de onteigening van de cultuurgrond. Bovendien worden hoofdberoepsbedrijven die beëindigd gaan worden vaak nog tijdelijk als nevenbedrijf voortgezet. De toekomstverwachtingen voor de landbouw zijn niet rooskleurig. Grondonttrekking aan de landbouw ten behoeve van stedelijke uitbreiding (Houten en Utrecht) is aanzienlijk. Dit heeft tot gevolg dat de tendens die nu al duidelijk aanwezig is zich door zal zetten: een relatief snelle vermindering van bedrijven en arbeidskrachten, achterblijvende oppervlakte en omvang van de bedrijven en een ernstige teruggang in de productie-omvang. De gemiddelde bedrijfomvang (in sbe) zal toenemen, maar aanmerkelijk trager dan nodig om het inkomensniveau te handhaven. Voor een belangrijk gedeelte wordt dat veroorzaakt door grondonttrekking. De algemene agrarische ontwikkeling noodzaakt tot uitbreiding van de veestapel, maar dat is ten gevolge van te weinig oppervlaktevergrotings- of intensiveringsmogelijkheden niet mogelijk.

188.

LEEUVEN, R. VAN (1989).

De landschapsarchitect in de stadsrand. Deel 1, 2 en 3.

Groen 45 1989 (7/8): 13-16, Groen 45 1989 (11): 23-27, Groen 46 1990 (1): 21-24.

stadsrand, landschapsarchitectuur, structuur, stedelijk groen, ecologie, concepten, Amsterdam, landbouw, studiedag, planologische onzekerheid, grondonttrekking, recreatie, beelddraggers, verweving

Samenvatting:

Dit is een reeks van drie artikelen, geschreven naar aanleiding van een voordracht op 16 maart 1989 op de themadag 'De rol van de landschapsarchitect in de stadsrand' van de afdeling Bos- en Landschapsbouw in Utrecht.

Deel 1: De stad en de stedelijke groenstructuur. Bij het opstellen van het structuurplan voor Amsterdam in 1985 werd een studienota over het stedelijk groen vervaardigd, waarin voorzieningenniveau en structuur werden behandeld. In deze studienota werd het begrip 'stedelijk groen' vervangen door 'stedelijke recreatie', waarmee alle vrije, openbare ruimte werd aangeduid. Dit gebeurde naar aanleiding van het besef enerzijds, dat meer groen niet altijd beter is en anderzijds, dat het 'compacte stad'-beleid niet mag leiden tot het teloor gaan van het groen. De rol van de landschaparchitect veranderde daarmee. De benadering van het voorzieningenniveau was kwantitatief van aard en greep terug op het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam (1986) en op de normatieve benadering die daarop volgde. Bij de benadering van de 'groenstructuur' werden vier verschillende ordeningsprincipes onderscheiden: 1. de verdeling van voorzieningen en ruimte over de stad, 2. de routes, die de woongebieden verbinden met de groen- en buitengebieden, 3. het landschap, waarbij vooral het waterstelsel te gebruiken is, uit het oogpunt van de blijvende functie en het doorlopen ervan in het buitengebied en 4. de ecologie, waarover echter nog weinig kennis bestaat. De traditionele rol van de landschapsarchitect in de stadsrand ligt wat dit betreft vooral op het gebied van de vormgeving en situering, vanuit de kennis van het landschap en het specifieke ruimteconcept. Op het gebied van de situering ontmoeten stedebouwer en landschapsarchitect elkaar dan ook. Ieder vanuit zijn eigen ruimteconcept: bij de landschapsarchitect dat van de onbegrensde, vloeiende ruimte en bij de stedebouwer dat van de begrensde, gelede en geordende ruimte. Deel 2: De stadsrand. In de stadsrand gebeurt hetzelfde als overal, alleen de manier waarop is bijzonder: 'alles loopt door elkaar en vervolgens uit de hand'. Aandacht voor de stadsrand is er in Amsterdam sinds 1985. De stadsrand kenmerkt zich door problemen voor de landbouw (versnippering, landverlies en onzekerheid) en wilde verstedelijking, een symptoom van vervagend grondgebruik, dat zich overigens ook op andere plaatsen voordoet. Vormgeven in de stadsrand is niet het ontwerpen en uitvoeren van een beeld, maar het manipuleren van processen, waarbij een

overeenkomst is met de landschapsarchitectuur in het buitengebied. De recreatie in de stadsrand richt zich vaak op recreatief medegebruik, maar komt daarbij in conflict met de landbouw, die andere eisen aan het landschap stelt. Recreatie moet daarom gericht zijn op de hoofdzaken van het landschap, vooral het water. Daarmee kan dan ook de koppeling met het stedelijk gebied worden gemaakt. De rol van de landschapsarchitect ligt hier in de kennis van de manipulatie van autonome vormprocessen. Deel 3: Het landschap en de beeldstructuur van het landschap. De vormgevende rol van de landschaparchitect in de stadsrand ligt in het creëren van een autonome beeldstructuur. De term beeldstructuur duidt het informatiegehalte van het landschap aan. Het landschap bestaat uit onderdelen, die een samenhang hebben die berust op hun werking. Wanneer er iets met de werking verkeerd gaat, krijgt de landschaparchitect een programmatische opdracht. De vorm van het landschap bestaat uit het landschapsbeeld, de objectieve kernmerken van het landschap zelf. Het landschapsbeeld bestaat ook uit onderdelen (de beeldelementen), maar deze hebben geen functie in het landschap, maar zijn vormen in de geest van de waarnemer. De beeldelementen geven informatie. De vorm geeft aan, wat het onderdeel is en waar het voor dient. Beeldelementen vormen beeldreeksen, vergelijkbaar met woorden, die zinnen vormen. Verschillende beeldreeksen vormen de beeldstructuur van het landschap. Dat beeld leidt tot begrip en daarmee tot waardering en belevingswaarde. Met deze manier van kijken is het mogelijk het landschap en de in plannen voorgestelde verandering ervan te analyseren. De vormgeving is gericht op het doen ontstaan van een nieuwe beeldstructuur, die het landschap herkenbaar en informatief maakt.

189.

LEEUWEN, W. VAN (1982).

Groenraven: pleidooi voor recreatieruimte bij Utrecht.

Recreatievoorzieningen 14 (6): 285-290.

stadsrand, Groenraven, recreatie, Utrecht, planologie, financiën, instrumentarium, Bunnik, Houten, Nieuwegein, IJsselstein, landschap, landbouw, basisplan

Samenvatting:

Dit artikel behandelt de planontwikkeling voor het gebied Groenraven. Groenraven is het gemeenschappelijk stadsrandgebied van Bunnik, Houten, Nieuwegein, Utrecht en IJsselstein, waarbinnen recreatie, landschap en landbouw

aandacht en ruimte verdienen. Er wordt ingegaan op de stadsrandproblematiek in dit gebied. Naast het maken van een recreatiebasisplan is een agrarisch onderzoek uitgevoerd. Het laatste is verwerkt in het recreatiebasisplan.

Problemen en onderzoeksvragen:

— statistisch onderzoek (bijvoorbeeld het CBS-onderzoek 'Vakanties en uitgaan') komt te laat beschikbaar. Dit wreekt zich vooral in stadsrandzones waar de dynamiek groot is;
— agrarisch onderzoek en regelmatige contacten met de agrariërs uit het gebied is een positiever instrument gebleken dan de kostbare en weinig opbouwende inspraakprocedure;
— bestuurlijke, planologische, instrumentele en financiële onduidelijkheden leiden ertoe dat de perspectieven voor Groenraven onzeker zijn.

190.

LÖRZING, H. (1979).

Naar een nieuwe aanpak van recreatiegebieden. De opkomst en ondergang van de groene sterren.

Wonen-TA/BK 6-79: 5-17.

stadsrand, randstadgroenstructuur, recreatie, beschouwing, kritiek, recreatief medegebruik, groene ster, financiën, instrumentarium, subsidie, beheer

Samenvatting:

De auteur geeft een historische schets van de ontwikkeling van omvangrijke recreatiegebieden 'elementen van formaat voor de dagrecreatie' of ook wel 'groene sterren' genoemd. In 'De Structuurschets voor de ontwikkeling van de openluchtrecreatie (1964)' worden 11 van zulke gebieden aangegeven, in de 'Tweede Nota over de Ruimtelijke Ordening (1966)' 27. Het ging om nieuw in te richten recreatieruimten vooral nabij de grote steden in het westen van Nederland. Inmiddels zijn verschillende 'groene sterren' gerealiseerd: Twiske, Maarsseveense Plassen, Rottemeren, Oude Maas Spaarnwoude enz. Voor subsidiëring van dergelijke projecten binnen het PPO-instrumentarium moest aan verschillende voorwaarden worden voldaan: het moesten projecten zijn van de overheid; zij moesten openbaar zijn; het accent moest liggen op de dagrecreatie; de projecten dienen regionaal te zijn. Dikwijls werd bij het ontwerp de verhouding 1/3 water, 1/3 bos en 1/3 open terrein gehanteerd. In de jaren zeventig is een stagnatie opgetreden in de ontwikkeling van deze elementen van formaat. De auteur schetst een aantal redenen voor deze stagnatie: een groeiende twijfel aan oude recreatie-ideeën; de

veranderende smaak van het publiek; de teruglopende bevolkingsgroei; onvrede met bestaande projecten; groeiende weerstand onder agrariërs; de toenemende invloed van de natuurbescherming; twijfel aan recreatie-prognoses; discussie over de situering van de elementen m.n. de ligging ten opzichte van de grote bevolkingscentra; herwaardering van de steden; financiële problemen na te optimistische aanpak niet alleen bij de aanleg maar vooral ook bij het beheer. De auteur gaat voorts in op nieuwe ontwikkelingen. De plannen zullen nadrukkelijk moeten passen in een totaalconcept voor de ruimtelijke ontwikkeling van het gebied waarin zij liggen. Voorts dient gestreefd te worden naar meer aandacht voor de extensieve vormen van recreatie, een meer afwisselende opzet, een betere inbedding van natuur en landschap, streven naar medegebruik, goedkoper in aanleg, onderhoud en beheer, en een betere coördinatie van het instrumentarium, niet alleen in het subsidiebeleid, maar bijv. ook ten aanzien van het beheer. Bovendien zullen de recreatiegebieden nog nadrukkelijker bij de steden gesitueerd moeten worden. Het artikel is rijk geïllustreerd met foto's en kaartjes van het Amsterdamse Bos, Brielse Maas, Spaarnwoude, Reeuwijkse Hout, Vlietland, Rottemeren, Lickebaertgebied, Oude Maas e.a.

Problemen en onderzoeksvragen:

In het artikel wordt vrijwel geen aandacht besteed aan onderzoek. Wel worden de recreatieprognoses waarop de recreatievoorzieningen worden gedimensioneerd, ter discussie gesteld.

191.

LUCAS, P. & A. OOMS (1990).

City's edge: land use change in the northern rural urban fringe of Utrecht.

Journal of the Scottish Association of Geography Teachers 19 (1990): 33-44.

stadsrand, Utrecht, grondgebruik, enquête, ruimtelijke conflicten, ruimtelijke ordening, theorie

Samenvatting:

In dit artikel wordt een idee gegeven van de heterogeniteit en dynamiek van de stadsrand van Utrecht. Het is voor een groot deel gebaseerd op het onderzoeksproject 'Land use in rural urban fringe areas', dat in 1987 begonnen is (zie ook van: van Oort et al. (div. jaren).

Meer specifiek zijn de gegevens ontleend aan een enquête, die in 1989 afgenomen is op 947 adressen en die 695 volledige antwoorden

opleverde. Na een beschrijving van het stadsrandgebied, de planning in Nederland en het genoemde project, worden enkele resultaten van de gehouden enquête besproken. Apart behandeld wordt de Gageldijk, waar meer dan twee-derde van alle niet-agrarische activiteiten geconcentreerd zijn. Tenslotte wordt een korte veld-excursie beschreven.

192.

LUCAS, P. & G.M.R.A. VAN OORT (1988).

Ruimtelijke conflicten: uitgangspunten voor een conflictanalyse van het ruimtegebruik.

Planologische Discussiebijdragen, Deel II, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Discussiedagen, pag. 473-482.

stadsrand, onderzoek, ruimtelijke conflicten, ruimtegebruik, methode, theorie, actoren

Samenvatting:

Een van de hoofddoelen van de ruimtelijke planning is het minimaliseren van conflicten over het ruimtegebruik. Veel methoden zijn al ontwikkeld om effecten van ruimtelijke alternatieven te analyseren, maar in geen daarvan wordt expliciet aandacht besteed aan het beschrijven en analyseren van ruimtelijke conflicten zelf. Doel van deze bijdrage is om een aanzet te geven tot een methodische analyse van conflicten en het verkrijgen van een inzicht in het conflictverloop. Dit vindt hier plaats aan de hand van een variabelenlijst waarmee een eerste beschrijving mogelijk is. Het hier gepresenteerde materiaal, dat alleen op literatuurstudie is gebaseerd, maakt deel uit van een omvangrijker onderzoeksproject naar de problematiek van stadsrandzones en ruimtelijke conflicten.

Problemen en onderzoeksvragen:

In een vervolgonderzoek worden de uitgangspunten gehanteerd bij de inventarisatie en beschrijving van conflicten. In een latere fase zal een verdieping plaatsvinden door in te gaan op maatschappelijke invloeden, perceptie, en de handelingen van betrokken actoren.

193.

MAAS, F.M. (1980).

Landschapsbouw en landinrichting bij een nieuwe stadsuitbreiding van Breda in de Haagse Beemden.

Landbouwkundig Tijdschrift 92 (4a): 162-170.

stadsrand, Breda, landschapsbouw, landinrichting, planvorming, structuurplan, landschap, natuur, landgoederen, landbouw,

inrichting, beheer, ontsluiting, recreatie, wonen, recreatie, stadsuitbreiding

Samenvatting:

In de Haagse Beemden is een stadswijk in aanbouw voor circa 30 000 inwoners. Voor deze uitbreiding is een structuurplan ontworpen waarbij is uitgegaan van actuele en potentiële landschapswaarden en van een nieuw structuurbeeld voor woon- en buitengebied. Een bestaande landgoederenzone zal de kern vormen van het woongebied. In de stadsrand wordt in samenhang met een wateras een recreatiegebied aangelegd, terwijl het resterende landbouwgebied (660 ha) heringericht zal worden via ruilverkaveling. In het artikel wordt geschetst hoe het plan uiteindelijk tot stand is gekomen.

194.

MAAS, PROF.DR.IR. F.M. & IR.P. VAN SAANE (1989).

Een vergelijking van visies op de stadsrand van Den Haag. Stadsontwerp in 's-Gravenhage, teksten Peter Jonquière et al./samenstelling Rein Geurtsen et al. Faculteit der Bouwkunde TU Delft 1989, p. 96-110.

stadsrand, 's-Gravenhage, concepten, ontwerp, overzicht, landschap, recreatie, ecologie, tapijtmetropool, infrastructuur, landbouw

Samenvatting:

Het artikel is geschreven als een co-referentie bij 'De transformatie van de Haagse zuidrand' van Ir. W.J. Neutelings, dat eveneens verschenen is in het boek 'Stadsontwerp in 's-Gravenhage', 1989. Naast het plan van Neutelings zijn een aantal andere plannen met elkaar vergeleken: de visies van rijk en provincie en de opvattingen van de gemeentelijke diensten Stadsontwikkeling en Groenvoorzieningen en Milieu-educatie. De ontwikkeling van de stadsrand van Den Haag is daarbij geplaatst in de context van de Zuidvleugel en van de Randstad. Daarbij gaat de aandacht vooral uit naar de vragen: 'behoudt dit deel van de Randstad een eigen karakter of zal de verstedelijking leiden tot een amorf geheel en wat gebeurt er met 'zwakkere' aspecten als openluchtrecreatie en ecologie bij toename van bebouwing en infrastructuur?' Gepleit wordt voor het inspelen van de plannen op het bestaande landschap en het volwaardig opnemen van recreatie en ecologische waarden in de structuur van de plannen. In het licht van deze uitgangspunten is kritiek gegeven op het plan van Neutelings: er is in het 'Groeimodel

voor Groot Den Haag' te weinig rekening gehouden met de landschappelijke uitgangspunten en er is teveel aandacht voor het (auto)verkeer. Het probleem van de 'onduidelijke' stadsranden, zoals geformuleerd door Neutelings, wordt niet opgelost. Verder is alle landbouw uit het plangebied verwijderd. Waardering is er wel voor aandacht voor nieuwe ontwikkelingen in de periferie en voor de duidelijkheid in het plan van Neutelings. De plannen van gemeente, provincie en rijk tonen alle een compromiskarakter, dat de ruimtelijke structuur van het gebied niet altijd ten goede komt. Vooral het uitgangspunt van Den Haag met omliggende bebouwing als 'vingerstad', doet nog minder recht aan de landschappelijke, en vooral de stedelijke uitgangssituatie dan het plan van Neutelings. In de uitwerking van een aantal onderdelen laat Neutelings overigens wel degelijk zien, dat hij oog heeft voor het bestaande landschap en de recreatieve kwaliteiten. Het plan voor de Zuidvleugel als geheel is echter te stedelijk van aard.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Wat is de toekomstige verhouding tussen stad en land? Bij ingrijpende veranderingen als die om Den Haag mag de inrichting niet alleen vanuit een stedelijk of landelijk gezichtspunt bekeken worden.

— Wat moet er gebeuren in een herstructureringsgebied als Oosterland, waar zoveel belangen over elkaar heenvallen?

— Wat is de invloed van nieuwe ontwikkelingen met betrekking tot bijvoorbeeld woongebieden (onderhoud) en bedrijven (snelweglocaties) voor de inrichting van de stadsranden en de opbouw van de gehele stad?
— Hoe kunnen de kenmerken van de bestaande stedelijke en landschappelijke situatie verwerkt worden in de plannen?

195.

MAREN, E.N. VAN & P.H. DE ZEEUW (1990).

De overgang stad-land. Studiereeks 'Bouwen aan een levend landschap', 15, Directie Bos- en Landschapbouw, Utrecht.

stadsrand, ontwerp, beleid, instrumentarium, buitenland, wonen, recreatie, planologische onzekerheid, grondgebruik, financiën, infrastructuur

Samenvatting:

Centraal in deze studie staat het zoeken naar algemene achtergronden en het komen tot een ontwerpbenadering voor het landelijk gebied onder stedelijke invloed. Bij de

ontwerpbenadering wordt uitgegaan van de inrichting van het landelijk gebied onder stedelijke invloed als zone die conditionerend zal werken op de eventuele verdere ontwikkelingen. Verder zijn de volgende uitgangspunten/doelen onderscheiden: 1 omgaan met onzekerheid, factor tijd (proceskant); 2 omgaan met verschillen in geaardheid of hoedanigheid en dynamiek; 3 streven naar het vergroten van de eigen karakteristiek van toekomstige woonmilieu's en recreatiegebieden door rekening te houden met de specifieke eigenschappen van de plek; 4 streven naar meer grootschalige recreatiegebieden met een zekere allure; 5 streven naar een zekere bereikbaarheid van de bossen en groenvoorzieningen; 6 bevorderen van openbaarheid en toegankelijkheid; 7 uitbreiden van de mogelijkheden voor oriëntatie, herkenbaarheid en samenhang. De volgende ordeningsmechanismen worden aan de orde gesteld: 1 landschappelijke basisstructuur, 2 infrastructuur, 3 autonome, attractieve grondgebruiksvormen. De uitgangspunten en ordeningsmechanismen worden nader gekarakteriseerd in stuurprincipes. Aan de hand van ontwerpvoorbeelden uit Boston, Frankfurt, Utrecht, Den Bosch, Arnhem-Zuid, Den Haag-Delft, Zoetermeer en Den Bosch-Tilburg-Waalwijk wordt het voorgaande toegelicht. Het geheel wordt geplaatst in het kader van het beleid en het beschikbare instrumentarium. Aan het eind worden voorstellen gedaan voor een verbetering van het beleid, instrumentarium en financiering.

196.

MELJER, G. & J.J.E. SCHERPBIER (1980).
De stadsrand van de Haagse agglomeratie, een analyse van grondgebruik en een onderzoek naar de positie van bedrijven in het gebied tussen stad en platteland.
 Scriptie Geografisch en Planologisch Instituut Vrije Universiteit, Amsterdam.

stadsrand, 's-Gravenhage, beleid, ruimtegebruik, weaver's combinatie index, clusteranalyse, geografische informatiesystemen, enquête

Samenvatting:

In het onderzoek wordt met behulp van de statistische methoden Clusteranalyse en Weaver's Combinatie Index de stadsrand van de Haagse agglomeratie afgebakend. In de definitie wordt uitgegaan van het grondgebruik. De probleemstelling luidt: 1) Welke kenmerken heeft het ruimtegebruik in stadsrandgebieden en hoe was dit in het verleden? 2) Welk beleid voeren de verschillende overheden? 3) Welke

typen ruimtegebruik zijn specifiek voor de Haagse stadsrand en welke invloed heeft het fysisch milieu daarop? 4) Hoe kan het ruimtegebruik worden afgebakend en welke deelgebieden kunnen worden onderscheiden? 5) Welke recente ontwikkelingen hebben zich voorgedaan en in hoeverre is het functioneren van agrarische en niet-agrarische bedrijven merkbaar? Na een theoretische inleiding wordt ingegaan op de gegevens van de CBS-grondstatistiek om te komen tot een afbakening. In een deelgebied zijn enquêtes afgenomen onder agrarische en niet-agrarische bedrijven. In de conclusie wordt gesteld, dat functie en ruimtegebruik vaak niet overeenkomen: agrarische gebouwen kunnen een puur economische functie hebben. Voor een afbakening zijn de CBS-gegevens over het grondgebruik goed bruikbaar, maar ze moeten naar de mening van de auteur wel worden aangevuld met gegevens over bijvoorbeeld de functie en de visuele impact van typen ruimtegebruik.

197.

MELJER, G., J.J.E. SCHERPBIER & F. THISSEN (1981).
De stadsrand van de Haagse agglomeratie.
 Landbouwkundig Tijdschrift 93 (3): 73-97.

stadsrand, 's-Gravenhage, grondgebruik, tuinbouw, methode, clusteranalyse, weaver's combinatie index, recreatie, onderzoek

Samenvatting:

Dit artikel is een samenvatting van het doctoraalonderzoek van Meijer en Scherpbier (Meijer & Scherpbier, 1980). In dit onderzoek stond centraal de afbakening en de geleiding van het stadsrandgebied. Daarnaast stelden de auteurs in een deelgebied van de Haagse stadsrand het functioneren van de tuinbouw aan de orde. De stadsrand is afgebakend op basis van grondgebruik met behulp van de CBS-Bodemstatistiek. Via twee methoden is de stadsrand afgebakend en de geleiding bestudeerd:
 — met behulp van de Weaver's combinatie-index;
 — met behulp van een clusteranalyse, waarna de clusters ook weer benoemd werden d.m.v. de Weaver's combinatie-index. Op basis van deze analyses is de ligging van de Haagse stadsrand aan te geven. In een van de deelgebieden is onderzoek uitgevoerd naar de positie van de tuinbouw. De resultaten van dat deelonderzoek worden kort besproken. Geconcludeerd wordt dat stadsranden (afgegrensd op basis van grondgebruik) niet altijd een aaneengesloten

zone vormen. Recreatief grondgebruik is een van de belangrijkste vormen in de Haagse agglomeratie. Het traditionele beeld van de stadsrand als een gebied met een sterk gemengd karakter behoeft correctie. Vooral recreatief grondgebruik doet zich in toenemende mate voor in complexen, o.a. door de tendens tot schaalvergroting van volkstuinverenigingen en de concentratie van deze terreinen bij uitvalswegen, en het bestemmings- en inrichtingsbeleid (scheiding van functies). De tuinbouwbedrijven laten zich niet afschrikken door de nabijheid van de stad. Soms speelt men in op de mogelijkheden die de nabijheid van de stad biedt door de grond een recreatieve bestemming te geven.

Problemen en onderzoeksvragen:

- een exactere afbakening van de stadsrand is mogelijk door niet alleen te letten op grondgebruik, maar ook op de functie van dat grondgebruik;
- een gridpatroon met een kleinere maaswijdte doet meer recht aan de kleinschalige elementen in een stadsrandgebied.

198.

MEIJER, H.E.R. (1984).

Verstedelijking en verkeersinfrastructuur in de Randstad.

Projectbureau Integrale Verkeers- en Vervoerstudies. 's-Gravenhage. Ministerie van Verkeer en Waterstaat. 23 pp.

stadsrand, verstedelijking, infrastructuur, Randstad, ruimtelijke ordening, theorie, model, locatiekeuze

Samenvatting:

De wisselwerking tussen ruimtelijke ordening en verkeer en vervoer staat in dit rapport centraal. Die wisselwerking wordt beschreven aan de hand van de invloed van verschillende vormen van verkeersnetwerken op de ruimtelijke ontwikkeling en op verkeer en vervoer. De ontwikkelde ideeën worden geïllustreerd op het niveau van een stad en op het niveau van de Randstad. Een vijftal netwerkvormen, te weten 1) het lineaire netwerk, 2) het stervormige netwerk, 3) het cirkelvormige netwerk, 4) het rechthoekige netwerk en 5) het driehoekige netwerk, worden geanalyseerd op hun eigenschappen. Er wordt een onderscheid gemaakt in kapitaalskosten, de variabele verplaatsingskosten, intensiteit, verschillen in bereikbaarheid en evenwichtigheid van vervoersstromen. Dit is vervolgens toegepast op het niveau van een stad en de Randstad. Hieruit blijkt dat het van

belang is om te bouwen langs bestaande openbaar vervoerlijnen om een effectieve kosten- en kwaliteitsbeheersing van verkeer en vervoer te realiseren.

Problemen en onderzoeksvragen:

De situering van bouwlocaties wordt nu nog onvoldoende aan openbaar vervoersverbindingen gekoppeld.

199.

MELJERS, F. (1980).

De urbane perifere overgangszone; een aanzet tot ontwerpcriteria voor groen en open ruimte. Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw, 'De Dorschkamp', Rapport 233, Wageningen. 93 pp.

stadsrand, Bergen op Zoom, planning, ontwerp, beleid, bereikbaarheid, stedebouw, wonen, onderzoek, beleving, ruimtegebruik, stedelijke structuur

Samenvatting:

Dit onderzoek, dat verricht is in het kader van een stage bij het onderzoeksinstituut 'de Dorschkamp' vormt een onderdeel van een omvangrijk onderzoeksproject naar urbaan perifere overgangszones (UPOZ). De probleemstelling van dit deelonderzoek is:
— welke zijn de functies van 'open ruimte' en 'groen' ten opzichte van stedebouwkundige structuren;
— zijn de functies duidelijk te halen in de vorm, zo ja, hoe;
— welke waarden hecht men aan 'groen' en 'open ruimte';
— op welke manier dragen 'groen' en 'open ruimte' bij aan een wervend woonmilieu. In het rapport wordt allereerst ingegaan op de wenselijke kwaliteiten van het woonmilieu zoals die uit literatuur naar voren komen. Aanwezigheid van groen en bereikbaarheid blijken daarbij belangrijke aspecten te zijn. Vervolgens worden de begrippen 'open ruimte' en 'groen', hun vorm en hun functie besproken. Groen en open ruimte blijken vaak met elkaar verbonden te zijn. De volgende functies worden onderscheiden: een structurerende functie, een nutsfunctie en een milieufunctie. Voor stadsranden worden de volgende conclusies getrokken:
— in de stadsrand dient een verscheidenheid aan functies aanwezig te zijn;
— om de gebruikswaarde te waarborgen dienen de diverse functies en de ruimtegebruiksvormen in de urbane perifere overgangszone goed bereikbaar te zijn;

— ter vergroting van de gebruiks- en belevingswaarde dient rekening gehouden te worden met de schaal (relateren aan de menselijke maat).

Aan de hand van een case-study van Bergen op Zoom worden de nog abstracte planningscriteria omgevormd tot de volgende ontwerpcriteria:

— samenhang (ordening en afwisseling van de structuur; herkenbaarheid; oriëntatie);

— functies (afstemmen op omgeving; geen monofuncties; vermenging functies; beperking functionele eenheden);

— bereikbaarheid (informele overgangen; tegengaan barrières; soort ontsluiting/vorm van bereikbaarheid);

— schaal (menselijke maat; beperking ruimtelijke eenheden; relatie hoogte en breedte ruimte; relatie ruimten onderling).

De criteria worden tenslotte uitgewerkt tot een aantal modellen.

200.

METSelaar, C. & H.J.SCHREUDER (1983).
Stadsrand en streekplan.

Planologische Discussiebijdragen, Deel II, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Discussiedagen, pag. 533-549.

stadsrand, planologie, streekplan, Twente, planvorming, onderzoek, recreatie, landbouw, infrastructuur, barrières, versnippering, planologische onzekerheid, bufferzones

Samenvatting:

Het stadsrandgebied van het centraal stedelijk gebied in Twente, als planonderdeel behandeld bij de herziening streekplan Twente (een co-productie van het gewest Twente en de provincie Overijssel), bevat goede mogelijkheden voor recreatie van de stedeling en voor ontwikkeling van de landbouw. Niet in alle deelgebieden, waar de stadsrand verdeeld is vanwege de geconstateerde verschillen de stadsrand als geheel, is sprake van genoemde mogelijkheden. Er doen zich knelpunten voor vanwege barrièrewerking door infrastructuur, versnippering, onzekerheid over toekomstige stadsuitbreiding, indirect ruimtebeslag door dominerende functie e.d. Een en ander is op vrij gedetailleerde wijze geïnventariseerd. De rijksoverheid wil de ontwikkeling van de onderhavige stadsrand stimuleren zoals verwoord in de 'groene' structuurschema's. Bij de planvorming zoals plaatsgevonden heeft bij de herziening streekplan Twente is als ingang gekozen het ontwikkelen van voorstellen voor de inrichting per stadsranddeel met als doel een bijdrage te leveren aan het verbeteren van het woon- en leefmilieu in het centraal stedelijk

gebied, o.a. ter ondersteuning van het spreidingsbeleid. De gekozen benadering maakt het mogelijk via het beleidsprogramma de uitvoeringsgerichtheid van het streekplan inhoud te geven. Het verdient aanbeveling om het groene gebied tussen het noordelijke en het zuidelijke deel van het centraal stedelijk gebied bij de herziening van de Verstedelijkingsnota op te nemen als bufferzone.

Problemen en onderzoeksvragen:

Onderzoek dat verricht is wordt besproken:

— onderzoek naar de ontwikkeling van de stedelijke bebouwing, infrastructuur, de hiërarchie van wegen en de doorsteekmogelijkheden voor het langzame verkeer;

— inventarisatie van recreatieve voorzieningen;

— onderzoek naar de relatieve geschiktheid voor extensieve vormen van recreatie;

— analyse van de directe contactzone van de bebouwing van de drie grote steden met het buitengebied. Op nieuwe onderzoeksvragen wordt niet ingegaan.

201.

MEULEN, A.M. VAN DER (1979).

Wonen en bos, een case-study naar enkele facetten van het gebruik van bossen bij woongebieden.

Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw 'De Dorschkamp', Rapport 195, Wageningen.

stadsrand, randstadgroenstructuur, bos, wonen, recreatief medegebruik, onderzoek, veldwerk, ontwerp, recreatie

Samenvatting:

In deze doctoraalstudie staat het onderzoek centraal naar de wederzijdse relatie tussen wonen en bos. De keuze is gedaan om het onderzoek te richten op het opsporen en verklaren, binnen één bostype, van de effecten van het wonen in en bij het bos in verschillende woonsituaties. De verspreiding en intensiteit van gebruik is bestudeerd in vier onderzoekssituaties. Gebruiksindicatoren zijn ondermeer de invloed op de vegetatie, speelplaatsen en paadjes, betreding, afval. Er kon meer dan eens vastgesteld worden dat:
— het ontwerp van een wijk de verspreiding en de intensiteit van het gebruik, vooral van informele paadjes en speelplaatsen, beïnvloedt;
— bepaalde bos- en terreinomstandigheden invloed kunnen hebben op de verspreiding van het gebruik en de aard van het gebruik van het bos. Op basis van de onderzoeksresultaten zijn

aanbevelingen gedaan voor het ontwerpen van bossen nabij woonwijken.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Gezocht is naar verklaringen voor verspreiding en intensiteit van het gebruik van bossen nabij woonbebouwing, met behulp van ruimtelijke indicatoren. De 'ruimtelijke' verklaring zou gestaafd moeten worden door middel van belevingsonderzoek.

— Er zijn indicaties gevonden over de wijze waarop de inrichting (padenstelsel, functies open ruimte) en de vormgeving van bossen (onderbegroeiing, bossortiment) mogelijkheden voor bepaalde vormen van gebruik kan scheppen. Deze indicaties zouden verder onderbouwd moeten worden.

— Het wonen (bijvoorbeeld de ruimtelijke structuur van een wijk, de opzet van een wijk) beïnvloedt het gebruik van het bos: de verspreiding, de penetratie, de diversiteit van gebruiksvormen. Bij het ontwikkelen van nieuwe bossen dient hiermee rekening gehouden te worden.

202.

MINISTERIE VAN VOLKSHUISVESTING,
RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER
& MINISTERIE VAN LANDBOUW EN VISSERIJ
(1985).

Nota Ruimtelijk Kader

Randstadgroenstructuur.

Distributiecentrum Overheidspublicaties,
's-Gravenhage.

stadsrand, randstadgroenstructuur,
instrumentarium, landschapsbouw, financiën,
strategie, coördinatie, Randstad

Samenvatting:

De Nota is een uitwerking van de structuurschetsen voor de stedelijke en landelijke gebieden, van de groene structuurschema's en het Meerjarenplan Bosbouw. Met deze nota wordt een basis gelegd voor een gecoördineerde inzet van verschillende rijksinstrumenten en lagere overheden voor de inrichting van gebieden binnen de invloedssfeer van de steden. Na een verkenning van de maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen in de stadsrandgebieden, wordt duidelijk gemaakt voor welke knelpunten een oplossing moet worden gezocht. De

Randstadgroenstructuur kan worden omschreven als het geheel van groene ruimten binnen de stedelijke invloedssfeer van de Randstad, dat als contramal van het verstedelijkte gebied kan worden gezien en waarvoor het ruimtelijk beleid gericht is op wederzijdse afstemming van

stedelijke en landelijke functies. De Randstadgroenstructuur is dus meer dan een stelsel van recreatiegebieden. Ook agrarische gebieden, bossen, plassen en natuurgebieden maken er deel van uit. De doelstelling van de Randstadgroenstructuur is drieledig:

— het veiligstellen van het landelijk gebied;

— de geleiding ter ondersteuning van de structuur van de verstedelijking;

— het opnemen van stedelijke functies die naar hun aard in de groene ruimte een plaats kunnen krijgen.

In de nota is een visie voor de lange termijn (tot ca. 2010) ontwikkeld op de inrichting van de groene ruimten in de Randstad. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in drie strategieën, namelijk herstructurering, aanpassing en consolidering.

— In de herstructureringsgebieden vinden grootschalige veranderingen van het grondgebruik plaats. Nieuwe bouwlocaties, boswachterijen, recreatiegebieden, glastuinbouwcentra, infra-structuurprojecten enz. worden vormgegeven binnen een nieuw te ontwerpen ruimtelijke structuur. Afhankelijk van de situatie kan het gaan om stedelijke én groene elementen (zoals in Haaglanden, Noordelijke Haarlemmermeer) of alleen om groene elementen (zoals Midden-Delfland, Oost-IJsselmonde en Spaarnwoude). De landschappelijke structuur zal grote delen van deze gebieden sterk veranderen. Wel blijft de hoofdstructuur zichtbaar.

— In aanpassingsgebieden worden kleinschalige en verspreide stedelijke en groene functies ingepast in de bestaande landschappelijke structuur. Door kleine bos- en recreatieprojecten en aanvullende landschapsbouw kan de versterking van die landschappelijke structuren plaatsvinden.

— In consolideringsgebieden worden de bestaande functies van het landelijk gebied veiliggesteld en versterkt. Een goede onderlinge afstemming van deze functies is daarvoor een vereiste (Relatienota, recreatief medegebruik, nationale landschappen).

De bestaande landschappelijke structuur wordt gehandhaafd en plaatselijk hersteld. In de Nota komen verder de belangrijkste instrumenten aan de orde, die het Rijk hierbij ter beschikking staan en worden aandachtsgebieden aangewezen, waar de gecoördineerde inzet van deze instrumenten kan plaatsvinden. Aparte hoofdstukken behandelen de fasering, financiële consequenties en werkgelegenheidsaspecten van de aanleg van een Randstadgroenstructuur.

203.

MULDER, A.F. (1971).

Van forensenkamp naar hobbynederzetting. Oriënterend onderzoek naar kampen en deelnemers in zogenaamde forensenkampen. Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal-wetenschappelijk Onderzoek, Amsterdam.

stadsrand, forenzen, onderzoek, beleving, wonen, recreatie, leefstijl

Samenvatting:

Forensenkamperen is het langer dan gedurende de vakantie van de man verblijven van een gezin in een al dan niet demontabel onderkomen, dat een tussenvorm is tussen tent en normale woning en het eigendom is van de 'hoofdbewoner'. De huisjes staan op een min of meer afgesloten terrein, dat geen eigendom is van de forensenkampeerder, doch dat in percelen verpacht wordt aan de eigenaars van de huisjes. Een oorspronkelijk kortlopend inventariserend onderzoek in opdracht van de Rijksplanologische Dienst is uitgebreid tot een uitgebreid onderzoek naar de motieven voor het forensenkamperen. Er wordt ingegaan op de ontwikkeling van het forensenkamperen, de kampen, het kampleven, gegevens over de huiseigenaren en hun gezinnen, waarom het kamp aantrekkelijk is en de aard en functie van forensenkampen in ruimer kader.

Problemen en onderzoeksvragen:

— het oorspronkelijk gehanteerde denkschema in push- en pullfactoren blijkt onvoldoende het complex behoefte-beïnvloedende factoren weer te geven. Er wordt onder andere op gewezen dat het netwerk een belangrijke bemiddelende factor is.

— er is onderzoek nodig naar combinaties van mogelijkheden voor tijdsbesteding, bijvoorbeeld hobby-onderkomens in combinatie met kampnederzettingen.

— samenwerking tussen gemeenten, provincie en rijk lijkt een belangrijke voorwaarde voor het ontstaan van nieuwe forensenkampen.

204.

MULDER, A.F. (1974).

Territoriumverschijnselen in een recreatielandschap. Een sociaal-geografisch onderzoek naar de structuur van het territorium en naar de plaatskeuze in de vrije tijd bij bewoners van de 'Fransche Kamp' te Bussum. Delft.

stadsrand, recreatie, vrije tijd, sociologie, beleving, waardering, locatiekeuze, sociale geografie, forenzen

Samenvatting:

Het doel van deze studie is het verschaffen van inzicht in de aantrekkingskracht die het sociale en ruimtelijke milieu van de 'Fransche Kamp' (een tenthuisjeskamp, gelegen in het recreatielandschap tussen Bussum en Hilversum) uitoefent op de vaste kampbewoners. Theoretisch gezien wordt er gerefereerd aan het ruimtebegrip 'erlebten Raum' van O.F.Bollnow en aan het 'time-space-concept' van Haegerstrand. Dit begrippenapparaat bleek slechts beperkt toepasbaar. Niet het hele kamp is onderdeel van wat Mulder territorium noemt. Slechts bepaalde delen, vooral die, die door de respondenten (a) als vrije tijdsbestedingsobject worden geprefereerd en die voor hen (b) als identificatiekader de betekenis van het kampmilieu symboliseren. De gebiedspreferentie van de bewoners is unaniem gericht op: 1.oud park en coulissenlandschap; 2.oud 'natuurlijk' uitzien dennenbos dat naar diverse richtingen vrij toegankelijk is en visuele afwisseling biedt in grote open of kleinere door struiken besloten ruimten; 3.oude beukenlanen; 4.het heidegebied. De plaatspreferentie op het terrein lijkt te zijn bepaald door fysiek-ruimtelijke (spel- en zitgelegenheid), esthetisch-ruimtelijke en sociale bindingsprincipes en 'capability constraints' (minder goed begaanbare paden, loopafstand met kleine kinderen e.d.).

De binding op zondagen aan het privé-domein en aan andere delen van het kamp blijkt mede te zijn bevorderd door de 'invasie' van dagrecreanten in het recreatielandschap rondom het kamp.

205.

MUNNING, M. (1986).

Hoe groen is Dordt? Groen 42 (1): 33-37.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, ontwikkeling, landschap, structuurschets, Dordrecht

Samenvatting:

In het artikel wordt verwezen naar de nota 'Structuurvisie Groene Ruimte' van het Eiland van Dordrecht. Ingegaan wordt op de historische ontwikkeling van het landschap, de kenmerken van het huidige landschap en op de ideeën/concepten en zonering, die voor het gebied zijn ontwikkeld. In de Nota Ruimtelijk Kader Randstadgroenstructuur wordt de

wenselijkheid uitgesproken van het realiseren van een boscomplex in het Drechtstedengebied. In de structuurvisie is een boscomplex van ca. 100-150 ha opgenomen. De ligging van dit bos is zo gekozen dat het aansluit op bestaande structuren en niet te ver van de stad komt te liggen. Het lag voor de hand dat een dergelijk bos in het middengedeelte van het eiland kwam te liggen, waarbij het ook een overgang vormde van het stedelijke naar het meer landelijke gebied in het zuiden van Dordrecht. In de beheersplannen van het landschap wordt nu rekening gehouden met deze structuurvisie, waarbij gefaseerd de bomen langs wegen en dijken, vooral de populieren en wilgen in de polder, worden aangepakt.

206.

NAELTEN, M. VAN & G. VAN DER MEULEN (1984).

Vervolgonderzoek bufferzones Limburg; nadere analyse van het gegevensbestand met behulp van multivariate technieken.

Vakgroep Planologie K.U. Nijmegen:
Nijmeegse Planologische Cahiers
17/Vakgroep Urbanistiek T.H. Eindhoven.

stadsrand, bufferzones, grondgebruik, contrastgroepenanalyse, Limburg, regressie analyse

Samenvatting:

In dit onderzoek is het materiaal dat in het kader van het onderzoek 'Bufferzones Limburg' (Kamphuis et al., 1982) is verzameld, nader geanalyseerd. De vraagstelling luidt:

— Geven bepaalde locatienumerken aanleiding tot wijziging van het grondgebruik?

— Welke planmaatregelen hebben effect gehad op het grondgebruik?

Op beide vragen is met behulp van verschillende multi-variate onderzoekstechnieken naar een antwoord gezocht. Ten eerste is een contrastgroepen-analyse uitgevoerd. De te verklaren variabelen zijn: verandering in het algemeen, overgang van agrarisch/landelijk naar min of meer stedelijk; overgang van niet-stedelijk naar stedelijk. Deze bleken nauwelijks samen te hangen met een zestiental verklarende variabelen, die zowel betrekking hadden op beleidsaanduidingen voor de verschillende delen van het onderzoeksgebied, als op locatienumerken. Daarnaast is een multiple-regressieanalyse toegepast. Met stapsgewijze multiple regressie is getracht om de mate van verandering van het grondgebruik te verklaren uit locatienumerken en uit beleidsaanduidingen voor de verschillende delen

van het onderzoeksgebied. Beide groepen van verklarende variabelen vertoonden weinig samenhang met de te verklaren variabele. Gegeven de geringe samenhang bleek de aanwezigheid van een dorpsrand nog de meeste aanleiding tot verandering van het grondgebruik te geven. De aanwezigheid van een recreatiegebied vormde de grootste rem op grondgebruiksveranderingen. Van de beleidsaanduidingen gaven de aanwijzing tot ruilverkavelingsgebied en die tot recreatiegebied de grootste rem op grondgebruiksveranderingen. Overige variabelen hadden nauwelijks invloed. Op grond van deze uitkomsten is het studiegebied ingedeeld in klassen van in de toekomst te verwachten veranderingen in het grondgebruik. Een vergelijkbare kaart is gemaakt voor de resultaten uit de contrastgroepenanalyse en regressie-analyse gemeenschappelijk. Deze kaart geeft voor het beleid een indicatie van mogelijke grondgebruiksveranderingen (gevoeligheidskaart).

207.

NEUTELINGS, IR. W.J. (1988).

De Ringcultuur. Een studie naar het Ringmechanisme.

Vlees en Beton 10, Laat-XXe-eeuws Genootschap voor Architectuur en Stedebouw, 57pp.

stadsrand, periferie, stedebouw, stad, concepten, stedebouwkunde, beschouwing, Antwerpen, buitenland

Samenvatting:

Dit is een studie naar de ontwikkelingen in de periferie. In alle Europese metropolen wordt een 'spontane verjongingskuur' ontdekt, die betiteld wordt als het 'Ringmechanisme'. Na de Tweede Wereldoorlog is de welvaart binnen het bereik van de massa gekomen. De massaproductie van consumptiegoederen en het inburgeren van de auto zorgen ook voor nieuwe ruimtelijke verschijnselen. Langs de stadssnelwegen vestigen zich de verschijnselen, die bij uitstek een uitdrukking zijn van deze tijd: joggingbanen, eventschallen, recreatieparken, rockpaleizen, motel-ketens, volkstuinten, meubelparadijzen, handelsbeurzen, sportcomplexen en forenzen-garages. Gemeenschappelijke kenmerken van de Ringen zijn het landschappelijk karakter, de ring van grootschalige gebouwen om de stad, de snelheid en beweging waarmee ze beleefd worden, het programma van massa-activiteiten en de dichtheid van het programma in combinatie met de leegte van de ruimte. Het ontbreken van een

masterplan zorgt voor een toevallige opeenstapeling van programma's, waardoor een lint van fragmentarische patronen ontstaat. De centra van de steden verschuiven naar de periferie. De Ring neemt de symbolische functie van de stadspoorten en de stadsmuur over. Het is onbegrijpelijk en onverantwoord dat de architectonische en stedenbouwkundige disciplines het verschijnsel van de Ringcultuur negeren. Juist nu moeten modellen en strategieën voor de perifere stedelijke ontwikkelingen ontwikkeld worden. De architectuuropgave verandert daarbij van het maken van ruimtes naar het manipuleren van programmatische activiteiten. Een aanzet voor een plan voor de periferie wordt gegeven met een ontwikkelingsmodel voor Antwerpen.

208.

NEUTELINGS, IR. W.J. (1989).

De transformatie van de Haagse stadsrand, de Randstad als ruimtelijk-programmatisch tapijt. In: 'Stadsontwerp 's-Gravenhage', teksten Peter Jonquière et al./ samenstelling Rein Geurtsen et al. Faculteit der Bouwkunde, TU Delft, 1989, p. 80-94.

stadsrand, 's-Gravenhage, Randstad, tapijtmetroopool, analyse, stedelijke structuur, stedenbouwkunde

Samenvatting:

De architect Willem-Jan Neutelings heeft een stedenbouwkundige studie verricht in opdracht van de Dienst Stadsontwikkeling en Grondzaken van de gemeente 's-Gravenhage, in het kader van het stadsplan 1988-1989. Het artikel geeft de belangrijkste resultaten van die studie weer. De opdracht voor de studie luidde: '... een lange termijn visie op de mogelijke en wenselijke stedelijke ontwikkelingen van de agglomeratie Den Haag, in het bijzonder de ontwikkeling van de stadsranden en van de locaties langs de snelwegen, gezien binnen het ruimtelijk kader van de Randstad'. De voor het plan ontwikkelde visie verzet zich tegen de beperkte indeling: groen = landschap en rood = bebouwing. In plaats daarvan is de Randstad geïnterpreteerd als 'een tapijt van ruimtelijk-programmatische fragmenten. In deze tapijtmetroopool is de tegenstelling stad-landschap opgeheven: er is slechts één continu landschap van patronen'. De stad wordt daarin niet meer uitgebreid, maar bestaande fragmenten met een bepaald ruimtelijk-programmatisch kenmerk worden in andere fragmenten veranderd, waarvoor de term transformatie wordt gebruikt. De ideeën zijn uitgewerkt aan de hand van een studie naar de mogelijkheden van nieuwbouw in het gebied

aan de zuid-oost rand van Den Haag. Het gebied is gezien als een onderdeel van de tapijtmetroopool de Randstad en is geanalyseerd m.b.t. de aspecten topografie, massa/ruimte, politiek en wegen. Op grond van de kwaliteiten van de bestaande situatie en de veronderstelde wetmatigheden van het nieuwe programma zijn een aantal ingrepen gedaan. Het betreft daarbij: nieuwe sneltramblijnen, het snelwegstelsel, de boulevards (een wegstelsel dat het gebied met de directe omgeving verbindt), de randgebieden (nieuwe, aantrekkelijke woningbouwlocaties die tevens de contrasten in het gebied versterken), een lineair park (een landschappelijk element dat de nieuwe fragmenten moet samenbinden), een perifeer centrum (grootschalige programma-elementen die dienen voor de hele agglomeratie), snelweglocaties, een aantal landschapselementen (waarin nieuwe functies worden geplaatst) en een fasering en politieke indeling. De verschillende onderdelen zijn uitgewerkt tot een concreet stedenbouwkundig niveau. Deze studie wordt besproken door Maas & Saane, 1989 in hetzelfde boek en door Heynen, 1990

209.

NIEUWENHUIJZE, L. VAN & D. HAMHUIS (1984).

Landschapsarchitectuur tussen stedenbouw en landinrichting. Plan 15 (11): 6-17.

stadsrand, Arnhem, Betuwe, concepten, recreatie, bufferzones, instrumentarium, ruimtelijke structuur, landbouw, coördinatie

Samenvatting:

Stadsranden kunnen zich niet verheugen in een grote populariteit. Wat daar gebeurt, wordt amper gedoogd en roept veel problemen op. Ten aanzien van stadsranden zijn verschillende planningsapparaten los van elkaar werkzaam, die weinig inzicht hebben in elkaars benadering van de stadsrand. In dit artikel komt de relatie tussen de stadsrand van Arnhem-Zuid en het aangrenzende landelijke gebied van de Betuwe aan de orde. De provincie geeft in het streekplan het gebied aan als een stedelijk uitloopgebied, de gemeente Arnhem laat de stadsrand blanco in het recente structuurplan en het landinrichtingsproject Overbetuwe Oost laat het stedelijk gebied geheel en al buiten het zichtveld. Integratie-ideeën voor dit gebied werden vermalen in het ambtelijk overleg; een vingervormig concept voor stadsrandactiviteiten in het buitengebied werd een plan waarin stedelijke recreatie als een schil om de stad werd gelegd. De auteurs stellen, dat, wil er ooit

een samenhangend landschap in de randzone ontstaan, de ontwikkeling van een concept over hoe het geheel kan worden benaderd van fundamenteel belang is. Er moet een nieuwe ruimtelijke hoofdstructuur ontworpen worden, die als kader kan dienen voor de verdere ontwikkeling van agrarische en stedelijke functies. Binnen de hoofdstructuur wordt vastgesteld welke plekken bestemd zijn voor agrarische dan wel stedelijke functies. Deze laatste kunnen te zijner tijd worden ingevuld. Als eerste concept is gekozen voor een in elkaar grijpende vingerstructuur vanaf de stadsrand loodrecht op de Linge. De vingers zouden aansluiten op de stedelijke grenszones. Op basis van wensen vanuit het provinciaal bestuur werd een nieuw ruimtelijk concept ontwikkeld. In plaats van een ruimtelijk verweven inrichting van het kerngebied werd nu voor de stedelijke recreatie het accent gelegd op schakeling van recreatieve ruimten in de randzones van de kern. In het voorjaar van 1984 waren de inzichten zodanig gewijzigd dat aanpassing van de plannen noodzakelijk werd. De woningbouwplannen van Arnhem werden sterk ingekrompen. Een derde concept werd ontwikkeld: een concentrische schil met een groene vinger, waardoor juist de scheiding tussen stad en land benadrukt werd.

Problemen en onderzoeksvragen:

De provincie beschikt niet meer over een toereikend instrumentarium om een ingrijpend ruimtelijk concept te realiseren. In elk geval worden de beschikbare middelen niet gericht op een integrale inrichting van de stadsrandzone. Het instrumentarium van het 'bufferzonebeleid' is bij uitstek geschikt om een totale structuur te realiseren. Dit wordt echter vooral toegepast bij omvangrijke problemen, vooral in de randstad. Het gebruik van het beschikbare instrumentarium voor landinrichting kan alleen, als het gebied valt binnen de prioriteitenstelling vanuit landbouwkundige invalshoek. En hieronder vallen de stadsranden meestal niet.

210.

NOORD, F.M. DE (1978).

Bestemmingsplannen en hun betekenis voor het oprichten van agrarische bedrijfsgebouwen.

Landbouw Economisch Instituut, publicatie 2.107, 's-Gravenhage.

stadsrand, landbouw, onderzoek, bestemmingsplan buitengebied, ruimtelijke ordening, agrarische structuur, juridisch

Samenvatting:

In het kader van een omvangrijk onderzoek naar de gevolgen van bestemmingsplannen buitengebied voor de land- en tuinbouw zijn de bebouwingsvoorschriften in 29 gemeenten in Noord- en Oost-Nederland geïventariseerd en is nagegaan welke produktierichtingen daardoor het sterkst worden beperkt. Het blijkt dat de akkerbouw de minste hinder ondervindt van de diverse bouwvoorschriften. De bouw mogelijkheden voor de rundveehouderijen zijn minder gunstig. Vooral het bouwen van torensilo's is vaak niet toegestaan. De intensieve veehouderij wordt nog sterker beperkt. De oorzaak hiervan ligt bij de omschrijving van de bestemmingen, de oppervlakte van de bouwpercelen en in bepaalde gebieden het niet-toestaan van gespecialiseerde bedrijven. Gesteld wordt, dat de beperkingen in strijd kunnen zijn met artikel 10 uit de Wet op de Ruimtelijke Ordening van 1965, waarin wordt bepaald, dat bestemmingsvoorschriften slechts om dringende redenen een beperking van het meest doelmatige gebruik mogen inhouden.

211.

NOZEMAN, ED. F. (1986).

Nieuwe bouwlocaties in het licht van enkele doelstellingen van ruimtelijke ordening.

Diss. Planologisch-Demografisch Instituut. Universiteit van Amsterdam.

stadsrand, bouwlocaties, ruimtelijke ordening, instrumentarium, wonen, evaluatie, Utrecht, mobiliteit, forenzen, demografie, proefschrift, stadsuitbreiding, Zeist, actoren, onderzoek, groeikernen, coördinatie, effectiviteit

Samenvatting:

In deze dissertatie wordt de bijdrage van de nieuwe woningbouw in de Utrechtse regio aan de realisatie van politieke doelen met betrekking tot bevolkingsopbouw en mobiliteit geëvalueerd. De centrale vraagstelling valt uiteen in drie deelvragen:

- a) In hoeverre vinden politieke doelen met betrekking tot groeikernen en andere nieuwe woningbouw in een regio hun neerslag in de praktijk?
 - b) Hoe kan, ingeval er een discrepantie is tussen de wenselijkheid en de werkelijkheid, deze discrepantie verklaard worden?
 - c) Welke politieke middelen zouden deze discrepantie hebben kunnen verkleinen en onder welke omstandigheden zou de toepassing ervan het meest succesvol zijn geweest?
- ad a) De politieke doelen betreffen de mobiliteit (korte woon-werk-afstanden) en de

bevolkingsopbouw (nabij de landelijke of minstens regionale bevolkingsopbouw). Een analyse van de planningsliteratuur laat zien, dat die uitblinkt in vaagheid, onduidelijkheid, veranderlijkheid en ambitie. Slechts de doelvariabelen zijn enigszins acceptabel omschreven. Dit leidt uiteraard tot grote discrepanties tussen bedoelde en waargemaakte woningbouw. Deze worden veroorzaakt door:

- een beslist NIET rationele politieke voorbereiding. Zo is bijvoorbeeld het concept van de 'gebundelde deconcentratie' opzettelijk vaag gehouden, wat leidt tot een heel scala aan onbedoelde varianten.
- de institutionele belemmeringen. Overheidsorganen werken elkaar tegen en vaak veranderen de plannen nogal eens. Verder heeft de overheid amper grip op het bedrijfsleven.

- belemmeringen van sociaal-culturele aard: slechte acceptatie, fricties tussen politiek en planning enz.

Meer toegespitst op Utrecht en haar regio, komt de auteur tot de conclusie, dat de beoogde doelen bij lange na niet gehaald zijn. Alleen Zeist komt in de buurt. De oorzaken zijn het rustige bouwtempo, een strict toewijzingsbeleid van de gemeente, een gevarieerde vraag naar woningen en veel lokale werkgelegenheid. ad b) Dit grote verschil tussen wenselijkheid en werkelijkheid kan toegeschreven worden aan drie factoren:

- de politieke instrumenten zijn ineffectief, onvoldoende en niet voldoende gebruikt voor of gericht op lange-termijn-effecten;
- andere doelen blijken opeens een hogere prioriteit te hebben;
- autonome processen vergroten de woon-werk-afstand en brengen de bevolkingsopbouw uit balans. ad c) De effectiviteit kan op een aantal manieren vergroot worden. Om dit na te gaan zijn de effecten van de middelen, gericht op het sturen van de activiteitencomponent en de ruimtecomponent van het ruimtelijk systeem, gekwantificeerd. Voor wat betreft de activiteitencomponent was het verkorten van de woon-werk-afstand veel beter gelukt als: 1) huizen toegewezen waren aan economisch gebonden huishoudens; (effectiviteit: 92 tot 94%) 2) huizen toegewezen waren aan minder mobiele en sociaal gebonden huishoudens; (effectiviteit: 70 tot 86%) 3) de overheid werkgelegenheid en bevolking op elkaar af had kunnen stemmen; 4) het personeelsbeleid van ondernemingen op de omwonenden gericht was geweest. Voor wat betreft de ruimtecomponent was een betere bevolkingsopbouw bereikt als: 1) de stedelijke centra werkgelegenheid hadden kunnen vasthouden of stimuleren, vooral vlakbij

de stations; 2) woongebieden dicht bij centra of dicht bij openbaar vervoer waren aangelegd; 3) woondichtheden bij stations waren opgevoerd en in de woon- gebieden meer gesubsidieerde huurhuizen waren gebouwd. (effectiviteit samen met 2: 16 tot 59%).

De activiteitencomponent zou meer bijgedragen hebben aan een kortere woon-werk-afstand als: 1) het aanvraagbeleid voor woningen drastisch veranderd was; 2) het toewijzingsbeleid drastisch veranderd was; 3) de huursubsidies drastisch verhoogd waren; 4) een grotere verscheidenheid aan werk en opleiding geboden was. De ruimtecomponent zou meer bijgedragen hebben aan een evenwichtiger bevolkingsopbouw als: 1) het spectrum aan woonomgevingen in ieder woongebied verbreed was; (effectiviteit: groot maar variabel). 2) het bouwtempo aanzienlijk verlaagd was en/of het bereiken van het doel over meer jaren uitgesmeerd was; (effectiviteit: 49 tot 75%) 3) het woningaanbod drastisch gedifferentieerd was, speciaal voor wat betreft prijs en omvang (effectiviteit: 50 tot 74%).

Problemen en onderzoeksvragen:

- Er ontbraken nog gegevens voor het rangschikken van de maatregelen naar hun effectiviteit. Slechts het sturen van de bouw en de bewoning van woningen kon geanalyseerd worden.

- Verder onderzoek is nog nodig naar de invloed van andere 'instellingen' zoals bedrijven en instituten.

- Een groot probleem is de beperktheid van de mogelijkheden van de overheid. Enerzijds zijn een aantal maatregelen betreffende de ruimtecomponent makkelijk in te voeren maar weinig effectief. Anderzijds zijn effectieve en strenge maatregelen betreffende de activiteitencomponent niet makkelijk in te voeren.

- In de nabije toekomst zullen de belangrijkste sociale, economische en ruimtelijke processen de doelen betreffende mobiliteit en bevolkingsopbouw niet dichterbij brengen. Krachtiger instrumenten en betere controle zouden daarvoor nodig zijn. Gezien de tendens naar deregulering en terughoudendheid van de overheid, is daarop weinig kans. Het is dan ook van essentieel belang, dat er meer realistische politieke doelen geformuleerd worden.

212.

OD205 (1984).

***Landschapontwikkelingsplan
Amsterdam-Hoofddorp-Haarlem.
Delft.***

stadsrand, randstadgroenstructuur, landschap, Amsterdam, Hoofddorp, Haarlem, inventarisatie, concepten, model, strategie, instrumentarium, basisplan

Samenvatting:

De nota geeft een basismodel/plan voor de landschapontwikkeling van Amsterdam, Hoofddorp, Haarlem. Na de inventarisatie en analyse van het studiegebied en van bestaande plannen, worden uitgangspunten, doelstellingen en een basisfilosofie geformuleerd voor het opstellen van een basismodel. Dit basismodel wordt in de planvorming uitgewerkt: inrichtingsvoorstellen, prioriteitsstelling, oppervlakte-analyse. Tot slot worden de instrumenten en de strategie besproken voor de realisering van het landschapontwikkelingsplan. De bijgevoegde kaarten geven een indeling in landschapstypen en een hoofdindeling van de randstadgroenstructuur in het studiegebied.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het plan is globaal van karakter en zal in onderdelen zowel inhoudelijk als instrumenteel uitgewerkt moeten worden.

213.

OLDENBURG, A. (VOORZ.) STUURGROEP STADSRANDZONE (1982).

Ontwikkelingsplan voor de stadsrandzone Veendam/Muntendam; stuurgroep stadsrandzone.

Heldemij, Arnhem

stadsrand, Veendam, Muntendam, landinrichting, ontwikkeling, veenkoloniën, recreatie, financiën, beleid, landbouw, infrastructuur, wonen, landschap, natuur

Samenvatting:

De Herinrichtingswet voor de Gronings-Drentse Veenkoloniën heeft ten doel: bevordering van de economische ontwikkeling; versterking van de infrastructuur en de landbouwstructuur en herverkaveling; afvoer en behandeling van afvalwater; stads- en dorpsvernieuwing en sanering van het woningbestand; voorzieningen voor openluchtrecreatie en landschap; veiligstellen van natuurlijke en cultuurhistorische waarden; maatregelen op sociaal-cultureel gebied. Dit komt onder andere neer op het scheppen van landschapbouwgebieden aan de randen van de steden en dorpen. Een goede afbakening van de taken van de Herinrichting en de gemeenten is dan ook gewenst. De Stuurgroep Stadsrandzone is zeer breed samengesteld om bij voorbaat het beleid van de betrokken instanties zo goed

mogelijk op elkaar af te stemmen. Dat is ook goed gelukt. Voor het ontwikkelingsplan is een flexibele principe-opbouw met varianten gekozen. Afdalend van Rijk naar gemeente worden allereerst de uitgangspunten en randvoorwaarden behandeld. Vervolgens wordt een inventarisatie gegeven van het gebied. Uit de combinatie van die twee volgen de knelpunten en knelpuntoplossingen. Daar vloeit dan het eigenlijke ontwikkelingsplan uit voort. Tenslotte worden de financiële aspecten behandeld.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het basisprobleem is de algehele slijtage van de veenkoloniën in de afgelopen tijd. Afgeleid van de plannen in de Herinrichtingswet is het probleem van de taakafbakening en de beleidsafstemming.

214.

OLTHOF, B. (1990).

Advies landschapsbouw stadsrand 's-Hertogenbosch.

Directie Bos- en landschapsbouw Tilburg/Utrecht. Rapport 1990-18, 29 pp.

stadsrand, landschapsbouw, 's Hertogenbosch, versnippering, bereikbaarheid, verstedelijking, ecologie, barrières, advies, stedelijke druk, planologische onzekerheid

Samenvatting:

De verschijningsvorm van het herinrichtingsgebied is de afgelopen jaren door de ontwikkeling van Den Bosch ingrijpend gewijzigd. Vooral de vele doorsnijdingen hebben een duidelijk stempel op het landschap gedrukt en ertoe geleid dat het gebied uiteengevallen is in een aantal min of meer geïsoleerde landschapsfragmenten. Hierbij is de identiteit van het oorspronkelijke landschap vervaagd, zonder dat er nieuwe karakterverschillen voor in de plaats gekomen zijn. Ook voor het gebruik van het landinrichtingsgebied heeft de stedelijke ontwikkeling ingrijpende gevolgen gehad. Landbouwgronden zijn versnipperd, ecologische samenhangen doorbroken en met de aanleg van tangentiaalwegen verminderde de toegankelijkheid van het gebied. Verder hebben allerlei activiteiten die direct samenhangen met de stad een plaats gekregen in het gebied: industriële bedrijven, exclusieve kantoren langs de A2, volkstuinten en marginale bedrijfjes op plekken die zich aan elke vorm van planning lijken te onttrekken. Dit heeft tot een sterke mengeling van zeer uiteenlopende activiteiten geleid. Voor de toekomstige ontwikkeling van

het landinrichtingsgebied is een veelheid van ruimteclaims van belang: de omleiding van de Zuid-Willemsvaart, de aanleg van het '>100 ha bos', doelmatige bouwgronden, natuurontwikkeling en recreatievoorzieningen langs de Maas en Dieze en stedelijke uitbreidingen. Kortom, een overvol programma waarbij soms tegengestelde eisen aan de inrichting van het gebied gesteld worden. Voor sommige functies is flexibiliteit van de inrichting wenselijk, zodat aanpassingen aan veranderende situaties en inzichten mogelijk blijven. Voor landschappelijke kwaliteiten als identiteit, toegankelijkheid en ecologische waarden is echter juist een zekere mate van stabiliteit en rust noodzakelijk. Bovendien dreigen zij zonder planmatige ingrepen door verstedelijkingsprocessen onder de voet te worden gelopen. Een centrale vraag binnen dit advies is dan ook op welke wijze, tegen de achtergrond van de verdergaande verstedelijking, wezenlijke landschappelijke kenmerken als identiteit, toegankelijkheid en ecologische waarden kunnen worden behouden en versterkt. De voorstellen tot landschapsbouw in het gebied gaan uit van het volgende concept, waarbij vanwege de stedelijke druk, de planologische onzekerheid en de gefragmenteerde opbouw van het gebied voor een selectieve benadering gekozen is. Pleksgewijs worden in het landinrichtingsgebied een aantal ingrepen voorgesteld. Deze ingrepen zijn gericht op het realiseren van een systeem van stabiele landschapselementen, dat wezenlijke landschappelijke kwaliteiten waarborgt en richtinggevend is voor de verstedelijkingsprocessen die zich in de omgeving afspelen. Het systeem is opgebouwd uit drie soorten elementen: twee langgerekte zones langs de Maas en Dieze, vier grote landschappelijke objecten: de Empelsche Plas, de Koornwaardplas, het '>100 ha bos' en het landgoed Wamberg en een aantal kleinere beplantingselementen zoals de dijkbegeleidende beplanting, de beplanting bij Fort Crèvecoeur, de beplanting langs het Henriettekanaal en het beplantingselement in de Meerendonk. De keuze voor deze elementen komt deels voort uit het bestaande overheidsbeleid, o.a. ten aanzien van bosbouw en de ecologische hoofstructuur. Deels speelt ook het rendement van ingrepen (vooral zandwinplassen) een rol.

215.

OORT, G.M.R.A. VAN (1976).
Ruimtegebruiksveranderingen rond de Uithof.
Geografisch Tijdschrift X (2): 151-160.

stadsrand, Utrecht, leap frogging, ruimtegebruik, landschap, buitenland, tijdspersistentie

Samenvatting:

Aan de hand van twee luchtfoto's (1960 en 1971) wordt aandacht besteed aan ruimtegebruiksveranderingen rond het universiteitscentrum 'de Uithof'. Ingegaan wordt op de fysische landschappelijke structuur, de historische opbouw en de recente ruimtegebruiksveranderingen, zoals die op de luchtfoto's te zien zijn. De ruimtegebruikers worden naar tijdspersistentie in vier hoofdgroepen onderverdeeld. Alleen morfologisch lijkt een deel van de verschijnselen op die uit de Amerikaanse literatuur.

Problemen en onderzoeksvragen:

Bekeken is in hoeverre de ruimtelijke structuur van het, ten oosten van de stad gelegen, universiteitscomplex 'de Uithof' karakteristiek is voor een stadsrandgebied; zijn de gesignaleerde processen vergelijkbaar met de Amerikaanse concepten hieromtrent; is een globaal inzicht uit luchtfoto's te halen?

216.

OORT, G.M.R.A. VAN (1988).
Analysis of spatial conflict in rural areas.
Chiffelle, F. Aménagement Rural/Rural Planning, Georegards no. 15: 267-278,
Cahiers de l'Institut de Géographie,
Université de Neuchâtel, 2000 Neuchâtel,
Suisse.

stadsrand, ruimtelijke conflicten, theorie, begripsomschrijving

Samenvatting:

De problematiek van ruimtelijke conflicten in rurale gebieden wordt zeer in het kort in een voorlopig theoretisch kader geplaatst. Thema's: algemene concepten, typologie van rurale gebieden, functies van rurale gebieden en onderzoeksvragen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Ingegaan wordt op de vraag: wat houden ruimtelijke conflicten in landelijke gebieden in en wanneer treden zij op?

217.

OORT, G.M.R.A. VAN (1989).
Theoretical dimensions of a conceptual model of the Rural-Urban Fringe.
Rural Systems vol. VII. no. 1: 25-38. Star
Distributors Varanasi (India).

stadsrand, concepten, model, theorie, actoren, perceptie, ruimtegebruik, stedelijke druk, juridisch, bestuurlijk, onderzoek, literatuurlijst, analyse, verstedelijking, concepten

Samenvatting:

Hier wordt een voorstel voor een conceptueel model ten behoeve van een comparatieve analyse van de stadsrandproblematiek behandeld. Behandeld worden: de perceptie van de problematiek, de kenmerken van stadsrandzones, basismechanismen van stedelijke expansie, actoren in de ruimtegebruiksdynamiek, de acceptatie van de regelgeving, het conceptueel model zelf en de gesignaleerde onderzoeksproblemen. Afgesloten wordt met een uitgebreide internationaal georiënteerde bibliografie.

Problemen en onderzoeksvragen:

Centrale vraag was: wat houdt de stadsrandproblematiek in en is er voor een comparatieve studie een conceptueel model als overkoepelende 'checklist' te ontwerpen?

218.

OORT, G.M.R.A. VAN (1989).

Urban Fringe policy and planning, a case of Utrecht.

Christians, Ch., V.R. Singh & N.K. Singh eds. *Dynamism and Development in Rural and Urban Fringe*. Star Distributors Varanasi, India.

stadsrand, Utrecht, typologie, ontwikkeling, begripsomschrijving, tijdspersistentie

Samenvatting:

Deze publicatie van een congrespaper uit 1983 (IGU-congres Luik) gaat in op enkele typen stadsrandverschijnselen rond de stad Utrecht. Schematisch worden enkele begrippen als tijdspersistentie van rurale en urbane elementen geïntroduceerd. Ontwikkelingsprocessen in de stadsrandzone worden getypologiseerd naar grootschalige en kleinschalige (geplande en 'illegale') ontwikkelingen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Onderzoeksvraag was: welke typen stadsrandverschijnselen doen zich rond de stad Utrecht voor, en tot wat voor (plannings)problemen kan dit leiden?

219.

OORT, G.M.R.A. VAN (1989).

The application of the concept of multiple use of land in the Netherlands: a comparative case study.

Clark, G., P. Hulgen & F. Thissen. *Planning and the future of the countryside: Great Britain and the Netherlands*, Nederlandse Geografische Studies 92: p. 134-145.

stadsrand, grondgebruik, ruimtegebruik, Spaarnwoude, Noorderpark, Midden-Delfland, concepten, ruimtelijke conflicten

Samenvatting:

Hier wordt ingegaan op de problematiek van meervoudig ruimtegebruik in enkele Nederlandse gebieden (Spaarnwoude, Midden-Delfland en het Noorderpark). Opgemerkt wordt dat de uiterst vage terminologie past in de politieke verwoording van de concepten, maar dat er nauwelijks praktisch onderzoek verricht is naar de ruimtelijke conflicten die een inzicht zouden moeten geven in echt meervoudig gebruik.

Problemen en onderzoeksvragen:

De centrale vraag is: wat is er van het planningsconcept multifunctioneel ruimtegebruik in de praktijk terecht gekomen?

220.

OORT, G.M.R.A. VAN & F.J. TOPPEN (1986).

Ruimtegebruik in stadsrandgebieden: de problematiek van (on)verenigbaarheid van functies en de specifieke ruimtelijke rangschikking van ruimtegebruiksvormen. Planologische Diskussiedagen, Deel II, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Diskussiedagen, pag. 505-514.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, ruimtelijke structuur, begripsomschrijving, theorie, typologie, Utrecht, Amersfoort, ruimtegebruik, onderzoek, actoren, ruimtelijke conflicten

Samenvatting:

In deze bijdrage worden enkele hoofdlijnen weergegeven van een onderzoek dat nog in de startfase verkeert en waar al vooronderzoek voor heeft plaatsgevonden. Het doel van deze studie is het verkrijgen van inzicht in de verschillende typen ruimtegebruik en het opstellen van een typologie van spanningen, die zich in stadsrandgebieden (kunnen) voordoen. Dit onderzoek richt zich specifiek op het analyseren van relaties tussen enerzijds de verenigbaarheid en onverenigbaarheid van functies en anderzijds de specifieke ruimtelijke rangschikking van de betrokken ruimtegebruiksvormen in stadsrandgebieden. Het maakt deel uit van een omvangrijker onderzoeksproject naar de problematiek van stadsrandzones dat is ondergebracht in het

Voorwaardelijk Financieringsproject STEPRO van het Geografisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht.

Problemen en onderzoeksvragen:

In het onderzoek staan de volgende vragen centraal:

— op welke wijze is het huidige ruimtegebruik van het onderzoeks- gebied opgebouwd naar type en rangschikking?

— welke typen ruimtegebruik zijn qua functie en/of planologisch beleid verenigbaar en onverenigbaar en wie zijn de hierbij betrokken actoren?

— onder welke condities gaat de (on)verenigbaarheid samen met de specifieke ruimtelijke rangschikking?

221.

OORT, G.M.R.A. VAN & F.J. TOPPEN (1986). *Een geografisch informatiesysteem (AUTOGIS) en de CBS-Bodemstatistiek: een toepassing op stadsrandgebieden. Planning, Methodiek en Toepassing 1986 28: 22-34.*

stadsrand, geografische informatiesystemen, bodemstatistiek, Utrecht

Samenvatting:

In het kort worden de belangrijkste kenmerken en problemen van de stadsrandgebieden in de Nederlandse context gegeven. Daarna wordt ingegaan op de CBS-Bodemstatistiek, waarna een proefgebied in de stadsrandzone van Utrecht die met AUTOGIS is geanalyseerd wordt besproken. Vervolgens wordt een vergelijking gemaakt tussen deze resultaten en de CBS-Bodemstatistiek en wordt ingegaan op de oorzaken van de soms zeer grote afwijkingen (tot 40%).

Problemen en onderzoeksvragen:

Onderzoeksvraag was: waarom is er in het noordelijk stadsrandgebied van de stad Utrecht een significant verschil te zien tussen de gegevens van de bodemstatistiek en eigen veldopnamen?

222.

OORT, G.M.R.A. VAN & P. LUCAS (1990). *Hobby-farming in the rural-urban fringe: a case-study in the Netherlands. Geographica Jugoslavica 12 : 97-108.*

stadsrand, grondgebruik, landbouw, Utrecht, enquête, nevenbedrijven, wonen, bedrijvigheid, waardering, beleving, agrariërs

Samenvatting:

Door middel van een zeer gedetailleerde enquête, die toegestuurd werd aan alle adressen in de stadsrand van Utrecht, zijn vier basis-typen van grondgebruik onderzocht. Het onderzoek omvatte landbouw (20% van de respondenten), overige bedrijvigheid (14%), woonfunctie (56%) en hobby-boeren (10%) Er zijn 22 sub-gebieden onderscheiden, in totaal zijn 947 adressen geanalyseerd. De verkregen respons was 76%. In dit artikel wordt het verschijnsel hobby-boeren nader geanalyseerd. De boeren worden onderverdeeld in twee subgroepen op basis van hun werkverleden: ex-boeren en ex-burgers. De groep van de ex-boeren werd gekenmerkt door hun hogere gemiddelde leeftijd en hun langere vestigingsgeschiedenis. Ook woonde een veel hoger percentage van de ex-boeren op een boerderij en hadden ze beduidend meer grond dan de ex-burgers. Het onderscheid voor wat betreft de mening over het wonen in de stadsrand was veel minder duidelijk. Frappant was de algemeen grote waardering voor de woonomgeving in de stadsrand.

223.

OOSTERVELD, H.R. (1978).

De landbouw op 'IJsselmonde-West'. Landbouw-Economisch Instituut, Publikatie 2.114, 's-Gravenhage, 118 pp.

stadsrand, IJsselmonde, landbouw, tuinbouw, onderzoek, inrichting, planologie, bosbouw, nevenbedrijven, agrarische structuur, stedelijke druk

Samenvatting:

Bij het onderzoek naar de sociaal-economische ontwikkelingen in de land- en tuinbouw op IJsselmonde-West is ingegaan op de huidige agrarische structuur, de ontwikkelingen daarin, op te verwachten ontwikkelingen in de nabije toekomst en op een aantal planologische inrichtingsaspecten. Uit het onderzoek blijkt onder meer dat:

— het aantal hoofdberoepsbedrijven in de periode 1971-1976 is afgenomen;

— de bij de hoofdberoepsbedrijven geregistreerde oppervlakte cultuurgrond minder snel is gedaald dan in een verstedelijkt gebied verwacht mocht worden;

— de produktie-omvang licht gestegen is, met uitzondering van het deelgebied Hoogvliet;

— de bedrijfstype-verdeling nauwelijks is gewijzigd; wel is er een lichte tendens naar meer gespecialiseerde bedrijven;

— bij de meeste bedrijfstypen (behalve glastuinbouw) de oppervlakte per bedrijf is

toegenomen. Een remmende invloed van stedelijke ontwikkelingen op de toename van deze gemiddelde oppervlakte kan in de beschouwde periode niet worden geconstateerd. Wel kan worden gesteld dat van vele bedrijven het areaal te klein is om een redelijk arbeidsinkomen te behalen. Veranderingen in de bedrijfsoppervlaktestructuur komen tot stand door vergroting of verkleining van bedrijven of doordat nieuw ontstane bedrijven in oppervlakte verschillen van verdwenen bedrijven.

— wat de produktie-omvang betreft er sprake is van een zekere stagnatie;

— de leeftijd van de bedrijfshoofden gestegen is. Dit kan samenhangen met de nabijheid van de stad (men houdt op grond van bepaalde verwachtingen de grond en het bedrijf langer aan zich).

— vergeleken met zoekleigebieden in het gebied relatief veel nevenbedrijven aanwezig zijn.

Problemen en onderzoeksvragen:

Zoals de situatie zich nu ontwikkelt op IJselmonde-West, is de toekomst voor aanzienlijke delen van de land- en tuinbouw niet altijd even gunstig. Reeds nu staat de land- en tuinbouw in de directe omgeving van de stedelijke zones onder grote druk. Ook in andere gebieden stagneert de ontwikkeling, terwijl in de potentieel goede landbouwgebieden om en nabij Rhooen en rondom Barendrecht een verslechtering van de situatie in de nabije toekomst zeker niet denkbeeldig is. Dit zou niet alleen agrarische belangen, maar ook de waardevolle landschappelijke en recreatieve functies van dit gebied kunnen schaden. Voor deze functies wordt aan specifieke maatregelen gedacht. Gezien de vele functies lijkt een 'herinrichting' die aansluit op het verstedelijkingsproces voor de hand te liggen. Deze herinrichting zou gebaseerd moeten zijn op de diverse functies in het gebied en zou rekening moeten houden met de vanuit de 'stad' gestelde doelen. Om de effecten van een mogelijke 'herinrichting' goed op hun waarde te kunnen schatten lijkt nadere informatie nodig. Vooral bestaat er een tekort aan inzicht over hoe de agrariër feitelijk reageert met zijn bedrijfsvoering op stedelijke ontwikkelingen. In het onderzoek zijn enkele aanknopingspunten aan de orde gekomen voor een multi-functioneel agrarisch ruimtegebruik. Dit zijn veelal theoretische inzichten. Het is dan ook noodzakelijk deze ideeën met de betrokkenen door te nemen. De mogelijkheid is namelijk aanwezig dat er bij de agrariërs in het gebied andere gedachten leven met betrekking tot de inrichting en het (multi-functioneel) gebruik van

het gebied. Een nadere studie hieromtrent is dan ook geboden.

224.

OOSTERVELD, H.R. (1980).

Landbouw tussen stad en land. In overgangsgebieden landbouweffectrapportage nodig.

P.T./Aktueel, 8 okt. 1980: 7-8.

stadsrand, landbouw-effectrapportage, planvorming, verpaupering, nevenbedrijven, grondonttrekking, agrarische structuur

Samenvatting:

De overgangsgebieden tussen stad en landelijk gebied kennen over het algemeen een stagnerende landbouwkundige ontwikkeling. Dit uit zich onder andere in een lagere arbeidsproductiviteit. Soms worden de inkomsten aangevuld door rechtstreekse verkoop van produkten aan de consument. Landschappelijk gezien maken deze overgangszones vaak een verpauperde indruk. Kleine agrarische (neven)bedrijven vormen een ingang voor niet-agrarische (semi-industriële) activiteiten. Voor die overgangsgebieden is een geïntegreerde aanpak nodig, waarbij samenwerking tussen 'stad' en 'platteland' vereist is. Voor de landbouw is zekerheid op middellange termijn nodig over de bestemming van de grond. Bestemmingsplannen (buitengebied) zouden zo'n zekerheid moeten bieden. Bij grondverwerving ten bate van niet-agrarische functies zouden niet delen van bedrijven, maar hele bedrijven moeten worden gekocht. De niet benodigde grond kan dan gebruikt worden om er andere bedrijven mee te versterken. Er zou een landbouweffectrapportage moeten komen om alternatieve mogelijkheden voor niet-agrarische activiteiten te kunnen afwegen op basis van hun gevolgen voor de landbouw.

Problemen en onderzoeksvragen:

Beschouwd worden de mogelijkheden voor een geïntegreerde aanpak van de ontwikkelingen in de overgangsgebieden tussen stad en land om ongewenste landschappelijke en landbouwkundige ontwikkelingen tegen te gaan.

225.

OTTENS, H.F.L. (1976).

Het groene hart binnen de Randstad, een beeld van de suburbanisatie in West Nederland.

Van Gorcum, Assen/Amsterdam.

stadsrand, Groene hart, Randstad, verstedelijking, ruimtelijke ontwikkeling, overzicht, ruimtelijke structuur, ontwikkeling, beleid, effectiviteit

Samenvatting:

In dit boek wordt een overzicht gegeven van een reeks onderzoeken naar de ontwikkeling van de woon- en werkgelegenheid in het Middengebied sinds het begin van de jaren zestig. In het eerste hoofdstuk wordt het beeld geschetst van de specifieke ruimtelijke structuur van de West-Nederlandse stedengroep en de uit die structuur voortvloeiende problemen ten aanzien van de ruimtelijke ontwikkeling. De theoretisch-methodologische achtergronden en de opzet van het Onderzoek Middengebied Randstad worden in het tweede hoofdstuk behandeld. En vervolgens worden de beleidsdoelstellingen ten aanzien van de ruimtelijke ontwikkeling van de Randstad vergeleken met de voornaamste wijzigingen, die zich in de ruimtelijke structuur van West-Nederland en in het bijzonder van het Middengebied hebben voorgedaan. Hoofdstuk vier behandelt een aantal theoretische voorstellingen over de wijze waarop en de redenen waarom de bevolking en werkgelegenheid in landelijke gebieden bij de grote steden zo snel in omvang toenemen. In hoofdstuk vijf wordt ingegaan op achterliggende processen. In het laatste hoofdstuk wordt het ruimtelijk beleid gerelateerd aan de waargenomen veranderingen. Er wordt gepleit voor bundeling van woningbouw en werkgelegenheid in de vorm van vingervormige uitbreidingen. Verder wordt gepleit voor een strikt conserveringsbeleid in de nog open en landelijke delen van het Middengebied.

Problemen en onderzoeksvragen:

Er wordt gepleit voor een omvangrijk ruimtelijk planningsonderzoek, waarin ook de ontwikkeling van de Randstad in zijn geheel betrokken wordt.

226.

OVERBEEKE, J.J. VAN & F.V. VRIJ (1978).
Stadsrandstudie Tilburg noordwest.
Stedebouw en Volkshuisvesting 59 (10):
471-492.

stadsrand, Tilburg, onderzoek, inventarisatie, plan, structuurplan, grondgebruik, landbouw, recreatie, natuurbouw, landschapsbouw, ruimtelijke structuur, milieu, juridisch, financiën, streekplan, stedelijk groen, stadsuitbreiding

Samenvatting:

Door de gemeente Tilburg worden plannen voorbereid voor de ontwikkeling van het woongebied Reeshof en het werkgebied Vossenberg. Beide plangebieden zijn gelegen aan de westkant van de stad Tilburg en zijn door het Wilhelminakanaal van elkaar gescheiden. In aansluiting bij hetgeen daaromtrent door hogere overheden in recent verschenen nota's wordt gesteld, is het beleid van de gemeente Tilburg erop gericht, nieuwe woon- en werkgebieden op een adequate wijze in het landschap in te passen. Onderkend wordt bij de planontwikkeling voor Tilburg N-W, dat stedbouw en landinrichting een samenhangend probleemveld vormen. In het structuurplan voor de wijk Reeshof (ongeveer 8000 woningen) is de landschapsstructuur als aanknopingspunt gekozen voor de structurering van het te bebouwen gebied. Daartoe is onderzocht welke landschappelijke elementen als karakteristiek en waardevol gegeven aan het te bebouwen gebied mede vorm kunnen geven. Tegelijkertijd met de ontwikkeling van het structuurplan Reeshof is voor het landelijk gebied dat deze toekomstige wijk zal omringen een 'stadsrandstudie' verricht. In het streekplan Midden- en Oost Brabant wordt de problematiek in het stadsrandgebied als een essentieel onderdeel van de planvorming op provinciaal, regionaal en lokaal niveau beschouwd. De stadsrandstudie van de gemeente Tilburg bevat een analyse van karakteristieke en waardevolle landschappelijke elementen, van de landbouwkundige situatie en van recreatieve voorzieningen. Op grond van een confrontatie van actuele gegevens in het landelijk gebied met wenselijk geachte ontwikkelingen vanuit de toekomstige wijk Reeshof en met de planontwikkeling voor het industriegebied Vossenberg, zijn voorstellen geformuleerd voor de ruimtelijke en functionele karakteristiek van het stadsrandgebied. Via een terugkoppeling naar het structuurplan zijn deze voorstellen, voorzover ze hun weerslag hebben op het woongebied in het structuurplan verwerkt. In dit artikel wordt ingegaan op de stadsrandstudie, waarbij aan de orde komen: de probleemstelling, motivering en opzet van de stadsrandstudie, inventarisaties en knelpunten, principe opbouw stadsrand en doelstellingen, planvoorstellen, juridische en financiële mogelijkheden en aanbevelingen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Voor realisering van de planvoorstellen zijn onvoldoende financiële middelen beschikbaar. De juridische mogelijkheden zijn in principe ruim, maar in de praktijk niet altijd even doeltreffend toepasbaar. Nadere studie naar

subsidiemogelijkheden bij Rijk, provincie, stadsgewest en gemeente voor stedelijke groenstructuren is nodig. Zie het volgende nummer voor het vervolgartikel.

227.

OVERBEEKE, J.J. VAN & F.V. VRIJ (1978). *Het landschap als drager voor de stedenbouwkundige structuur van Reeshof (Tilburg)*. Stedebouw en Volkshuisvesting 59 (11): 528-540.

stadsrand, Tilburg, stedebouw, landschap, inventarisatie, beleid, structuurschets, inrichting, wonen, stadsuitbreiding

Samenvatting:

(Zie de vorige samenvatting voor het voorgaande artikel).

Bij de planontwikkeling voor het woongebied Reeshof en het werkgebied Vossenbergh aan de westkant van Tilburg is onderkend dat stedebouw en landinrichting een samenhangend probleemveld vormen. In het structuurplan voor de wijk Reeshof (ongeveer 8000 woningen) is de landschapsstructuur als aanknopingspunt gekozen voor de structurering van het te bebouwen gebied. Daartoe is onderzocht welke landschappelijke elementen als karakteristiek en waardevol gegeven aan het te bebouwen gebied mede vorm kunnen geven. Tegelijkertijd met de ontwikkeling van het structuurplan Reeshof is voor het landelijk gebied dat deze toekomstige wijk zal omringen een 'stadsrandstudie' verricht. De stadsrandstudie bevat, evenals het structuurplan Reeshof, een analyse van karakteristieke en waardevolle landschappelijke elementen van de landbouwkundige situatie en van recreatieve voorzieningen. Op grond van een confrontatie van actuele gegevens in het landelijk gebied met wenselijk geachte ontwikkelingen vanuit de toekomstige wijk Reeshof en met de planontwikkeling voor het industriegebied Vossenbergh, dat aan de Reeshof zal gaan grenzen, zijn voorstellen geformuleerd voor de ruimtelijke en functionele karakteristiek van het stadsrandgebied. Via een terugkoppeling naar het structuurplan zijn deze voorstellen, voorzover ze hun weerslag hebben op het woongebied, in het structuurplan verwerkt. In dit artikel is de essentie van het structuurplan Reeshof weergegeven. Aangegeven wordt hoe voor de wijk Reeshof de landschapsstructuur als aanknopingspunt is gekozen voor de structurering van het te bebouwen gebied. Het artikel is als volgt opgebouwd: inleiding, algemene probleemstelling, opzet van het onderzoek en de interpretatie van het landschap,

inventarisatie en interpretatie van het landschap, aanbevelingen voor een globale structuur, de structuurschets Reeshof en tot slot de inrichting van de verschillende planelementen.

228.

PAASSEN, CHR. VAN, P.J.W. KOUWE & G.A. WISSINK (1955). *De Haarlemmermeer. Plattelandsproblemen in de Randstad Holland*. Geografisch Instituut der Rijks Universiteit te Utrecht, Van Gorcum & Comp. N.V., Assen.

stadsrand, enquête, Haarlemmermeer, geschiedenis, landbouw, tuinbouw, verstedelijking, nijverheid, werken, Badhoevedorp, Zwanenburg, bedrijvigheid, ontwikkeling, demografie, sociale geografie

Samenvatting:

In 1852 werd de Haarlemmermeer drooggelegd en vrijwel meteen overgedragen in particuliere handen. De harde strijd om het bestaan dwong de bewoners tot individualisme en hardheid. Rond 1890 was de kolonisatie voltooid en stond de landbouw op een hoog niveau. De beste boeren met een goede handelsgeest hadden overleefd. De akkerbouw verving geleidelijk de weidebouw en het gebied was in feite erg geïsoleerd van de omgeving. Na 1890 begon een totaal verschillende ontwikkeling. Tuinders uit de omgeving vestigden zich in de polder en andere immigranten brachten meer invloed van buiten in. Anderzijds gingen de bewoners zelf meer buiten de polder werken. Schiphol werd gevestigd en bracht werknemers mee. Verschillende kleine industrieën en handelsbedrijven vestigden zich in de polder. Deze ontwikkelingen leidden tot een zeer gevarieerde bevolkingssamenstelling en grondgebruik. Het vestigingspatroon is daardoor ook veranderd. Was in 1890 de bevolking nog verspreid over de hele polder, in 1951 woonde 37% langs de noordelijke, verstedelijkende rand, 24% langs de dijken en 39% in de eigenlijke polder, vooral in Hoofddorp en Nieuw-Vennep. Toch is de Haarlemmermeer nog overwegend een agrarisch gebied. Boeren en tuinders hebben een overeenkomstige levensstijl, het landschap wordt bepaald door deze bedrijfstak en in 1947 was in het landelijk deel van de polder (dus zonder de noordelijke rand) 75% van de bevolking afhankelijk van de land- of tuinbouw. De invloed van het omringende stedelijke gebied heeft bijgedragen aan de specifieke kwaliteiten van de boeren: individualisme, handelsgeest, technische vaardigheid en belangstelling. Voor de landarbeiders uit vele

delen van Nederland is dit gebied zeer belangrijk. Ongeveer de helft van hen is buiten de polder geboren; deze mensen werden vooral gelokt door de goede vooruitzichten. Hun kinderen kiezen niet-agrarische beroepen, wat, gezien het hoge geboortecijfer en de afnemende werkgelegenheid in de land- en tuinbouw, noodzakelijk is. Deze immigranten zijn als ware pioniers gretig op zoek naar nieuwe mogelijkheden en worden gestimuleerd door het omringende stedelijke gebied. In zekere zin is hun grote mobiliteit een gevaar voor de landbouw. Terwijl het aanbod van arbeid door de aantrekkelijkheid van de Zuiderzeepolders en de toegenomen niet-agrarische bedrijvigheid afneemt, neemt de vraag naar technisch geschoold personeel toe. En juist de geschoolde arbeiders trekken weg uit de landbouw, grotendeels vanwege de lage sociale status. Mogelijke oplossingen zijn: verbetering van de slechte behuizing, adequate technische scholing en een beter loon overeenkomstig de technische scholing. De landbouw moet met andere bedrijfstakken kunnen concurreren om arbeiders en zowel de landbouw als de arbeiders zouden daar wel bij varen. Anderzijds moet jonge mensen voldoende openingen geboden worden. Er is een technische school in Hoofddorp en de plaatselijke industrie biedt mogelijkheden voor verdere scholing. Maar is dit voldoende? Zijn de vooruitzichten goed genoeg? Moeten er geen andere industrieën aangetrokken worden? Voor het antwoord op deze vragen zijn drie punten van belang. In de eerste plaats betreft het dagelijkse forensenverkeer vooral jonge mensen, vaak voorafgaand aan een emigratie. In de tweede plaats is het landelijk gebied ook echt landelijk in sociaal-economische en sociaal-culturele zin en in atmosfeer. De gemeenschappen zijn beslist niet stedelijk van aard. In de derde plaats passen de lokaal ontwikkelde industrieën in het rurale patroon: de relaties binnen de fabriek zijn persoonlijk, de arbeiders begrijpen de landelijke bevolking, ze zijn begonnen als dienstverlening aan de landbouw, de producten verzekeren een goed contact met de lokale landbouw. De stap van de landbouw naar deze industrieën is niet groot en voor de tuinbouw geldt hetzelfde. Een voldoende goed klimaat voor zo'n stap wordt gecreëerd door een voldoende groot aantal van niet te grote fabrieken, die in het bekende patroon passen. Als deze bestaan wordt het risico, dat jonge mensen ongeschoold achterblijven, veel kleiner. Semi-urbanisatie is ook economisch ongewenst en ontwikkeling van lokale niet-agrarische industrie is de enige manier om de lokale sfeer en het rurale karakter te behouden. Gezien de stedelijk omgeving van

de polder hoeft deze echter niet de hele natuurlijke bevolkingsgroei op te vangen. De aanbevelingen die uit deze overwegingen voortkomen leiden tot het voorkomen van verdere verstedelijking en het behouden van de mogelijkheden om voldoende lokale werkgelegenheid van een redelijk hoog niveau in een prettig klimaat te ontwikkelen. Voor de vele, vaak ongelukkig gelegen dijk-buurtten wordt sterke beperking van verdere groei geadviseerd. De noordelijke rand is vrijwel geheel verstedelijkt en er bestaat amper een relatie met de rest van de polder. Voor Badhoevedorp wordt de ontwikkeling uit het verleden gecontinueerd. Zwanenburg heeft behoefte aan meer lokale werkgelegenheid en een grotere gemeenschapszin. Hier moeten betere omstandigheden gecreëerd worden voor de grote vlottende groep tijdelijke arbeiders. Beperkte industriële ontwikkeling, vergezeld door een beslist geleidelijke bevolkingsgroei, wordt hier aanbevolen. De sociale en economische structuur van het noordelijk deel en de buurtschappen langs de dijk is sterk verschillend van die van de andere lokale gemeenschappen. Tegelijk is er echter een voortdurend functioneel contact bij de ontmoeting van stad en land. Deze gemeenschappen zijn de verdedigingslinie van de gemeente tegen de verstedelijking.

229.

PEMELAAR-GROOT, H. (1977).
Hoograven, Laagraven en het veld, een overgang van stad naar land. Op zoek naar mogelijkheden voor uiteenlopende gebruikspatronen in de buitenomgeving.
Eindproject Akademie van Bouwkunst, Amsterdam.

stadsrand, Utrecht, beleving, onderzoek, wonen, leefstijl

Samenvatting:

Hoograven is vanaf 1930 tot in de zestiger jaren in drie fasen volgebouwd met arbeiderswoningen. De wijk ligt ingeklemd tussen wegen en kanalen. Aan de zuidkant van Rijksweg 12 is een typische grootschalige randzone ontstaan, die voor zowel de burgers uit de wijk als voor de boeren uit het Veld vreemd is. In het oosten was tot voor kort het agrarisch gebied goed bereikbaar. Het Veld is ruim geschikt voor weidebouw, goed geschikt voor fruitteelt en matig geschikt voor akkerbouw. Het gebied is niet toegankelijk voor mensen, die er niets te zoeken hebben. Het leven in de woonwijken is door de inrichting ervan erg eenduidig en eenvoudig. Dit kan

leiden tot een grote behoefte aan 'chaos': het verbreken van de menselijke tyrannie, om weer open te staan voor de ingewikkelde natuurlijke orde. Het doel van de scriptie is te komen tot het aangeven van ontwikkelingsrichtingen, om aan deze behoefte tegemoet te komen. Het onderzoek omvat een inventarisatie en waardering van de huidige situatie, uitgaande van een woning in de wijk en gaande naar 'buiten'. Vervolgens worden wensen opgesteld, die met de huidige situatie geconfronteerd worden. Hieruit vloeien veranderingsrichtingen voort.

230.

PETERS, H. & W. ROODING (1980).
Nijmegen-Almere, een stadsrandstudie.
Sriptie Hogere Bosbouw en
Cultuurtechnische School.

stadsrand, Nijmegen, Almere, ontwikkeling

Samenvatting:

Bij de ontwikkeling van Almere bestond de behoefte om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van historisch gegroeide situaties op het 'oude land'. In deze studie is de zuidelijke stadsrand van Nijmegen onderzocht. Deze rand heeft op het eerste gezicht een aantal overeenkomsten met Almere: forse stedelijke uitbreiding, groot sportpark en strandbad. Het accent ligt op functionele relaties binnen de overgangszone. Per deelgebied wordt een beschrijving gegeven van het landschap, stedelijke ontwikkelingen, landbouw en recreatie. Tenslotte volgt een doorvertakking naar de situatie in Almere. Deze vertakking is globaal gebleven. Hierin wordt onder andere gewezen op de mogelijkheid van de ontwikkeling van een landgoedachtige structuur.

Problemen en onderzoeksvragen:

Vergelijkbaarheid van historisch gegroeide situaties en nieuw geplande situaties.

231.

PETERS, R., H.J. PROPER & J.A. WEZENAAR (1984).
Rommelzones, planologie in de marge?
Stedebouw en Volkshuisvesting 65 (9):
369-374.

stadsrand, rommelzone, planologie,
structuurplan, kritiek

Samenvatting:

In het jaarverslag van de Rijksplanologische Dienst over 1983 is in het eerste hoofdstuk speciale aandacht geschonken aan de

stadsrandzone. In dit artikel wordt na een korte samenvatting van de inhoud van dat hoofdstuk nader ingegaan op de daarin ontvouwde denkbeelden, waarbij enige kritische kanttekeningen worden geplaatst. Er wordt ingegaan op structuurplanning, 'rommelzones' en planvormen. In het jaarverslag wordt onvoldoende invulling gegeven aan het begrip structuurplanning. Hierin moet aandacht worden gegeven aan zowel de ruimtelijke hoofdstructuur als de functionele invulling. Dit laatste blijft in het jaarverslag onderbelicht. De introductie van het begrip 'rommelzones' wordt door de auteurs toegejuicht. De invulling is echter te negatief en er wordt onterecht van uitgegaan dat 'spontaneïteit' te sturen is door een zonerings in groene en stedelijke rommelzones. Daarbij komt dat de rommelzones niet in de belangstelling staan van politici en juristen. Om de maatschappelijke ontwikkelingen in de rommelzones niet te frustreren zal er een flexibel landbouwbeleid gevoerd moeten worden. Door de veelheid aan planvormen dreigt er veel verwarring te ontstaan. Als mogelijke nieuwe planvormen wordt gewezen op de landschapsstructuurplannen en de landschapsbeleidsplannen.

Problemen en onderzoeksvragen:

- de ontstaansgeschiedenis van stadsrandgebieden;
- de bedrijfsstructuur van (ongeplande) stadsrandvestigingen;
- ruimtelijke sturingsinstrumenten, onder andere de relatie tussen enerzijds de landbouw en de infrastructuur en anderzijds de ontwikkeling van 'ongeplande' stadsrandactiviteiten;
- juridische sturingsinstrumenten, vooral in de bestemmingsplan-sfeer;
- evaluatie/ontwikkeling van experimentele toepassing van landbouwnormen;
- evaluatie van experimentele plannen;
- het ontwikkelen van planningsconcepten voor de geleiding stad-land

232.

PETERS, R. & J.H. DE BOER (RED.) (1984).
Landschapsplanning in de stadsrand. Een onderzoek naar de ontwikkelingsmogelijkheden van de ruimtelijke kwaliteiten van het stadsrandgebied tussen Haarlem en Amsterdam.
Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw 'De Dorschkamp', Rapport 380, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, onderzoek, methode, planvorming, ruimtelijke structuur,

landschap, ecologie, sociaal economie, beleving, Haarlem, Amsterdam, instrumentarium, recreatie, cyclische planvorming, nevenactiviteiten, recreatief medegebruik

Samenvatting:

Doel van de studie was: het formuleren van algemene voorwaarden voor de ontwikkeling van de ruimtelijke structuur van de overgangszone tussen stad en landelijke gebied, vooral met het oog op het optimaliseren van de recreatieve mogelijkheden, rekening houdend met de consequenties voor andere functies. Het onderzoek is uitgevoerd in het gebied Haarlem-Amsterdam. Na de beschrijving van vier aspecten van de ruimtelijke structuur (landschapsecologische, sociaal-economische, visueel-ruimtelijke aspecten en belevingsaspecten) wordt een bijdrage geleverd aan de planvorming, en vindt een uitwerking plaats van de structuurschets in twee proefgebieden. Er is een methode ontwikkeld voor cyclische planvorming en er worden aanzetten gegeven voor een toetsingskader voor het bestaande instrumentarium. Kernpunten hierin zijn:

- het bewust rekening houden met ongeplande stadsrandactiviteiten;
- het inbouwen van flexibiliteit in de planning; tijdelijke bestemmingen dienen mogelijk te zijn;
- een gedifferentieerde aanpak van de landbouw, dat wil zeggen dat de produktiefunctie niet de enige bron van inkomsten hoeft te zijn;
- de plangebiedskeuze onttrekt zich aan administratieve grenzen;
- een integrale benadering van de problematiek via de verschillende invalshoeken is gewenst; de relatie stad-land moet steeds vanuit deze integrale benadering worden beschouwd, wat tevens tot uiting dient te komen in de visie die bij de planvorming wordt voorgesteld;
- het bewust rekening houden met de mogelijkheden voor recreatief medegebruik.

233.

PLOEG, B. VAN DER (1982).

De ontwikkeling van de rundveebedrijven in het westelijk weidegebied en de ruimtelijke consequenties.

Landbouw-Economisch Instituut, publicatie 2.155, 's-Gravenhage. 105 pp.

stadsrand, landbouw, enquête, bestemmingsplan, verstedelijking, cultuurtechniek, Randstad, grondonttrekking, planologische onzekerheid, agrarische structuur

Samenvatting:

Met de bedoeling de resultaten van studie, prognose en enquête te gebruiken voor een inhoudsanalyse van gemeentelijke bestemmingsplannen (aangekondigd in voorwoord), is in deze publicatie het Westelijk Weidegebied (tussen Alkmaar en Rotterdam/Gorinchem en tussen Den Haag/Leiden en Gooi/Utrecht) bestudeerd. Het geheel is gebaseerd op inventarisaties uit onder meer CBS-landbouwtellingen (1973 en 1978) en op een enquête onder 44 melkveehouders in 1980. Het Westelijk Weidegebied (271 000 ha ofwel 36% van de gezamenlijke Randstadprovincies) werd toen voor 74% agrarisch gebruikt. Landbouwgrond nam ten gevolge van verstedelijking af met 0.6% (1.100 ha) per jaar. Agrarische bedrijfsvoering vindt plaats onder druk van vaak problematische verkaveling, matige bodem- en ontwateringstoestand, geringe bedrijfsgrootte (gem. 16 ha), vergrijzing bij de ondernemers, problemen door en onzekerheid over opdringende verstedelijking in het gebied en aan de randen, toenemende aandacht voor plassen en natuurwaarden. In meerdere opzichten hebben delen van het gebied veel ontwikkelingen minder of vertraagd ondergaan en zijn de arbeidsinkomens in verhouding tot elders laag. Er zijn continuïteitsproblemen bij overname van bedrijven. Voor de periode tot 1988 wordt een versterkte teruggang van het aantal (vooral kleine, niet melkproducerende) bedrijven verwacht en toenemende intensivering, ondanks grenzen daaraan. De enquête onder 44 boeren 'uit de bovenste 20% van de blijvers' illustreert de cultuurtechnische en bedrijfsproblematiek. De behoefte aan verbetering is wel aanwezig, maar veelal wat beperkt. Wensen zijn: groter erf, grotere bouwpercelen (o.m. voor stalling, silo's, mestkelder e.d.).

De verkaveling is voor velen een probleem, bodemverbetering inclusief ontwatering is vaak noodzakelijk. Dit is veelal alleen mogelijk door collectieve maatregelen. De inkomenspositie zou duidelijk kunnen verbeteren. Bestemmingplannen zouden mede op deze collectieve behoeften moeten zijn toegesneden.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Analysecriteria en analyse.
- Bestemmingsplannen ten aanzien van agrarische structuurverbeteringen.

234.

PLOEG, B. VAN DER (1984).

Een aparte agrarische bedrijfsstijl in de stedelijke nabijheid?

Landbouw-Economisch Instituut, Mededeling 317, 's-Gravenhage.

stadsrand, Haaglanden, landbouw, von Thünen, 's-Gravenhage, stedelijke nabijheid, onderzoek, nevenactiviteiten, enquête, beleving, agrariërs, agrarische structuur

Samenvatting:

Deze Mededeling gaat over de specifieke mogelijkheden die boeren hebben in de nabijheid van steden, welk thema verder wordt uitgewerkt voor de situatie in de Haaglanden. In het kader van de voorbereiding van een herinrichting is onderzoek verricht naar de invloed van verstedelijking op de landbouw. Er is bovendien een enquête gehouden om inzicht te verkrijgen in de wijze, waarop de boeren en tuinders in het gebied de verstedelijking ervaren. In dit rapport wordt ingegaan op de theorie van von Thünen over de opeenvolging van landbouwstelsels bij een toenemende afstand van de stad. Nagegaan wordt in hoeverre het karakter van de landbouw in het gebied van de Haaglanden in de vorige eeuw in overeenstemming was met die theorie. Vervolgens wordt een recente theorie aangehaald, waarin wordt verondersteld, dat de invloed van de stedelijke nabijheid op de landbouw beperkend is en derhalve tegengesteld aan de invloed volgens von Thünen. De ontwikkeling van de landbouw in de Haaglanden in de 20e eeuw wordt gerelateerd aan de twee tegengestelde theorieën. Een volgend hoofdstuk gaat over een vergeten produkt, namelijk de dienstverlening van boeren aan de stedelijke bevolking. Alleen op dit terrein zou stedelijke nabijheid nog tot specifieke mogelijkheden in de geest van von Thünen voor boeren kunnen leiden. Om aan te geven, dat op verschillende plaatsen wellicht niet alleen verschillende bedrijfsystemen tot ontwikkeling komen, maar ook daarmee verbonden culturele systemen, wordt het begrip 'bedrijfscultuur' geïntroduceerd. Er wordt ook ingegaan op de vraag, in hoeverre in de moderne landbouw nog culturele verschillen, i.c. bedrijfsstijlen bestaan, die mede bepalend zijn voor de ontwikkeling van de landbouw. Ter afsluiting volgt een beschouwing over de perspectieven voor een nieuwe bedrijfsstijl, die wordt gekenmerkt door een gerichtheid van de boer op het combineren van agrarische produktie met dienstverlening aan stedelingen als volwaardig bedrijfs onderdeel. Die perspectieven worden op grond van de enquête-uitslagen niet hoog aangeslagen. De oude streek-eigen bedrijfsstijl is langzamerhand vervangen door het algemeen gangbare moderne

ontwikkelingsmodel. Een ontwikkelingsmodel dat specifiek is voor de overganggebieden van stad en agrarisch gebied kan wellicht ontstaan, wanneer de bestaande aanzetten tot combinatie van agrarische produktie en dienstverlening aan stedelingen worden gestimuleerd of wanneer hiermee in nieuwe randzones wordt geëxperimenteerd.

235.

PLOEG, B. VAN DER (1985).

Boeren en tuinders in de Haaglanden over hun stedelijke omgeving.

Landbouw-Economisch Instituut, Publikatie 2.174, 's-Gravenhage.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, sociologie, enquête, landbouw, stedelijke druk, Haaglanden, nevenactiviteiten, grondonttrekking, beleving, verstedelijking, agrariërs

Samenvatting:

In dit onderzoek worden twee maatstaven voor de verstedelijking gehanteerd. De eerste betreft de ligging en de bestemming van de deelgebieden, de tweede het totaal aan verstedelingsverschijnselen in de directe omgeving van de individuele bedrijven. De uitkomsten van deze studie leveren slechts gedeeltelijk een bevestiging van de hypothesen uit het vooronderzoek van Cortenraad (Cortenraad, 1982).

Het kwijtraken van cultuurgrond wordt het meest genoemd als belangrijk nadeel van de verstedelijking. Onzekerheid over toekomstige onttrekking wordt echter betrekkelijk zelden als nadeel genoemd. Ook in het meest verstedelijkte deel van De Haaglanden bleek de verstedelijking betrekkelijk zelden centraal te staan in de belevingswereld van boeren en tuinders. De overheidsplannen vormen slechts in een beperkt aantal gevallen bron van zorg of hoop. Vooral plannen tot het op grote schaal onttrekken van grond aan de landbouw ten behoeve van recreatie en bosbouw werden tijdens de enquête veelal niet serieus genomen. Wat ten tijde van de enquête wel centraal stond in de belevingswereld, waren de verschillende zaken binnen de agrarische sfeer zelf. Er bestaat een wereld van verschil tussen boeren en glastuinders in de Haaglanden: de tuinders volgen nieuwe ontwikkelingen in het algemeen intensiever dan boeren. De publicatie geeft een uitgebreide samenvatting van de resultaten. De volgende conclusies werden getrokken:
— Het belangrijkste kenmerk van het meer verstedelijkte deel van de Haaglanden in vergelijking met het meer agrarische deel is, dat daar naar verhouding veel meer ondernemers

zijn die het bedrijf zien als een aflopende aangelegenheid.

— Bij de ondernemers die er wel van uitgaan dat het bedrijf voorlopig blijft bestaan, zijn geen belangrijke verschillen tussen beide delen van de Haaglanden, wat betreft het niveau van de bedrijfsinvesteringen en de ondernemersambities.

— Veel ondernemers -boeren meer dan tuinders- zien nadelen verbonden aan een stedelijke omgeving maar deze vormen voor hen zelden een probleem dat hen sterk bezig houdt.

— Een vrij kleine minderheid ziet de stedelijke omgeving als een zakelijk voordeel, meestal vanwege de ruimere mogelijkheden tot het aanboren van inkomensbronnen buiten de agrarische productie.

— Ondernemers met relatief veel activiteiten en contacten buiten de agrarische sfeer onderkennen in het algemeen meer de voor- en nadelen van een stedelijke omgeving dan de anderen. Het hebben van relatief veel (gedwongen) contact met recreanten gaat echter alleen samen met het vaker onderkennen van nadelen.

— Van overheidsplannen en ideeën voor het gebied wordt in het algemeen meer na- dan voordeel verwacht. Het idee van een landinrichting vindt echter wel vrij algemeen weerklank bij de minderheid van veehouders die de verkavelingssituatie beschouwen als het belangrijkste knelpunt op het eigen bedrijf.

Problemen en onderzoeksvragen:

In de slotbeschouwing wordt er de nadruk op gelegd dat de gevolgen van verstedelijking mede afhankelijk zijn van de houding van de betreffende agrarische ondernemers. Een en ander wordt toegespitst op de problematische situatie van veehouders in het gebied. Er wordt op de mogelijkheid gewezen om bij een toekomstige herinrichting en ruilverkaveling meer ruimte te geven aan boeren die de agrarische productie willen combineren met dienstverlening aan stedelingen.

236.

PLOEGER, B. (1987).

Recreatief fietsen in landelijke gebieden in de invloedssfeer van de stad. Gebiedskeuze voor een onderzoek naar omvang en aard van het niet-objectgerichte fietsverkeer.

L UW-vakgroep Cultuurtechniek en het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding (ICW).

stadsrand, fietsen, West Nederland, infrastructuur, methode, instrumentarium, recreatie, barrières, onderzoek

Samenvatting:

De scriptie beschrijft de locatiekeuze voor een onderzoek naar het recreatief fietsen in het landelijk gebied nabij de stad. Het ICW en de vakgroep Cultuurtechniek gaan dit onderzoek verrichten. Het doel is het ontwikkelen van een methode die kan worden toegepast bij de planning van (recreatieve) fietsvoorzieningen. Hiertoe dient een onderzoeksgebied, bestaande uit een bron- en objectgebied, te worden uitgekozen. Op basis van verschillende randvoorwaarden en criteria worden mogelijke locaties in het westen van Nederland geselecteerd. De locaties worden vergeleken naar ligging, omvang, grondgebruik en ontsluiting. Voor de ligging wordt gekozen voor het westen van Nederland. In verband met de grotere bevolkingsconcentraties bestaat daar veel vraag naar planning voor fietsverkeer. Voor het voorgestelde onderzoek moet het brongebied een stedelijk gebied zijn dat qua omvang aan twee voorwaarden voldoet: de grootste lengte moet minimaal 4 km zijn, de grootste lengte daar loodrecht op minimaal 2 km. In het objectgebied mag een normaal landinrichtingsproject niet ondenkbaar zijn. Er moet dus sprake zijn van agrarische functies en het gebied mag niet overwegend worden gekenmerkt door de hoofdfuncties natuur, bos of recreatie. Het onderzoeksgebied moet zodanig ontsloten zijn dat fietsers niet voor feitelijk onoverbrugbare barrières komen te staan. Dergelijke barrières beïnvloeden de begrenzing van het objectgebied. Aan deze randvoorwaarden en criteria worden waarden toegekend op grond waarvan sommige locaties kunnen afvallen en andere voorkeurslocatie kunnen worden. De uiteindelijke keuze moet worden gemaakt op basis van praktische overwegingen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aan welke eisen moet een onderzoeksgebied voldoen?

237.

PRILLEVITZ, F.C. (1986).

Bewust omgaan met recreatief-toeristische vraag en aanbod in nieuwe bossen in de stadsrand.

Recreatie en Toerisme 18 (6): XIII-XVI.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, recreatie, bosbouw, ruimtelijke concepten, beschouwing, locatiekeuze, beheer, inrichting, landschap

Samenvatting:

De auteur gaat in de inleiding in op de maatschappelijke herwaardering van bos, over de wenselijkheid van nieuwe bossen, zoals die in de regeringsnota's over de Randstadgroenstructuur en het Meerjarenplan Bosbouw tot uiting komen, en op de provinciale bereidheid medewerking te verlenen aan de bosuitbreiding. Toch zal er over elke locatie in het zicht van een daadwerkelijke realisering van bos in die spanningsvolle urbane omgeving, telkens weer volop discussie ontstaan. Daarom is het van belang om de gedachtengang die achter elk project steekt, van hoger naar lager schaalniveau expliciet te maken. Hierbij moet worden teruggevallen op zowel het planningskader als een ruimtelijke visie voor de wijze waarop er met landschap inclusief bos in de stedelijke invloedssfeer op de verschillende niveaus wordt omgesprongen. Aan die fundamentele benadering wordt in het artikel aandacht besteed door heel in het kort aanhalingen te plegen uit relevante nota's en op de verschillende niveaus te bezien welke elementen van dit planningskader en van de ruimtelijke visies reeds aanwezig zijn en welke aanvulling behoeven. Daarmee wordt tevens duidelijk gemaakt dat de ruimtelijke ontwikkeling van ons land er (meer) dan aan toe is om nu grootschalige groenstructuren en grootstedelijke gebieden te realiseren. De auteur gaat na de inleiding in op: ontwikkelingen met betrekking tot ruimtelijke vormgeving, inrichting van bos in stedelijke gebieden en op het beheer van bossen in de stedelijke omgeving.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Er wordt een duidelijke behoefte gevoeld aan het ontwikkelen van ruimtelijke concepties op verschillende schaalniveaus (verg. het werk van de Stichting Nederland Nu als Ontwerp).

— De structuurdiscussie m.b.t. de Randstadgroenstructuur is te vluchtig gevoerd.

— Er dient meer aandacht besteed te worden aan de locatie van bossen ten opzichte van elkaar. Vooral uit een oogpunt van openluchtrecreatie kan er door een goede aaneenschakeling een belangrijke meerwaarde ontstaan, bijvoorbeeld de verbindingzone tussen Delft en Zoetermeer. Bij de locatie van nieuwe bossen dient hiermee rekening te worden gehouden.

— Na realisatie moet de beheerder nog kunnen experimenteren met aanpassingen en aanvullingen mede in relatie tot de gebruikers. Dit vergt de ontwikkeling van nieuwe communicatiepatronen tussen gebruikers en beheerders.

238.

PROPER, H.J. (1988).

Golfbanen bij voorkeur in de stadsrand.

Groen 44 (1): 27-28.

stadsrand, recreatie

Samenvatting:

Nieuwe golfbanen moeten in de stadsrand liggen en onderdeel zijn van de Randstadgroenstructuur of van 'stadsrandgroenzones'. De reden hiervoor ligt in het sparen van het buitengebied, vooral bestaande bos- en natuurterreinen. Het aantal golfbanen zal snel groeien. Volgens de Nederlandse Golf Federatie zullen er in het jaar 2000 4 à 5 maal zoveel golfspelers zijn en zal het aantal banen toenemen van 43 in 1987 tot 100 à 150 in 2000. Van ongeveer 90 bekende initiatieven voor nieuwe golfbanen ligt 24% in bos- en natuurterreinen, 22% op of aansluitend aan sport- of recreatiegebied, 16% op landbouwgrond en 5% op een landgoed. Voor het merendeel zijn dit 18-holesbanen, die ieder een oppervlakte van 55-60 ha beslaan. Golfbanen zijn (naast bijvoorbeeld vuilstorten, campings en motorcrossbanen) een bedreiging voor bestaande bos- en natuurterreinen. Golfbanen kunnen, aangelegd op landbouwgrond, de 'natuurlijkheid' versterken, maar tasten bos- en natuurterreinen aan. 40% tot 60% van het oppervlak wordt veranderd (greens, paden, gebouwen, parkeerplaatsen), bestaand reliëf wordt aangepast, vijvers worden gegraven, enz. Inzaaien van monocultures van grassoorten, beregening, drainage, maaibeheer, bemesting en bestrijdingsmiddelen tasten het oorspronkelijk milieu aan. Voor de recreant verandert vaak een openbaar toegankelijk bos in een privéterrein. De oplossing voor de behoefte aan golfbanen moet meer in de 'bouwfeer' gezocht worden; bij het ontwikkelen van nieuwe parkachtige landschappen, waterrijke terreinen of stortplaatsen. Locaties dichtbij de bebouwde kom voorkomen extra drukte in het buitengebied.

239.

PROPER, H.J. & K. VAN DE WIEL (1982).

Nota stadsrand Leeuwarden.

Rapport Afdeling Landschapsarchitectuur Staatsbosbeheer no. 1982-1.

stadsrand, Leeuwarden, landschap, bos, park, structuurplan, recreatie

Samenvatting:

Aanleiding tot deze nota vormt het Ontwerp-Streekplan Friesland, waarin wordt

voorgesteld om voor de gehele stadsrand van Leeuwarden een landschapsstructuurplan uit te werken met het doel om:

- meer samenhang te bewerkstelligen tussen de stedelijke elementen;
- de visuele invloed van de verstedelijking op de bredere omgeving te beperken;
- de recreatieve uitlooptmogelijkheden in noordelijke en zuidelijke richting te verbeteren. De door Staatsbosbeheer opgestelde visie vormt een aanvulling op de vanuit puur stedelijke optiek gemaakte voorstellen. Deze visie heeft ten doel:
 - een beeld te schetsen van de gewenste landschappelijke c.q. recreatieve verbeteringen in de omgeving van Leeuwarden;
 - de realisatiemogelijkheden van park- en bosgebieden en eventueel aanvullende recreatieve voorzieningen na te gaan. Deze nota vormt een eerste globale verkenning, o.a. ten behoeve van een eventueel nader uit te werken LSP. Op basis van deze verkenning kan besloten worden om nadere activiteiten, vooral ook bestuurlijke, te ontplooiën, behoeften te kwantificeren en de verschillende ideeën nader uit te werken. Aanbevelingen hiertoe worden gedaan.

240.

PROVINCIAAL BESTUUR VAN NOORD-HOLLAND (1984).

Bouwlocaties in en om Amsterdam; een onderzoek van de stadrandcommissie. Hoofdrapport, Haarlem.

stadsrand, bouwlocaties, Amsterdam, Randstadgroenstructuur, infrastructuur, stedelijke structuur, stedenbouwkunde, locatiekeuze, wonen, intergemeentelijke samenwerking, bereikbaarheid

Samenvatting:

In 1981 hebben de Gedeputeerde Staten van Noord-Holland vertegenwoordigers van de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Diemen, Haarlemmerliede en Spaarwoude, Haarlemmermeer, Muiden, Ouder-Amstel, Uithoorn en Weesp en de toekomstige gemeente Almere uitgenodigd om zitting te nemen in de zogenaamde Stadsrandcommissie. De Stadsrandcommissie kreeg tot taak om overleg te plegen over mogelijke ruimtelijke implicaties van de Amsterdamse bouwlocaties in vergelijking met woningbouwmogelijkheden in een gebied rond Amsterdam. Binnen het studiegebied zijn acht grote en kleinere woningbouwlocaties in en om Amsterdam onderzocht op hun planologische en technische voor- en nadelen. Onderzocht zijn vijf

Amsterdamse locaties (nl. tuinbouwgebied Sloten, oeverlanden Nieuwe Meer, Middelveldsche Akerpolder, Landelijk West en Nieuw-Oost) en drie niet-Amsterdamse locaties (nl. Diemen-Noord, Benning en Nieuw-Ruigoord).

Hierbij bleken Nieuw-Ruigoord en Benning overwegend negatief te scoren, vooral op grond van bereikbaarheidscriteria. Op korte en middellange termijn komen Diemen-Noord, Tuinbouwgebied Sloten en landelijk West A en in iets mindere mate Middelveldsche Akerpolder en Oeverlanden Nieuwe Meer in aanmerking. Op lange termijn liggen onder voorbehoud mogelijkheden in Landelijk West B en C en in Nieuw Oost.

Problemen en onderzoeksvragen:

In de studie wordt gewezen op de effecten van het combineren van aangrenzende locaties. Er wordt hierbij gewezen op de problematiek van (de verplaatsing van) bestaande stadrandactiviteiten, de (eventuele) ruimteclaims in het kader van de Randstadgroenstructuur en de capaciteitsproblemen van de bestaande hoofdinfrastructuur. Verder wordt gewezen op de effecten op de stedenbouwkundige structuur en op de groene 'scheg'.

241.

PROVINCIAAL BESTUUR VAN NOORD-HOLLAND (1987).

Streekplan voor het Amsterdam-Noordzeekanaalgebied. Deel 1. Beschrijving van de meest gewenste ontwikkeling in hoofdlijnen. Deel 2. Toelichting. Deel 3. Kaarten. Deel 4. Streekplanprogramma (bijlage). Deel 5. Beleidsuitspraken per gemeente (bijlage). Provincie Noord-Holland, Haarlem.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, streekplan, beleid, economie, wonen, bosbouw, procedures, instrumentarium, bestuurlijk, Amsterdam, Noordzeekanaalgebied, bufferzones, natuur, landschap, recreatie

Samenvatting:

Het streekplan bestaat uit twee delen, te weten de beschrijving inclusief de kaart en de toelichting. De opzet van de beschrijving is als volgt. Na de inleiding komen de probleembeschrijving, het algemeen beleidskader en de randvoorwaarden aan de orde. De hoofdlijnen van het beleid worden in hoofdstuk 2 weergegeven. Vervolgens komt de beschrijving van de gewenste ontwikkeling per sector aan de orde, gevolgd door de meest

gewenste ontwikkeling voor het stedelijk en het landelijk gebied per regio. Tot slot worden de procedureregels van het streekplan besproken, alsmede de bestuurlijke aspecten en de streekplankaart. Als separate bijlage is toegevoegd het streekplanprogramma. De toelichting van het streekplan geeft een nadere onderbouwing van de keuzen die in de beschrijving zijn weergegeven. Een belangrijk gegeven voor de ruimtelijke opbouw in het streekplangebied is de afwisseling van stedelijke en landelijke gebieden. De hoofdstructuur voor het landelijk gebied bestaat uit de volgende elementen: de duinzone en binnenduinrand, het Groene Hart, de landelijke zone tussen de Amsterdamse/Zaanse agglomeratie en de agglomeratie Zuid-Kennemerland/IJmond, en de stadsrandgebieden. In aansluiting op de twee laatstgenoemde elementen zijn de groene geleidingszones binnen het stedelijk gebied van belang. Op kaartje 4.14 worden de hoofdpunten uit het ruimtelijk toekomstbeeld van dit streekplangebied gegeven. In de 'toelichting' zijn voor de ontwikkeling van de RGS het meest van belang de hoofdstukken over 'natuur en landschap', 'recreatie en toerisme' en speciaal over 'stadsrandzones'. De boslocatie in de Houtrakpolder (ca. 300 ha) is in het streekplan opgenomen. Ook de plannen voor de inrichting van ca. 950 ha ten behoeve van de recreatie in Amstelland is in het streekplan verwerkt, zij het gefaseerd (tot 1990 750 ha, na 1990 200 ha).

Bosaanleg in de Meerlanden, vooral rond Hoofddorp is gewenst. Het gaat hierbij om minimaal 200 ha bos. Het landelijk gebied in het streekplan ligt vrijwel geheel binnen de stedelijke invloedssfeer en binnen de RGS. Op de streekplankaart zijn ondermeer de groenvoorzieningen en bosgebieden aangegeven, bestaand en nog te realiseren, waarbij de ontwikkeling in tijd en/of omvang nog nader bepaald dient te worden.

Problemen en onderzoeksvragen:

In het streekplanprogramma worden studies en plannen aangekondigd, ondermeer over bufferzones (bufferzone Spaarnwoude, bufferzone Amstelland-Vechtstreek), nieuwe boslocaties (Gemeenschapspolder, Houtrakpolder, Hoofddorp) en over groene ontwikkelingszones. Voor zes groene ontwikkelingszones wordt voorgesteld projecten uit te werken door gemeenten en recreatieschappen als planvoorstellen t.b.v. de Randstadgroenstructuur.

242.

PROVINCIE GELDERLAND (1983).

Recreatiebehoefte onderzoek van de bevolking in het stedelijk uitloopgebied Arnhem-Zuid/Elst/Huissen.

Dienst Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting & Dienst Landinrichting en Landbouw, Provincie Gelderland.

stadsrand, Arnhem, Elst, Huissen, enquête, recreatie, stedelijke druk, onderzoek, waardering, wensen, leefstijl

Samenvatting:

De stedelijke uitloopgebieden dienen de recreatiebehoefte, die uitstijgt boven de directe woonomgeving op te vangen. In het streekplan Midden-Gelderland is zo'n uitloopgebied Arnhem/Elst/Huissen geprojecteerd. De probleemstelling van dit recreatie-onderzoek was de volgende: 1) Wat is het huidige recreatiegedrag van de betrokken stedelijke bevolking? 2) Hoe is de waardering van de feitelijke situatie, toegespitst op de bereikbaarheid van het gebied en de bestaande voorzieningen? 3) Wat zijn de wensen met betrekking tot de inrichting van het geprojecteerde stedelijk uitloopgebied? Uit een enquête onder 767 huishoudens uit de wijken Malburgen-West en Malburgen-Oost en uit overig Arnhem-Zuid, Elst en Huissen, bleek over de 'actieve huishoudens' het volgende:

— Het feitelijk gebruik dan wel de behoefte aan recreatievoorzieningen blijkt in heel belangrijke mate samen te hangen met de feitelijk ondernomen activiteiten: fietsen, wandelen, waterrecreatie en sportvissen.(sic!)

— De ondernomen activiteiten zijn overwegend extensief gericht.

— De waardering van de bereikbaarheid van het stedelijk uitloopgebied door de betrokken stedelijke bevolking is gunstig.

— Over de bestaande voorzieningen voor fietsen, wandelen, sportvissen en oever- en waterrecreatie luidt het oordeel niet erg gunstig.

— Het wensenpatroon inzake voorzieningen sluit nauw aan bij het feitelijk gedragspatroon en de waardering der bestaande toestand.

— De behoefte aan extensief gerichte voorzieningen sluit die aan intensief gerichte niet uit. De nadruk ligt op eenvoudige voorzieningen. Bij een en ander blijkt een duidelijk verschil tussen de huishoudens uit Malburgen-Oost en Malburgen-West (oudere wijken) en die uit de overige (nieuwe) deelgebieden. Het geprojecteerde stedelijk uitloopgebied voorziet vooral in de behoeften van de laatste groep. Tot opluchting van de

onderzoekers sluiten de resultaten mooi aan bij wat ambtenaren al eerder zelf bedacht hadden.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Voor de waardering van de gevonden resultaten is aanvullend literatuuronderzoek nodig. Ook is aanvullend onderzoek nodig om de noodzaak van aanvullend onderzoek te onderzoeken.

— Om de lage score van het plankzeilen wat omhoog te halen is enig aanvullend onderzoek nodig.

— Voor de doelstelling, de resultaten ook voor andere gebieden te gebruiken, zou, speciaal voor Duiven/Westervoort, aanvullend objectonderzoek nodig zijn over het Rhederlaag. — Op langere termijn zou na de aanleg van de Pleyroute aanvullend onderzoek nodig bij het Rhederlaag naar aanleiding van een mogelijke heroriëntering van de stedelijke bevolking van het gebied.

243.

RAMP, P. (1976).

Het buitengebied van Eindhoven.

Groen 32 (8): 241-249.

stadsrand, Eindhoven, onderzoek, beleid, overzicht, stedelijke druk, verloedering, intergemeentelijke samenwerking

Samenvatting:

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de processen in de buitenruimte van Eindhoven en van het onderzoek, dat daarnaar verricht wordt. Dit onderzoek is, na vijf jaar, nu goed op gang gekomen. Dat was ook hard nodig, aangezien enerzijds de stedelijke ontwikkeling dreigde te stagneren en anderzijds het omliggende gebied onder de voet dreigde te worden gelopen. Na een korte uiteenzetting van de geschiedenis, geeft de auteur een beschrijving van de huidige situatie. De restanten aan landelijk gebied in en om Eindhoven worden nu ernstig bedreigd. Niet alleen door de stedelijke ontwikkeling, maar ook door typische stadsrandverschijnselen: vervuiling, verloedering, recreatie, volkstuinten, autosloperijen, vuilstort enz. De gemeente probeert de aftakeling tegen te houden, mede op grond van rijksbeleid en provinciaal beleid. Helaas lijkt dat niet genoeg, omdat de beschermde gebieden niet goed beheerd kunnen worden. Een en ander leidde tot een eerste algemeen inventariserend onderzoek in 1972 en, vanaf 1974, tot uitgebreid onderzoek per deelgebied. In deze deelonderzoeken worden de gebieden uitgebreid geïnventariseerd en beoordeeld, waarna aanbevelingen worden

gedaan voor verder beheer. Deze rapporten dienen in de besluitvorming van de verschillende overheidsinstanties als basis en verzekeren een optimale afweging van belangen en een dynamisch beheer. Tenslotte wordt kort geschetst, hoe de gemeente samenwerkt met omliggende gemeenten. Een voorbeeld van een deelonderzoek wordt gegeven in Ramp, 1976: Koudenhoven-Karpendonk.

244.

RAMP, P. (1976).

Koudenhoven-Karpendonk.

Groen 32 (9): 275-280.

stadsrand, Eindhoven, natuur, uitbreidingsplan, ecologie, stedelijke druk, verloedering, versnippering, stadsuitbreiding

Samenvatting:

In dit artikel wordt een voorbeeld gegeven van het eerste diepere deelonderzoek in het buitengebied van Eindhoven en van de doorwerking ervan in het beleid van de gemeente (Zie: Ramp, 1976: Het buitengebied van Eindhoven).

Het uitbreidingsplan 'Karpendonk' kende sinds 1961 een voortschrijdende verloedering en versnippering. Tegen het gebied aan lag een klein, maar zeer goed natuurgebied, dat ook onder steeds sterkere druk kwam te staan. Vanwege het vaste voornemen om te bouwen, werd een onderzoek gestart naar 'wat precies moest worden beschermd, waarom en hoe'. Het 'vaste voornemen' werd tegelijkertijd onder druk van actiegroepen en de provinciale overheid op losse schroeven gezet. Van het gebied zijn, met medewerking van allerlei informatiebronnen, een vegetatiekartering en een bodemkartering gemaakt, benevens een inventarisatie van de waterhuishouding en een gedeeltelijke fauna-inventarisatie. Ook het RIN en de KNNV kwamen met rapporten. Een en ander leidde tot een aangepast plan, met minder bebouwing en betere bescherming voor het natuurgebied. Dit plan werd, ondanks zeer heftige protesten, goedgekeurd door de Gemeenteraad en Gedeputeerde Staten. Latere interventie van de Rijksoverheid leidde uiteindelijk tot een uitvoering van dit plan.

245.

REININK, A.W. (1984).

Van Johannapolder tot Uithof, ontstaan en ontwikkeling van een universitaire vestiging. Historische Reeks Utrecht, deel 4.

stadsrand, Utrecht, plan, ontwikkeling

Samenvatting:

Ten oosten van de stad Utrecht, op een terrein dat Johannapolder heette, is vanaf het begin van de jaren zestig een nieuwe vestiging van de Rijksuniversiteit ontstaan. Zij heeft de naam gekregen van de een aldaar aanwezige oude boerderij: 'De Uithof'. In dit boekje worden enkele aspecten van ontstaan en ontwikkeling van dit complex belicht, vooral de achtereenvolgende plannen en de reacties van gebruikers en buitenstaanders daarop. Van dit boekje verscheen een voorpublicatie in Wonen-TA/BK. (Reinink, 1984).

246.

REININK, A.W. (1984).

De Uithof: pionieren buiten de stad om.
Wonen-TA/BK 14-84: 23-30.

stadsrand, Utrecht, bestemmingsplan,
ontwikkeling, wonen

Samenvatting:

Het Uithofgebied, ten westen van de stad Utrecht, viel tot 1975 onder vier gemeenten. Daarna viel het 350 ha grote gebied onder Utrecht. Na 1975 is in het open weidegebied veel gebouwd. Het artikel beschrijft de ontstaansgeschiedenis van het complex de Uithof. Het artikel is een voorpublicatie van een boek over de Uithof: Van Johannapolder tot de Uithof (Reinink, 1984). Oorspronkelijk viel de Uithof onder enkele gemeenten, sinds 1975 is het bij Utrecht gevoegd. In de jaren vijftig ontstonden de eerste ideeën om (een deel van) de snel groeiende universiteit te vestigen in het polderlandschap van de Uithof. Bij de ontstaansgeschiedenis zijn te veel ontwikkelingen en ideeën gewijzigd. Bovendien is het 350 ha grote terrein aangepakt als een sectorale zaak van alleen de universiteit, terwijl het volgens Reinink om een invulling van een deel van de stedelijke agglomeratie had moeten gaan. In 1983 heeft de gemeente Utrecht in een bestemmingsplan woningbouw in de Uithof gepland. Vanaf de eerste plannen in 1953 zijn vele commissies en stedenbouwkundigen betrokken geweest bij de planvorming. Vanaf 1975 is de gemeente zich steeds sterker met de inhoud van de plannen gaan bemoeien, resulterend in woningbouwplannen in de Uithof, tegen de zin van de universiteit. Tot begin jaren zestig heeft de gemeente steeds meegewerkt op basis van een Voorbereidingsbesluit. Er was evenwel geen Structuurplan waaraan plannen konden worden gerefereerd. De stedenbouwkundige grondslag was gelegd door het plan van Van der Steur van het bureau HasKoning, geïnspireerd door de

CIAM-gedachte. Rechthoekig georiënteerd op de windrichtingen. In de jaren zeventig werd het beeld van de Uithof versterkt met de bouw van Trans II door Lucas en Niemeijer. De bouw was niet voorzien en werd niet ingegeven door de snelle stijging van het aantal studenten. Het gebouw is een kopie van gebouwen in Den Haag en Rijswijk.

247.

RIJK, J. DE (1984).

De land- en tuinbouw op IJsselmonde.
Landbouw Economisch Instituut, mededeling 299, 78 pp., 's-Gravenhage.

stadsrand, landbouw, tuinbouw, IJsselmonde,
Zuid-Holland, planologische onzekerheid,
agrarische structuur

Samenvatting:

In het studiegebied is in de periode 1976-1981 jaarlijks gemiddeld 135 ha (2,7%) van de cultuurgrond uit de landbouwregistratie verdwenen. Het aantal hoofdberoepsbedrijven is in die periode met gemiddeld 3,1% per jaar gedaald. Mede als gevolg van veel doorsnijdingen door autosnelwegen is de verkavelingssituatie ongunstig. De concurrentie om cultuurgrond tussen de resterende bedrijven is groot, waarbij het zaaiklaar huren van gronden vooral voor veel opengrondstuinders een uitkomst is. De grondprijzen liggen op IJsselmonde op een hoog niveau. De veiling in Dordrecht is een belangrijke stimulans voor de tuinbouw, die dan ook - in tegenstelling tot de akkerbouw en de rundveehouderij - een aanzienlijke produktiegroei heeft gekend. Het areaal glastuinbouw groeide minder snel dan in de rest van Zuid-Holland, vooral omdat ook veel glas is afgebroken. De verwachting is, dat in de periode tot 1991 het aantal hoofdberoepsbedrijven van 440 tot 338 terugloopt. Deze bedrijven hebben dan samen 3 000 ha cultuurgrond in gebruik. Het areaal grasland en bouwland zal sneller afnemen dan het areaal tuinland. De totale produktie-omvang zal met ca. 0,4% per jaar toenemen. Dit betekent bijna een halvering van de jaarlijkse groei ten opzichte van de periode 1976-1981. In 1991 zullen glastuinbouwbedrijven ca. de helft van het aantal bedrijven uitmaken.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Onder de agrariërs heerst grote onzekerheid omtrent bestemmingsveranderingen en gebruiksbepalingen van cultuurgrond. De investeringsbereidheid (o.a. in glas) is in het algemeen niet groot.

— Bedrijfsvergroting is nagenoeg onmogelijk, wat het voortbestaan van vooral de akkerbouw- en rundveehouderijbedrijven in gevaar brengt.
— Vragen voor verder onderzoek komen in het rapport niet aan de orde.

248.

RIJK, P.J. (1988).

Wateringen: de glastuinbouw in een reconstructiegebied in het Westland.

Landbouw Economisch Instituut, mededeling 385, 's-Gravenhage.

stadsrand, Wateringen, tuinbouw, agrarische structuur

Samenvatting:

Ter voorbereiding van de reconstructie van het glastuinbouwgebied 'Wateringen' biedt dit rapport een analyse van de tuinbouw in dit gebied. Het reconstructiegebied 'Wateringen' kan gekarakteriseerd worden als een zeer dicht bij de stedelijke bebouwing gelegen, vol met kassen gebouwd gebied met grote verschillen tussen de diverse tuinbouwbedrijven. De totale productie-omvang is de afgelopen vijf jaar ongeveer gelijk gebleven. Het aantal hoofdberoepsbedrijven is de afgelopen tijd licht gedaald en deze daling zal waarschijnlijk de komende tien jaar versterkt doorgaan. De arbeidsinzet is ongeveer gelijk gebleven. Het opvolgingspercentage ligt onder het gemiddelde van het hele Westland. De gemiddelde bedrijfsomvang en -oppervlakte van de bedrijven is vrij goed, maar ligt ongeveer 10% onder het gemiddelde van het Westland. Niettemin heeft circa een derde van de bedrijven een areaal glas dat onder het economisch optimum ligt. Voor het totale areaal wordt de komende tien jaar een daling verwacht, voor de bedrijven afzonderlijk een stijging. In Wateringen komen enerzijds tuinders voor die, waar dat mogelijk is, in sterke mate de moderne ontwikkelingen in de glastuinbouw volgen. Anderen laten het op dit punt wat afweten. De productie-omstandigheden op de bedrijven zijn lang niet optimaal: hoewel er in het gebied een continu proces aan de gang is van vervanging van oude kassen door nieuwe, komen er nogal wat verouderde glasopstanden voor. Veel bedrijven hebben zowel oude als nieuwe kassen. Daarnaast is op vrijwel geen enkel bedrijf ruimte om het areaal glas uit te breiden. Ook de lengte-breedte verhouding van veel kassen is ongunstig. Verder laat de kwaliteit en kwantiteit van het oppervlaktewater in veel gevallen te wensen over. De ruimte voor waterbassins in het gebied is gering. Ingedeeld naar hun totale infrastructuur, leeftijd van de

kas en productie-omstandigheden is ongeveer een kwart van de bedrijven als achtergebleven te beschouwen. Ruime een derde van de bedrijven is als redelijk te kwalificeren en eveneens ruim een derde als modern. Over het geheel genomen zijn de productie-omstandigheden minder gunstig dan die van het nabij gelegen reconstructiegebied Pijnacker-Delfgauw. Er is dan ook een grote kans, dat het gebied zonder reconstructie verder achterop zal raken. Door reconstructie kunnen de bestaande knelpunten in de productie-omstandigheden verbeterd worden en kan een verdere stimulans aan de glastuinbouw worden gegeven. Reconstructie kan de voorwaarden voor een economisch gezonde en levensvatbare glastuinbouw in Wateringen sterk verbeteren.

249.

RIJKSDIENST VOOR DE IJSSELMEERPOLDERS (1980).

De buitenruimte van Almere.

Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders.

stadsrand, Almere, ontwikkeling, recreatie, landbouw, bosbouw, natuur, infrastructuur, landschapsbouw, planologie, stedenbouwkunde, grondgebruik, ruimtelijke ordening, landschap

Samenvatting:

Het gebied tussen en rond de verschillende kernen van Almere, de buitenruimte genoemd, wordt in het stedenbouwkundig concept bewust gezien als onderdeel van de nederzetting als geheel. Dit komt onder meer tot uiting in de reeks van aan de buitenruimte toegekende functies. Deze en de daarbij behorende mogelijke grondgebruiksbestemmingen zijn zeer verschillend van aard. Sommige verdragen elkaar of vertonen een zodanige verwantschap dat sprake kan zijn van een positieve onderlinge beïnvloeding, andere komen met elkaar in conflict. Speciaal voor de zwakkere functies moeten bestaans- en ontwikkelingsmogelijkheden vanaf het begin worden gegarandeerd. Dit rapport is bedoeld om de basis te leggen voor een daarop gerichte ruimtelijke ordening. Aan de orde komen:
— de uitgangssituatie en de randvoorwaarden welke daarmee samenhangen;
— de doelstellingen m.b.t. de rol van de buitenruimte en de ordeningsprincipes welke daaruit voor de landschapsbouw voortvloeien;
— de bouwstenen voor de ontwikkeling van het landschap;
— de ruimtelijke consequenties in de zin van kaartbeelden voor de jaren 1980 en 1985.

250.

RIJKSDIENST VOOR DE IJSSELMEERPOLDERS (1984).

Structuurplan Almere.

Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, Flevoverlicht 243.

stadsrand, Almere, planvorming, landschap, structuurplan, groeikernen

Samenvatting:

De oppervlakte van het structuurplan Almere is (inclusief de randmeren) 22 000 ha. Dat is vergelijkbaar met Amsterdam of het gewest Gooi- en Vechtstreek. Almere is in de verstedelijkingsnota aangewezen als een: 'groeikern met verhoogde taakstelling'.

Kwantitaief is dit tot uitdrukking gebracht in een bouwtempo van 20 000 woningen tussen 1980 en 1990. Na 1990 zou in Almere ruimte beschikbaar moeten zijn voor nog eens 30 000 woningen. In dit structuurplan is uitgegaan van 250 000 inwoners in 2000. Bij de samenstelling van het structuurplan heeft onder andere de meerkernige opzet van het stedelijk gebied als basis gediend. Door deze opzet krijgt de buitenruimte een bijzondere structuur. Hier wordt nader aandacht aan besteed. Binnendijks bedraagt deze buitenruimte aanvankelijk 13 400 ha en bij 250 000 inwoners ca. 8 000 ha. Buitendijks is 2 100 ha water aanwezig binnen het plangebied. Dit water heeft een structurerende betekenis ten aanzien van de stedelijke functies. De betekenis van de binnendijkse groene ruimte bestaat onder meer uit:

- de directe en gemakkelijke bereikbaarheid vanuit de woongebieden;
- de relatief grote randzone tussen bebouwing en buitenruimte;
- het aanbod van recreatieruimte dichtbij;
- de vergroting van de belevingswaarde van het stedelijke landschap. Voor deze gebieden is een ontwikkelingsstrategie ontworpen. Daarbij wordt gewerkt met een zoneringsplan. De watergangen en de infrastructuur voor langzaam verkeer zijn hierbij bepalend. De zones met een hoge gebruikintensiteit zijn aangeduid als landschapontwikkelingszones. Hierbuiten liggen de extensieve zones.

Problemen en onderzoeksvragen:

De grote vraag is wel, in hoeverre de voor de buitenruimte aangegeven zonerings zal aansluiten bij de werkelijke ontwikkelingen.

251.

RIJKSPLANOLOGISCHE DIENST (1972).

Bufferzones: een onderzoek naar de betekenis van stedelijke randgebieden.

Rijksplanologische Dienst.

stadsrand, bufferzones, stedelijke druk, ontwikkeling, grondgebruik, landbouw, actoren, recreatie, typologie

Samenvatting:

De bufferzones zijn bedoeld om een ongeremd en ongericht aan elkaar groeien van stedelijke gebieden tegen te gaan. Om de grote stedelijke druk te weerstaan, is een speciaal beheer nodig. Landbouw, landschap en natuur hebben op zichzelf niet voldoende weerstand tegen de verstedelijking. In dit rapport worden, ten behoeve van het ontwerpen van consistente structuurmodellen van bufferzones, de relevante ruimtelijke factoren geanalyseerd. Allereerst wordt een historische schets gegeven van het ontstaan van stadsrandgebieden. Bij de verdere analyse wordt uitgegaan van de relatietheorie van de ecoloog van Leeuwen uit 1965. Deze theorie legt een relatie tussen stabiliteit van patronen in de ruimte en processen in de tijd. Op grond hiervan wordt in de Tweede Nota Ruimtelijke Ordening gekozen voor patroondifferentiatie terwille van processtabiliteit. Ook het beheer speelt daarbij een rol: een gedifferentieerd beheersorgaan, samengesteld uit gebruikers met veel verschillende belangen, zal een meer stabiel beheer voeren dan een grootgrondbezitter, ook al is dat de overheid. Om tot een typering en een urgentievolgorde te komen, moesten de volgende gegevens verzameld worden: natuurlijke gegevens, landschapspatronen, bevolkingsdichtheid, agrarische structuur, infrastructuur, energie en leidingen. Doordat bepaalde combinaties van gegevens vaak voorkomen, kunnen de 71 bufferzones ingedeeld worden in 6 klassen: Ia: randen van plateaus of duinenreeksen; Ib: landschap langs kleine rivieren; II: coulissenlandschap op zand; IIIa: open landschap op klei; IIIb: open landschap op veen; IV: heide op zand. De confrontatie van deze gegevens met de structuurschets van de Tweede Nota RO is een toets voor de ontwikkelingsmogelijkheden. Getoetst worden: de hoofdfunctie van het landelijk gebied (conflict recreatie - landbouw (zie ook: Prillewitz & de Groot, 1968)), de ligging in het stedelijk gebied (complexiteit van relaties) en de verstedelijkingsdruk (recht evenredig met bewonersaantallen van de steden en omgekeerd evenredig met de oppervlakte van het gebied). Bij een mogelijke richting van het ontwikkelingsbeleid zijn de argumenten: behouden van de identiteit van de bestaande

kernen (dus beschermen van de randen), voldoende contrast met stedelijke gebieden (veel natuurlijke elementen) en voldoende flexibiliteit in grondgebruik (optimaliseren van de structuur).

Dit realiseren vereist wel een nieuwe houding van de stedelijke ontwerpers, namelijk een integrale ontwikkeling van het randgebied als iets heel eigens en toch stedelijk. Tenslotte worden de bufferzones in vier urgentieklassen ingedeeld.

Problemen en onderzoeksvragen:

De centrale vraag was: 'Welke bouwstenen zijn nodig om een deugdelijk ruimtelijk beleid ten aanzien van bufferzones te voeren en welke prioriteiten kunnen we aangeven?'

252.

RIJKSPLANOLOGISCHE DIENST (1984).

Ruimtelijke planning en de stadsrandzone.

Publikatie Rijksplanologische Dienst no. 84-3, 's-Gravenhage.

stadsrand, planologie, bestemmingsplan buitengebied, inrichting, beheer, geschiedenis, ruimtegebruik, planvorming, instrumentarium, ruimtelijke structuur, ontwikkeling, recreatie, infrastructuur, financiën, stedenbouwkunde, rommelzone, bedrijvigheid

Samenvatting:

In dit rapport wordt allereerst een schets gegeven van de historische ontwikkeling van de stadsrandzone in Nederland. Vervolgens worden enkele recente ontwikkelingen aangegeven van de ruimtelijke structuur van steden en stadsrandzones en van de functies landbouw, glastuinbouw, wonen, natuurgebieden en bossen, bedrijvigheid, openluchtrecreatie, wonen en infrastructuur. Er wordt een aantal bestuurlijke knelpunten besproken:

— uitbreiding vindt in eerste instantie plaats binnen de gemeentegrens, hetgeen betekent, dat in veel gevallen de gemeentegrens de grens van de bebouwde kom is geworden. Of dat stedenbouwkundig en planologisch ook de meest wenselijke afronding is, kan worden betwijfeld. Voor woningbouw, recreatievoorzieningen en infrastructuur zijn grotere steden veelal aangewezen op de omringende, vaak landelijke gemeenten. Dit geeft intergemeentelijke spanningen.

— Verschillende visie op de bestemming en inrichting van de stadsrandzone tussen gemeente, provincie en Rijk, met als gevolg planologische onzekerheid.

— Het ontbreken van bestemmingsplannen buitengebied, of het bestaan van achterhaalde plannen.

— Het onvoldoende optreden tegen illegale activiteiten.

— Financiële problemen ten gevolge van te grote grondaankopen (braak liggende bedrijventerreinen).

Gepleit wordt voor een flexibele planning, voor zowel de te ontwikkelen ruimtelijke structuur op langere termijn, die ruimte moet bieden aan onvoorziene of onbeïnvloedbare ontwikkelingen, als voor inrichting en beheer. De opgave bij de planning van de stadsrandzone is het combineren van de behoefte aan structurering en aan flexibiliteit. Uitgangspunt daarbij is, dat op regionaal niveau een hoofdstructuur moet worden ontworpen, die een diversiteit aan ontwikkelingen toelaat. Op lokaal niveau zal actief, d.w.z. stimulerend en anticiperend, moeten worden igespeeld op het grondgebruik. Dit geldt in het bijzonder voor de meer dynamische en spontane ontwikkelingen. Ten aanzien van de ruimtelijke hoofdstructuur is een visie op de geleiding van stedelijke en landelijke gebieden van belang. Zowel op landelijk als op provinciaal niveau zijn geleidingszones gekozen als uitgangspunt voor het beleid. O.a. door gebrek aan instrumenten om deze zones veilig te stellen, werkt het beleid nog onvoldoende door. Naar analogie van de strategie voor de Randstadgroenstructuur kan ook bij meer concrete regionale structuurvisies een procesmatige benadering gehanteerd worden. Daarbij zou onderscheid gemaakt kunnen worden tussen: 'stabilisering' (voorkomen van aantasting van waardevolle gebieden), 'spontane ontwikkeling' (ruimte bieden aan kleinschalige en onvoorziene ontwikkelingen) en 'planmatige ontwikkeling' (stadsuitbreiding, recreatieprojecten e.d.).

Een aantal planvormen die mogelijkheden kunnen bieden in stadsranden wordt besproken. Daarbij komen aan de orde: de landschapsontwikkelingsvisie Haaglanden, landschapsstructuurplannen, (inter-)gemeentelijke structuurplannen, groenstructuurplannen. Ten aanzien van de planning van het ruimtegebruik worden drie momenten genoemd, waarop de uitvoering kan blijven steken: op het moment, dat een nieuwe functiebestemming wordt gelegd via bestemmings- of streekplan; op het moment, dat de betreffende gronden zijn aangekocht; en op het moment, dat zij bouwrijp gemaakt zijn. Om dat op te lossen, wordt een aantal mogelijkheden aangedragen, waaronder loskoppeling van streek- en bestemmingsplannen in de stadsrandzone,

verpachten van aangekochte grond, deze om niet in gebruik geven of het exploiteren van grond (bv. tijdelijk bebossen). Niet alle vormen van ruimtegebruik lenen zich voor tijdelijke plaatsing. Door het creëren van 'gelegaliseerde rommelzones' voor spontane ontwikkelingen kunnen deze mogelijkheden wel geschapen worden. Relatief stabiele stadsrandzones leveren weinig of geen planningsproblemen op. Wel zijn er (financiële) knelpunten bij de inrichting en het beheer. Dit kan leiden tot slijtage, functieverlies en uiteindelijk wijziging van gebruik.

Problemen en onderzoeksvragen:

Voor de aanleg van structurelementen, zoals beplantingsstroken, fiets- en voetpaden e.d. is buiten landinrichtingsprojecten geen instrumentarium voorhanden. Er is behoefte aan een instrument voor landschapsbouw bij extensieve herinrichting. Onderzocht zou kunnen worden, op welke wijze daarin voorzien kan worden.

253.

RIJN, F.J.J.M. VAN (1980).

Groengebied Amstelland geïntegreerde aanpak noodzakelijk.

Recreatievoorzieningen 12 (5): 237-241.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, lokaal, planvorming, bestuurlijk, demografie, verpaupering, financiën, planologische onzekerheid, Amstelland, onderzoek, bestuur, planologie, planningsproces

Samenvatting:

Voor Amstelland, een randstedelijk gebied aan de zuid-oost kant van Amsterdam, is een recent basisplan gereed gekomen. Reeds gedurende 20 jaar is gewerkt aan de plannen voor het gebied. Nagegaan is wat de invloed is geweest van de factoren bestuur, planologie, demografie, verpaupering en financiën gedurende deze periode. Gebleken is dat de factoren in de loop van de tijd ieder een eigen karakter vertonen. Gepleit wordt voor een procesmatige aanpak, die mogelijk een antwoord kan geven op de dynamiek in Amstelland en andere randstedelijke gebieden. Het groengebied Amstelland is ongeveer 4 500 ha groot. Geconcludeerd wordt:

— Van essentiële betekenis waren bij de planontwikkeling de bestuurlijke, planologische, demografische, verpauperende en financiële factoren. Ze hebben in de tijd wisselende invloed op de planvorming gehad.

— Onzekerheid omtrent een of meerdere factoren betekende een ernstige verstoring van de planvorming.

— Voor een goede onderlinge afstemming van de verschillende factoren zal gestreefd moeten worden naar een geïntegreerde aanpak.

— Gestreefd dient te worden naar een zekere flexibiliteit bij de planvorming.

— Ter verkrijging van een geïntegreerde en voldoende flexibele planvorming moet gedacht worden aan een vorm van procesplanning.

— Het achterwege blijven van een duidelijk plan leidt tot achteruitgang, verpaupering van het gebied.

Problemen en onderzoeksvragen:

De genoemde factoren zullen ook de komende 10 jaren van essentieel belang zijn bij de uitwerking van het basisplan. Op alle bij het gebied betrokkenen zal een beroep moeten worden gedaan, een op de voortgang van het proces afgestemde bijdrage te leveren. Alleen langs deze weg kan dit deel van de Randstadgroenstructuur worden veilig gesteld.

254.

ROUWELAAR, R. TEN (1988).

Een nieuwe weg verkend; onderzoek naar de actualiteit van de bestemmingsplannen buitengebied van de gemeente Nieuwegein. Scriptie Ruimtelijke Ordening en Planologie aan de Hogeschool Utrecht (sector Bouwnijverheid).

stadsrand, Nieuwegein, planologie, bestemmingsplan buitengebied, milieu, juridisch, landbouw, recreatie, natuur, landschap, beleid, onderzoek, ruimtelijke ontwikkeling

Samenvatting:

De probleemstelling die ten grondslag ligt aan het rapport luidt: 'Aan welke eisen moeten de bestemmingsplannen buitengebied voor de gemeente Nieuwegein voldoen om de komende bestemmingsplanperiode een doelmatig juridisch kader te bieden voor de ruimtelijke ontwikkelingen in de buitengebieden?' Deze probleemstelling is uitgesplitst in drie deelvragen:

— welke ontwikkelingen voltrekken zich, die invloed hebben op het ruimtegebruik in de Nieuwegeinse buitengebieden? Het onderzoek heeft zich hierbij zowel gericht op de ontwikkelingen in het beleid van de verschillende overheidsniveaus als op de meer autonome ontwikkelingen.

— Welke juridische vorm is het meest geschikt voor de bestemmingsplannen buitengebied van Nieuwegein?

— Welke relaties zijn er tussen de milieuwetgeving en de ruimtelijke ordening en op welke manier dienen de relaties tot uitdrukking gebracht te worden in een bestemmingsplan buitengebied? In het rapport wordt een beschrijving gegeven van de huidige situatie, de ontwikkelingen in het landelijk gebied en het overheidsbeleid inzake buitengebieden. Daarbij wordt ingegaan op de landbouw, recreatie, stadsrandactiviteiten en natuur en landschap. Verder worden de nieuwe juridische mogelijkheden van het bestemmingsplan, die het plan meer flexibiliteit moeten geven, besproken, te weten het 'globaal eindplan' en de beschrijving in hoofdlijnen. Er wordt een overzicht gegeven van de ruimtelijk relevante regels in de milieuwetten (Hinderwet, de Wet Bodembescherming, de Meststoffenwet en de Wet Geluidhinder), en van de implicaties van die regels voor de buitengebieden van Nieuwegein. Tenslotte wordt ingegaan op de wenselijkheid om deze relatie in bestemmingsplannen tot uitdrukking te brengen en op de mogelijkheden die hiertoe openstaan.

255.

S.A.B. ADVISEURS VOOR RUIMTELIJKE ORDENING B.V. (1984).

Gemeente Almelo, Bestemmingsplan 'buitengebied'.

Arnhem.

stadsrand, Almelo, bestemmingsplan buitengebied, recreatie, landbouw, verweving

Samenvatting:

Volgens de verschillende structuurschema's en nota's van het Rijk hoort Almelo tot de 'gebieden met afwisselend landbouw, natuur en andere functies in kleinere ruimtelijke eenheden' en bovendien liggend binnen de stedelijke invloedssfeer. Het omringende landelijk gebied komt in aanmerking voor herinrichting en de gemeente ligt op de grens van een 'grote landschapseenheid' In Almelo moet nog ca. 200 ha ingericht worden als intensief recreatiegebied. De provincie vindt, dat in het westen en noorden de landbouw gestimuleerd moet worden en dat in het zuiden en oosten landbouw en recreatie verweven moeten worden. De doelstellingen bij het opstellen van het bestemmingsplan waren:

— De agrarische functie behouden en versterken. Dit betekent, dat aan de boeren geen beperkingen mogen worden opgelegd, tenzij die essentieel zijn voor andere functies.

Beperkingen moeten bovendien vergoed worden.

— Recreatie met een stedelijk karakter in de stedelijke gebieden houden. Recreatief medegebruik moet afhankelijk zijn van de draagkracht van de andere functies.

— Natuurlijke gebieden met voldoende hoge waarden adequaat beschermen.

— Ten aanzien van de bewoning van het buitengebied een zeer gedifferentieerd beleid voeren.

— Ten aanzien van de overige functies (o.a. verkeer, windmolens) van geval tot geval het beleid bekijken en vaststellen. Na een facetmatig onderzoek worden aan de onderscheiden deelgebieden functies toegekend. Per gebied worden toegekend: een of meer hoofdfuncties, een of meer nevenfuncties en een of meer mede af te wegen functies. Vervolgens worden de bestemmingen beschreven, vooral vanuit een juridisch kader. Het plan wordt tenslotte afgesloten met een lijst van voorschriften.

256.

SANT, K. (1981).

Recreatieve betekenis stadsrandzone voor in- en omwonenden.

Scriptie Nederlands Wetenschappelijk Instituut voor Toerisme en Recreatie, Breda.

stadsrand, recreatie, onderzoek, Breda, wonen, wensen, waardering, recreanten, demografie, leefstijl

Samenvatting:

Het onderzoek is uitgevoerd ten behoeve van het basisplan openluchtrecreatie. De probleemstelling is als volgt geformuleerd:

— door wie worden de ruimtelijke mogelijkheden in het plangebied gebruikt en wat zijn de kenmerken van de gebruikers, respectievelijk niet-gebruikers?

— In welke mate en op welke wijze worden de ruimtelijke mogelijkheden in het plangebied gebruikt?

— Welke wensen en voorkeuren bestaan er ten aanzien van de ruimtelijke (recreatieve) mogelijkheden? Het onderzoek geeft onder andere inzicht in de vraag in hoeverre de persoonskenmerken van de respondenten van invloed zijn op het bezoek aan het plangebied en de wijze van gebruik. Verder wordt gekeken of er een verband is tussen de persoonskenmerken en de waardering van bepaalde ruimtelijke (recreatieve) mogelijkheden. Geconcludeerd wordt dat:

— de persoonskenmerken leeftijd, dagtaak, bruto-inkomen en de wijk van herkomst

significant van invloed zijn op het bezoeken van het plangebied;

— de twee meest populaire recreatie-activiteiten (wandelen en fietsen) worden zo dicht mogelijk bij huis beoefend;

— op zondagen vindt verreweg het meeste bezoek plaats;

— recreatieve fietspaden worden het meest gewaardeerd. Op grond van de resultaten wordt een aantal beleidsaanbevelingen geformuleerd.

Problemen en onderzoeksvragen:

Er worden drie aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek:

— object-onderzoek in het plangebied;

— vergelijkbaar recreatie-onderzoek in de westelijke stadsrandzone van Breda;

— een kwalitatief onderzoek naar kansarmen en recreatiegedrag.

257.

SCHREUDER, H. (1982).

Onderzoeksnota ten behoeve van de uitwerking stadsrandgebied; herziening streekplan Twente.

Secretariaat ambtelijke organisatie herziening streekplan Twente Gewest Twente/Provincie Overijssel.

stadsrand, Twente, streekplan, onderzoek, infrastructuur, recreatie, landbouw, tuinbouw, natuur, landschap, bos, ruimtelijke ontwikkeling

Samenvatting:

Ten behoeve van de uitwerking van de hoofdlijnen voor de ontwikkeling van de streek (als onderdeel van de streekplanherziening) is een aantal onderzoeksnota's gepubliceerd. Deze nota gaat over het stadsrandgebied. De nota gaat in op de ruimtelijke ontwikkelingen die spelen in het gebied dat ligt binnen de directe invloedssfeer van de kernen in het Centraal Stedelijk Gebied. Vanwege het multifunctionele karakter van deze ontwikkelingen brengt de nota onderzoek van meerdere disciplines met elkaar in verband, en draagt een integrerend karakter. In de nota wordt een kort overzicht gegeven van het verrichte onderzoek en van het relevante rijksbeleid. Vervolgens wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen per planonderdeel, waarbij aandacht wordt besteed aan verkeer en infrastructuur, recreatie, land- en tuinbouw, natuur en landschap, bossen en overige ruimtegebruiksvormen. Tenslotte wordt een beschrijving gegeven van de stadsranddeelgebieden, te weten de kenmerkende ruimtelijke ontwikkelingen, mogelijke beleidsmaatregelen en de knelpunten in de ruimtelijke ontwikkelingen.

258.

SCUTTERT, E., J. VAN WISSEN & R. VAN DER HAM (1988).

Evaluatie van de Haagse groennota. Deelnota Stadsranden. Een visie op de stedelijke en landschappelijke ontwikkelingsmogelijkheden in de Haagse stadsrand.

Dienst Groenvoorzieningen en Milieu-educatie. Gemeente 's-Gravenhage, 64pp, 1988.

stadsrand, 's-Gravenhage, groenvoorzieningen, recreatie, Groene Ster, bos, Haaglanden, landinrichting, wonen, werken, bereikbaarheid, overzicht, verstedelijking

Samenvatting:

Dit is een studie naar de stadsranden van Den Haag, de visie van de gemeente Den Haag op de toekomstige ontwikkelingen wat betreft het groen en een uitwerking van de 'Evaluatie van de Haagse Groennota 1982-1988, algemeen deel'. In deze nota wordt aangegeven dat aan een nadere studie van de stadsrandgebieden dringend behoefte bestaat. In het Haagse buitengebied vinden nieuwe ontwikkelingen plaats: de bebossingsplannen en de recreatieprojecten van de Randstadgroenstructuur en het landinrichtingsplan de 'Haaglanden' zijn het meest opvallend. Den Haag moet kunnen profiteren van deze nieuwe bossen, recreatieprojecten en het landinrichtingsplan. Verder is er een samenhangende groenvisie nodig voor de stadsrand, waarbij tevens de relatie met de gewenste woon- en werkgebieden buiten de gemeentegrenzen van belang is. Deze nota is op te vatten als die 'groene Haagse visie' en moet een bijdrage leveren aan het adagium 'Geef Den Haag de ruimte', waarmee men die ruimte voor nieuwe woon- en werkgebieden buiten de gemeentegrens op het oog heeft. De deelnota 'Stadsranden' beziet dit gebied in samenhang met ruimte voor groen en recreatiegebieden. Stadsrand en buitengebied worden in de nota beschouwd als belangrijk voor het woon- en leefklimaat in de stad. 'Zij vormen de gemeenschappelijke tuin van de stad.' Uitgangspunt voor de inrichting van de stadsrand is, dat verweving zal leiden tot ecologische en recreatieve kwaliteit en mogelijkheden biedt voor samenhang en wisselwerking. De volgende doelstellingen liggen aan de nota ten grondslag:

- het aanbrengen van meer samenhang in en tussen de stadsrandgroengebieden,
- het verbeteren van de bereikbaarheid van het buitengebied, vooral voor fietsers en voetgangers,

- het realiseren van herkenbare en doorgaande (hoofd)routes,
- het handhaven en versterken van de verscheidenheid in het buitengebied,
- het versterken van de recreatieve betekenis van het buitengebied voor de stad,
- richting geven aan de verdere verstedelijking. De nota geeft een overzicht van de bestaande situatie, de geschiedenis, de vorm en functie van de stadsrand, de ontwikkelingen in een groter gebied en de plannen daarvoor bij gemeente, provincie en rijk. Verder is er een hoofdstuk over de verschillende aspecten van de groenstructuur, waarin onder andere de ruimtelijke en ecologische kwaliteit, de sferen, de onbebouwde ruimte, de landschappelijke structuur en de recreatie behandeld worden. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingsmogelijkheden' is de gewenste groenstructuur en de samenhang met de verstedelijking uiteen gezet. Daaruit komt een plan voort, waarin gebruik gemaakt wordt van open ruimten, corridors, een recreatief netwerk, een groene dooradering en een aantal bijzondere plekken. De 'kustlijn' met zee, strand en duinen wordt aangevuld met een 'hartlijn' die de kust en Scheveningen verbindt met een nieuw groot regionaal groengebied bij Nootdorp, een 'Haagse Groene Ster', via de Scheveningse bossen, centrum, de Haagse Trekvliet en de Vlietranden. Vervolgens wordt voor een aantal deelgebieden (de noordoostelijke, zuidoostelijke, zuidwestelijke en noordwestelijke stadsrand) een nadere uitwerking en toelichting getoond. De deelnota stadsranden moet een ontwikkelingsmodel vormen voor de Haagse stadsrand en daarmee richting geven aan het verstedelijkingsproces.

Problemen en onderzoeksvragen:

- het ontwikkelen van groene en recreatieve verbindingen in een sterk verstedelijkt gebied,
- de planning van groen en recreatiegebieden op het territorium van een andere gemeente.

259.

SLABBERS, IR.S./CONSULENT BOS- EN LANDSCHAPSBOW ZUID-HOLLAND (1989).
Advies Landschapsbouw Leidschendam-Nootdorp.
 Directie bos- en landschapsbouw provincie Zuid-Holland.

stadsrand, landinrichting, landschap, Leidschendam, Nootdorp, randstadgroenstructuur, stedelijke druk, instrumentarium, advies

Samenvatting:

Het deeladvies Landschapsbouw wordt, naast het Landbouwstructuuradvies, het advies van de Natuurwetenschappelijke Commissie en het advies Openluchtrecreatie, uitgebracht in het kader van het landinrichtingsproject 'Leidschendam-Nootdorp'. In het advies wordt eerst het planologisch kader aangegeven alsmede de ontstaansgeschiedenis van het landschap. Vervolgens wordt de problematiek geschetst. De grote stedelijke druk maakt het functioneren van de landbouw wel erg moeilijk. Ook het natuurlijk milieu staat onder grote druk. Landschappelijk gezien is de samenhang een groot probleem. In het noorden is het moeilijk, om het open en landelijk karakter te behouden. In het zuiden moet vorm worden gegeven aan de stadsranden, moet er ruimte blijven voor de landbouw om goed te kunnen functioneren en moet de recreatieve druk worden opgevangen. De uitgangspunten voor de landschapsbouw zijn:

- versterken landschappelijke structuur;
- versterken landschappelijke verscheidenheid;
- waarborgen van landschappelijke continuïteit;
- benutten van de verscheidenheid aan milieu-omstandigheden;
- versterken ruimtelijke samenhang tussen stedelijk en landelijk gebied;
- aanleg nieuwe bosgebieden. Uit de confrontatie van de problematiek met de uitgangspunten volgen de aanbevelingen. Tenslotte wordt het rijksinstrumentarium geschetst.

260.

SMOOR, P.B. (RED.) (1985).

Afvalberging en ruimtelijke ordening: aspecten van het afvalstoffenbeleid in beweging.

Studiedag 'Afvalberging en ruimtelijke ordening', gehouden op 29 februari 1984. Overleggroep Afvalberging, Raad voor Milieu en Natuur Onderzoek & TNO, Delft.

stadsrand, ruimtelijke ordening, afvalstort, milieu, juridisch, planologie, instrumentarium, locatiekeuze, studiedag, inrichting, financiën

Samenvatting:

Het rapport is een bundeling van inleidingen en bijdragen van verschillende sprekers op de Studiedag 'Afvalberging en Ruimtelijke Ordening' van 29 februari 1984. 1) P.B. Smoor en J.J. van Setten: 'Afvalberging en Ruimtelijke Ordening.' Hierin worden behandeld: de produktie, het hergebruik en de verwerking van afval, de milieu-aspecten van de berging, de

afvalberging vanuit ruimtelijk perspectief en de knelpunten met mogelijke oplossingen. 2) F.P.J.M. Otten: 'Juridische relaties afvalberging en ruimtelijke ordening.' Hierin worden de karakteristieken van verschillende plannen en de benadering vanuit verschillende gezichtspunten behandeld. Ook worden twee praktijkvoorbeelden gegeven. 3) A. Dekker: 'Planologische regeling en ruimtelijke inrichting van afvallocaties.' Auteur gaat in op het ruimtegebruik en de locatiekeuze van afvalberging, de planologische regeling, inrichting en beheer na eindafwerking en de verhouding tussen regelingen op grond van planologische uitgangspunten en die op grond van de Afvalstoffenwet. 4) G.E. Kamerling: 'Programma van eisen, richtlijnen en knelpunten bij het ontwerpen en inrichten van afvalopslagplaatsen.' Besproken worden de eisen, richtlijnen en knelpunten bij gecontroleerde stortplaatsen en die bij opslag van niet-verwerkbaar chemisch afval uit de middencategorie. 5) A.Th. van der Geest: 'Milieutechnische oplossingen en voorzieningen ter voorkoming en beperking van bodemverontreiniging bij afvalberging.' Aan de orde komen de technische uitgangspunten en randvoorwaarden, de eigenschappen van de afvalstoffen, de locatie-eisen en het voorkomen en herstellen van milieuschade. 6) W. van Duyvenbouden, C.H.Th. Mors en P.B. Smoor: 'Commentaar en discussie - een samenvatting.' Hierin wordt een globaal overzicht gegeven van de discussies en commentaren, eerst voor wat betreft de aspecten van de Ruimtelijke Ordening en vervolgens voor wat betreft de aspecten van de Afvalberging.

Problemen en onderzoeksvragen:

Naar aanleiding van de bijdragen over de ruimtelijke ordening werden de volgende punten aan de orde gebracht:

- locatiekeuze, de psychosociale factoren en de politieke keuze;
- de Wet Ruimtelijke Ordening en streek- en bestemmingsplannen;
- hergebruik;
- planologische en milieuhygiënische besluitvorming bij de locatiekeuze van een chemisch afvalverwerkingsbedrijf en van een opslag voor niet-verwerkbaar chemisch afval. Vooral bij het laatste punt kwamen de gebruikelijke problemen bij planologische besluitvormingsprocessen aan de orde: geen integrale besluitvorming, onvoldoende coördinatie, onzekere besluitvorming, inadequate rechtsbescherming en inspraak, teveel ad hoc-beslissingen, onvoldoende en

inadequate informatie. Naar aanleiding van de afvalberging kwamen vooral aan de orde:

- de milieutechnische aspecten van afvalberging;
- de afwerkings- en inrichtingsaspecten van afvalbergplaatsen, ook voor wat betreft de economische aspecten ervan;
- de hergebruiksmogelijkheden.

261.

SPARENBURG, G.A. (1979).

Ruimtelijke ontwikkelingen in stadsrandgebieden. Stadsrandzone in relatie met openluchtrecreatie.

Technische Hogeschool Delft, Werkgroep Openluchtrecreatie, afd. der Bouwkunde, der Civiele Techniek en der Geodesie. Kollegedictaat 1979-1980. Kollege HB26 A. Delft.

stadsrand, Haaglanden, landbouw, beleid, bestemming, inrichting, beheer, instrumentarium, bedrijvigheid, verpaupering, verstedelijking, infrastructuur, rommeligheid, recreatie, landschap, planologie

Samenvatting:

In het referaat worden zes functies van het stadsrandgebied geschetst, te weten:

- land- en tuinbouw;
- vestigingsplaats voor niet-agrarische bedrijven;
- verkeersfunctie;
- ruimte voor (dag)recreatie;
- landschappelijke functie, contrastwerking;
- planologische reservefunctie.

Vervolgens wordt ingegaan op de ontwikkelingen in een deel van het oostelijk stadsrandgebied van de Haagse Agglomeratie in het algemeen en de ontwikkelingen in de landbouw in het bijzonder. Tenslotte komt het beleid ten aanzien van de bestemming, de inrichting en het beheer van stadsrandgebieden aan de orde, vooral de uitgangspunten en de beleidsinstrumenten. Een aantal mogelijke instrumenten wordt genoemd, zoals een duidelijke termijn voor de overgang van agrarisch naar niet-agrarisch grondgebruik, een koopplicht van grond door de gemeente, bedrijfsbeëindigingsregelingen die op het gebied zijn toegespitst, een systeem van min of meer permanente kavelruil, schadevergoedingsregelingen of beheersovereenkomsten, aankoop van bedrijven en terugverpachting tegen een aangepaste pachtprijs, meer aandacht voor kleinschalige recreatieve voorzieningen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Geconcludeerd wordt dat de landbouw in het onderzoeksgebied in een situatie van stilstand en zelfs achteruitgang terecht is gekomen. De realisering van de recreatieve bestemming van het gebied verloopt zeer traag. Inmiddels is het landschapsbeeld sterk aangetast door de vestiging van rommelbedrijfjes. Door de stedelijke overheid wordt het stadsrandgebied nog te vaak gezien als een gebied waar eventuele toekomstige uitbreiding van de stad kan worden gerealiseerd, of waar de recreatieve voorzieningen een plaats dienen te krijgen. Met de landbouwkundige functie weet de stedelijke overheid veelal weinig raad. De landschappelijke verzorging van het stadsrandgebied vormt voor de stedelijke overheid eveneens een lastige opgave. Er is nog te weinig sprake van een beleid dat zich in meer algemene zin richt op de problemen van de landbouw in stadsrandgebieden. Opgenomen in: Werkgroep Openluchtrecreatie, 1979.

262.

SPARENBURG, G.A. (1980).

Ruimtelijke ontwikkelingen in stadsrandgebieden.

Landbouwkundig Tijdschrift 92 (4a): 156-161.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, begripsomschrijving, processen, landbouw, beleid, inrichting, instrumentarium, Leidschendam, rommeligheid, grondgebruik

Samenvatting:

De stadsrandgebieden vormen een overgangsgebied tussen stedelijk en landelijk gebied. Deze gebieden bestaan uit zones van een beperkte breedte rondom een stedelijke centra; vooral de aanwezige tegenstelling tussen de ruimtelijke verschijningsvorm van stedelijke en landelijke functies wordt kenmerkend geacht. In het stadsrandgebied kan een groot aantal verschillende functies tot hun recht komen; om dit te bereiken is een specifieke benadering vereist, waarbij aandacht wordt geschonken aan de eisen die de verschillende functies stellen. Samenwerking tussen de stedelijke overheid en de overheidsdiensten, die zorgdragen voor de landelijke gebieden, is noodzakelijk. In het artikel wordt eerst het begrip stadsrandgebied besproken, en wordt ingegaan op de functies van het stadsrandgebied. De ontwikkelingen worden geschetst met als voorbeeld het gebied nabij Leidschendam.

Problemen en onderzoeksvragen:

— Als probleem wordt gesignaleerd dat de economische positie van de landbouw steeds verder afbrokkelt, en dat het landschapsbeeld wordt aangetast door de vestiging van 'rommelbedrijfjes'.

— Een zorgvuldige plaatsbepaling van de verschillende functies dient te worden nagestreefd, opdat onderlinge hinder zoveel mogelijk wordt vermeden.

263.

SPEK, K. VAN DER (1982).

Stadsrandzones en recreatie.

Recreatie 20 (4): 11-14.

stadsrand, recreatie, onderzoek, beleid, wonen, werken, recreatie, onderzoek, foto interviewmethode, Breda

Samenvatting:

Dit artikel geeft de belangrijkste resultaten en de beleidsaanbevelingen weer van een stadsrandonderzoek, verricht door het bureau Oranjewoud. Dit onderzoek was erop gericht meer inzicht te krijgen in de recreatieve aspecten van de stedelijke ruimte (woon- en werkgebieden).

Hoofdonderdelen van het onderzoek waren de beoordeling van de (recreatie)activiteiten en de beoordeling van foto's van diverse stedelijke situaties. Uit het onderzoek blijkt onder meer, dat in tegenstelling tot de binnenstad, de stadsrandzone voor iedereen wat te bieden heeft. Een aantrekkelijke randzone zou de volgende kenmerken moeten hebben: een landelijke omgeving, openheid, veel groen en water, behoud van historische kenmerken en elementen, afwezigheid van drukte, afwezigheid van horeca, winkels e.d., laagbouw en afwezigheid van industrie, woonwagenkampen, snelwegen en viaducten. Wat activiteiten in de stadsrand betreft, dient er in het beleid vooral rekening gehouden te worden met de activiteiten trimmen, zwemmen, schaatsen, roeien, zeilen en de natuur ingaan. Vooral jongeren en hoger opgeleiden zijn hierbij gebaat. Voor meer genuanceerde resultaten wordt verwezen naar het rapport van het onderzoek (Oranjewoud, 1981).

264.

SPLJKER, J. (1988).

Boer in de stadsrand dreigt randfiguur te worden.

Boerderij 73 (38): 34-35.

stadsrand, landbouw, Amstelland, randstadgroenstructuur, stedelijke druk,

verloedering, nevenactiviteiten, recreatief medegebruik

Samenvatting:

In dit artikel wordt de hoop uitgesproken, dat de nieuwe herinrichting van Amstelland de landbouw weerbaar zal maken tegen de stedelijke druk. Vanuit het oogpunt van de burgers van Amstelveen en Amsterdam valt de verloedering van de landbouw in het gebied nog wel mee. De landinrichtingscommissie en uiteraard ook de boeren willen graag het landschap open houden en bepleiten het belang van een sterke landbouw. Natuurbeschermers pleiten voor de weidevogels. Een compromisplan behelst een peilverlaging op ongeveer 70% van de oppervlakte, een reservaat en relatienotagebied en een stukje bos in het kader van de Randstadgroenstructuur. Een vervelend aspect voor de boeren is, dat de rijksoverheid probeert om de stedelijke en agrarische functies te scheiden. Voor neveninkomsten is dus geen plaats. Wel hebben de boeren last van recreanten bij de bedrijfsuitoefening.

Problemen en onderzoeksvragen:

Duidelijk wordt uit het artikel en uit een begeleidend interview met een veehouder, dat de boeren zelf weinig vertrouwen hebben in de goede afloop.

265.

STAATS, H. (1988).

Ruimtelijke ordening kan bij omgevingspsychologie te rade gaan over ruimtelijke kwaliteit.

ROM-bulletin dec. 1988 (12): 19-23.

stadsrand, onderzoek, omgevingspsychologie, landschap, Rotterdam, Dordrecht, Gouda, Drenthe, beleving, waardering

Samenvatting:

In het artikel wordt ingegaan op een onderzoek naar de landschappelijke kwaliteit van drie regio's en enkele toekomstbeelden. Die drie regio's zijn:
— het gebied tussen Rotterdam en Dordrecht waarin veel snelwegen en spoorlijnen lopen en waarin steeds meer elementen met een stedelijk karakter verschijnen. Het gebied wordt daardoor versnipperd en minder landelijk;
— de Zuidplaspolder ten westen van Gouda, waar steeds meer kassen verschijnen; en
— een gebied in Drenthe, tussen Beilen en Hoogeveen, een typisch agrarisch gebied, waar schaalvergroting in de landbouw de oorspronkelijk aanwezige verschillen in het

landschap vermindert. In het belevingsonderzoek werden de drie gebieden aan groepen respondenten ter beoordeling voorgelegd. Daarbij werden eerst de drie gebieden in hun geheel beoordeeld, vervolgens een beperkt aantal locaties (door echte kenners van die gebieden), terwijl de derde stap bestond uit het beoordelen van een groot aantal landschapsbeelden in elk gebied. De resultaten van het onderzoek worden onderverdeeld in:
— beschrijvende resultaten (beoordeling van het gebied op vormkenmerken en recreatieve functies alsmede een totaalwaardering);
— verklarende resultaten, waarin de oordelen van de respondenten over vorm, functie en waardering met elkaar in verband zijn gebracht;
— voorspellende resultaten, verkregen door beoordeling van niet bestaande landschappen en nieuwe inrichtingen. Deze resultaten worden kort beschreven.

266.

STAATS, H.J.A.M./RIJKS PLANOLOGISCHE DIENST (1983).

De betekenis van het groene hart. Een onderzoek naar de waarde van het open middengebied voor de bewoners van de Randstad.

Rijksplanologische Dienst, 's-Gravenhage, 120 pp.

stadsrand, groene hart, omgevingspsychologie, Leiden, recreatie, interviews, enquête

Samenvatting:

De Rijks Planologische Dienst hecht zeer veel belang aan het openhouden van het Groene Hart als tegenwicht tegen de verstedelijking. Een van de redenen daarvoor is de waarde, die door de bewoners van de Randstad aan het gebied wordt toegekend. Niet alleen recreatie, maar ook ecologische waarde, educatieve waarde en een waarde, die voortkomt uit 'het loutere bewustzijn van het bestaan van niet-versteende ruimten op niet te verre afstand, van eindigheid van de stad'. Een andere stelling betreft het belang van de grootte van het gebied. Een aantasting van de openheid zou leiden tot uiteenvallen in verschillende open ruimten, die ieder voor zich te klein zijn om tegenwicht te bieden aan de verstedelijking. Deze twee aspecten, het bewustzijn van de nabijheid en het belang van de grootte, berusten op veronderstellingen, die nog niet empirisch getoetst zijn. Dit rapport probeert in deze leernte te voorzien. De waardering van de nabijheid is vertaald naar controle over de situatie: nabijheid van landelijk gebied maakt het mogelijk om vrij gemakkelijk van omgeving

te wisselen. Voor het belang hiervan zijn er twee mogelijke verklaringen. Volgens de ene verklaring roept het leven in een stedelijke omgeving spanningen op die gecompenseerd kunnen worden door (het besef van) nabijheid van landelijk gebied. De andere verklaring stelt, dat de mens onder andere behoefte heeft aan een gevoel van eenheid met de natuur. Het belang van de omvang is vertaald naar de vraag, of de huidige grootte onderkend en gewaardeerd wordt als een landelijke eenheid temidden van het stedelijk gebied. Als vooronderzoek is een beperkt aantal mensen diepgaand geïnterviewd, waarbij de betrokkenheid bij de vraagstelling al bleek. De resulterende vragenlijst is voorgelegd aan 306 mensen uit Leiden. Naast de oorspronkelijke onderzoeksvragen is daarbij ook aandacht besteed aan het recreatiegedrag. De belangrijkste conclusies zijn:

- Het Groene Hart is belangrijk voor de openlucht recreatie. Voor de verklaring hiervan is vooral aandacht besteed aan omgevingsfactoren. Dan blijkt de invloed van de stad niet erg groot te zijn. Veel belangrijker is de aantrekkingskracht, die van het Groene Hart zelf uitgaat. Vooral de openheid en het vele water zijn duidelijke trekkers.
- Nabijheid van het landelijk gebied wordt sterk gewaardeerd. De theorie met betrekking tot controle over de situatie wordt bevestigd omdat nabijheid niet alleen gewaardeerd wordt door degenen, die er vaak gebruik van maken maar ook, en in bijna even grote mate, door degenen, die dat weinig of niet doen.
- Dat het concept van het Groene Hart ook als beeld bij de respondenten bestaat, kan niet gedeeld worden. De resultaten geven aan, dat dit slechts bij een minderheid het geval is. Een gebied van dit formaat is blijkbaar te groot en te complex van opbouw om een eenduidig beeld bij de respondenten te kunnen oproepen.

Problemen en onderzoeksvragen:

De centrale vragen van dit onderzoek zijn:

- In hoeverre is het belang van de nabijheid van een landelijk gebied voor de stedeling empirisch te ondersteunen?
- In hoeverre is het belang van de omvang van een landelijk gebied empirisch te ondersteunen? Daarnaast is nog onderzoek gedaan naar het recreatief gebruik dat van het Groene Hart gemaakt wordt. Auteur beveelt aan om nader onderzoek te doen naar de invloed van 'crowding' en 'information-overload' op de waardering en het gebruik van het landelijk gebied.

267.

STEEMERS, TH. (1985).

Zicht op nieuwbouwwijken aan de stadsrand, ontwerpprocessen en ontwerp kwaliteit in Amsterdam en Rotterdam.

Wonen-TA/BK 4-85: 8-31.

stadsrand, ontwerp, Amsterdam, Rotterdam, wonen, actoren, stedenbouwkunde, verstedelijking, stadsuitbreiding, planningsproces

Samenvatting:

Zowel in Amsterdam (Middelveldsche Akerpolder) als in Rotterdam (Prinsenland) worden nieuwe uitbreidingswijken gebouwd. Door het maken van een 'wervend woonmilieu' proberen de steden de uitstroom tegen te gaan. Problemen daarbij zijn: beperkte ruimte voor uitbreiding; i.v.m. leegstandsrisico's wachten opdrachtgevers af; huren gaan omhoog terwijl lagere stichtingskosten minder kwaliteit toestaan; de contingenten voor de sociale woningbouw zijn niet toereikend; de woningmarkt trekt zich weinig aan van gemeentegrenzen. De grote steden moeten zich daarom richten op de eigen specifieke stedelijke kenmerken en niet op het overnemen van suburbane woonmilieus. De centrale vraag daarbij is langs welke weg met een minimum aan middelen een maximum aan bruikbaarheid en uitdrukkingskracht gerealiseerd kan worden. Door middel van een analyse van een aantal stedenbouwkundige plannen zijn een aantal meetpunten voor kwaliteit van de nieuwe wijken opgesteld. Het betreft de aanwezigheid van: privé, open, stil, spreiding en scheiding. Deze zijn gekozen omdat ze betrekkelijk eenvoudig om te zetten zijn in hun tegengestelden, terwijl dat andersom nauwelijks mogelijk is. Uit de contrasten tussen de genoemde kenmerken en hun tegengestelden komt kwaliteit voort. Daarnaast dient gekozen te worden voor een rationele bouwvorm en verkaveling, het gebruik maken van het bestaande landschap en het aansluiten op de randen en een intensief gebruik van de ruimte. De wijken moeten zich richten op de bestaande voorzieningen in de buitenwijken, openbare buitenruimte moet als leidraad gehanteerd worden en er moet gestreefd worden naar homogeniteit op buurniveau en een beperkte heterogeniteit op wijkniveau. Een nader beschouwing van de nieuwe wijken Middelveldsch Akerpolder en Prinsenland laat zien dat de eerste niet en de tweede wel aan de geformuleerde kwaliteitseisen voldoet. De Amsterdamse wijk begon als uitgangspuntennota waarin slechts ontsluitingsstructuren en kabels-

en leidingtracé's waren vastgelegd zonder ruimtelijke randvoorwaarden. Dit leidde tot een chaotische planvorming waarbij de diensten Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting en een plan van de architectengroep Loerakker cs elkaar bestreden. Voor Prinsenland werd wel de buitenruimte als leidraad genomen, met het landschap als onderlegger. Het plan geeft randvoorwaarden voor de randen en de identiteit van de buurten. De gekozen planopzet sluit ook aan op de organiseren en de fasering van de planontwikkeling. Veel partijen werkten mee aan het plan, maar de coördinatie bleef in handen van de dienst Stadsontwikkeling. De Rotterdamse aanpak leent zich theoretisch voor het ontwikkelen van kwalitatief goede woonwijken.

Problemen en onderzoeksvragen:

- de invulling van het kwaliteitsbegrip;
- de ontwerpmethodes en de organisatie van de besluitvorming is van grote invloed op het eindresultaat.

268.

STEENBERGEN, A.A.C. & J. LAGERWEIJ (1981).

Haaglanden: concreet voorbeeld vertaling 'nieuw beleid' met behulp van nieuwe planfiguur.

Recreatie en Toerisme 17 (11): 531-534.

stadsrand, Haaglanden, beleid, randstadgroenstructuur, landschap, planvorming, wensen

Samenvatting:

De 'Stuurgroep Randstadgroenstructuur' in Zuid-Holland heeft een landschapsonwikkelingsvisie opgesteld voor de Haaglanden. De randvoorwaarden voor deze visie zijn ontleend aan het streekplan. Op basis van wensbeelden voor landschap, recreatie, bos en beplanting, natuur en land- en tuinbouw, zijn een structuur- en een functiekaart gemaakt, nadat de wensen eerst op overeenkomsten en tegenstrijdigheden zijn geanalyseerd.

Problemen en onderzoeksvragen:

- de combinatiemogelijkheden van functies in de stadsranden;
- de stuurbaarheid van processen in de stadsranden.

269.

STEENBERGEN, A.A.C. VAN (1985).

Landschapsonwikkelingsvisie Haaglanden. Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld van stad en

platteland in de ruimtelijke ordening. Capita Selecta 1984-1985, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, landschap, randstadgroenstructuur, Haaglanden, methode, recreatie, natuur, landbouw, inrichting, overzicht, beleid

Samenvatting:

Er wordt een overzicht gegeven van de wijze waarop in Zuid-Holland gewerkt wordt aan de uitwerking van de Randstadgroenstructuur. Aangegeven wordt hoe samen met zowel het rijk als de gemeenten hieraan wordt gewerkt. Tevens wordt aangegeven hoe de visie op de ontwikkeling van het landschap bij de verstedelijkingsconceptie hoort. Ingegaan wordt op de wijze waarop het rijks- en provinciaal beleid m.b.t. de RGS dezelfde doelstellingen nastreven.

270.

STEENBERGEN, C. & J.B. STRUIK (1975).

Rijpelberg-Brouwhuis, studie stedelijke uitbreiding.

Vakgroep Tuin- en Landschapsarchitectuur, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, Helmond, landschap, model, stadsuitbreiding

Samenvatting:

In deze studie zijn de volgende doelen nagestreefd:

- het zoeken naar een methode om landschapsfactoren te optimaliseren bij bestemmingsveranderingen in het stedelijk gebied;
- het nagaan, welke mogelijkheden aanwezig zijn voor een stedelijke uitbreiding in het studiegebied;
- het ontwerpen van een stedelijke uitbreiding in dit gebied. Het rapport begint met een uitgebreid theoretisch kader, waarbij visuele en ecologische aspecten van ingrepen in het landschap worden geanalyseerd. Vervolgens wordt een inventarisatie en analyse van het gebied gepresenteerd, die uitmondt in een modellenstudie. Een model wordt nader uitgewerkt. Er is een structuur voorgesteld, waarbij groen, bebouwing, infrastructuur en voorzieningen geïntegreerd zijn.

271.

STICHTING GROENGEBIED

AMSTELLAND/GRONTMIJ N.V. (1977).

Visuele landschapsstudie ten behoeve van het Basisplan Amstelland.

De Bilt.

stadsrand, Amstelland, landschap, visuele aspecten, ontwikkeling, verdichting, beelddraggers

Samenvatting:

In de studie wordt het huidige visuele landschapsbeeld van Amstelland beschreven en geanalyseerd. Het landschap moet daarbij niet gezien worden als een statisch verschijnsel. Daarom is tevens aandacht besteed aan de ontstaanswijze van het landschap en aan de toekomstige ontwikkeling van het studiegebied. Voor de visuele analyse zijn elementen en eigenschappen van het landschap geïnventariseerd die er - in visuele zin - een herkenbaarheid aan geven. Deze elementen en eigenschappen worden beelddraggers genoemd. Nagegaan is, in hoeverre het huidige landschapsbeeld overeenstemt met de abiotische factoren (bodem, reliëf, waterhuishouding e.d.). Dit is een belangrijke aanwijzing voor de mate, waarin de verschillende landschappelijke elementen samenhangen (harmonie van het landschap).

Tevens wordt deze overeenstemming tussen landschapsbeeld en abiotische factoren van belang geacht voor de herkenbaarheid van het landschap. Tot slot is onderzocht welke gevolgen eventuele toekomstige ingrepen op het landschapsbeeld kunnen hebben. Tevens is nagegaan, hoe bij de verdere ontwikkeling van het Amstelland de herkenbaarheid en de harmonie van het landschap kunnen worden bevorderd. Naar aanleiding hiervan zijn tenslotte enkele algemene inrichtingscriteria opgesteld. Ter behoud van de harmonie en de herkenbaarheid van het landschap van Amstelland wordt aanbevolen om er in de toekomst op toe te zien, dat door verdichting (bijvoorbeeld met sportvelden, volkstuinten, beplanting) geen afbreuk zal worden gedaan aan die beelddraggers die de samenhang tussen landschapsbeeld en abiotische ondergrond ondersteunen. Bij het rapport zijn 3 kaarten 1 : 25 000 gevoegd: indeling in deelgebieden, ruimtelijk patroon, abiotisch patroon.

Problemen en onderzoeksvragen:

Als probleem wordt ervaren dat diverse ingrepen (m.n. recreatievoorzieningen, beplantingen) leiden tot verdichting, en daardoor de herkenbaarheid en harmonie van het landschap kunnen verstoren. Beelddraggers die de samenhang tussen landschapsbeeld en abiotische factoren ondersteunen zijn: de vrij dichte bochtige linten, de hoge ligging van de waterlopen en het hoogteverschil tussen bovenland en verveende polders. De hoge stadsranden en de strakke autosnelwegen en

spoorlijnen zwakken daarentegen deze samenhang af.

272.

**STICHTING GROENGEBIED
AMSTELLAND/GRONTMIJ N.V. (1980).
Basisplan Amstelland.
Amstelveen.**

stadsrand, Amstelland, landschap, recreatie, landbouw, verpaupering, natuur, instrumentarium, financiën, streekplan, bestemmingsplan, verweving, wonen, werken, recreatief medegebruik, basisplan, planologische onzekerheid, plan, intergemeentelijke samenwerking

Samenvatting:

De gemeenten Amstelveen, Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel, en binnenkort ook de provincie Noord-Holland, nemen deel aan de Stichting Groengebied Amstelland. De Stichting werkt al sinds 1971 aan het Basisplan Amstelland. Dit plan is voornamelijk gericht op het scheppen van recreatieve voorzieningen voor de omwonende stedelingen. Natuur en landschap en landbouw staan vooral ten dienste van de recreatieve functie. Hiertoe wordt gestreefd naar een sterke landbouw, een harmonieus en herkenbaar landschap en een geleidelijke invulling en intensivering van de recreatievoorzieningen.

273.

**STICHTING POSTDOCTORAAL ONDERWIJS IN
HET BOUWEN (SAM.) WIJERS, PRILLEVITZ,
WESSEL, HARTMAN, UDO DE HAES,
STROBAND, TUMMERS, VERKUYLEN, KEGEL
(1978).**

Het landschap onder toenemende stedelijke invloed. Andere aanpak van de planvorming is nodig.

**Syllabus van de leergang 'Het landschap onder toenemende stedelijke invloed',
Technische Hogeschool Delft, 15 en 16 maart
1978. 231pp.**

stadsrand, landschap, stedelijke druk, recreatie, verstedelijking, beleving, wonen, juridisch, randstadgroenstructuur, instrumentarium, financiën, stedenbouwkunde, Breda, Almere, Tilburg, beheer, bestuur, infrastructuur, collegedictaat

Samenvatting:

De syllabus bestaat uit een bundeling van tien artikelen:

1 Prof. Ir. L. Wijers: Stad - Land, nationaal bezien. 10p. Algemene beschouwing over de

nieuwe benadering die spreekt uit de Derde Nota wat betreft de relaties stad-land en mens-natuur. Bij de ruimtelijke inrichting zijn de schaalniveaus, de leefstijlen en de machtsverdeling belangrijke beïnvloedende factoren.

2 Ir. F.C. Prillewitz: Nieuwe ontwikkelingen in het rijksbeleid. Recreatie, landschap en verstedelijking. 20p. In de stadsrandgebieden is, noch van stedelijke kant, noch van landelijke kant, sprake van een doelbewuste functionele inrichting, hoewel ideeën over stadsranden in alle rijksnota's naar voren komen. Een integrale benadering is nodig. Nieuwe ontwikkelingen in het rijksbeleid die kunnen bijdragen zijn: de nationale (landschaps)parken, de procedure projectontwikkeling, het beleid voor recreatie en wonen en de Randstedelijke Groenstructuur.

3 Prof. Mr. J. Wessel: Nieuwe ontwikkelingen in de wetgeving. 26p. Beschrijving van de doelen, problemen, juridische mogelijkheden (met een volledig overzicht in een bijlage) en feitelijke situatie met betrekking tot randgebieden en bufferzones. Ondanks een groot instrumentarium zijn er problemen wat betreft geld, beheer en bestuurlijke wil en wat betreft de doeltreffendheid en de bereidheid van de verschillende (semi)overheidsinstanties om de instrumenten (samen) te gebruiken. Procedures en besluitvorming kunnen beter, het instrumentarium moet op het beheer gericht worden.

4 Ir. A.F. Hartman: Het opbouwen van een randstedelijk groensysteem. 31p. Reactie vanuit de inzichten van de provincie Zuid-Holland op de nieuwe uitgangspunten van het rijksbeleid. Bespreking van een aantal praktijkvoorbeelden waaruit blijkt, dat de planvorming en -realisering vooralsnog ongewijzigd doorgaan. Een aantal persoonlijke aanbevelingen voor het opbouwen van de Randstadgroenstructuur.

5 Dr. H.A. Udo de Haes: Nationale landschapsparken en het groeiend autoverkeer. 18p. Beschrijving van de betekenis van de nationale landschapsparken in het algemeen, de gevolgen van de verkeerswegen op natuur en landschap, de actuele bedreigingen voor de verschillende voorgestelde parken en manieren om die op te lossen. Autoverkeer en wegenbouw zijn met betrekking tot de landschapsparken van even groot belang als de tegenstelling natuur-landbouw en de bedreigingen die ervan uitgaan, verdienen meer aandacht.

6 Ir. A.G. Stroband: Enkele aspecten van de ruimtelijke ordening in het Gooi en de Vechtstreek. 24p. Beschrijving van de stedelijke invloed op het landschap in het Gooi en de Vechtstreek en van een aantal plannen, op

verschillende schalen, die als uitgangspunt hebben, meer rekening te houden met de natuurlijke en landschappelijke situatie. Aanpak: verweven van functies en gebruik hoofdstructuur van het landschap.

7 Ir. A.G. Hosper: De ontwikkeling van de buitenruimte van Almere. 18p. Beschrijving van de inrichting van Zuidelijk-Flevoland en de opzet van Almere als meerkernige stad.

Groenstructuur en buitengebied zijn in samenhang ontworpen, waarbij een zonering van verschillende functies is gebruikt en aandacht is besteed aan de toekomstige ontwikkeling van het landschap.

8 Ir. L. Tummers: Plannen voor de Haagse Beemden in Breda. 36p. Beschrijving van het plan, het planvormingsproces en een theoretisch kader van de wijk de Haagse Beemden. Voor het plan werd sterk uitgegaan van de aanwezige landschappelijke situatie, waarbij in het plan eerst de open ruimte werd vastgelegd en daarna pas de stedenbouwkundige eenheden en de architectonische vormgeving.

9 Ir. J. Verkuylen: Streekplan Midden- en Oost Brabant. 23p. Beschrijving van de ruimtelijke ontwikkelingen, van de methode van het onderzoek, dat voor het streekplan verricht is, naar aanleiding van de doelstelling, dat de relatie tussen stad en land verbeterd moest worden op de verschillende schaalniveaus en van de zonering, die gebruikt is in het plan.

10 Ir. R. Kegel: Stadsrandstudie Tilburg. 25p. Gebiedsbeschrijving, typering van de stadsrand en knelpunten. Plan voor de stadsrand van Tilburg Noordwest, naar aanleiding van onvrede met de huidige situatie, uitbreidingen van de stad en een ruilverkaveling. Doel is een integrale, planmatige aanpak om te komen tot een evenwichtige, flexibele en stabiele inrichting.

274.

STOLKER-NANNINGA, L. (1990).

Verhouding ruimtelijke ordening-landinrichting. Spanningsveld in het Zuidhollandse 'tussengebied': een schets. Landinrichting 30 (1): 1-6.

stadsrand, ruimtelijke ordening, landinrichting, Groene Hart, beleid, coördinatie, planologische onzekerheid

Samenvatting:

De verhouding tussen ruimtelijke ordening en landinrichting lijkt op het eerste gezicht helder en eenvoudig. In artikel 4 van de Landinrichtingswet is immers bepaald: 'Landinrichting strekt tot verbetering van de inrichting van het landelijk gebied

overeenkomstig de functies van dat gebied, zoals deze in het kader van de ruimtelijke ordening zijn aangegeven.' Dat de werkelijkheid complexer is, wordt duidelijk gemaakt aan de hand van de (beleids)voornemens voor landinrichting in het zogenaamde 'tussengebied'. De verhouding ruimtelijke ordening - landinrichting wordt hier gekenmerkt door een spanningsveld tussen enerzijds de noodzaak tot landinrichting binnen de stedelijke invloedssfeer, waaraan zelfs een zekere prioriteitstelling kan worden ontleend, en anderzijds de nodige planologische duidelijkheid op langere termijn. Achtereenvolgens komt het rijks- en provinciaal landinrichtings- en ruimtelijke orderingsbeleid aan de orde, gevolgd door een schets van het 'spanningsveld' in het 'tussengebied'. Tot slot worden mogelijke oplossingen aangegeven.

Problemen en onderzoeksvragen:

- De landinrichtingsprocedure duurt zo lang, dat bij de uitvoering de Ausgangssituatie drastisch gewijzigd kan zijn.
- De planologische onzekerheid die inherent is aan de aanwijzing tot stedelijk gebied, maakt landinrichting moeilijker uitvoerbaar.

275.

STOLZENBURG, R. (1984).

Het sociaal-wetenschappelijk onderzoek bij het uitbreidings- en structuurplan: een sociografische opgave.

Proefschrift Universiteit van Amsterdam, Eindhoven.

stadsrand, onderzoek, proefschrift, sociologie, uitbreidingsplan, structuurplan, planning, methode, sociografie, theorie, demografie, agrarische structuur, leefstijl, wonen, detailhandel, structuur

Samenvatting:

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van het sociografische onderzoek dat ten behoeve van de ruimtelijke planning op gemeentelijk niveau (i.c. structuurplannen) wordt uitgevoerd. Dergelijk onderzoek vertoont grote overeenkomsten met het sociografische onderzoek dat in de periode 1920-1950 aan de universiteiten van Amsterdam (o.a. Steinmetz) en Utrecht (o.a. Van Vuuren) is uitgevoerd. Karakteristiek voor het sociografische onderzoek uit deze periode is de uitvoering met een minimum aan geformaliseerde methoden en technieken en veel aandacht voor empirisch materiaal. In de jaren vijftig is er veel kritiek op de sociografie geweest, waardoor het

sociografische onderzoek op de achtergrond is geraakt. Voor het onderzoek ten behoeve van de voorbereiding van structuurplannen is de sociografische methode echter nog steeds actueel. Het sociaal-wetenschappelijke onderzoek dat in de praktijk ten behoeve van de opstelling van het structuurplan wordt uitgevoerd blijkt vele manco's te vertonen: weinig systematiek, geen expliciete keuzen van methoden, alleen simpele statistische technieken, geen koppeling met sociaal-wetenschappelijke theorievorming, te veel aandacht voor kwantificering, weinig aandacht voor de relaties binnen een gemeenschap. In sociografische surveys in het kader van de ruimtelijke planning is het beschrijven een onvermijdelijk onderdeel. Het is vreemd dat er in de sociale wetenschappen wel veel theorievorming is over verklaren, maar niet over beschrijven. Als bijdrage aan een theorie van het beschrijven zijn een vijftal impliciete theoretisch uitgangspunten geformuleerd:

- de bevolking van een gebied vormt een begreemd sociaal systeem;
 - het is mogelijk een representatief beeld op te bouwen van deze bevolking;
 - de populatie vertoont een zekere duurzaamheid;
 - het is mogelijk om de populatie te vergelijken met grotere populaties, waarvan ze deel uitmaakt;
 - een democratische rechtsorde is aanwezig.
- Een sociografisch instrument ten behoeve van de voorbereiding van structuurplannen moet voldoen aan de volgende vier doelstellingen. Ten eerste moet het een standaardmethode zijn; ten tweede moet het sociaal-wetenschappelijke inzichten inbrengen; ten derde moet het een samenhangend beeld van de bevolking in het plangebied leveren; ten vierde moet het de ambtelijke-statistische bronnen ordenen. Een instrument dat daaraan voldoet omvat de volgende stappen:
- definiëring en verantwoording van begrippen;
 - het maken van een overzicht van databronnen;
 - het opslaan van beschikbare kennis ten behoeve van de interpretatie;
 - het plaatsen van de positie van het gebied in een groter geheel;
 - het stellen van gerichte vragen;
 - het leggen van verbanden;
 - het opmaken van de balans (eventueel tussenbalans).
- Inhoudelijk zal het instrument betrekking moeten hebben op de demografische structuur; de migratie; de sociale structuur; de bestaansstructuur; de agrarische

bestaansstructuur; de sociaal-culturele structuur; het wonen; de voorzieningenstructuur.

276.

STROBAND, A.G. (1979).

Recreatie speelt een erg belangrijke rol in de stadsrandzone.

Recreatievoorzieningen 11 (11): 582.

stadsrand, recreatie, Noorderpark, landschap, Utrecht, inrichting

Samenvatting:

De recreatie speelt in de stadsrandzone een belangrijke rol, vooral in de nieuw in te richten gebieden. Bij de recreatieve inrichting moet een zo groot mogelijke verscheidenheid worden nagestreefd, aansluitend op de landschappelijke mogelijkheden. Bij de stadsrandzone van Utrecht (Noorderpark) is gestreefd naar een spreiding van grote en kleine recreatieve steunpunten; naar een combinatie van lokale en regionale recreatievoorzieningen. Er zijn intensief te gebruiken recreatieve steunpunten gebruikt, maar er is ook gedacht aan extensief medegebruik in die gebieden, die de bestemming natuurbouw hebben.

Problemen en onderzoeksvragen:

De overgangsgebieden tussen stad en platteland verdienen meer zorg en aandacht. Niet alleen vanuit de stedelijke belangen, maar vooral ook vanuit de optiek van het platteland.

277.

STROBAND, A.G. (1980).

Stadsrandzone Utrecht (Noorderpark).

Stadsrandzones vereisen eigen aanpak.

Recreatievoorzieningen 12 (2): 82-87.

stadsrand, Utrecht, Noorderpark, inrichting, planvorming, instrumentarium, Hilversum, groene ster, verloedering, recreatie, natuur, landschap, landbouw, randstadgroenstructuur, bufferzones, subsidie, uitvoering, agrariërs, intergemeentelijke samenwerking

Samenvatting:

Stadsrandzones onderscheiden zich naar aard, functioneren en problematiek van zowel de stad als het platteland. Een geheel eigen aanpak, te weten een integrale benadering (rekening houdend met stedelijke en landelijke functies) gebaseerd op de bestaande landschappelijke situatie, zou dus het meest voor de hand liggen. Meestal gaat echter een stedelijke uitbreiding vooraf aan een landschappelijke benadering, zo ook met de noordzijde van Utrecht, waar het Noorderpark is gelegen. Het Noorderpark wordt

hier beschreven als voorbeeld van hoe men vanuit een landschappelijke benadering tot de inrichting van een stadsrandzone kan komen. Het Noorderpark is een gebied van 6500 ha, gelegen tussen Utrecht en Hilversum. Eind jaren '60, begin jaren '70 is hier de wijk Overvecht gerealiseerd, met flats en afgesloten door een vierbaans autoweg. De planning voor de stadrandzone komt pas 10-15 jaar later op gang. Oorspronkelijk was in het gebied een 'groene ster' à la Amsterdamse Bos geprojecteerd. Toenemende aandacht voor natuur, landschap en landbouw, en de dreigende 'verloedering' door ongecontroleerde ontwikkelingen leidden tot het maken van een integraal plan waarin naast recreatie ook andere aspecten worden opgenomen. De uitgangspunten werden daarbij bepaald door: de ligging van het Noorderpark in een 'groene zone' die onderdeel is van de Randstadgroenstructuur, de aanwijzing van het gebied als bufferzone, de bestaande landschappelijke situatie en de aanwezige landschapstypen. De inrichting van de stadsrandzone is gebaseerd op de verschillende landschapstypen. Daarbij is gezorgd voor: een zonering van drukte, spreiding van de voorzieningen en vermindering van de invloed van de flats van Overvecht door middel van beplantingen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Tijdens de realisering kwam een aantal problemen naar voren:

- Wat betreft de planvorming was het basisplan voor de openluchtrecreatie niet toereikend voor een integrale inrichting. Het recreatie-, het bufferzone- en het landinrichtingsbeleid moeten alle gebruikt worden. Verder is het van belang:
- dat de boeren begeleid worden en bij de planvorming worden betrokken;
- dat de bestemmingsplannen van de verschillende gemeenten op elkaar worden afgestemd;
- dat de subsidiemogelijkheden worden aangepast aan een integrale aanpak.

278.

STROUS, H.G.M. (1987).

Handhaving van het bestemmingsplan.

Stedebouw en Volkshulsvesting, 1987
juli/augustus: 283-287.

stadsrand, bestemmingsplan buitengebied, plan, actoren, juridisch

Samenvatting:

In deze lezing door een burgemeester van een plattelandsgemeente naar aanleiding van een

onderzoek naar de naleving en handhaving van bestemmingsplannen buitengebied (Planologisch en Demografisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam, Planologische Studies 3, Amsterdam 1986) wordt ingegaan op de vraag, hoe het komt, dat gemeenten hun bestemmingsplannen zo slecht kunnen handhaven. Een algemene oorzaak ligt in het gegeven, dat het karakter van het buitengebied veel meer bepaald wordt door andere factoren dan door het bestemmingsplan. Meer specifiek kunnen de volgende oorzaken worden aangewezen: 1 door het inschakelen van allerlei instanties (hogere overheden, belangenorganisaties) die het sectorbelang voorop stellen, komen er compromisplannen tot stand, die voor de lokale overheid onwerkbaar zijn; 2 de voorlichting schiet haar doel voorbij omdat de burger veelal slechts geïnteresseerd is in de effecten van het plan op zijn eigen vrijheid, welke tijdens de voorbereiding nog niet kunnen worden aangegeven, omdat die dan nog niet bekend zijn; 3 de controle is moeilijk door een combinatie van gebrek aan menskracht, inventiviteit van overtreders en ingewikkelde voorschriften; 4 het toepassen van sancties wordt vanwege allerlei praktische problemen, locale verhoudingen en twijfel aan de inhoud van wat oudere bestemmingsplannen, vaak nagelaten; 5 voor vergunningverlening geldt ongeveer hetzelfde. De oplossing voor deze problemen moet worden gezocht in de richting van een grotere rol van de gemeente bij het opstellen van veel eenvoudiger en flexibeler bestemmingsplannen.

279.

SUDKAMP, W.H. (1980).

De verblijfstuinder en de inrichting en locatie van verblijfstuincomplexen.

Recreatievoorzieningen, ANWB 12 (1): 8-13.

stadsrand, volkstuinten, Amsterdam, Almere, inrichting, locatiekeuze, demografie, interviews, wensen, leefstijl, bereikbaarheid

Samenvatting:

Het artikel is gebaseerd op een rapport 'Verblijfstuinten van Almere' dat in 1978 als stageverslag bij het R.I.J.P. verscheen. Op drie complexen met verblijfstuinten te Amsterdam (twee) en Almere (een) zijn in totaal zestig tuinders geïnterviewd, evenals tien sleutelinformanten uit het georganiseerde volkstuintenwezen. Het artikel gaat in op een aantal sociale factoren (gezin, leeftijd, beroep, woonsituatie) van de tuinders. Verder worden besproken onder andere de verblijfsduur, andere recreatie-activiteiten, gewenste omvang

tuincomplex, uitrusting, bereikbaarheid. De voorkeur gaat uit naar een locatie aan de rand van de stad op fietsafstand (maximaal 8 km). De gewenste omvang varieert van 200 tot 400 tuinen per complex. Tuinen van 250 tot 400 m², stromend water in het tuinhuis, aparte afgeschermdede parkeerplaats. Naast rust en veiligheid voor kinderen wordt aan de directe omgeving nog de eis gesteld, dat ze niet te stedelijk mag zijn.

280.

TAK, A.Q.C. (1974).

Bestuurlijke aspecten van het overgangsgebied tussen stad en platteland.

Werkgroep Capita Selecta. Het overgangsgebied tussen stad en platteland.

Capita Selecta 1974-1975.

Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, bestuurlijk, juridisch, instrumentarium, beleid, coördinatie, bestemmingsplan buitengebied

Samenvatting:

In het betoog wordt aangegeven dat het niet optimaal functioneren van de diverse wetten die betrekking hebben op het spanningsveld tussen stad en platteland niet primair te wijten is aan ontoereikendheid van dit instrumentarium, maar aan een niet optimaal gebruik maken van deze wettelijke mogelijkheden, door met name de gemeenten. Dit is volgens Tak het gevolg van de te grote moeilijkheden waarmee gemeenten, vooral de middelgrote en kleinere, te kampen hebben bij beleidsconceptie en -realisatie op het terrein van de ruimtelijke ordening. Aangezien de bestuurlijke activiteiten van de gemeenten op dit vlak gerekend moeten worden grotendeels thuis te horen in het 'buitengebied' van het overheidshandelen, onthouden zowel rechter als 'hogere' overheid zich zoveel mogelijk van ingrijpen teneinde de 'vrije beleidsruimte' van de gemeente inderdaad zoveel mogelijk 'vrij' te houden. Allengs heeft echter het inzicht veld gewonnen dat de toegekende taken kennelijk de macht der gemeenten te boven gaan. Dit heeft een ingrijpen van de wetgever tot gevolg, niet zozeer om het arsenaal van mogelijkheden te verbeteren of aan te vullen, doch veeleer om te komen tot een betere coördinatie, welke gezocht wordt door accentverschuiving naar een hoger echelon. Wellicht is hiervan verbetering te verwachten. Nog meer verbetering zou verwacht mogen worden, indien de oorzaken van het falen scherp en duidelijk gezocht zouden worden, waardoor een opener gedachtenwisseling en meningsvorming mogelijk zouden zijn, wat niet onwaarschijnlijk

zou kunnen leiden tot betere en overzichtelijkere alternatieven dan thans in het vooruitzicht worden gesteld.

281.

TAKEN, B.J.J. (1985).

Het deelplan Wester-Amstel; een schakel in de stadsrandgroenstructuur.

Groen 41 (11): 7-13.

stadsrand, randstadgroenstructuur, inrichting, landschap, structuur, ontsluiting, recreatie, plan, Amstelland, methode, infrastructuur

Samenvatting:

Het artikel geeft een overzicht van de ontwikkeling en inhoud van een deelplan voor het gebied Amstelland. Ingegaan wordt op de werkwijze, de inventarisatie van het gebied, het programma van eisen, de hoofdstructuur, de ontsluiting, de samenhang van het landschapsbeeld, de recreatie en de ontsluiting, op de planinhoud en de inspraak. In de planfase is, naast het ontwerp, voorzien in een faseringsvoorstel, een beheersplan en kostenramingen voor aanleg en beheer.

282.

TEER, M. (1980).

De overgangszone tussen stad en landelijk gebied.

Stedebouw en Volkshulsvesting 61 (9): 421-429.

stadsrand, stedelijk groen, ruimtegebruik, typologie, inrichting, locatie, beleving, groenvoorzieningen

Samenvatting:

In diverse streek- en structuurplannen wordt de aanleg van het zogenaamde 'geledingsgroen' in de overgangszone tussen stad en landelijk gebied gepropageerd. De noodzaak tot planning van deze groenvoorzieningen wordt voornamelijk gebaseerd op de angst voor een morfologisch verstedelijkt Nederland, waarin het onderscheid stedelijk-landelijk nergens meer duidelijk te ervaren is. Hoewel vanuit de literatuur een beeld van een morfologisch heterogeen verstedelijkte overgangszone, met een onduidelijke mengeling van stedelijke en landelijke functies, wordt geboden, blijkt dat in Nederland een scherpe directe overgang van stad naar landelijk gebied evenzeer voorkomt. Wil men nu één van de doelstellingen achter de planning van groenvoorzieningen, het geleden of structureren tussen stad en landelijk gebied tussen twee stedelijke kernen, realiseren, dan zal eerst nader bezien moeten worden, waar dat

daadwerkelijk noodzakelijk is. Uit een schets van de opbouw van van de overgangszone rond 17 Nederlandse plaatsen (Boekhorst et al., 1978) blijkt het onderscheid stad-landelijk gebied zodanig te zijn, dat voor de bewoners van de stad slechts een versterking van de ervaring van het landelijk gebied gerealiseerd hoeft te worden. In dit artikel worden enkele suggesties gedaan, hoe met eenvoudige middelen het aanwezige onderscheid stad-landelijk gebied ook daadwerkelijk ervaren kan worden. De discussie over de planning van groenvoorzieningen in de overgangszone kan dan gevoerd worden op basis van andere functies die de groenvoorzieningen kunnen vervullen. Zie ook: Bennema et al., 1981.

283.

TEER, M. & E.A. SCHIPPER-ANDERSSON (1979).

De overgangszone tussen stad en landelijk gebied.

Recreatievoorzieningen 11 (11): 589-593.

stadsrand, stedelijk groen, ruimtegebruik, demografie, typologie, inrichting, locatie, wensen, groeikernen, groenvoorzieningen, leefstijl, stadsuitbreiding, juridisch, instrumentarium

Samenvatting:

In 1978 is door de Dorschkamp een integrale studie van overgangsgebieden rond groeikernen als potentieel en actueel plangebied voor bovenwijkse groenvoorzieningen gestart (Boekhorst et al., 1978).

In dit artikel wordt gerefereerd aan voorlopige resultaten van een deel van dit onderzoek. Na een beschouwing over het begrip 'bovenwijkse groenvoorziening' wordt een theoretisch beeld geschetst van de karakteristiek van de overgangszone tussen stad en landelijk gebied. Vervolgens wordt deze samenvattende karakteristiek verder uitgewerkt aan de hand van enkele resultaten van een analyse van 17 representatief geachte Nederlandse steden. In een aantal stellingen wordt tenslotte ingegaan op de mogelijke betekenis van de overgangszone als milieu voor bovenwijkse groenvoorzieningen:

- bij de situering en inrichting van bovenwijkse groenvoorzieningen moet rekening gehouden worden met wensen en eisen van de doelgroep;
- mensen met een beperkte actieradius vormen een belangrijke doelgroep;
- in Nederland is sprake van sociale ongelijkheid wat betreft de bereikbaarheid van groen en open ruimte: bepaalde

bevolkingscategorieën wonen dichtbij open ruimtes, ander juist veraf. De woonlocatie van 'kansarme groepen' moet een belangrijk uitgangspunt vormen voor de situering van bovenwijkse groenvoorzieningen.

— Bij uitbreiding van de stad dient rekening gehouden te worden met de maximaal mogelijke maat van de stad;
— het ontwikkelen van bovenwijkse groenvoorzieningen dient gelijk op te gaan met het ontwikkelen van nieuwe woon- of industriegebieden in de stad;
— de planningsconcepten ten aanzien van bovenwijkse groenvoorzieningen dienen goed onderbouwd te worden met een juridisch instrumentarium. Stedelijke en landelijke belangen moeten evenwichtig op elkaar betrokken worden. Het is geen goed uitgangspunt als de stad als een bedreiging voor het landelijk gebied wordt gezien.

Problemen en onderzoeksvragen:

De resultaten en veronderstellingen zijn slechts een onderdeel van een meer omvattend onderzoeksproject van de Dorschkamp. In dat onderzoek wordt ook aandacht besteed aan de waardering en het gebruik van groen in de overgangszone, alsmede aan enkele landschaps-ecologische aspecten. Zie ook: Bennema et al., 1981.

284.

TEUNISSEN, C.G.B. & R.L.M. VERWEIJ (1979).

Kantoren in Amsterdam-zuid; beschrijving en analyse van het vestigingsgedrag van kantoren.

Scriptie Sociale Geografie, Vrije Universiteit, Amsterdam.

stadsrand, Amsterdam, onderzoek, locatiekeuze, enquête, bedrijvigheid, bereikbaarheid

Samenvatting:

Dit doctoraalonderzoek naar het vestigingsgedrag van kantoren vond plaats door middel van een enquête onder 250 kantoorvestigingen. De analyse valt uiteen in drie delen. Allereerst wordt ingegaan op de redenen van vertrek uit het vorige produktiemilieu, vervolgens wordt nagegaan waarom men zich in Amsterdam-Zuid gevestigd heeft en als laatste wordt het oordeel over de huidige vestigingsplaats behandeld. De meest genoemde en veelal doorslaggevende verhuisredenen is het ruimteprobleem. Het parkeerprobleem en de slechte bereikbaarheid zijn de 'druppels die de emmer doen overlopen'. Bij de vestigingsmotieven is de

representativiteit van het pand en van de buurt het meest belangrijk voor de meeste kantoren. Voor publieksgerichte kantoren is dat in mindere mate het geval. Verder is de aantrekkelijkheid van de (huur)prijs van belang. Door de kantoren is Amsterdam Zuid werd de huidige locatie positief gewaardeerd.

285.

THIJE, H. TEN (1982).

Stadsrandzones van Deventer, Kampen en Zwolle. Een stadsgeografisch onderzoek naar recreatief medegebruik in het kader van de evaluatie van het Streekplan IJsselvallei.

Doktoraalscriptie Sociale Geografie, Katholieke Universiteit Nijmegen.

stadsrand, Deventer, Kampen, Zwolle, onderzoek, methode, recreatie, streekplan, beleid, grondgebruik, landschap, ontsluiting, recreatief medegebruik, ontwikkeling, typologie, infrastructuur, stedelijke functies, structuur

Samenvatting:

Deze doctoraalscriptie is geschreven vanuit een stadsgeografische invalshoek. Het onderzoek werd uitgevoerd om problemen op te sporen en zo mogelijk maatregelen en/of instrumenten aan te geven die het recreatief medegebruik in de stadsrandzones van Deventer, Kampen en Zwolle kunnen waarborgen, resp. bevorderen. Allereerst wordt ingegaan op de begrippen stadsrandzone en recreatief medegebruik. Vervolgens wordt het overgangskarakter van de stadsrandzone belicht vanuit een historische optiek. Hierbij wordt aandacht besteed aan een modelmatige schets betreffende de globale ontwikkeling in de tijd van het grondgebruik in Westeuropese stadsranden en stadsrandzones. De historische ontwikkeling van de steden Kampen, Deventer en Zwolle wordt geschetst, alsmede het ruimtelijk beleid voor stadsrandzones en recreatief medegebruik in het algemeen en voor de IJsselvallei in het bijzonder. Bovendien wordt ingegaan op het recreatie-onderzoek 'De groene Schil' van Zwolle. Na een beschrijving van het grondgebruik en de afbakening van de studiegebieden volgt de uitwerking van twee deelonderzoeken die zijn uitgevoerd met het oog op het recreatief medegebruik in de stadsrandzones van de drie steden. Stapsgewijs wordt de onderzoeksmethode uiteengezet, aan de hand waarvan ruimtelijke verschillen in geschiktheid voor extensief recreatief medegebruik zijn vastgesteld. Vier hoofdcriteria worden gehanteerd: het landschapsbeeld, de structuur van het grondgebruik, de ontsluitingsstructuur en de

recreatiekeuzestructuur. Met deze vier hoofdcriteria (en de intern onderscheiden subcriteria) wordt een beeld gevormd van geschiktheid voor recreatief medegebruik van de onderzoeksgebieden die verdeeld zijn in 1707 grids. Gekozen is voor een scenario-benadering, resp. het hanteren van een aantal geschiktheidsvarianten. Naast een typering van gebieden naar geschiktheid voor recreatief medegebruik worden de studiegebieden getypeerd naar soorten beperkingen ten aanzien van recreatief medegebruik. Er zijn 14 beperkende factoren geselecteerd, die gegroepeerd zijn naar infrastructurele beperkingen, beperkingen die samenhangen met het voorkomen van intensieve recreatieve voorzieningen en beperkingen die zijn verbonden met aanwezige stedelijke (rest)functies. Het rapport wordt besloten met een aantal aanbevelingen voor de drie steden afzonderlijk en een aantal aanbevelingen voor de gezamenlijke stadsrandzones.

286.

THISSEN, F. (1974).

De functionele organisatie van de stad.

Werkgroep Capita Selecta. Het overgangsgebied tussen stad en platteland. Capita Selecta 1973-1974.

Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, sociale geografie, model, theorie, von Thünen, stedelijke functies, grondgebruik, verstedelijking

Samenvatting:

Thissen belicht in dit referaat de sociaal-geografische aspecten met de stad als vertrekpunt. De stad wordt opgevat als een systeem van sociaal ruimtelijke elementen en hun artefactiële vormen. Er wordt een aantal geografische modellen besproken die in meer of mindere mate geschikt zijn gebleken om de stad te bestuderen. Allereerst wordt ingegaan op het stedelijk grondgebruiksmodel voor de bestudering van veranderingsprocessen. Dit model vertoont sterke overeenkomsten met de theorie van von Thünen. De betekenis van dit model is voor de Westeuropese situatie echter beperkt, omdat het stedelijk systeem in het model alleen bepaald wordt door economisch handelen. Toch kan dit model bepaalde aspecten van het grondgebruik in de stadsrand verklaren. Het schetsen van een geïntegreerd geografisch stadssysteem is moeilijk, mede doordat de stad steeds minder een functionele eenheid is. De interactiepatronen hebben een grotere reikwijdte dan de stad. Daarom is volgens veel geografen het stadsgewest de beste analyse-eenheid. In de

geografie zijn dan ook theorieën tot ontwikkeling gekomen waarin systemen van nederzettingen en systemen van stad en omringend gebied het uitgangspunt zijn. Een dergelijke theorie is Christaller's centrale plaatsen theorie. Christaller's veronderstelling van gelijk verdeelde koopkracht gaat niet meer op, maar de theorie kan nog wel gezien worden als een theorie over de verspreiding van verzorgende functies. Ook de begrippen nodaliteit en hiërarchie die de basis vormen van de CPT kunnen nog steeds gebruikt worden in de zin van 'het gericht zijn van relatief veel relaties op een bepaalde locatie' en controle van lagere eenheden en een afhankelijkheid van hogere eenheden. Thissen gaat vervolgens in op de ideeën van Bogue over de 'metropolitan community'. De metropool heeft volgens deze theorie een zekere dominantie ten opzichte van het achterland, waarbij dominantie gezien wordt als 'controle van de levensvoorwaarden'. Deze theorie brengt Thissen tot de definitie van het overgangsgebied als het spreidingsgebied van elementen die op de stad betrokken zijn en die het resultaat zijn van de door de stad gestelde condities, welke van stad en overgangsgebied een functionele eenheid hebben gemaakt. In het referaat wordt onderscheid gemaakt tussen stadsrand in engere zin en overgangsgebied tussen stad en platteland in ruimere zin. De ontwikkelingen in de stadsrand kunnen benaderd worden via het grondgebruik. Het overgangsgebied tussen stad en platteland kan men beter benaderen door te letten op sociaal economische relaties. De sociaal-economische relaties leveren een dominantiepatroon op zoals dat binnen de door Bogue geschetste 'metropolitan community' naar voren kwam. Door middel van een beschrijving van vormen van verstedelijking wordt getoond hoe de stad condities stelt. Deze condities worden steeds beschreven als stedelijke markten; markten die aan het overgangsgebied elementen en functies toewijzen, die de stad niet heeft of met veel meer moeite en kosten kan leveren en waarnaar vraag bestaat bij de stedeling. Het overgangsgebied neemt aan die markt deel in de mate waarin het bereikbaar is.

287.

THURKOW, A.J. (1983).

Verstedelijkingsaspecten in 19e en begin 20e eeuw in Nederland buiten Holland en Utrecht. Historisch Geografisch Tijdschrift 1 (2): 43-49 & 1 (3): 84-90.

stadsrand, verstedelijking, wonen, demografie, Limburg, Noord Brabant, Twente, stadswallen, geschiedenis, stadsuitbreiding

Samenvatting:

In een tweetal artikelen die in grote lijnen de stagnatie en groei van de stedelijke bevolking tussen 1815 en 1930 beschrijven, worden hier en daar belangwekkende zaken over vroegere stadsranden vermeld. Zo blijken de vestingwallen, voordat ze in de tweede helft van de vorige eeuw werden geslecht, minder beklemd te hebben gewerkt als wel eens wordt voorgesteld. Steden als Breda en 's-Hertogenbosch hadden nog grote onbebouwde, vaak agrarische ruimten binnen de wallen. De vestingwerken van Arnhem werden al in 1808 gedeeltelijk in plantsoenen herschapen, die als wervend woonmilieu gingen fungeren. Hoewel de groeicijfers van de Nederlandse steden erg uiteenliepen, bleef het urbanisatiepatroon een gedeconcentreerd karakter behouden. Hiervoor worden voor de periode na 1870 drie factoren genoemd:

- de bouwheren (bv. de mijnen, textielfabrieken, Philips, woningbouwverenigingen) waren aangewezen op terreinen die door de eigenaren vrijwillig werden verkocht;
- de verwervingskosten mochten niet te hoog zijn;
- de grote voorkeur van de bouwheren voor ideeën ontleend aan de tuinstadbeweging van Ebenezer Howard.

288.

TILMAN, H. (1989).
Stad en netwerk. Verschijning en verdwijning van stedelijke ruimte.
Oase 23 (5): 2-9.

stadsrand, grondgebruik, stedenbouwkunde, technologie, leefstijl, beschouwing, bedrijvigheid, leefstijl

Samenvatting:

In dit filosofisch getinte essay benadrukt de auteur het vervagen van de grenzen tussen centrum, periferie en platteland. De stad verliest haar magneetfunctie en voorheen typisch stedelijke activiteiten zwermen uit over het landelijk gebied. Nieuwe technologieën en nieuwe leefstijlen bevorderen de ontbinding van de materiële stad in een gefragmenteerd geheel van terminals. De stad functioneert nu als fysieke en infrastructurele ondersteuning (als 'theater') van economische activiteiten en gebeurtenissen, die niet of nauwelijks plaatsgebonden zijn. Hiermee verliezen steeds meer openbare en private ruimtes in en buiten de stad hun oorspronkelijke functie en valt het onderscheid tussen beide typen ruimtes weg. Verlaten industriegebieden en haventerreinen,

vervallen historische centra en uit cultuur genomen landbouwgronden zijn hiervan duidelijke voorbeelden. In deze 'leegtes' zullen de stedenbouwkundigen tot nieuwe reguleringen moeten komen. Met verwijzing naar Eisenman en Heidegger wordt benadrukt, dat stedelijke leegtes zowel een herinnering als een immanentie bevatten.

289.

TON, I. (1985).
De heuvels van Spaarnwoude, een aantrekkelijk recreatiegebied. Hoe van het afvalprobleem een positief gebruik gemaakt kan worden.
Land en Water 25 (12): 12-15.

stadsrand, Spaarnwoude, recreatie, afvalstort

Samenvatting:

In dit artikel wordt een beeld gegeven van de voorgeschiedenis van en de plannen voor een heuvel in het recreatiegebied Spaarnwoude. De aan te leggen heuvel wordt gemaakt op een stort voor bouwafval en puin. Oorspronkelijk om goedkoop aan bouw materiaal te komen. Later bleken ontwerp en inrichting afhankelijk van de wisselende hoeveelheid en aard van het aangeboden afval. Besproken wordt verder de recreatieve en landschappelijke inrichting.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aangestipte problemen zijn:

- De wisselende aanvoer van afval en de invloed daarvan op ontwerp en uitvoering;
- De speciale eisen, die aan de inrichting en beplanting gesteld worden.

290.

TOPPEN, F.J. (1984).
De overgangszone rondom Utrecht: indeling en afbakening met behulp van de CBS-bodemstatistiek.
Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, nota 1534, Wageningen.
173 pp.

stadsrand, methode, Utrecht, grondgebruik, typologie, clusteranalyse, stedelijke druk, onderzoek, bodemstatistiek, stedelijke nabijheid, onderzoek, geografische informatiesystemen

Samenvatting:

In dit onderzoek komt het grondgebruik in de overgangszone tussen de stad Utrecht en het omliggende platteland aan de orde. De probleemstelling is als volgt geformuleerd:

- op welke wijze kan het grondgebruik in de overgangszone systematisch worden beschreven,

vooral wat betreft de ruimtelijke spreiding en menging van de grondgebruiksvormen?

— hoe kan heterogeen grondgebruik worden gedefinieerd en in hoeverre hangt dit samen met de stedelijke nabijheid?

— is het mogelijk een typologie van onderzoekseenheden te geven op grond van het gebruik en in hoeverre geven deze typologie en andere grondgebruiksresultaten mogelijkheden voor het onderscheiden van deelgebieden binnen een overgangszone?

— op welke manier kunnen, uitgaande van het grondgebruik, stadsrand en overgangszone worden afgebakend met behulp van de beschikbare gegevens en methoden? De CBS-Bodemstatistiek blijkt zich goed te lenen voor een systematische analyse van het grondgebruik, aan de hand waarvan deelgebieden kunnen worden aangegeven en stadsrand en overgangszone kunnen worden afgebakend. Een nadeel van de CBS-BS bleek het aantal onderscheiden categorieën grondgebruik (31) en de daarbij gehanteerde ondergrenzen. Hierdoor konden enkele voor het onderzoeksgebied karakteristieke grondgebruiksvormen onvoldoende gedetailleerd worden. Het grondgebruik kan globaal aangegeven worden aan de hand van het overwegend grondgebruik. Een systematische beschrijving van het grondgebruik blijkt ook mogelijk aan de hand van de begrippen spreiding (verdeling van grondgebruikscategorieën over de vierkanten) en menging (aanwezigheid van verschillende grondgebruikscategorieën).

In het rapport wordt ingegaan op de operationalisatie van de begrippen stedelijke nabijheid en heterogeen grondgebruik. Uit het onderzoek blijkt dan, dat er een zwak postief verband bestaat tussen heterogeen grondgebruik en stedelijke nabijheid. Door middel van een clusteranalyse is geprobeerd een typologie te construeren en deelgebieden te onderscheiden. De clusteranalyse leidde tot 14 goed interpreteerbare clusters, gekenmerkt door relatieve over- en/of ondervertegenwoordiging van een of meer grondgebruikscategorieën. Vervolgens zijn op grond van kenmerken als stedelijk grondgebruik, een grote mate van menging van het grondgebruik, heterogeen grondgebruik en op grond van typologie, deelgebieden onderscheiden en zijn stadsrand en overgangszone afgebakend.

291.

TOPPEN, F.J., B.C. DE PATER & G.M.R.A. VAN OORT (1986).

Volkstuinders, volkstuincomplexen en stadsrandzones.

Vrijtijd en samenleving 5 (3): 311-330.

stadsrand, Utrecht, theorie, volkstuinen, onderzoek, perceptie, ruimtelijke structuur, vrije tijd, Nieuwegein, Maarssen, grondgebruik, concepten, model, stadsgewesten, leefstijl

Samenvatting:

Volkstuinen liggen sinds de 18e eeuw in de stadsranden van Nederlandse steden. Op dit moment bevinden zich 3280 tuinen, verspreid over 57 complexen in de gemeenten Utrecht, Nieuwegein en Maarssen. In dit artikel wordt eerst een conceptueel model gepresenteerd, drie analyseniveaus worden geïntegreerd: het individuele niveau (persoons- en huishoudenskenmerken), het institutionele niveau (intermediaire instellingen van politieke, ambtelijke, commerciële en andere aard) en het niveau van de maatschappelijke en ruimtelijke organisatie (structurele kenmerken). Vervolgens wordt het ruimtelijke spreidingspatroon van volkstuincomplexen in het Utrechtse stadsgewest besproken. Aangezien deze hoofdzakelijk in de stadsrandzone liggen, geschiedt deze bespreking tegen de achtergrond van de aard en dynamiek van het grondgebruik in de stadsrand. Een aparte paragraaf is gewijd aan de intermediaire positie van overheids- en particuliere instellingen als gemeenten en volkstuinverenigingen. Tenslotte wordt ingegaan op de individuele volkstuinder in Utrecht en twee aangrenzende gemeenten. Geconcludeerd wordt dat er nog sprake is van een wachttijd voor kale volkstuinen, behalve in Nieuwegein. Bebouwde tuinen zijn wel beschikbaar. De kosten voor het houden van een tuin zijn niet al te moeilijk op te brengen voor hen die een volkstuin hebben of een kale volkstuin wensen. Ruim de helft van de volkstuinders heeft geen baan, zodat zij in principe ruim voldoende tijd hebben om op de tuin te zijn. Gepensioneerden en werklozen gaan vaker en ook buiten het seizoen naar hun volkstuin.

Problemen en onderzoeksvragen:

Centraal stonden de vragen: Welke relaties bestaan er aan de ene kant tussen individuele voorkeuren en aan de andere kant de mogelijkheden en de beperkingen van volkstuinders in de stadsrandzone van de agglomeratie Utrecht? Zijn de algemene lijnen hiervan in een model in te kaderen?

292.

TUTEIN-NOLTHENIUS, L./AGRARISCHE BEGELEIDINGSCOMMISSIE GROENGEBIED AMSTELLAND (1978).

Agrarisch onderzoek groengebied Amstelland. Onderzoeksverslag Beleidsadvies Agrarische begeleidingscommissie groengebied Amstelland.

Uitgave Opbouworgaan Noord-Holland in opdracht van STIVAS 'de Meerlanden - Amstelland' en 'Vechtstreek'. Ouderkerk a/d. Amstel.

stadsrand, Amstelland, landbouw, wensen, onderzoek, recreatie, recreatief medegebruik, agrariërs, agrarische structuur

Samenvatting:

Een onderzoek naar de wensen en verwachtingen van agrariërs in Amstelland. Bedoeld ten behoeve van de belangenbehartiging van de landbouw in de voorbereiding van het integraal Basisplan voor Amstelland. Bevat een feitelijke beschrijving van allerlei aspecten van de bedrijfsstructuur: oppervlakte, produktierichting, gebouwen, arbeidsbezetting, eigendomsverhoudingen, enz.. Aan de bedrijfshoofden werden verschillende toekomststrategieën voorgelegd: bedrijfsvergroting, -verkleining, -intensivering, -extensivering, -specialisatie, -verplaatsing, -beëindiging. Bovendien werd gevraagd, of het hierbij gaat om een vrijwillige of gedwongen ontwikkeling. Tenslotte zijn de relaties tussen de recreatie en het eigen landbouwbedrijf beschreven: overlast, mogelijkheden tot medegebruik.

293.

UDO DE HAES, H.A., W.G. EFTING DIJKSTRA, W. J. TER KEURS & W.P. NIEUWENHUIS (1977).

Een beschrijving en analyse van de afname van de open ruimte in het gebied Leiden-Den Haag-Delft.

Stedebouw en Volkshuisvesting 58 (2): 43-55.

stadsrand, Leiden, 's-Gravenhage, Delft, verstedelijking, onderzoek, ontwikkeling, wonen, grondonttrekking

Samenvatting:

In het artikel wordt de afname van de totale onbebouwde ruimte in het gebied Leiden-Den Haag-Delft beschreven, die ten gevolge van de verstedelijking plaatsvindt. Gedurende de afgelopen 100 jaar heeft iedere 32 jaar een verdubbeling van de aaneengesloten bebouwing plaatsgevonden. De ontwikkeling is van dien aard dat de open ruimte zeker ook in kwantitatief opzicht als een schaars goed lijkt te moeten worden beschouwd. Daarnaast is geanalyseerd ten behoeve waarvan bebouwing

heeft plaatsgehad, aan de hand van een model waarin de bebouwde oppervlakte per definitie is gelijkgesteld aan het produkt van drie variabelen: het aantal inwoners in het gebied, het gemiddelde aantal woningen per inwoner, en het ruimtebeslag dat gemiddeld aan een woning kan worden toegerekend. Ondanks het feit dat de bebouwde oppervlakte is toegenomen volgens een vrijwel exponentiële curve, bleek dat zich in de loop van de studieperiode grote verschuivingen hebben voorgedaan. Dit wijst erop dat de toename zich als een niet beheerst proces afspeelt.

Problemen en onderzoeksvragen:

— In hoeverre hebben zich in andere gebieden vergelijkbare verschuivingen in de betekenis van de onderscheiden variabelen voorgedaan en is daar wellicht de toename van het ruimtebeslag per woning van groter belang geweest;

— Van welke achterliggende factoren zijn de onderscheiden variabelen op hun beurt afhankelijk en binnen welke marges en met welke instrumenten is een beleidsbeïnvloeding daarop mogelijk?

294.

ULRICH, E.J. (1987).

Bruikbaarheid van de P.P.O. voor de randstadgroenstructuur, een studie naar de effectiviteit en slagvaardigheid van de planningsprocedure openluchtrecreatie (P.P.O.) binnen de gebieden 'Amstelland' en 'Noorderpark'.

Afstudeerscriptie Vakgroep Cultuurtechniek, Landbouw Universiteit Wageningen.

stadsrand, Amstelland, Noorderpark, randstadgroenstructuur, planning, recreatie, evaluatie, instrumentarium, financiën, subsidie, intergemeentelijke samenwerking, effectiviteit, planningsproces, coördinatie

Samenvatting:

In deze scriptie is als probleemstelling gehanteerd de vraag: 'Is de PPO effectief en slagvaardig te hanteren bij het recreatief inrichten van stadsrandgebieden overeenkomstig de Nota Ruimtelijk Kader Randstadgroenstructuur?' De PPO wordt benaderd vanuit vier probleemvelden: planningsprocedures, sectorale/integrale planning, subsidies en kostenverdeling. Per probleemveld worden knelpunten gesignaleerd die van invloed zijn op de slagvaardigheid en effectiviteit. De effectiviteit en slagvaardigheid zijn onderzocht in de gebieden Amstelland en het Noorderpark. Aan de hand van een checklist

zijn gesprekken gevoerd met bij de PPO-plannen vanuit gemeenten, provincie en rijk betrokken ambtenaren, en is ondersteunend archiefonderzoek verricht bij de Directie Openluchtrecreatie van het Ministerie van Landbouw en Visserij. De belangrijkste conclusies zijn:

— De PPO is een bruikbaar instrument voor het recreatief inrichten van stadsrandgebieden. Maar door bestuurlijke, financiële, planologische en procedurele knelpunten kan de bruikbaarheid afnemen

— Bij de huidige trend van bezuinigen bij gemeenten, dreigen de beheerskosten van recreatievoorzieningen onbetaalbaar te worden. Op wat langere termijn zal daardoor de inzetbaarheid van de PPO beperkt worden. Kleinere gemeenten zullen namelijk steeds vaker niet bereid zijn mee te betalen aan de 'recreatievoorzieningen voor de grote stad'. Hierdoor wordt op den duur de voor de PPO essentiële intergemeentelijke samenwerking onmogelijk gemaakt.

— Een integrale benadering voor een recreatiebasisplan kan de effectiviteit van daarop gebaseerde deel- en objectplannen, alsmede de slagvaardigheid waarmee deze plannen tot uitvoering worden gebracht, ten goede komen. Dit is het geval, wanneer ten gevolge van de integrale benadering relatief weinig bezwaren worden gemaakt tegen de ter wijziging voorgelegde bestemmingsplannen. Het al dan niet succesvol zijn van een integrale benadering voor een recreatiebasisplan, wordt voor een belangrijk deel bepaald door de bestuurlijke verhoudingen tussen de bij de planvorming betrokken overheden en de wijze, waarop deze benadering bestuurlijk wordt vormgegeven. De PPO kent namelijk geen regeling voor conflict-oplossing. De aanbevelingen zijn voornamelijk gericht op het voorkomen van bestuurlijke, financiële, planologische en procedurele knelpunten. Op basis van deze scriptie is een artikel geschreven in *Recreatie en Toerisme* (Van Acht, Ulrich & Van der Voet, 1988).

Problemen en onderzoeksvragen:

— De problemen doen zich vooral voor op het gebied van de onderlinge afstemming en samenwerking van de verschillende overheden ten aanzien van de planvorming, planuitvoering en financiering.

— De hoge beheerskosten van recreatievoorzieningen vormen een belangrijk knelpunt. Voor het betaalbaar houden van de beheerskosten kunnen maatregelen worden getroffen: — het beheersvriendelijk ontwerpen van plannen; — het opnemen van exploitabele

elementen; — het inschakelen van vrijwilligers bij het beheer; — het minder intensief beheren van recreatiegebieden; — het laten meebetalen van de gebruikers (profijtbeginsel). — Onderzoek is gewenst naar de mogelijkheden voor beheersvriendelijker ontwerpen.

295.

VANHOORENBEECK, L. (1976).

Kritisch overzicht van de gebruikte terminologie met betrekking tot de verstedelijking en de begrenzing van stad-platteland.

De Aardrijkskunde/La Geographie (2): 103-118.

stadsrand, verstedelijking, begripsomschrijving, overzicht, theorie

Samenvatting:

Bij bestudering van het verschijnsel verstedelijking worden velerlei termen gehanteerd, zonder dat er eensluidende meningen bestaan over de inhoud van de meeste van deze begrippen.

In deze bijdrage wordt gepoogd klaarheid te scheppen in de veelheid van termen en definities die elkaar soms gedeeltelijk of geheel dekken ofwel elkaar aanvullen. Tenslotte worden definities gegeven van de begrippen verstedelijking (suburbanisatie) verstedelijkingsgraad, stedelijkheid (urbanisatiegraad), stedelijke agglomeratie, ontstedelijking en stadsgewest.

296.

VELENTURF, P.W.M. (1984).

Milieu-effecten verstedelijking Randstad: een proef met het opstellen van een milieu-effecten-rapport (MER) op beleidsplannen ten behoeve van de voorbereiding van de structuurschets voor de stedelijke gebieden 1983.

Rijksplanologische Dienst, studierapport 25, 278 pp.

stadsrand, verstedelijking, Randstad, milieu-effectrapportage, Groene Hart, bouwlocaties, stadsgewesten, Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Utrecht, structuur

Samenvatting:

Deze proef-MER had tot doel ervaring op te doen met de MER voor besluiten op beleidsplanniveau en beleidsuitspraken over de te verwachten milieu-effecten van verstedelijking in de Randstad na 1990 te onderbouwen. Het werkproces was in een aantal fasen onderverdeeld.

a) vooroverleg (definitiefase): 1) vaststellen van de milieurelevante beslissingen. Hier zijn een aantal beslissingen inzake de Centrale Open Ruimte en de ontwikkelingsmogelijkheden voor verstedelijking in de vier stadsgewesten geselecteerd; 2) vaststellen van alternatieve locaties en ontwikkelingsrichtingen (concentratie binnen stadsgewesten, selectieve instraling, verstedelijking op de ring van de Randstad, milieuvriendelijke combinatie van deze drie); 3) selectie van beleidsbeslissingen.
b) beschrijving en beoordeling van milieu-effecten (uitwerkingsfase).
c) afweging (doorwerkingsfase).

Nagegaan is, hoe de diverse verstedelijkingsactiviteiten (niet alleen woningbouw, maar ook infrastructuur, recreatie, arbeidsgebieden, winkelvoorzieningen, grondstofwinning, drinkwater- en energievoorzieningen) in relatie staan tot de milieu-effecten en toetsingscriteria. De laatste zijn onderverdeeld in de categorieën natuur en landschap, milieuhygiëne, ruimtebeslag, energie en grondstoffen en in de vragen, in hoeverre bepaalde waarden en reserves worden aangetast en verontreinigingen toenemen. De resultaten zijn uitgewerkt op het niveau van de vier stadsgewesten afzonderlijk en voor de Randstad als geheel. Een zeer groot aantal verstedelijkingsopties wordt hierbij globaal beschreven en geanalyseerd.

Problemen en onderzoeksvragen:

Er is sprake van veel leemtes in kennis, bijvoorbeeld over de (landschaps)ecologische gesteldheid van gebieden, de mogelijkheden tot natuur- en landschapsbouw en over potentiële ecologische waarden. Verder bestaat er nog geen consistente methode voor de effectbeschrijving van verstedelijkingsactiviteiten op een globaal schaalniveau en te weinig inzicht in de kwantitatieve onderbouwing van de ingreep-effectrelaties bij verstedelijkingsactiviteiten.

297.

VEEN, J.B. VAN DER & M.P.B. WUBBE (1983).

De wisselwerking tussen verkavelingsmogelijkheden en landschapsplan in de stadsrandzone van Hoogeveen-Sappemeer.
Ruilverkavelingsbode 66 (1): 33-52.

stadsrand, landschap, Hoogezand Sappemeer, landbouw, landinrichting

Samenvatting:

In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de onderlinge relatie tussen enkele in landschappelijk opzicht verschillende inrichtingsalternatieven en de verkavelingsmogelijkheden in de randzone van Hoogezand-Sappemeer. Uit de resultaten blijkt onder andere dat het landschapsmodel met een vrij vergaande versnippering van landschapselementen de beste toedelingmogelijkheden biedt. De locatiebepaling van de elementen is hierbij ook het meest flexibel.

Problemen en onderzoeksvragen:

De eigendoms- en gebruikssituatie is aan verandering onderhevig. Dat geldt ook voor de visie op de meest gewenste toedeling. Het is daarom belangrijk om een onderzoek als dit kort voor de definitieve locatiebepaling te herhalen.

298.

VEEN, P. & E. DIJKEMA (1988).

Den Bosch, stad tussen zand en water. Een ontwerpvoorstel voor het landinrichtingsgebied 'stadsrand 's-Hertogenbosch'.
Scriptie Vakgroep Landschapsarchitectuur, Landbouwuiversiteit, Wageningen.

stadsrand, 's Hertogenbosch, ontwerp, plan, landschap, stedelijke structuur, versnippering, verstedelijking

Samenvatting:

Het verslag is opgebouwd uit vier delen: visievorming, regio, stad en 'dragere'. Om grip te krijgen op de stadsrandproblematiek is een opsplitsing gemaakt in stedelijke en landelijke gegevens. Er wordt zo gesproken van de dualiteit tussen stad en landschap. Stad en landschap worden gezien als twee verschillende systemen met eigen kwaliteiten en een eigen dynamiek. Het vervagen van het ruimtelijk verschil tussen de twee systemen wordt als centraal probleem gezien. Voor de regio 's-Hertogenbosch wordt het landschappelijk en stedelijk patroon beschreven. Uit de beschrijving komt de stad 's-Hertogenbosch als stedelijk en landschappelijk knooppunt naar voren. De kwaliteiten en potenties die landschappelijke gebieden en elementen hebben voor de stad komen volgens de onderzoekers niet tot hun recht. Dit komt tot uiting in versnippering, isolering en verstedelijking van de landschappelijke component. Het landschap wordt onderworpen aan de stedelijke dynamiek en verliest zo haar eigenheid. De stedelijke dynamiek werkt fragmentatie van de ruimte in

de hand en eist flexibiliteit op, terwijl het landschap juist samenhang en rust nodig heeft. In het ontwerp wordt geprobeerd op deze spanning een antwoord te geven. Uitgangspunt voor het ontwerp is een ruimtelijke scheiding tussen gegevens met een hoge dynamiek en gegevens met een lage dynamiek, in dit geval tussen stedelijke en landschappelijke gegevens. Om de kwaliteit van het landschap voor de stad te waarborgen worden de landschappelijke elementen geconcentreerd in een samenhangende en beheersbare structuur, het raamwerk. Daarbuiten krijgen snelle en onvoorspelbare ontwikkelingen van stedelijke aard de ruimte en bewegingsvrijheid die ze nodig hebben. Het raamwerk is voor de stad en de regio verder uitgewerkt.

299.

VELDE, L. VAN DER (1987).

Strukturplan Stadsrand Utrecht-Oost. Planologische Discussiebijdragen, Deel II, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Discussiedagen, pag. 735-742.

stadsrand, Utrecht, structuurplan, landschap, infrastructuur, stedenbouwkunde, versnippering, natuur, beleid

Samenvatting:

Deze paper bestaat uit de probleemverkenning en een deel van de probleemanalyse voor een afstudeerproject aan de Technische Universiteit te Delft (Stedenbouw).

De in de RPD-publikaties 'Ruimtelijke Verkenningen 1985-1986' en de Nota Ruimtelijke Perspectieven' genoemde problematiek van de versnippering en nivellering van landschappen en de ruimtelijke consequenties van toekomstige ontwikkelingen wordt uitgewerkt in een structuurplan voor de stadsrand ten oosten van Utrecht. Dit gebied wordt versnipperd door grootschalige infrastructuur en op grote delen van het gebied liggen ruimtelijke claims. Daarnaast is het gebied (nog) rijk aan veel natuur- en landschapsschoon. Voor het structuurplan worden de volgende analyses gebruikt:

- een beleidsanalyse van het tot nu toe gevoerde en in de toekomst te voeren beleid door rijk, provincie, gemeente en andere betrokkenen;
- een analyse van de huidige situatie;
- een morfologische analyse van het stedelijke en het landelijke gebied (landschapsstructuur, landschapstypering en landschapsbeeld).

De analyses leveren de randvoorwaarden op voor het structuurplan (algemene

randvoorwaarden, en randvoorwaarden die het plangebied typeren).

Volgens de schrijver kan het plangebied geassocieerd worden met een 'corridor' (= een smalle strook grond, aan twee tegenover elkaar liggende zijden scherp begrensd, die een doorgang verschaft).

Door de corridor lopen verschillende routes, te weten stedelijke en landelijke routes. Daarnaast bevinden zich in de corridor losse elementen die geen onderdeel vormen van routes (gebouwen, bossen e.d).

Routes kruisen elkaar. Die kruispunten worden aangemerkt als de belangrijkste plekken in het gebied. Deze vormen de gebiedstyperende randvoorwaarden, dat wil zeggen de kruispunten zouden de dragers kunnen worden voor een structuur die de identiteit van het gebied versterkt.

300.

VELDE, L. VAN DER (1988).

De maat is vol, wat nu... een structuurplan voor de stadsrand van Utrecht-Oost. Afstudeerproject Technische Universiteit Delft. Afdeling Stedenbouwkunde.

stadsrand, structuurplan, Utrecht, randstadgroenstructuur, structuurplan, plan, versnippering, beleid, landschap, ontwerp

Samenvatting:

Ten gevolge van de processen in de stadsrand treedt een versnippering op. Onder versnippering wordt verstaan het zodanig doorsnijden van landschappelijke en/of stedelijke elementen welke een eenheid vormen, dat visueel en/of fysiek contact niet meer mogelijk is. Een gevolg van versnippering kan nivellering zijn. Nivellering is het vervagen van landschappelijke of stedelijke karakteristieken. De auteur gaat uit van de volgende probleemstelling: wat zijn de essentiële elementen, die de identiteit of herkenbaarheid in het plangebied (Utrecht-Oost) bepalen en op welke wijze kunnen deze elementen gebruikt worden in een ontwerp? In de studie zijn de volgende analyses uitgevoerd: een beleidsanalyse, een landschapsanalyse en een analyse van de gebouwde omgeving. Op grond van deze analyses en het stellen van een ontwerpogave is een structuurplan opgesteld en zijn deelplannen uitgewerkt.

Problemen en onderzoeksvragen:

Naar de mening van de auteur wordt er binnen de stadsranddiscussie teveel gepraat over de 'compositie' van de stadsrand in termen van mooi of lelijk. Waar over gediscussieerd zou

moeten worden, is de interpretatie van de aanwezige structuur in relatie tot nieuwe ontwikkelingen. Het gaat dan over 'de ordening' van activiteiten in relatie tot de structuur van het plangebied.

301.

VELDMAN, J. (1978).

Een sociaal proces door ruimtelijke vorm: verborgen suburbanisatie in landelijke gebieden.

K.N.A.G. Geografisch Tijdschrift 12 (4): 326-334.

stadsrand, verstedelijking, Nijkerk, verdringing, versnippering, autochtonen, nieuwkomers, onderzoek, wonen, beleid, wensen, verborgen suburbanisatie

Samenvatting:

Verborgen suburbanisatie is het verschijnsel dat woon- en/of bedrijfsruimten, die voor landelijke doeleinden zijn opgetrokken, zijn aangekocht door niet-landelijk gebonden huishoudens om ze voor permanente bewoning te gebruiken. Omdat nieuwbouw vrijwel ontbreekt worden de visueel-landschappelijke elementen niet of nauwelijks aangetast. De suburbane woonwensen kunnen gerealiseerd worden doordat een deel van de ruimtelijke structurelementen in de landelijke gebieden door schaalvergroting voor hun oorspronkelijke doel overbodig is geworden. Verborgen suburbanisatie is voor de stedelijke problematiek een vrijwel te verwaarlozen verschijnsel, in de landelijke gebieden is het echter van grote betekenis in maatschappelijk, cultureel en landschappelijk opzicht. In dit artikel wordt onderzoek gepresenteerd dat in de loop van 1975 tot 1977 aan het Geografisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht is gedaan naar dit verschijnsel. De omvang en het ruimtelijk patroon van het verschijnsel wordt beschreven. Het karakter van de verborgen suburbanisatie komt aan de orde en tenslotte wordt ingegaan op de vraag naar het ruimtelijk beleid ten aanzien van verborgen suburbanisatie.

Problemen en onderzoeksvragen:

- verdringing van autochtonen door huishoudens met een groter inkomen via het prijsmechanisme;
- de continuering van de versnippering van het landschap;
- de overlast in de vorm van hinder voor de landbouw, grotere verkeersonveiligheid e.d..

302.

VERBAAN, A., J. VAN PUylaERT, J. VAN STAALDUINE & H.J. VAN HUNNIK. (1984). *Ruimtelijke en stedelijke ontwikkelingen na 1984: de nieuwe welvaart en haar prijs. De ruimtelijke toekomst van Nederland.* Publikatie Rijksplanologische Dienst no. 84-2.

stadsrand, toekomst, economie, technologie, demografie, ruimtelijke ontwikkeling, bedrijvigheid, stadsvernieuwing

Samenvatting:

Deze publicatie omvat een artikel, geschreven voor het tijdschrift Economisch-Sociale Berichten (21/28.12.83), dat in het teken stond van Orwells '1984', en een reactie daarop van H.J. van Hunnik, waarin hetzelfde onderwerp vanuit een geheel ander gezichtspunt wordt bekeken. In het artikel wordt een beschrijving gegeven van de ruimtelijke trends in de toekomst. De verwachting is o.a. dat de gebouwde omgeving niet meer zal uitbreiden, maar inkrimpen. De verwachte ontwikkelingen in de woningbouwproductie, de omvang van de bedrijvigheid, centralisatie van de bedrijvigheid in de Randstad, de ontwikkeling van de bevolking in de steden en het landelijk gebied (terug naar de stad, gentrificatie, ontstaan van naar etnische groepen verdeelde wijken) wettigen die verwachting. Er wordt een impressie gegeven van de gebouwde omgeving in het jaar 2015, op, zoals de schrijvers zelf zeggen, een enigszins zwartgallige wijze. Dit mondt uit in een paradox: een metropool met een grote aantrekkingskracht, die bij nadere beschouwing zeer onaantrekkelijk lijkt. Door H.J. van Hunnik wordt in het tweede deel van de publicatie een veel positiever beeld geschetst. Volgens hem wordt de fout gemaakt, dat verondersteld wordt, dat het slecht zal blijven gaan nu het slecht gaat. De trend onder alle trends is volgens hem vooruitgang. Vanuit die gedachte beschrijft hij de situatie in 2015.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het dilemma dat geschetst wordt is: hoe kunnen we de sociale doeleinden van het ruimtelijk beleid verwezenlijken (woningen, voorzieningen en een prettig leefklimaat, ook voor de laagste welvaartklasse) terwijl toch een ruimtelijk-economische stimuleringsbeleid wordt gevoerd. Momenteel speelt deze discussie al sterk, als het gaat om de binnensteden en stadsvernieuwinggebieden.

303.

VERENIGING AMSTERDAM GROEN (1983).
Studiedag 'Stad en Landschap'; de ruimtelijke ontwikkeling van de Amsterdamse stadsrand.
Vereniging Amsterdam Groen, Postbus
20123, 1000 HC Amsterdam.

stadsrand, studiedag, Amsterdam,
stedebouwkunde, economie, verdringing, beleid,
recreatie, ecologie, natuur, plan, landschap

Samenvatting:

Tijdens de studiedag 'Stad en Landschap',
georganiseerd door de Vereniging Amsterdam
Groen, zijn de volgende inleidingen gehouden:
— De stadsrand vanuit de stad gezien (H.T.
Vink);
— De economische ontwikkelingen in de stad
en de waarde van de stadsrand (B. Kruyt);
— De stadsrand en de grenzen aan de groei (W.
van der Knoop);
— De stadsrand als recreatiemilieu in de
toekomst (J. Verkade);
— De stad vanuit het landschap gezien (R. van
de Waal);
— Stadsrand en ecologie (T. van Leeuwen);
— De stadsrand in samenhang met de stad en
de regio (A. de Groot).

304.

**VERHEYEN, CH. & R.P. VAN
RUMMELEN/PROVINCIALE PLANOLOGISCHE
DIENST UTRECHT (1977).**
*De kwaliteit van de stedelijke rand,
streekplangebied Midden- en
Zuidoost-Utrecht.*
Provinciale Planologische Dienst, afd.
regionale plannen, Utrecht.

stadsrand, Utrecht, stedelijke druk, methode,
stadsuitbreiding

Samenvatting:

Deze nota levert een bijdrage aan de
meningsvorming over de stedelijke
uitbreidingen van Utrecht. De methodiek is
precies gelijk aan die van onderzoeken uit 1975
voor Utrecht-West en Utrecht-Oost. In deze
methodiek is uitsluitend rekening gehouden met
bestaande stedelijke omstandigheden en is ook
uitsluitend gemeten met stedelijke maatstaven.
Doel was het vastleggen van de kwaliteit van de
stedelijke rand als criterium voor mogelijke
uitbreidingen. 'Kwaliteit' in de zin van:
'mogelijkheden voor uitbreiding'. Remmende
factoren zijn: 1) cultuurhistorische waarden; 2)
moeilijk vervangbare karakteristieke elementen;
3) a) vloeiende overgangen, b) duidelijke
functionele relaties stad - land, c) afsluitende

barrières door dijken, vestingen e.d.; 4)
aanwezigheid karakteristieke contouren.
Bevorderende factoren zijn: 5) duidelijk
eenvormige randen van nieuwbouwwijken; 6)
zeer gesloten landschappen; 7) oudere
beëindigingen die niet meer voldoen. De nota
bestaat overigens uit een droge inventarisatie.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aangegeven wordt al de eenzijdigheid van de
inventarisatie. Dit noopt tot soortgelijk
onderzoek vanuit andere oogpunten en criteria.

305.

VERKUIJLEN, J.W. (1976).
Stadsrand en stadsrandzone.
Groen 32 (12): 410-417.

stadsrand, verstedelijking, Breda, recreatie,
rommelzone, landschap, stadsgewesten,
grondgebruik, ruimtegebruik, structuur,
stadsuitbreiding

Samenvatting:

De auteur ziet in een andere vorm van
verstedelijking (een 'positieve geleiding van de
suburbanisatie') een oplossing voor het
probleem van de stadsrandzones. Als voorbeeld
van een dergelijke aanpak is de wijk 'Haagse
Beemden' in Breda gegeven. 'Stadsrand' is door
de auteur omschreven als de lijnvormige
concrete grens van het bebouwde en
onbebouwde gebied. 'Stadsrandzone' (of
stadsrandgebied of overgangsgebied) is het
gebied dat aan de stadsrand grenst en waar de
invloeden van de stad duidelijk aanwezig zijn.
De stadsrandzones kennen negatieve aspecten:
'overal zijn het zeer chaotische gebieden', en
positieve: 'er is sprake van een hoge
belevingswaarde en het is een belangrijk
recreatief uitloopgebied'. De auteur wil de
positieve kanten tot doel maken en denkt
daardoor de negatieve kanten te voorkomen. De
oplossing ligt dan in het op een positieve
manier omgaan met de suburbanisatie. De
stedelijke uitbreiding moet niet concentrisch ten
opzichte van de bestaande kernen plaatsvinden,
maar gebaseerd zijn op de structurerende
landschapselementen op regionaal niveau. De
verschillende nieuwe wijken kunnen daar een
eigen karakter aan ontleenen, terwijl tussen de
bebouwde gebieden geleidingszones liggen.
Stadsrandzones en geleidingszones moeten
beschouwd worden als stedelijke gebieden en
'tientallen activiteiten komen er voor in
aanmerking'. Naast traditionele
stadsrandactiviteiten (manege, kwekerijen, enz.)
kunnen ook landbouw en natuurgebieden
gehandhaafd worden. Het omgaan met de factor

tijd in deze gebieden moet begonnen worden met een globaal plan, gebaseerd op een inventarisatie van het oorspronkelijke landschap, waarin ecologische hoofdstructuur, hoofdzonering en hoofdontsluiting vastgelegd zijn. 'Vervolgens is het afwachten', waarbij ontwikkelingen begeleid moeten worden. De auteur pleit ervoor in de betreffende zones 10 à 15 jaar voor het bouwen van de wijken al met landschapsbouw te beginnen, zodat de beplanting zich kan ontwikkelen.

Problemen en onderzoeksvragen:

De auteur noemt in het stuk twee onbekende factoren:

- de consequenties van het intensief samengaan van de vormen van grond- en ruimtegebruik zoals voorgesteld in de stadsrand- en geleidingszones;
- de mogelijkheden van de (toen nog toekomstige) landinrichtingswet bij het van te voren aanleggen van een groenstructuur in te bebouwen gebieden.

306.

VERKUIJLEN, J.W. (1980).

Stadsregionale geleidingszones in het streekplan Midden- en Oost Brabant. Recreatievoorzieningen 12 (1): 19-23.

stadsrand, planologie, stadsgewesten, landschap, Noord Brabant, recreatie, infrastructuur, landbouw, financiën, instrumentarium, groenvoorzieningen

Samenvatting:

Bij de voorbereiding van het streekplan Midden- en Oost-Brabant heeft de zorg voor de relatie stad en landschap vanaf het begin een grote rol gespeeld. Vanuit onder andere de inspraak is sterke nadruk gelegd op het naar binnen halen van het 'natuurlijk' landschap in de steden. In het streekplan is daartoe een aantal planelementen opgenomen dat richting probeert te geven aan een evenwichtige ontwikkeling van stad en landschap. De stadsregionale geleidingszone is daarvan een onderdeel. De functies van een dergelijke zone zijn:

- het binnenhalen van de natuur in de stad;
- het verbeteren van de algemene milieukundige omstandigheden in de stedelijke gebieden;
- het voorkomen van het aan elkaar groeien van grotere stadsdelen en/of van de centrale stad met stadsrandkernen;
- het vergroten van de mogelijkheden voor openluchtrecreatie in het stedelijk gebied;

- het bieden van een landschappelijk kader voor specifieke stedelijke functies;
- het vergroten van de algemene verscheidenheid aan ruimtegebruik in stedelijke gebieden;
- het bieden van ruimte voor bovenwijkse infrastructuur.

Problemen en onderzoeksvragen:

Het feit dat de geleidingszone extra kwaliteit voor het stedelijk gebied kan opleveren, zoals de directe relatie stad-landschap, openluchtrecreatie dichtbij de woongebieden, reserveruimte, blijkt voor veel gemeenten moeilijk te concretiseren. Als grootste obstakels bij de uitvoering van de geleidingszones worden misschien wel de beschikbare financiële middelen en het beschikbare instrumentarium ervaren. Verder is de aanwezigheid van land- en tuinbouw in de geleidingszone een punt van bijzondere zorg. Enerzijds moet het handhaven van vormen van land- en tuinbouw in groene zones binnen stedelijk gebied positief worden beoordeeld, misschien zelfs gestimuleerd, anderzijds is hier sprake van land- en tuinbouw onder beperkende condities. Op dit moment ontbreekt hiervoor nog een aangepast instrumentarium. Hopelijk zal de nieuwe Landinrichtingswet hierin verbetering brengen. In stedelijke gebieden kennen we sterke en zwakke functies en gebruikers. Willen de geleidingszones een vaste plaats in het stedelijk gebied verwerven en niet de kans lopen later verdrongen te worden, dan zullen ze een duidelijke eigenstandige functie moeten krijgen.

307.

VERWEIJ, E.J. & G.F.P. IJKELENSTAM (1982).

Voorstudie grondgebruik in overgangszones tussen stad en landelijk gebied.

Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, nota 1222, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, grondgebruik, landbouw, stedelijke druk, bestemming, Haaglanden, grondonttrekking, volkstuinen, bodemstatistiek, geografische informatiesystemen

Samenvatting:

De voorstudie legt het accent op de feitelijke veranderingen in het grondgebruik, welke zich al dan niet conform de plannen voltrekken. In het bijzonder gaat het om de onttrekking van gronden aan het agrarisch gebruik. Uit deze voorstudie kwam naar voren dat veel gebruiksvormen, die typerend zijn voor stadsranden, niet in de gangbare statistieken

terug te vinden zijn. Dit geldt vooral voor kleine volkstuincomplexen, maneges en gebruik door hobbyboeren. Verder blijkt er een groot schemergebied te bestaan tussen de oppervlakten cultuurgrond volgens de bodemstatistiek en de landbouwtellingen van het CBS. Deze verschillen worden veroorzaakt door verschillen in de opnamecriteria. In deze studie is een benadering ontwikkeld en toegepast voor het onderscheiden van deelgebieden op basis van bestemmingscategorieën in streek- en bestemmingsplannen in te kiezen peiljaren.

Problemen en onderzoeksvragen:

Een probleem is dat veel gebruiksvormen onvoldoende worden geregistreerd, en dat er tussen de verschillende statistieken een groot schemergebied bestaat in de oppervlakten cultuurgrond.

308.

VERWEIJ, E.J. & G.F.P. IJKELENSTAM (1982).

De Haaglanden, gebied binnen de stedelijke invloedssfeer. Deel I. Indeling en typering van deelgebieden.

Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, nota 1347, Wageningen.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, onderzoek, landbouw, stedelijke druk, grondgebruik, bestemming, Haaglanden, bereikbaarheid, bestemmingsplan, streekplan, grondonttrekking, verpaupering

Samenvatting:

De opbouw van het rapport is als volgt. Eerst wordt ingegaan op de keuze en begrenzing van het studiegebied Haaglanden en wordt ingegaan op te toetsen hypothesen. Vervolgens worden de gehanteerde criteria respectievelijk de gevolgde werkwijze bij de gebiedsindeling besproken. Tot slot wordt nader ingegaan op de typering van deelgebieden naar bestemming en worden kanttekeningen geplaatst bij de gevolgde werkwijze. In de eerste ICW deelstudie over de Haaglanden is een model gepresenteerd, waarin drie soorten invloeden, die de landbouw nabij de stad ondervindt, zijn onderscheiden. Dit model is een verfijning van het model dat voor het onderzoek naar de Limburgse bufferzones (Kamphuis & de Noord, 1981) is ontwikkeld. Onderscheiden zijn:

- de feitelijke grondonttrekking;
- de mogelijke grondonttrekking;
- de nabijheid/bereikbaarheid van/vanuit het stedelijk gebied. Op grond hiervan zijn 223 planologische deelgebieden onderscheiden waarbij 1971, 1976 en 1980 als peiljaren zijn

aangehouden. Van het ca. 20 000 ha grote studiegebied werd in 1971 ongeveer 84% agrarisch gebruikt. In 1980 was dit aandeel teruggelopen tot 76%. Volgens de in 1980 vigerende streek- en bestemmingsplannen had slechts 50% van het gebied een agrarische bestemming. Hieruit volgt dat in 1980 ruwweg een derde deel van het areaal cultuurgrond een niet-agrarische bestemming had. In sommige gevallen vigeerde deze bestemming reeds tientallen jaren. In die periode zijn geen cultuurtechnische verbeteringen in voorbereiding genomen. Daarnaast is in de onderzochte periode dikwijls sprake van meermalen wisselende bestemmingen. De grotere gebieden met een niet-agrarische bestemming liggen vrijwel uitsluitend vlak bij de stedelijke bebouwing.

Problemen en onderzoeksvragen:

In het rapport worden aanwijzingen gegeven voor vervolgonderzoek en relaties gelegd met de volgende deelstudies. Bijvoorbeeld de effecten van lijnelementen (doorsnijding, ontsluiting) kunnen alleen worden onderzocht, wanneer meer gedetailleerde gegevens beschikbaar zijn betreffende de ligging van de grond in gebruik bij bedrijven in het gebied.

309.

VISSER, J.C. (1979).

Stadsrand historisch gezien. Stadsrandzone in relatie met openluchtrecreatie.

Technische Hogeschool Delft, Werkgroep Openluchtrecreatie, afd. der Bouwkunde, der Civiele Techniek en der Geodesie. Colledictaat 1979-1980. College HB26A (B011A019) Delft.

stadsrand, geschiedenis, typologie

Samenvatting:

In dit referaat wordt ingegaan op de middeleeuwse stad, de periode vanaf het midden van de 16e eeuw tot het midden van de 19e eeuw, en tenslotte de laatste 100 jaar. Verschillende typen stadsranden uit het verleden vinden we nu nog terug, zij het soms als relict. Het doel van het verhaal is inzicht te geven in vorm en functie van de stadsrandzones in vroeger tijden en het hierdoor mogelijk te maken dergelijke oude situaties zover deze nu nog aanwezig zijn te onderkennen. Opgenomen in: Werkgroep Openluchtrecreatie, 1979.

310.

VLIJ, D. VAN DER & J.W.H.J.M. NOLDUS (1981).

De tuin van een stad; de geschiedenis van de IJsselkade te Kampen.

Kok, Kampen, 79 pp.

stadsrand, geschiedenis, stedenbouwkunde, architectuur, Kampen, stadswandeling, stadswallen

Samenvatting:

In twee opstellen wordt de historische ontwikkeling van de IJsselkade van Kampen vanuit architectonisch en stedenbouwkundig oogpunt beschreven. Van der Vlij: In 1813 is deze kade, gelegen tussen de stadsmuur en de rivier, nog een echte stadsrand met loodsen, tuinen en mestvaalten. Na de stormvloed van 1825 is het terrein schoongeveegd en het stadsbestuur neemt de gelegenheid te baat om de verdere ontwikkeling in eigen hand te houden. Aanvankelijk wordt het terrein grotendeels bestemd voor tuinieren, bewoning en recreatie. Vanaf 1842 wordt onder leiding van de stadsarchitect de IJsselkade geleidelijk volgebouwd. Grote zorg daarbij is de representatieve functie en het aanzicht vanaf de overkant van de IJssel. Vanaf 1856 wordt de IJsselkade kennelijk beschouwd als een deel van de stad. In 1854 begint de ontwikkeling van een plantsoengordel, ook om de rest van de stad, speciaal bedoeld als stadswandeling. In 1878 wordt toch begonnen met het bouwen van woningen op het stuk plantsoen langs de IJssel. In 1927/1928 wordt het laatste stuk kade bebouwd. Noldus: In dit tweede deel wordt een korte biografie van de stadsarchitect N. Plomp (1782-1852) gegeven. Vervolgens wordt een architectonische en stedenbouwkundige wandeling langs de kade gemaakt. Het boekje is rijkelijk geïllustreerd met foto's en (oude) tekeningen.

311.

VOLLMER, K.P. (1985).

Landschapsonwikkelingsplan

Amsterdam-Hoofddorp-Haarlem.

Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld van stad en platteland in de ruimtelijke ordening. Capita Selecta 1984-1985, Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, landschap, Amsterdam, Hoofddorp, Haarlem, plan, randstadgroenstructuur, methode, inventarisatie, planvorming, natuur, bosbouw, ontsluiting, inrichting, bufferzones, strategie, instrumentarium

Samenvatting:

In december 1983 heeft de Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland aan het adviesburo OD 205 een opdracht verstrekt om in het kader van de Randstadgroenstructuur een landschapsonwikkelingsplan op te stellen voor het gebied

Amsterdam-Hoofddorp-Haarlem. Deze bijdrage in de Capita Selectabundel omvat de zeven hoofdstukken van de rapportage. Na de inleiding, waarin de grondgedachte van de Randstadgroenstructuur en de gevolgde werkwijze worden besproken, komen aan de orde: inventarisatie en verkenning (hfdst. 2), analyse (hfdst. 3), uitgangspunten en doelstellingen (hfdst. 4), het basismodel voor het landschapsonwikkelingsplan (hfdst. 5), de planvorming (hfdst. 6) en strategie en instrumentarium (hfdst. 7).

Problemen en onderzoeksvragen:

De visie neergelegd in het landschapontwikkelingsplan strookt niet op alle punten met de verlangens of doelen die in andere dan de 'groene' sectoren op regionaal of plaatselijk niveau worden nagestreefd. Gezien de lange ontwikkelingstijd die voor groenelementen noodzakelijk is, geldt dit vooral voor de wens van verregaande flexibiliteit. Dit betekent, dat een zorgvuldige afweging tussen de sectoren en belangen dient plaats te vinden alvorens de visie haar neerslag kan vinden in het streekplan of de bestemmingsplannen.

312.

VOSKUILEN, M.J. (1989).

Leidschendam-Nootdorp; de land- en tuinbouw in een landinrichtingsgebied bij Den Haag.

Landbouw Economisch Instituut, mededeling 411, 's-Gravenhage.

stadsrand, 's-Gravenhage, Leidschendam, Nootdorp, landbouw, tuinbouw, randstadgroenstructuur, onderzoek, grondonttrekking, cultuurtechniek, agrarische structuur

Samenvatting:

In 1987 is het gebied Leidschendam-Nootdorp op het voorbereidingsschema landinrichtingsprojecten geplaatst. Het gebied van onderzoek overlapt grotendeels dit landinrichtingsgebied. In de toekomst zal het ook in toenemende mate niet-agrarische functies vervullen. Het meest ingrijpende gevolg daarvan is de grondonttrekking voor bos en recreatieterreinen. In dit rapport wordt gepoogd een inzicht te verwerven in de ontwikkeling van

de land- en tuinbouw in dit gebied in de periode van 1982 tot 1987. De tuinbouw, en vooral de glasnootenteelt, heeft een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt en in deze sector is er ook nog voldoende ruimte voor verdere groei. De veehouderijsector blijft echter ver achter bij de landelijke ontwikkeling. Grondonttrekking en produktiebeperkende maatregelen zijn daar voornamelijk debet aan. Ook de cultuurtechnische omstandigheden behoeven een ingrijpende verbetering. Op ongeveer de helft van de bedrijven ligt de arbeidsopbrengst onder het bruto-minimuminkomen. De verwachting is, dat de tuinbouw zich verder goed zal ontwikkelen. De veehouderij zal echter in de toekomst nog verder in de knel raken. De grote klappen als gevolg van grondonttrekking zullen immers hier vallen, terwijl deze sector ook te lijden zal krijgen van verdere produktiebeperkingen.

313.

VRIES, N.P.J. DE/RIJKS PLANOLOGISCHE DIENST (1973).

Rapport van de interdepartementale werkgroep ter bestudering van het vraagstuk van de detailhandelsactiviteiten buiten de winkelgebieden.

Interdepartementale Werkgroep ter bestudering van het vraagstuk van de detailhandelsactiviteiten buiten de winkelcentra, Kamerstuk 12 321, 's-Gravenhage.

stadsrand, detailhandel, ruimtelijke ordening, onderzoek, locatiekeuze

Samenvatting:

Ontwikkelingen van de laatste jaren nopen tot een grotere aandacht van de ruimtelijke ordening voor de detailhandel. Twee tendensen traden op: schaalvergroting van verkoopenheden en schaalvergroting van het verzorgingsgebied. Beide tendensen hielden elkaar in evenwicht: de groei ging geleidelijk, maar was niet onbeperkt. Vooral de verbreiding van de auto doorbrak dit evenwicht: het verzorgingsgebied kon zich bijna onbeperkt uitbreiden. Hierdoor kon ook de verkoopenheid onbeperkt groeien en kon de vestigingsplaats vrij gekozen worden, onafhankelijk van de structuur van de detailhandelsector als geheel. Hier raken we vraagstukken van de ruimtelijke ordening. Dit rapport valt uiteen in twee delen. Het grootste deel wordt ingenomen door een analyse van de ontwikkelingen en de daaraan ten grondslag liggende factoren. In dit deel worden bovendien de gevolgen verkend van de vestiging van detailhandelsactiviteiten in de

periferie en de buitengebieden. Het andere deel beschrijft de doelstellingen van het beleid en geeft de beleidsaanbevelingen van de werkgroep. Het rapport heeft de belangrijkste perifere detailhandelsactiviteiten, die in ons land en in het buitenland aangetroffen worden, in haar beschouwingen betrokken. In de eerste plaats zijn dat de zelfbedieningsgrootbedrijven, de verbruikersmarkten, de vrijstaande zelfbedieningswarenhuizen en family-centers en de regionale winkelcentra buiten de bebouwde kom. Bovendien wordt aandacht geschonken aan categoriale winkels en centra, autowegwinkels, postorderbedrijven en industriële, agrarische en ambachtelijke bedrijven met rechtstreekse verkoop aan particulieren. Aan de hand van de bestaande literatuur en andere gegevens wordt van ieder van deze vormen de situatie in Nederland en in het buitenland beschreven. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de factoren die hebben geleid tot deze ontwikkeling. Als specifieke factoren komen daarbij aan de orde: de toename van de suburbanisatie, de toegenomen mobiliteit, de relatief slechte bereikbaarheid van de hoofdwinkelcentra, de relatief hoge vestigingskosten in de traditionele winkelgebieden en het bewust streven naar isolement. Ook de algemene factoren (schaalvergroting, autogebruik) komen aan bod. De werkgroep concludeert dat wanneer zich de komende decennia geen grote veranderingen voordoen in de maatschappelijke visie en in het beleid van de overheid, een toename van het aandeel van de detailhandelsactiviteiten in de periferie en de buitengebieden verwacht kan worden, al zal deze toename minder sterk zijn dan in sommige andere landen. In het laatste hoofdstuk van de analyse wordt gepoogd de cruciale vraag naar de gevolgen van de perifere detailhandelsactiviteiten te beantwoorden. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de gevolgen voor het detailhandelsapparaat in de traditionele winkelgebieden, de gevolgen voor de consumenten, de gevolgen voor het verkeer en de gevolgen voor het functioneren van de stedelijke structuur. De effecten van deze recente verschijnselen zijn echter nog onvoldoende onderzocht. Bovendien zijn de conclusies van onderzoeken niet bepaald eenduidig.

Problemen en onderzoeksvragen:

De centrale vraag naar de effecten van de perifere detailhandelsactiviteiten kan nog niet goed beantwoord worden. Er is nog veel onderzoek nodig naar deze effecten. Dit rapport wordt besproken in Borchert, 1973.

314.

VRIJ, F.V. (1978).

Ontwikkeling van Brabants stad en platteland in historisch perspectief.

Recreatievoorzieningen 10 (6): 322-325.

stadsrand, platteland, geschiedenis, Noord Brabant, verstedelijking, landbouw, wensen, waardering, stedelijke druk

Samenvatting:

De Brabantse bevolking heeft blijk gegeven van een groeiend ongenoegen met de huidige uniforme inrichting van stad en landelijk gebied. Het contact tussen stad en omliggend platteland is verloren gegaan. De situatie zoals die vroeger was geeft op zich geen reële oplossing, maar er zijn wel aanknopingspunten voor de toekomst te vinden in het verleden. De structuur van de eerste steden was direct geënt op de terreingesteldheid. Daarna trad een verdichting op waardoor de groene ruimten verdwenen. Vooral in de 18e eeuw ontstaat weer belangstelling voor het platteland, de rijke stedeling bouwt een buiten. In de tweede helft van de 19e eeuw zorgen welvaart en beter vervoer ervoor dat ook de massa aan de trek naar buiten kan deelnemen. Stadsparken, uitbreidingswijken en suburbanisatie ontstaan. In Brabant is een aantal landschapstypen te onderscheiden. Op de zandgronden in het midden en oosten besloten, zelfvoorzienende nederzettingen, in het westen waren de zandgronden een structuurloos geheel van kleine ontginningen. Rond 1880 doet kunstmest zijn intrede en verbeteren de verbindingen met de stad. Ontginningen en ontbossing zijn het resultaat. Het rivier- en zeekleigebied, ontgonnen o.i.v. monikken en landheren, kent een rationele verkaveling. Hier waren de veranderingen minder groot, slechts wat verwerkende industrie kwam op. In het recente verleden gaan de ontwikkelingen in een sneltreinvaart. Steden en omliggende kernen groeien aaneen. Identieke stedelijke milieus, verwaarlozing van de stadsranden en algemeen stedelijke problemen leiden tot suburbanisatie. De oppervlakte landelijke gebied neemt af en versnipperd, de natuurlijke gesteldheid is steeds minder van belang. Verschillen in het landschap verdwijnen, bedrijven intensiveren, en als reactie wordt de belangstelling voor landschap, natuur en cultuur steeds groter. De geschetste ontwikkelingen hebben hun weerslag op het stadsrandgebied: het overgangsgebied van stad naar platteland. Deze gebieden staan onder voortdurende stedelijke druk. Er komen afgeleide stedelijke functies terecht en de landbouwkundige situatie is niet optimaal. Bij

de huidige zakelijke en facetsgewijze planning gaat de betekenis van de stadsrand, recreatieve voorzieningen en de nabijheid van een aantrekkelijk landschap, verloren. Het doorbreken van de relatie tussen menselijke activiteiten en het natuurlijk gegeven heeft ertoe geleid dat de continuïteit in de ruimtelijke ontwikkelingen verloren is gegaan. Zie ook de volgende titel.

315.

VRIJ, F.V. (1978).

Verstedelijking en landinrichting: een samenhangend probleemveld.

Recreatievoorzieningen 10 (7): 370-375.

stadsrand, verstedelijking, landinrichting, ruimtelijke structuur, landschap, landbouw, planning, Noord Brabant, waardering, planologische onzekerheid

Samenvatting:

(Zie ook de vorige titel). De huidige ruimtelijke inrichting is een bron van ongenoegen. Dat geldt zowel voor het landelijke als voor het stedelijke gebied. Ook de Brabantse bevolking heeft daar, bij diverse inspraakprocedures, blijk van gegeven. Grondslag van het probleem is het doorbreken van de afhankelijkheidsrelatie tussen menselijke activiteiten (als woningbouw en landbouw) en het natuurlijke gegeven (bodem, klimaat).

Daardoor gaan continuïteit en karakteristiek verloren en ontstaat, ruimtelijk en functioneel een toevallige, uniforme omgeving. Mede als gevolg van de wijze van verstedelijking is het contact tussen de stad en het omringende platteland nauwelijks meer aanwezig. Het stadsrandgebied vervult nauwelijks een functie als uitloopgebied voor de stedelijke bevolking. Het is ofwel opgevuld met stedelijke activiteiten waarvoor in de stad geen plaats was, of het is onbereikbaar doordat hekken, sloten, borden en autosnelwegen de toegang versperren. Bovendien is de landbouwkundige situatie veelal verre van optimaal en onzekerheid verhindert initiatieven. En dit alles terwijl de waardering van de stedelijke bevolking voor natuur, landschap, historie en 'wonen in het groen' juist toeneemt. De ontwikkelingen betreffende verstedelijking en landinrichting en de wijze waarop de moderne mens de omgeving ervaart nopen ertoe de problematiek mede in een regionaal kader te bezien. De oplossing ligt in het herstellen van de wederzijdse afhankelijkheid van stedelijke milieus enerzijds en het landelijke gebied anderzijds. Met de structuur van het landschap als uitgangspunt moet een ruimtelijke en functionele

verscheidenheid, grensrijkdom, continuïteit in ruimte en tijd en een eigen identiteit gecreëerd worden. De overgangsgebieden moeten integraal en planmatig aangepakt worden om een evenwichtige inrichting te verkrijgen. De voortdurende veranderingen moeten opgevangen worden in een duidelijk hoofdconcept. Zowel de stedenbouw als de landbouw moeten zich beperken en zich door middel van kleinschalige methoden aanpassen aan het landschap. Verder dient versnippering te worden voorkomen en mogen stedelijke activiteiten (wegen en recreatievoorzieningen) niet uitwaaiëren over het buitengebied. De genoemde ideeën komen in het beleid naar voren, maar nog te globaal en te voorzichtig uitgewerkt.

316.

VRIJ, F.V. (1984).

Verstedelijking in stadsregio's, van theoretisch concept naar bestuurlijke werkelijkheid.

Stedenbouw en Volkshuisvesting 65 (2): 53-62.

stadsrand, Breda, verstedelijking, stadsgewesten, instrumentarium, financiën, concepten, coördinatie, intergemeentelijke samenwerking

Samenvatting:

De traditionele, enkelvoudige stad kan op den duur niet meer voldoen aan de kwalitatieve eisen van de samenleving. Na urbanisatie, suburbanisatie en gebundelde deconcentratie, is de visie op de verstedelijking van Nederland nu gericht op de verstedelijking van Nederland nu stadsregio's of stadsgewesten genoemd. Zo'n stadsregio is te zien als een samenstel van een of enkele grotere centra met omliggende kleine kernen en tussenliggende groengebieden, die door onderlinge relaties een ruimtelijk en functioneel geheel vormen. Het stadsregioconcept als leidend beginsel is echter niet aangeslagen op gemeentelijk niveau. Met de gewestelijke stadsregioplannen doen zich dezelfde problemen voor als met structuurplannen in het algemeen. De brede, planmatig opgezette aanpak leidt tot langdurige procedures, hoge kosten, veel inventarisatiewerk dat later overbodig blijkt te zijn, een hoge mate van abstractie gedurende de eerste planningsfase en een geringe betrokkenheid van de gemeenten. Toch moet worden vastgesteld dat er in Brabant nauwelijks principiële bezwaren zijn verwoord tegen het stadsregio-concept. Een aantal andere oorzaken voor het falen zijn:

— het beleid is de vrucht van helicopterplanologie en onvoldoende begrepen door de gemeenten;

— de hogere overheden nemen onvoldoende initiatieven en schuiven de verantwoordelijkheden door;

— de planningssituatie verandert, m.n. de stagnerende groei;

— een aangepast instrumentarium ontbreekt;

— bevoegdheden en financiële middelen worden niet gecentraliseerd. Voor wat de betreft de stadsregio Breda gaat de boven beschreven situatie op. De behoefte aan verstedelijking, voortkomend uit ruimtegebrek, oneerlijke kostenverdeling, de efficiëntie van voorzieningen en het versterken van de centrumfunctie, leidde vroeger tot annexaties van omliggende kernen. Tegenwoordig probeert men het d.m.v. samenwerking in een stadsregio. De houdingen van rijk en provincie geven de stadsregio Breda echter slechts een voorzichtig perspectief.

Problemen en onderzoeksvragen:

— De auteur pleit voor een ruimtelijk plan waarin een wervende visie is vastgelegd en dat de grondslag geeft voor uitvoeringsgerichte beleidscoördinatie;

— een beter instrumentarium is gewenst. Voor in het artikel genoemde problemen: zie samenvatting.

317.

WAL, N. VAN DER (1987).

Sta niet stil bij de stadsrand: een plan voor het landschap tussen Delft en Zoetermeer.

Groen 43 (1): 16-20.

stadsrand, Delft, Zoetermeer, stedelijke druk, planvorming, landschap, 's-Gravenhage, recreatie, bos

Samenvatting:

In dit artikel wordt een plan gepresenteerd voor het gebied tussen Delft, Den Haag en Zoetermeer. Hierbij wordt vanuit een totaalvisie op het gebied getracht de vraag naar recreatie en bos te beantwoorden op een zodanige manier dat

de ruimtelijke kwaliteit verbeterd wordt. Als uitgangspunten voor het plan worden de volgende stellingen gehanteerd: 1. het plangebied is een stedelijk landschap of een 'bijzonder stedelijk gebied', waar stedelijke en met name recreatieve functies in hoge mate bepalend zijn voor het toekomstig ruimtegebruik. 2. planvorming in het randstedelijk gebied moet uitgaan van een ordenend principe, zodat een ruimtelijk kader wordt gecreëerd, waarbinnen zowel gestuurde als spontane veranderingen in grondgebruik

kunnen optreden. Uitgaande van de externe opbouw en van de keuze om verblijfs- en routegebonden recreatiemogelijkheden op korte afstand van de woongebieden te bieden is een doorlopende recreatieve zone, een 'groene cirkel', ontwikkeld. De interne opbouw van het gebied is bepalend geweest voor de uitwerking van deze groene cirkel. Binnen de groene cirkel worden verschillende milieutypen ontwikkeld met elk hun eigen specifieke uitdrukkings- en gebruiksvorm.

318.

WALPOT, O. (1988).

Landbouw in een stedelijke omgeving. Deel 1: Literatuurstudie in samenhang met case-studies Lelystad en Amersfoort. Deel 2: Ontwikkelingsplan Lelystad-Zuid.

Scriptie Vakgroep Planologie en Vakgroep Landschapsarchitectuur, Landbouwwuniversiteit Wageningen.

stadsrand, landbouw, Lelystad, Amersfoort, interviews, ontwikkeling, inrichting, wensen, plan, onderzoek, agrarische structuur, typologie

Samenvatting:

De problematiek van deze studie betreft de rol van de landbouw in een stedelijke omgeving vanuit een landbouwkundig oogpunt. Het is hierbij van belang om na te gaan, wat voor de landbouw zowel ruimtelijk als maatschappelijk wenselijk is. De historische ontwikkeling is samen met de invloed van de overheid verantwoordelijk voor de huidige verscheidenheid van landbouwbedrijven. De bedrijfsvormen kunnen structureel onderverdeeld worden in grootschalige industriële landbouw, kleinschalige full-time landbouw, semi-agrarische landbouw en beperkte landbouw. Alle vier de landbouwvormen hebben reële ontwikkelingsmogelijkheden in de nabije toekomst. De case-studies Lelystad en Amersfoort leveren empirisch materiaal over de stedenbouwkundige en bestuurlijke invloed op het gebruik van de stadsrandzone. Deze voorbeelden laten tevens zien, dat sinds de vorming van steden, bepaalde stedelijke activiteiten steeds buiten de (compacte) stadsgebieden ontwikkeld worden. Interviews met boeren in een stedelijke omgeving ondersteunen de gedachte dat zeker voor grootschalige industriële landbouw een ruimtelijke binding met de stad niet wenselijk is. In kleinschalige gebieden blijkt een ruimtelijke relatie wel gewaardeerd te worden. De sociale wensen en de technische inrichtingseisen die de boeren aan de inrichting

van het landbouwgebied stellen, worden aan de hand van literatuuronderzoek aangevuld en vervolgens afzonderlijk voor de vier genoemde landbouwvormen op een rij gezet. Deze behoeften en wensen confronteren met de onvermijdelijke aspecten van verstedelijking, levert drie mogelijke inrichtingsmodellen op, die de relatie van stad en landelijke gebieden in een zonering beschrijven. Er wordt geconcludeerd, dat een stadsrandzone als een afgebakend gebied niet realiseerbaar is. De gedachte wordt geopperd om steden opnieuw uiteen te leggen, waarbij aan ontsluitingspatronen een structurerende rol wordt toegekend. Deel 1 van dit verslag geeft geen sluitend antwoord op de gestelde problematiek, maar probeert een bijdrage te leveren aan een denkrichting, die de landbouw binnen verstedelijkingspatronen een bepaalde structurerende rol toekent. In het ontwikkelde inrichtingsmodel van Lelystad-Zuid worden de conclusies van het onderzoek voor een concrete situatie uitgewerkt. In het plan wordt een raamwerk ontwikkeld, bestaande uit landschappelijk kwalitatief aantrekkelijke randen in de vorm van groengebieden en uit een stelsel van lanen. Kleinschalige landbouw wordt enigszins verweven met de woonfunctie van het gebied. Industriële landbouw wordt in een cultuurtechnisch optimaal ingericht gebied tegen de stad aan behouden.

Problemen en onderzoeksvragen:

Aanbevolen wordt, om het onderzoek over de relatie tussen stad en landelijk gebied voort te zetten en wel in de richting van een meer concrete toepassing van onderzoeksresultaten. Verdere visievorming over de raakvlakken van stad en land is belangrijk, omdat deze raakvlakken niet alleen in de stadsrandzone voorkomen, maar ook elders in het landelijk gebied.

319.

WEERDENBURG, L.J.M. (1974).

Land- en tuinbouw in de periferie van de stad. Werkgroep Capita Selecta. Het overgangsgebied tussen stad en platteland. Capita Selecta 1973-1974. Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, landbouw, tuinbouw, grondonttrekking, stedelijke nabijheid, verpaupering, agrarische structuur

Samenvatting:

De auteur stelt dat het voorkomen van landbouw tot aan de stad een typisch Nederlands verschijnsel is. Tot voor kort werd

de positie van de landbouw ten opzichte van de oprukkende stad niet als een probleem gezien, er werd geen aandacht aan besteed. Er is dan ook te weinig informatie beschikbaar om de vraag of de boer het in de stadsrand moeilijk heeft te kunnen beantwoorden. Toch probeert Weerdenburg om iets te zeggen over de mogelijkheden en moeilijkheden voor land- en tuinbouw nabij de grotere stad. De situatie verschilt voor de land- en de tuinbouw. De tuinder heeft altijd al een sterkere band gehad met de stad, en voelt zich daardoor minder bedreigd door de stad. De opportunity-kosten zijn relatief laag, waardoor alternatief gebruik van tuinbouwgrond minder snel zal plaatsvinden. Bovendien kan de tuinbouw beter kleinere stukjes grond benutten dan de landbouw. Moeilijkheden voor de tuinbouw ontstaan eerder door beperkingen ten aanzien van uitbreidingsmogelijkheden in streek- en bestemmingsplannen. De positie van de landbouw lijkt ongunstiger te zijn: meer grondonttrekking aan de landbouw dan elders, bestemmingsveranderingen bij 40 - 50% van de boeren, toename van het aantal part-time boeren, ongunstiger ontwikkeling van de bedrijfsgroottestructuur dan elders, er worden minder moderne loopstallen gebouwd dan elders. Conclusie: de landbouw blijft in West-Nederland relatief achter in ontwikkeling. Is dat te wijten aan de nabijheid van de grote steden? Er is in ieder geval een aantal belemmeringen: onzekerheid (bestemming), beperkingen door hinderwet, voorzieningen voor de stedelingen maken aanspraak op de grond, stijging van de grondprijzen, ruilverkavelingen blijven uit of hebben minder effect, dienstverlenende activiteiten kunnen minder goed functioneren (loonbedrijf e.d.), boeren geven grond uit voor andere bestemmingen, vervuiling van het milieu door verkeer en industrie. Naast belemmeringen wordt er een aantal mogelijkheden voor de landbouw opgenoemd: mogelijkheid over te schakelen op tuinbouw, voor individuele boer kan stijging grondprijzen betekenen dat hij door kan gaan tot hij toe is aan rentenieren, levering aan consument mogelijk, overschakeling op alternatieve landbouw wellicht rendabel. Geconcludeerd wordt dat de invloed van de stad op het economisch functioneren van de landbouw direct en indirect kan zijn. Direct waar de stedelijke ontwikkelingen zelf als belemmering voor de landbouw optreden, indirect waar de stedelijke ontwikkelingen er toe leiden dat historisch gegroeide agrarische productie-omstandigheden niet of onvoldoende aan de behoefte van moderne landbouw aangepast kunnen worden. In de groene

gebieden rond de stad is meer dan elders sprake van een discrepantie tussen de belangen van de individuele boer en de landbouw als bedrijfstak.

Problemen en onderzoeksvragen:

Onderzoek naar het economisch functioneren van de land- en tuinbouw in de nabijheid van grote steden is gewenst.

320.

WELSENES, F. VAN (1988).

Stadsrandzone en planvorming, Amstelland onder de loep.

Landbouw Universiteit Wageningen, vakgroep Planologie.

stadsrand, Amstelland, planvorming, stadsgewesten, landschap, Randstadgroenstructuur, instrumentarium, planning, coördinatie

Samenvatting:

Omdat er in stadsrandgebieden een wankel evenwicht heerst, is er behoefte aan een specifieke vorm van planning. Hiervoor is echter geen pasklaar instrument beschikbaar. Daarom zal met de bestaande instrumenten naar een oplossing voor stadsrandzones moeten worden gezocht. Ook in Amstelland blijkt, dat het ontbreekt aan een duidelijk kader. Zo'n kader zou vanuit de drie volgende instrumenten kunnen worden geleverd:

- actievere rol voor de stadsgewesten, met als nadeel dat in stadsgewesten de grotere gemeenten het vaak voor het zeggen hebben;
- het landschapsstructuurplan, met als probleem, dat dit weinig rechtskracht heeft;
- de Randstadgroenstructuur, met als probleem, dat deze nu alleen voor de Randstad geldt. Ten behoeve van een betere coördinatie van de planvorming zou in elke stadsrand een stadsrandcomité opgericht moeten worden, dat zich richt op de organisatie van de planning in de stadsrandzone.

Problemen en onderzoeksvragen:

Kan de Randstadgroenstructuur dienen als planningskader voor planning in de stadsrandgebieden?

321.

WELSENES, L.J. VAN (1978).

Bestuursproblemen van een dorp aan de stadsrand.

Wonen-TA/BK 23-78: 14-19.

stadsrand, Abcoude, stedelijke druk, Amsterdam, Utrecht, ruimtelijk beleid,

instrumentarium, stadsgewesten, planologie, bestuur

Samenvatting:

Welsenis is burgemeester van Abcoude, een kleine gemeente, die grenst aan de zuidelijke gemeentegrens van Amsterdam. De huizen in de wijk Gaasperdam zullen tot op 150 m van Abcoude worden gebouwd. De 8 000 inwoners ondervinden steeds meer de druk van de stad: sluisverkeer, hoge huizenprijzen enz.. In 1973 werd van hogerhand bepaald, dat de gemeente Abcoude niet meer mocht bouwen: dit zou betekenen, dat de eigen inwoners nog meer benadeeld zouden worden, omdat tot dan toe vooral voor de import was gebouwd. Het gemeentebestuur ziet zich gesteld voor twee taken: het buitengebied zal een effectieve bescherming moeten krijgen en het verdringingsproces van de oorspronkelijke bevolking moet worden stopgezet. Deze problematiek heeft zowel een planologisch als een bestuurskundig aspect. Het Streekplan Utrecht-West uit 1978 gaat volledig voorbij aan de ligging van Abcoude aan de Amsterdamse stadsrand, waar het streekplan niets over vermeldt. Abcoude moet de ontwikkelingen op diverse fronten in de gaten houden. Dat is organisatorisch zeer moeilijk voor een kleine gemeente. Vooral de recreatieve ontwikkelingen worden met zorg tegemoet gezien. De druk bestaat niet alleen uit grootschalige projecten, maar ook uit diffuse processen (dagjesmensen enz.).

Welsenis refereert aan de Gageldijk aan de noordelijke bebouwingsgrens van de stad Utrecht: de ontwikkelingen daar zijn twintig jaar geleden ook niet planologisch voorzien. Welsenis vraagt zich af, of een kleine gemeente wel genoeg mankracht kan opbrengen om het ruimtelijk beleid tot stand te brengen. Hij gelooft van wel, maar wijst er op, dat dan juist niet te veel taken aan vaste externe deskundigen moeten worden overgelaten. De filosofie wordt dan te zeer door één persoon bepaald. Abcoude werkt met verschillende externe deskundigen per project. De vraag is, welke instrumenten een gemeente heeft om het karakter van een agrarisch gebied te bewaren. De overheid zal uiteindelijk bijvoorbeeld het bufferzonebeleid gestalte moeten geven. De overheid zal ook instrumenten moeten ontwikkelen om verloedering tegen te kunnen gaan, als een bedrijf niet meer volledig agrarisch kan functioneren. Wat is de waarde van een kleine landelijke gemeente in een stadsrand? Welsenis wijst op de hoge kwaliteit van het woonmilieu. De stad en het dorp in de stadsrand hebben ieder een eigen opdracht. Stadsgewestvorming

bedreigt deze eigen taak. Wat zou moeten gebeuren is, dat de kleine gemeenten rondom de grote stad samenwerking zoeken om zo gezamenlijk met de stad te kunnen onderhandelen.

322.

WERKGROEP CAPITA SELECTA (1973).
Capita Selecta 1973-1974: Het overgangsgebied tussen stad en platteland.
Capita Selecta 1973-1974,
Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, planologie, geschiedenis, landbouw, tuinbouw, bestuurlijk, grondgebruik, sociologie, infrastructuur, collegedictaat

Samenvatting:

Het rapport bestaat uit een introductie van de Werkgroep Capita Selecta en een verslag van 10 lezingen die in deze reeks zijn gehouden, met de volgende titels:

- stad en platteland in historisch perspectief;
 - de functionele organisatie van de stad;
 - ontwikkeling in het grondgebruik in het overgangsgebied, in het bijzonder met betrekking tot de landbouw;
 - het overgangsgebied tussen stad en platteland sociologisch-planologisch bezien;
 - land- en tuinbouw in de periferie van de stad;
 - het stadsrandgebied;
 - het verkeer in het overgangsgebied tussen stad en platteland;
 - beleid en grond;
 - bestuurlijke aspecten van het overgangsgebied tussen stad en platteland.
- Behalve deze lezingen is een overdruk opgenomen van het artikel 'Sta stíl bij de stadsrand', van de auteurs H.J. de Boer, B. Eerhardt en W. Reh (de Boer, 1974).

Problemen en onderzoeksvragen:

In de introductie worden de vragen rond het thema als volgt samengevat:

- wat moet worden verstaan onder het overgangsgebied tussen stad en land?
- welke problemen spelen zich af in het overgangsgebied en zijn deze problemen voor dit gebied specifiek?
- welke oplossingen laten zich formuleren voor deze problemen? Geconstateerd wordt dat er een verscheidenheid is van definities van stad en (platte)land, en ook het overgangsgebied. Dit komt ook naar voren in de lezingen. Het overgangsgebied wordt gezien als het gebied waar vooral de interactie tussen het 'systeem' stad en het 'systeem' platteland zich toespitst. Het evenwicht tussen beide systemen kan daar

ten gevolge van de verhevigde dynamiek in hoge mate verstoord worden. Verbetering van de samenhang van stad en platteland moet gezocht worden in het interactieproces (tussen stad en platteland).

Daarvoor is een stuurplan nodig, en dus een samenhang in de planning voor de beide gebieden. Er is behoefte aan conceptvorming over de vorm, het beeld en de functie van het overgangsgebied tussen stad en platteland. Een aantal bijdragen is afzonderlijk samengevat: Elsinga & Sparenburg, 1974; Groot, 1974; Van Gurp, 1974; Klerks, 1974; Thissen, 1974; Van der Woude, 1974.

323.

WERKGROEP CAPITA SELECTA UIT DE RUIMTELIJKE ORDENING (1985).

Capita Selecta 1984-1985: Het spanningsveld van stad en platteland in de ruimtelijke ordening.

Capita Selecta 1984-1985,
Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, randstadgroenstructuur, collegedictaat, ruimtelijk beleid, planologie, gemeente, Haaglanden, Spaarnwoude, Almere, geschiedenis, verstedelijking, Amsterdam, Haarlem, Hoofddorp, bos, landschap, grondgebruik, instrumentarium, ruimtelijke ordening

Samenvatting:

Het rapport bestaat uit een introductie van de Werkgroep Capita Selecta en een verslag van 16 lezingen die in deze reeks zijn gehouden, met de volgende titels:

- het spanningsveld van stad en platteland, bezien vanuit een planologisch kader;
- historische schets van de ontwikkeling van ruimtelijke visies en ruimtelijk beleid op nationaal niveau met betrekking tot het spanningsveld van stad en platteland vanaf ca. 1966 - heden. In deze lezing wordt stil gestaan bij het beleid ten aanzien van de Randstadgroenstructuur.
- ruimtelijk beleid ten aanzien van De Haaglanden op provinciaal niveau;
- ruimtelijk beleid op gemeentelijk niveau binnen De Haaglanden;
- de landschapsontwikkelingsvisie voor De Haaglanden;
- analyse van het provinciaal ruimtelijk beleid ten aanzien van het spanningsveld van stad en platteland met behulp van het computerprogramma MAP;
- ruimtelijk beleid en agrarische ontwikkelingen in de Haaglanden;
- landinrichting in de Haaglanden;

- grootte en spreiding van nieuwe bossen in verband met landschap en verstedelijking;
- ruimtelijk beleid ten aanzien van het gebied Amsterdam-Haarlem op provinciaal niveau;
- structuurplan Amsterdam: 'de stad centraal';
- landschapsontwikkelingsplan Amsterdam-Hoofddorp-Haarlem;
- het functioneren van Spaarnwoude als recreatiegebied in de regio;
- evaluatie van beleid, planning en inrichting van recreatiegebieden met als voorbeeld het recreatiegebied Spaarnwoude;
- landschapsontwikkelingsvisie voor Almere;
- de verhouding tussen ontwikkelde visies en de feitelijke ontwikkelingen in Almere's buitenruimte.

Problemen en onderzoeksvragen:

- In de introductie wordt een typering gegeven van de problematiek. Problematisering van de relaties tussen stad en platteland gebeurt zowel in ruimtelijke zin als in functionele zin. Vanuit een ruimtelijk gezichtspunt wordt het ontbreken van ordening (rommeligheid) vaak als belangrijkste karakteristiek en knelpunt opgevat. Vanuit een functioneel gezichtspunt wordt de nadruk gelegd op botsende belangen (verbonden met verschillende functies), zowel als gevolg van elkaar uitsluitende claims op grondgebruik als ten gevolge van negatieve beïnvloeding van de ene functie door de andere. Aan de onsamenhangendheid van de ruimtelijke organisatie in dergelijke gebieden lijken de volgende factoren ten grondslag te liggen: + de dynamiek van de maatschappelijke ontwikkelingen; + sectorbelangen worden veelal krachtig ondersteund vanuit de samenleving; + onvolkomenheden in het facetbeleid als zodanig, zoals bijv. het feit dat bepaalde visies door de verschillende bestuursniveaus niet gelijkelijk worden gedeeld, waardoor realisering wordt gefrustreerd of het ontbreken dan wel onvoldoende benutten van instrumentarium.
- Tegen de achtergrond van voorgaande probleemtypering is de probleemstelling voor deze collegereeks als volgt omschreven: + Vanuit welke visies (concepten) is in het kader van de ruimtelijke ordening geprobeerd aan de samenhang van ruimtelijke ontwikkelingen in gebieden in het spanningsveld van stad en platteland vorm te geven? + In hoeverre heeft het streven naar een samenhangende ruimtelijke ontwikkeling tegen de achtergrond van de betreffende visie in praktische zin tot resultaten geleid? + Welke voorwaarden lijken voor de realisering van visies op de structurering van ruimtelijke ontwikkelingen in gebieden in het spanningsveld van stad en platteland van belang? Welke visies lijken mede tegen deze

achtergrond denkbaar en zinvol? Enkele bijdragen zijn afzonderlijk samengevat: Froentjes, 1985; Hidding, 1985; Hordijk, 1985; Hosper, 1985; Houtzager, 1985; Van der Kruis, 1985; Vollmer, 1985; Van Steenbergen, 1985; Wezenaar, 1985.

324.

**WERKGROEP GROOTSCHALIGE PERIFERE
DETAILHANDEL (1985).**

*Grootschalige perifere detailhandel in
Zuid-Holland; een beleidsnota.
Rotterdam.*

stadsrand, detailhandel, Zuid-Holland,
Rijnmond, beleid, locatiekeuze,
bestemmingsplan, coördinatie

Samenvatting:

Het vigerende beleid ten aanzien van detailhandel is het verzorgen van een optimale verzorgingsstructuur. Dit houdt in het scheppen van optimale voorwaarden voor de bestaande en daartoe aangewezen winkelcentra op verschillende niveaus in de stad. Tot nu toe is dan ook in streekplannen een restrictief beleid gevoerd ten aanzien van de vestiging van grootschalige perifere detailhandel. Dit beleid wordt langzamerhand genuanceerd. In bestemmingsplannen wordt in sommige gevallen ruimte opengelaten voor de handel in:

- brand- en explosiegevaarlijke goederen;
- auto's, boten, caravans, landbouwwerktuigen;
- tuinbenodigdheden.

Ook andere bedrijven willen zich graag vestigen op perifere locaties. Vooral grootschalige meubelbedrijven en bouwmarkten vestigen zich graag in perifere gebieden. Naar aanleiding daarvan is de vraag naar de noodzaak van een beleidsaanpassing gesteld en is door de provincie Zuid-Holland, het Openbaar Lichaam Rijnmond en de gemeente Rotterdam de Werkgroep Grootschalige Perifere Detailhandel ingesteld. Het door de Werkgroep voorgestelde beleid heeft de volgende uitgangspunten: 1) behoud en versterking van de attractiviteit van de bestaande centrumgebieden dient aandacht te krijgen. Ook voor grootschalige detailhandel dient daar een plaats te zijn. 2) alternatieve vestigingen dienen de bestaande centra te ondersteunen en er moet dan ook gestreefd worden naar vestiging zo dicht mogelijk bij deze centra. 3) er moeten maatregelen worden getroffen om ongewenste perifere vestiging tegen te gaan. Er worden drie branchegroepen onderscheiden, die respectievelijk wél, soms en niet toelaatbaar zijn in de periferie. groep 1: de boven al genoemde branches. groep 2: detailhandel in bouwmaterialen en meubels. groep 3: overige

detailhandel. Voor groep 1 en groep 2 worden nog beperkingen gesteld aan de locaties. Groep 1 wordt bij voorkeur gevestigd op een bedrijventerrein. Voor groep 2 wordt in eerste instantie gedacht aan een overgangszone rondom bestaande centra en pas later aan een bedrijventerrein. Groep 3 hoort in de bestaande en daartoe bestemde winkelcentra. Het beste instrument is het bestemmingsplan. Bijzondere aandacht dient te worden besteed aan de branchevervaging. In de bestemmingsplannen dient dan ook een nauwkeurige begripsbepaling van de toegelaten bedrijvigheden opgenomen te worden. Bij de uitwerking van het beleid moet gelet worden op het aanbieden van een reëel alternatief voor de afgewezen vestiging. De beoordelingsprocedure voor groep 1 kan betrekkelijk eenvoudig zijn. Voor groep 2 is een zware procedure nodig. Hoewel concentratie van de grootschalige perifere detailhandel voor de betrokken bedrijven voordelig kan zijn, wordt de concurrentiekracht tegenover andere vestigingen veel groter. In principe moet dan ook gewaakt worden voor al te grote concentratie.

Problemen en onderzoeksvragen:

- Het uitgangsprobleem is de groeiende vestiging van grootschalige perifere detailhandel.
- Bij verder beleid moet gelet worden op de instandhouding en bevordering van de bestaande verzorgingsstructuur.
- Branchevervaging dient te worden tegengegaan middels nauwkeurige omschrijving van de toegestane activiteiten.
- Gewaakt moet worden tegen te grote concurrentiekracht.
- Overheden dienen zorgvuldig te bekijken, of de voorgenomen vestiging voldoende inpasbaar is in de bestaande structuren. Eventueel is een onderzoek daarnaar noodzakelijk.
- Overheden dienen zorgvuldig samen te werken en te overleggen om het beleid te kunnen handhaven.

325.

WERKGROEP HAAGLANDEN (1980).

*De Haaglanden; motieven en uitgangspunten
voor landinrichting.*

Werkgroep Haaglanden.

stadsrand, Haaglanden, onderzoek, overzicht, beleid, landbouw, stedelijke druk, recreatie, tuinbouw, bosbouw, landschap, verweving, instrumentarium, ruimtelijke ordening, cultuurtechniek, planologie, randstadgroenstructuur, streekplan, landinrichting, coördinatie

Samenvatting:

De ambtelijke Werkgroep Haaglanden is ingesteld om na te gaan, welke motieven in de Haaglanden landinrichting gewenst maken en hoe het gebied begrensd wordt. De Werkgroep is uitgegaan van de streekplannen Zuid-Holland-West en Rijnmond. De hoofdlijnen van de ruimtelijke ontwikkeling liggen onder andere vast in de Nota Landelijke Gebieden, waarin gepleit wordt voor de randstadgroenstructuur. In de toekomst is voor wonen, verkeer, tuinbouw en recreatie ongeveer 14% van de totale oppervlakte nodig. Het gebied kent nu een afwisselend voorkomen van grotere functionele eenheden, die in de toekomst meer verweven zullen raken.

Belangrijke punten zijn voor:

- recreatie: nadere invulling en localisering van, tijdige grondverwerving voor en goede afronding van de projecten;
- glastuinbouw: planmatig benutten van de bestaande gronden, goede infrastructuur en verwerving van gronden om de dreigende versnippering tegen te gaan;
- bos: locatie, verwerving en afronding van de gebieden;
- akker- en weidebouw: de landbouw dreigt het kind van de rekening te worden als gevolg van de sterke druk vanuit de niet-agrarische functies en de glastuinbouw. Verder zijn er bestaande cultuurtechnische problemen en dreigen er problemen als gevolg van maatregelen voor andere functies. Versterking van de structuur is nodig en synchronisatie met andere maatregelen is van groot belang. Op grond van de probleemschets worden drie deelgebieden onderscheiden, met elk een ander toekomstperspectief, t.w. Leidschendam-Nootdorp, de B-driehoek en Oude Leede. Het instrumentarium bestaat uit: 1. de streekplannen Zuid-Holland-West en Rijnmond, 2. de ruilverkavelings- of landinrichtingswet, 3. de Planningsprocedure Openlucht-Recreatie, 4. specifieke instrumenten van StaatsBosBeheer voor de boswachterij, 5. diverse regelingen, beschikkingen en besluiten van een grote verscheidenheid aan overheden. De onderlinge verhouding en afstemming is van groot belang, vooral van de instrumenten 2, 3 en 4. Het rapport komt tot de volgende aanbevelingen:
 - Een integrale benadering is gewenst. Deze benadering moet rekening houden met de veelsoortige doelen, de omvangrijke functies en de ingewikkelde verweving.
 - Uitgaande van de streekplannen moeten de overige instrumenten goed op elkaar afgestemd worden.

— Het belang van de landbouw moet goed beschermd worden, vooral tegen de druk van de andere functies. Verbetering van de bestaande toestand en synchronisatie van de maatregelen is een dringend vereiste.

— Het is van belang uit te gaan van één samenhangende visie. Omdat het hele gebied te groot is om dan binnen afzienbare tijd tot een zinvolle inrichting te komen, is deling in drie deelgebieden toch gewenst.

— Er mag geen belemmering optreden voor lopende projecten.

— Er bestaan nu reeds knelpunten. Mede gezien de lange voorbereidingstijd wordt aanbevolen om nu reeds een aanvraag in te dienen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Zie bovenstaande samenvatting. Op grond van de hier geformuleerde uitgangspunten is een breed onderzoek gedaan door het LEI en het ICW, uitmondend in H.W. Kamphuis, 1986.

326.

WERK GROEP OPENLUCHTREKREATIE, TECHNISCHE HOGESCHOOL DELFT. H. DEKKER (RED) (1979).

Stadsrandzone in relatie met openluchtrecreatie.

Kollegedictaat 1979-1980, college HB26 A, Afdeling Bouwkunde, Civiele Techniek en Geodesie, Technische Hogeschool Delft. Ook: *Openluchtrecreatie in de stadsrandzone.* Instituut voor Stedebouwkundig Onderzoek, overduik 25, 1982.

stadsrand, recreatie, collegedictaat, Midden Delfland, geschiedenis, landbouw, tuinbouw, ruimtegebruik, beleid, inrichting, IJsselmonde, beleid, Zwolle, 's-Gravenhage, randstadgroenstructuur, juridisch

Samenvatting:

Deze collegebundel omvat een serie van een tiental lezingen met de volgende onderwerpen: Dr. Ir. J.C. Visser:

— de stadsrand historisch gezien; Prof. Dr. Ir. F.M. Maas:

— veranderende visie op de stadsrandzone; W.C.J. Boer:

— vorming stadsranden; Ir. H.A. van Alderwegen:

— onderzoek ten behoeve van de planning van recreatieve inrichting van stadsrandzones; Ir. K.A.A. van der Spek:

— recreatieonderzoek in de stadsrandzone Zwolle; Ir. A.L.G.M. Bauwens:

— land- en tuinbouw in de stadsrandzone; Ir. G.A. Sparenburg:

— het ruimtegebruik in een deel van het oostelijk stadsrandgebied van de Haagse agglomeratie; Ir. R. Kegel:
— inrichting van een stadsrandzone; IJsselmonde-Oost; Ir. P.L. Dauvellier:
— rijksbeleid ten aanzien van de stadsrandzone, de randstadgroenstructuur; Mr. E.T. Schutte-Postma:
— beleid toegepast op Midden-Delfland, de juridische kant. Een aantal bijdragen is afzonderlijk samengevat: Bauwens, 1979; Sparenburg, 1979; Visser, 1979.

327.

WEST 8, LANDSCAPE ARCHITECTS (1989).

De periferie als centrum. Een case-study naar bos- en landschapsbouw in het stadsgewest Utrecht.

Studiereeks 'Bouwen aan een levend landschap', 16. Directie Bos- en Landschapsbouw, Rotterdam, 31pp.

stadsrand, Utrecht, periferie, concepten, stadsgewesten, bosbouw, landschapsbouw, landschapsarchitectuur, planningsproces, beleid, Randstad, plan, planvorming

Samenvatting:

Uitgangspunt voor het rapport is, dat met de ontwikkeling van stad naar stadsgewest en die van stadsrand naar periferie, ruimtelijke planning en ontwerpen een andere rol hebben gekregen. De studie gaat in op de mogelijke bijdrage van de bos- en landschapsbouw, en meer algemeen op de mogelijke rol van de landschapsarchitectuur in verstedelijkte gebieden, aan de hand van een case-study voor een stadsgewestelijke groenstructuur van de regio Utrecht. Een ruimtelijk plan is uitgewerkt voor drie schalen: een concept voor de Randstad (1 : 100 000), ontwerpprincipes voor de regio (1 : 25 000) en voorstellen voor relevante onderdelen (1 : 10 000).

De studie heeft geen concreet programma als uitgangspunt, maar is gebaseerd op de Vierde Nota, het provinciale en gemeentelijke beleid, opvattingen van het Consulentschap bos- en landschapsbouw en de medewerkers van het project-theoretisch kader. De werkwijze bestaat aan de ene kant uit de lijn gebiedsanalyse, literatuuronderzoek, probleemdefiniëring en ontwerpen met schaalessprongen, aan de andere kant zijn door middel van collage- en schetsrondes, interviews, brainstorming en referentiestudies associatieve en creatieve lijnen bewust in de studie gebracht. In het eerste hoofdstuk is de huidige complexiteit en fragmentatie van het landschap rondom Utrecht geplaatst in een kader van de historische

verandering in de relatie tussen stad en land. Hoofdstuk twee gaat in op de landschapsvormende processen, op grond waarvan in hoofdstuk drie een planningsmethode wordt voorgesteld. Het voornaamste verschil met de gebruikelijke planning is, dat er geen integraal plan wordt opgesteld, maar dat op concrete programma's gebaseerde objecten in de stadsgewestelijke context worden geplaatst, zoals die in de eerdere hoofdstukken geanalyseerd is. Hoofdstuk vier bevat een viertal ontwerpen voor dergelijke objecten, die de methode illustreren. Het zijn onderdelen van de voorgestelde stadsgewestelijke groenstructuur: een grootschalig bos nabij Schalkwijk, het Noorderpark als waterpark, vormgeving van drie autosnelwegen en een cluster van snelwegvoorzieningen aan de A12.

328.

WETENSCHAPPELIJKE RAAD VOOR HET REGERINGSBELEID (1990).

Van de stad en de rand.

SDU, Rapporten aan de Regering 37, 's-Gravenhage, 255 pp.

stadsrand, financiën, demografie, stedelijke structuur, structuur

Samenvatting:

In dit rapport adviseert de Raad meer reliëf te geven aan een grootstedelijk beleid op nationaal niveau. Nederland wordt hier opgevat als één grote stedelijke agglomeratie met wat landelijk gebied eromheen. In dit kader dienen de grote steden een ruimere bestuurlijke en financiële armslag te krijgen en meer verantwoordelijkheid te dragen voor de verbetering van hun positie. In het rapport worden aanbevelingen gedaan met betrekking tot de economische ontwikkeling in de grote steden, de sociale problemen, de maatschappelijke voorzieningen en de financieel-bestuurlijke verhoudingen. Met betrekking tot stadsranden en verstedelijking wordt geconstateerd, dat de stedelijke kernen een ongunstige sociale en economische structuur hebben, terwijl de (nieuwe) stedelijke uitbreidingen een zeer gunstige structuur hebben. Als gevolg daarvan zijn de sociale problemen in de stedelijke kernen groot, terwijl de randgemeenten juist een sterke economische groei doormaken. Voor de stedelijke regio's als geheel komt de sociale en economische structuur overeen met het landelijk gemiddelde.

Problemen en onderzoeksvragen:

Een veelvuldig geconstateerd probleem is de (gedwongen) passieve instelling van gemeenten.

Overheveling van vooral het beheer van de inkomsten en uitgaven van het Rijk naar de gemeenten, zou deze laatste meer prikkelen tot een actiever sociaal en economisch beleid.

329.

WEZENAAR, H. (1986).

De stadsrand. Van rommelzone naar recreatiemilieu.

Groen 42 (6): 24-26.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, onderzoek, planvorming, recreatief medegebruik, planologische onzekerheid, rommelzone, Almere, recreatie

Samenvatting:

De noodzaak om aan bestaande stadsranden grote recreatievoorzieningen, zoals boswachterijen, volkstuincomplexen en parken, toe te voegen lijkt duidelijk, gezien de tekorten aan recreatieruimten in de Randstad. De aanbeveling niettemin zorgvuldig met de rommeligheid, die zo kenmerkend is voor veel stadsrandgebieden, om te springen komt echter nog weinig uit de verf. In het artikel gaat de auteur nader in op recreatie en rommeligheid en licht dat toe aan de hand van de stadsrand van Almere. Uit onderzoek(simpresies) worden conclusies opgesomd over de kenmerken van stadsrandgebieden, de rommelbedrijfjes en over de recreatieve waarde. Uitgaande van de eerste onderzoeksimpresies kan gesteld worden dat de onvoorspelbaarheid van het stadsrandmilieu, het eeuwig onverwachte, een belangrijke recreatieve waarde vertegenwoordigt. Van belang is dat nieuwe, rigoureuze grootschalige recreatievoorzieningen deze waarde niet doen dalen.

Problemen en onderzoeksvragen:

Hoe in de planning om te gaan met onzekerheid en rommeligheid in de stadsrandgebieden? Er mee leren leven en er mee leren plannen!

330.

WEZENAAR, J.A. (1978).

De simulatie van een nieuwe stadsrand (1).

Een experimentele toepassing van actie-onderzoek en preferentie-budgetspel.

Recreatievoorzieningen 10 (11): 598-602.

stadsrand, Almere, recreatie, onderzoek, inrichting, wensen, waardering, model

Samenvatting:

Bij wijze van experiment is een onderzoek naar de recreatieve voorkeuren bij toekomstige gebruikers van een nieuw in te richten

stadsrandgebied gehouden. De uitkomsten van een daartoe gespeeld zogenoemd preferentiebudgetspel waren goed bruikbaar voor een algemeen inrichtingsmodel voor stadsrandgebieden. Het spel was onderdeel van een actie-onderzoek, dat mede de bewuste participatie van de toekomstige gebruikers van het stadsrandgebied beoogde. Door een aantal onvolkomenheden in de procedure is het actie-onderzoek zelf niet erg geslaagd. Ongeveer 250 huishoudens konden een keuzepakket van in de case-study realiseerbare recreatielandschappen samenstellen. De activiteiten die men in de landschappen dacht te gaan doen, waren, naast het voorkomen van water, vormen van beplantingen en het voorkomen van open ruimte, hierbij van doorslaggevende betekenis. Gezien de meningen over de afstanden tot de woning zijn de onderzoeksresultaten goed bruikbaar voor de inrichting van de case-study. Zie daarvoor de volgende samenvatting.

331.

WEZENAAR, J.A. (1978).

De simulatie van een nieuwe stadsrand (slot).

Een experimentele toepassing van actie-onderzoek en preferentie-budgetspel. Recreatievoorzieningen 10 (12): 662-666.

stadsrand, Almere, onderzoek, recreatie, inrichting, evaluatie

Samenvatting:

(Zie ook de vorige samenvatting). In het eerste deel van het artikel is ingegaan op de operationalisatie van een model dat de recreatieve planning in inrichting van een nieuw stadsrandgebied kan vergemakkelijken. In dit tweede deel van het artikel wordt de concrete toepassing van het model besproken in de vorm van een case-study. De case-study voor deze experimentele toepassing is een nieuwe stad in een nog jonge polder (A1) die als opvanggebied voor de (bevolkingsproblemen) van een oude grote stad in de Randstad (A) moet dienen. Afgezien van een paar specifieke omstandigheden die bij deze simulatie een rol speelden, geeft deze toepassing een goede evaluatie van het model te zien.

Problemen en onderzoeksvragen:

Van de gehanteerde methode wordt een evaluatie gegeven. Daarbij komen mogelijke verbeteringen aan de orde.

332.

WEZENAAR, J.A. (1981).

De inrichting van de stadsrandgebieden van Almere.
Planologische Discussiebijdragen 23/24.
Technische Hogeschool Delft.

stadsrand, Almere, landschap, recreatie, inrichting, typologie, model

Samenvatting:

Vanwege de meerkernige opzet van de nieuwe stad Almere, zal rond het jaar 2000 een bebouwingsrand van 90 km lengte ontstaan zijn. Gezien de conceptie, dat de Buitenruimte van Almere (d.i. een gebied van ca. 10 000 ha tussen en rondom de verschillende woonkernen) in samenhang met woonkernen ontwikkeld dient te worden, is enige jaren geleden de strategie van landschapsontwikkelingszones ontworpen. In deze strategie ontbraken tot dusver nog voldoende concrete richtlijnen aangaande de inrichting van die delen van de Buitenruimte, die direct grenzen aan de woonkernen = de stadsrandgebieden. Op basis van analyse van de recreatieve waarde van stadsrandgebieden (Badhoevedorp, Haarlem-Schalkwijk, Lelystad, Nijmegen-Dukenburg, Almere-Haven), is via het formuleren van doelstellingen een modelstudie uitgevoerd naar de inrichtingsmogelijkheden van deze stadsrandgebieden, in samenhang met de meer algemene strategie van landschapsontwikkeling voor de Buitenruimte als geheel. Resultaat is een catalogus van mogelijkheden, die directe aanknopingspunten biedt voor inrichting van de stadsrandgebieden in Almere of elders. Deze catalogus is een kwalitatief ruimtelijk model, waarin een inrichtingsthema (stadsgerichtheid in vier categorieën) aan bouwstenen voor de inrichting (bestemmingscategorieën) wordt gekoppeld. Resultaat is een duidelijke differentiëring van bestemmingselementen naar ligging t.o.v. de stad. Naast een programmering van globale bestemmingen (structuurplanniveau) is in Almere tevens een juiste toepassing van de landschapsontwikkelingsstrategie vereist om het model te kunnen toepassen. Momenteel wordt hieraan gewerkt. Vanuit een beschouwing over de mogelijke werking van het model wordt de bruikbaarheid op het 'oude land' getoetst.

333.

WEZENAAR, J.A. (1981).

De rand van de stad-stedelijke recreatie in de marge. 50 Jaar onderzoek door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders; een keuze uit het hedendaagse onderzoek. Deel 2B.
Flevobericht 163: 31-39.

stadsrand, Almere, recreatie, gebruik, onderzoek, methode, beleving, planologie, beheer

Samenvatting:

Het toekomstige stadsrandgebied van de nieuwe stad Almere zal een groot deel van Almere's Buitenruimte beslaan. Ten einde richting te geven aan de planologie van dit gebied zijn enkele pilot-studies verricht in en buiten de Flevopolders. Stadsrandgebieden blijken over het algemeen een menging van functies te vertonen en zijn veranderlijk van aard. Stadsrandgebieden hebben een duidelijke recreatieve functie voor de bevolking. Recreatie wordt verondersteld het streven naar een hervervlechting van de in de loop van de laatste eeuw uit elkaar gegroeide levenssferen van mensen als centraal thema te hebben. Dit vereist een planologie die zoveel mogelijk tot ruimtelijk geïntegreerde milieus leidt. Stadsrandgebieden vormen door hun karakter een goede mogelijkheid om dergelijk 'recreatie'-milieu's te bieden. Van belang zijn het garanderen van de stedelijke, openbare sfeer (in samenhang met toegankelijkheid) en van een aangepast beheer, wil de inrichting van stadsrandgebieden optimaal kunnen functioneren. Om aan de algemene tendenties van het terugdringen van de openbare sfeer en de steeds grotere nadruk op een specifiek recreatievoorzieningsbeleid te ontkomen ware wellicht een inrichtingsplanning op basis van het landschappelijk milieu de beste oplossing. Naast een accent op hoofdstructurele elementen als ontsluiting en te allen tijde openbare plekken en voorzieningen, is een zeker beheer en beleid van een bepaalde signatuur, alsmede een daaraan aangepaste planningsorganisatie welhaast onvermijdelijk.

334.

WEZENAAR, J.A. (1985).

De verhouding tussen ontwikkelde visies en de feitelijke ontwikkelingen in Almere's buitenruimte.

Werkgroep Capita Selecta uit de Ruimtelijke Ordening. Het spanningsveld van stad en platteland. Capita Selecta 1984-1985.
Landbouwhogeschool, Wageningen.

stadsrand, Almere, evaluatie, landschap, ontwikkeling, actoren

Samenvatting:

De inrichtingsdenkbeelden voor Almere's Buitenruimte worden geëvalueerd aan de hand van een model waarin alle aspecten zijn opgenomen: enerzijds de problematiek waarin

het Almere-experiment verkeert, die opgelost wordt in de doelstellingen: samenhang en verscheidenheid. De middelen om deze doelen te bereiken zijn gerangschikt in de indeling: hoe, wat, wanneer en voor wie. Per celvulling worden bouwstenen, landschapsonwikkelingszonerings, ontwikkelingsfaseringen en programmering behandeld in de zin van: wat is ervan geworden.

Problemen en onderzoeksvragen:

Geconcludeerd wordt dat de groei van Almere en de daaraan inherente rigoreuze organisatie van het project als geheel, de woningbouw en de bijbehorende hoofdinfrastructuur prioriteit heeft gegeven boven de inrichting van de Buitenruimte. Niettemin is voor vooral de landschapsonwikkelingszonerings de groei van het aantal stedelijke elementen nog te langzaam gebleken. Zie daar een eerste dilemma. Een tweede dilemma wordt veroorzaakt door de enorme schaal van de Buitenruimte. De lege, open c.q. landelijke aanblik verleidde de uitvoerende instanties tot een aanpak als voor een puur landelijk gebied, terwijl de Buitenruimte toch zeker als stedelijk onderdeel van de stad Almere gezien moet worden. Door het wisselende spel van belangenbehartigers bij deze twee dilemma's is het voordeel, dat de IJsselmeerpolders tot gemeentewording kende in de zin van het niet onderhevig zijn aan politieke locale strubbelingen, voor een belangrijk deel te niet gedaan. Het resultaat is zowel positief als negatief. Nadelig is het feit, dat het ontwikkelingsperspectief door de dualistische machtsstrijd(en) heeft geleid tot het veelvuldig toepassen van de techniek van het terugfaseren van een eindbeeld, verkapt blauwdrukplanning in al zijn starheid (bestemmingsplannen) dus. Voordelig is, dat zeer veel in potentie goede recreatiegebieden uit de polderklei getrokken zijn, waarover de huidige bewoners in principe nu best tevreden zijn, wetende dat het lang duurt voordat bomen volwassen zijn. Positief hierbij is dat de leidraad voor deze resultaten werd gevormd door onze idealen.

335.

WEZENAAR, J.A. (1987).

Almere: oude wijn in nieuwe zakken, of andersom?

Planologische Diskussiebijdragen, deel II, Delftsche Uitgevers Maatschappij, Stichting Planologische Diskussiedagen, pag. 783-792.

stadsrand, Almere, landschap, planologie, stadsuitbreiding

Samenvatting:

Ondanks al het geschrijf over Almere is het nauwelijks bekend dat Almere, naast een tuinstad (Howard), ook een bandstad (Soria) is. Deze lineaire structuur wordt voortgezet in de recente plannen voor de 4e en 5e woonkern van Almere, Almere West en Oost. Onder invloed van de inrichtingsstrategie voor de Buitenruimte van Almere worden in Oost en West ontwikkelingsassen met reserveringen voor vestigingen uitgezet als mogelijke 'slow start' voor latere stadsdelen.

Problemen en onderzoeksvragen:

— De vraag is hoe een mooie theorie over agglomererende werking van infrastructuur (langzaamverkeerswegen, nutsvoorzieningen) en gangmakers (publiekstrekende vestigingen) in de praktijk te operationaliseren valt.

Voorbeelden gezocht!

— Waar vinden we min of meer geplande voorbeelden van overeenkomstige situaties elders?

— Is streven naar samenhang eerder een wens van planners dan van de bevolking?

336.

WIEL, K. VAN DER & H.J. PROPER (1983).

Advies landschapsbouw Amstelland.

Staatsbosbeeder, afdeling

landschapsarchitectuur, Rapport 1983-1, Utrecht.

stadsrand, landschapsbouw, Amstelland, landinrichting, recreatie, landbouw, advies, landschap, instrumentarium, ruimtelijk, stedelijke druk

Samenvatting:

Dit rapport geeft een advies over de landschapsbouw in het kader van de voorgenomen landinrichting van Amstelland. Zowel het Basisplan van de Stichting Groengebied Amstelland als het Streekplan Amsterdam-Noordzeekanaalgebied, die nauw op elkaar zijn afgestemd, worden in grote mate aangevuld door deze landinrichting. Met name aan de ontwikkeling van landbouw en recreatie en aan het behoud van natuurlijke en landschappelijke waarden kan belangrijk bijgedragen worden. Ook de integrale benadering van de landinrichtingsprocedure is zeer gewenst. De landinrichting wordt, naast dit rapport, nog ondersteund door:

— het Landbouwstructuuradvies van de Provinciale Raad voor de Bedrijfsontwikkeling in de Landbouw,

— het NWC-advies van de Natuurbeschermingsraad, inclusief de resultaten van het cultuurhistorisch onderzoek,
 — het Advies voor de Openluchtcreatie van de consulent Openluchtcreatie, grotendeels gebaseerd op het Basisplan (Stichting Groengebied Amstelland, 1980).

Het Advies Landschapsbouw geeft aanbevelingen voor de inrichting van het landinrichtingsgebied, gebaseerd op vroegere, huidige en toekomstige samenhangen in het landschap. Het doel is een bijdrage te leveren aan de levenskrachtige ontwikkeling van de grondgebruiksvormen landbouw, recreatie en natuur- en landschapsbehoud binnen het kader van de kwaliteitsverbetering van het landschap. De deeladviezen leveren de uitgangspunten voor het op te stellen inrichtingsplan. Omdat in het Basisplan 750 ha voor intensieve recreatie opgeëist wordt en als gevolg van verdere verstedelijking, komt vooral de landbouw sterk onder druk te staan. Verbeteren van de agrarische structuur is dus noodzakelijk. Om een zo hoog mogelijke maatschappelijke waardering van de landschappelijke kwaliteiten te bereiken, moeten de aanwezige kwaliteiten behouden of ontwikkeld worden. Tenslotte dient een goede planologische bescherming tegen ongecontroleerde stedelijke groei geboden te worden. De aard van deze bescherming hangt af van lokale factoren. Volgens de Nota Landelijke Gebieden is Amstelland een zone-B-gebied: stedelijke invloedssfeer met afwisselend landbouw, natuurbeheer en andere functies in grotere eenheden. In dit gebied dient het beschikbare instrumentarium gecoördineerd toegepast te worden. Dit instrumentarium bestaat uit dat van de landinrichting, de Planningsprocedure Openluchtcreatie, het bufferzonebeleid, de randstadgroenstructuur en de Relatienota. Het rapport komt uiteindelijk tot een advies over de gewenste functionele en ruimtelijke ontwikkelingen en een beschrijving van vijf deelgebieden.

Problemen en onderzoeksvragen:

De volgende problemen worden geconstateerd:
 — behoefte aan versterken van de eigen functionele kwaliteiten van de overgangszone;
 — behoefte aan versterken van de eigen ruimtelijke kwaliteiten van de overgangszone;
 — behoefte aan meer recreatie-mogelijkheden in de stedelijke sfeer;
 — behoefte aan een goed functionerend landelijk gebied.

337.

WIERINGA, H. (1989).

Biologische landbouw in de gemeente Utrecht: mogelijkheden voor stadsranden en groene buffers.

Groen 45 (5): 37-40.

stadsrand, Utrecht, biologische landbouw, onderzoek, landbouw

Samenvatting:

In het artikel wordt ingegaan op de mogelijkheden voor milieuvriendelijke landbouw in kwetsbare gebieden in de stadsrand zoals de gronden in de Amelisweerd en andere 'groene' gebieden. Het artikel is gebaseerd op het onderzoeksrapport van de auteur, getiteld 'Onderzoek biologisch-ecologische landbouw in de gemeente Utrecht'. Volgens het Milieubeleidsplan van de gemeente worden deze gebieden bedreigd. Er is een zekere druk aanwezig om op deze gronden andere activiteiten te ontwikkelen, bv. recreatie, maar ook bouwactiviteiten. Men wilde daarom een blijvende, duurzame vorm van landbouw vinden die een 'milieuvriendelijk' voorbeeld kon zijn voor boer en consument/recreant. Na een korte inleiding over biologische landbouw wordt ingegaan op de mogelijkheden voor Utrecht in het algemeen. Daarna volgt een uitwerking voor twee deelgebieden: Oud-Zuilen en de landgoederen. Voor het gebied Oud-Zuilen (30 ha kleigrond, grasland) kwam melkveehouderij met verwerking op het bedrijf als beste mogelijkheid naar voren. De landgoederen (156 ha agrarische grond, bezet door 8 pachtbedrijven) kunnen alleen met medewerking van de huidige pachters omgeschakeld worden. Pas bij bedrijfsbeëindiging komt er genoeg oppervlakte vrij voor een zelfstandige biologische bedrijfsvoering. Bij uitgifte van gronden voor biologische landbouw is de juridische uitgifte-vorm zeer belangrijk. Enerzijds moet deze zekerheid bieden voor de boeren, anderzijds moeten andere ontwikkelingen dan biologische landbouw belemmerd worden. Voorbeelden zijn te vinden in Lelystad. Het artikel wordt besloten met een overzicht van andere ervaringen met biologisch landbouw in randgebieden.

338.

WIJERS, L. (1980).

Stadsgewestelijke groenstructuur, landelijk gezien.

Recreatievoorzieningen 12 (1): 14-18.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, begripsomschrijving, stadsgewesten

Samenvatting:

Drie onderwerpen worden behandeld: het stadsgewest en onderdelen daarvan, de stadsgewestelijke groenstructuur en een combinatie van stadsgewestelijke groenstructuren: de RGS. Bij het bepalen van de functies van een groenstructuur ging voorheen het patroonmatig denken vooraf aan een structurele benadering. Deze ontwikkeling wordt geschetst en toegelicht aan de hand van diverse voorbeelden.

339.

WINGENS, M. (1988).

Groene sterren.

In: C. Bos, J. Buit, et al.: *Successen en mislukkingen in de Nederlandse ruimtelijke ordening: een evaluatie van 11 inrichtingsprincipes (Planologische studies 7, Planologisch Demografisch Instituut, Universiteit van Amsterdam : 181-224).*

stadsrand, groene ster, recreatie, ruimtelijke ordening, concepten, ontwikkeling

Samenvatting:

In 1964 en 1966 werden 28 grote recreatieprojecten als Groene Sterren, of ook wel (groene) elementen van formaat, door de Rijksoverheid aangekondigd. De auteur gaat na, wat er aan dit concept geslaagd en mislukt is. Het principe stamt uit de ruimtelijke ordening en is gebaseerd op ideeën en prognoses uit de jaren zestig. Deze ideeën waren voor wat betreft recreatie: 1) een terug-naar-de-natuur-tendens, 2) compensatie voor de frustraties van het wonen in de stad, 3) scheiding van de functies wonen, werken, recreëren en verkeer, 4) opbouw van hiërarchieën van recreatiemogelijkheden. De prognoses hielden vooral een toenemende behoefte aan recreatie in. De planvorming gebeurde vooral naar voorbeeld van het Amsterdamse Bos: 1/3 water, 1/3 bos en 1/3 open landschap. Uitgangspunten waren verder: a) dicht bij bevolkingsconcentraties; b) dagrecreatie in de open lucht; c) grootschalige uitvoering; d) vrij toegankelijk; e) het hele jaar geopend; f) veel overheidssubsidie; g) gevarieerde inrichting. Auteur gaat in op de toen verwachte voor- en nadelen en bespreekt de achteraf gebleken voor- en nadelen. Uiteindelijk blijken maar een paar van de geplande groene sterren gerealiseerd te zijn. Toch is het principe, beoordeeld volgens het idee op zichzelf, volgens de schaal en volgens het functioneren, een groot, maar kostbaar succes.

Problemen en onderzoeksvragen:

Men heeft bij de planvorming en realisering te weinig rekening gehouden met factoren, die zouden kunnen leiden tot een geringer aantal bezoekers dan voorspeld was.

340.

WISSINK, G.A. (1962).

American Cities in perspectives, with special references to the development of their fringe areas.

Assen, Van Gorcum.

stadsrand, buitenland, Verenigde Staten, theorie, ontwikkeling, proefschrift

Samenvatting:

In dit proefschrift wordt op een aantal, intussen historische, ontwikkelingen ingegaan van de stadsrandproblematiek van Amerikaanse steden uit de jaren veertig en vijftig. De interessante sub-hoofdstukken voor een vergelijking met de Nederlandse situatie zijn 9.e 'The so-called Rural-Urban Fringe' en 15.b 'Principles of Disorder'.

Problemen en onderzoeksvragen:

Wat houden de Amerikaanse stadsrandgebieden in, en wat zijn de achterliggende processen en condities die deze ontwikkelingen mogelijk maken?

341.

WOUDE, A.M. VAN DER (1974).

Stad en platteland in historisch perspectief. Werkgroep Capita Selecta. Het overgangsgebied tussen stad en platteland. Capita Selecta 1973-1974. Landbouwhogeschool Wageningen.

stadsrand, geschiedenis, beschouwing, verstedelijking, stedelijke druk

Samenvatting:

De urban fringe is het resultaat van een volstrekt unieke historische ontwikkeling. Als visueel-ruimtelijk gegeven heeft de huidige urban fringe een voorgeschiedenis van ongeveer een eeuw en moet zijn bestaan als historische categorie daarvoor in feite genegeerd worden. De ontwikkeling van een rurale naar een urbane maatschappij is zo recent dat men zich kan afvragen of zelfs in de meest en eerst geurbaniseerde landen de mentaliteit en bestuurlijke instellingen niet nog sterk in de ban van het agrarisch verleden staan. In het betoog wordt uitgegaan van de Westeuropese steden. De geschiedenis daarvan is te verdelen in twee perioden: de niet-geurbaniseerde

(pre-industrieel) en de geurbaniseerde (industrieel).

In het verleden heeft het landelijk gebied gedomineerd over de stad (meerderheidspositie). Nu is het de stad die een meerderheidspositie heeft. De stad is niet meer defensief gericht, maar agressief ten opzichte van het platteland, en loopt het als het ware onder de voet. Een belangrijke vraag is of de verschuiving in numerieke verhouding gevolgd is door identieke verschuivingen in de overige machtssferen. Om die vraag te beantwoorden wordt de relatie stad-land bekeken voordat het urbanisatieproces grote vormen aannam, en wordt het veranderingsproces zelf gezien. Allereerst wordt de Westeuropese stad vergeleken met de stad in de grieks-hellenistische en de romeinse wereld. De griekse en romeinse steden vertoonden veel meer een eenheid met het land. In het germaans gebleven Westeuropese cultuurgebied kwamen, met uitzondering van enkele romeinse nederzettingen, geen steden tot ontwikkeling, hooguit handelsnederzettingen, die geen militaire betekenis hadden. Na een periode van verval ontstaan na 1000 weer nieuwe stedelijke vestigingen. De middeleeuwse stad groeide in een feodaal georganiseerde samenleving, waarin zij in feite een wezensvreemd, niet goed passend element was en bleef. Wat betreft rechtssfeer, sociale verhoudingen, de bestuurlijke instellingen en politieke situatie waren er diepgaande verschillen tussen stad en land. De stad sloot zich ook morfologisch van het platteland af (omwalling), om zich ertegen te kunnen verweren. Het politieke machtscentrum lag niet in de stad omdat vorst en adel niet stedelijk waren. Ook de economische macht was niet erg groot, omdat de stad afhankelijk bleef van het platteland voor de voedselvoorzieningen. De industriële revolutie kwam niet in de stad maar op het platteland van de grond. Het is niet zo dat de rollen in de hoog geurbaniseerde samenleving volledig omgekeerd zijn. In numerieke zin is dat wel het geval. Later komt een nieuw proces op gang: suburbanisatie, urban fringe en verstedelijking van het platteland. Belangrijke ontwikkelingen zijn: het verdwijnen van de standenmaatschappij, scheiding van wonen en werken (ruimtelijke differentiatie in de stad), vervagen van verschillen tussen stad en platteland. Het stedelijk leefpatroon dringt door op het platteland. Binnen de stad ontstaan problemen, m.n. wat de leefbaarheid betreft. De schrijver besluit zijn referaat met de vraag in hoeverre wij de stad als ongewenst ervaren; doen wij (onbewust opzettelijk) ons best de stad onleefbaar te doen zijn? Wordt de stad door het vervagen van de grenzen tussen stad en land

niet van haar identiteit beroofd? De stad heeft nog steeds geen machtspositie zoals het land die in het verleden had. Zo zijn er voor het landelijk gebied nog steeds meer instellingen (SBB, onderzoeksinstituten) om problemen te helpen oplossen. Voor de stad zou dat ook wenselijk zijn. De verstedelijkte samenleving kan alleen leefbaar zijn als de stad leefbaar is en toekomst heeft.

Problemen en onderzoeksvragen:

Versmelting van stad en landelijk gebied is ongewenst. De stedelijke leefwijze moet daarom positief gewaardeerd worden; dit zou gunstig terug kunnen werken op het behoud van het platteland.

342.

ZANDSTEEG, G. (1978).

Glastuinbouw en centrumfunctie. Glastuinbouw in de strijd tegen verstedelijking.

K.N.A.G. Geografisch Tijdschrift 12 (4): 344-350.

stadsrand, tuinbouw, verstedelijking, stedelijke druk, 's-Gravenhage, Delft, Rotterdam, versnippering, grondonttrekking

Samenvatting:

In dit artikel wordt ingegaan op de positie van het Westland, gelegen in de sterk verstedelijkte zone van Den Haag-Delft-Rotterdam. Conflicten tussen de belangen van een verdere verstedelijking en een verdere ontplooiing van de glastuinbouwfunctie manifesteren zich in dit gebied in bijzondere mate. Aan de ene kant is er voortdurend sprake van een uit de stedelijke gebieden naar binnen gerichte verstedelijking. Aan de andere kant kent de glastuinbouw sedert haar ontstaan aan het einde van de 19-de eeuw een sterk ruimtelijke expansie. Nu is een situatie ontstaan waarin het stedelijk gebied en het kassengebied elkaar raken. Verplaatsing naar elders stuit op bezwaren gezien de hoge eisen die de bedrijfstak is gaan stellen aan zijn vestigingsplaats. Voor het voortbestaan van het complex Westland is een zekere schaal nodig. Met het minder worden van het areaal komt de vraag aan de orde of een zekere drempelwaarde niet wordt overschreden, waardoor het complex desintegreert.

Problemen en onderzoeksvragen:

— door de onttrekking van cultuurgrond aan de glastuinbouw neemt de omvang van het complex zodanig af dat het de vraag is of het niet zal desintegreren;

— doorsnijding en versnippering van het aaneengesloten gelegen glasareaal door wegen, woonwijken, hoogspanningslijnen enz. leiden ertoe dat bedrijven geïsoleerd raken en daardoor op den duur minder levensvatbaar zijn;
— een nog verdere stijging van de grondprijs als gevolg van de verstedelijkingsdruk kan de ontwikkeling van de glastuinbouw nadelig beïnvloeden.

343.

ZANTKUIJL, F. (1973).
Van coelghaerde tot vrijetijdstuin.
Algemeen verbond van
volkstuinverenigingen in Nederland,
Amsterdam.

stadsrand, volkstuinten, ontwikkeling, recreatie, inrichting, bereikbaarheid, vrije tijd, onderzoek, wensen, waardering, begripsomschrijving, leefstijl

Samenvatting:

In het eerste deel wordt een historische schets gegeven van de ontwikkeling van volkstuinten in West-Europa. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in utilitaire en recreatieve tuinen. Vervolgens wordt een aantal (buitenlandse) definities gegeven van het begrip volkstuin. In deel II wordt de huidige toestand van het volkstuinwezen beschreven. De beschrijving is gebaseerd op een inventarisatie van de bij het Algemeen Verbond aangesloten volkstuincomplexen. Aan de orde komen: spreiding van de volkstuinders, globale inrichtingsaspecten, de status van de complexen, de oppervlakte, het aantal tuinen, de eigenaren van de tuin, het onderhoud van de sierstroken, de wachtlijsten, de toegankelijkheid van de complexen, bestaan en aard van de opstallen, het grondoppervlak tuinhuizen, het voorzieningenniveau en de bestaansduur van de complexen. Deel III gaat over de volkstuinpopulatie, en geeft de resultaten weer van een onderzoek onder 800 volkstuinders uit verschillende C5-gemeenten (meest verstedelijkte gemeenten). Onderscheid is gemaakt naar tuinders met een volkstuin met en zonder tuinhuis. Ingegaan wordt onder meer op de functie van de volkstuin voor de volkstuinder en zijn gezin, het recreatieve aspect van de volkstuin, de relatie met de werk- en woonsituatie, de volkstuin als ontmoetingsplaats, de intensiteit van het gebruik van de tuin, het vervoer naar de tuin, inrichtingsaspecten van complex en tuinhuis, het opleidingsniveau van de volkstuinder. In het laatste deel wordt verslag gedaan van een onderzoek onder aspirant-leden van het

Algemeen Verbond en van een behoefte-peiling te Eindhoven (1972).

Het rapport wordt besloten met een zestal bijlagen. Een daarvan gaat in op de inrichting en differentiatie van het volkstuinwezen. Een aantal ontwerpen van volkstuincomplexen wordt besproken.

344.

ZEEUW, P. DE, B. EERHART & H. DE BOER (1981).
Midden-Delfland. Beeldvorming overgangsmilieus. Een onderzoek naar de overgangsmilieus stad-land vanuit een visueel-ruimtelijke invalshoek.
Staatsbosbeheer, 's-Gravenhage/Utrecht.

stadsrand, Randstadgroenstructuur, visuele aspecten, concepten, model, verdichting, ontwerp, Midden Delfland, beleid, beheer, inrichtingsplan, ruimtelijke conflicten

Samenvatting:

Het doel van de opdracht was de ontwikkeling van een visie op de (toekomstige) inrichting van het gebied als totaliteit op een dusdanige wijze dat het in ruimtelijk en functioneel opzicht een zo sterk mogelijke eenheid zal vormen. Deze visie moest worden uitgewerkt tot inrichtingsvoorstellen. De studie bestaat uit 5 onderdelen: het formuleren van algemene uitgangspunten/vormconcepten, het ontwikkelen van een functioneel programma, het opstellen van verschillende modellen, het uitwerken van de modellen in verdichtingsschetsen en het aanduiden van conflictzones. Vervolgens zijn de conflictzones uitgewerkt in gedetailleerde ontwerpvarianten, waarbij het doel was de marge te bepalen tot hoever en waar het landschap kan worden verdicht. Voor het gebied Midden-Delfland worden drie niveaus onderscheiden, waarvan de maten elkaar bepalen en die slechts in samenhang beleefbaar zijn (regionaal niveau, lokaal niveau, gedetailleerd niveau). De auteurs zijn van mening dat oplossingen waarbij Midden-Delfland als eenheid wordt doorbroken een verknipt landschapsbeeld opleveren. Vanuit het open model en vanuit het dichte model worden aanbevelingen gedaan voor de inrichting.

Problemen en onderzoeksvragen:

— De functie van 'vormconcepten' in het proces van planning en inrichting verdient nadere studie.

— Uitwerking van het denken in niveaus en samenhang tussen niveaus in de waarneming, beeldvorming en planning lijkt gewenst.

— Een nadere uitwerking van de concepten en modellen is gewenst. Er wordt gepleit voor een adequate en permanente begeleiding en beheer van het gebied.

1.4 Geografisch trefwoordenregister

- Abcoude: 321.
Afrika: 23.
Alkmaar: 41, 42.
Almelo: 255.
Almere: 3, 6, 16, 94, 131, 151, 230, 249, 250, 273, 279, 323, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335.
Amersfoort: 15, 107, 220, 318.
Amstelland: 4, 26, 27, 71, 85, 113, 118, 119, 127, 253, 264, 271, 272, 281, 292, 294, 320, 336.
Amsterdam: 16, 39, 40, 41, 49, 52, 63, 77, 78, 81, 95, 106, 147, 153, 183, 188, 212, 232, 240, 241, 267, 279, 284, 296, 303, 311, 321, 323.
Antwerpen: 207.
Arnhem: 35, 36, 126, 209, 242.
Badhoevedorp: 132, 228.
Bergen op Zoom: 199.
Bergschenhoek: 136.
Betuwe: 113, 209.
Breda: 96, 146, 182, 193, 256, 263, 273, 305, 316.
Breukelen: 103.
Buitenland: 23, 63, 74, 88, 195, 207, 215, 340.
Bunnik: 189.
Delfgauw: 173.
Delft: 44, 128, 173, 293, 317, 342.
Deventer: 285.
Diemen: 52.
Dordrecht: 205, 265.
Drenthe: 265.
Duiven: 176.
Ede: 35, 36, 126.
Eindhoven: 243, 244.
Elst: 242.
Engeland: 74, 88.
Frankfurt: 63.
Frankrijk: 74.
Gouda: 16, 265.
's-Gravenhage: 25, 80, 98, 114, 122, 128, 130, 144, 150, 160, 183, 194, 196, 197, 208, 234, 258, 293, 296, 312, 317, 326, 342.
's-Gravenwoude: 62.
Groenraven: 187, 189.
Groot-Brittannië: 88.
Haaglanden: 22, 23, 24, 30, 69, 84, 134, 135, 136, 137, 140, 144, 150, 155, 157, 234, 235, 258, 261, 268, 269, 307, 308, 323, 325.
Haarlem: 16, 38, 41, 47, 132, 184, 212, 232, 311, 323.
Haarlemmermeer: 111, 112, 125, 176, 184, 228.
Haren: 16.
Helmond: 270.
Hendrik Ido
Ambacht: 2.
Hengelo: 11.
's-Hertogenbosch: 64, 185, 214, 298.
Hilversum: 60, 168, 277.
Hintham: 185.
Hoofddorp: 212, 311, 323.
Hoogezand
Sappemeer: 297.
Houten: 107, 187, 189.
Huissen: 242.
Huizen: 3.
Ierland: 74.
Ijsselmonde: 25, 165, 223, 247, 326.
Ijsselstein: 189.
Kampen: 285, 310.
Leeuwarden: 183, 239.
Legmeerpolders: 111, 112.
Leiden: 59, 92, 266, 293.
Leiderdorp: 92.
Leidschendam: 8, 28, 259, 262, 312.
Lelystad: 16, 151, 318.
Leusden: 107.
Limburg: 154, 156, 158, 159, 183, 206, 287.
Loosduinen: 98.
Losser: 35, 36, 126.
Lusaka: 23.
Maarsse: 142, 291.
Maarsseveen: 86.
Maartensdijk: 168.
Meerendonk: 185.
Midden-Brabant: 91.
Midden-Delfland: 7, 25, 31, 32, 177, 219, 326, 344.
Moerdijk: 176.
Monnickendam: 49.
Muntendam: 213.
Nederland: 23, 74.
Nieuwegein: 107, 142, 189, 254, 291.
Nijkerk: 301.
Nijmegen: 109, 230.
Noord-Brabant: 287, 306, 314, 315.
Noord-Holland: 115, 116.
Noorderpark: 4, 57, 60, 120, 148, 168, 219, 276, 277, 294.
Noordzeekanaalgebied: 77, 241.
Nootdorp: 84, 259, 312.
Parijs: 63.
Pijnacker: 44, 84.
Prinsenland: 12.
Purmerend: 176.
Randstad: 9, 13, 21, 25, 58, 72, 87, 122, 125, 198, 202, 208, 225, 233, 296, 327.
Rijnmond: 324.

Rijswijk: 8, 66.
 Rijswijkerbroek: 66.
 Rotterdam: 33.
 Rotterdam: 12, 44, 97, 152, 167, 183, 265, 267, 296, 342.
 Scandinavië: 74.
 Schotland: 74.
 Sloterdijk: 147.
 Spaarnwoude: 90, 179, 219, 289, 323.
 Tilburg: 101, 226, 227, 273.
 Twente: 200, 257, 287.
 Utrecht: 18, 57, 60, 68, 99, 100, 120, 142, 168, 169, 183, 186, 187, 189, 191, 211, 215, 218, 220, 221, 222, 229, 245, 246, 276, 277, 290, 291, 296, 299, 300, 304, 321, 327, 337.
 Vechtstreek: 91.
 Veendam: 213.
 Veenendaal: 53.
 Veenkoloniën: 213.
 Verenigde Staten: 340.
 Vinkeveen: 103.
 Vlaardingen: 73.
 Vlietranden: 8, 144, 150.
 Wateringen: 248.
 Waterland: 91.
 West-Nederland: 236.
 Westervoort: 176.
 Winschoten: 65.
 Woerden: 93.
 Zaanstad: 176.
 Zambia: 23.
 Zeist: 211.
 Zestienhoven: 167.
 Zoetermeer: 25, 128, 162, 317.
 Zoeterwoude: 92.
 Zuid-Holland: 44, 87, 115, 116, 129, 247, 324.
 Zwanenburg: 228.
 Zwijndrecht: 2.
 Zwolle: 45, 71, 82, 145, 171, 172, 285, 326.

1.5 Thematisch trefwoordenregister

Actoren: 53, 86, 94, 127, 162, 168, 175, 192, 211, 217, 220, 251, 267, 278, 334.
 Advies: 148, 214, 259, 336.
 Afvalstort: 17, 25, 44, 75, 77, 92, 103, 260, 289.
 Agrariërs: 26, 35, 36, 57, 69, 107, 126, 157, 169, 174, 175, 222, 234, 235, 277, 292.
 Agrarische structuur: 46, 57, 111, 120, 124, 134, 144, 154, 155, 156, 157, 169, 173, 187, 210, 223, 224, 233, 234, 247, 248, 275, 292, 312, 318, 319.
 Analyse: 4, 15, 42, 72, 74, 105, 177, 186, 208, 217.
 Antropologie: 56, 74.

Architectuur: 63, 310.
 Autochtonen: 56, 108, 301.
 Barrières: 185, 200, 214, 236.
 Basisplan: 60, 189, 212, 272.
 Bedrijfsontwikkeling: 22, 27, 35, 36.
 Bedrijvigheid: 44, 94, 95, 106, 153, 178, 184, 222, 228, 252, 261, 284, 288, 302.
 Beelddragers: 188, 271.
 Begripsomschrijving: 24, 37, 84, 123, 163, 170, 216, 218, 220, 262, 295, 338, 343.
 Beheer: 3, 13, 31, 32, 89, 90, 94, 117, 127, 155, 162, 167, 190, 193, 237, 252, 261, 273, 333, 344.
 Beleid: 1, 4, 8, 11, 13, 29, 34, 36, 37, 51, 53, 54, 65, 83, 93, 94, 95, 101, 102, 104, 109, 113, 117, 128, 132, 133, 138, 142, 147, 150, 152, 163, 168, 174, 175, 179, 184, 195, 196, 199, 213, 225, 227, 241, 243, 254, 261, 262, 263, 268, 269, 274, 280, 285, 299, 300, 301, 303, 324, 325, 326, 327, 344.
 Beleving: 3, 28, 41, 42, 43, 50, 57, 69, 82, 145, 146, 155, 164, 165, 166, 171, 172, 174, 181, 199, 203, 204, 222, 229, 232, 234, 235, 265, 273, 282, 333.
 Bereikbaarheid: 82, 132, 145, 151, 164, 185, 199, 214, 240, 258, 279, 284, 308, 343.
 Beschouwing: 20, 25, 34, 50, 72, 81, 122, 163, 170, 190, 207, 237, 288, 341.
 Besluitvorming: 69, 113.
 Bestemming: 20, 117, 137, 140, 261, 307, 308.
 Bestemmingsplan buitengebied: 20, 51, 89, 96, 210, 252, 254, 255, 278, 280.
 Bestemmingsplan: 23, 47, 135, 136, 140, 159, 168, 176, 233, 246, 272, 308, 324.
 Bestuur: 55, 84, 253, 273, 321.
 Bestuurlijk: 20, 51, 119, 131, 149, 162, 167, 217, 241, 253, 280, 322.
 Biologische landbouw: 337.
 Bodemstatistiek: 221, 290, 307.
 Bos: 13, 87, 128, 201, 239, 257, 258, 317, 323.
 Bosbouw: 84, 94, 223, 237, 241, 249, 311, 325, 327.
 Bouwgrond: 104, 175.
 Bouwlocaties: 73, 99, 100, 176, 211, 240, 296.
 Bufferzones: 158, 159, 168, 186, 200, 206, 209, 241, 251, 277, 311.
 Clusteranalyse: 18, 196, 197, 290.
 Collegedictaat: 273, 322, 323, 326.
 Compacte stad: 147, 184.
 Concepten: 10, 33, 63, 79, 93, 114, 122, 130, 167, 188, 194, 207, 209, 212, 217, 219, 291, 316, 327, 339, 344.
 Contrastgroepen-analyse: 206.
 Coördinatie: 33, 34, 55, 59, 65, 72, 84, 150, 152, 167, 176, 185, 202, 209, 211, 274, 280, 294, 316, 320, 324, 325.
 Cultuurtechniek: 22, 28, 46, 83, 137, 144, 156, 233, 312, 325.

Cyclische planvorming: 41, 43, 232.
 Demografie: 1, 6, 50, 56, 78, 108, 211, 228, 253, 256, 275, 279, 283, 287, 302, 328.
 Detailhandel: 48, 275, 313, 324.
 Ecologie: 3, 41, 42, 45, 59, 97, 188, 194, 214, 232, 244, 303.
 Economie: 19, 42, 49, 162, 178, 241, 302, 303.
 Effectanalyse: 167.
 Effectiviteit: 4, 88, 180, 211, 225, 294.
 Effectrapportage: 59, 99, 100, 224, 296.
 Enquête: 57, 67, 71, 75, 104, 107, 138, 149, 155, 191, 196, 222, 228, 233, 234, 235, 242, 266, 284.
 Erfpacht: 80.
 Evaluatie: 4, 16, 59, 86, 101, 157, 179, 180, 211, 294, 331, 334.
 Excursie: 68, 88, 92, 182.
 Fietsen: 92, 171, 172, 236.
 Financiën: 4, 11, 20, 29, 80, 90, 92, 96, 102, 119, 133, 138, 162, 176, 189, 190, 195, 202, 213, 226, 252, 253, 260, 272, 273, 294, 306, 316, 328.
 Forenzen: 50, 203, 204, 211.
 Foto interview-methode: 145, 146, 263.
 Fysische geografie: 19, 92.
 Gebruik: 41, 161, 162, 167, 181, 333.
 Gemeente: 11, 94, 95, 149, 162, 176, 323.
 Geografie: 50, 74.
 Geografische informatie-systemen: 104, 136, 196, 221, 290, 307.
 Geologie: 21.
 Geschiedenis: 21, 22, 42, 49, 66, 70, 74, 86, 98, 115, 116, 124, 151, 162, 184, 228, 252, 287, 309, 310, 314, 322, 323, 326, 341.
 Groeikernen: 78, 175, 182, 211, 250, 283.
 Groene hart: 58, 92, 102, 103, 225, 266, 274, 296.
 Groene ster: 60, 168, 190, 258, 277, 339.
 Groenstructuur: 44, 73.
 Groenvoor-zieningen: 37, 79, 258, 282, 283, 306.
 Grondbedrijf: 80, 149, 176.
 Grondbeleid: 54, 80, 149, 176.
 Grondgebruik: 6, 10, 23, 30, 41, 43, 46, 54, 83, 89, 132, 136, 140, 143, 151, 157, 158, 159, 169, 181, 185, 191, 195, 197, 206, 219, 222, 226, 249, 251, 262, 285, 286, 288, 290, 291, 305, 307, 308, 322, 323.
 Grondmarkt: 14, 35, 54, 104, 133.
 Grondonttrekking: 14, 22, 23, 24, 27, 35, 36, 58, 69, 107, 111, 112, 120, 133, 134, 135, 157, 173, 174, 182, 187, 188, 224, 233, 235, 293, 307, 308, 312, 319, 342.
 Grondprijs: 14, 54, 175, 178, 185.
 Grondverwerving: 35, 36, 80, 87, 107, 126, 157, 175.
 Herhuisvesting: 78.
 Herinrichting: 14, 64.
 Historische geografie: 115, 116.
 Hydrologie: 148.
 Informatiesysteem: 34, 62.
 Infrastructuur: 38, 48, 50, 64, 79, 84, 92, 97, 110, 115, 131, 147, 158, 159, 164, 185, 194, 195, 198, 200, 213, 236, 240, 249, 252, 257, 261, 273, 281, 285, 299, 306, 322.
 Inrichting: 3, 4, 8, 13, 16, 19, 20, 31, 32, 39, 42, 65, 83, 84, 94, 114, 117, 132, 150, 168, 179, 193, 223, 227, 237, 252, 260, 261, 262, 269, 276, 277, 279, 281, 282, 283, 311, 318, 326, 330, 331, 332, 343.
 Inrichtingsplan: 2, 344.
 Instrumentarium: 4, 34, 41, 43, 47, 55, 80, 84, 87, 91, 95, 101, 102, 113, 117, 119, 126, 128, 137, 149, 150, 180, 189, 190, 195, 202, 209, 211, 212, 232, 236, 241, 252, 259, 260, 261, 262, 272, 273, 277, 280, 283, 294, 306, 311, 316, 320, 321, 323, 325, 336.
 Intergemeentelijke samenwerking: 8, 168, 240, 243, 272, 277, 294, 316.
 Interviews: 6, 42, 132, 149, 155, 165, 171, 266, 279, 318.
 Inventarisatie: 42, 93, 95, 212, 226, 227, 311.
 Juridisch: 20, 35, 36, 51, 55, 89, 90, 96, 126, 131, 149, 210, 217, 226, 254, 260, 273, 278, 280, 283, 326.
 Kritiek: 39, 72, 190, 231.
 Landbouw: 1, 5, 11, 14, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 41, 46, 47, 57, 60, 61, 64, 67, 69, 71, 75, 83, 84, 86, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 102, 107, 111, 112, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 124, 126, 127, 134, 135, 137, 138, 144, 148, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 164, 168, 169, 173, 174, 182, 187, 188, 189, 193, 194, 200, 209, 210, 213, 222, 223, 224, 226, 228, 233, 234, 235, 247, 249, 251, 254, 255, 257, 261, 262, 264, 269, 272, 277, 292, 297, 306, 307, 308, 312, 314, 315, 318, 319, 322, 325, 326, 336, 337.
 Landbouw-effectrapportage: 224.
 Landgoederen: 115, 193.
 Landinrichting: 11, 64, 83, 86, 92, 102, 113, 118, 127, 165, 166, 174, 193, 213, 258, 259, 274, 297, 315, 325, 336.
 Landschap: 5, 17, 18, 21, 33, 34, 38, 40, 41, 42, 43, 53, 60, 62, 64, 67, 72, 75, 79, 84, 86, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 102, 105, 114, 115, 118, 119, 125, 127, 131, 145, 146, 148, 153, 159, 162, 164, 168, 169, 181, 182, 184, 186, 189, 193, 194, 205, 212, 213, 215, 227, 232, 237, 239, 241, 249, 250, 254, 257, 259, 261, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 276, 277, 281, 285, 297, 298, 299, 300, 303, 305, 306, 311, 315, 317, 320, 323, 325, 332, 334, 335, 336.

- Landschapsarchitectuur: 12, 17, 33, 70, 103, 105, 122, 188, 327.
- Landschapsbouw: 25, 64, 97, 193, 202, 214, 226, 249, 327, 336.
- Leap frogging: 215.
- Leefstijl: 50, 79, 161, 171, 180, 181, 203, 229, 242, 256, 275, 279, 283, 288, 291, 343.
- Literatuurlijst: 76, 164, 217.
- Literatuur-onderzoek: 3, 29, 37, 173, 181.
- Locaal: 28, 119, 253.
- Locatie: 31, 32, 138, 142, 282, 283.
- Locatiekeuze: 9, 35, 52, 53, 59, 75, 87, 90, 99, 100, 106, 160, 184, 198, 204, 237, 240, 260, 279, 284, 313, 324.
- Maatschappelijkefactoren: 1, 15, 153, 177.
- Methode: 12, 19, 41, 42, 43, 65, 82, 87, 136, 145, 167, 192, 197, 232, 236, 269, 275, 281, 285, 290, 304, 311, 333.
- Metropool: 9, 102, 109.
- Milieu: 1, 3, 13, 21, 59, 75, 77, 99, 100, 121, 226, 254, 260, 296.
- Milieu-effectrapportage: 59, 99, 100, 296.
- Mobiliteit: 1, 138, 211.
- Model: 7, 15, 16, 38, 66, 72, 93, 113, 166, 198, 212, 217, 270, 286, 291, 330, 332, 344.
- Morfologie: 39, 109.
- Natuur: 1, 3, 13, 21, 47, 60, 64, 67, 84, 86, 95, 96, 114, 118, 119, 127, 148, 159, 164, 168, 182, 193, 213, 241, 244, 249, 254, 257, 269, 272, 277, 299, 303, 311.
- Natuurbouw: 3, 97, 226.
- Nevenactiviteiten: 14, 28, 57, 71, 89, 134, 138, 140, 155, 156, 169, 173, 232, 234, 235, 264.
- Nevenbedrijven: 14, 22, 23, 27, 30, 46, 71, 124, 144, 154, 173, 187, 222, 223, 224.
- Nieuwkomers: 56, 108, 301.
- Nijverheid: 9, 115, 159, 169, 184, 228.
- Omgevings-psychologie: 166, 265, 266.
- Onderzoek: 4, 6, 9, 10, 16, 18, 19, 22, 28, 30, 31, 32, 41, 42, 43, 45, 46, 51, 52, 53, 56, 57, 59, 61, 65, 67, 69, 71, 75, 76, 82, 84, 85, 87, 91, 97, 104, 105, 106, 107, 113, 123, 124, 128, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 150, 151, 153, 154, 156, 157, 158, 161, 163, 164, 165, 167, 169, 171, 173, 175, 179, 181, 184, 187, 192, 197, 199, 200, 201, 203, 210, 211, 217, 220, 223, 226, 229, 232, 234, 236, 242, 243, 253, 254, 256, 257, 263, 265, 275, 284, 285, 290, 291, 292, 293, 301, 308, 312, 313, 318, 325, 329, 330, 331, 333, 337, 343.
- Ontsluiting: 59, 64, 193, 281, 285, 311.
- Ontwerp: 12, 33, 42, 125, 194, 195, 199, 201, 267, 298, 300, 344.
- Ontwikkeling: 1, 3, 13, 15, 33, 39, 63, 81, 82, 84, 90, 94, 95, 105, 121, 131, 136, 145, 148, 160, 169, 182, 205, 213, 218, 225, 228, 230, 245, 246, 249, 251, 252, 271, 285, 293, 318, 334, 339, 340, 343.
- Organisatie: 90.
- Overzicht: 13, 54, 63, 67, 75, 89, 90, 92, 95, 118, 123, 130, 160, 164, 194, 225, 243, 258, 269, 295, 325.
- Park: 70, 91, 239.
- Perceptie: 217, 291.
- Periferie: 125, 207, 327.
- Plan: 28, 33, 34, 38, 93, 96, 97, 105, 119, 153, 160, 186, 226, 245, 272, 278, 281, 298, 300, 303, 311, 318, 327.
- Planning: 9, 36, 88, 90, 94, 101, 125, 152, 166, 177, 179, 180, 199, 275, 294, 315, 320.
- Planningsproces: 4, 152, 177, 253, 267, 294, 327.
- Planologie: 5, 28, 64, 108, 111, 123, 129, 131, 137, 152, 157, 168, 189, 200, 223, 231, 249, 252, 253, 254, 260, 261, 306, 321, 322, 323, 325, 333, 335.
- Planologische onzekerheid: 2, 20, 27, 28, 43, 46, 69, 75, 118, 127, 133, 134, 135, 136, 137, 150, 157, 169, 173, 174, 188, 195, 200, 214, 233, 247, 253, 272, 274, 315, 329.
- Planvorming: 3, 4, 19, 23, 25, 34, 36, 82, 84, 93, 101, 114, 117, 119, 126, 145, 150, 167, 181, 184, 193, 200, 224, 232, 250, 252, 253, 268, 277, 311, 317, 320, 327, 329.
- Platteland: 20, 314.
- Politieke economie: 74.
- Procedures: 51, 174, 241.
- Processen: 34, 113, 117, 137, 262.
- Proefschrift: 74, 109, 149, 176, 211, 275, 340.
- Prognose: 7, 159.
- Psychologie: 42, 181.
- Randstad-groenstructuur: 8, 9, 13, 14, 18, 19, 22, 24, 25, 30, 33, 34, 41, 42, 43, 57, 67, 69, 72, 75, 76, 77, 87, 95, 102, 105, 119, 120, 125, 128, 129, 134, 137, 155, 157, 162, 163, 164, 165, 168, 174, 184, 190, 201, 202, 205, 212, 220, 232, 235, 237, 240, 241, 253, 259, 262, 264, 268, 269, 273, 277, 281, 294, 300, 307, 308, 311, 312, 320, 323, 325, 326, 329, 338, 344.
- Realisering: 34, 72, 77.
- Recreanten: 6, 7, 42, 50, 82, 88, 132, 161, 256.
- Recreatie: 2, 4, 8, 11, 14, 16, 19, 26, 27, 42, 43, 50, 53, 60, 61, 64, 67, 77, 79, 82, 84, 86, 88, 90, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 103, 114, 115, 118, 119, 127, 129, 132, 141, 143, 145, 146, 147, 150, 151, 155, 161, 164, 168, 171, 172, 174, 179, 180, 181, 183, 184, 187, 188, 189, 190, 193, 194, 195, 197, 200, 201, 203, 204, 209, 213, 226, 232, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 249, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 261, 263, 266, 269, 272, 273, 276, 277, 281, 285, 289, 292, 294, 303, 305, 306, 317,

- 325, 326, 329, 330, 331, 332, 333, 336, 339, 343.
- Recreatief medegebruik: 2, 47, 61, 75, 94, 96, 129, 132, 145, 174, 190, 201, 232, 264, 272, 285, 292, 329.
- Regressie analyse: 10, 206.
- Rommeligheid: 20, 123, 261, 262.
- Rommelzone: 43, 55, 153, 178, 231, 252, 305, 329.
- Ruimtegebruik: 21, 24, 53, 67, 75, 137, 153, 169, 183, 192, 196, 199, 215, 217, 219, 220, 252, 282, 283, 305, 326.
- Ruimtelijk beleid: 18, 33, 36, 72, 77, 133, 134, 137, 157, 168, 169, 176, 321, 323.
- Ruimtelijk: 98, 336.
- Ruimtelijke concepten: 1, 105, 130, 131, 237.
- Ruimtelijke conflicten: 86, 191, 192, 216, 219, 220, 344.
- Ruimtelijke factoren: 15, 121, 150, 152, 153.
- Ruimtelijke ontwikkeling: 158, 184, 225, 254, 257, 302.
- Ruimtelijke ordening: 48, 51, 59, 83, 92, 133, 138, 167, 175, 191, 198, 210, 211, 249, 260, 274, 313, 323, 325, 339.
- Ruimtelijke structuur: 12, 34, 39, 41, 59, 96, 125, 181, 182, 209, 220, 225, 226, 232, 252, 291, 315.
- Sociaal economie: 56, 120, 187, 232.
- Sociale geografie: 10, 19, 204, 228, 286.
- Sociografie: 275.
- Sociologie: 69, 74, 108, 109, 113, 155, 161, 165, 181, 204, 235, 275, 322.
- Stad: 13, 79, 93, 105, 207.
- Stadsgewesten: 8, 13, 94, 101, 104, 109, 129, 152, 180, 184, 291, 296, 305, 306, 316, 320, 321, 327, 338.
- Stadsuitbreiding: 2, 36, 40, 59, 73, 99, 149, 193, 211, 226, 227, 244, 267, 270, 283, 287, 304, 305, 335.
- Stadsvernieuwing: 54, 78, 80, 302.
- Stadswallen: 70, 287, 310.
- Stadswandeling: 70, 310.
- Stedebouw: 45, 63, 81, 122, 131, 147, 199, 207, 227.
- Stedebouwkunde: 19, 39, 52, 131, 153, 160, 207, 208, 240, 249, 252, 267, 273, 288, 299, 303, 310.
- Stedelijk groen: 37, 63, 79, 88, 162, 188, 226, 282, 283.
- Stedelijke druk: 14, 22, 24, 28, 30, 47, 53, 56, 60, 67, 69, 88, 94, 95, 115, 118, 134, 140, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 169, 173, 214, 217, 223, 235, 242, 243, 244, 251, 259, 264, 273, 290, 304, 307, 308, 314, 317, 321, 325, 336, 341, 342.
- Stedelijke functies: 26, 28, 79, 97, 170, 285, 286.
- Stedelijke nabijheid: 71, 234, 290, 319.
- Stedelijke structuur: 39, 48, 79, 93, 199, 208, 240, 298, 328.
- Strategie: 65, 202, 212, 311.
- Streekplan: 47, 65, 77, 89, 130, 135, 136, 140, 152, 159, 176, 200, 226, 241, 257, 272, 285, 308, 325.
- Structuur: 34, 50, 188, 275, 281, 285, 296, 305, 328.
- Structuurplan: 45, 193, 226, 231, 239, 250, 275, 299, 300.
- Structuurschets: 183, 205, 227.
- Studie: 7, 17, 33.
- Studiedag: 117, 127, 128, 162, 188, 260, 303.
- Subsidie: 4, 180, 190, 277, 294.
- Tapijtmetropool: 122, 194, 208.
- Technologie: 1, 147, 288, 302.
- Theorie: 63, 69, 74, 83, 109, 123, 167, 177, 191, 192, 198, 216, 217, 220, 275, 286, 291, 295, 340.
- Tijdspersistentie: 215, 218.
- Toekomst: 1, 94, 104, 121, 155, 186, 187, 302.
- Tuinbouw: 2, 14, 27, 46, 57, 69, 75, 84, 86, 98, 115, 134, 154, 156, 169, 174, 187, 197, 223, 228, 247, 248, 257, 312, 319, 322, 325, 326, 342.
- Tuinstiteden: 63.
- Typologie: 6, 10, 18, 19, 61, 107, 116, 123, 218, 220, 251, 282, 283, 285, 290, 309, 318, 332.
- Uitbreidingsplan: 93, 126, 244, 275.
- Uitvoering: 102, 277.
- Uitwerking: 65, 129.
- Veldwerk: 3, 6, 132, 201.
- Verborgten suburbanisatie: 5, 91, 92, 301.
- Verdichting: 271, 344.
- Verdringing: 14, 15, 18, 178, 301, 303.
- Verkeer: 79.
- Verloedering: 28, 60, 168, 243, 244, 264, 277.
- Verpaupering: 134, 157, 224, 253, 261, 272, 308, 319.
- Versnippering: 24, 33, 64, 65, 97, 122, 127, 150, 174, 185, 200, 214, 244, 298, 299, 300, 301, 342.
- Verstedelijking: 10, 23, 35, 36, 38, 40, 44, 45, 49, 52, 58, 62, 63, 86, 93, 100, 102, 104, 105, 108, 121, 124, 125, 129, 159, 162, 164, 169, 173, 182, 183, 198, 214, 217, 225, 228, 233, 235, 258, 261, 267, 273, 286, 287, 293, 295, 296, 298, 301, 305, 314, 315, 316, 323, 341, 342.
- Verweving: 26, 38, 127, 157, 188, 255, 272, 325.
- Visuele aspecten: 42, 271, 344.
- Volkstuinen: 23, 29, 31, 32, 85, 138, 139, 141, 142, 143, 155, 279, 291, 307, 343.
- Von Thünen: 234, 286.
- Vrije tijd: 1, 3, 204, 291, 343.

Waardering: 79, 84, 132, 155, 165, 166, 171,
204, 222, 242, 256, 265, 314, 315, 330,
343.

Weaver's combinatie-index: 196, 197.

Wensen: 6, 11, 28, 79, 84, 85, 91, 145, 146,
165, 242, 256, 268, 279, 283, 292, 301,
314, 318, 330, 343.

Werken: 69, 84, 94, 147, 184, 228, 258, 263,
272.

Wonen: 1, 3, 5, 37, 42, 69, 73, 78, 79, 84, 92,
94, 95, 97, 98, 99, 100, 115, 146, 147, 160,
161, 164, 169, 178, 184, 193, 195, 199,
201, 203, 211, 213, 222, 227, 229, 240,
241, 246, 256, 258, 263, 267, 272, 273,
275, 287, 293, 301.

DEEL 2 SELECTIE VAN BUITENLANDSE LITERATUUR 1970-1990

2.1 Gebruiksmogelijkheden

In tegenstelling tot de literatuur over Nederlandse stadsranden is vanaf het begin niet gestreefd naar volledigheid bij het verzamelen van titels over de stadsrandproblematiek in het buitenland. Bij de selectie hebben naast toegankelijkheid in Nederlandse vakbibliotheken de volgende overwegingen een rol gespeeld:

- zoveel mogelijk landen dienen in de bibliografie vertegenwoordigd te zijn;
- de publikaties dienen in het Frans, Duits, Engels of Nederlands te zijn geschreven;
- de publikaties moeten in de periode 1970-1990 zijn verschenen, maar voor enkele klassiekers over de 'rural-urban fringe' of the 'banlieue' is een uitzondering gemaakt. Zo'n keuze van 'klassiekers' is uiteraard arbitrair en vooral indicatief bedoeld voor wie verder in de historie van de stadsrandliteratuur terug wil;
- in eerste instantie is per land of regio zoveel mogelijk gezocht naar titels met een algemene strekking of waarin de betreffende case-studie in een bredere context wordt geplaatst;
- naast de geografische spreiding en het context-criterium is tenslotte ook gezocht naar titels die een bepaald stadsrand-probleem of aspect uitdiepen: thematische publikaties die bij voorkeur niet tot één situatie beperkt zijn.

Met deze criteria is geprobeerd een beeld te scheppen van de verscheidenheid aan situaties, probleemstellingen en benaderingen in stadsrandzones over de hele wereld. De gebruiker wordt hiermee op weg geholpen om een bepaald probleem in één of meer Nederlandse stadsrandzones in een internationale context te plaatsen.

Van de buitenlandse literatuur zijn geen samenvattingen gemaakt. De titels en trefwoorden moeten volstaan als hulpmiddel bij het zoeken van relevante publikaties. Net als voor de Nederlandse literatuur zijn daartoe apart een geografisch en een thematisch trefwoordenregister opgesteld.

2.2 Een globale verkenning van de buitenlandse stadsrand-literatuur

Spreiding over de jaren

Wie de publikaties op jaartal turft, ontdekt dat het periode-criterium (1970-90) hier minder strikt gehanteerd is dan bij de Nederlandse publikaties. Van de 225 titels dateren er 24 van voor 1970. Twee artikelen (4, 216) uit 1942 komen het dichtst bij de 'uitvinding' van het begrip 'rural-urban fringe'. Vanaf 1969 zijn per jaar tenminste 4 publikaties in de bibliografie opgenomen. Een eerste piek doet zich rond 1974-1976 voor (12 tot 14 per jaar). 1979 is met 14 titels opnieuw een topjaar, maar het maximum wordt in 1982 bereikt met 22 titels. Daarna zakt het aantal weer af tot 4-6 met opnieuw een piek van 14 in 1988. De spreiding van Nederlandse publikaties (tabel 1) laat iets eerder (in 1974) een eerste piek zien. De tweede (1978-1980) valt eveneens vrijwel met die van de buitenlandse selectie samen, maar de derde

(1984-1985) ligt iets achter bij het internationale topjaar 1982. Het vierde topjaar (1988) valt samen met dat van de buitenlandse literatuur.

Brede basisteksten

Als publikaties, die vanuit een internationaal perspectief de lezer snel breed op het onderwerp oriënteren, lijken de volgende nummers het meest geschikt:

- 32: een geheel aan stadsrandzones gewijd boek uit 1982;
- 34: een helder hoofdstuk over stadsrandzones in een bekend studieboek;
- 49: een boek met veel aanknopingspunten naar ruimtelijk beleid en grondbeleid;
- 52: hoofdstuk uit een studieboek;
- 56: boek met vooral aandacht voor de financiering van stadsuitbreidingen;
- 78: fundamentele, economisch-geografische uiteenzetting uit 1946;
- 118: hoofdstuk uit studieboek, vooral over de agrarische problematiek;
- 125: bekende 'Reader' uit 1974;
- 182 en 188: 'review'-artikelen, vooral vanuit Canadees perspectief;
- 216: helder artikel van Amerikaan, die het in 1942 allemaal al wist.

Hoofdthema's

Het thematisch trefwoorden-register is voor de buitenlandse literatuur aanmerkelijk eenvoudiger gehouden dan voor de Nederlandse. De volgende 20 trefwoorden worden hierin het meest frequent genoemd:

1 grondgebruik (69x)	11 beleid (22x)
2 landbouw (algemeen) (66x)	12 Green Belt (21x)
3 grondprijzen (39x)	13 algemeen (20x)
4 woningbouw (39x)	14 legaliteit (18x)
5 planning (37x)	15 speculatie (18x)
6 dynamiek (35x)	16 verkavelingen (17x)
7 ruimtelijke ordening (28x)	17 bevolking (14x)
8 recreatie (25x)	18 zonering (14x)
9 grondeigendom (23x)	19 actoren (13x)
10 model (23x)	20 suburbanisatie (12x).

Net als bij de top-20 van onderwerpen over de Nederlandse stadsrandproblematiek behoeven deze termen enige toelichting. Veel publikaties gaan hoofdzakelijk of voor een groot deel over 'land use': grondgebruik, veranderingen daarin en het voorkomen van uiteenlopende vormen van grondgebruik op korte afstand van elkaar.

Naast grondgebruik in het algemeen komt net als in de Nederlandse publikaties de problematiek van de landbouw in stadsrandzones heel vaak aan bod: hinder van pas-santen uit naburige woonwijken, onzekerheid over de mogelijkheid om als agrarisch bedrijf te kunnen voortbestaan, verlies van cultuurgrond en hoge grondprijzen, en aanpassingen in de bedrijfsvoering zowel in de richting van intensivering en specialisatie als in die van extensivering, deeltijdlandbouw of het geleidelijk afbouwen van het bedrijf.

Daarna gaat de belangstelling in de buitenlandse publikaties duidelijk een andere kant uit. 'Grondprijzen', 'grondeigendom' en 'speculatie' zijn onderwerpen die de gemoe- deren buiten Nederland kennelijk vaker bezig houden. De belangstelling voor de financiële kant van stadsuitbreidingen en het beheer van groenvoorzieningen in de Nederlandse vakliteratuur is relatief recent. Vanwege het overheidsmonopolie bij de verwerving van grond voor stadsuitbreiding leek geld hoegenaamd geen rol te spelen. Dit blijkt in het buitenland heel anders te liggen: particuliere grondeigenaren bepalen in veel landen de markten voor cultuurgrond, voor bouwterreinen en voor alles wat daartussen zit. Vooral in Noord-Amerika is dit een onuitputtelijke bron voor weten- schappelijk onderzoek en beleidssuggesties. Ook veel artikelen over Aziatische stads- randen houden zich met deze problematiek bezig. Deze belangstelling contrasteert sterk met wat in Nederland op deze plaats staat: 'landschap' en 'randstadgroenstruc- tuur' zijn termen waarvan in het buitenlandse lijstje geen equivalenten voorkomen, op 'Green Belt' (15e plaats) na. Misschien fungeert de term 'stedelijke druk' (12e op de Nederlandse top-20) als een soort niet-monetair equivalent van deze grondprij- zen.

Onder 'woningbouw' wordt vooral de bouw van nieuwe woonwijken verstaan: de keuze van bouwlocaties en de invloed ervan op de tevoren en rondom bestaande vormen van grondgebruik. Het is duidelijk anders dan 'suburbanisatie' dat op de 20e plaats staat en waarmee vooral naar de Angelsaksische term 'urban sprawl' verwezen wordt: diffuse verstedelijking in het landelijk gebied.

Ook de buitenlandse literatuur houdt zich vervolgens veel met 'planning' bezig (5e) en 'ruimtelijke ordening' (7e). De termen komen iets vaker voor dan 'beleid' (11e), maar samen bestrijken deze wat in de Nederlandse literatuur onder 'beleid' (6e), 'planvorming' (14e) en 'planologie' (19e) wordt besproken. Een vergelijkende studie van wat onder deze trefwoorden in de opgenomen Nederlandse en buitenlandse titels aan de orde komt zal ongetwijfeld boeiende gezichtspunten opleveren. Titels 18, 73 en 178 geven hiervan een aardig voorproefje.

Een belangrijk thema in de buitenlandse literatuur is vervolgens 'dynamiek': de ver- schuivingen van stadsranden en de veranderlijkheid van grondgebruiksvormen in stadsrandzones. Daarvan worden niet alleen veel staaltjes gegeven, maar ook sturings- mechanismen besproken. Bij de bespreking van hoofdthema's in de Nederlandse literatuur was al opgemerkt, dat daar de term 'geschiedenis' (7e) toch vooral in de betekenis van 'dynamiek' moest worden geïnterpreteerd.

'Recreatie' komt in de buitenlandse literatuur iets minder vaak aan de orde dan in Nederland. Relatief vaak gaat het daarbij om vormen van recreatief medegebruik en de bereikbaarheid van recreatief aantrekkelijke stadsrandgebieden voor verschillende bevolkingscategorieën (zie vooral 46, 80 en 103).

Doordat bij de selectie vooral gekeken is naar publikaties met een bredere strekking hoeft het niet te verbazen dat de term 'model' op de 10e plaats staat. Dit is een mooi trefwoord voor wie eens wil zien hoe verschillende auteurs orde hebben proberen te scheppen in wat welhaast per definitie een chaotische overgangs- en verdringings- zone is. Met het trefwoord 'zonering' (18e) wordt overigens iets dergelijks beoogd.

Hier gaat het om ruimtelijke modelleringen van de aangetroffen diversiteit aan grondgebruiksvormen. Ook het trefwoord 'algemeen' (13e) weerspiegelt een voorkeur voor publikaties met een brede strekking. De publikaties met dit trefwoord zijn in zoverre theoretisch van aard, dat ze niet op een bepaalde stad of regio betrekking hebben.

De term 'legaliteit' (14e) komt vooral in publikaties over steden in ontwikkelingslanden voor, waar het ontstaan van illegale ('squatter-') woonwijken in stadsrandzones veel aandacht krijgt en pogingen gedaan worden om hun ligging te verklaren en te voorspellen. In Westerse landen doet zich dit probleem minder vaak voor (zie daarover echter: 129, 185, 218 en 219).

'Speculatie' en 'verkavelingen' vormen een verhaal apart. Deze termen komen in de Nederlandse publikaties nauwelijks voor, maar zijn in het buitenland heel belangrijk om te begrijpen wat er in stadsrandzones speelt. Zoals onder 'grondprijzen' reeds was gesteld is het particulier initiatief daar over het algemeen veel belangrijker dan bij ons, waar het gaat om het gereedmaken van 'woeste' grond en landbouwgrond voor stedelijke bebouwing. Particuliere verkavelingsprojecten met een speculatief karakter spelen daarbij een grote rol. Vooral in veel artikelen uit de Verenigde Staten, maar ook bij voorbeeld uit Zuidelijk Afrika (15, 38, 172) en Zuid-Amerika (55, 191) worden de methoden, voor- en nadelen hiervan aan de orde gesteld.

Besproken steden, landen en regio's

In het geografisch trefwoordenregister worden bijna 60 steden genoemd, waarvan verreweg de meeste slechts één keer. Alleen de stad Londen komt echt vaak (7x) voor. De steden blijken als volgt over de werelddelen verdeeld: 24 uit Europa, 13 uit Afrika, 9 uit Azië, 5 uit Australië/Oceanië en 3 uit Noord- en Zuid-Amerika elk: veel Europese case-studies en opvallend weinig uit Noord-Amerika.

De verdeling over de landen, die in de literatuur besproken zijn, is heel anders: hier gaan de Verenigde Staten aan kop (46x), gevolgd door Groot-Britannië (39x), Canada (13x) en Frankrijk (12x). De in het register genoemde landen zijn als volgt over de werelddelen verdeeld: 18 in Europa, 15 in Afrika, 11 in Azië, 5 in Zuid- en 3 in Noord-Amerika en 4 in Australië/Oceanië. Het beeld is dus verre van volledig; veel landen blijven onbesproken.

In bovenstaande verdelingen valt op, dat uit landen dicht bij huis veel case-studies zijn opgenomen en uit de Verenigde Staten en Canada veel studies met een algemener karakter. Voor Noord-Amerika vloeit dit ten dele voort uit de selectie-criteria, maar voor Europa zijn aanzienlijk minder generaliserende studies voorhanden: een uitdaging? Dit beeld wordt bevestigd door de continentale trefwoorden: Afrika 18x, (Zuid/Noord) Amerika 16x, Azië 15x, Australië/Oceanië 10x en Europa 3x.

Overigens moet bij het bovenstaande wel de kanttekening geplaatst worden, dat bij de trefwoorden achter lokale case-studies soms wel en soms niet het betreffende land en werelddeel worden genoemd. Een continentaal trefwoord duidt dus niet per definitie op een sterk generaliserende studie. Aan onze conclusies, die hierop betrekking hebben, moet dan ook niet al te veel gewicht worden gehecht.

2.3 Publicaties in alfabetische volgorde van auteurs (auteur, titel en trefwoorden)

1.

ALJMER, G. (1975).

An enquiry into Chinese settlement patterns: the rural squatters of Hong Kong.

MAN 10 (4): 559-570.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Hong Kong, migratie, grondeigendom, woningbouw, legaliteit

2.

ALVARES, J.E.(ESTEBANEZ) (1989).

A new framework for the study of urban spread: a case study of Madrid

In: 'Dynamism and development in rural and urban fringe'; papers from international meeting on rural development, Luik, 1983. ed. by Ch.Christians, V.R. Singh & N.K. Singh. Star Distributors, Varanasi, India, (1989) : 63-77.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Spanje, grondgebruik, dynamiek, model, wonen vrijetijdswoning

3.

ANDREWS, M.S. & J. CHETRIC (1988).

Agricultural productivity in densely populated areas.

Landscape and Urban Planning 16 (4): 311-319.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Lb algemeen, statistiek, economie

4.

ANDREWS, R.B. (1942).

Elements in the Urban-Fringe Pattern.

Journal of Land and Public Utility Economics 18: 169-183.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, definitie, model, zonering, geschiedenis

5.

ARCHER, R.W. (1973).

Landspeculation and scattered development; failures in the urban fringe market.

Urban Studies 10 (3): 367-372.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, grondprijzen, speculatie, efficiency

6.

ASABERE, P.K. (1981).

The price of urban land in a chiefdom: empirical evidence on a traditional African city, Kumasi.

Journal of Regional Science 21 (4): 520-539.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Ghana, Kumasi, grondeigendom, grondprijzen

7.

ATMAN, R.E. (1974).

De Indonesische kampong als stedelijk randverschijnsel, een noodzakelijk kwaad?

Stedebouw en Volkshuisvesting, januari 1974: 2-12.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, Indonesië, dynamiek, woningbouw, dorpen, classificatie, beleid

8.

BAR-GAL, Y. (1983).

Villages under urban siege.

Ekistics 50 (298): 9-13.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Israël, suburbanisatie, demografie, organisatie, dorpen

9.

BARKE, M. (1974).

The changing urban fringe of Falkirk, some morphological implications of urban growth.

Scottish Geographical Magazine 90 : 85-97.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Schotland, Falkirk, grondgebruik, dynamiek

10.

BARKE, M. (1976).

Land use succession: a factor in fringe-belt modification

Area 8 (4): 303-306.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, grondgebruik, dynamiek

11.

BARRAS, F. (1982).

Relationships between squatters and land in urban sub-Saharan Africa; some comments about the situation from a lawyer's perspective.

Land and human settlements; Land, its role in squatter communities in Asia, Africa and Latin America, : 33-52.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, wetgeving, woningbouw, legaliteit

12.

BAUER, G. & J.M. ROUX (1976).

La rurbanisation, ou la ville éparpillée.

Paris, Seuil, 192 pp.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, grondmarkt, demografie, model

13.
BEFORT, W.A., A.E. LULOFF & M. MORRONE (1988).
Rural land use and demographic change in a rapidly urbanizing environment.
Landscape and Urban Planning 16 (4): 345-357.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, demografie, grondgebruik
14.
BENEVOLO, L. (1980).
The history of the city.
Scolar Press, London, 1011 pp.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, ruimtelijke patronen, geschiedenis
15.
BERG, L.M. VAN DEN (1984).
Anticipating Urban growth in Africa; land use and land values in the rurban fringe of Lusaka, Zambia.
Zambia Geographical Association Occasional Study, no. 13. Proefschrift Sociale Geografie, Universiteit van Amsterdam, Lusaka/Amsterdam.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Zambia, Lusaka, grondeigendom, grondgebruik, grondprijzen, typologie, ruimtelijke patronen, onzekerheid, speculatie, dynamiek
16.
BERG, L.M. VAN DEN (1987).
Stadsrandzones in Derde-Wereld steden: het voorbeeld van Lusaka, Zambia.
Geografisch Tijdschrift 21 (1): 84-94.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Zambia, Lusaka, grondeigendom, grondgebruik, dynamiek
17.
BERG, L.M. VAN DEN (ED.) (1983).
In the shadow of Lusaka: land and people under pressure of urban growth.
Studies in Zambian Society: 6. University of Zambia, Lusaka.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Zambia, Lusaka, grondgebruik, demografie, Lb algemeen, woningbouw, legaliteit
18.
BERG, L.M. VAN DEN & G.F.P. IJKELENSTAM (1989).
Landuse dynamics in the rurban fringe. Two case studies compared: Lusaka (Zambia) and Haaglanden (Netherlands).
In: 'Dynamism and development in rural and urban fringe'; papers from international meeting on rural development, Luik 1983, ed. by Ch.Christians, V.R.Singh & N.K.Singh. Star Distributors, Varanashi, India : Ook als: Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding, Report 11 (1983), Wageningen.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Nederland, Haaglanden, Afrika, Zambia, Lusaka, grondgebruik, internationale vergelijking, Lb deeltijd, planning, bereikbaarheid, Lb bedrijfsgrootte
19.
BERGER, M., J-P. FRUIT, F. PLET & M-C. ROBIC (1980).
Rurbanisation et analyse des espaces rureaux périurbains.
l'Espace Géographique, 4: 303-313.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, grondgebruik, bevolking, Lb algemeen
20.
BERRY, D. AND T. PLAUT (1978).
Retaining agricultural activities under urban pressure: a review of land use conflicts and policies.
Policy Sciences, 9 (2): 153-178.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Lb algemeen, Verenigde Staten, braak, ruimtelijke ordening
21.
BEST, R.H. (1976).
The extent and growth of urban land.
The planner 62: 8-11.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, stadsuitbreiding, grondgebruik
22.
BEST, R.H. (1980).
Urban encroachment on to agricultural land.
Built Environment 6 (4): 242-250.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Lb algemeen, Lb landbouwareaal, stadsuitbreiding
23.
BEST, R.H. & A.W. ROGERS (1973).
The urban countryside; the land-use structure of small towns and villages in England and Wales.
Londen, Faber and Faber, 186 pp.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, grondgebruik, dorpen, classificatie

24.
BOAL, F.W. (1970).
Urban growth and land value patterns: government influences.
The professional Geographer 22: 79-82.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, grondprijzen, Lb algemeen, model, Green Belt
25.
BOBEV, R. (1984).
Landschaft und Erholung in den Stadtrandgebieten in Bulgarien.
IFLA World Congress on Urban Fringes, Paper. Hong Kong.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Bulgarije, landschap, recreatie
26.
BOWEN, M.J. (1974).
Outdoor recreation around large cities.
J.H. Johnson (ed), Suburban growth: 225-248. Wiley, London.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, recreatie, Green Belt, grondprijzen
27.
BOYCE, R.R. (1966).
The edge of the metropolis: the wave theory analog approach.
British Columbia Geographical Series nr. 7: 31-40.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, stadsuitbreiding, theorie, golfbeweging, geschiedenis
28.
BROWN, H.J., R.S. PHILLIP & N.A. ROBERTS (1981).
Landmarkets at the urban fringe; new insights for policymakers.
Journal American Planning Association 47: 131-144.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, grondmarkt, Verenigde Staten, Canada, grondeigendom, actoren, grondgebruik, grondprijzen, belasting, grondbeleid, grondmarkt, lb algemeen, braak, verkavelingen
29.
BROWN, H.J., R.S. PHILLIPS & N.A. ROBERTS (1982).
Landownership and market dynamics at the urban periphery: implications for land policy design and implementation.
Proceedings World Congress on Land Policy 1980, ed. by M. Cullen & S. Woolery. Lexington Books: 119-147.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, grondmarkt, grondgebruik, planning, belasting, actoren
30.
BRYANT, C.R. (1974).
The anticipation of urban expansion.
Geographica Polonica, 28: pp.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, Parijs, Lb algemeen, investeringen
31.
BRYANT, C.R. (1981).
Agricultural change in an urbanising environment, a case study from the Paris region, 1968-1975.
Canadian Geography, 25: 27-45.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, Parijs, Lb algemeen, grondgebruik
32.
BRYANT, M.J., L.H. RUSSWURM & A.G. MCLELLAN (1982).
The city's countryside. Land and its management in the rural-urban fringe.
Longman, London.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, westers, algemeen, grondgebruik, model, actoren, grondmarkt, braak, ruimtelijke ordening
33.
CABUS, P. (1984).
The district plans in Flandres: an instrument for the urbanization policy?
Tijdschrift van de Belgische Vereniging Aardr. Studies (BEVAS/SOBEG), 1984-1: 49-62.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, België, Vlaanderen, ruimtelijke ordening, woningbouw
34.
CARTER, H. (1981).
The study of urban geography, 3rd. ed., Ch.12: The rural-urban fringe.
London, Edward Arnold (publishers): 216-326.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, westers, algemeen, definitie, bevolking, Lb landbouwgrond
35.
CAVACO, C. (1989).
L'impact de l'urbanisation dans la campagne de Lisbonne
In: 'Dynamism and development in rural and urban fringe'; papers from international meeting on rural development, Luik, 1983, ed. by Ch.Christians, V.R.Singh & N.K.

- Singh. Star Distributors, Varanashi, India, (1989).
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Portugal, Lissabon, Lb algemeen, verdringing
36.
CHAMPION, A.G. (1983).
Landuse and competition
Progress in rural geography ed. by M. Paclone, Croom Helm, London;: 21-45.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Europa, Noord-Amerika, grondgebruik, model, verdringing
37.
CHICTONE, D.L. (1981).
Farmland values at the urban periphery.
Land Economics, (Madison), 57: 353-362.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, grondmarkt
38.
CHRISTOPHER, A.J. (1972).
Urban encroachment on a large farm in Rhodesia.
Land Economics, (Madison), 48 (3): 287-290.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Rhodesië, Zimbabwe, Lb algemeen, speculatie, grondmarkt
39.
CLAASSEN, P.E. (1978).
A green belt system for greater Cape Town: design for environmental quantity.
ITCC Review (Tel Aviv) 7 (2): 65-74.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Zuid-Afrika, Kaapstad, groenvoorzieningen, open ruimte, verstedelijking, landclassificatie
40.
CLAWSON, M. (1971).
Suburban land conversion in the United States: an economic and governmental process.
The John Hopkins Press, Baltimore.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, grondgebruik, beleid, functiemenging, schaalniveau, meetproblemen
41.
CNRS (EDS.) (1980).
La croissance périphérique des villes du tiers monde (bundel opstellen).
Travaux et documents de géographie tropicale. La croissance urbaine dans les pays tropicaux. Table Ronde CEGET-CNRS Parijs.
- Trefwoorden: stadsrand buitenland, ontwikkelingslanden, Afrika, Algerije, Zaïre, Congo, Midden-Amerika, Mexico, Zuid-Amerika, Peru, Chili, Azië, Iran, Thailand, Maleisië, Sri Lanka, Oceanië, Nieuw-Caledonië
42.
COLLINS, C.O. (1978).
Periurban pleasure horses: a land use dilemma.
Journal of Geography, January, : 4-12.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Britannië, recreatie, paarden, grondgebruik
43.
CORRELL, M.R., J.H. LILLYDAHL & L.D. SINGELL. (1978).
The effects of greenbelts on residential property values: some findings on the political economy of open space.
Land Economics 64 (2): 207-217.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Colorado, green belt, grondprijzen, statistiek, economie, wonen
44.
COUGHLIN, R.E. (1980).
Farming on the urban fringe; where are the farmlands going?
Environment 22 (3): 33-39.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Lb algemeen, Lb landbouwgrond
45.
COUGHLIN, R.E. & J. FRITZ (1971).
Land Values and Environmental Characteristics in the rural-urban fringe.
Philadelphia, R.S.R.I. Discussion Paper no. 45. 36 pp.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, grondprijzen, bereikbaarheid, landschap, Verenigde Staten, Philadelphia, statistiek
46.
CRACKNELL, B. (1967).
Accessibility to the countryside as a factor in planning for leisure.
Regional Studies 1 (2) : 147-161. Ook verschenen in: Burton, T.L. (ed) Recreation research and planning, London, 1970.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Britannië, recreatie, toegankelijkheid, planning
47.
CRUICKSHANK, A.B. (ED.) (1982).
Where town meets country: problems of peri-urban areas in Scotland

Aberdeen University Press.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Schotland, grondgebruik, geografisch

48.

DANIELS, T.L. & D.E. REED (1988).
Agricultural zoning in a metropolitan county: an evaluation of the Black Hawk County, Iowa program.

Landscape and Urban Planning 16 (4): 303-310.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Iowa, Lb algemeen, ruimtelijke ordening, landevaluatie

49.

DARIN-DRABKIN, H. (1977).

Land policy and urban growth.

Urban and Regional Planning Series 16. Pergamon Press, Oxford.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, grondbeleid, grondhandel, grondpolitiek, belasting, ruimtelijke ordening, speculatie, model, grondprijzen, grondeigendom, ontwikkelingslanden, Kopenhagen, Zweden, Nederland, Frankrijk

50.

DAVIDSON, J. (1974).

Recreation and the urban fringe.

The Planner, Journal of the Royal Town Planning Institute, 60 (3): 889-893.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, recreatie, ruimtelijke ordening

51.

DAVIDSON, J. (1976).

The urban fringe.

Countryside Recreation Review (1): 2-41.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, recreatie, ruimtelijke ordening, grondgebruik

52.

DAVIDSON, J. & G. WIBBERLEY (1977).

Planning and the rural environment. Chapter 6: The urban fringe

Pergamon Press: 109-130.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Lb algemeen, recreatie, beleid, Green Belt

53.

DEMEULENAERE, F. (1982).

Evolution récente de l'agriculture dans les zones périurbaines: l'exemple de l'Ouest de l'agglomération Lilloise.

Hommes et Terres du Nord, 1: 68-75.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, Rijssel, Lille, Lb algemeen

54.

DESMET, A. (1973).

Weekendhuisjes: een uitdaging van de vrijetijdsbesteding voor de ruimtelijke ordening in België.

Vrije Universiteit, Brussel.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, België, recreatie, beleid, wonen vrijetijdswoning

55.

DOEBELE, W. (1977).

The private market and low income urbanization in developing countries: the 'Pirate' subdivisions of Bogota.

American Journal of Comparative Law 25 (3): 531-564.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuid-Amerika, Colombia, Bogota, legaliteit, grondhandel, grondprijzen, woningbouw, verkavelingen

56.

DOEBELE, W.A. (ED.) (1983).

Land readjustment: a different approach to financing urbanization.

Lexington, Mass.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, Verenigde Staten, Australië, Taiwan, Korea, Duitsland, financiering, verstedelijking, verkavelingen

57.

DORNEY, R.S. & D.W. HOFFMAN (1979).

Development of landscape planning concepts and management strategies for an urbanizing agricultural region.

Landscape Planning 6 (2): 151-177.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Canada, landschap, typologie, landschapsbeheer, Lb algemeen, dynamiek, planning

58.

DUGENY, F., F. BIGOT, H. BLUMENFELD &

J.-P. LECOIN (1983).

Le milieu pavillonnaire en région d'Ile-de-France.

Cahiers de l'Institut d'Aménagement et d'Urbanisme de la Région Parisienne, 68.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, wonen, zonerings, ruimtelijke ordening, voorzieningen

59.

DUNFORD, R.W., C.E. MARTI & R.C.

MITTELHAMMER (1985).

- A case study of rural land prices at the urban fringe including subjective buyer expectations*
Land Economics 61 (1): 10-16.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, grondprijzen, speculatie, Verenigde Staten, statistiek, bouwterreinen, diffuse verstedelijking, toegankelijkheid, landschap, wonen
60.
DURAND-LASSERVE, A. (1975).
La croissance de Bangkok et le marche foncier.
Les Cahiers d'Outre-Mer 109: 16-53.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Thailand, Bangkok, grondhandel, verkavelingen, grondbeleid, woningbouw, grondprijzen
61.
DURAND-LASSERVE, A., A. AUGER & P. VENNETIER (1976).
Croissance périphérique des villes: cas de Bangkok et Brazzaville
Travaux et documents de géographie tropicale no. 26, Bordeaux, CNRS.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, Thailand, Bangkok, Afrika, Congo, Brazzaville, grondhandel, verkavelingen, verstedelijking, geografisch
62.
ELLIS, C. (1984).
Change and ambivalence on the periphery.
Rural Sociology 49 (4): 505-516.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, ontwikkelingslanden, woningbouw, legaliteit, zelfwerkzaamheid
63.
ELLIS, G. ET AL. (1977).
The squatter problem in the Western Cape: Some courses and remedies.
South African Institute of Race Relations.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Zuid-Afrika, legaliteit, woningbouw, planning
64.
ELSON, M. (1979).
Research review: urban fringe management problems
The Planner 65 (2): 52-54.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Lb algemeen, recreatie, Green Belt, beleid
65.
ELSON, M.J. (1986).
Green Belts; conflict mediation in the urban fringe.
 London, Heinemann.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Green Belt, conflict, ruimtelijke ordening, grondgebruik, bestuur
66.
ELSON, M.J. (1987).
The urban fringe - will less farming mean more leisure? A critical review of recent events.
The Planner 73 (october): 19-22.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Engeland, Lb landbouwareaal, suburbanisatie, recreatie, projectontwikkeling, green belt, grondgebruik
67.
ENGEL, H. & E. VAN VELZEN (EDS.) (1987).
Architectuur van de stadsrand: Frankfurt am Main, 1925-1930.
Delftse Universitaire Pers, Delft, 130 pp.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Duitsland, Frankfurt am Main, architectuur, groenvoorzieningen, stedebouw
68.
EVANS, A.W. (1983).
The determination of the price of land.
Urban Studies 20: 119-129.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, grondprijzen, theorie, grondhandel, belasting, planning, grondeigendom, onteigening
69.
EVERS, H.D. (1975).
Urban expansion and landownership in underdeveloped societies.
Urban Affairs Quarterly 11 (1): 117-129.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, ontwikkelingslanden, grondeigendom, verkavelingen, speculatie, woningbouw, inkomen
70.
FABOS, J.G. (1984).
Planning at the fringes of the metropolis; computer-assisted landscape planning.
IFLA World Congress on Urban Fringes, Paper. Hungary.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, cad, landschap, planning
71.
FAIR, T.J.D. (1975).
Commuting fields and the Metropolitan structure of the Witwatersraad.

- South African Geographical Journal 5 (1): 7-15.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Zuid-Afrika, forensisme, geografisch
72.
FAIRBROTHER, N. (1970).
New Lives, New Landscapes.
A Pelican Book/Penguin Books, Hamondsworth, England. 382 pp.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, landschap, dynamiek, Lb algemeen, recreatie, planning, Green Belt, woningbouw, bos, ontwerp
73.
FARJON, J.M.J., M.M.A. VAN KULJK, R. PETERS & M.A. VERHOEF (1984).
Landschapsplanning in Engeland: stadsranden en stedelijk groen. Studiereis september 1984.
Rijksinstituut voor onderzoek in bos en landschapsbouw 'De Dorschkamp', Rapport nr. 393, Wageningen.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, planning, groenvoorzieningen, landschap, Nederland, recreatie, Lb algemeen, vrijwilligers
74.
FEAVER, I.J. (1982).
Social injustices to farmers in the rurban fringe.
International Journal of Environmental Studies, 19 (2): 109-115.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Lb algemeen, toerisme, vernielingen, vandalisme, schade, enquête
75.
FEDDES, Y., R. PETERS & J.A. WEZENAAR (1986).
De stadsrandproblematiek van Antwerpen: een verslag van een excursie op 8 juni 1985, georganiseerd door de Contactcommissie voor Onderzoek in Stadsranden (C.C.O.S.).
Landinrichtingsdienst, Mededeling 161, Utrecht. 26 pp.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, studiereis, België, Vlaanderen, Antwerpen, Rupelstreek, wetgeving, gewestplan, Lb algemeen, Lb tuinbouw, ontgrondingen, afvalstortplaats, landschapsbouw,
76.
FELSENMAIER, D.R., M.F. GOODCHILD & S. MORRISON (1979).
The spatial structure of the rural-urban fringe: a multivariate approach.
- Canadian Geographer 23 (1).
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Canada, grondgebruik, statistiek, model, ruimtelijke patronen
77.
FERGUSON, M.J. (1979).
A strategic choice approach to recreation site resource allocation.
Town Planning Review 50: 325-345.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Engeland, Londen, Green Belt, recreatie, landschapsbeheer, planning
78.
FIREY, W. (1946).
Ecological considerations in planning for rurban fringes.
American Sociological Review.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, ecologie, geschiedenis, grondgebruik, functiemenging, instabiliteit
79.
FITTON, M. (1976).
The urban fringe and the less privileged.
Countryside Recreation Review 1: 25-34.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië
80.
FITTON, M. (1979).
Countryside Recreation - The Problems of Opportunity.
Local Government Studies, 5: 57-90.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, recreatie, beleid, toegankelijkheid
81.
FOLLAIN, J.R., B. RENAUD & G.C. LIM (1979).
Economic forces underlying urban decentralization trends: a structural model for density gradients applied to Korea.
Environmental planning A11: 541-551.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, Korea, dichtheden, economie, demografie, grondhandel, model, woningbouw
82.
FREUND, B. (1989).
Farmer's reactions to physical, economic and social conditions in peri-urban space.
In: 'Dynamism and development in rural and urban fringe'; papers from international meeting on rural development, Luik, 1983.
Ed. by Ch. Christians, V.R. Singh & N.K. Singh. Star Distributors, Varanasi, India,

- (1989) : 1-10.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, West Duitsland, Lb algemeen, actoren
83.
FRIEDMANN, J. (1977).
On the contradiction between City and Countryside.
Folmer, H. & J. Oosterhaven (eds): *Spatial inequalities and regional development.* Nijhoff Publ., Boston : 23-45.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, theorie, dichotomie
84.
FURUSETH, O.J. & J.T. PIERCE (1982).
Agricultural land in an urban society. Washington, AAG Resource Publication.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, theorie, Noord-Amerika, Verenigde Staten, Canada, Lb algemeen, dynamiek, beleid, cyclus
85.
GARTLY JACO, E. & J. BELKNAP (1953).
Is a new family form emerging in the urban fringe?
American Sociological Review 18: 551-557.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, sociologie, Verenigde Staten, wonen, suburbanisatie
86.
GAVISH, D. (1976).
Changes in rural land-use on the urban fringe of Tel-Aviv.
Amiran, D.H.K. & Ben-Arieh, Y. (eds) *Geography in Israël, Jerusalem, Israël Nat. Comm., I.G.U.: 218-238.*
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, Israël, Tel Aviv, dynamiek, grondgebruik
87.
GAYLER, H.J. (1982).
Conservation and development in urban growth; the preservation of agricultural land in the rural-urban fringe of Ontario. *Town Planning Review*, 53 (3): 321-341.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Amerika, Canada, Ontario, Lb landbouwareaal, ruimtelijke ordening, verstedelijking, Lb tuinbouw
88.
GLEESON, M.E. (1979).
Effects of an urban growth management system on land values. *Land Economics, (Madison)*, 55 (3): 350-365.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Noord-Amerika, Verenigde Staten, Brooklyn Park, planning, grondprijzen, statistiek
89.
GOLDSMITH, F.B. (1988).
Threats to woodland in an urban landscape: a case study in greater London. *Landscape and Urban Planning* 16: 221-228.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Engeland, Londen, bos, landschap
90.
GONEN, AMIRAM, (1976).
The suburban mosaic in Israël. Amiran, D.H.K. & Ben-Arieh, Y. (eds) *Geography in Israël, Jerusalem, Israël Nat. Comm., I.G.U.: 163-186.*
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, Israël, woningbouw, suburbanisatie, grondeigendom, Lb deeltijd
91.
GOPI, K.N. (1978).
Process of urban fringe development: a model. Concept Publ. Company, New Dehli.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, India, Hyderabad, suburbanisatie, bevolking, economie, grondeigendom, lb algemeen, lb deeltijd, lb landbouwgrond, grondprijzen, grondgebruik, forensisme, voorzieningen
92.
GRATZ, N.G. (1973).
Mosquito-borne disease in the urbanization of tropical countries. *Critical Reviews in Environmental Control* 3 (4) : 455--.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, ontwikkelingslanden, ziektes, ecologie, riolering, water
93.
GREBE, R. (1985).
Landwirtschaft in der Stadt. / Agriculture in the city. *Garten und Landschaft* (3): 23-27.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Duitsland, Bonn, Lb tuinbouw, volkstuinen, recreatie, Lb algemeen
94.
GREENE, C.R. & C.H. BARNARD (1988).
Agricultural land markets in U.S. urban fringe counties. *Landscape and Urban Planning* 16 (4): 293-307.
Trefwoorden: stadsrand, buitenland, Verenigde Staten, grondhandel, statistiek, Lb algemeen, grondprijzen, dichotomie

95.
GREIF, F. (1981).
Landwirtschaft und Regionalpolitik in peri-urbanen Gebieten.
Agrarwirtsch. Inst. Bundesmin. Land- und Forstwirtschaft, Wenen, 127 pp.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Oostenrijk, Lb algemeen, open ruimte, Lb deeltijd, beleid, ruimtelijke ordening, recreatie
96.
GRIMES, O.F. AND G.C. LIM (1976).
Employment, land values and the residential choice of low-income households: the case of Bogota, Colombia.
Land Economics 52 (3): 347-354.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuid-Amerika, Colombia, Bogota, grondprijzen, werkgelegenheid, inkomen, woningbouw
97.
GYSELS, H. & E. VERMEERBERGEN (1989).
Brussel en zijn groene gordel.
Stedebouw en Volkshuisvesting 70 (5): 18-25.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, België, Brussel, green belt, stadsuitbreiding, ruimtelijke ordening
98.
HADY, T.F. (1970).
Differential assessment of farmland on the rural-urban fringe.
American Journal of Agricultural Economics 52: 25-32.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Noord-Amerika, Verenigde Staten, Lb landbouwgrond, belasting, grondprijzen, ruimtelijke ordening, wetgeving, landevaluatie
99.
HAKE, A. (1977).
African Metropolis: Nairobi's selfhelp city.
Sussex University Press.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Kenia, Nairobi, woningbouw, legaliteit, grondbeleid, grondeigendom, grondhandel
100.
HALL, A. (1976).
Management in the urban fringe.
Countryside Recreation Review, 1: 8-13.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Lb algemeen, recreatie, landschapsbeheer
101.
HANAYAMA, Y. & T. HASEGAWA (1982).
The land-market structure on the fringe of Tokyo.
Proceedings World Congress on Land Policy 1980, ed. by M. Cullen & S. Woolery. Lexington Books: 185-199.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, Japan, Tokio, grondhandel, grondeigendom, grondprijzen, actoren, grondbeleid
102.
HARDOY, J., R. BALSADUO AND O.A. MORENO (1976).
Urban land policies and controls in Latin America.
Ekistics 41 (244): 160-167.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuid-Amerika, grondeigendom, grondbeleid, ruimtelijke ordening, belasting, speculatie
103.
HARRISON, C. (1983).
Countryside recreation and London's urban fringe.
Transactions of the Institute of British Geographers 8 (3): 295-313.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Engeland, Londen, recreatie, green belt, bereikbaarheid, enquête
104.
HART, G.H.T. AND T.C. PARTRIDGE (1966).
Factors in the development of the urban fringe North-West of Johannesburg.
The South African Geographical Journal, 48: 32-44.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Zuid-Afrika, Johannesburg, grondprijzen, water, verkavelingen, Lb algemeen, geografisch
105.
HART, J.F. (1976).
Urban encroachment on rural areas.
Geographical Review 66 (1): 1-17.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, planning, dynamiek, statistiek, grondgebruik, Verenigde Staten
106.
HAUGHTON, J.P. (1970).
The urban-rural fringe of Dublin.
Stephens, N. & R.E. Glasscock (Eds.), Irish Geographical Studies in honour of E. Estyn Evans. Department of Geography, The Queen's University of Belfast.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Ierland, Dublin, grondgebruik, wonen, ruimtelijke ordening

107.
HEIL, K. (1974).
Neue Wohnquartiere am Stadtrand.
W. Pehnt (ed). Die Stadt in der
Bundesrepublik Deutschland: 181-200.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Duitsland,
woningbouw, migratie, grondmarkt
108.
HEPNER, G.F. (1985).
*Locational factors and the urban fringe land
market*
Journal of Rural Studies 1 (4): 359-367.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, grondhandel
109.
HERINGTON, J. (1984).
The outer city.
Harper & Row, London.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, demografie,
grondgebruik, bestuur, planologie,
bouwnijverheid, Green Belt,
Groot-Brittannië
110.
HERINGTON, J. (1991).
How to deal with 'urban shorelines'?
Town and Planning 60 (4): 124-126.
Trefwoorden: stadsrand buitenland,
Groot-Brittannië, suburbanisatie, Green
Belt, groenvoorzieningen
111.
HIGBEE, E. (1967).
Agricultural land and the urban fringe.
Metropolis on the move: Geographers look
at urban sprawl. Ed. by J.Gottmann & R.A.
Harper,: 57-66.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde
Staten, Lb boeren, typologie, planologie
112.
HOLZMANN, G. (1957).
*Die Entwicklung der Wiener
Stadtrandsiedlungen.*
Geographische Rundschau 9: 96-101.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Oostenrijk,
Wenen, wonen, volkstuinten, grondgebruik
113.
HOOKWAY, R.J.S. (1979).
*Die Rolle der Landespflege bei der Erhaltung
des Stadrandes. / Conserving the rural fringe:
the role of countryside management.*
Garten und Landschaft (89) 9: 671-676.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, dynamiek,
grondgebruik, landschapsbeheer,
vandalisme
114.
HOPFER, A. (1989).
*Planning and rural management in transition
zones between urban and countryside areas.*
In: 'Dynamism and development in rural
and urban fringe'; papers from international
meeting on rural development, Luik 1983,
ed. by Ch. Christians, V.R. Singh & N.K.
Singh. Star Distributors, Varanasi, India,
(1989) : 11-18.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Polen,
grondgebruik, model, dynamiek, afbakening
115.
HORVATH, R.J. (1969).
*Von Thünens isolated state and the area
around Addis Abeba, Ethiopia.*
*Annals of the American Association of
American Geographers* 59 (2): 308-323.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika,
Ethiopië, Addis Abeba, Lb algemeen, Von
Thünen, bos, model, zoning
116.
HOWLAND, M. (1977).
*Delhi's large scale land acquisition,
development and disposal policy.*
ITCC Review (Tel Aviv) 6(3) (23): 53-83.
Trefwoorden: stadsrand buitenland,
grondpolitiek, Azië, India, Delhi,
grondbeleid, inkomen, bouwterreinen,
grondprijzen, belasting
117.
HUDSON, J. (1973).
Density and pattern in suburban fringes.
*Annals of the Association of American
Geographers.* 63 (1): 28-39.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Noord-
Amerika, dichtheden, grondgebruik,
verkeer, ruimtelijke ordening
118.
ILBERY, B.W. (1985).
*Agricultural Geography. A social and
economic analysis.*
Agriculture in the rural-urban fringe,
hoofdstuk 8, Oxford University Press.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde
Staten, Canada, Nieuw Zeeland, Frankrijk,
Groot-Brittannië, Lb algemeen
119.
ILBERY, B.W. (1988).
*Agricultural change on the West Midlands'
urban fringe.*
TESG 79 (2): 108-121.
Trefwoorden: stadsrand buitenland,
Groot-Brittannië, Birmingham, Lb

- algemeen, dynamiek, zoning, actoren, grondgebruik
120.
ILBERY, B.W. & M.J. BARRINGTON (1989).
Urban processes and agricultural change on Coventry's urban fringe.
Planning and the future of the countryside: Great Britain and the Netherlands; proceedings of the second British-Dutch symposium on rural geography, September 1986, Amsterdam. Ed. by G.Clark, P. Huigen & F.Thissen, Amsterdam: Nederlandse Geografische Studies 92: 109-120.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Coventry, dynamiek, Lb algemeen, zoning, versnippering
121.
ISOCARP (1988).
Proceedings of the 24th Congress of the Society of City and Regional Planners at 2-7 november 1988 in Taormina: Urban and Metropolitan Peripheries. Vol.1: Introductory Reports; Vol.2: Case Studies.
International Society Of City And Regional Planners, 's-Gravenhage.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Europa, Irak, ruimtelijke ordening, grondgebruik, planning, wonen, braak, rehabilitatie
122.
JACOBS, P. (1971).
Landscape development in the urban fringe; a case study of the site planning process.
Town Planning Review 42 (4): 342-360.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Canada, Halifax, landschap, planning
123.
JAKOBSON, L. & V. PRAKASH (1974).
Metropolitan growth: public policy for South and South-East Asia.
Halsted Press Division, Wiley and Sons, New York.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, Karachi, Calcutta, bestuur, woningbouw, planning, dualisme
124.
JAMBOR, I. (1984).
Die Veränderungen von Grunflächensystem-elementen im Siedlungsumland am Beispiel von Budapest.
IFLA World Congress on Urban Fringes, Paper. Hungary.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Hongarije, Boedapest, groenvoorzieningen,
- verdringing, landschap
125.
JOHNSON, J.H. (ED.). (1974).
Suburban growth. Geographical processes at the edge of the Western city.
London, John Wiley & sons.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, dynamiek, grondgebruik, Lb algemeen, recreatie, geschiedenis, planning, vrijetijdsbesteding, industrie, kantoren, detailhandel, model, zoning
126.
KABRA, K.N. (1980).
Developing an urban fringe: blue print for voluntary action.
Indian Journal of Social Work N1: 100-101.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, India, vrijwilligers
127.
KEENE, J.C. (1979).
A review of governmental policies and techniques for keeping farmers farming.
Natural Resources Journal 19 (1): 119-144.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Lb algemeen, beleid, grondgebruik, grondprijzen, wetgeving.
128.
KLUIT, PH. (1987).
Ruimtelijke conflicten in stadsrandgebieden; verkennend onderzoek naar funktieverandering van agrarisch gebruikte grond in het stadsrandgebied rond Lille.
Scriptie Geografisch Instituut Rijksuniversiteit, Utrecht.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, ruimtelijke conflicten, grondgebruik, Lille, Rijssel, overheid, Lb algemeen, grondprijzen, economie, grondmarkt, ruimtelijke patronen, bevolking, verdringing
129.
KUPKA, K. (1985).
Generaal pardon voor sluibouw in Italië.
Bouw 22 (26 oktober): 50-52.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Italië, Rome, woningbouw, legaliteit, winstmarges, voorzieningen, suburbanisatie
130.
KURTZ, R.A. & J. SMITH (1961).
Social life in the rural-urban fringe.
Rural Sociology (26): 25-38.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, bevolking, Verenigde Staten, Michigan, migratie, Lb boeren, sociologie, suburbanisatie

- demografie
- Lb deeltijd, intensiteit, grondgebruik, grondprijzen
131.
LAL, H. (1987).
City and urban fringe: a case-study of Bareilly.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, India, Azië, Bareilly, planning, afbakening, demografie, grondgebruik
132.
LEE, L. (1979).
Factors affecting land use change at the urban-rural fringe.
Growth and Change, a Journal of Regional Development 10 (4): 25-31.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Iowa, algemeen, model, zoning, grondgebruik, actoren, planning, bereikbaarheid
133.
LEEMING, F. & J. SOUSSAN (1979).
Structures at the fringe of the city.
International Social Science Journal 31 (2): 273-281.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, theorie, India, ruimtelijke ordening, methodologie
134.
LINDHULT, M.S., J. FABOS, P. BROWN, & N. PRINCE (1988).
Using geographic information systems to assess conflicts between agriculture and development.
Landscape and Urban Planning 16 (4): 333-345.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Lb algemeen, gis, dynamiek, landevaluatie, actoren
135.
LINKE, H. (1984).
Die wanderende Stadtrand.
Paper of IFLA World Congress on Urban Fringes, Hungary.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Duitsland, Dresden, verdringing, groenvoorzieningen, landschap, dynamiek
136.
LOCKERETZ, W. (1988).
Urban influences on the amount and structure of agriculture in the north-eastern United States.
Landscape and Urban Planning 16: 229-244.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Lb algemeen, bevolking, dynamiek,
137.
LOPEZ, R.A., A.O. ADELAJA & M.S. ANDREWS (1988).
The effects of suburbanization on agriculture.
American Journal of Agricultural Economics 70 (2): 346-358.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, New Jersey, Lb algemeen, Lb tuinbouw, model, speculatie
138.
LOW, N. (1973).
Farming and the inner green belt.
Town Planning Review 44: 102-116.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Londen, Lb algemeen, Green Belt, verdringing, Lb deeltijd, grondprijzen, recreatie
139.
LUTCHMAN, H.T.J. (1984).
Method for sequential analysis of spatial development in a rural-urban fringe zone.
ITC Journal 1984 (2): 104-111.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuid-Amerika, Suriname, luchtfoto's, afbakening, dynamiek, grondgebruik
140.
LUZAR, E.J. (1988).
Strategies for retaining land in agriculture: an analysis of Virginia's agricultural district policy.
Landscape and Urban Planning 16 (4): 319-333.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Virginia, Lb algemeen, grondgebruik, verdringing, beleid, actoren
141.
MANIE, PH. & H. DE MAILLARD (1983).
L'agriculture périurbaine, lieu privilégié d'expérimentation sociale.
l'Economie Rurale, no. 155, mai-juin, : 38-40.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, Lb algemeen, zelfwerkzaamheid
142.
MANNING, R.A. (1975).
The relationship between recreational and leisure-oriented living patterns and land use in the urban fringe; a case analysis.
Dissertation, Michigan State University.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, recreatie, wonen, natuur,

- grondgebruik, bosbouw, grondeigendom, grondprijzen
143.
MARCH, L. (1974).
Homes beyond the fringe.
 The future of cities. Ed. by A. Blowers, C. Hamnett & P. Sarre. Swansea : 166-178.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, wonen, planning
144.
MATWIJW, P. (1982).
Urban land problems in Port Moresby, Papua New Guinea.
 Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie 73 (5): 286-294.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuidoost Azië, Oceanië, Australië, Papua Nieuw Guinea, Port Moresby, grondpolitiek, dualisme, grondeigendom, planning, woningbouw
145.
MAZAMBANI, D. (1982).
Aspects of peri-urban cultivation and deforestation around Harare, Zimbabwe.
 Geographical perspectives on development in Southern Africa: papers from the Regional Conference of the Commonwealth Geographical Bureau in Lusaka. Edited by G.J. Williams & A.P. Wood. James Cook University of N. Queensland, Australia. : 189-198.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Zimbabwe, Harare, Lb algemeen, milieu, bos, legaliteit
146.
MCNAB, A., A. ANDERSSON, J. WAGNER & R. COBHAM (1982).
Planning in the urban fringe.
 The Planner (1): 20-21.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Schotland, planning, grondgebruik, Bonny Valley, landschap
147.
MCTAGGART, W.D. (1966).
Private land ownership in a colonial town: the case of Noumea, New Caledonia.
 Economic Geography 42 (3): 189-204.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, grondpolitiek, Oceanië, Nieuw-Caledonië, Noumea, grondeigendom, actoren, dichtheden, grondprijzen, verkavelingen
148.
MEMON, P.A. (1982).
The growth of low-income settlements: planning response in the peri-urban zone of Nairobi.
 Third World Planning Review 4 (2): 145-148.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Kenia, Nairobi, planning, woningbouw, inkomen, legaliteit, beleid, speculatie
149.
MENZIES, B.J. & M.J. BELL (1981).
Peri-urban development: a case-study of the Adelaide Hills.
 Research Monograph. Extension research and Evaluation Unit. Dept. of Agriculture; no. 2, 484 pp.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Australië, Adelaide, Lb algemeen, grondgebruik, grondhandel, grondprijzen, bereikbaarheid, grondeigendom, planning
150.
MOHAN, E. & R. VILLAMIZAR (1982).
The evolution of land values in the context of rapid urban growth: a case study of Bogota and Cali, Colombia.
 Proceedings World Congress on Land Policy 1980, ed. by M. Cullen & S. Woolery. Lexington Books.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuid-Amerika, Colombia, Bogota, Cali, grondhandel, grondprijzen, verkavelingen
151.
MORGAN, W.B. (1978).
Development and the fuelwood situation in Nigeria.
 Geo Journal 2(5): 437-442.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Nigeria, brandhout, bos, bereikbaarheid, beleid
152.
MUNTON, R. (1983).
London's Green Belt: Containment in Practice.
 Allen & Unwin, London.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Engeland, Londen, Green Belt, beleid, grondgebruik, verdringing, Lb algemeen, recreatie, landschapsbeheer, geschiedenis, ontgroningen
153.
MUNTON, R.J.C. (1974).
Farming on the urban fringe.
 J.H. Johnson (ed). Suburban Growth. Wiley, London: 201-223.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, Lb algemeen, grondhandel, grondprijzen, grondgebruik, speculatie, ruimtelijke ordening, model, Lb deeltijd, Lb hobbyboer

154.

MUNTON, R.J.C. (1984).

Landspeculation and the under-use of urban fringe farmland in the Metropolitan Green Belt.

The changing countryside; proceedings of the British-Dutch symposium on living conditions in peri-urban and remoter rural areas in North Western Europe, Norwich, 1982, ed by G. Clark, J. Groenendijk & F. Thissen, Geo Books : pp.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Engeland, Londen, Green Belt, Lb algemeen, grondhandel, speculatie, grondgebruik

155.

MUNTON, R.J.C. (1986).

Greenbelts, the end to an era?

Geography 71: 206-214.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Green Belt, politiek, speculatie, bestuur, inkomen, projectontwikkeling

156.

MUNTON, R.J.C., S. WHATMORE & T. MARDEN (1988).

Reconsidering urban-fringe agriculture: a longitudinal analysis of capital restructuring on farms in the Metropolitan Green Belt.

Transactions of Inst. of Brit. Geogr. 13 (3): 324-336.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Green Belt, Lb algemeen, dynamiek, investeringen, grondgebruik, politiek, economie

157.

MUTH, R.F. (1961).

Economic change and rural-urban land conversion.

Econometrica 29: 1-23.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, model, economie, grondgebruik, verdringing

158.

MYERS, R.R. & A. BEEGLE (1947).

Delineation and Analysis of the Rural-Urban Fringe.

Applied Anthropology 6: 14-22.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, afbakening, heterogeniteit,

demografie, wonen

159.

NAELTEN, M.A. VAN & E. DE PESSEMIER (1974).

Suburbanisatie, een onderzoek in het noordoosten van Antwerpen.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, België, Vlaanderen, Antwerpen, woningbouw, ruimtelijke ordening, suburbanisatie, planning

160.

NELSON, A.C. (1985).

Demand, segmentation and timing effects of an urban containment program on urban fringe land values.

Urban studies 22: 439-443.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, beleid, grondgebruik, Verenigde Staten, beleid, grondmarkt, grondprijzen, bouwterreinen, lb landbouwgrond

161.

NEUTELINGS, IR.W.J. (1988).

De Ringcultuur. Een studie naar het Ringmechanisme.

Vlees en Beton nr. 10, Laat-XXe-eeuws Genootschap voor

Architectuur en Stedebouw, 57pp.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Antwerpen, stedebouw

162.

NICKEL, H.J. (1975).

Marginalität und Urbanisierung in Latein-Amerika. Eine thematische Herausforderung auch an die politische Geographie.

Geografisch Zeitschrift 63 (1): 13-30.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuid-Amerika, politiek, woningbouw, inkomen

163.

NORWOOD, H.C. (1972).

Ndirande: a squatter colony in Malawi.

Town Planning Review, 43: 135-150.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Malawi, woningbouw, legaliteit, planning

164.

OECD (1979).

Agriculture in the planning and management of peri-urban areas. Vol. 1: Synthesis, Vol. 2: Case studies presented by OECD-member countries and reports on selected policy issues OECD, Paris, 750 pp.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen,

- Lb algemeen, beleid, planning, Europa, Verenigde Staten, Japan
165.
OKAFOR, F.C. (1986).
Land use dynamics and planning problems in a urban fringe environment: the case of Onitsha, Nigeria.
Land Use Policy 3: 221-229.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Nigeria, Onitsha, grondgebruik, dynamiek, planning, grondprijzen, verkavelingen, bestuur
166.
ORAM, N.D. (1974).
Urban expansion and customary land.
P.G. Sack (ed.): Problem of choice: Land in Papua New Guinea's future. Canberra, Australian Nat.University Press: 170-181.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, Oceanië, grondpolitiek, dynamiek, grondeigendom, ruimtelijke ordening
167.
OYELESE, J.O. (1971).
The growth of Ibadan City and its Impact on land-use patterns 1961-65.
Journal of Tropical Geography, 32 : 49-55.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Ibadan, grondgebruik, luchtfoto's, bos, Lb tuinbouw, Lb algemeen, bevolking
168.
PARKER, H.R. (1982).
Land values, compensation and betterment.
Town Planning Review 53: 316-320.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, grondprijzen, onteigening, geschiedenis
169.
PATEL, D.I. (1980).
Exurbs: urban residential developments in the countryside.
University Press of America, Washington, DC.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, wonen
170.
PATMORE, J.A. (1974).
Routeways and recreation.
P. Lavery (Ed). Recreational Geography: 70-76.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, recreatie, Groot-Brittannië, Verenigde Staten, planning, bereikbaarheid
171.
PATTEN, H.P. (1965).
Struktur und Funktionen des ostlichen Hamburger Stadtrandgebietes.
Proefschrift Universiteit van Hamburg, Hamburg.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Duitsland, Hamburg, afbakening, landschap, typologie, suburbanisatie
172.
PENNY, P. (1969).
The valuation of land for subdivision and the law.
South African Law Journal, 86: 205-214, 325-334.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, grondpolitiek, wetgeving, verkavelingen, grondprijzen, speculatie
173.
PFEIFFER, U. (1982).
Stadtebau am Stadtrand - für einen neuen Planungskonsens.
Bauwelt, Heft 36: 313-318.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, woningbouw, stadsuitbreiding
174.
PIERCE, J.T. (1979).
Land-conversion and urban growth: Canada 1966-1971.
TESG. 70 (1979): 333-338.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Canada, dynamiek, grondgebruik, bevolking, statistiek, model
175.
PIERCE, J.T. (1981).
Conversion of rural land to urban: a Canadian profile.
Professional Geographer 33 (2): 163-173.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Canada, dichtheden, beleid, economie, grondgebruik, lb landbouwareaal, meetproblemen, stadsuitbreiding, verdringing, landclassificatie
176.
PLAUT, T.R. (1980).
Urban expansion and the loss of farmland in the United States: implications for the future.
Am. Journal of Agr. Economics 62: 539-542.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, dynamiek, Lb algemeen, grondgebruik, statistiek, model, Lb landbouwareaal

177.
POLLOCK, R.L. & D.C. SHOUP (1977).
The effect of shifting the property tax base from improvement value to land value: an empirical estimate.
Land Economics 53 (1): 67-77.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, belasting, grondgebruik, grondmarkt, investeringen
178.
PROPER, H.J. & F. VERMEIJS (1982).
Verslag van een studiereis naar de stadsranden van Parijs, 3-7 november 1980.
Rapport Staatsbosbeheer/Provinciale Planologische Dienst no. 1982-11.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, Parijs, studiereis, nieuwe steden, ruimtelijke ordening, ruimtelijke patronen, beleid, bevolking, locatiekeuze, energieproblematiek, planologie, landschap, planningsinstrumentarium
179.
PRYOR, R.J. (1968).
Defining the rural-urban fringe.
Social Forces 47 (2): 202-215. Reprinted (1971) in: Bourne, L.S. (ed). *Internal structure of the city.* Oxford University Press, New York: 59-68.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, afbakening, zonering, bevolking, toegankelijkheid, grondgebruik
180.
PRYOR, R.J. (1969).
Delineating outer suburbs and the urban fringe.
Geografiska Annaler 51 B (1): 33-38.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Australië, Melbourne, afbakening, zonering, bevolking, grondgebruik, luchtfoto's
181.
RACINE, J.B., C. RAFFESTIN & V. RUFFY (1980).
Echelle et action, contributions a une interpretation du mécanisme de l'échelle dans la pratique de la géographie.
La géographie en Suisse. Berne et Zurich: 87-94.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, schaalniveau, meetproblemen
182.
REEDS, L.G. (1982).
Rural-urban fringe studies: a critical review.
Perspectives on the rural urban fringe.
 Beesley, K.B. & Ch. Cocklin ed. Occasional Papers in Geography no.2. Department of Geography, University of Guelph: 5-21.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Canada, zonering, model, algemeen
183.
RICHTER, G. (1971).
Das Umland von Lourenco Marques. Wandlungen in der Agrarlandschaft unter dem Einfluss einer afrikanischen Grossstadt.
Siedlungs-und Agrargeographische Forschungen in Europa und Afrika. Braunschweiger Geographische Studien H3. Wiesbaden: 207-230.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Mozambique, Lb algemeen, dualisme, grondgebruik, verkavelingen, grondeigendom, bevolking
184.
RICHTER, H. (1973).
Aspekte des landeskulturellen Zustandes der Stadtrandzone.
Geographische Berichte 68 (3): 174-185.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Duitsland, Leipzig, Dresden, grondgebruik, dynamiek, wonen, industrie, Lb algemeen
185.
ROORDA VAN EYSINGA, N.P.H.J. (1980).
Rehabilitatie van klandestiene woningbouw, een experiment in Portugal.
Extern (OD 205) 7: 29-32.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Portugal, woningbouw, legaliteit, beleid
186.
RULAND, R.E. (1983).
Baulandumlegung oder Flurbereinigung? Eine Betrachtung zur Baulandausweisung im ländlichen Raum.
Berlin, Technischer Universität.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Duitsland, planningsinstrumentarium, woningbouw, ruimtelijke ordening, wetgeving
187.
RUSENESCU, C. (1975).
L'urbanisation et les nouveaux rapports entre la population, le site et le terroir de villages roumains.
Sarfalvi, B. (ed). Urbanization in Europe: selected papers, Budapest: 89-97.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Roemenië, forensisme, Lb algemeen, demografie, dorpen

188.
RUSSWURM, L.H. (1982).
A comparative approach to rural-urban fringe studies: Anglo New World experience.
 Perspectives on the rural-urban fringe.
 Beesley, K.B. & Vh. Cocklin. Occasional Papers in Geography no.2. Department of Geography, University of Guelph: 45-56.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Canada, Australië, Nieuw Zeeland, internationale vergelijking, grondeigendom, diffuse verstedelijking, wetgeving
189.
SADA, P.O. (1970).
The rural-urban fringe of Lagos: growth and planning problems.
 Nigeria Magazine 104 march/may: 40-45.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Lagos, woningbouw, dynamiek, planning
190.
SANTOS, M. (1979).
The shared space: the two circuits of the urban economy in underdeveloped countries.
 Methuen, London.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, ontwikkelingslanden, dualisme, economie, politiek
191.
SARGENT, C.S. (1972).
Toward a dynamic model of urban morphology.
 Economical Geography 48 (4): 357-374.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuid-Amerika, Argentinië, model, speculatie, toegankelijkheid, verkavelingen, zonering
192.
SCHAUB, M. (1982).
Vom Rand her.
 Archtése, 5, p 2.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zwitserland, Genève, dynamiek, ruimtelijke ordening, wonen
193.
SCHMID, A.A. (1968).
Converting Land From Rural To Urban Uses.
 Washington D.C.:Resources for the future, Inc.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, grondprijzen, dynamiek, grondgebruik, efficiency, planning
194.
SCHWARTZ, S.I. & D.E. HANSEN (1975).
Two methods for preserving agricultural land at the urban fringe: use value assessment and transferable development rights.
 Agriculture and Environment 2 (2): 165-180.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Lb algemeen, wetgeving, belasting
195.
SCHWARTZ, S.I. & D.E. HANSEN (1975).
Landowner behavior at the rural-urban fringe in response to preferential property taxation.
 Land Economics 51 (4): 341-354.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, belasting, grondgebruik, ruimtelijke ordening, actoren
196.
SCHWIND, P.J. (1977).
The evaluation of land use alternatives: a case study of the metropolitan fringe of Honolulu, Hawaii.
 Land Economics no. 53 (4): 410-422.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Oceanië, Hawaii, Honolulu, grondgebruik, beleid, evaluatie, model, optimalisering, economie, woningbouw, recreatie, Lb algemeen
197.
SINCLAIR, R. (1967).
Von Thünen and urban sprawl.
 Annals of the Association of American Geographers 57: 72-87.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, model, grondgebruik, Lb algemeen, zonering, von Thünen
198.
SINHA, M.M.P. (1980).
The impact of urbanization on land use in the urban fringe.
 Concept. Publ. New Dehli.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, India, grondgebruik, zonering, forensisme, Lb algemeen, grondprijzen, woningbouw, dynamiek
199.
SMETS, M. (1990).
Hoog-Kortrijk: het structureren van de hedendaagse stadsontwikkeling.
 Archis 12: 45-51.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, België, Kortrijk, stedebouw, suburbanisatie, ruimtelijke patronen, kantoren, voorzieningen, bouwterreinen

200.
STADEL, C. (1975).
The structure of squatter settlements in Medellin, Columbia.
AREA 7 (4): 249-254.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Zuid-Amerika, Colombia, Medellin, woningbouw, legaliteit, speculatie, ruimtelijke patronen
201.
STREETER, D.H. (1988).
Farmland preservation: the role of off-farm income.
Landscape and Urban Planning 16 (4): 357-365.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Lb algemeen, Lb neveninkomsten
202.
TAVERNE, E., C. VAN DER HEUVEL & F. PRINS (1989).
De periferie van Florence.
Archis: 9-89: 27-53.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Italië, Florence, speculatie, planning, ruimtelijke ordening
203.
TAVERNE, ED (1989).
La Firenze Brutta. Thema's en situaties in een regionale metropool.
Archis 9-89: 28-39.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Italië, Florence, stadsontwerp
204.
TRANCIK, R. (1984).
Hamlets of the urban fringe: can they survive?
Paper of the IFLA World Congress on Urban Fringes, Hungary.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Green Belt, economie, landschap
205.
TROUGHTON, M. (1976).
Hobby farming in the London area of Ontario.
Part-time farming: problem or resource in rural development. Ed. by A.M.Fuller & J.A.Mage. Geo Books, Norwich, U.K.: 137-153.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Canada, Ontario, Lb hobbyboer, Lb landbouwgrond, beleid
206.
TROUGHTON, M.J. (1983).
Exurban development and land transformation: the case of Ontario.
Landscape Planning 10: 335-354.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Canada, Ontario, Lb algemeen, Lb landbouwgrond, dynamiek, actoren, woningbouw, luchtfoto's, Lb hobbyboer
207.
UMEH, J.A. (1973).
Compulsory acquisition of land and compensation in Nigeria.
London, Sweet and Maxwell.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Nigeria, grondprijzen, grondeigendom, onteigening
208.
UNITED NATIONS, DEPARTMENT OF ECONOMICAL AND SOCIAL AFFAIRS (1973).
Urban land policies and land-use control measures, volume 1, Africa.
United Nations, New York, ST/ECA/167.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, grondpolitiek, planning, dualisme, bevolking, bestuur, legaliteit, speculatie
209.
UYTTENHOVE, P. (1989).
Le Grand Paris: de voorstad wordt stad.
Archis 10-89: 23-40.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, Frankrijk, Parijs, rehabilitatie, planning, ruimtelijke ordening, wonen, industrie
210.
VANCE, J.E. (1971).
Land assignment in the precapitalist, capitalist and postcapitalist city.
Economic Geography 47 (2): 101-120.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, grondpolitiek, geschiedenis, dynamiek, grondeigendom
211.
VERBANCK, W. (1971).
Culturele equipementen en hun vestigingspatroon in het licht van de toekomstige maatschappelijke ontwikkeling
Stedebouw en Volkshuisvesting 52 (3): 128-139.
Trefwoorden: stadsrand buitenland, België, planning, algemeen

212.
VERHASSELT, Y. (1976).
Stadtentwicklung im tropischen Afrika. Ein Beispiel: Kinshasa.
 Geografische Rundschau 28: 81-85.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Kongo, Zaïre, Kinshasa, woningbouw, legaliteit, verkavelingen, luchtfoto's
213.
VOOYS, A.C. DE (1955).
Uitholling van geografische begrippen: de Banlieue.
 Geografisch Tijdschrift 8 (1): 1-6.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, algemeen, methodologie, Frankrijk, Zwitserland, wonen, dynamiek, zoning
214.
VORLAUFER, K. (1973).
Dar es Salaam; Bevölkerung und Raum einer afrikanischen Grossstadt unter dem Einfluss von Urbanisierungs- und Mobilitätsprozessen.
 Hamburger Beiträge zur Afrika-kunde, Bord 15.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Afrika, Tanzania, Dar es Salaam, afbakening, bestuur, woningbouw, legaliteit, bevolking, Lb algemeen, Lb neveninkomsten, verdichting
215.
WADE, I. (1981).
Fertile cities I, II.
 Development Forum: sept, dec.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, ontwikkelingslanden, brandhout, Lb algemeen, beleid, voedselvoorziening, dynamiek
216.
WEHRWEIN, G.S. (1942).
The rural-urban fringe.
 Economic Geography nr 3., repr. in: Readings in urban geography (1959): 533-543, ed. by H.M. Mayer & C.F. Kohn.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, Indianapolis, grondgebruik, woningbouw, recreatie, geschiedenis
217.
WHITEHAND, J.W.R. (1967).
The settlement morphology of London's Cocktail Belt.
 T.E.S.G. 57 (1): 20-27.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Groot-Brittannië, Londen, Green Belt, inkomen, woningbouw, geschiedenis
218.
WILLIAMS, A.M. (1981).
Bairros Clandestinos: illegal housing in Portugal.
 Geografisch Tijdschrift 15 (1): 24-33.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Portugal, woningbouw, legaliteit, planning, verkavelingen, infrastructuur, Lb algemeen, bos
219.
WILLIAMS, A.M. (1981).
Portugal's illegal housing.
 Planning Outlook 21 (?): 110-114.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Portugal, woningbouw, legaliteit, planning, verkavelingen, infrastructuur, Lb algemeen, bos, rehabilitatie
220.
WILLIS, K. (1982).
Green Belts: an economic appraisal of a physical planning policy.
 Planning Outlook 25 (2): 62-69.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, green belt, algemeen, Groot-Brittannië, economie, evaluatie, Lb algemeen, attractiviteit, beleid
221.
WISSINK, G.A. (1962).
American Cities in perspective, with special references to the development of their fringe areas.
 Assen, van Gorcum.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Verenigde Staten, model, dynamiek, grondgebruik, woningbouw, afbakening, verkavelingen
222.
WOODRUFF, A.M. AND J.R. BROWN (1971).
Land for the cities of Asia.
 John C. Lincoln Institute, Hartford, Connecticut.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Azië, grondprijzen, grondeigendom, politiek, speculatie, Lb algemeen, ruimtelijke ordening, belasting, overheid
223.
WYNN, M. (1981).
The residential development process in Spain - a case study.
 Planning Outlook 24 (1): 20-29.
 Trefwoorden: stadsrand buitenland, Spanje, woningbouw, gemeentefinanciën, actoren
224.
ZAGOZDZON, A. (1972).
Semi-urbanization, with special reference to

the problem of settlement complexes.

Geogr. Polonica 24: 57-69.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Polen, dorpen, suburbanisatie, Lb deeltijd, forensisme

225.

ZAPF, K., K. HEIL & J. RUDOLPH (1969).

Stadt am Stadtrand; ein Vergleichende

Untersuchung in vier Münchener

Neubausiedlungen.

Veröffentlichungen des Instituts für angewandte Sozial-Wissenschaft, Frankfurt a.M.

Trefwoorden: stadsrand buitenland, Duitsland, München, wonen, planning, stadsuitbreiding

2.4 Geografisch trefwoordenregister

Addis Abeba: 115.
Adelaïde: 149.
Afrika: 6, 11, 15, 16, 17, 18, 38, 39, 41, 61, 63, 71, 99, 104, 115, 145, 148, 151, 163, 165, 167, 172, 183, 189, 207, 208, 212, 214.
Algerije: 41.
Amerika: 87.
Antwerpen: 75, 159, 161.
Argentinië: 191.
Australië: 56, 144, 149, 180, 188.
Azië: 7, 41, 61, 81, 86, 90, 101, 116, 123, 126, 131, 166, 198, 222.
Bangkok: 60, 61.
Bareilly: 131.
België: 33, 54, 75, 97, 159, 199, 211.
Birmingham: 119.
Boedapest: 124.
Bogota: 55, 96, 150.
Bonn: 93.
Bonny Valley: 146.
Brazzaville: 61.
Brooklyn Park: 88.
Brussel: 97.
Bulgarije: 25.
Calcutta: 123.
Cali: 150.
Canada: 28, 57, 76, 84, 87, 118, 122, 174, 175, 182, 188, 205, 206.
Chili: 41.
Colombia: 55, 96, 150, 200.
Colorado: 43.
Congo: 41, 61.
Coventry: 120.
Dar es Salaam: 214.
Delhi: 116.
Dresden: 135, 184.
Dublin: 106.
Duitsland: 56, 67, 93, 107, 135, 171, 184, 186,

225.

Engeland: 66, 77, 89, 103, 152, 154.
Ethiopië: 115.
Europa: 36, 121, 164.
Falkirk: 9.
Florence: 202, 203.
Frankfurt am Main: 67.
Frankrijk: 12, 19, 30, 31, 49, 53, 58, 118, 141, 178, 209, 213.
Genève: 192.
Ghana: 6.
Groot-Brittannië: 9, 10, 21, 22, 23, 24, 26, 42, 46, 47, 50, 51, 52, 64, 65, 66, 72, 73, 74, 77, 79, 80, 89, 103, 109, 110, 118, 119, 120, 138, 146, 152, 154, 155, 156, 168, 170, 217, 220.
Haaglanden: 18.
Halifax: 122.
Hamburg: 171.
Harare: 145.
Hawaii: 196.
Hong Kong: 1.
Hongarije: 124.
Honolulu: 196.
Hyderabad: 91.
Ibadan: 167.
Ierland: 106.
India: 91, 116, 126, 131, 133, 198.
Indianapolis: 216.
Indonesië: 7.
Iowa: 48, 132.
Irak: 121.
Iran: 41.
Israël: 8, 86, 90.
Italië: 129, 202, 203.
Japan: 101, 164.
Johannesburg: 104.
Kaapstad: 39.
Karachi: 123.
Kenia: 99, 148.
Kinshasa: 212.
Kongo: 212.
Kopenhagen: 49.
Korea: 56, 81.
Kortrijk: 199.
Kumasi: 6.
Lagos: 189.
Leipzig: 184.
Lille: 53, 128.
Lissabon: 35.
Londen: 77, 89, 103, 138, 152, 154, 217.
Lusaka: 15, 16, 17, 18.
Malawi: 163.
Maleisië: 41.
Medellin: 200.
Melbourne: 180.
Mexico: 41.
Michigan: 130.
Midden-Amerika: 41.

Mozambique: 183.
 München: 225.
 Nairobi: 99, 148.
 Nederland: 18, 49, 73.
 New Jersey: 137.
 Nieuw-Caledonië: 41, 147.
 Nieuw Zeeland: 118, 188.
 Nigeria: 151, 165, 207.
 Noord-Amerika: 36, 84, 88, 98, 117.
 Noumea: 147.
 Oceanië: 41, 144, 147, 166, 196.
 Onitsha: 165.
 Ontario: 87, 205, 206.
 Oostenrijk: 95, 112.
 Papua Nieuw Guinea: 144.
 Parijs: 30, 31, 178, 209.
 Peru: 41.
 Philadelphia: 45.
 Polen: 114, 224.
 Port Moresby: 144.
 Portugal: 35, 185, 218, 219.
 Rhodesië: 38.
 Rijssel: 53, 128.
 Roemenië: 187.
 Rome: 129.
 Rupelstreek: 75.
 Schotland: 9, 47, 146.
 Spanje: 2, 223.
 Sri Lanka: 41.
 Suriname: 139.
 Taiwan: 56.
 Tanzania: 214.
 Tel Aviv: 86.
 Thailand: 41, 60, 61.
 Tokio: 101.
 Verenigde Staten: 3, 4, 5, 13, 20, 28, 29, 40,
 43, 44, 45, 48, 56, 59, 70, 84, 85, 88, 94,
 98, 105, 111, 118, 127, 130, 132, 134, 136,
 137, 140, 142, 158, 160, 164, 169, 170,
 176, 177, 188, 193, 194, 195, 201, 204,
 216, 221.
 Virginia: 140.
 Vlaanderen: 33, 75, 159.
 Wenen: 112.
 West-Duitsland: 82.
 Westers: 32, 34.
 Zaïre: 41, 212.
 Zambia: 15, 16, 17, 18.
 Zimbabwe: 38, 145.
 Zuid-Afrika: 39, 63, 71, 104.
 Zuid-Amerika: 41, 55, 96, 102, 139, 150, 162,
 191, 200.
 Zuidoost-Azië: 144.
 Zweden: 49.
 Zwitserland: 192, 213.

2.5 Thematisch trefwoordenregister

Actoren: 28, 29, 32, 82, 101, 119, 132, 134,
 140, 147, 195, 206, 223.
 Afbakening: 114, 131, 139, 158, 171, 179, 180,
 214, 221.
 Afvalstortplaats: 75.
 Algemeen: 27, 32, 34, 49, 56, 83, 125, 132,
 133, 153, 157, 164, 179, 182, 190, 197,
 210, 211, 213, 220.
 Architectuur: 67.
 Attractiviteit: 220.
 Belasting: 28, 29, 49, 68, 98, 102, 116, 177,
 194, 195, 222.
 Beleid: 7, 40, 52, 54, 64, 80, 84, 95, 127, 140,
 148, 151, 152, 160, 164, 175, 178, 185,
 196, 205, 215, 220.
 Bereikbaarheid: 18, 45, 103, 132, 149, 151,
 170.
 Bestuur: 65, 109, 123, 155, 165, 208, 214.
 Bevolking: 19, 34, 91, 128, 130, 136, 167, 174,
 178, 179, 180, 183, 208, 214.
 Bos: 72, 89, 115, 145, 151, 167, 218, 219.
 Bosbouw: 142.
 Bouwnijverheid: 109.
 Bouwterreinen: 59, 116, 160, 199.
 Braak: 20, 28, 32, 121.
 Brandhout: 151, 215.
 Cad: 70.
 Classificatie: 7, 23.
 Conflict: 65.
 Cyclus: 84.
 Definitie: 4, 34.
 Demografie: 8, 12, 13, 17, 81, 109, 130, 131,
 158, 187.
 Detailhandel: 125.
 Dichotomie: 83, 94.
 Dichtheden: 81, 117, 147, 175.
 Diffuse verstedelijking: 59, 188.
 Dorpen: 7, 8, 23, 187, 224.
 Dualisme: 123, 144, 183, 190, 208.
 Dynamiek: 2, 7, 9, 10, 15, 16, 57, 72, 84, 86,
 105, 113, 114, 119, 120, 125, 134, 135,
 136, 139, 156, 165, 166, 174, 176, 184,
 189, 192, 193, 198, 206, 210, 213, 215,
 221.
 Ecologie: 78, 92.
 Economie: 3, 43, 81, 91, 128, 156, 157, 175,
 190, 196, 204, 220.
 Efficiëncy: 5, 193.
 Energieproblematiek: 178.
 Enquête: 74, 103.
 Evaluatie: 196, 220.
 Financiering: 56.
 Forensisme: 71, 91, 187, 198, 224.
 Functiemenging: 40, 78.
 Gemeentefinanciën: 223.
 Geografisch: 47, 61, 71, 104.
 Geschiedenis: 4, 14, 27, 78, 125, 152, 168, 210.

- 216, 217.
- Gewestplan: 75.
- Gis: 134.
- Golfbeweging: 27.
- Green Belt: 24, 26, 43, 52, 64, 65, 66, 72, 77, 97, 103, 109, 110, 138, 152, 154, 155, 156, 204, 217, 220.
- Groenvoorzieningen: 39, 67, 73, 110, 124, 135.
- Grondbeleid: 28, 49, 60, 99, 101, 102, 116.
- Grondeigendom: 1, 6, 15, 16, 28, 49, 68, 69, 90, 91, 99, 101, 102, 142, 144, 147, 149, 166, 183, 188, 207, 210, 222.
- Grondgebruik: 2, 9, 10, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 28, 29, 31, 32, 36, 40, 42, 47, 51, 65, 66, 76, 78, 86, 91, 105, 106, 109, 112, 113, 114, 117, 119, 121, 125, 127, 128, 131, 132, 136, 139, 140, 142, 146, 149, 152, 153, 154, 156, 157, 160, 165, 167, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 183, 184, 193, 195, 196, 197, 198, 216, 221.
- Grondhandel: 49, 55, 60, 61, 68, 81, 94, 99, 101, 108, 149, 150, 153, 154.
- Grondmarkt: 12, 28, 29, 32, 37, 38, 107, 128, 160, 177.
- Grondpolitiek: 49, 116, 144, 147, 166, 172, 208, 210.
- Grondprijzen: 5, 6, 15, 24, 26, 28, 43, 45, 49, 55, 59, 60, 68, 88, 91, 94, 96, 98, 101, 104, 116, 127, 128, 136, 138, 142, 147, 149, 150, 153, 160, 165, 168, 172, 193, 198, 207, 222.
- Heterogeniteit: 158.
- Industrie: 125, 184, 209.
- Infrastructuur: 218, 219.
- Inkomen: 69, 96, 116, 148, 155, 162, 217.
- Instabiliteit: 78.
- Intensiteit: 136.
- Internationale vergelijking: 18, 188.
- Investerings: 30, 156, 177.
- Kantoren: 125, 199.
- Landclassificatie: 39, 175.
- Landevaluatie: 48, 98, 134.
- Landschap: 25, 45, 57, 59, 70, 72, 73, 89, 122, 124, 135, 146, 171, 178, 204.
- Landschapsbeheer: 57, 77, 100, 113, 152.
- Landschapsbouw: 75.
- Lb algemeen: 3, 17, 19, 20, 22, 24, 28, 30, 31, 35, 38, 44, 48, 52, 53, 57, 64, 72, 73, 74, 75, 82, 84, 91, 93, 94, 95, 100, 104, 115, 118, 119, 120, 125, 127, 128, 134, 136, 137, 138, 140, 141, 145, 149, 152, 153, 154, 156, 164, 167, 176, 183, 184, 187, 194, 196, 197, 198, 201, 206, 214, 215, 218, 219, 220, 222.
- Lb bedrijfsgrootte: 18.
- Lb boeren: 111, 130.
- Lb deeltijd: 18, 90, 91, 95, 136, 138, 153, 224.
- Lb hobbyboer: 153, 205, 206.
- Lb landbouwareaal: 22, 66, 87, 175, 176.
- Lb landbouwgrond: 34, 44, 91, 98, 160, 205, 206.
- Lb neveninkomsten: 201, 214.
- Lb tuinbouw: 75, 87, 93, 137, 167.
- Legaliteit: 1, 11, 17, 55, 62, 63, 99, 129, 145, 148, 163, 185, 200, 208, 212, 214, 218, 219.
- Locatiekeuze: 178.
- Luchtfoto's: 139, 167, 180, 206, 212.
- Meetproblemen: 40, 175, 181.
- Methodologie: 133, 213.
- Migratie: 1, 107, 130.
- Milieu: 145.
- Model: 2, 4, 12, 24, 32, 36, 49, 76, 81, 114, 115, 125, 132, 137, 153, 157, 174, 176, 182, 191, 196, 197, 221.
- Natuur: 142.
- Nieuwe steden: 178.
- Onteigening: 68, 168, 207.
- Ontgrondingen: 75, 152.
- Ontwerp: 72.
- Ontwikkelingslanden: 41, 49, 62, 69, 92, 190, 215.
- Onzekerheid: 15.
- Open ruimte: 39, 95.
- Optimalisering: 196.
- Organisatie: 8.
- Overheid: 128, 222.
- Paarden: 42.
- Planning: 18, 29, 46, 57, 63, 68, 70, 72, 73, 77, 88, 105, 121, 122, 123, 125, 131, 132, 143, 144, 146, 148, 149, 159, 163, 164, 165, 170, 189, 193, 202, 208, 209, 211, 218, 219, 225.
- Planningsinstrumentarium: 178, 186.
- Planologie: 109, 111, 178.
- Politiek: 155, 156, 162, 190, 222.
- Project-ontwikkeling: 66, 155.
- Recreatie: 25, 26, 42, 46, 50, 51, 52, 54, 64, 66, 72, 73, 77, 80, 93, 95, 100, 103, 125, 138, 142, 152, 170, 196, 216.
- Rehabilitatie: 121, 209, 219.
- Riolering: 92.
- Ruimtelijke conflicten: 128.
- Ruimtelijke ordening: 20, 32, 33, 48, 49, 50, 51, 58, 65, 87, 95, 97, 98, 102, 106, 117, 121, 133, 153, 159, 166, 178, 186, 192, 195, 202, 209, 222.
- Ruimtelijke patronen: 14, 15, 76, 128, 178, 199, 200.
- Schaalniveau: 40, 181.
- Schade: 74.
- Sociologie: 85, 130.
- Speculatie: 5, 15, 38, 49, 59, 69, 102, 137, 148, 153, 154, 155, 172, 191, 200, 202, 208, 222.

Stadsontwerp: 203.
Stadsuitbreiding: 21, 22, 27, 97, 173, 175, 225.
Statistiek: 3, 43, 45, 59, 76, 88, 94, 105, 174,
176.
Stedebouw: 67, 161, 199.
Studiereis: 75, 178.
Suburbanisatie: 8, 66, 85, 90, 91, 110, 129, 130,
159, 171, 199, 224.
Theorie: 27, 68, 83, 84, 133.
Toegankelijkheid: 46, 59, 80, 179, 191.
Toerisme: 74.
Typologie: 15, 57, 111, 171.
Vandalisme: 74, 113.
Verdichting: 214.
Verdringing: 35, 36, 124, 128, 135, 138, 140,
152, 157, 175.
Verkavelingen: 28, 55, 56, 60, 61, 69, 104, 147,
150, 165, 172, 183, 191, 212, 218, 219,
221.
Verkeer: 117.
Vernielingen: 74.
Versnippering: 120.
Verstedelijking: 39, 56, 61, 87.
Voedselvoorziening: 215.
Volkstuinen: 93, 112.
Von Thünen: 115, 197.
Voorzieningen: 58, 91, 129, 199.
Vrijtijdsbesteding: 125.
Vrijwilligers: 73, 126.
Water: 92, 104.
Werkgelegenheid: 96.
Wetgeving: 11, 75, 98, 127, 172, 186, 188, 194.
Winstmarges: 129.
Wonen vrijetijdswoning: 2, 54.
Wonen: 43, 58, 59, 85, 106, 112, 121, 142, 143,
158, 169, 184, 192, 209, 213, 225.
Woningbouw: 1, 7, 11, 17, 33, 55, 60, 62, 63,
69, 72, 81, 90, 96, 99, 107, 123, 129, 144,
148, 159, 162, 163, 173, 185, 186, 189,
196, 198, 200, 206, 212, 214, 216, 217,
218, 219, 221, 223.
Zelfwerkzaamheid: 62, 141.
Ziektes: 92.
Zonering: 4, 58, 115, 119, 120, 125, 132, 179,
180, 182, 191, 197, 198, 213.